THEOLOGIA
SCHOLASTICO-DOGMATICA
JUXTA MENTEM
D. THOMÆ AQUINATIS
AD USUM DISCIPULORUM
EJUSDEM ANGELICI PRÆCEPTORIS
ACCOMMODATA

PER F. VINCENTIUM LUDOVICUM GOTTI
Bononiensem, Ordinis Prædicatorum, in Patria Universitate Controversiarum Fidei Professorem
NUNC
SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ CARDINALEM.

TOMUS UNICUS
IN SUPPLEMENTUM TERTIÆ PARTIS
ORDINE SEXTUS DECIMUS

De statu Animæ post hanc Vitam. De fine Mundi; & de Judicio Universali, & consequentibus ipsum.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

BONONIÆ M.DCC.XXXV.
Ex Typographia Bononiensi Sancti THOMÆ AQUINATIS.
SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

CATALOGUS

Eorum, quæ hic Tomus unicus in Supplementum Tertiæ Partis, ordine Sextus decimus complectitur.

TRACTATUS DE STATU ANIMÆ POST HANC VITAM.

QUÆSTIO PRIMA,

De Receptaculis Animarum post mortem.

DUBIUM PRIMUM.

An dentur pro Animabus Receptacula, & quot sint?

DUBIUM SECUNDUM.

Quomodo dicta Receptacula distinguantur?

QUÆSTIO SECUNDA.

De Descensu Christi ad Inferos.

Digitized by Google

DUBIUM PRIMUM.

An Christus revera ad Inferos Descenderit?

DUBIUM SECUNDUM.

An Christus Descenderit in Infernum Damnatorum, & quid in eis Egerit?

DUBIUM TERTIUM.

De Sanctis Patribus, & in Purgatorio detentis.

DUBIUM QUARTUM.

Quanto tempore Anima Christi apud Inferos manserit, & Corpus in Sepulchro.

QUÆSTIO TERTIA.

De Purgatorio.

DUBIUM PRIMUM.

An detur Purgatorij Locus post hanc Vitam?

§. I.

Digitized by Google

DUBIUM SECUNDUM.

Quali, & quanta Pœna in Purgatorio Animæ torqueantur, & quamdiù.

DUBIUM TERTIUM.

An in Purgatorio Animæ sint certæ de sua Salute?

QUÆSTIO QUARTA.

De Suffragiis Mortuorum.

DUBIUM PRIMUM.

An aliquibus Suffragia prosint?

DUBIUM SECUNDUM.

An Suffragia prosint detentis in Purgatorio?

§. I.

Digitized by Google

DUBIUM TERTIUM.

An Sepultura, & cultus Exequiarum prosint Defunctis?

DUBIUM QUARTUM.

Quæsita aliqua circa Suffragia Defunctorum Proponuntur, ac Solvuntur.

QUÆSTIO QUINTA.

De Sanctorum Intercessione.

DUBIUM PRIMUM.

An Sancti Orationes nostras cognoscant?

DUBIUM SECUNDUM.

An Sancti orent pro nobis?

§. III.

Digitized by Google

DUBIUM TERTIUM.

An Sancti à nobis rectè invocentur.

QUÆSTIO SEXTA.

De Sanctorum Canonizatione.

DUBIUM PRIMUM.

Quid sit Canonizatio.

DUBIUM SECUNDUM.

An solus Papa possit Canonizare?

DUBIUM TERTIUM.

An Papa in Canonizatione Sanctorum non possit errare, & an hoc sit ut de Fide tenendum?

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO SEPTIMA.

De Cultu Sanctorum, veneratione Reliquiarium, & Imaginum.

DUBIUM PRIMUM.

An Sancti ſint aliquo Cultu honorandi, & quali?

DUBIUM SECUNDUM.

Qualis Cultus debeatur Humanitati Chriſti, & Beatæ Mariæ Virgini.

DUBIUM TERTIUM.

De Cultu debito Cruci Chriſti.

DUBIUM QUARTUM.

De Cultu Sacrarum Reliquiarum.

§. III.

Digitized by Google

DUBIUM QUINTUM.

De Cultu Imaginum.

TRACTATUS

DE FINE MUNDI.

QUÆSTIO PRIMA.

De Antichristo.

DUBIUM PRIMUM.

De Nomine *Antichristus*, & Persona ejus.

DUBIUM SECUNDUM.

An Antichristus venerit?

Digitized by Google

DUBIUM TERTIUM.

De Ortu, & Patria Antichristi.

DUBIUM QUARTUM.

De Antichristi Educatione, Ingenio, Moribus &c.

DUBIUM QUINTUM.

De Antichristi Regno, & Persecutione.

DUBIUM SEXTUM.

De Adventu Henoch, & Eliæ.

DUBIUM SEPTIMUM.

De Antichristi exitu, ejusque à fine Mundi distantia.

§ III.

QUÆSTIO SECUNDA.

De Signis quæ Universalem Resurrectionem præcurrent.

DUBIUM PRIMUM.

De Signis Præcessuris in Cœlo.

DUBIUM SECUNDUM.

An Mundi conflagratio sit futura per Ignem, & an ante Judicium.

DUBIUM TERTIUM.

De Effectibus Igneæ Conflagrationis.

QUÆSTIO TERTIA.

De Generali Resurrectione.

DUBIUM PRIMUM.

An Corporum Resurrectio sit futura?

Digitized by Google

DUBIUM SECUNDUM.

Utrum Resurrectio futura sit omnium generaliter.

DUBIUM TERTIUM.

An Resurrectio sit Naturalis.

DUBIUM QUARTUM.

An Resurrectio Christi sit Causa Resurrectionis nostræ.

DUBIUM QUINTUM.

De Aliis ad Resurrectionem Concurrentibus.

QUÆSTIO QUARTA.

De tempore, modo, loco, & termino Resurrectionis.

DUBIUM PRIMUM.

De tempore, quo fiet Resurrectio.

DUBIUM SECUNDUM.

De modo, & loco Resurrectionis.

Digitized by Google

DUBIUM TERTIUM.

An terminus à quo Resurrectionis sit Mors.

QUÆSTIO QUINTA.

De Conditionibus Resurgentium.

DUBIUM PRIMUM.

Utrum Anima idem numero Corpus resumet in Resurrectione.

DUBIUM SECUNDUM.

Utrum idem numero Homo resurget.

DUBIUM TERTIUM.

An totum quod in aliquo fuit de Veritate Humanæ Naturæ Resurget in illo?

Digitized by Google

QUÆSTIO SEXTA.

De qualitate Resurgentium.

DUBIUM PRIMUM.

De Ætate, & Statura.

DUBIUM SECUNDUM.

An quisque Resurget in suo Sexu, & an in Vita Animali?

DUBIUM TERTIUM.

De qualitatibus Corporum post Resurrectionem.

TRACTATUS

De Judicio Universali, & Consequentibus Ipsum.

QUÆSTIO PRIMA.

De Judicio Universali.

DUBIUM PRIMUM.

An Judicium Universale sit Futurum?

§. I.

DUBIUM SECUNDUM.

De Tempore, & Loco Univerſalis Judicij.

QUÆSTIO SECUNDA.

De Judice, & Forma Judicij.

DUBIUM PRIMUM.

De Chriſti Judicis Apparatu, & Adventu.

DUBIUM SECUNDUM.

An alij Chriſto Judicanti ſint Aſſeſſuri?

DUBIUM TERTIUM.

Utrum Judicium faciendum ſit per Vocalem Locutionem.

QUÆSTO TERTIA.

De Judicandis.

D U-

Digitized by Google

DUBIUM PRIMUM.

An omnes Homines in Judicio Comparebunt?

DUBIUM SECUNDUM.

An omnes Homines, & Angeli, sive Boni, sive Mali Judicandi sint?

DUBIUM TERTIUM.

An in Judicio quilibet cognoscet opera sua, & aliena, & quomodo.

QUÆSTIO QUARTA.

De Judicio Particulari.

DUBIUM PRIMUM.

An exerceatur particulare Judicium.

DUBIUM SECUNDUM.

Quando fiat Judicium Particulare, & quo in Loco.

§. II.

Digitized by Google

DUBIUM TERTIUM.

A quo Judicium Particulare fiet.

QUÆSTIO QUINTA.

De Qualitate Mundi post Universale Judicium.

DUBIUM PRIMUM.

De statu Corporum Cœlestium post Judicium.

DUBIUM SECUNDUM.

De Innovatione Elementorum.

DUBIUM TERTIUM.

An Plantæ, & Animalia in illa innovatione remanebunt.

QUÆSTIO SEXTA.

De Statu Beatorum post Judicium.

DU-

Digitized by Google

DUBIUM PRIMUM.

An Locus Beatorum sit Cœlum Empyreum?

DUBIUM SECUNDUM.

De modo, quo Beati se habebunt erga Damnatos.

QUÆTIO SEPTIMA.

De Loco, & Statu Damnatorum.

DUBIUM PRIMUM.

An sit Infernus, ubi sit, & quando conditus.

DUBIUM SECUNDUM.

De Pœnis Damnatorum.

DUBIUM TERTIUM.

De Voluntate Damnatorum.

§. III.

Digitized by Google

DUBIUM QUARTUM.

De Intellectu Damnatorum.

QUÆSTIO OCTAVA.

De Justitia, & Misericordia Dei erga Damnatos.

DUBIUM PRIMUM.

An ex Divina Justitia inferatur Peccatoribus pœna ęterna?

DUBIUM SECUNDUM.

An ex Divina Misericordia aliquorum Damnatorum Pœnæ finem sint habituræ?

DUBIUM TERTIUM.

An in Inferno sit aliqua Pœnarum mitigatio, & an Damnati puniantur infra Condignum.

Vidit

Digitized by Google

Vidit D. Augustinus Maria Alfieri, Clericus Regularis Sancti Pauli, & in Ecclesia Metropolitanâ Bononiæ Pœnitentiarius; pro Eminentissimo, & Reverendissimo Domino, Domino Prospero Laurentio Cardinali Lambertini, Archiepiscopo Bononiæ, ac Sancti Romani Imperii Principe.

Die 24. Maii 1734.

IMPRIMATUR.

Fr. Joseph Ludovicus de Anduyar Inquisitor Generalis Bononiæ.

THEO.

Digitized by Google

THEOLOGIÆ SCHOLASTICO-DOGMATICÆ.

TRACTATUS DE STATU ANIMÆ POST HANC VITAM.

NE dedigneris, Lector humanissime, quod cùm Theologi communiter in Tractatu de Sacramentis toti Theologico cursui terminum figant, nos illum ad ulteriora protrahamus. Finiunt equidem fortasse ibi quæstiones, quæ vulgò in Scholis disputantur: sed non finiunt, imo supersunt alia plura viro Theologo scitu digna, quibus ipsum imbutum esse deceat, & ut quærenti satisfacere, & neganti obviam ire, ipsumque ad veritatem possit pertrahere. Neque in hoc novitatis quispiam nos arguat; sequimur enim nostrum Angelicum Præceptorem. qui, *in Supplem.* 3. *p. à q.* 69. ex 4. *Sent. dist.* 45. *&c.* Quæ ergo ibi S. Doct. tradit, nos brevi, ac familiari methodo huc transferemus. Et primò quidem de receptaculis animarum post mortem sermo erit, an dentur, quæ & quot sint, aliaque de illis scitu digna percurremus.

QUÆSTIO I.

De Receptaculis Animarum post Mortem.

QUò animæ exutæ corporibus adducantur, nec non ubi usque ad universalem resurrectionem, quâ singulæ sua corpora resument mansuræ sint, hic agemus.

DUBIUM I.

An dentur pro Animabus Receptacula, & quot sint?

§. I.

Resolvitur Prima Pars.

I. DIco. Animæ statim, ac corpore exuuntur ad aliquem locum, seu quasi locum secundum meritum, vel demeritum adducuntur. Ita S. Thom. cit. *qu.* 69. *Suppl. a.* 1. Et probat. Nam quamvis substantiæ spirituales secundum esse suum à corporalibus (qualia sunt loca) non dependeant: quia tamen corporalia mediantibus spiritualibus à Deo gubernantur, ideo quadam convenientia dignioribus substantiis digniora corpora adaptantur. Cùm autem animabus post mortem non assignentur corpora, quorum sint formæ, vel determinati motores, oportet, ut eis assignetur locus secundum congruentiam dignitatis. Unde sicut Deo assignatur pro loco, seu quasi loco, dignissimum inter corpora, nempe, Cœlum (*Psal.* 102. & *Isaia* 66.) Ideo animas quæ sunt in participatione perfecta deitatis, in Cœlo esse ponimus, quæ verò ab hujusmodi participatione plus, minusve decidunt in locis, quæ statui cujusque sint proportionata, collocamus. Cùm autem animæ spiritualiter illuminatæ proportione quadam metaphorica cum corporibus luminosis magis conveniant; animæ verò obnubilatæ, sive obtenebratæ per culpam cum corporibus tenebrosis; propterea loca lumino-

Digitized by Google

minosa illis, tenebrosa istis deputantur. Ita S. Tho. ibi *ad* 2. Unde per hoc (ait ad 3.) *Anima separata directè nihil recipit à locis corporalibus per modum quo corpora recipiunt, quæ conservantur à suis locis: sed ipsa animæ ex hoc quod cognoscunt, se talibus locis deputari, sibi gaudium ingerant, vel mærorem; & sic locus cedit eis in pœnam, vel præmium.*

§. II.

Resolvitur Secunda Pars.

II. Dico. Propter quinque status animarum post mortem, assignantur eis quinque loca, Paradisus, seu Cœlum, Limbus Patrum, Limbus puerorum, Infernus, & Purgatorium. Ita S Tho. ibi, *a.* 7. Vel enim, inquit, *Anima post mortem, est in statu recipiendi finale præmium, vel est in statu, quo impeditur ab illo. Si autem est in statu recipiendi finalem retributionem, hoc est dupliciter. Vel quantum ad bonum; & sic est paradisus. Vel quantum ad malum, & sic ratione actualis culpæ, est Infernus, ratione autem originalis est Limbus puerorum. Si autem est in statu, quo impeditur à finali retributione consequenda, vel hoc est propter defectum personæ; & sic est Purgatorium, in quo detinentur animæ, ne statim præmium consequantur propter peccata, quæ commiserunt. Vel propter defectum naturæ: & sic est Limbus Patrum, in quo detinebantur Patres à consecutione gloriæ propter reatum humanæ naturæ, quæ nondum poterat expiari.* Hæc S. Thomas.

III. Colligitur ex eodem ibi, *ad* 1. Quod cum bonum contingat uno modo, sed malum multifariè; ideo locus beatæ retributionis est unus: loca verò pœnarum sunt plura. — Colligitur etiam ex eodem, *ad* 2. statum merendi, & demerendi esse unum statum, cum ejusdem sit posse mereri, & demereri, ideoque omnibus debetur unus locus. Eorum autem, qui recipiunt pro meritis, sunt status diversi; ideoque plura loca debere assignari. — Colligitur etiam ibi, *ad* 3. Quod cum pro culpa originali possit aliquis puniri dupliciter, vel ratione personæ, vel ratione naturæ tantùm; ideo illi culpæ respondet duplex limbus.

IV. Oppones, plura quàm quinque dicta deberi animabus post mortem loca assignari. Primò. Aer iste caliginosus est Dæmonum carcer, ut patet, 2. *Petri* 2. qui tamen inter præfata non computatur. — Secundò. Nec computatur paradisus terrestris, in quem tamen Henoc, & Elias translati dicuntur. — Tertiò. Ponatur aliquis in originali peccato decedere cum solo veniali. Iste in paradiso non esset, nec in limbo Patrum, cùm gratiâ careret. Nec in limbo puerorum, cùm in hoc non sit pœna sensus, quæ tamen peccato veniali debetur. Nec in Purgatorio, cujus pœna est temporalis, cum tamen huic debeatur pœna æterna. Nec tandem in inferno damnatorum, cum hic culpa mortali actuali careret. — Quartò. Sicut aliqui in gratia decedentes habent aliqua venialia, pro quibus digni sunt pœna: ita aliqui in peccato mortali decedentes habent aliqua bona opera, pro quibus digni essent præmio; ergo sicut illis assignatur aliquis locus, in quo puniantur, nempe, Purgatorium: ita è contrario deberet istis locus assignari, in quo præmientur.

V. Respondeo ad primum ex S. Th. citato loco, ad 4. *Quod aer iste caliginosus non assignatur Dæmonibus, quasi locus, in quo recipiant retributionem pro meritis, sed quasi competens officio eorum, inquantum deputantur nobis ad exercitium; & ideo inter receptacula, de quibus nunc agitur, non computatur: Primo enim eis deputatur ignis inferni, Matth.* 25. Eadem ratione dicit ibidem, ad 8. *Quod licèt anima separata aliquando in loco nostra*

Digitized by Google

stra habitationis puniantur; non est tamen propter hoc, quod locus iste sit proprius locus pœnarum: sed hoc fit ad nostram instructionem, ut eorum pœnas videntes, retrahamur à culpis.

VI. Ad secundum, respond. ex eodem, ad 5. *Quod paradisus terrestris pertinet magis ad statum viatoris, quàm ad statum recipientis præmium; & ideo inter receptacula, de quibus nunc agitur, non computatur.*

VII. Ad tertium, respondet idem S. Doct. ad 6. *Quod illa positio est impossibilis. Si tamen esset possibilis, talis in inferno puniretur in æternum. Quod enim veniale peccatum in Purgatorio temporaliter puniatur, accidit ei inquantum gratiam habet adjunctam. Unde si adjungatur mortali, quod est sine gratia, pœna æterna in inferno punietur. Et quia iste, qui cum originali peccato decedit, habet veniale sine gratia, non est inconveniens, si ponitur æternaliter puniri.*

VIII. Ad quartum dicit ibi, ad 9. *Quod malum non potest esse purum, absque commixtione boni, sicut bonum summum est, absque omni commixtione mali. Et ideo illi, qui ad beatitudinem, quæ summum bonum est, transferendi sunt, debent esse ab omni malo purgati: & propter hoc oportet esse locum, in quo tales purgentur, si hinc non omnino purgati exeant. Sed illi, qui in infernum detruduntur, non erunt immunes ab omni bono; & ideo non est simile; quia in inferno existentes præmium bonorum suorum recipere possunt, inquantum bona præterita eis valent ad mitigationem pœnæ.*

IX. Cur autem, quia Patres retardabantur à plena gloria animæ ante Christi adventum assignaretur eis receptaculum speciale, nempe, limbus: Quia autem ante resurrectionem animæ retardantur à gloria corporis, non assignetur eis specialis locus ab eo, in quo futuræ sunt ante resurrectionem. — Ratio est, inquit S. Tho. ad 10. *Quod in gloria animæ consistit præmium essentiale; sed gloria corporis cùm redundet ex anima, tota consistit in anima quasi originaliter: & ideo carentia gloriæ animæ diversificat statum, non autem carentia gloriæ corporis. Et propter hoc etiam idem locus, scilicet Cœlum Empireum debetur animabus Sanctis exutis à corpore, & conjunctis corporibus gloriosis. Non autem idem locus debetur animabus Patrum ante perceptionem gloriæ animæ, & post perceptionem ipsius.*

X. Ex dictis conficitur, quatuor esse inferorum loca. Est enim locus inferni damnatorum infimus, in quo puniuntur pœnâ damni, idest carentiâ visionis Dei, & pœnâ sensus, nempe, ignis æterni &c. Est aliùs inferni locus superior inferno damnatorum. In eo sunt pueri absque baptismo decedentes, ibique patiuntur solam perpetuam pœnam damni, & secundum aliquos pœnam etiam aliquam sensus, licèt mitissimam. Supra hunc puerorum limbum est locus, qui dicitur Purgatorium. In hoc præter pœnam sensus, qua per ignem torquentur animæ, quibus post mortem adhuc superest aliquid expiandum, adest pœna damni, seu privatio visionis Dei ad tempus, non tamen privatio gratiæ. Postremus inferni locus, qui Purgatorio eminet dictus Limbus SS. Patrum detinebat animas SS. Patrum, qui ante passionem Christi Domini in gratia mortui fuerant, ibique solam pœnam carentiæ visionis Dei patiebantur. Hunc locum Ascensione sua Christus evacuavit. Sed pro majori explanatione sit

Digitized by Google

DUBIUM II.

Quomodo dicta Receptacula distinguantur.

§. I.

An Limbus Inferni sit idem, ac Sinus Abrahæ?

I. Dico. Limbus inferni, & Sinus Abrahæ olim fuerunt idem locus solâ ratione distinctus, nunc verò, nempe, post Christi adventum, sunt duo loca realiter distincta. Ita S. Tho. laudata, *q. 69. Suppl. a. 4.* Prior pars prob. Sanctorum enim animæ ad plenum purgatæ habebant ante tempora Christi aliquam requiem, quatenùs immunes erant à tormentis: non habebant tamen quietem desiderii per consecutionem finis, quia adhuc erant in tenebris, & umbra mortis, desiderantes videre faciem Dei, nondum tamen eam videntes. Quatenus ergo ille status habebat aliquid de requie, dicebatur *Sinus Abrahæ*, quia ad illum perveniri non poterat nisi merito fidei, quia *Accedentem ad Deum oportet credere*, Hebr. 11. Fidelium autem Pater est Abraham: *Primum enim exemplum credendi hominibus in Abraham datur, qui primus se à cœtu infidelium segregavit, & speciale signum fidei accepit: & ideo requies illa, quæ hominibus post mortem datur, Sinus Abrahæ dicitur, ut patet per August. lib. 12. super Gen. ad litt. c. 34.* unde, *Lucæ 16.* ut describatur Lazarum mendicum ductum fuisse post mortem in requiem, dicitur ductus in Sinum Abrahæ.

Quatenus verò deerat illi aliquid de requie, dicitur Infernus, & Limbus, seu extremitas inferni, vel locus apud inferos. Et in hoc sensu, *Gen. 37. v. 35.* dicit Jacob: *Descendam ad filium meum lugens in infernum.* Neque enim infernum damnatorum sibi, aut filio, quem noverat innocentem, sic metuebat, ut ejusmodi verba proferret. Sed neque sepulchrum nomine *Inferni* intellexisse credi potest. Nam Jacob lugebat Joseph, quem putabat, à fera devoratum, & proinde insepultum. Intellexit ergo locum animarum post mortem, etiam piè viventium, quo sensu dicemus Christum descendisse ad inferos.

II. Secunda verò pars prob. Tùm quia in scriptura novi Testamenti nusquam legimus animas justorum plenè purgatas ad Inferos descendere, vel apud inferos detineri. Tùm quia ut fusè ostendi, *Tom. 1. in 1. p. Tract. de visione Qu. 1. Dub. 3.* & S. Th. demonstrat hæc, *q. 69. a. 2.* Post Christum animæ illorum, qui post baptisma nullam peccati maculam contraxerunt, illorum item, qui post peccati maculam vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ sunt ad plenum purgatæ, statim in Cœlum, & ad claram Dei visionem perducuntur. Nihil enim est, quod eas impediat, non macula culpæ, quia jam supponuntur ad plenum purgatæ: Cœlum autem, quod ante Adami peccatum fuerat clausum, per Christum fuit apertum: *Unde* (inquit S. Th. citatus) *sicut corpus per gravitatem, vel levitatem statim fertur in locum suum, nisi prohibeatur: ita anima statim soluto vinculo carnis, per quod in statu viæ detinebantur statim præmium consequuntur, vel pœnam, nisi aliquid impediat.* Animabus autem plenè purgatis, nihil est, quod post Christum impediat, sicut ante. Quare idem S. Th. *a. 4.* concludit: *Limbus ergo inferni, & sinus Abrahæ fuerunt ante Christi adventum unum per accidens, & non per se; & ideo nihil prohibet, post Christi adventum esse sinum Abrahæ, & esse omnino diversum à Limbo, quia ea quæ sunt unum per accidens, separari contingit.*

III. Ex his infertur, quod locus, qui animabus justis ante Christum erat sinus Abrahæ, & simul infernus;

ejus-

eiſdem poſt Chriſtum ſit ſinus Abrahæ, ſed non infernus. Ita S. Th. ibidem ad ſecundùm: *Sicut* (inquit) *requies ſanctorum Patrum ante Chriſti adventum dicebatur ſinus Abrahæ: ita & poſt Chriſti adventum; ſed diverſimodè. Quia enim ante Chriſti adventum ſanctorum requies habebat defectum requiei adjunctum, dicebatur idem infernus, & ſinus Abrahæ: unde ibi non videbatur Deus. Sed quia poſt Chriſti adventum ſanctorum requies eſt completa, cùm Deum videant, talis requies dicitur ſinus Abrahæ, & nullo modo infernus; & ad hunc ſinum Abrahæ Eccleſia orat fideles perduci.*

§. II.

De Limbo Patrum, & Inferno Damnatorum, & de Limbo Puerorum.

IV. Dico. Limbus Patrum, & Infernus damnatorum, quantum ad locorum qualitatem ſunt loca diverſa; ſed quantum ad ſitum loci, probabile eſt, quod idem locus quaſi continuus ſit infernus, & Limbus. Ita S. Th. dicta *q.* 69. *a.* 5. ubi probat priorem partem: *Tùm quia in inferno eſt pœna ſenſibilis, quæ non erat in limbo Patrum. Tùm etiam quia in inferno eſt pœna æterna, ſed in limbo Patrum detinebantur ſancti temporaliter tantùm.* Hoc idem probabile viſum fuit S. Auguſtino, *l.* 20. *de Civit. Dei, c.* 15. dicenti: *Si non abſurdè credi videtur, antiquos etiam ſanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud inferos fuiſſe, donec eos inde Sanguis Chriſti, & ad ea deſcenſus eruerit; profectò deinceps boni fideles effuſo illo pretio jam redemti prorſus inferos neſciunt.*

Secundam quoque partem probabilem reputat. Quia cùm Limbus Patrum eſſet locus ſubterraneus, ideoque ſub nomine inferni, ſeu inferorum ab antiquis Patribus indicaretur, ut *Gen.* 42. *Job.* 17. *&c.* conſequens eſt, fuiſſe quoad ſitum quaſi continuum cum inferno damnatorum, non quidem propriè, & ſtrictè, ſed generaliter, & communiter, quatenus utraque loca erant ſubterranea, quamvis magno intervallo diſſita. Unde, *Lucæ* 16. dicitur, magnum chaos, ſeu hiatum fuiſſe intermedium, quia damnati in infima parte cruciantur, Patres verò in ſuperiori quieſcebant. Et propter hoc S. Auguſtin. relatus dicit Patres fuiſſe *in locis remotiſſimis* à tormentis impiorum, ſed apud inferos, ita ut qui in tormentis erant, eos quamvis à longe videre poſſent; juxta illud, *Lucæ* 16. *v.* 23. ubi de divite damnato dicitur: *Elevans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu ejus.* Si ergo dives in tormentis poſitus *vidit Abraham*, & Lazarum in ſinu ejus; ergo infernus, & limbus erat idem locus communis. Si vidit eum *à longe*; ergo limbus non erat locus immediatè contiguus. Si *elevans oculos* vidit; ergo limbus Patrum erat in ſuprema inferorum parte nimirùm etiam ſupra limbum puerorum, & purgatorium. Quibus conſonat S. Thomas citato, *a.* 5. dicens: *Exiſtentes in inferno ſecundum diverſitatem culpæ, diverſam ſortiuntur & pœnam. Et ideo ſecundum quod gravioribus peccatis irretiuntur damnati, ſecundum hoc obſcuriorem locum, & profundiorem obtinent in inferno. Unde & ſancti Patres, in quibus minimum erat de ratione culpæ, ſupremum, & minus tenebroſum locum habuerunt omnibus puniendis.*

V. Poſito igitur, quòd infernus ſit aliquis locus latè communis cum limbo, optimè ſalvatur, quòd Chriſtus deſcenſu ſuo infernum *momorderit*, non abſorbuerit; quia, ut ait S. Th. ibidem, *ad* 1. ſecundum hoc, quod infernus, & limbus ſunt idem quantum ad ſitum, dicitur Chriſtum *infernum momordiſſe, & ad infernum deſcendiſſe, quando Patres à limbo eripuit ſuo deſcenſu*, ideſt, quando non totam multitu-

titudinem in inferis existentem inde eripuit, sed solam partem, nempe Patres, qui in suprema parte aderant.

VI. Dico secundò. Limbus puerorum, eorum scilicet, qui cum solo peccato originali hinc decedunt, est diversus à limbo Patrum quantum ad qualitatem pœnæ: Est tamen idem locus quantum ad situm, nisi quod limbus Patrum erat in supremo loco. Ita S. Th. *a.* 6. Prior pars constat. *Quia pueris non adest spes beatæ vitæ, quæ Patribus in limbo aderat, in quibus etiam lumen fidei, & gratia refulgebat* — Nec obstat, quod pro eadem culpa originali, qua detinentur in limbo pueri, detinerentur, & Patres — Nam ut docet S. Th. ibi ad 1. *Ad culpam originalem non eodem modo se habebant Patres, & pueri. In Patribus enim originalis culpa expiata erat, secundum quod erat infectiva personæ: remanebat tamen impedimentum ex parte naturæ, pro qua nondum erat satisfactum plenariè. Sed in pueris est impedimentum, & ex parte personæ, & ex parte naturæ. Et ideo pueris, & Patribus diversa receptacula assignantur.*

VII. De pœna, qua in limbo pueri puniuntur, an sit sola pœna damni an etiam sensus variè disputatur. S. Augustinus est in sententia quod pœnâ etiam sensus, licèt mitissimâ puniantur: cui plures etiam recentiores subscribunt. Alii sola pœna damni puniri censent. De quo egimus, *Tom.* 6. *in* 1. *p. q.* 10. *Dub.* 3. §. 2. & 3.

VIII. Noto tamen quòd quia limbus puerorum est pars inferni damnatorum (cùm revera illi etsi in solo originali moriantur, in æternum sint damnati) ideo aliqui eum inter receptacula non recensent. Unde Innocentius III. *Sermone* 1. *de omnibus Sanctis*, locum talium puerorum comprehendit sub inferno, & deinde de his, qui sunt in inferno generaliter, & indistinctè dicit, eos ad exercitum diaboli pertinere, & iis tandem dicendum fore: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis ejus.* Matth. 25. Cui sententiæ præcipuè adhærent, qui volunt, tales pueros utraque pœnâ, & damni, & sensus puniri cum August. *in Enchiridio, c.* 93.

IX. Quia item ante Christum nulla anima in Cœlum deducebatur, uti nec post eum ulla descendit in limbum Patrum, qui descensu Christi ad inferos est evacuatus; Ideo facta distinctione temporum, tria tantùm aliqui numerant ante Christum receptacula, *Limbum Patrum, Purgatorium, & Infernum.* Tria pariter post Christum, *Cœlum, Purgatorium, & Infernum.*

QUÆSTIO II.

De Descensu Christi ad Inferos.

CHristum in triduo mortis descendisse ad inferos, est articulus fidei, quem in Symbolo Apostolorum profitemur. De hoc quæremus. An Christus verè ad inferos descenderit, ad quem inferorum locum, ad quem finem, & quomodo, an ad omnes inferorum partes eodem modo descenderit.

DUBIUM I.

An Christus revera ad Inferos Descenderit?

§. I.

Quibusdam notatis, recensentur Errores.

I. SUppono primò. Christum non descendisse ad inferos secundum corpus: istud enim jacuit in sepulchro toto eo tempore, quod fluxit ab ejus morte usque ad resurrectionem. Quare Concilium Lateran. IV. sub Innocentio III. ait: *Descendit* (inquit) *ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in Cœlum. Sed descendit in anima, resurrexit in carne,*

ne, ascendit pariter in utroque. Licèt autem secundum animam, & non secundum corpus descenderit, totus tamen Christus ad inferos descendisse dicendus est. Quia ut docet S. Tho. 3. p. q. 52. 1. 3. *Masculinum genus refertur ad hypostasim, vel personam, neutrum aut m genus pertinet ad naturam. In morte autem Christi licèt anima fuerit separata à corpore, neutrum tamen fuit separatum à persona Filii Dei... Et ideo in illo triduo mortis Christi, dicendum est, quod totus Christus fuit in sepulchro, quia tota persona Christi fuit ibi per corpus sibi unitum, & similiter totus fuit in inferno, quia tota persona Christi fuit ibi ratione animæ sibi unitæ: totus etiam Christus erat ubique ratione divinæ naturæ*, ut enim dicit ibi ad 1. *Corpus quod tunc fuit in sepulchro, non est pars personæ increatæ, sed naturæ assumtæ. Et ideo per hoc quod corpus Christi non fuit in inferno, non excluditur, quin totus Christus fuerit; sed ostenditur, quòd non fuit ibi totum, quod pertinet ad humanam naturam*.

II. Suppono secundò. Animam Chrsti descendisse ad inferos, non eo genere motus quo descendunt, ac moventur corpora, sed eo genere motus, quo Angelos, & spiritualia moveri docet S. Th. 1. *p. q.* 53. *a.* 1.

III. Circa hanc veritatem, quæstionem moverunt hæreticorum, quidam. Primò quidem non defuerunt, qui articulum illum: *Descendit ad inferos* planè è symbolo eraderent, eo quòd in posterioribus Symbolis Nicæno, Constantinopolitano, & aliis nulla fiat ejus mentio. Qua de re Ruffinus in expositione Symboli Apostolorum falsò adscripta Cypriano, ait: *Sciendum sanè est, quòd in Ecclesia Romana Symbolo non habetur additum*, descendit ad inferos, *sed neque in Orientis Ecclesiis habetur hic sermo. Vis tamen verbi eadem videtur esse in eo, quod sepultus dicitur*. Quæ Ruffini verba videntur occasionem dedisse Calvino, ut in primis suis Catechysmis descensum Christi ad inferos interpretaretur depositionem corporis ejus in sepulchrum.

IV. Sed videns Calvinus, hanc interpretationem nulla probabilitate defendi posse, ob manifestam battologiam, qua idem ineptissimè in brevissimo symbolo repeteretur aliis verbis obscurioribus, si descensus ad inferos non aliud, quam sepulchrum significaret; aliam, sed impiam ac blasphemam interpretationem commentus est, *lib.* 2. *Inst. cap.* 16. §. 10. qua dicit: *Christum in locum sceleratorum, hoc est ad inferos, sponsorem, vadem, ac instar Rei submissum descendisse, ut persolveret, ac deprenderet omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas; ibique ipsum cum inferorum copiis, & æternæ mortis horrore, quasi consertis manibus luctatum esse, ac diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulisse; idest, ipsam subiisse damnationem, & pœnas, quæ dæmonibus, ac reprobis flammis æternis addicti ab irato Deo infliguntur*. Ita Calvinus; quæ quis sine horrore percipiet?

Alius quidam recentior (referente Estio, *in* 3. *dist.* 22. §. 2.) absurditatem dictarum interpretationum vitare volens descensum Christi ad inferos interpretatur mortem ejus manifestatam malis spiritibus, ut quem sæpe audierant promissum mortalibus, eum jam exhibitum scirent. Nonnulli verò, inter quos Durandus, Christum ad inferos descendisse interpretantur, non quod anima ejus realem sui præsentiam inferis exhibuerit, sed propter effectum quem anima Christi in iis, qui apud inferos erant, habuerit.

Ecclesia tamen catholica quovis sæculo docuit Christum verè secundum animam ad inferos descendisse, ut Patres ac justos qui ibi captivè detinebantur, liberaret.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Assertio Catholica.

V. Dico. Christus verè secundum animam descendit ad inferos, non ut damnatorum pœnas ibi sustineret, sed ut justos, qui inibi detinebantur captivi, liberaret. Christi animam vere descendisse in infernum ostendunt verba, Psalmi 15. v. 10. *Non derelinques animam meam in inferno*. Quæ ne aliorsùm quis torqueat S. Petrus, *Act.* 2. de Christo interpretatur. Unde August. *Epist.* 99. modò 164. *c.* 5. ait: *Secundum creaturam enim, quam ex quodam tempore suscipiendo, manens Deus homo factus est, hoc esse secundum animam, eum fuisse apud inferos apertè scriptura declarat, & per prophetiam præmissa, & per apostolicum intellectum satis exposita, quâ dictum est, non derelinques animam meam in inferno*, & *Epist.* 1. *cap.* 3. Idem Petrus, ait: *In quo & iis, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit*, eodem, inquam, spiritu, quem in cruce moriens in manus Patris commendavit. Paulus item Ephes. 4. v. 9. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?* Et ad Coloss. 2. v. 15. *Expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Hæc, aliaque mox adducenda Scripturarum testimonia realem Christi ad inferos descensum adeò apertè fatentur, ut idem August. *Epist.* 99. modò 164. *cap.* 2. *ad Evodium* dixerit: *Quis nisi infidelis negaverit, fuisse apud inferos Christum?*

VI. Non fuisse autem, ut ibi damnatorum pœnas lueret (quod Calvinus blasphemat) probatur. Tùm quia hoc fuisset injuriosum beatitudini, qua anima Christi à primo conceptionis ejus momento donata fuit. Tùm quia hoc apertè negat Scriptura, *Actor.* 2. v. 24. his verbis, nempe, quod Deus *Christum suscitavit à mortuis solutis doloribus inferni, quibus impossibile erat teneri eum*. Et sanè quomodo enim teneri, seu cruciari poterat damnatorum doloribus, tenebris nimirùm exterioribus, desperatione, confusione, conscientiæ horrore, ignis combustione, visionis, ac fruitionis Dei privatione, anima illa, quæ semper fuit beata? — Nec obest, quod Petrus ibi dicat *solutis doloribus inferni*: Hoc enim rectè intelligitur de doloribus, non quibus Christus tenebatur, *impossibile enim erat teneri eum*, sed quibus alii tenebantur, & quibus eum ligare voluissent Dæmones, sed non poterant. Solvit ergo eos dolores: tum eos non patiendo. quomodo solvi possunt laquei venatorum, non quia tenuerunt, sed ne teneant ut ait Augustinus, *Ep.* 99. modò 164. *c.* 2. Tùm eos ab illis quos liberavit auferendo, quibus impossibile erat eum teneri, ut ait idem August. ibi.

VII. Ad hunc autem finem, ut nempe, justos apud inferos detentos liberaret, illuc descendisse Christum, testantur scripturæ, Psalm. 67. v. 8 *Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris*. Ps. 106. v. 16. *Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit*. Oseas tùm, c. 6. v. 3. *Vivificabit nos post duos dies, in diè tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus; sciemus, sequemurque, ut cognoscamus dominum: quasi diluculum præparatus est egressus ejus &c.* Et cap. 13. v. 14. *De manu fortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero inferne*. Zachariæ, c. 9. v. 11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. Et apud Ecclesiasticum, *c.* 24. *v.* 45. illustris est locus, ubi sapientia Dei sic loquitur: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in domino*.

VIII. Propterea hanc fidem Patres tum Græci, tùm Latini semper professi

Digitized by Google

fessi sunt, quos inter alios recenset Estius, *in 3. dist. 22. §. 2.* citato. Concilia item auctoritate sua firmarunt. Nam Ephesini Concilii Patres confitentur, Christum tertia die resurgentem spoliasse infernum. Et Conc. Toletanum IV. *Can. 1.* exponens illud symboli: *Descendit ad inferos*, testatur, eius articuli confessionem ad fidem catholicam pertinere. Quod fatentur, tum Augustinus, *Ep. 99.* modò 164. verbis supra relatis: *Quis nisi infidelis negaverit fuisse apud inferos Christum?* & paulò post, cap. 5. *Teneamus firmissimè quod fides habet fundatissimâ auctoritate firmata, quod Christus apud inferos fuit.* Tùm Fulgentius, *l. de Fide ad Petrum, c. 2.* inter regulas fidei ponens, Dei filium secundum animam in infernum descendisse, quod repetit *Epist. ad Ferrandum Diaconum, & l. 3. ad Trasimundum Regem, c. 34.* Tùm denique Gregorius, lib. 6. Epist. 15. nunc lib. 7. Ep. 15. *Vera fides* (inquit) *per Ecclesiam catholicam docet, quia descendens ad inferos Dominus &c.*

IX. Hujus congruentiam assignat S. Th. 3. *p. q. 52. a. 1.* his verbis: *Conveniens fuit, Christum ad infernum descendere. Primò quidem, quia ipse venerat pœnam nostram portare, ut nos à pœna eriperet, secundùm illud Isaiæ 53.* Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit: *Ex peccato autem homo incurrerat, non solùm mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos. Et ideò sicut fuit conveniens, eum mori, ut nos liberaret à morte: ita conveniens fuit, eum descendere ad inferos, ut nos à descensu ad inferos liberaret. Unde dicitur Oseæ 13.* Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus inferne. *Secundò Quia conveniens erat, ut victo diabolo per passionem, vinctos ejus eriperet, qui detinebantur in inferno, secundum illud Zachar. 9.* Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu. *Et Coloss. 2. dicitur*, Expolians principatus, & potestates, traducit confidenter. *Tertiò. Ut sicut potentiam suam ostendit in terra, vivendo, & moriendo: ita etiam potestatem suam ostenderet in inferno, illum visitando, & illuminando. Unde dicitur in Psalm. 23.* Attollite portas principes vestras &c. *Gloss.* (ex August.) *idest, principes inferni, auferte potestatem vestram, qua usque nunc homines in inferno detinebatis: & sic in nomine Jesu omne genuflectatur, non solùm cælestium, sed etiam infernorum, ut dicitur Philipp. 2.* Hactenus S. Thomas.

X. Quatuor aliæ congruentiæ pro descensu Christi ad inferos afferri solent. Prima. Ex lege amicitiæ. Hæc enim exigit, ut amicus visitet amicum, qui pœnâ torquetur, à qua se liberare non potest. Sancti autem Patres in inferno detenti pœnam patiebantur prohibitionis ab ingressu Regni Cœlorum, à qua per seipsos liberari non poterant, sed per solum Christum. Secunda. Ex lege justitiæ, quæ exigit, ut qui pro aliquo debito in carcere detinetur, soluto pretio liberetur: Sancti autem Patres pro debito peccati originis apud inferos detinebantur. Cùm igitur sua morte pretium solverit, æquitas justitiæ postulabat, ut suo descensu illos extraheret. Et hoc est, quod Paulus, *ad Coloss. 2. v. 14.* dicit: *Delens, quod adversùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, & expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso.* Tertia. Ut nos exemplo suo excitaret ad frequentem inferorum meditationem, ut seriò pœnas illas considerantes à peccatis retrahamur. Quarta. Quia sicut Christus dum vixit, de diabolo triumphavit, in deserto, in mundo, & in cruce: ita descendens ad inferos, & quasi aggrediens illum in regno suo, de diabolo triumpharet, ut ait Paulus citatus, *ad Coloss. 2. v. 15.*

Digitized by Google

§. III.

Contrariis fit satis.

XI. PRæcipua ratio negantium descensum Christi ad inferos, est, quia in Symbolo Nicæno ab universa Ecclesia recepto non reperitur hic articulus, *Descendit ad inferos*: sicut nec apud Patres, qui præfatum Symbolum exposuerunt, & præcipuè Augustinum *in lib. de Symbolo ad Catechumenos*. Cùm autem in eo Symbolo fiat mentio passionis, mortis, sepulturæ, & resurrectionis Christi, non fuisset omissus descensus ejus ad inferos, qui resurrectionem præcessit, si à Patribus Nicænis fuisset creditus.

XII. Respondeo. Quòd si descensus Christi ad inferos non reperitur in Symbolo Nicæno, reperitur tamen in Symbolo Apostolico, quod esse genuinum Apostolorum fœtum, in *l. de Verit. Relig. Christ.* ostendemus — Secundò. Ex quo descensus Christi ad inferos non exprimatur in Symbolo Nicæno, non benè infertur, non esse habendum ut articulum fidei. Nam nec expressit sepulturam Christi, & processionem Spiritus Sancti etiam à Filio, licet ibi dicatur procedere à Patre; & tamen adversarii credunt Christum fuisse sepultum, & Spiritum S. procedere etiam à filio contra Græcos: sicut etiam credunt, Christum instituisse Cœnam, & Baptismum, licèt hoc non legatur in Symbolo Nicæno, quia legitur in scriptura. Cùm ergo descensus Christi ad inferos in scriptura legatur, ut ostensum est, cur non credunt? Argumentum ergo negativum nullius roboris est. Ratio autem, qua Nicæni Patres descensum Christi ad inferos in Symbolo non expresserint, ea esse potest. Quia eorum propositum non fuit omnia fidei capita suo Symbolo complecti, sed vel præcipua dumtaxat, vel ea, de quibus excitata tunc temporis fuerat ab hæreticis controversia: ut docet S. Th. 2. 2. q. 1. a. 9. ad 4.

XIII. Neque officit, quòd Ruffinus, ut supra dicebamus, videatur contrarius. Tùm quia Ruffini non est magna in Ecclesia auctoritas, ut qui Origenis dogmata occultè fuerit sectatus, & perniciosis contentionibus adversùs S. Hieronymum Ecclesiam turbaverit. Unde & scripta ejus à Gelasio Papa in Cap. *Sancta Romana* dist. 15. cum apocryphis rejiciuntur. Tùm quia: esto dicat, descensum Christi ad inferos in Symbolo Ecclesiæ Romanæ non contineri, illum tamen non negat. Unde, *in Exposit. Symboli*, ait: *Quod in infernum Christus secundum animam descenderit, evidenter in Psalmis prænuntiatum est &c.* Sed solùm de modo descensus visus est dubitasse.

XIV. Objicies secundò pro Calvino. Christus, ut habetur *Isaiæ* 53. languores nostros tulit, & peccata nostra portavit suscipiendo in se tanquam sponsor, & vades pœnas, quæ pro illis debentur; ergo sicut propterea passus est mortem, & alias generis humani infirmitates, quæ sunt pœnæ peccati; ita etiam debuit suscipere in se, & pati cruciatus, quibus in alia vita homo pro peccato punitur; sic enim plenior erit satisfactio. Quod tunc maximè contigit, quando in cruce positus exclamavit *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Tunc enim omnes cruciatus, quibus in inferno torquentur damnati, in ipsum irruerunt. Et hoc modo ad inferos descendisse dicendus est, suscipiendo in se inferorum pœnas, sicut dicitur de cœlo descendisse in mundum suscipiendo in se humanam naturam, ejusque in hac vita pœnalitates.

XV. Respondeo neg. conf. Quia quando unus se exhibet voluntariè vadem, ac sponsorem satisfaciendo pro peccato alterius, & pœnam pro peccato illius debitam in se suscipiendo, non oportet, ut pœnam omnem ejus peccato debitam in se suscipiat; præsertim illam, quæ indecentiam maximam in se contineat; sed sufficit,

cit, ut talem in se suscipiat pœnam, qua reddat æquivalens pœnæ pro peccato debitæ: sicut ut aliquis satisfaciat pro delicto, cui debetur pœna suspendii, non requiritur, ut ipse pœnam suspendii patiatur, sed quod talem exhibeat satisfactionem, quæ æquivaleat, & compenset pœnam suspendii. Cùm ergo Christus, qui erat Deus, suscipiendo in se humanæ naturæ pœnalitates usque ad mortem, easque dignitate suæ personæ valorando, tantam exhibuerit Deo satisfactionem, quæ quamcumque pœnam debitam peccato, etiam æternam, & infinitam superexcederet; iniquum fuisset eum ulteriori pœnæ in satisfactionem subjicere, maximè tali pœnæ peccato proprio unicè debitæ, & quæ cum persona Christi, qui etsi peccatoris personam gereret, non tamen culpam, & cujus anima essentiali fruens beatitudine, à Deo separari per damnatorum cruciatus non poterat.

XVI. Objicies tertiò. Nihil vetat, infernum hìc accipi pro sepulchro, in quo positum fuit Corpus Jesu ut de divite, *Luca 16. v. 22.* dicitur, quòd sepultus est in inferno: & Psalm. 67. v. 7. *Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.*

XVII. Respondeo, ridiculam esse hanc interpretationem. Primò. Quia S. Petrus supra citatus, *Act. 2.* loquitur de inferno, in quo sunt dolores, & pœnæ: inquit enim, *solutis doloribus inferni*. In sepulchro autem, ubi jacuit Corpus Christi, nullum dolorem pati poterat, aut sensibilem pœnam, utpote ab anima separatum. Deinde. Descensus Christi ad inferos, his verbis, *Ecclesiastici 24. v. 45.* prænuntiatur: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino*. Sepulchrum autem Christi non erat in inferioribus partibus terræ: non erant in eo alii dormientes, quia ut habetur, *Luca 23. v. 23.* Joseph ab Arimathæa posuit Corpus Jesu in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat. Dives autem ille non solùm dicitur *sepultus*, sed in inferno, non secundum corpus, sed secundum animam: neutro autem modo fuit sepultus in inferno Christus.

XVIII. Objicies quartò. Ideo Christus descendisset ad inferos, ut inde erueret veteres justos, qui ante passionem Christi in Limbo detinebantur, cùm eis nondum pateret aditus ad Regnum Cœlorum, quod solà Christi morte erat referandum: sed hoc, vel est falsum, vel non probat Christi realem descensum ad inferos; ergo &c. Min. pro prima parte probatur. Nam viam salutis ad regnum fuisse antiquis justis clausam usque ad Christum, eorum justitiæ injuriosum est, nec ullo Sacræ Scripturæ testimonio comprobatur. — Pro secunda etiam parte prob. Nam absque eo quod ad inferos realiter descenderet, poterat per manifestationem mortis suæ, ac virtutem, justos apud inferos detentos liberare.

XIX. Respondeo co. maj. neg. min. pro utraque parte. Ad prob. primæ partis, nego assumtum. Ejecto enim Adamo propter peccatum è paradiso, toti humano generi præclusus mansit aditus in regnum celeste. Unde dogma fidei est, justorum animas è corporibus exeuntes in Cœlum non evolasse, sed in limbo receptas ibi Christum Redemtorem, qui eos inde ad cœlestem patriam transferret, expectasse. Tunc enim, ut ait Apostolus ad Hebr. 9. v. 8. *Nondum propalata erat Sanctorum via*, quæ suso dumtaxat sanguine Christi propalari debebat. De quo S. Th. 3. *p. q.* 49. *a.* 5. videndus, ubi *ad* 1. ait: *Quòd Sancti Patres operando opera justitiæ meruerunt introitum Regni Cœlestis per fidem passionis Christi (secundum illud Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam) per quam etiam unusquisque à peccato purgabatur, quantum pertinet ad emundationem propriæ perso-*

na. Non tamen alicujus fides, vel justitia sufficiebat ad removendum impedimentum, quod erat per reatum totius humanæ creaturæ, quod quidem remotum est pretio sanguinis Christi. Et ideo ante passionem Christi nullus intrare poterat Regnum Cæleste, adipiscendo scilicet beatitudinem æternam, quæ consistit in plena Dei fruitione. Quod repetit etiam 3. *p. q.* 52. *a.* 5. *ad* 2. Quæ doctrina habetur, tùm ex scriptura, tùm ex traditione. Ex scriptura quidem, nam Paulus, *Hebr.* 11. recensitis Patribus, qui per fidem opera justitiæ fecerunt concludit, v. 39. *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente*, repromissionem *scilicet gloriæ usque ad Christum* ut ait S. Th. ibi Lect. 8. Traditione etiam. Nam S. Hieron. in Epist. ad Paulam (aliàs 25. num. 22.) super obitu Blesillæ filiæ: *In lege veteri* (inquit) *sub peccato Adam omnes tenebantur elogio, & ad inferos descendentes consequenter lacryma prosequebantur... In Jesu verò, idest, in Evangelio, per quem Paradisus est apertus, mortem gaudia consequuntur.* Et S. Gregorius, *lib.* 13. *Moral. c.* 15. (modò 43.) ait: *Hi verò, qui ante ejus* (Christi) *adventum in hunc mundum venerunt, quantamlibet justitiæ virtutem haberent, ex corporibus educti, in sinu Cœlestis patriæ statim recipi nullo modo poterant: quia nec dum ille venerat, qui inferni claustra sua descensione solveret, & justorum animas in perpetua jam sede collocaret.* Hæc Gregorius. Hinc Paulus, *ad Ephes.* 4. *v.* 8. ait, quod Christus *ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* Sicut ergo hoc legis Evangelicæ privilegium est, ut qui nunc omnis labis expertes ex hac mortali vita discedunt, statim in cœlestem patriam evolent, ut suo loco probavimus, & ex Conciliis Florentino, ac Tridentino sancitum est: ita qui in lege veteri quantalibet sanctitate florentes mortem oppetebant, ad inferos descendebant, Christum liberatorem ibi expectantes.

XX. Ad prob. min. pro secunda parte dico, eam facilè refelli. Si enim eo tantùm sensu Christus descendit ad inferos, quia ejus mors inferis manifestata est, quomodo Christus ab inferis reductus dicitur, Psalm. 29. *Eduxisti ab inferno animam meam?* Nunquid notitia mortis ejus, & virtus passionis apud inferos cessavit, & non potiùs manet, ac operatur usque in hodiernum diem? Cùm ergo dictum non sit, Psal. 15. *Non derelinques mei notitiam, vel virtutem in inferno, sed animam meam.* Clarum est, Christum non secundum manifestationem, & virtutem tantùm, sed secundum animæ præsentiam, ad inferos descendisse. Rursus, hac posita interpretatione, oporteret multò magis fateri, Christum, mox ut expiravit, ascendisse ad superos, quia mors ejus statim longè certius innotuit supernis spiritibus, quàm infernis. Illud autem nemo concesserit, ipso etiam symbolo reclamante, in quo ascensio Christi in Cœlum non morti ejus conjungitur, sed resurrectioni postponitur, utpote quadragesimo die post resurrectionem facta. Ex quo ascensionis Christi articulo certius adhuc argumentum sumitur veri illius ad inferos descensus; cùm prorsus similiter illa duo in symbolo ponantur. Si enim indubitatè credendum est, eum ascendisse in Cœlum secundum naturam assumtam; & non sine magna absurditate fingeretur alius illius articuli sensus: itidem credendum erit, secundum eandem naturam eum descendisse ad inferos, cum hoc solo discrimine, quòd hìc synecdochicum sensum res ipsa postulet, cum sit manifestum, eum in triduo mortis, quo tempore descendit ad inferos, non habuisse animam corpori unitam, ideoque non nisi ad animam descensum illum referri posse corpore in sepulchro quiescente; ubi ascensus secundum animam, & corpus contigit.

Neque dicas: posita passione Christi, effectum liberationis ab inferorum

erga-

ergastulo statim secutum fuisse, ideoque non fuisse necessarium descensum ejus ad inferos. — Nam respondet S.Th. 3. p. q. 52. a. 1. ad 2. *Quod passio Christi fuit quasi quædam causa universalis humanæ salutis tam vivorum, quam mortuorum. Causa autem universalis applicatur ad singulares effectus per aliquid speciale. Unde sicut virtus passionis Christi applicatur viventibus per sacramenta configurantia nos passioni Christi: ita etiam applicata est mortuis per descensum Christi ad inferos. Propter quod signanter dicitur Zacharia 9. Quod eduxit vinctos de lacu in sanguine testamenti sui, idest, per virtutem passionis suæ.*

DUBIUM II.

An Christus Descenderit in Infernum Damnatorum, & quid in eis Egerit?

§. I.

Resolutio.

I. Docet S. Th. 3. p. q. 52 a. 2. *Quod dupliciter dicitur, esse aliquid alicubi. Uno modo per suum effectum: & hoc modo Christus in quemlibet infernorum descendit, aliter tamen, & aliter. Nam in infernum damnatorum habuit hunc effectum, quod descendens ad inferos, eos de sua incredulitate, & malitia confutavit: illis verò, qui detinebantur in purgatorio, spem gloriæ consequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro solo peccato originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid esse alicubi per suam essentiam: & hoc modo anima Christi descendit solum ad locum inferni, in quo justi detinebantur: ut quas ipse per gratiam interiùs visitabat secundum divinitatem, eos etiam secundum animam visitaret & loco. Sic autem in una parte inferni existens effectum suum aliqualiter ad omnes inferni partes derivavit: sicut & in uno loco terra passus, totum mundum sua passione liberavit.* Secundum hanc S. Thomæ doctrinam.

II. Dico. Christus non descendit in infernum damnatorum secundum realem præsentiam; sed solùm secundum effectum, non quo eos à damnatione liberaret, sed quo eos de sua incredulitate confutaret, dando scilicet per modum cujusdam revelationis eis intelligere, quàm justè sint damnati, & quanta sit gloria Christi, in quem credere noluerunt, quàmque felix beatarum animarum status, quæ jam ab inferno per ipsum erant liberandæ. Ex quibus sequebatur in damnatis singularis aliquis dolor ob triumphum Christi, & sanctorum felicitatem.

Assertio ita exposita, pro prima parte probatur. Tùm ex Cyrillo Hierosol. *Cathechesi* 4. August. *Epist.* 99. & Hieronymo, *in c.* 4 *ad Ephes.* dicentibus, ideo Christum ad inferos descendisse, ut eos, qui ibi detinebantur, consolaretur, & liberaret; sed ex inferno damnatorum nullum est consolatus, aut liberavit, ut statim dicetur; ergo ad illum non descendit. Tùm quia locus ille neque conveniebat statui Christi, sicut Limbus Patrum, qui erat locus justorum; neque effectus, quem ibi habuit requirebat, ut anima Christi ibi esset, sed potiùs ut per modum notificationis, quæ inter spiritus distantiâ loci non impeditur, hoc fieret. Sicut ergo dum aliquis Rex ad visitandos eos, qui in suis carceribus detinentur, descendit, eos quidem præsentialiter invisit, quibus, vel gratiam liberationis, vel spem gratiæ concedere vult; eos tamen, quos in statu damnationis ad mortem absque ulla gratiæ spe relinquere vult, suâ præsentiâ invisere non dignatur, sed pernuntios indignationis suæ effectus transmittit. Ita Christus eos, ad quos liberandos descenderat, suâ præsentiâ honoravit; iis autem, quos in æterna

ua damnatione relinquebat, suam præsentiam concedere est dedignatus.

III. Pro secunda verò parte, nempe Christum neminem damnatorum suo descensu liberasse, probatur à S. Th. citata, *q.* 52. *a.* 6. his verbis: *Christus descendens ad inferos operatus est in virtute suæ passionis. Et ideo ejus descensus ad inferos illis solis liberationis contulit fructum, qui fuerunt passioni Christi conjuncti per fidem caritate formatam, per quam peccata tolluntur. Illi autem, qui erant in inferno damnatorum, aut penitùs fidem passionis Christi non habuerant, sicut Infideles: aut si fidem habuerant, nullam conformitatem habebant ad caritatem Christi patientis: Unde nec à peccatis suis erant mundati. Et propter hoc descensus Christi ad inferos non contulit eis liberationem à reatu pœnæ infernalis.*

IV. Accedit, quod certissimum fidei dogma est, in inferno damnatorum nullam esse redemtionem, ut contra Origenem suo loco demonstravimus (*Tom.* 5. *in* 1. *p. Tract. de Ang. Qu.* 9. *Dub.* 5.) Hinc S. Augustinus, *Hæresi* 70. & ante ipsum Philastrius, *Hæres.* 74. perstringunt tanquam hæreticam opinionem illorum: *Qui dicunt, Christum Dominum in infernum descendisse, & omnibus post mortem etiam se nuntiasse, ut confitentes ibidem salvarentur, cùm hoc sit contrarium dicenti Prophetæ David: In* inferno autem quis confitebitur tibi? *Et Apostolo*, qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.

Hoc significavit Oseas, *cap.* 13. illis verbis: *Ero mors tua, ò mors, morsus tuus ero inferne*, videlicet, Christum in electis occidisse mortem, quia fecit, ut amplius eos non posset retinere: Infernum autem momordisse, quia ex locis subterraneis, quæ per infernum indicantur, partem abstulit, partem reliquit (ut ait Glossa) *Electos educendo, reprobos ibidem relinquendo*. Ut enim dicit Gregorius, *lib.* 12. *Moral. cap.* 8. (modo 11.) illa Oseæ verba exponens: *Id quod occidimus, agimus, ut penitùs non sit: ex eo quod mordemus, partem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus Dominus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, non occidit funditùs, sed momordit infernum*. Et Homil. 22. in Evangelia: *Neque enim* (inquit) *infideles quosque, & pro suis criminibus æternis suppliciis deditos ad veniam Dominus resurgendo reparavit; sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide, & actibus recognovit.*

V. Propterea Concilium tertium Valentinum, & Ecclesia Lugdunensis nono Ecclesiæ seculo, adeo exploratum habuerunt, Christum solos ab inferis exemisse justos, ut ne Christum quidem pro impiis, qui in impietate mortui sunt, & ante illius adventum ad infernum descenderunt, ne quidem passum, & efficaciter mortuum fuisse definierint. Nam, *Ecclesiastici* 24. Sapientia protestatur, se apud inferos justos ab impiis discreturam, dicens: *Inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.*

§. II.

Solutiones Objectorum.

VI. Quia non desunt, qui velint, Christum ad infernum damnatorum realiter descendisse, ideo pro illis primò objicitur præcitatus locus Ecclesiastici: ubi ante prædicta verba, Sapientia dicit: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ;* ergo etiam infernum damnatorum cum locutio generalis sit — Sed respondit S. Tho. 3. p. q. 52. a. 2. ad 1. *Quod Christus, qui est Dei sapientia penetravit omnes inferiores partes terræ, non localiter secundum animam omnes circumeundo, sed effectum suæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo: ita tamen, quòd solos justos illumina-*

Digitized by Google

minaverit, sequitur enim: Et illuminabo omnes sperantes in Domino.

Nec dicas, animam Christi fuisse in loco inferni per operationem. Si ergo in qualibet inferni parte etiam damnatorum operata est, fuit ibi localiter præsens. — Nam (ut, *Tom. 5. in 1. Partem*, dictum est) substantia spiritualis est in eo loco, in quo immediatè, & contactu virtutis, & suppositi operatur; non autem in eo, in quo solum mediatè effectum aliquem habet, quomodo anima Christi in inferno damnatorum operata fuit. Videantur ibi dicta, *Qu. 2. Dub. 1.*

VII. Objicitur secundò. *Actor. 2.* dicit Petrus, quod Deus suscitavit Jesum: *Solutis doloribus inferni, quibus impossibile erat teneri eum:* at in inferno Patrum non erant dolores, sed solùm in inferno damnatorum, vel purgatorii; ergo in istis præsentialiter fuit.

VIII. Respondeo cum S. Thom. citato, *art. 2. ad 2.* Quod quamvis Sancti Patres in inferno detenti non sustinerent dolores, & cruciatus ab extrinseco afflictivo provenientes, dolore tamen afficiebantur ob dilationem gloriæ, ut notant S. Gregorius, *lib. 13. Moral. cap. 21.* (modo 44.) & S. Tho. *art. 5. ad 1.* Anima verò Christi illuc descendens neutros sustinuit. Unde quod Petrus dicit *Solutis doloribus*, rectè intelligitur de doloribus, non quibus anima Christi teneretur, sed quibus alii afficiebantur, quibusque eam ligare voluissent Dæmones, sed non poterant, quia impossibile erat eam doloribus infernis affici: *Utrosque autem dolores* (inquit S. Thom.) *Christus solvit ad inferos descendens, aliter tamen, & aliter. Nam dolores pœnarum solvit præservando ab eis, sicut medicus dicitur solvere morbum, à quo præservat per medicinam; dolores autem causatos ex dilatione gloriæ, actualiter solvit, gloriam præbendo.*

IX. Objicitur tertiò etiam contra secundam partem, probando Christum suo descensu aliquos etiam in inferno damnatos liberasse. Nam, 1. *Petri, cap. 3. v. 19.* dicitur, quòd Christus *His qui in carcere conclusi erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando.* Quæ verba de descensu Christi ad inferos intelligit Athanasius, *Epist. ad Epictetum*, dicens: Quod *Corpus Christi fuit in sepulchro positum, quando ipse pervexit prædicare his, qui in custodia erant spiritibus, sicut dixit Petrus.* Qui autem increduli erant, constat, in inferno damnatorum fuisse.

X. Huic Objectioni S. Thom. *a. 2.* citato *ad 3.* duabus occurrit solutionibus. Prima est: Quòd his, qui in carcere inclusi erant ob incredulitatem spiritibus, Christus ad inferos descendens prædicavit, non eos ad fidem convertendo, & liberando; sed eorum infidelitatem confutando. Unde ejus prædicatio nihil aliud fuit, quàm manifestatio divinitatis ejus, quæ manifestata est infernalibus spiritibus per virtuosum descensum illius ad inferos. Quæ responsio est Damasceni, *l. 3. Orthod. fidei, c. 29.*

Altera quæ S. Thomæ videtur planior, est S. Augustini, *Epist. 99.* modo *164. ad Evodium*, nempe, verba Petri, non referri ad descensum Christi ad inferos, sed ad operationem divinitatis ejus, quam exercuit à principio mundi. Ut sit sensus: *Quod his qui in carcere conclusi erant viventes, scilicet in corpore mortali (quod est quasi quidam carcer animæ) spiritu sua divinitatis veniens prædicavit per internas inspirationes, & etiam exteriores admonitiones per ora justorum. His, inquam, prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, Noe scilicet prædicanti, quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluvii. Unde subdit:* In diebus Noe, cùm fabricaretur Arca.

XI. Ex his emergit tertia solutio utramque concludens, nimirùm. Quod Christus in infernum descendens prædicaverit, sive bonum nuntium attulerit,

lèrit, etiam spiritibus, idest animabus illis, quæ fuerant aliquando incredulæ, sed postea videntes diluvium, eas suæ incredulitatis pœnituit. Dicendum enim videtur, quòd Noe annuntiante diluvium, quidam in sua incredulitate perierunt: & his in infernum damnatis Christus descendens suam incredulitatem confutavit. Quidam verò tandem videntes diluvium, suæ incredulitatis pœnituerunt, & ante mortem fide justificati fuerunt: & hos Petrus dicit, quòd *increduli fuerant aliquando*, indicans in incredulitate non perseverasse. Istis ergo, qui vel erant in limbo, vel forte veriùs, in pœnam adhuc in purgatorio (quia limbus non solet vocari carcer, sed sinus Abrahæ) Christus descendens prædicavit, idest bonum nuntium attulit, se esse Redemtorem, & ad hoc venisse, ut eas inde erueret, & ad gloriam transferret. Ita probabiliter.

XII. Objicitur quartò. Si Christus descendens ad inferos non liberasset damnatos, hoc fuisset, vel quia noluisset, vel quia non potuisset. Primum derogaret summæ ejus bonitati, quia, ut omnes fatentur catholici, mortuus est pro omnibus. Summæ ejus justitiæ; quia injustum videtur, ut infideles, qui juxta rectam rationem vixerunt, quales fuerunt multi, æternis flammis crucientur. Sapientiæ etiam. Non enim convenit, ut culpam, quæ habuit finem, quando patrata est, sine fine puniat. Secundum verò esset ejus potentiam diminuere, quasi esset minor in inferno, quàm in hoc mundo. Unde cùm in hoc mundo de quolibet statu aliquos liberaverit, etiam in inferno de statu damnationis liberasse aliquos dicendus erit.

XIII. Respondeo, nec bonitati, nec justitiæ, nec sapientiæ, nec potentiæ Christi detrahi, etiamsi in infernum descendens neminem ex ibi damnatis liberaverit. Non detrahitur ejus bonitati. Quia licet mortuus sit pro omnibus quoad sufficientiam prætii, & voluntate generali salvandi omnes: Quoad efficaciam tamen non est mortuus pro illis, qui in impietate, vel infidelitate mortui, flammis æternis ante ejus mortem erant addicti.

Nec detrahitur justitiæ. Cùm enim quovis tempore fides in Christum mediatorem proposita fuerit tanquam medium ad æternam salutem necessarium; Quotquot enim Deo placuerunt, per fidem ei placuerunt, & adspicientes in auctorem fidei Christum salvi facti sunt, ut Paulus, *Hebr.* 11. testatur, addens: *Quòd sine fide impossibile est placere Deo*, justum erat, ut qui ad lumen fidei adspicere noluerunt, ac in infidelitate mortui erant, ideoque peccati, & originalis, & actualis obnoxii è vita decesserunt, in æternis flammis relinquerentur. Dicere autem quod sine fide, & gratia Christi potuerint servare præcepta moralia, abstinere à peccatis, & innocentem vitam ducere, est ad Pelagium accedere.

Minus detrahitur sapientiæ Christi per hoc quod culpam quæ finem habuit cum patrata est, sine fine in inferis puniat. *Hac quippe rectè decernitur* (inquit S. Gregorius, lib. 4. Dialog. c. 44.) *si districtus Judex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt; nam voluissent utique, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim, quia in peccato semper vivere cupiunt, quia nunquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam noluerunt carere peccato.* Sed de hoc jam diximus, *Tom. 5. in 1. p. Q. 9. Dub. 5.* ubi ostendimus damnatorum pœnas fore æternas.

Tandem non detrahitur potentiæ Christi: *Nam non fuit* (inquit S. Th. q. 52. 3. p. a. 6. ad 3.) *propter Christi impotentiam, quòd non sunt aliqui liberati de quolibet statu infernalium,*

sicut

sicut de quolibet statu mundanorum, sed propter diversam utrorumque conditionem. Nam homines quamdiu vivunt, possunt ad fidem, & caritatem converti: quia in hac vita non sunt homines confirmati in bono, vel malo, sicut post exitum ex hac vita. Passio autem Christi habet quidem vim conferendi dona fidei, & caritatis omnibus, qui in peccatis sunt: sed juxta decretum præsentis providentiæ eam non exercet, nisi in eos, qui sunt in statu, ubi est locus conversionis à peccato ad justitiam. Ideoque benè concluditur, damnatos non fuisse liberatos, quia eos ibi sine fide, & caritate Christus invenit, ubi non est locus ista donandi, sed solùm illos juvandi, qui cum fide viva inveniuntur.

XIV. Neque dicas, Isaiæ 24. haberi v. 22. *Congregabuntur congregatione unius fascis in locum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur.* Loqui autem Isaiam de damnatis constat, quia loquitur de idolorum, nempe, *militia Cœli* adoratoribus. Et *Joannis* 12. *v.* 32. Christum dicere: *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Si omnia; ergo nihil reliquit, quod non traxerit.

XV. Respondetur enim ad Isaiæ textum cum S. Thom. art. 6. citato ad 1. *Quod Christo descendente ad inferos, omnes qui erant in quacumque parte inferni, sunt aliqualiter visitati: sed quidam ad suam consolationem, & liberationem; quidam autem ad suam confutationem, & confusionem, sicut damnati. Unde ibidem subditur:* & erubescet Luna, & confundetur Sol &c. Dici etiam potest, Isaiam loqui de die extremi Judicii, quando Deus visitabit peccatores in malum, semper, & in æternum puniendos. — Ad verba autem Christi respondet Gregorius, Homil. 22. in Evang. *Omnia traxit de electis suis, apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, utique electa.*

XVI. Objicitur quintò. Multi ante Christum fuerunt infideles, qui nullam Dei notitiam habentes præcepta legis naturæ violarunt; ergo saltem istos à pœnis inferni liberavit Deus: nam cùm peccatum sit essentialiter injuria, & offensio Dei, sublatâ semel cognitione Dei, necessariò sequitur, nec peccatum, nec injuriam fore infinitam, & consequenter, nec pœnam infinitam promereri, nempe, æternam.

XVII. Hæc objectio duo supponit, quæ superiùs reprobavimus. Unum quod possit dari ignorantia invincibilis, & inculpabilis de existentia Dei, quod falsum esse ostendimus, *Tom.* 2. *in* 1. *p. Tract. de Deo, Q.* 1. *Dub.* 2. Alterum, quòd dari possit peccatum merè philosophicum, quod pariter rejicimus, *Tom.* 2. *in* 1. 2. *Tract. de Peccatis Qu.* 1. *Dub.* 5. Unde Alexander VIII. suo decreto, 24. *Augusti* 1690. hanc propositionem proscripsit: *Peccatum philosophicum quantumvis grave, in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, esse grave peccatum, sed non esse offensam Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, cum homine, neque æternâ pœnâ dignum.* Et Gallicani Præsules, *in Epist. ad Innocentium XII. data* 7. *Kal. Martii, anno* 1697. inter multas excerptas ex Libro inscripto: *Nodus Prædestinationis dissolutus*, hanc censurâ notandam propositionem optimo jure censent: *Ut demus Brasilienses, aliosque ita ignorasse Deum, hoc est, invincibiliter, id quoque magna beneficii, & gratia pars est: cùm enim peccatum sit essentialiter offensio, & injuria Dei, sublata Dei cognitione sequitur, nec injuriam, nec peccatum, nec æternam pœnam esse.* Hac positâ doctrinâ, ut observant Præsules supra laudati, fiet, ut reddantur impeccabiles, & ab æterna pœna prorsùs immunes, nedum infideles, sed & parricidæ, hospitum occisores, nefandis libidinibus deditì, quos Deus tanta gratia, hoc est, cæcitate mentis, sum-

summaque sui ignoratione donaverit, quo quid horribilius? Addo, quod si peccata Infidelium, qui ignorant Deum, non merentur æternam pœnam, illis assignandus erit aliquis locus medius ab inferno, & paradiso seclusus, & in perpetuum duraturus, nec esse posset, aut Limbus Patrum, aut puerorum, aut Purgatorium: hujus autem loci medii nullum extat in Scriptura, & Patribus vestigium.

Dicendum igitur est, peccata, quæ infideles ignorantes Deum perpetrarunt violantes præcepta legis naturæ, esse digna pœna æterna, à qua Christus suo ad inferos descensu minimè liberavit, sed potius in eos effudit iram suam, juxta illud, Psal. 78. v. 6. *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.*

XVIII. Objici tandem solent exempla aliquorum, qui ab inferno sanctorum precibus liberati sunt, ut Trajani, qui in impietate, ac infidelitate sua mortuus, precibus S. Gregorii ab inferno liberatus fuit, ut refert Jo. Diaconus, *lib. 2. de Vita S. Gregorii, cap.* 44. S. Joannes Damascenus, *in Oratione pro Defunctis*, & videtur admitti à S. Thoma, *qu.* 71. *Suppl. a.* 5. *ad* 5. Item Dinocratis fratris S. Perpetuæ, qui septennis fato functus, & in loco tenebroso damnatus, precibus S. Perpetuæ sororis (ut referunt ejus acta) liberatus fuit. Quantò ergo magis per Christi ad inferos descensum damnati aliqui liberari potuerunt.

XIX. Respondeo, narrationem de Trajani animæ precibus S. Gregorii ab inferno damnatorum liberatione, à viris eruditis ad aniles fabulas amandari. Neque enim credibile est S. Gregorium ausum fuisse Deum orare, ut eum liberaret, quem sciebat immutabili sua voluntate in æternum esse damnatum, cum ipse, *lib.* 4. *Dialog. c.* 44. doceat pro infidelibus mortuis omnino non esse orandum, sicut nec pro diabolo, his verbis: *Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est, ut non oretur pro diabolo, angelisque ejus æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, ut non orent sancti homines pro infidelibus hominibus, impiisque defunctis: nisi quia pro eis utique quos æterno deputatos supplicio jam noverunt, ante illum judicis conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt.* Quomodo ergo vir Sanctus Gregorius orare potuit pro Trajano in infidelitate mortuo, quem noverat, esse in æternum damnatum, & talem orationem à justo judice esse cassandam? aut quomodo jam justus judex non cassavit, sed acceptavit factam pro viro ne dum infideli, sed vitiis etiam nefandis implicato, ut vel Ethnici scriptores testantur? Nec me movet Joannis Diaconi testimonium: is enim non fuit auctor S. Gregorio coævus, nec ea quæ de ipso scripsit, ex probatis Romanæ Ecclesiæ monumentis excerpsit, sed ex cænosis lacunis plura saltem expiscatus fuisse credendus est, ut notant Patres Congr. S. Mauri, in sua Oper S. Gregorii editione, lib. 3. vitæ ejusdem.

Quoad S. Jo. Damascenum excusari potest; partim quia in his, quæ sunt facti, non dogmatis, potuit vir sanctus, tametsi doctus, & prudens, falli, nimiam tali narrationi fidem adhibendo: partim, quia ut notat P. Le Quien, *dissert.* 5. inter Damascenicas, *Tom.* 1. *Edit. Oper Damasceni*, quam ipse notis illustravit, & ante illum viri eruditi non pauci senserunt, oratio illa pro Defunctis tot ineptiis, næniis, ac fabulis scatet, ut inter genuina Damasceni opera recenseri non mereatur. Imo Baronius, *ad ann. Christi* 604. *num.* 60. quamvis eam prorsus non rejiciat, Trajani tamen ab inferis liberationem exsufflat, in eaque Damascenum deceptum fuisse asserit.

De S. Thoma, ex modo quo loquitur

Digitized by Google

tur apparet eum hypoteticè, non categoricè, & assertivè fuisse loquutum; nolens enim contendere de veritate, vel falsitate illius narrationis, dicit, quòd, si vera est illa narratio, credi potest, quòd, vel Trajanus non fuerit finaliter in infernum damnatus, sed solùm secundum præsentia ejus demerita punitum, suspensâ interim definitiva sententia propter futuras S. Gregorii preces, propter quas transierit de inferno ad Cœlum, non immediatè, sed mediante resurrectione, & post resurrectionem mediâ pœnitentiâ, & baptismo. Vel quod anima Trajani non fuit simpliciter à reatu pœnæ eternæ absoluta, sed ejus pœna fuit suspensa ad tempus, scilicet usque ad diem judicii. Ita data illa narratione discurrit S. Tho. concludens: *Nec tamen oportet, quod hoc fiat communiter per suffragia: quia alia sunt, quæ lege communi accidunt: & alia quæ singulariter ex privilegio aliquibus conceduntur*. Sicut alii sunt humanarum limites rerum, alia divinarum signa virtutum, *ut Augustinus dicit in libro de Cura pro mortuis agenda, c. 16.* Verùm tutius est narrationem prædictam veram esse negare. nec admittere, precibus S Gregorii privilegium fuisse concessum, quod Christo descendenti ad inferos sustinemus fuisse negatum.

De Dinocrate. Dico cum P. Ruinart. *in Actis Martyrum sinceris. pag. mihi* 90 Hoc exemplo solum probari, Dinocratem precibus sororis Perpetuę è purgatorii pœnis liberatum fuisse. Cùm enim septennis mortuus fuisset, & proinde in ætate capaci peccandi, potuit mentiri, vel aliquo levi piaculo animam maculare, ob quæ fuit in purgatorio detentus. Cæterùm Dinocratem fuisse ante mortem baptizatum negari non potest, ipsa S. Perpetua affirmante, intam suam familiam, excepto Patre, Christi religionem unâ cum baptismo suscepisse.

§. III.

De Pueris in Limbo existentibus.

XX. Dico. Pueri, qui cum originali peccato decesserant, non fuerunt à Christo liberati. Ita S. Tho. 3. *p. q.* 52. *a.* 7. hac ratione: *Descensus Christi ad inferos in illis solis effectum liberationis habuit, qui per fidem, & caritatem passioni Christi conjungebantur, in cujus virtute descensus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autem qui cum originali peccato decesserant, nullo modo fuerant conjuncti passioni Christi per fidem, & dilectionem. Neque enim fidem propriam habere potuerunt, quia non habuerunt usum liberi arbitrii, neque per fidem parentum, aut per aliquod fidei sacramentum fuerant à peccato originali mundati. Et ideo descensus Christi ad inferos hujusmodi pueros non liberavit ab inferno.*

XXI. Aliam rationem dat S. Thomas ibi dicens: *Sancti Patres ab Inferno sunt liberati per hoc, quod ad gloriam divinæ visionis sunt admissi, ad quam nullus potest pervenire nisi per gratiam, secundum illud Roman. 6.* Gratia Dei vita æterna. *Cum igitur pueri cum originali peccato decedentes gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati.*

XXII. Hæc est, ac fuit semper Ecclesiæ Catholicæ doctrina, cujus testes sunt Patres. Augustinus, *in l. 1. de Orig. Anim. c.* 9 S. Fulgentius, *lib. de fide ad Petrum, c.* 3. Innocentius I. *in Epist. ad Patres Concilii Milevitani.* Gregorius Magnus, *l. 9. Moral. c.* 16. Et Episcopi Africani in Sardinia exules. Et ratio est. Quia fides catholica semper contra Pelagianos docuit, pueros absque sacramento fidei, & cum peccato originali decedentes, esse sub potestate diaboli, filios iræ, Deo exosos, & in perpetuam damnationem traditos, dicente Paulo ad Rom. 5. v. 18. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem*, &

S. Augustino, *lib.* 3. *Oper. imperf. contra Julian.* 199. dicente, quòd Ecclesia parvulos ad baptisma accedentes insufflationibus ventilare solet, ut evincat, parvulos nondum baptizatos à diabolo possideri, & in æternum ab eo possidendos, si absque baptismo præmatura morte rapiantur.

XXIII. Dices primò. Pueri non tenebantur in inferno, sicut sancti Patres, nisi propter peccatum originale, sed sancti Patres fuerunt liberati per Christum; ergo & pueri.

Respondet S. Th. citato loco ad 1. *Quod sancti Patres, etsi adhuc tenerentur adstricti reatu originalis peccati, in quantum respicit humanam naturam: tamen liberati erant per fidem Christi ab omni macula peccati: & ideo capaces erant illius liberationis, quam Christus attulit descendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non potest, ut ex supradictis patet.*

XXIV. Dices secundò. Teste Apostolo, Rom. 5. v. 15. *Si unius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.* Sed propter peccatum primi parentis pueri cum solo originali decedentes in inferno detinentur; ergo multò magis per gratiam Christi fuerunt liberati.

XXV. Respondet idem S. Doct. ibidem ad 2. *Quod cùm Apostolus dicit, quòd gratia Dei in plures abundavit, ly plures, non est accipiendum comparativè, quasi plures numero sint salvati per gratiam Christi, quam damnati per peccatum Adæ: sed absolutè, ac si diceret, quòd gratia unius Christi abundavit in multos, sicut & peccatum unius Adæ pervenit ad multos. Sed sicut peccatum Adæ ad eos tantùm pervenit, qui per seminalem rationem carnaliter ab eo descenderunt: ita gratia Christi ad illos tantùm pervenit, qui spirituali regeneratione ejus membra sunt facti, quod non competit pueris decedentibus cum originali peccato.*

XXVI. Dices tertiò. Sicut baptismus operatur in virtute passionis Christi; ita & descensus ejus ad inferos: sed pueri per baptismum liberantur à peccato originali, & ab inferno; ergo similiter liberati fuerunt per descensum Christi ad inferos.

Respondet S. Th. citatus *ad* 3. neg. conf. Quia *baptismus adhibetur hominibus in hac vita, in qua homo potest transmutari de culpa in gratiam. Sed descensus Christi ad inferos exhibitus fuit animabus post hanc vitam, ubi non sunt capaces transmutationis prædictæ. Et ideo per baptismum pueri liberantur à peccato originali, & ab inferno, non autem per descensum Christi ad inferos.*

DUBIUM III.

De Sanctis Patribus, & in Purgatorio detentis.

§. I.

Resolutio Prioris Partis.

Cum Christus ex dictis descensu suo nec in inferno æternaliter cruciatos, nec pueros in limbum ob peccatum originale detrusos, liberaverit, superest inquirendum, an SS. Patres, qui in Limbo, & eos, qui in purgatorio detinebantur, inde extraxerit, & an omnes. Quoad primum.

I. Dico. Christus descendens ad inferos omnes sanctos Patres ibi detentos liberavit, primò quidem claram divinitatis visionem eis exhibendo statim à sua morte, postea verò etiam ex loco inferni eos educendo. Ita S. Th. 3. p. q. 52. a. 5. ubi hoc discursu id ostendit: *Christus* enim *descendens ad inferos operatus est in virtute suæ passionis. Per passionem autem Christi liberatum est genus humanum non solùm à peccato, sed à reatu pœnæ... Dupliciter autem homines reatu pœnæ erant adstricti. Uno modo pro peccato actuali, quod quilibet in sua persona commiserat. Alio modo pro peccato to-*

tius

tius humana natura, quod à primo parente in omnes originaliter devenit, ut dicitur Rom. 5. Cujus quidem peccati pœna est mors corporalis, & exclusio à vita gloria (ut patet ex his qua dicuntur, Gen. 2. & 3.) Nam Deus hominem de paradiso post peccatum ejecit, cui ante peccatum mortem fuerat comminatus, si peccaret. Et ideo Christus descendens ad inferos virtute sua passionis ab hoc reatu sanctos absolvit, quo erant à vita gloria exclusi, ut possent Deum per essentiam videre, in quo consistit perfecta hominis beatitudo, ut in secunda parte dictum est. Per hoc autem sancti Patres detinebantur in inferno, quod eis ad vitam gloria propter peccatum primi parentis aditus non patebat. Et sic Christus descendens ad inferos sanctos Patres liberavit. Et hoc est quod dicitur Zacharia 9. Tu verò in sanguine Testamenti tui, eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua: *Et Coloss. 2. dicitur, quod* expolians Principatus, & Potestates: *scilicet infernales, auferendo Abraham, Isaac, & Jacob & cateros justos*, traduxit eos, *idest longè ab hoc regno tenebrarum, ad Cælum duxit, ut Glossa ibidem dicit.* Hactenus S. Th.

II. Hunc Christi de inferis triumphum concinit Ecclesia dicens: *O verè digna hostia, per quam fracta sunt tartara, redempta plebs captivata, reddita vita pramia.* Concinunt, & Patres, Irenæus, l. 5. contra hæreses, c. 31. *Propter Prophetas* (inquit) *& justos descendit Christus in inferiora terra.* Tertullianus, l. de Anima, c. 55. *Non ante ascendit in sublimiora cælorum, quàm descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret.* Origenes in c. 5. ad Roman. *Intelligimus Christum ideircò in infernum descendisse, ut eos, qui inibi, non tam pravaricationis crimine, quàm morientis conditione habebantur, absolveret.* Et Nazianzenus, *Orat. 2. in Pascha* (quæ est 42.) ostendit, Christum ad inferos descendentem, non omnes sine exceptione salvos fecisse, sed credentes dumtaxat. Unde S. Augustinus, *l. 20. de Civit. Dei*, c. 15. dicit: *Non absurdè credi, aliquos sanctos qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed tamen apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret.*

III. Porrò cum SS. Patres nullo dolore, seu pœna sensus torquerentur, sed in spe gloriæ promissæ quiescerent, unicus eis dolor inerat ex gloriæ, quam sibi promissam certò sperabant, dilationem; nam (Prov. 13. v. 12.) *spes, qua differtur affligit animam*; Ab hoc Christus suo descensu liberavit, eis aperiendo Cœlum, & claram Dei visionem impartiendo: & in hoc sensu intelligi debet illud, Act. 2. *Solutis doloribus inferni*. Quatenus qui ante adventum Christi erant beati in spe, licèt nondum essent beati in re, Christo ad eos descendente facti fuerunt beati in re; & sic solutus fuit dolor, quem patiebantur ex dilatione gloriæ, ut docet S. Tho. hìc ad 2. Licèt autem per claram Dei visionem statim facti fuerint essentialiter beati, in Cœlum tamen, qui propriè locus Beatorum est, antequam Christus illuc ascenderet, non fuerunt admissi, juxta illud: *Ascendens in altum* (Christus) *captivam duxit captivitatem*.

IV. Quod si quæras: quomodo Sancti detinebantur in inferno, qui mortui erant justificati à peccato, cùm nemo in inferno detineatur nisi propter peccatum — Respondeo ex dictis cum S. Thoma ad 2. *Quod Sancti Patres, dum viverent liberati fuerunt per fidem Christi ab omni peccato tam originali, quàm actuali, & à reatu pœna peccatorum actualium; non tamen à reatu pœna originalis peccati, per quem excludebantur à gloria, nondum soluto pretio redemtionis humana. Sicut etiam nunc fideles Christi liberantur per Baptismum à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis quantum ad exclusionem à gloria, remanent tamen adhuc*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad necessitatem corporaliter moriendi, quia renovantur secundum spiritum, sed nondum secundum carnem, secundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem.

V. Non sic autem Christus veteres Patres ab inferno, seu limbo eduxit, ut aliis qui succederent pararet locum, sed ut deinceps sancti illum non adirent, neque teneri à diabolo possent, qui jam spoliatus esset, ac superatus. Christus enim sua morte, ut dicitur, *Hebr.* 2. *v.* 14. destruxit eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum. Et *Osea* 13. *vers.* 14. infernum sic momordit, ut mortem interimeret, & Psal. 106. v. 16. *Contrivit portas areas, & vectes ferreos confregit*, quem in figura adumbravit Samson *Judic.* 16. *v.* 3. quando *apprehendit ambas porta* Urbis *Gaza fores cum postibus suis, & sera, & portavit adverticem montis*, de quo August. *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 15.

§. II.

Resolutio Posterioris Partis.

VI. SUpposito, quòd inter animarum receptacula post mortem sit Purgatorium, quod inferius latè probabimus contra Lutheranos, & Calvinistas, aperitur locus quæstioni: an Christus illuc descenderit, ac descensu suo animas ibi detentas liberaverit. Et quidem quod Christus suo descensu liberaverit aliquas, eas scilicet, quas invenit plenè purgatas, sentit S. Th. 3. *p. q.* 52. *a.* 8. Alii vero putant ex speciali privilegio liberasse omnes, & Purgatorium evacuasse.

VII. Dico primò. Christus descensu suo ad inferos non omnes animas in purgatorio detentas per se loquendo liberavit, sed eas tantùm, quas plenè purgatas invenit. Ratio S. Thomæ est. Quia descensus hic fuit liberatorius in virtute passionis Christi: Passio autem non majoris virtutis fuit tunc, quam modò sit; ergo cum modo non omnes statim liberet, sed eos, quibus applicantur media ad hoc instituta, seu qui jam purgati inveniuntur; ergo etiam tunc. Unde concludit: *Et ideo illi, qui fuerunt tales, quales nunc sunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos: Si qui autem inventi sunt tales, quales etiam nunc virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, tales nihil prohibet per descensum Christi ad inferos à purgatorio esse liberatos.*

VIII. Sed dices. Si virtus passionis Christi semper est eadem, concludi poterit sacramenta novæ legis non esse majoris efficaciæ, quàm sacramenta veteris legis, quia in utrisque eadem Christi passio operatur. — Deinde ipsa Christi præsentia non minorem effectum habere debuit, quam sacramenta ipsius; sed per sacramenta Christi animæ à purgatorio liberantur: ergo multò magis per præsentiam Christi ad inferos descendentis sunt animæ à purgatorio liberatæ.

IX. Respondeo negando assumtum. Passio enim Christi semper eadem fuit per modum causæ universalis, non tamen semper applicata fuit per media divinitùs instituta ejusdem efficaciæ. Sacramenta autem novæ legis sunt media efficacius applicantia virtutem passionis Christi, quàm sacramenta veteris legis. Et ideo sicut illa per se causant gratiam, ista verò per se non causabant, ita illa à purgatorio animas liberant, ista non.

X. Ad id quod additur dico cum S. Th. citata, *q.* 52. *a.* 8. *ad* 2 Descensum Christi ad inferos non fuisse medium ordinatum ad applicandam virtutem passionis Christi per modum satisfactionis pro pœna, sicut sunt sacramenta: *Virtus Christi* (inquit) *operatur in sacramentis per modum sanationis, & expiationis cujusdam. Unde*

sacra-

Digitized by Google

sacramentum Eucharistia liberat hominem à purgatorio, in quantum est sacrificium quoddam satisfactorium pro peccato. Descensus autem Christi ad inferos non fuit satisfactorius : operabatur tamen in virtute passionis, qua fuit satisfactoria .... Sed erat satisfactoria in generali, cujus virtutem oportebat applicari ad unumquemque per aliquid specialiter ad ipsum pertinens

XI. Instabis tamen. Christus eos, qui in purgatorio erant, liberavit à reatu pœnæ damni, quo excludebantur à gloria ; ergo etiam liberavit eos à reatu pœnæ purgatorii : Quia Christus quoscumque in hac vita curavit, totaliter sanavit.

XII. Respondet S. Th. laudato loco, *ad* 3. neg. conf. Nam *illi defectus, à quibus Christus in hoc mundo simul homines liberavit, erant personales, propriè ad unumquemque pertinentes : sed exclusio à gloria Dei erat quidam defectus generalis pertinens ad totam humanam naturam. Et ideo nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio per Christum esse liberatos ab exclusione à gloria, non autem à reatu pœna purgatorii, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut è contrario sancti Patres ante Christi adventum liberati sunt à propriis defectibus, non autem à defectu communi, sicut supra dictum est* (q. 49. a. 5. ad 1.)

XIII. Dico secundò. Probabilius est, neque ex speciali privilegio animas omnes per descensum Christi ad inferos fuisse à puegatorio liberatas : oppositum tamen non est improbabile.

Primam partem ostendunt rationes supra allatæ ; neque constat de hoc privilegio. Quod si dicatur, liberatas fuisse non solas eas animas, quæ sufficienter purgatæ erant, sed eas etiam, quæ dum hìc viverent speciali fide, ac devotione ad mortem Christi, liberationem illam meruerant, merito congruentiæ, idest, ita ut affectus ille non fuerit absolutum meritum istius liberationis, sed congruentia quædam, cujus intuitu conferretur illud beneficium simpliciter indebitum, & extraordinarium, non dissentiam. — Nec etiam dissentiam, omnes animas in purgatorio existentes speciali quadam consolatione, & novo gaudio fuisse perfusas ex Christi ad eas descensu, sperantes, se gloriam citiùs consecuturas. Et in hoc sensu intelligi illud Ecclesiastici 24. *Illuminabo omnes sperantes in Domino.*

XIV. Secunda verò pars, quam sustinent Ambrosius Catharinus, & Dominicus Soto, non improbabilis redditur. Tum quia credibile est, Christum in adventu suo illo lætissimo, triumphantium more, primas, easque plenas indulgentias, tamquam indulgentiarum, quarum ex Christi meritis largissimus usus in Ecclesia erat futurus, primitias, omnibus in purgatorio detentis concessisse, quibus animæ illæ, ut pote fide, & caritate plenè dispositæ, eique conjunctæ omnes liberatæ fuerint, & ad gloriam perductæ. Sic enim melius explicari videntur verba Pauli ad Coloss. 2. *Et expolians Principatus, & Potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso.*

Tum quia Patres de justorum liberatione ab inferis per Christum facta loquentes, nunquam piorum aliquos excipiunt, sed solos impios, de quorum salute penitùs est desperatum. Interdum etiam de piis, & justis universaliter loquuntur. Nam Origenes, *Homil.* 15 *in Genes.* Verba illa Christi ad latronem *Hodie mecum eris in Paradiso* (Lucæ 23. v 43.) non latroni soli dicta esse affirmat, sed & omnibus Sanctis, qui ad inferna descenderant. Et August. *in Psalm.* 85. testatur, Dominum ad infernum venisse, ut erueret inde omnium Sanctorum præcedentium animas. Similes sunt universales sententiæ apud Athanasium, *Serm. de Passione, & Cruce*, & Damascenum, *Orat. de his qui in fide dormierunt*. Manifestè verò ita senti-

IV. Dices secundò, *Luca* 23. *v.* 43. Dixit Christus latroni: *Hodie mecum eris in paradiso*: ergo Christus eadem die fuit in paradiso: non secundum corpus, quod positum fuit in sepulchro; ergo secundum animam; ergo moram non traxit in inferno.

Respondet S. Th. citato loco ad 3. *Quod illud verbum Domini est intelligendum non de paradiso terrestri & corporeo, sed de paradiso spirituali, in quo esse dicuntur quicumque divina gloria perfruuntur. Unde Latro, loco quidem cum Christo ad infernum descendit, ut cum illo esset; quia dictum est ei* mecum eris in paradiso. *Sed pramio in paradiso fuit, quia ibi divinitate Christi fruebatur, sicut & alii Sancti.* Unde distinguendum est ant. eris in paradiso hodie quoad præmium gloriæ, conc. ant. Quoad locum, nego ant.

§. II.

Quamdiu Corpus Christi manserit in Sepulchro.

V. Quæstio hæc non est hujus loci, cum præsenti tamen connectitur. Cùm enim dicat S. Thomas, tamdiu animam Christi mansisse apud inferos, quamdiu corpus ejus mansit in sepulchro: ideoque animam Christi fuisse apud inferos unâ die, & duabus noctibus, non modica surgit difficultas, quæ sic proponitur. Tamdiu Anima Christi mansit apud inferos, quamdiu ejus corpus jacuit in sepulchro: sed corpus Christi jacuit in sepulchro tribus diebus, & tribus noctibus, dicente Christo, Matth. 12. v. 40. *Sicut fuit Jonas in ventre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terra tribus diebus, & tribus noctibus*; ergo tamdiu anima Christi fuit apud inferos, & non tantùm una die, & duabus noctibus. Unde Irenæus, *lib.* 5. *adversus Hæreses*, *cap.* 31. disertis verbis asserit, Christum tribus diebus conversatum fuisse cum iis qui erant mortui; & similiter loquuntur Nyssenus, *Orat.* 1. *de Resurrect. Christi*, Tertullianus, *de Anima*, *c.* 55. & alii veteres ad illud, Matth. 12. *In corde terra.*

VI. His tamen non obstantibus subsistit sententia communis, nimirùm, quod una die integra, & duabus noctibus corpus Christi jacuerit in sepulcho, & consequenter eo tempore ejus anima moram traxerit apud inferos. Hujus convenientiam S. Thom. 3. *p. q.* 51. *a* 4. his verbis ostendit: *Per mortem Christi liberati sumus à duplici morte, scilicet à morte animæ, & à morte corporis: & hoc significatur per duas noctes, quibus Christus in sepulchro permansit. Mors autem ejus, quia non fuit ex peccato proveniens, sed ex caritate suscepta, non habuit rationem noctis, sed diei: & ideo significatur per diem, integrum, quo Christus fuit in sepulchro.* Et propter hoc dicit S. Augustinus, l. 4. de Trinit. cap. 6. *A' vespere sepultura, usque ad diluculum resurrectionis triginta sex hora sunt, idest, nox tota cum die tota, & nocte tota.* Ex quibus patet, secundum Augustinum, triginta sex horis corpus Christi jacuisse in sepulchro, & totidem horis ejus animam apud inferos moram traxisse.

Aliam congruentiam, cur initio tertiæ diei Christus resurrexerit, affert S. Thom. 3. *p. qu.* 53. *a.* 2. ut nempe significaretur, quòd *Per resurrectionem Christi tertium tempus incipiebat. Nam primum fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Incapit etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum. Nam primus fuit sub figuris legis, secundus sub veritate fidei, tertius erit in æternitate gloria, quam Christus inchoavit resurgendo.*

VII. His statutis respondetur ad id quod in contrarium dicitur, ex Sancto Thoma 3. p. qu. 51. a. 4. ad 1. *Scripturarum usitato loquendi modo, quo à parte totum intelligitur: ita scilicet,*

licet, quod unam noctem, & unam diem accipiamus pro uno die naturali. Et sic primus dies computatus ab extrema parte sui, qua Christus in sexta feria est mortuus, & sepultus. Secundus autem dies est integer cum viginti quatuor horis nocturnis, & diurnis: nox autem sequens pertinet ad tertium diem. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem: ita isti propter hominis reparationem, à tenebris computantur in lucem.

Ex quibus sequitur, quod computatione factâ dierum naturalium à media nocte in mediam noctem, juxta usitatum loquendi modum, distinctè reperiantur tres dies, & tres noctes conformiter verbis Christi, *Matt.* 12. Primus enim dies, & prima nox computatur extrema pars feriæ sextæ cum ea parte noctis, quæ illam feriam sequitur usque ad medium noctis. Secundus dies, & secunda nox est integrum Sabbatum, cujus initium sumitur à media nocte feriam sextam sequente, & terminatur in mediam noctem sequentem Sabbatum. Tertia nox est hujus ipsius noctis posterior medietas. Tertius autem dies est initium diei Dominicæ; existimamus enim Christum in Aurora surrexisse. De hoc vide Augustinum, *lib.* 1. *de Consensu Evangelistarum*, *cap.* 24. Anselmum, *in cap.* 12. *Matthæi*, & Sanctum Leonem, *Serm.* 1. *de Resurrect.* ubi pulcherrimè dicit: *Ne turbatos discipulorum animos longa mæstitudo cruciaret, denuntiatam tridui moram mira celeritate breviavit, ut dum ad integrum diem pars primi novissima, & pars tertii prima concurrit, & aliquantulum temporis spatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.*

VIII. Facessant igitur Langius, & alii, qui, volentes Christum tribus diebus, & tribus noctibus integris in sepulchro quoad corpus, & apud inferos quoad animam permansisse, statuunt, Christum non feria sexta, seu die Veneris, sed feria quinta, idest die Jovis, mortuum, ac sepultum fuisse. Facessant, inquam, nam contra eos stat Scriptura. Primò. Quia juxta Scripturam Christus mortuus est, & sepultus in die *Parasceves*, Matth. 27. & Lucæ 23. dies autem *Parasceves* apud Judæos erat feria sexta, quia præparatoria ad Sabbatum. — Secundò. Ut habet, *Lucas cap.* 23. & 24. mortuo Christo, & sepulto, mulieres paraverunt aromata, quieverunt tamen ab ungendo Christi corpore propter Sabbatum, quod incipiebat. Venientes autem unâ Sabbati, idest prima die post Sabbatum, & portantes aromata, invenerunt revolutum sepulchri lapidem, & Christum jam surrexisse; ergo Christus die Veneris mortuus fuit, ac sepultus, die Sabbati in sepulcro quievit, & die Dominico ante diluculum resurrexit. — Tertiò. Timentes Judæi, ne Christi, & cum eo cruci affixorum corpora remanerent in Cruce die Sabbati: *Rogaverunt Pilatum, ut confringerentur eorum crura, & tollerentur.* Atqui si feria quinta, seu die Jovis in Crucem actus fuisset Christus, nulla Judæis causa fuisset timendi ne eorum corpora Sabbato adhuc penderent, quia absque Sabbati violatione corpora potuissent quinta, sextaque feria ad sextam usque horam pomeridianam in Cruce remanere; ergo &c. — Quartò. Christum mortuum fuisse circa meridiem feriæ sextæ, & vespera ejusdem diei sepultum, luculenter indicat S. Joannes, *cap.* 19. *v.* 41. & 42. dicens: *Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.* His indicat S. Joannes, diem, quo mortuus fuit Christus fuisse Parasceven, & ideo propter imminens Sabbatum, quo operari nefas erat, Corpus Christi in remotiorem locum transferri non potuisse. Quod si feria quinta mortuus fuisset,

Digitized by Google

fuisset, non adeò fuissent solliciti: nam pars feriæ quintæ residua, & tota ferè sexta feria, satis temporis Judæis reliquissent corpus Christi in remotius sepulchrum efferendi.

IX. Tandem Christum non feria quinta, sed sexta fuisse mortuum, constans est sententia Patrum, qui ad tempora Apostolorum propiùs accedunt. Ex quibus affero S. Ignatium Martyrem, qui, *in Epist. ad Trallianos*, ait: *Die ergo Parasceves* (quæ est dies Veneris) *tertia horâ* (Christus) *accepit sententiam à Pilato .... continet ergo dies Parasceves Passionem ejus, Sabbatum verò sepulturam, & requiem, Dominica autem resurrectionem*. S. Justinum Martyrem, *Apologia 2 pro Christianis*, hæc habentem: *Pridie Saturni diei Jesus in Crucem actus est, & postridie ejusdem, qui scilicet Solis est dies, Apostolis, & Discipulis apparuit*. S. Iræneum Episcopum Lugdunensem, *lib. 5 contra Hæres. cap. 23.* ubi hæc habet: *Dominus venit ad passionem pridie ante Sabbatum, quæ est sanctæ conditionis dies, in qua homo plasmatus est, secundam plasmationem ei eam, quæ est à morte, per suam passionem donans*, quasi eadem die hominem reformans, qua primò fuerat formatus. Sed hæc satis. Ignoscat quæso Lector, si pro stabiliendo tempore, quo anima Christi moram traxit apud inferos, in determinando tempore quo corpus ejus jacuit in sepulchro, plus forte quàm par erat, ipsum detinuimus.

QUÆSTIO III.

De Purgatorio.

PUrgatorium inter receptacula post mortem superiùs recensuimus. Agentes de Sacrifitio Missæ, & de Indulgentiis illud supposuimus. Verùm quia recentiores hæretici concordi conatu illud amovere moliuntur, idcircò meum Studiosum Lectorem contra ipsos præmunire operæ prætium duxi, ostendendo, primùm ejus existentiam, deinde alia, quæ ad ejus perfectam notitiam necessaria sunt, prosequendo.

DUBIUM I.

An detur Purgatorii Locus post hanc Vitam?

§. I.

Quinam circa hoc Erraverint.

I. NOto. Quòd admittere Purgatorium post hanc vitam tanquam locum medium inter Paradisum beatorum, & Infernum damnatorum, & asserere bonum, & utile esse pro defunctis orare, duæ veritates sunt invicem necessariò connexæ. Purgatorio enim negato, non erit, cur pro defunctis oretur: non enim orandum erit pro animabus, quæ in Cœlis cum Christo regnant, quia cum sint beatæ, ac Deo fruantur, omne bonum possident; neque pro damnatis in æternum, quia in nullo juvari possunt. Propterea inter eos qui Purgatorium negarunt, aliqui illud expressè sustulerunt, alii verò tacitè, nimirùm pro defunctis orandum esse negantes.

II. Primus qui contra Purgatorium arma movit, fuit Aerius circa *annum* 340. Constantino Magno imperante, ac Julio I. sedente. Is, referente S. Augustino, *lib. de Hæres. c.* 53. indignatus, quòd Episcopatum, quem summopere ambierat, consequi non potuisset, Arianæ hæresi, cui se addixit, suas etiam hæreses adjunxit, inter quas hæc fuit: *Orare, vel offerre pro mortuis, seu dormientibus non oportere*.

III. Albanenses, & Albigenses Manichæorum sectæ, qui arbitrabantur, animas simul cum corpore interire, negabant non solum Purgatorium, sed infernum quoque, & Paradisum. Seculo duodecimo Petrobrusiani, à Pe-

Digitized by Google

tro de Bruis, & Henriciani à quodam Henrico patria Tholosano, inter varios errores, quos per Gallias disseminarunt, quos Petrus Cluniacensis, & S. Bernardus Abbas, qui eâ ætate floruerunt, scriptis suis aggressi sunt, hunc asserebant, nimirùm, nec Purgatorium esse, nec pro defunctis orare quidquam prodesse. Eodem seculo huic errori subscripsere Waldenses, seu Pauperes de Lugduno, docentes, nullum esse Purgatorium locum, in quo animæ ab hac luce migrantes purgentur à sordibus, quas in corpore contraxerunt, antequam in æterna tabernacula recipi mereantur.

IV. In eundem errorem impegerunt desinente seculo tertiodecimo quidam dicti Pseudoapostoli, duce quodam Gerardo Sagarello Parmensi, qui propterea damnatus igni fuit sub Adolpho Cæsare, & Bonifacio VIII. circa *annum* 1296. dicentes, nullum esse medium inter Cœlum, & Infernum pro defunctis destinatum. Hanc hæresim sequenti seculo auxit Joannes Huss natione Bohæmus, à quo Hussitæ, asserens, Purgatorium, in quo Catholici volunt animas purgari, esse merum figmentum. Lutherus, quamvis Purgatorium admittat, negat tamen, illud in Sacris Litteris ostendi posse. Qua in re sui ipsius oblitus fuisse videtur: cùm enim constanter doceat, nihil esse credendum, nisi quod apertè ex Sacris Litteris colligi possit, mirum est, quod Purgatorium admittere velit, & quod ex Sacris Litteris ostendi non posse affirmet.

V. Tandem Calvinus, *lib. 3. Inst. c. 5. §. 6.* Improbans aliquos qui volebant quæstionem de existentia Purgatorii prudenti quadam dissimulatione esse prætereundam, & tanquam periculosissimum hoc silentium damnans, ait: *Clamandum ergo non modo vocis, sed gutturis, ac laterum contentione, Purgatorium exitiale Satanæ esse commentum, quod Christi Crucem evacuat, quod contumeliam Dei misericordiæ non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit, ac evertit.* Nimirum, quòd sanguis Christi non sit unica pro peccatis nostris satisfactio. Unde illius, & cæterorum hæreticorum ei adhærentium error in alio duplici errore fundatur, unus est, quod Christi satisfactio sit unica, & ultra illam alia satisfactio pro peccatis, absque ejus injuria non sit exquirenda. Alter est, quod dimissâ culpâ, & pœnâ æternâ, non supersit alia pœna temporalis luenda.

VI. Ecclesia tamen Catholica tenet, ac semper ut de fide tenuit, inter receptacula post hanc vitam esse locum Purgatorii, in quo animæ, quæ non plenè purgatæ hinc decesserunt, purgari debeant, priusquam ad æternam gloriam admittantur, hisque fidelium orationibus, & sacrificio Eucharistiæ maximè juvari. In qua veritate fuisse semper firmam Ecclesiam Latinam conveniunt omnes. De Græca verò, maximè post schisma, negant aliqui, sed immeritò, ut infra ostendam.

§. II.

Catholica Veritas ex Scriptura.

VII. Dico. De fide est, inter receptacula animarum post hanc vitam dari locum purgatorii, in quo quorumdam fidelium animæ propter peccata in vita commissa, nec plenè expiata, post mortem pœnis quibusdam detinentur, quibus purgatæ tandem ad beatorum societatem transeunt. Hanc veritatem contra Jacobum Piceninum Calvinistam propugnavi, *in Vera Ecclesia, Tom. 2. part. 1. integro art.* 10. Quò Studiosum remitto. Interim aliqua repetam, & alia addam. Et primò quidem, ut Lutheri cæcitatem perstringam, qui purgatorium in Sacris Scripturis non vidit, seu veriùs videre noluit, probo illud ex scripturis utriusque Testamenti.

VIII.

VIII. Primus ergo, & apertissimus locus ex vet. Testamento legitur in 2. *Machab.* 12. ubi factum Judæ Machabæi, qui pro peccatis militum in prælio cæsorum offerri jusserat sacrificium, scriptura laudat, tanquam ex religiosa voluntate profectum, his verbis: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.* Cum autem solvi peccatum sit pœnam pro peccato remitti, ex hoc textu colligitur, defunctos in altera vita pœnas pati, à quibus per orationes, & sacrificia solvi possint.

Adversarii adeò claro testimonio aliter respondere non possunt, nisi Librum illum non esse Canonicum, ac proinde nullius auctoritatis — Sed contra primò. Esto liber ille non sit relatus in Canonem hebræorum, quia quando Esdrinus Canon editus fuit, nondum erat conscriptus, absque dubio tamen relatus est in canone Ecclesiæ, sicut nonnulli alii quos reclamantibus Hæbreis Ecclesia tanquam sacros & divinos nobis legendos proponit ab *anno* 397. in Concilio Carthaginensi III. *Can.* 47. ubi inter libros qui sub nomine sacrarum scripturarum legi in Ecclesia debent recensentur etiam *Machabæorum libri duo.* Quod continua traditione servatum in Concilio Tridentino confirmatum fuit, *Sess.* 4. Cui conformis est Ecclesia Græca recentior, etsi à Latina, & Catholica schismate divisa: Nam in sua Synodo Constantinopolit. *anno* 1642. Calvinum damnat, quòd scripturæ *libros aliquos abrogat, quos sancta, & Æcumenica Synodi, ut Canonicos receperunt.* Et in Synodo Hierosolymit. *anno* 1672. *c.* 18. *q.* 3. contra Cyrillum Lucari Calvinistam, præter libros à Laodicæna Synodo declaratos canonicos, tales enim etiam declarat alios in ea Synodo omissos, inter quos etiam *Machabæos.* Ecclesiæ autem judicium hac in re si contemnitur, jam nec quatuor Evangelia, nec alii libri satis roboris, & auctoritatis habebunt ad fidem Christianæ dogmatibus asserendam: *Neque enim Evangelio crederem* (inquit Augustinus contra Epist. fundamenti, c. 5.) *Nisi me Ecclesia catholica commoveret auctoritas.* Et in lib. de cura pro mortuis gerenda, c. 1. ait: *In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parva est universa Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus Altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Sed de hujus libri auctoritate operosius hìc agendum non est: pro ea enim pugnavimus, *in Vera Ecclesia citato loco*, & alibi, & insuper eam, *in lib. de Verit. Relig. Christ.* statuemus.

IX. Igitur hoc interim omisso, id Auctori hujus libri, qui cum veneratione tot seculis in Ecclesia lectus est, negari non potest, quòd Ethnicis etiam scriptoribus conceditur, nimirùm saltem ei tribuendam esse fidem historicam, & credendum, rem ut gesta est, ab eo fideliter fuisse conscriptam. Hoc si detur, verum erit, quod ab eo historicè narratur, videlicet, Judam, qui non tantum Dux, sed & Pontifex erat illius populi, collatione factâ Hierosolymam misisse argentum, quod impenderetur in sacrificia pro peccatis mortuorum. Unde sequitur, non modò Sacerdotes, & populum fidelem illius temporis ita credidisse, quòd post hanc vitam fidelium animæ pietate fidelium possent à pœnis relevari, sed & publico ritu sacrificia pro illis offerri consuevisse.

X. Neque obstat, quòd lex Mosaica de hujusmodi sacrificiis nihil præscripserit — Nam comprehendebantur sub illis, quæ pro peccatis jubebantur offerri, non præsentium tantum, verùm etiam absentium, velut in die expiationis pro peccatis totius populi. A quo populo cum non exciderent,

rent, qui, etsi aliquibus peccatis obnoxii, attamen cum pietate dormitionem acceperant; non debebant à generalibus sacrificiis, quæ pro universo populo expiando offerebantur excludi, nec ab intentione fidelium ea offerentium. Nam & alia ejusdem generis opera pro mortuis fecisse Sancti Patres, & Patriarchæ, & Prophetæ leguntur, cujusmodi sunt luctus, jejunium, & eleemosina. De luctu adest exemplum Joseph, qui luctuosas exequias fecit Jacob patri suo, ut habetur, *Gen.* 50. Unde Judæi, usque in hodiernum diem pro defunctis suis orant, & in confirmationem hujus consuetudinis afferunt inter alia præfatum factum Joseph Patriarchæ, qui exequias patri suo Jacob celebravit in terra Chanaam. De Jejunio pro mortuis habetur, 1. *Regum*, *c. ultimo v.* 13. & 2. *Reg. c.* 1. *v.* 12. quod jejunavit populus super morte Saulis, & filiorum ejus. Cùmque luctus ille, & jejunia veteres patres non more gentilium, qui spem non habent, nec humano tantum affectu sibi imposuisse credendi sint: par est credere, hoc religiosa quadam observatione fecisse, ut defunctis impetrarent veniam, & in hunc finem factum fuisse luctum, & jejunium super morte Saulis &c. interpretatur Beda. Et Ecclesiasticus, qui circa tempora Machabæorum vixisse creditur, c. 7. v. 37. *Et mortuo* (inquit) *non prohibeas gratiam* — Eleemosynis item juvari mortuos colligitur ex Tobiæ, c. 4. v. 18. ubi Tobias senior hoc inter alia monitum dat filio: *Panem tuum, & vinum super sepulturam justi constitue*, non quidem more Gentilium, quasi defunctorum animæ ad eos cibos accurrerent, & sapore, aut odore recrearentur, quos arguit Tertullianus, *lib. de Resurrect. Carnis*, *c.* 1. Sed ut viventes præcipuè pauperes, qui cibis super sepulcra positis vescebantur, ad orandum pro mortuis ibi conditis excitarentur. Consuetudo autem pro mortuis orandi, apud Judæos tempore Christi contra Sadducæos invaluerat. Unde cùm nec Christus eam reprehenderit, nec Apostoli contra eam verbum fecerint. Imo Paulus, 2. *ad Timoth.* 1. *v.* 16. *&c.* apprecatur Enesiphoro iam defuncto *Misericordiam in die Domini*, factum est, ut ritus iste pius ad primitivos Christianos transierit, & in Ecclesia continuaverit, quod nec Adversarii negare audent. Et quamvis aliqui veteres Ecclesiæ Præsules, abusus, qui irreperant corrigere sint conati, substantiam tamen pro mortuis preces fundendi probavere, ut inferiùs ostendam. Ex dictis ergo colligitur, apud fideles etiam ante Christum, & post, suffragia pro defunctis in usu fuisse, & consequenter etiam purgatorii fidem; frustra enim illa, imo superstitiosè fierent, si defuncti non crederentur esse in aliquo miseriæ statu, à quo possent per suffragia liberari.

XI. Caterùm existentia loci purgatorii post mortem, clariùs ex novo Testamento apparet. Primò, ex verbis Christi, *Matth.* 12. *v.* 32. ubi de eo, qui dixerit verbum contra Spiritum Sanctum, dicit, quòd *non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro*; ergo supponit Christus, aliqua esse peccata, quæ in seculo futuro remitti possint, & consequenter esse locum post mortem, in quo anima purgetur ab hac noxa antequam admittatur in Regnum Cœlorum, in quod nihil coinquinatum intrare potest.

Scio, Adversarios negare hanc illationem: volunt enim Christum eo in loco per *auxesim* quandam, seu exaggerationem, significare voluisse, peccatum in Spiritum Sanctum nunquam in æternum esse remittendum: ita enim expressit Marcus, c. 3. v. 29. *Qui autem blasphemaverit in Spiritum Sanctum non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti*.

XII. Sed quamvis peccatum in Spiritum Sanctum non sit remittendum ei, qui cum eo decessit, Christus tamen modo loquendi apud Mat-

thæum

thæum indicare voluit, aliquod esse peccatum, quod in futuro seculo remitti possit. Ita exponunt S. Augustinus, tum l. 21. de Civit. Dei, cap. 24. *Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent, quibus, etsi non in isto, tamen remittetur in futuro.* Tum superiùs, c. 13. *Sed temporarias pœnas alii in hac vita tantùm, alii post mortem, alii & nunc, & tunc, verumtamen ante judicium illud severissimum, novissimumque patiuntur. Non autem omnes veniunt in sempiternas pœnas, quæ post illud judicium sunt futuræ, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdam quod in isto non remittitur, remitti in futuro seculo, idest, ne futuri seculi æterno supplicio puniantur jam supra diximus.*

Ita S. Gregorius, *l. 4. Dialogorum, c. 39.* his verbis: *Sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit, quia si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam affirmari conceditur.* Ita Beda, *in c. 3. Marci.* Fulgentius, *l. 1. de Remissione peccat. c. 24.* & alii, post quos omnes Bernardus, *Serm. 66. in Cantica* contra quosdam sui temporis hæreticos, de quibus supra: *Non credunt* (inquit) *ignem purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit, quoddam peccatum esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remittetur, si nulla manet in futuro remissio, purgatione peccati.*

XIII. Et meritò quidem. Nam quomodo nisi ineptâ locutione dicere Dominus potuisset, si partitionem adhibuisset, cujus alterum membrum merè fictitium esset, velut si quis diceret, Phœnicem avem non reperiri, neque in terra, neque in Cœlo, cùm in Cœlo propriè tali nullæ sint aves? Potius ergo dicendum, quod sicut ex illa distributione, quam Dominus facit, rectè colligitur, esse aliquod futurum seculum: ita non minus rectè colligatur, quod sicut in præsenti seculo aliqua peccata remittuntur: ita & aliquorum remissionem fieri in futuro. Ut enim ait Gregorius supra relatus: *Quod de uno negatur, consequens intellectus patet, quòd de quibusdam affirmari conceditur.* Quod aliis similium scripturarum dictis explicari potest, qualia sunt ista Deuter. 5. v. 32. *Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Quæ vera non essent, nisi dextera, & sinistra darentur. Et 1. Reg. 28. v. 6. *Et non respondit ei, neque per somnia, neque per Sacerdotes, neque per prophetas,* quibus evincitur, dari responsionem, sive per somnium, sive per Sacerdotes, sive per Prophetas; ergo sicut per verba Christi colligitur dari seculum præsens, & futurum, ita & remissionem in præsenti seculo, & in futuro.

XIV. Alterum ex novo Testamento suggerit testimonium S. Paulus, 1. *Cor.* 3. *v.* 12. ubi cùm Christum dixisset esse fundamentum, subjungit: *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Hujus loci tres apud veteres leguntur expositiones. Prima est Chrysostomi, & communis Græcorum saltem recentiorum, ut ex actis Concil. Florentini liquet, nempè per aurum, argentum, lapides pretiosos intelligi

bona

bona opera, quæ merentur vitam æternam; per lignum vero, fœnum, & stipulam mala opera, quæ merentur mortem æternam. Hæc tamen expositio non videtur assequi mentem Apostoli. Tum quia *salvum esse per ignem* in æternum damnandis non convenit, quia in eodem capite de his contrario modo loquitur Paulus, cùm dicit: *Disperdet illum Deus*. Tùm quia si salvum fore per ignem idem esset, ac fore cruciandum igne gehennæ, ut nunquam consumatur, potiùs dicere debuisset salvum fore *in igne*, *quàm per ignem*. Nam propriè *per ignem* salvus fit, qui igne ad tempus purgatur, ut inde salvus exeat: & sic verificatur, quod *detrimentum patietur: &* tamen *salvus erit*. Tùm quia, qui magna crimina committit licet fidem retineat propriè non habet Christum fundamentum, quia Christo aliud, nempè creaturam, præponit, nec ædificat supra Petram, quæ est Christus, nam ut Dominus ait Matth. 7. v. 24. *Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea assimilatur viro sapienti, qui ædificavit Domum suam supra petram*. De quo Augustinus, *in Enchiridico, c. 68.*

XV. Altera expositio est ejusdem Augustini, *l. 21. de Civit. Dei, c. 26. super Psal. 29. In Enchirid. citato, c. 68. & l. de fide, & oper. c. 16.* Itemque Gregorii, *l. 4. Dialog. c. 39.* Per diem Domini intelligi tempus tribulationis, quale est hujus seculi, quo nimirùm afflictionibus temporalibus probantur fideles, quorum quidam perfectè, quidam imperfectè sequuntur Christum. — Sed neque hic sensus menti Pauli satis videtur congruere. Primò. Quia per *diem Domini*, *diem Christi*, *diem illum* alibi semper Paulus intelligit diem Judicii, & retributionis post hanc vitam. Deinde quia dicit, per hanc ignis probationem manifestandum esse cujuscumque opus, quod tamen non semper fit in hac vita per tribulationes, dicente, *Ecclesiaste, c. 9. v. 2.* Omnia in futurum servari incerta, & quod universa æquè eveniant justo, ac impio. Unde & ipse Apostolus, *c. sequenti, v. 5.* Prohibet, ne quis judicet ante tempus, donec veniat Dominus &c. Demum quia hoc loco apertè mercedem nominat, quæ non redditur nisi in futuro seculo.

XVI. Planior, & menti Apostoli conformior est tertia expositio, juxta qoam duæ priores quodam modo in unam rediguntur, scilicet, ut de futuro seculo verba Apostoli intelligantur, quod vult Chrysostomus, & per ædificantes supra fundamentum non alii, quàm boni Christiani accipiantur, quod volebat secunda expositio, ut sensus sit: In futuro seculo, atque in judicio Dei examinanda erunt opera eorum, qui supra fundamentum Christum ædificaverunt. Quæ si bona inventa fuerint, qualia significantur per aurum, argentum, & lapides pretiosos, manebunt, justum judicium Dei sustinebunt, & qui ea fecerint, mercedem pro illis recipient. Si autem fuerint (salvo tamen fundamento) inventa mala, idest minuta, & venialia, quæ fundamentum non evertunt, cujusmodi significantur per lignum, fœnum, stipulam detrimentum illorum operum, qui ea fecerit, patietur. Ipse autem salvus erit tanquam per ignem purgationis, ac punitionis divinæ, qua videlicet expurgatis sordibus, & reliquiis peccatorum, ipse tandem perfectè mundus, & idoneus Regno Cœlorum inveniatur.

Agnoscit hunc sensum Augustinus, *in Enchiridio, cap. 68.* citato, ubi utramque expositionem hanc nimirùm, & præcedentem admittens ita loquitur: *Est quidam ignis tentatio tribulationis, de quo apertè alio loco scriptum est*, Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis. *Iste ignis in hac interim vita facit quod Apostolus dixit, si accidat duobus fidelibus, uni scilicet cogitanti quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, hoc est, ædifi-*

ædificanti super Christum fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos; alteri autem cogitanti ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, idest, ædificanti super idem fundamentum ligna, fœnum, stipulam. Illius enim opus non exuritur, quia non ea dilexit, quorum amissione crucietur, exuritur autem hujus; quoniam sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. Sed quoniam alterutrâ conditione propositâ, eis potius carere mallet, quàm Christo, nec timore amittendi talia deserit Christum, quamvis doleat, cùm amittit, salvus est quidem, sed quasi per ignem: quia urit eum rerum dolor quas dilexerat amissarum, sed non subvertit, neque consumit fundamenti stabilitate, atque incorruptione munitum. Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri, incredibile non est, & utrum ita sit, quæri potest: & aut inveniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quemdam purgatorium, quantò magis, minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs, citiusque salvari &c. Quamvis autem hìc problematice S. Doctor videatur loqui, alibi tamen verba Pauli de igne purgatorio post hanc vitam assertivè exponit, ut *in Psalmum* 3. 37. 80. *Conc.* 25. *in Psalm.* 118. Item, *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 25 Accedunt S. Basilius, *in Isaia* 4. *&* 9. Hieronymus, *in Matth.* 3. Ambrosius, *Serm.* 3. *&* 20. *in Psal.* 118. & alii, à quibus modo referendis abstineo, & in S. Gregorio sisto, *l.* 4. *Dialog. c.* 39. ubi postquam verba Pauli dixit posse exponi de igne tribulationis in hac vita: *Tamen hoc si quis de igne futura purgationis accipiat, pensandum sollicitè est, quia illum per ignem dixit posse salvari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, idest peccata majora, & idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia; sed ligna, fœnum, stipulam, idest peccata minima, atque levissima, quæ ignis facilè consumat.* Quibus omnibus subscribit S. Th. *in c.* 3 1. *ad Cor. lect.* 2.

XVII. Alia pro hac veritate Scripturæ testimonia afferri solent, ut illud Malachiæ 3. v. 2. *Ipse enim quasi ignis conflans, & purgabit filios Levi &c.* Ex quo, inquit August. lib. 20. de Civit. Dei, c. 25. *Videtur evidentiùs apparere, in illo judicio quasdam quorumdam purgatorias pœnas futuras*, & addit locum Isaiæ 4. v. 4. Et *emundabit filios Levi, & fundet eos sicut aurum, & argentum &c.* Illud etiam, Matth. 5. v. 25. & 26. *Esto consentiens adversario tuo citò dum es in via cum eo, ne fortè tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.* Quod habetur etiam, *Luca* 12. *v.* 59. super quæ S. Cyprianus, Epist. 52. ad Antonianum: *Aliud* (inquit) *est missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.* Per quæ (ut notat Pamelius) distinguit statum lapsorum post hanc vitam, qui nondum pœnitentiam compleverant à statu martyrum, ideoque mirè facit hic locus ad confirmandam Ecclesiæ traditionem de purgatorio. Idem sentit Ambrosius, *in cap.* 12. *Luca*, & S. Bernardus, Sermone de Humberti Monachi obitu: *Illud enim* (inquit) *scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis centuplicitèr, quæ fuerint hìc neglecta reddentur usque ad novissimum quadrantem.* Alia Scripturarum loca pro hac veritate dimitto: quæ enim hactenus produxi sufficiunt ad ostendendum, quàm meritò Leo X. damnaverit hanc Lutheri assertionem: *Purgatorium non posse probari ex Scriptura Sacra, quæ sit in Canone.*

§. III.

Ex Traditione.

XVIII. Traditio de existentia Purgatorii præcipuè probatur ex perpetuo Ecclesiæ Catholicæ ritu preces, & sacrificia faciendi pro fidelibus defunctis. Cùm enim nec pro Beatis, nec pro in æternum damnatis orandum sit, sequitur, ut supra dictum est, esse aliquod tertium genus eorum, qui nondum Beati egeant vivorum precibus, ut possint ad beatitudinem pervenire, & consequenter locum, in quo ad purgationem detineantur. Primus ergo traditionis testis est Dionysius Areopagita, *Eccles. Hierarch. c. ultimo* ubi scribit: *Sacerdotem precibus à divina benignitate contendere, ut ei qui excessit à vita, omnia peccata, quæ humana fragilitate admisit, remittat, eumque in lucem, ac regionem vivorum, in sinus Abrahæ, Isaac, & Jacob deducat, in locum, à quo fugit dolor tristitia, & gemitus.* Et infra: Testatur, se à divinis præceptoribus suis, idest, Apostolis, tradita accepisse ea, quæ de precatione, qua Antistes pro mortuis utitur, scripto mandat. Ex quo patet, Apostolicam esse traditionem, quòd quorumdam fidelium animæ post mortem propter peccata præterita detineantur in loco, ubi est dolor, tristitia, & gemitus, ubi tenebræ, & regio umbræ mortis. Quod usque in hodiernum, in officio pro Defunctis Ecclesia profitetur.

XIX. Secundus est Tertullianus, *l. de Corona Militis, c. 3.* ubi referens sui temporis traditiones: *Oblationes* (inquit) *pro defunctis... annua die facimus.* Lib. de exhortat. Castitatis factus jam Montanista, *c. 11.* hoc argumento reprobat secundas nuptias; quia nimirum mulier secundò nupta nescibit, *pro cujus spiritu postulet, pro quo oblationes annuas reddat;* an pro viro defuncto, an pro vivente. Et *lib. de Monogamia, c. 10.* de eadem: *Enim vero* (inquit) *& pro anima ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei.... Et offert annuis diebus dormitionis ejus.* His & aliis infra dicendis apparet antiquitas ritus celebrandi anniversaria pro defunctis.

XX. Tertius est Cyprianus, tùm, *Epist. 52. supra citata.* Tùm, *Epist. 66.* ubi inhærens antecessorum suorum decreto, quo vetabatur, *Ne quis frater excedens ad tutelam, vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur*, decernit, cùm quidam: *Victor Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur.* Quod idem est ac ipsum privare suffragiis. — Arnobius item, *l. 4. adv. Gentes* circa finem testatur, in Christianis conventibus mortuis etiam pacem, & veniam postulari à Deo.

XXI. Quartò. S. Cyrillus Hierosolymit. *Catechef. Mystag. 5.* De iis, quarum memoria in sacrificio fit, loquens: *Postea* (inquit) *recordamur eorum quoque qui dormierunt primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus eorum precibus, & legationibus orationem nostram suscipiat. Deinde & pro defunctis sanctis Patribus, & Episcopis, & omnibus generatim, qui inter nos vita functi sunt, oramus, maximum hoc credentes adjumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta, perquam tremenda coram jacet victima. Hujus rei fidem vobis ab exemplo facere volo: novi enim, multos ita dicere. Quid juvat animam ex hoc mundo in peccatis, seu sine peccatis decedentem, si ejus in oratione mentio fiat? An verò si Rex quispiam viros, à quibus offensus fuerit, relegarit in exilium, posteaque illi, ad quos attinent, coronam plectentes eam Regi pro sui pœna ab ipso afflictis obtulerint, nonne* ijsi

ipsis suppliciorum relaxationem gratificaturus sit? Ad eundem modum & nos pro defunctis etiamsi peccatores sint, preces Deo offerentes, non coronam plectimus; sed Christum mactatum pro peccatis nostris offerimus, clementem Deum, cùm pro illis, tùm pro nobis promereri, & propitiare satagentes. Quo exemplo doctrinam catholicam sui temporis hac in re mirè exponit Cyrillus.

XXII. Quinimò succedunt. Gregorius Nyssenus, *in Serm. de Dormientibus*, dicens: Nos deponere passiones, & affectus à ratione alienos, vel in hac vita per studium virtutis, vel in altera per purgatorii ignis fornacem expurgatos. Et *in Tractat. de Infantibus præmaturè abreptis*. Quod animæ post hanc vitam accipiant retributionem, vel igni purgatæ, vel rore benedictionis refrigeratæ.

Ambrosius qui, *in Orat. funebri Valentiniano*, & altera Theodosio Imperatoribus requiem precatur, & oblationes cum orationibus pro iis faciendas admonet. Et. *Epist. 9. ad Faustinum* de obitu sororis dolentem: *Non tam* (inquit) *deplorandam, quam prosequendam orationibus reor. Nec mæstificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Domino commendandam arbitror.*

S. Hieronymus, *l. 18. in Isaiam in fine*, ait: *sicut Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde suo*, non est Deus, *credimus æterna tormenta. Sic peccatorum atque impiorum, & tamen christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementia sententiam judicis:* Quam tamen clementiam ii soli Christiani experientur, quos ante mortem peccatorum, & impietatis pœnituerit. Unde in cap. 1. Ezechielis: *Ex quo* (inquit) *ostenditur, post pœnas, atque supplicia, & purgationem peccatorum futuram misericordiam, dumtaxat in his, qui Deum meruerint videre regnantem.*

XXIII. S. Jo. Chrysostomus, *l. 6. de Sacerdotio* vitæ sanctitatem in Sacerdote requirit: Quia *pro universa terra oratorem agit, Deoque supplicat, ut omnium peccatis sit propitius, non vivorum tantùm, sed etiam eorum, qui obierunt.* Homil. 41. in 1. ad Cor. Mortuos non nimis lugendos esse, sed orationibus juvandos, his verbis ostendit: *Si autem etiam peccator excessit, propterea etiam lætari oportet. quod intercissa sunt peccata, & vitio nihil adjecit, & quoad ejus fieri potest, ei succurrere, non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis, & oblationibus. Non sunt enim hæc temerè excogitata, neque frustra eorum, qui excesserunt in divinis mysteriis meminimus, & pro ipsis accedimus rogantes agnum propositum, qui mundi peccatum tulit, sed ut inde eis aliqua sit consolatio. Neque abs re is, qui adstat altari, dum veneranda peraguntur mysteria clamat, pro omnibus, qui in Christo dormierunt, & iis qui pro ipsis celebrant memorias. Nam si pro ipsis non fierent commemorationes, ne hæc quidem dicta essent. Non sunt enim res nostra Ludi scenici, absit. Hæc enim fiunt ordinatione Spiritus.*

XXIV. Idem S. Paulinus Nolanus, *Epist. 13.* alias 37. *ad Pammachium, Epist. 35.* alias 19. *ad Delphinum.* Et *Ep. 36.* alias 20. *ad Amandum*, ubi animam fratris sui defuncti precibus ejus commendat: *Ut misericors, & miserator Deus, qui facit omnia in Cœlo, & in terra, & in mari, & abyssis refrigeret animam ejus stillicidiis misericordia sua per orationes vestras. Quia sicut ignis accensus ab eo ardebit usque ad inferos deorsum, ita procul dubio etiam vos indulgentia ejus inferna penetrabit, ut roscido pietatis ejus lumine in tenebris ardentibus æstuantes refrigeremur.*

XXV. S. Augustinus præter loca supra recitata, hanc veritatem apertissimè docet tum, *lib. 2 de Genesi contra Manichæos, cap. 20.* Tùm *lib. 2. de Civit. Dei, c. 13. & c. 16. l. de Cura pro*

mortuis, c. 1. Tùm, *Serm.* 32. *de verbis Apost.* (modo *Serm.* 172. c. 2.) ubi ait: *Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari, ut cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim* (nota) *à Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis, qui in corporis, & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, ut possint eis hæc utilia esse post mortem. Nam qui sine fide quæ per dilectionem operatur, ejusque sacramentis, de corporibus exierunt, frustra illis à suis hujusmodi pietatis impenduntur officia, cujus, dum hîc essent, pignore caruerunt, vel non suscipientes, vel in vacuum suscipientes Dei gratiam, & sibi non misericordiam thesaurizantes, sed iram. Non ergo mortuis nova merita comparantur, cum pro eis boni aliquid operantur sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Non enim actum est, nisi cùm hîc viverent, ut eos hæc aliquid adjuvarent, cùm hîc vivere destitissent. Et ideo istam finiens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa, non poterit habere post ipsam.*

XXVI. Hanc doctrinam, utpote traditione acceptam tempore S. Augustini universa catholica profitebatur Ecclesia, contra quam, quia Aerius reclamare ausus fuerat, ne dum à S. Augustino, sed & à S. Epiphanio, *Hæresi* 75. in numerum hæreticorum refertur, ut superius notatum est. Quibus adjungendos esse modernos Pseudoreformatores cum Aerio in hoc convenientes, nemo non videt. Notant tamen aliqui, quod etsi orationes pro defunctis Aerius negaverit; pœnas tamen purgatorias animarum non legitur quisquam in dubium vocasse ante ætatem S. Bernardi, quo tempore, ut vidimus ex eodem *Serm.* 66. *in Cantica*, obscuri quidam homines purgatorium negarunt.

XXVII. Superest, ut Ecclesiæ Græcæ mentem investigemus. Et quidem si de Ecclesia Græca antiqua, maximè ante Photianum schisma loquamur, nemo, puto, inficiabitur, eam orationes, ac oblationes pro defunctis in usu habuisse, ac proinde admisisse, eas esse in loco, in quo possent vivorum precibus, & oblationibus juvari. Græci namque erant Cyrillus Hierosolymit. Gregorius Nyssenus, Chrysostomus supra laudati, qui orationes pro defunctis tanquam ritum Ecclesiæ proponebant, & Epiphanius Aerium, qui primus hoc negavit ad hæreticos amandavit. Quæstio igitur reducitur ad Ecclesiam Græcam post schisma. In quo, quidquid aliqui dicant, sentio, eam absolutè dogmati de loco Purgatorii non contradicere. Id ostendo primò ex litteris Michaelis Paleologi Imperatoris Græcorum, ad Gregorium X. quæ extant in act s Conc. Lugdunensis II. *anno* 1274. ubi exponens Græcorum fidem inter cetera ait, credimus, fideles: *Si verè pœnitentes in caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis, seu Catharteriis, sicut nobis frater Joannes explanavit, post mortem purgari, & ad hujusmodi pœnas relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta.* Idem fassi sunt Græci in Concilio Florentino, ubi legitur Gregorii Protosyncelli Patriarchæ apologia contra Marcum Ephesium, qui pœnas purgatorias negabat, & dicit,

dicit, in hoc pugnare *Cum omnibus quæ in Ecclesia canuntur*, *& universis planè Sanctis*, quos prolixo fermone refert. Et *Collat.* 22. exhibitâ Græcis Latinorum cedulâ de purgatorio, ac re maturè discussâ, cum Latinis Græci convenerunt: *Si verè pœnitentes in caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & de omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & ad pœnas hujusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, &c.* eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus fieri consueverunt. Solùm ergo diffident à Latinis Græci (ut habetur in Quæst. de Purgatorio præambula ad Concilium) *Græci enim pœnam, mœrorem, & pœnæ locum afferunt, sed non per ignem; Itali verò pœnam, purgationemque per ignem.*

XXVIII. Ne autem dicas, Græcos in hoc dogmate convenisse quidem cum Latinis in præfatis Conciliis, sed ad propria reversos in hoc, sicut in aliis defecisse, ac errores pristinos resumsisse: contrarium evinco ex duabus posterioribus Synodis à Græcis in schismate perseverantibus coactis contra Calvinistas. Prima est Constantinopolitana sub Parthemio, *anno* 1642. ubi inter Calviniana dogmata recensetur illud: *Postremum verò omnium, ut prætextum* (Calvinus) *videlicet quærat rejiciendi ignis purgatorii, id agit, ut repudiet solemnes nobis, ac legitimas pro defunctis commemorationes, per quas speramus requiem iis, & respirationem ab acerbitatibus, quæ illos premunt, à Deo esse concedendam.* Et inferiùs protestatur, Calvinum falsò criminari Græcos, *dum ait privatam suam fidem esse orientalem Christianæ fidei Græcorum professionem, cùm sit Calvinica, non nostra.* Concludens, quòd qui cum eo talia sentiunt, arcendi sint à communione fidelium, & tanquam ethnici, & publicani habendi.

Altera est Synodus Hierosolymitana sub Dositheo, *anno* 1672. in qua postquam, *cap.* 5. dictum fuit anathema Cyrillo Lucari cum Calvino dogmatizanti, *Ac credenti, eos, qui, sine pio, ac finali cum pœnitentia dormierunt suorum eleemosynis, & Ecclesiæ precibus nihil juvari*, Cap. 18. subjicitur Ecclesiæ Orientalis fides his verbis: *Credimus defunctorum animas, aut in quiete, aut in pœnis esse prout quisque gesserit.* Et infra loquens de illis, quos ante mortem peccatorum pœnituit, at nullum fecerunt pœnitentiæ fructum, ait: *Id genus animas ad inferos deduci, ibique justas pro iis, quæ commiserunt, peccatis pœnas sustinere: at sua tamen futuræ liberationis esse conscias, & ab summa bonitate per Sacerdotum orationes, suorumque parentum eleemosynas liberari.*

XXIX. Nec opponas, S. Thomam, *Opusc.* 1. *contra errores Græcorum*, supponere, eos negare Purgatorium. — Nam dico S. Thomam hunc errorem supponere quidem apud aliquos Græcorum sui temporis, quod non nego, sicut supra dixi à Marco Ephesio in Conc. Florentino Purgatorium negatum fuisse: Non tamen supponere illum in universa Ecclesia Græca, cùm ex dictis supra in Conc. Lugdunensi II. paulò post mortem S. Thomæ, qui ad illud vocatus fuerat, sed in itinere decessit, convocato, Purgatorium Michael Imperator Græcus nomine suæ Ecclesiæ confessus sit. Unde S. Tho. 4. *contra Gentes*, *c.* 91. in fine, ait: *Per hoc autem excluditur error quorumdam Græcorum, qui purgatorium negant.* Ubi *quorumdam* ait, non *omnium*.

XXX. Rationem autem pro existentia Purgatorii dat idem S. Doctor, *in* 4. *dist.* 21. *q.* 1. *a.* 1. *quæstiunc.* 1. his verbis: *Si enim per contritionem deleta culpa non tollitur ex toto reatus pœna, nec etiam semper venialia dimissis mortalibus tolluntur, & justitia Dei hoc exigit, ut peccatum per pœnam debitam ordinetur, oportet, quod ille qui*

qui post contritionem de peccato decedit, & absolutionem ante satisfactionem debitam, quod post hanc vitam puniatur: & ideo illi, qui purgatorium negant, contra divinam justitiam loquuntur: & propter hoc erroneum est, & à fide alienum. Quæ ratio fundatur in alia Catholica doctrina, nimirùm quod dimissâ culpâ non semper tota pœna condonetur. De quo in Vera Ecclesia, *Tom. 2. p. 1. a. 10. §. 7.*

§. IV.

Adversariorum Objectiones.

XXXI. Objiciunt primò. Hæretici: Scriptura duos tantum ordines hominum in judicio Dei agnoscit, unum eorum, qui in æternum damnantur, alterum eorum, qui rectà transmittuntur ad Regnum, *Matth. 25.* Rursus, Joan. 5. v. 24. *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, sed transit à morte in vitam.*

Item, *Apocalypsis 14. v. 13.* audivit Joannes vocem de Cœlo dicentem sibi: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus suis.* Igitur quotquot in Domino moriuntur, statim à morte beati sunt, & requiescunt à laboribus, quod verum non esset, si quibusdam eorum adhuc subeundi essent acerbissimi cruciatus in Purgatorio. Quod confirmare videtur ex eo, quod sequitur: *Opera enim illorum sequuntur illos*, idest statim, ac fine dilatione; quod si ita est, non relinquitur locus Purgatorio.

XXXII. Respondeo ad primum. Duos tantùm esse ordines hominum, unum salvandorum, alterum in æternum damnandorum, ad quorum primum procul dubio pertinent illi, qui post mortem ad tempus purgantur. De his tamen non meminit Christus; quia cùm proferetur extrema Judicis sententia, de qua ibi loquitur, omnes statim, vel in Regnum, vel in gehennam ibunt, nam omnis purgatio sententiam illam novissimam præcedet. Juxta id quod dicit August. lib. 21. de Civit. Dei, cap. 13. *Sed temporarias pœnas alii in hac vita tantùm, alii post mortem, alii nunc, & tunc, verumtamen ante judicium illud severissimum, novissimumque patiuntur.*

Ad illud ex *Joannis 5.* Dico, sensum esse, quod *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me*, nempe, infidelis cùm esset, factus est fidelis, & credit me filium Dei esse, & mandatis meis obedit, *habet vitam æternam*, idest certò habebit, *& ad judicium non veniet*, idest non subjacebit damnationi; *sed transit à morte ad vitam*, idest ab infidelitate ad fidem, quia justus ex fide vivit, & tandem ad vitam æternam. Vide S. August. *tract. 22. in Joann.* ubi concludit: *Jam cum te credentem illuminaverit Christus, transitum facis à morte ad vitam. Mane in eo, quò transisti, & non venies ad judicium*, nempe, damnationis; venies tamen ad judicium discretionis, ut superiùs explicaverat. Quæ nihil contra Purgatorium faciunt. Nam animæ purgandæ venient ad judicium *Discretionis* eorum quo unusquisque sisti potest, non *Damnationis*, seu purgandæ, non damnandæ.

Ad illud ex Apocalypsi variè respondetur. S. Thomas, *in 4. dist. 21. qu. 1. a. 1. quæstiunc. 1. ad 1.* dicit: *Quòd auctoritas illa loquitur de labore operationis ad merendum, & non merendum, & non de labore passionis ad purgandum.* Imo verba, quæ subjiciuntur: *Opera enim illorum sequuntur illos*, nimirùm, quoad retributionem, favent Purgatorio, indicant enim, quod secundum eorum opera fiet retributio, ut si aliquo nævo inquinatæ reperiantur, ab eo purgentur. Requiescent igitur post mortem à laboribus præsentis vitæ quibus in hac vita sudarunt contra Diabolum, carnem, & mundum, periculoso prælio decer-

decertantes, etiam Sancti; sed nondum requiescent à pœnis si aliquid eis purgandum superesit. Et propterea ab istis requiem adhuc pro eis postulat Ecclesia. Omissis aliis responsionibus, in hac sisto.

XXXIII. Secundò objiciunt, *Ecclesiaste 11. v. 3.* dicitur: *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit*, ideft semper manebit: Cum ergo post mortem nemo finaliter permaneat, nisi in Regno, vel in Gehenna, fit, ut homo moriens non nisi in alterutrum istorum cadat: & ut si justus decedat, statim ad regnum pertrahatur, juxta illud, Sap. 3. v. 1. *Justorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, illi autem sunt in pace.* Et cap. 4. v. 7. *Justus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Quod confirmat illud, Psalm. 126 v. 3. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini;* ergo illis qui moriuntur in gratia, & dilectione nullum superest tormentum, sed statim in pace sunt, in refrigerio, in hereditate gloriæ.

XXXIV. Respondeo ad hæc: Ad primum ex Ecclesiaste (cui Adversarii maximè fitunt) dico, non esse contra nos. Nam illis verbis significantur duo status, in quibus homines post mortem æternaliter permanebunt, unus salutis, qui per *Austrum:* alterum damnationis, qui per *Aquilonem* significatur. Hoc & nos asserimus. Nam quotquot moriuntur in gratia, etsi ad purgatorium transeant, cadunt ad Austrum, ideft ad statum salutis, in quo æternaliter erunt; qui verò moriuntur extra gratiam cadunt ad Aquilonem, ideft ad statum damnationis, & in ea in æternum erunt. Nec tamen sequitur, statim justos omnes ad Regnum post mortem perduci: Constat enim (etiam Sectariorum judicio) Sanctos Patres ante Christum mortuos, neque descendisse in gehennam, neque tunc ascendisse in Cœlum.

Nec obest dictum Sapientiæ. Nam & Sancti Patres mortui ante Christum in manu Dei, in pace, in refrigerio erant: & tamen nondum erant beati. Animæ ergo justorum quæ purgantur, sunt *in manu* Dei, quia in tutissima Dei custodia, à qua nemo potest eas eripere: Sunt *in pace*, quia de vita beata securæ: sunt etiam *in refrigerio*, licèt non pleno, sicut erant Patres in limbo, quia sentiunt ardorem pœnarum, ideoque Ecclesia in Canone Missæ postulat pro eis locum refrigerii, & pacis perfectæ, ac plenæ per translationem ad gloriam, & beatitudinem.

Ad locum *ex Psalm.* Respondeo, ut exponit Augustinus *in dictum Psalmum*, ibi sermonem esse de hæreditate Domini obtinenda post resurrectionem, ait enim: *Constitute ergo membra ejus, & in membris ejus dilecti ejus, cùm somnum acceperimus, tunc resurgemus in resurrectione mortuorum.* Tunc enim apparebit, quæ sit hæreditas Domini, quis fructus ventris Matris Ecclesiæ, quis Jacob, quis Esau, quis electus, quis reprobus. Vide August. ibi.

XXXV. Interim capere non possum, cur Sectarii tanta contentione negent locum medium, in quo ad tempus aliquæ animæ detineantur post mortem, sed velint, omnes, vel ad Regnum statim pervehi, vel in gehennam detrudi, cùm eorum dux Calvinus, *lib. 3. Inst. c. 25. §. 6.* apertè dicat: Quod *Cùm Scriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Christi, & gloriæ coronam eousque differat, contenti simus his finibus divinitùs nobis præscriptis: animas piorum militia labore perfunctas in beatam requiem concedere, ubi cum fœlici lætitia fruitionem promissæ gloriæ expectant: Atque ita omnia teneri suspensa, donec Christus appareat Redemtor. Reprobis verò eandem esse fortem, dubium non est, quam Judas Diabolis assignat, vinctos catenis teneri, donec ad supplicium, cui addicti sunt, trahun-*

buntur. Quibus Calvinus duos errores statuit, nempe, ad diem judicii differendam esse Beatorum gloriam, & damnatorum pœnam, quorum primum expugnavimus, *Tom.* 2. *in* 1. *p. Tract. de Visione*, *Q.* 2. *Dub.* 3.

XXXVI. Tertiò. Objiciunt S. Augustinus alicubi de purgatorio dubitare videtur. Nam, *in Enchirid. cap.* 68. tractans locum Apostoli, 1. *Cor.* 3. supra expensum, ubi illum exposuit de tribulationibus hujus seculi, quibus tanquam igne quodam fideles purgantur, postea, *c.* 69. subjungit: *Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri, incredibile non est, & utrum ita sit, quæri potest, & aut inveniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quemdam purgatorium, quantò magis, minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiusve salvari*. Et, *l.* 21. *de Civit. Dei*, *cap* 26. exponens ejusmodi Apostoli textum, cùm similiter illum fuisset interpretatus, subjunxit: *Si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum ejusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & amores in hujus corporis vita, ut eorum ligna, fœnum, stipula consumantur... non redarguo, quia forsitan verum est*. Similia habet, *l. de Fide, & Operibus*, *c.* 16.

Præterea visus est purgatorium negasse primò, *Epist.* 80. modò 199. *ad Hesichium*, *c.* 1. dicens: *In quo quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo judicabitur*.

Secundò. Tract. 49. in Joan. *Requiem* (loquit) *quæ continuò post mortem datur, si eâ dignus est, tunc accepit quisque eum moritur*. Tertiò, Serm. 14. de verbis Apost. (modò Serm. 294. c. 3.) *Qui inducis medium, recido de medio* — Quartò, Ser. 29. de Verb. Apost. (modò Serm. 181. c. 6.) *Non hîc sumus sine peccato, sed exibimus hinc sine peccato*. — Quintò, *l.* 2. *de Peccat. meritis*, *c.* 33. asserit, peccata hìc remissa non obesse post hanc vitam.

XXXVII. Respondeo ex dictis, §. *præcedente*, nimis clarè constare, S. Augustinum non dubitasse, sed certò asseruisse purgatorium animarum post hanc vitam. Sed solùm in quæstionem vocasse, an amor rerum caducarum, & affectus vitiosi, qui sub nomine ligni, fœni, & stipulæ igne tribulationis hìc comburuntur, maneant post hanc vitam igne purgatorii consumandi. Et hoc certum non est, sed hodiernis temporibus etiam in quæstionem vocatur, volentibus aliquibus, peccata venialia per voluntatem contrariam hìc non emendata, manere post hanc vitam, & igne purgatorii consumi, ut in eo qui habens peccata venialia subita morte corriperetur antequam ea detestari posset, de quo infra.

Ad alia loca ex eodem S. Augustino, respondeo, *ad* 1. Velle, quod unusquisque talis qualis moritur, in novissimo die sit judicandus quoad vitam, vel mortem æternam, ejusque gradum, cum post hanc vitam non sit locus merito, vel demerito.

Ad secundum dico, quòd illa conditio *si eâ dignus est*, sicut indicat, quod ille solus accipiat requiem, qui dignus est: ita quod ille solus accipiat statim, qui ut eam recipiat statim, dignus est. Et quidem cùm in eo Tractatu instituat comparationem diversarum custodiarum, quibus rei ad Judicem perducendi asservantur, satis indicat, præter duo receptacula vitæ, & mortis æternæ, esse aliud temporarium, quo recipiantur aliqui humano, & miti officio, ut ipse loquitur, tractandi.

In tertio autem loco loquitur S. Doctor contra Pelagium, qui pro parvulis sine baptismo decentibus ponebat locum medium, qui nec esset Limbus, nec Regnum Cœlorum.

In quartò vult S. Doctor neminem hìc vivere sine peccato posse; aliquos tamen, esto non omnes, hinc exire posse sine peccato, si peracta sufficienti satisfactione pro commissis, hinc decedant.

Quin-

Quintus demum locus negat quidem, venialia impedire, idest simpliciter obesse, seu exeludere hominem à vita æterna, sed non negat, ingressum in vitam æternam retardare, donec purgata fuerint.

XXXVIII. Quartò objiciunt, nullus est locus post hanc vitam, in quo præmientur opera bona malorum; ergo nullus est locus, in quo puniantur opera mala bonorum.

Confirmatur. Deus, qui est summè misericors, pronior est ad præmiandum bona, quàm ad puniendum mala: sed sicut illi qui sunt in statu caritatis, faciunt aliqua mala, quæ non sunt digna supplicio æterno; ita qui sunt in peccato mortali faciunt interdum aliqua bona ex genere, quæ non sunt digna præmio æterno; ergo cum illa bona non præmientur in damnandis post hanc vitam, nec illa mala debent post hanc vitam puniri.

XXXIX. Respondeo, neg. conf. Quia bona opera malorum propriè loquendo nihil merentur in alia vita. Quamvis enim Deus interdum ea remuneret in hoc seculo; non tamen stata, & perpetua lege mercedem pro illis addixit. Mala autem opera justorum verè, & propriè merentur pœnam.

Ad confirm. respondeo cum S. Th. *in 4. dist. 21. q. 1. a. 1. qu. 1. ad 3.* neg. conf. Quia *Ille qui in peccatum mortale incidit, omnia bona acta mortificat, & quæ in peccato mortali existens facit mortua sunt, quia ipse Deum offendens omnia bona meretur amittere, quæ à Deo habet. Unde ei, qui in peccato mortali decedit, non manet aliquod præmium post hanc vitam; sicut manet aliquando pœna ei, qui in caritate decedit, quæ non semper delet omne malum quod invenit, sed solum hoc, quod est sibi contrarium.*

XL. Quintò objiciunt. Sicut se habet caritas ad præmium æternum: ita peccatum mortale ad supplicium æternum: sed decedentes in peccato mortali statim ad supplicium æternum deportantur; ergo decedentes in caritate statim ad præmium vadunt, & sic non est locus aliquis purgatorius.

Respondeo cum S. Th. citato, *ad 2.* discrimen esse. Quia malum ex singulis oritur defectibus, sed bonum ex causa perfecta consurgit. *Et ideo quilibet defectus impedit à perfectione boni: sed non quodlibet bonum impedit consummationem aliquam mali, quia nunquam est malum sine aliquo bono: & ideo peccatum veniale impedit habentem caritatem, ne ad perfectum bonum deveniat, scilicet vitam æternam, quamdiu purgatur: sed peccatum mortale non potest impediri per aliquod bonum adjunctum, quo minus statim ad ultimum malorum perveniat.*

XLI. Sed dices. In die judicii extremi statim omnes, vel in regnum recipientur, vel in ignem mittentur, non obstante, quod qui vivi tunc reperti fuerint, non plenè in hac vita pro peccatis satisfecerint; ergo neque nunc ob hanc causam necesse est purgatorium admittere.

Respondeo, neg. absolute ant. Nam post judicium extremum propterea non fiet purgatio, quia omnes qui purgatione indiguerint purgati erunt ante sententiam judicis; idque vel in sola anima per ignem purgatorii, vel in corpore simul, & anima per ignem ultimæ conflagrationis: ita tamen ut quod deerit diuturnitati temporis, compensetur gravitate pœnæ. Quare S. Th. q. 74. Suppl. a. 8. ad. 5. *Tres* (inquit) *sunt causæ, quare subitò illi, qui vivi reperientur, purgari poterunt. Una est, quia in eis pauca purganda invenientur, cùm terroribus, & persecutionibus præcedentibus fuerint purgati. Secunda causa est, quia & vivi, & voluntarii pœnam sustinebunt; pœna autem in hac vita voluntariè suscepta multò plus purgat, quàm pœna post mortem inflicta, sicut patet in martyribus; quia si purgandum quid in eis invenitur, passionis falce tollitur, ut August. dicit (lib. un. de Bap. contra Petilian. c. 13.) cùm tamen pœna martyrii sit brevis in comparatione ad* pœnam,

pœnam, quæ in purgatorio sustinetur. Tertia est, quia calor ille recuperabit in intensione, quantum amittit in temporis brevitate. Addi potest, quod pœna tunc fortè condonabitur misericorditer per intercessionem Sanctorum.

XLII. Sextò objiciunt. Per pœnam purgatorii vel expiatur peccatum veniale quoad culpam, vel solum quoad pœnam: sed non potest remitti quoad culpam, quia status post hanc vitam non est status merendi. Neque quoad pœnam, quia non remissâ culpâ non remittitur pœna.

XLIII. Hæc objectio promovet difficultatem de qua agit S. Thomas, tùm *in 4. dist. 21. q. 1. art. 3. quæstiunc. 2.* tùm *q. 7. de Malo, a. 11* ubi relata opinione quorumdam volentium, peccatum veniale semper remitti in hac vita quoad culpam, sed post hanc vitam remitti quantum ad pœnam per pœnæ scilicet solutionem, ait: *Sed hoc quidem satis probabile videtur iis, qui cum usu rationis ex hac vita recedunt: Non enim est probabile, quod aliquis in caritate existens, & cognoscens sibi mortem imminere, non moveatur motu caritatis, & in Deum, & contra omnia peccata, quæ fecit, etiam venialia. Et hoc sufficit ad remissionem venialium quantum ad culpam, & fortassis etiam quantum ad pœnam, si sit intensa dilectio.*

Sed quandoque contingit, quod aliqui in ipsis actibus peccatorum venialium, vel in proposito venialiter peccandi, occupantur somno, vel aliqua passione auferente usum rationis, & praeveniuntur morte antequam possint habere usum rationis. Quibus manifestum est, quod in hac vita peccata venialia non dimittantur; & tamen propterea non impediuntur perpetuò à vita æterna, ad quam nullo modo pervenient, nisi omnino immunes ab omni culpa effecti.

Unde concludit: *Et ideo oportet dicere, quod venialia remittuntur eis post hanc vitam etiam quantum ad culpam, eo modo, quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum caritatis in Deum, repugnantem venialibus in hac vita commissis. Quia tamen post hanc vitam non est status merendi, ille dilectionis motus in eis tollit quidem impedimentum venialis culpæ, non tamen meretur absolutionem, vel diminutionem pœnæ sicut in hac vita.* Hæc S. Thomas.

Quibus videtur retractasse ea quæ scripserat, *in 4 Sent.* loco citato, *ad 4.* ubi dixerat: *Quod post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmii essentialis: sed respectu alicujus accidentalis potest esse, quamdiu manet homo in statu viæ aliquo modo. Et ideo in purgatorio potest esse actus meritorius, quantum ad remissionem culpæ venialis.* Secundum ergo priorem S. Tho. sententiam.

XLIV. Respondeo ad objectionem, in purgatorio remitti peccatum veniale etiam quoad culpam, non *per pœnam, neque secundum quod sustinetur, quia non est meritoria; neque secundum quod recogitatur; non enim esset motus caritatis, quo aliquis detestaretur peccatum veniale propter pœnam, sed magis esset motus timoris servilis, vel naturalis. Remittitur ergo in purgatorio veniale quantum ad culpam virtute gratiæ, non solum secundum quod est in habitu, quia sic compatitur veniale peccatum, sed pro ut exit in actum detestantis veniale peccatum.* Ita S. Thom. dicta *q. 7. de Malo, art. 11. ad 9.* Non ita ut talis actus detestationis causet augmentum aliquid spiritualis boni, quod pertinet ad meritum: sed ita ut removeat impedimentum: ut docet idem S. Doctor ibi *ad 5. & 6.*

XLV. Septimò objiciunt. Una ex rationibus, cur dari debeat purgatorium est, quia dimissâ culpâ mortali, superest adhuc plerumque luenda pœna temporalis, & quia in hac vita non est plenè satisfactum divinæ justitiæ: sed hæc falsa sunt; ergo &c.

Ut solvatur hæc objectio, quæ continet præcipuum contrariorum fundamentum, ut

Digitized by Google

§. V.

An dimissâ Culpa dimittatur semper tota Pœna?

DE hoc fusè locuti sumus in Vera Ecclesia, *Tom. 2. p. a.* 10. agentes de purgatorio. Aliqua hìc pro Studiosi notitia subjiciemus.

XLVI. Dico. Dimissa culpa mortali quoad reatum pœnæ æternæ, superest plerumque luenda pœna temporalis sive in hac, sive in alia vita: Dixi *plerumque*: non enim nego, ex ferventissimo caritatis ardore, quo quis doleat de peccato, interdum unà cum culpa, & pœna æterna, dimitti quoque etiam pęnam temporalem, ut contigisse credimus Mariæ Magdalenæ, cui (Lucæ 7. v. 47.) *Dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum*. Petro, qui, Lucæ 22. v. 62. *Flevit amarè*, negationis peccatum. Martyribus, qui ex ferventissimo caritatis ardore vitam suam pro Christo dederunt, & iis, qui ex infidelitate gratia baptismali renascuntur ad fidem: his enim tota pęna pro peccatis personalibus debita dimittitur. Assero tamen, hoc non semper contingere, ut dimissâ culpâ relaxetur tota pœna, sed interdum adhuc supersit pœna luenda, sive in hac, sive in alia vita.

XLVII. De pœna post dimissam culpam in hac vita subeunda exemplum habemus primum in primo parente, qui etsi ut habetur, *Sap.* 10. *v.* 2. eductus fuerit à peccato suo, & proinde pœnam æternam evaserit, pœnam tamen mortis, & aliarum ærumnarum temporalium ipse cum sua posteritate sustinere debuit.

Secundum. In populo Hebræo, *Exodi* 32. cui intercedente Moyse placatus Dominus pro peccato vituli adorati, nihilominus subjunxit, v. 34. *Ego autem in die ultionis visitabo, & hoc peccatum eorum*. Et Numer. 14. ob murmurationem populi iratus, & oratione Moysi placatus Dominus, ita, ut diceret, v. 20. *Dimisi juxta verbum tuum:* adjunxit tamen, v. 22. *Attamen omnes homines, qui viderunt majestatem meam, & signa, quæ feci in Ægypto.... Non videbunt terram, quam promisi patribus eorum &c.* Item, *Numer.* 12. Maria Moysis soror pro cujus peccato deprecatus fuerat Moyses, jubetur nihilominus septem diebus separatim agere extra castra, idque in confusionem, & postea revocari. Ipse quoque Moyses, & Aaron frater ejus, *Num.* 20. ob incredulitatis peccatum ad aquas contradictionis, prohibentur ab ingressu terræ promissæ. Quod eodem capite de Aaron morituro repetitur, & de se ipso Moyses fatetur, *Deuteron.* 1. *v.* 37. Hos tamen nulli dubium est culpæ veniam ante mortem recepisse.

XLVIII. Tertium, idque celebre exemplum est in Davide, 2. *Reg. cap.* 12. ubi correptus à Nathan Propheta de adulterio cum uxore Uriæ, *v.* 13. cum dixisset *Peccavi Domino*, statim audivit: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*. Sed addidit Propheta: *Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur*, quasi pœna post remissam culpam fuerit mitigata: super quo S. Augustinus, *l.* 22. *contra Faustum, c.* 67. ait: *Quid enim aliud, quàm cordis ejus profunda cernebat Spiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit:* Peccavi, *continuòque ad hoc unum verbum audire meruit, quod acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundum Dei comminationem flagelli paterni disciplina, ut & confessus, in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud vero mediocre fidei robur fuit, haud parvum mitis & obedientis animi indicium, cùm audisset à Propheta, quòd sibi Deus ignovisset, & tamen quæ fuerat comminatus, consequenter evenissent, non se di-*

cere Prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare adversus Deum, quasi falsam peccatorum ejus indulgentiam pronuntiaverit. Intelligebat enim vir altè Sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum levans animam suam, nisi Dominus esset confitenti, penitentique propitius, quantum penarum æternarum essent digna peccata, pro quibus cum temporalibus emendationibus ureretur, videbat erga se manere veniam, & non negligi medicinam.

Similia de Davidis punitione habet in inchoata expositione, Epist. ad Roman. & in Psalm. 50. *Aliquando* (inquit) *Deus, cui ignoscit in futuro seculo, corripit eum de peccato in isto seculo. Nam & ipsi David, cui jam dictum fuerat per Prophetam, dimissum est peccatum tuum, evenerunt quædam, quæ minatus erat Deus propter ipsum peccatum*; & ibidem de eodem Davide nolente prohibere Semei in ipsum maledicentem, ait: *Agnoscens culpam suam, amplexus est pœnam suam.* In hoc conspirant omnes Patres. Chrysost. initio, *Homil.* 2. *in Psal.* 50. & *Homil.* 4. *in* 2. *ad Cor.* Hieronymus, *in Jerem.* 10. & *in Ephes.* 5. Leo, *Serm.* 8. *de Pass. Domini.* Sed aliis pluribus omissis unum proferam Gregorium qui, *lib.* 9. *Moral. c.* 17. (modo 34.) sic ait: *Delinquenti ergo Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se penitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic David audire post confessionem meruit:* Dominus transtulit peccatum tuum. *Et tamen multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat, exolvit.*

XLIX. Quamobrem doctrinam hanc de pœna peccati remanente post culpam remissam, tanquam catholicam definivit Concilium Tridentinum, *Sess.* 14. *c.* 8. ubi hanc rationem quoque affert, quare non semper universa pena simul cum culpa remittitur à Deo, quia nimirùm *Divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter verò qui semel à peccato, & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus Sancti dono scienter templum Dei violare, & Spiritum Sanctum contristare non formidaverint.* Quæ doctrina accepta est à S. Paulo, *ad Hebr.* 10. & *Can.* 12. anathemate ferit, qui dixerit: *Totam penam simul cum culpa remitti semper à Deo.*

L. Secunda verò pars, nempe, quòd pena temporalis, quæ in hac vita non est soluta, solvenda sit in altera, sequitur ex dictis. Si enim ut divinæ justitiæ fiat satis, post dimissam culpam superest luenda pœna, fit, ut qui eam non solverit in hac vita, teneatur eam solvere in alia vita. Quod etiam colligitur ex precibus, & oblationibus, quas Ecclesia semper, ut ostendimus, pro fidelibus defunctis peragere consuevit, quæ frustraneæ essent, si animabus corpore exutis nil superesset solvendum pro ingressu in Regnum Celorum. Unde Concilium Florentinum, *Collat.* 22. in Decreto definitivo Eugenii IV. *Si verò* (inquit) *penitentes in Dei caritate decesserint antequam dignis penitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas penis purgatoriis post mortem purgari; & ut à penis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia.* Quam veritatem iisdem ferè verbis profiteri Ecclesiam Græcam modernam superius demonstravimus, quam etiam omnia testimonia tùm ex Scriptura, tùm ex Patribus allata demonstrant.

LI. Sed dicunt primò, *Ezechiel.* 18. *v.* 21. dicit Deus: *Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis... omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.* Et c. 33. v. 12. *Impietas impii non nocebit ei in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua:* recordaretur autem Deus, si ea puniret, & peccata nocerent homini, si post pœnitentiam, & remissionem

Digitized by Google

sionem deberet pro illis subire poenam.

Respondeo, Deum dicere, quòd post pęnitentiam non recordabitur impietatum, nec impietates nocebunt impio, quia Deus eas non puniet pęna æterna, unde statim subditur: *Vita vivet, & non morietur*, idest, morte æterna. Imo nec recordabitur Deus impietatis, nec impietas nocebit quoad pęnam temporalem, si talis sit pęnitentia, quæ plenè satisfaciat divinæ justitiæ. Verum quia plerumque peccatum non tantum displicet commissum, quantum placuit illud committendo, inde fit, quòd pęnitentia, etsi semper liberet à pęna æterna, non tamen semper liberat à temporali. Hinc Davidi dum ait: *Peccavi Domino* statim dictum est *Dominus transtulit peccatum tuum: non morieris*, morte scilicet æternâ; post hoc tamen fuerunt ei pœnæ temporales inflictæ, ut supra diximus.

In hoc eodem sensu peccata dimissa dicuntur à Deo tegi, & non imputari, *Psalm.* 31. & *Rom.* 8. dicitur nihil damnationis esse iis qui sunt in Christo Jesu, quia ea non imputat ad pęnam, & damnationem æternam. Dicuntur autem absolutè non imputari, & nihil damnationis relinquere, quia etsi interdum pęnam temporariam relinquant: tanta tamen est distantia inter hanc & æternam, ut temporalis respectu æternæ nihil sit, ideoque dicitur non imputari, non nocere, Deum peccatorum oblivisci.

LII. Dicunt secundò. Peccatum non remittitur, nisi per Christum: at quodcumque remittitur per Christum, satis & abundè per ejus sanguinem expiatur; ergo &c.

Et confirmant. Nam si Christus non abolet culpam simul & pęnam, plus ergo nobis obfuit inobedientia Adami, ut quæ culpam simul & pęnam invexerit, quàm profuit obedientia Christi.

LIII. Respondeo, dist. min. Quoad culpam, & pęnam æternam, co. min. Quoad temporalem pęnam, nego min. Non quia sanguis Christi non sit abundè efficax etiam ad hanc abolendam: sed quia divinæ justitiæ visum fuit hominem licèt justificatum, adhuc sub pęnis relinquere, nec pari conditione in amicitiam admittere eum, qui gratiam in Baptismo semel acceptam abjecit, ac eum, qui in gratia Dei nunquam fuit, ut supra ex Tridentino observavimus.

Ad confirm. Dico, quòd ex hoc colligi etiam deberet, mortem, & miserias omnes hujus vitæ statim per Christum tolli debuisse, ne plus obfuerit inobedientia Adæ, per quem unà cum peccato intraverunt in mundum, quàm profuerit obedientia Christi. Respondendum igitur est, per Christum ab electis auferri omne illud malum quod prævaricatio Adæ induxit; *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur* (1. Cor. 15. v.22.) Verùm id non statim, *ne parva putaretur culpa, si cum illa statim finiretur & pęna* (ut ait August. Tract. ultimo in Joann.) *Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ temporaliter hominem detinet pęna, & quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa*. Tunc ergo omnino finietur per Christum pęna, quando ad vitam resurgemus æternam: ait enim Apostolus citato loco, v. 21. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum*. Et statim subjungit: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*.

LIV. Sed inquiunt. Augustinus, *lib. 2. de Peccat. meritis, c.* 34. dicit, hujus vitæ miserias ante remissionem quidem esse supplicia peccatorum, post remissionem autem esse certamina, exercitationesque justorum. Et mortem corporalem, quam Deus homini propter peccatum inflixit; nihilominus & post remissionem peccati propter exercendam justitiam non ademisse;

se ; ergo dimissâ culpâ non remanet temporalis pœna in ratione pœnæ.

LV. Respondeo, neg. conf. Non enim negat ibi Augustinus, miserias hujus vitæ dimisso peccato adhuc esse pœnas, hoc enim verbis supra laudatis asserit dicens: *Temporaliter hominem detinet pęna, & quem jam ad damnationem æternam reum non detinet culpa*: sed solum vult, quod miseriæ hujus vitæ, quæ ante remissionem peccati erant pura peccati pęna, justo judicio Dei pro peccatis quoad culpam dimissis, adhuc infligantur in nostram utilitatem, ut illis exerceamur, vel patienter ea tolerando, vel certando in virtutibus proficiamus, & sic ne dum pœnam ex peccatis relictam solvamus, sed meritum coram Deo comparemus. Unde citato loco quærens, quare Deus Davidi post dimissum peccatum, ea quæ fuerat illi comminatus inflixit? Respondet: *Remissionem illam peccati factam, ne homo à percipienda vita impediretur æterna: subsecutum verò illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur, atque probaretur*. Idem ante dixerat de Adamo. Unde concludit *Sic & mortem corporis & propter peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem propter exercendam justitiam non ademit*. Sed hęc satis superque de existentia purgatorii post hanc vitam dicta sint. Hac supposita, supersunt examinanda, ea quæ à nostris Theologis examinari solent.

DUBIUM II.

Quali, & quanta Pœna in Purgatorio Animæ torqueantur, & quamdiù.

§. I.

Resolutio Primæ Partis de qualitate Pœnæ.

I. HÆc pars duo complectitur: unum, nempe, qualis sit pęna, qua animæ in purgatorio puniuntur hic tractabitur; alterum, quanta sit, seu ejus gravitas. Sequenti §. expendetur.

Circa primum controversia fuit inter Latinos, & Græcos in Concilio Florentino. Nam Latini profitebantur, eam purgationem fieri per ignem, quem vocant purgatorium, & profitebant locum, Dub. præcedente expensum ex Apostolo, 1. Cor. 3. v. 13. *Uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit*, & v. 15. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Græci verò per ignem ab Apostolo expressum intelligebant ex Chrysostomi interpretatione obscurum quemdam locum laboribus, ac mæstitia plenum: tametsi sub finem Synodi, quæstione renovata, de hac re contendere noluerint, aiunt enim, Sess. 25. de purgatorio: *Sive ignis sit, sive caligo, ac turbo, sive quid aliud, non contendimus*. Quamvis postea ignem videantur admittere ibidem, his verbis: *Quod verò de igne purgatorio dicitis, hoc etiam subscipimus*.

II. Dico igitur. Quamvis neque in Florentino, neque in Tridentino de igne purgatorii nihil definitum sit, tenenda tamen est latinorum sententia, purgatorium ignem esse, licèt ibi sit & obscuritas, & turbo, sive inquietudo quædam. Est enim conformior modo loquendi Scripturæ. Nam etsi vocabulum *ignis* in sacris litteris sæpè generaliter gravem afflictionem significet, ut illud Ps. 65. v. 12. *Transivimus per ignem, & aquam*: attamen ad tropum non est absque necessitate recurrendum. Quare sicut ex eo quod, *Matth. 25. v. 45.* dictum est: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus*, Ecclesia sentit, in inferno esse ignem corporeum, quo Dæmones, & reprobi in æternum torqueantur. Quod de Demonibus ostendimus, *Tom. 5. in 1. p. q. 9. de pęna peccati Angelorum, Dub. 3. & 4.* ubi explicavimus modum, quo ab igne etsi corporeo spiritus torqueri possint; ita ex eo quod Apostolus ignem

ignem vocat id, quo purgantur fidelium defunctorum animæ, rectè colligit Ecclesia, in purgatorio esse verum ignem: & ita senserunt Patres Dub. præcedente allati exponentes præfatum dictum Pauli, 1. *Cor.* 3. sic enim loquuntur Augustinus, & Gregorius locis citatis. Et S. Bernardus, *Serm.* 28. de diversis: *Quidquid* (inquit) *nunc parvi pendentes transimus, palpando tegimus, dissimulando negligimus, quantò illic cruciatu vindex flamma consumet? Utinam magis nunc daret quis capiti meo aquas, & oculis meis fontem lacrymarum: fortè enim non reperiret ignis exurendum, quod interim fluens lacryma diluisset*.

III. Circa modum, quo ignis in animas purgantes agat recolenda sunt quæ citato, *Tom.* 3. *in* 1. *p.* cum S. Th. diximus. Interim eas per divinam potentiam modo ipsi noto, torqueri non est dubitandum: *Cur enim* (inquit August. lib. 21. de Civit. Dei, c. 10.) *non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum, etiam ipsi profectò incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Adhærebunt ergo . . . spiritus dæmonum, immo spiritus dæmones licèt incorporei ignibus cruciandi: non ut ignes ipsi, quibus adhærebunt, eorum junctura inspirentur, & animalia fiant, quæ constent spiritu & corpore; sed ut dixi miris, & ineffabilibus modis adhærendo, accipientes ex ignibus pœnam, non dantes ignibus vitam*: de quo latè disserit Gregorius, *l.* 4. *Dialog. c.* 28. & 30. & *l.* 15. *Moral. c.* 24. (modò 29.) Qui licèt agant de igne tartareo, potest tamen ad ignem purgatorii accommodari eorum loquutio, cùm sit utrobique par ratio actionis ignis corporei in spiritum.

IV. Quæri hìc solet: an animæ in purgatorio detentæ torqueantur etiam à malis, vel bonis Angelis?

Respondet S. Th. *in* 4. *dist.* 21. *q.* 1. *art.* 1. *quæstiunc.* 3. negativè. Non enim puniuntur à malis spiritibus. Quia injustum est, ut qui de aliquo triumphavit, ei subjiciatur post triumphum: sed illi qui in purgatorio sunt, de dæmonibus triumphaverunt sine peccato mortali decedentes; ergo eis non subjicientur per eos, vel eorum ministerio puniendi. Neque puniuntur ministerio bonorum Angelorum, quia hi cives suos non tam vehementer affligerent: *Sed tamen* (subdit S. Th.) *possibile est, quod eos ad loca pœnarum perducant, & etiam ipsi dæmones, qui de pœnis hominum lætantur, eos comitentur, & assistant purgandis, tùm ut de eorum pœnis satientur, tùm ut in eorum exitu à corpore aliquid suum ibi reperiant. In hoc autem seculo, quando adhuc locus pugnæ est, puniuntur homines, & à malis Angelis sicut ab hostibus, ut patet de Job, & à bonis sicut patet de Jacob, cujus nervus femoris Angelo percutiente emarcuit*. Hæc S. Th. de lege ordinaria loquens. Quia tamen Sancti Angeli conformant voluntatem suam divinæ, si Deus eis præciperet, ut animas purgantes affligerent, mandatis ejus obtemperarent, maximè quia ejusmodi afflictionibus ad æterna gaudia disponuntur.

§. II.

Resolutio Secundæ Partis de Gravitate Pœnæ.

V. Quoad gravitatem verò dictarum pœnarum. Dico cum S.Th. citato loco, *Quæstiunc.* 3. Minimam pœnam purgatorii excedere maximam pœnam hujus vitæ: Cum in purgatorio duplex sit pœna: Una damni, in quantum scilicet retardantur à divina visione. Alia sensus, secundum quod ab igne corporali puniuntur, quantum ad utrumque minima pœna purgatorii excedit maximam pœnam hujus vitæ. Et quidem quantum ad pœnam damni: *Quantò enim aliquid magis desideratur, tantò ejus absentia est mo-*

Digitized by Google

est molestior. Et quia affectus, quo desideratur summum bonum post hanc vitam in animabus Sanctis est intensissimus, quia non retardatur affectus mole corporis: & etiam quia terminus fruendi summo bono jam advenisset, nisi aliquid impediret: & ideo de tardatione maximè dolent.

Quantum verò ad pœnam sensus: *Cùm dolor non sit læsio, sed læsionis sensus, tantò magis aliquis dolet de aliquo læsivo, quantò magis est sensitivum: unde læsiones, quæ fiunt in locis maximè sensibilibus, sunt maximum dolorem causantes. Et quia totus sensus corporis est ab anima: ideo si in ipsam animam aliquod læsivum agat, de necessitate oportet quòd maximè affligatur. Quod autem anima ab igne corporeo patiatur hoc ad præsens supponimus... Et ideo oportet quòd pœna purgatorii quantum ad pęnam damni, & sensus excedat omnem pęnam istius vitæ.* Hæc S. Th. Qui etiam 3. *p. q.* 46. *a.* 6. ubi resolvit, dolorem Christi in sua passione fuisse maximum, *ad* 3. argum. Respondet, se non loqui comparatè ad dolores alterius vitæ: Quia *dolor animæ separatæ patientis pertinet ad statum futuræ damnationis, quæ excedit omne malum hujus vitæ, sicut Sanctorum gloria excedit omne bonum præsentis vitæ. Unde cùm dicimus, Christi dolorem esse maximum, non comparamus illum dolori animæ separatæ.*

VI. Etsi autem contrarium sentiat S. Bonaventura, *in* 4. *dist.* 20. negans, carentiam divinæ visionis esse majorem omni pęna hujus seculi: quamvis enim absentia summi boni causet summam tristitiam in amante, mitigari tamen potest ex certitudine, & securitate illius adipiscendi. Unde Sancti Patres in limbo non affligebantur summa tristitia, sed quemadmodum legitur, *Luca* 16. de Lazaro, consolabantur. — Quantum autem ad pęnam sensus, concedit quidem, pęnas purgatorii esse majores pęnis hujus vitæ, non tamen eò quòd minima ibi sit major maximâ pęnâ vitæ præsentis; sed quia pœna, quæ ibi est maxima, superat maximam hujus vitæ. Unde si quis hinc decedat cum uno solo, vel altero levi peccato, non videtur plecti pœna, quæ sit major omnibus pœnis hujus vitæ.

VII. Nihilominus sententia S. Thomæ fulcitur auctoritate S. Augustini, *in Psal.* 37. dicentis: *Quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quàm quodquod potest homo pati in hac vita. Et nostis quanta hìc passi sunt mali, & possunt pati.* Gregorii etiam, qui in Psalm. 3. Pœnitentialem: *Illum* (inquit) *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorem.* Et Bedæ qui super hæc verba *neque in ira tua corripias me*, scribit correptionem quæ fit in purgatorio *Esse graviorem, quàm quidquid unquam passi sunt latrones, vel sancti martyres, vel quidquod gravius possit homo excogitare.* Hujus gravitatis ratio evidens est. Quia futurum seculum est seculum judicii, retributionis, & vindictæ pro malis commissis; præsens autem seculum est misericordiæ, & remissionis. Unde David, *Psalm.* 6. *&* 37. Augustino, & Gregorio interpretibus punitionem præsentis seculi *iram* vocat, quia est mixta clementiæ, ordinata ad evadendas pęnas etiam temporales futuri seculi, & proinde est satisfactio pro pęna. Punitio verò futuri seculi, est ex mera justitia, quia est satisfactio in pęna, seu per pęnam, quam Deus ab iis exigit, qui se ipsos in hoc seculo non judicaverint: unde longè gravior judicanda est, quàm quæcumque præsentis vitæ punitio. Præsertim quia ut docet S. Th. citato loco ex quartò, Sent. dist. 21. q. 1. a. 1. quæstiunc. 3. ad 2. *Acerbitas illius pœnæ non est tantum ex quantitate peccati, quantum ex dispositione puniti, quia idem peccatum gravius punitur ibi, quàm hìc: sicut ille, qui est melioris complexionis, magis punitur eisdem plagis impositis, quàm alius. Et tamen judex utrique easdem plagas pro eisdem culpis imponit.* Ut enim ibi dicit

ad 1.

ad 1. *Ubi est major passionis sensus, ibi est major dolor, etiamsi sit minor passio.*

§. III.

Resolutio Tertiæ Partis de Diuturnitate Pœnæ.

VIII. Circa tempus, quo pœna purgatorii cuilibet sit duratura, Dominicus Soto censet, nullam animam in purgatorio manere viginti annos, imo nec decem. Primò quia per aliquas pœnas possumus hîc brevi tempore liberari ab omnibus pœnis; ergo multò magis ubi pœnæ sunt gravissimæ. — Secundò. Quia Dei clementia non fert suos amicos longo tempore arceri à suo conspectu. — Tertiò. Quia diuturnitas pœnarum suppleri potest per earum intensionem.

IX. Dico tamen, hanc opinionem videri prorsùs improbabilem, quia nulli nititur stabili fundamento, imo oppositum probatur primò. Nam eadem ratione dici posset, nec decem dies quemquam in illis pœnis agere, quia certum est, posse Deum accumulatione, sive intensione pœnarum etiam hoc tempus abbreviare, ut quod diuturnitati deest, cruciatuum acerbitas compenset. Sed Deo, qui in numero, pondere, & mensura omnia disponit, visum fuisse credimus secundum consilium sapientiæ suæ pœnas illas purgatorias, ut ad certum modum intendere, vel remittere, ita & ad certum tempus extendere, vel contrahere: & sicut pœnas inferni voluit esse æternas, ut gravitati peccati proportionarentur, ita pœnas purgatorias ad illud tempus statuisse, quod culpæ gravitati responderet.

X. Neque obstat quod qui purgantur sint amici Dei, quoniam eo in loco exercetur judicium, & justitia Dei, ait enim Petrus, Epist. 1. c. 4. v. 17. *Tempus est, ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Evangelio? Et si justus vix salvabitur, impius & peccator, ubi parebunt?* Quæ verba licèt videantur dicta de judicio, quod Deus exercet in hoc seculo, magis profectò locum habent in futuro seculo, quod est tempus retributionis, & ultionis. Unde S. August. *lib. 22. contra Faustum, cap. 10.* ad præfata Petri verba, ait: *Hinc enim intelligitur, quomodo non parcatur impiis tanquam sarmentis præcisis ad combustionem, quando justis non parcitur ad perficiendam purgationem.*

Neque mirum videri debet, amicos Dei diutius prohiberi ab ejus conspectu: nam & justi Veteris Testamenti erant amici Dei, qui tamen etiam post plenam purgationem non fuerunt admissi ad visionem Dei, donec Christus cœlum eis reserasset: & Enoch, ac Elias intimi Dei amici, modò, post tot secula nondum vident Deum per essentiam.

XI. Multò igitur credibilius est, tempus purgationis non esse determinatum ad viginti, vel decem annos, sed plus, aut minus taxari, secundum divinam justitiam ad mensuram gravitatis peccatorum. Hinc ut advertit S Thom. *in 4. dist. 21. qu. 1. a. 2. quæst. 1.* peccata ibi purganda convenienter dici designari à Paulo per lignum, fænum, & stipulam. *Et quia quantò aliquod peccatum est gravius, tantò difficilius purgatur; in peccatis autem venialibus invenitur alterum altero gravius, ideo convenienter eorum diversitas signatur per diversitatem eorum, quæ faciliùs, & tardiùs consumuntur ab igne. Et quia perfectio cujuslibet quantitatis ternario comprehenditur propter principium, medium, & finem: ideo triplex differentia ponitur; quia quædam sunt gravissima in genere venialium, & difficillimè purgabilia, & hæc per lignum signantur, quædam minima, quæ per stipulam, quædam media, quæ per fænum signantur.*

XII. Præterea inter peccata quoad cul-

culpam, & pœnam æternam condonata, quædam sunt gravissima, pro quibus qui ea commisit, pro pœna temporali residua ante mortem non satisfecit. Sicut ergo pœnitentia hujus vitæ secundum Canones pro gravi aliquo scelere interdum ad decem annos, interdum ad totam vitam protrahitur, etiamsi pœnitens, interim, & sacramentorum Christi sit particeps, & multa bona opera faciat; ita multò magis credibile est, pœnam futuri seculi tali pœnitentiæ respondentem non fore breviorem, sed potius prolixiorem, cùm illud sit tempus retributionis, & ultionis, & etiamsi à vivis repetantur suffragia, hæc acceptare misericordiæ Dei est, non justitiæ.

XIII. In hanc sententiam venit Ecclesia, quæ tot anniversaria pro defunctis à temporibus Tertulliani instituit, & adhuc in usu habet, etiam pro defunctis à multis seculis. Unde referente Sylvio, *Qu.* 100. *Suppl.* 3. *p. in fine*, Tornaci, 28. *Martii* celebratur obitus Chilperici Regis Franciæ, qui ante mille annos obiit, quod in Monasterio S. Amandi in Pabula pro obitu Regis Dagoberti similiter celebratur.

In hanc sententiam venit S. Augustinus, *lib.* 9. *Confess. c.* 13. qui non solum orat pro Matre sua Monica, quæ sanctissimè vixerat ultra triginta annos mortua, sed etiam rogat, ut quotquot ista legerint, ejus meminerint ad altare. Frustra autem in tot annos anniversaria, & preces pro defunctis protraherentur, si nemo ultra decem, vel viginti annos in purgatoriis pœnis detineretur.

XIV. Hoc idem probatur. Tùm ex loco, 1. *Petri* 3. ubi dicitur Christus prædicasse his, qui increduli fuerant aliquando in diebus Noe. Ex quo supra probabiliter deduximus, eos, qui tardè crediderunt Noe annuntianti diluvium detentos fuisse purgatoriis pœnis usque ad Christi adventum. — Tùm ex Augustino, qui *lib.* 2. *Quæst. Evangel. c.* 38. dubitat, utrum illa receptio, de qua Lucas, c. 16. v. 9. *Ut cum defeceritis recipiant vos in æterna Tabernacula*, facienda sit statim post hanc vitam, an verò in fine seculi. Et *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 25 & *lib.* 21 *c.* 16. & 24. significat quosdam in die judicii plenam remissionem demum consecuturos.

XV. Quapropter non videtur dubitandum, quin aliquorum animæ multis annis in purgatorio detineantur, & maxime, quia inter propositiones ab Alexandro VII. proscriptas quadragesima tertia est hæc: *Annuum legatum pro anima relictum non durat plusquam per decem annos*. Quot autem annis quælibet anima in purgatorio mansura sit, Deus novit. Sanctus Thomas, *in* 4. *dist.* 21. *q.* 1. *a.* 13. *quæst.* 3. dicit: Quod *Quædam venialia sunt majoris adhærentiæ, quàm alia, secundum quod affectus magis ad ea inclinatur, & fortiùs in eis figitur: & quia ea quæ sunt majoris adhærentiæ tardiùs purgantur, ideo quidam in purgatorio diutiùs, quàm alii torquentur secundum quod affectus eorum ad venialia fuit magis immersus*. Et ibi *ad* 1 dicit diutius manere in purgatorio, qui de peccatis minus affligitur, quia in isto sunt magis radicata.

XVI. An autem procedente tempore paulatim minuatur pœna similiter est incertum. Pie tamen credi potest, quod appropinquante pœnarum fine minuatur tristitia causata ex pœna damni. Quoad pœnam autem sensus, pie quoque existimari potest, quò magis absumitur reatus, eò magis minui pœnam. S. Bernardus, *in Vita S. Malachiæ*, *cap.* 5. scribit, quod vir iste sanctus, cùm pro sorore sua defuncta orare cepisset, vidit eam singulis diebus paulatim provehi, & tandem candidatorum cœtui fuisse aggregatam.

DU-

Digitized by Google

DUBIUM III.

An in Purgatorio Animæ sint certæ de sua Salute?

§. I.

Resolutio Dubii.

I. QUidam opinati sunt, animas in purgatorio detentas adeò esse pœnis absorptas, ut non intelligant, se purgari, sed æternæ damnationi se esse addictas. Alii propter sententiæ divinæ suspensionem, arbitrati sunt, eas saltem dubias relinqui, donec perfecta fuerit purgatio. Lutherus simile quid asseruit (ut saltem probabilius) negans, eas securas esse de sua salute, eo quod caritatem habeant imperfectam, & proinde cum timore conjunctam: ubi autem timor, ibi securitas esse non potest. Hinc sententiam tradit, *Tom. 1. Resolut. de Indulgent. Conclus.* 19. his verbis: *Nec hoc probatum esse videtur, quòd sint de sua beatitudine certa, & secura, saltem omnes, licèt nos certissimi simus.* Sed nescio, quomodo hæc conciliat Lutherus cum alio suo dogmate, quo vult omnes fideles per fidem esse certos de sua salute, & hac fide justificari: cum tamen in multis caritas sit imperfecta. Unde mirum, quod illam certitudinem, quam exigit à viventibus, ita ut si non habeant, amittant fidem, & caritatem; hanc saltem in dubium vocet, esse in animabus purgantibus, & velit, saltem nos de earum salute esse certissimos. Sed ipse cogitet. Interim

II. Dico. Animæ in Purgatorio detentæ de sua æterna salute certæ sunt, ac securæ. Et quidem quòd earum salus certa sit, & secura ex parte rei, constat: quia animæ quæ purgantur liberæ jam sunt ab omni periculo lapsus, & damnationis, *Matt.* enim 10. *v.* 22. dicitur: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Ecclesiastæ 11. v. 3. *Lignum .... in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Apoc. 2. v. 10. *Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Quò spectat etiam illud, Sap. 4. v. 11. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.* Quibus apertè constat, post mortem neminem mutari de bono in malum. Idque docent Cyprianus, l. de Moralitate. Et ex Cypriano Augustinus, *l. de Prædest. Sanctor. c.* 14. his verbis: *His, atque hujusmodi Doctor ille (Cyprianus) sententiis in catholicæ fidei luce clarissima, satis, apertèque testatur, usque ad hujus corporis depositionem peccandi pericula, tentationesque metuendas, deinceps nulla talia quemquam esse passurum.*

III. Quòd autem animæ illæ securitatem, & certitudinem habeant ex parte cognitionis de sua salute, seu quod certò cognoscant se suo tempore ad æternam salutem perventuras. Probatur: Quia statim post mortem quisque pro meritis à Deo judice sententiam accipit, vel salutis æternæ, vel damnationis, juxta illud, Hebr. 9. v. 27. *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium.* Et Ecclesiastici 11. v. 28. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Quæ propter divini sententiam judicii, qua quisque post obitum statim, vel morti, vel vitæ æternæ adjudicatur, dicta sunt.

Neque putandum est, hanc Dei sententiam latere ipsas animas usque ad tempus expletæ purgationis. Nam sententia Dei circa unumquemque post mortem est ipsamet divini decreti manifestatio, qua cuique sua finalis retributio innotescit. Nam alioquin dici posset, quòd etiam in hoc seculo suam quisque sententiam acciperet; imo & ab æterno accepisset, si ea non aliud esset, quam divinum decretum, quo secundum vias suas quisque, vel vitæ, vel morti destinatur; & hoc decretum ab æterno fu-

it: oportet ergo ut hoc decretum post mortem statim cuique notificetur: unde Ecclesiasticus eodem loco subjungit: *Et in fine hominis denudatio operum illius.*

IV. Præterea hanc securitatem experiuntur ex bona, & tranquilla conscientia, qua justificatæ pacem habent cum Deo, qua sciunt, se pœnas illas patienter tolerare, Deum ex toto corde diligere, qua spem habent regni cœlestis, ejusque consequendi fiduciâ lætantur. Quæ omnia certas eas faciunt, quòd non sint à facie Dei projectæ in æternum. Quia omnia illa nec in damnatis, nec in damnandis, sed in solis salvandis esse possunt: præsertim cùm juxta fidem catholicam non ignorent, damnationem æternam nemini post mortem differri, & damnatos nec in Deum sperare, nec Deum diligere, sed desperatione tabescere, Deumque vindicem odio habere, & blasphemare.

Accedit quòd animabus illis ut pote justis, aptantur illæ sententiæ: *Justorum animæ in manu Dei sunt* (Sap. 3. v. 1. &c.) Et *Beati mortui, qui in Domino moriuntur* (Apoc. 14. v. 13.) Hinc Ecclesia, *in Can. Missæ*, animas defunctorum pro quibus orat, dicit dormire in somno pacis, & in Christo quiescere, quod verè non diceretur, si præter pœnas, etiam torquerentur incertitudine sui status, & metu æternæ damnationis.

§. II.

Respondetur Contrariis Objectis.

V. Objicit primò Lutherus citato loco: Animas post mortem ad purgatorium raptas, pœnisque illius carceris obrutas, præ confusione nescire, in quo statu sint, an damnatæ, an salvatæ, imo sibi videri jam ire in damnationem, & jam esse in portis inferi; & licèt sentiant nondum clausam post se portam inferi, & nec dum se dimittere votum, & spem salutis; cum tamen hæc non appareat, fluctuant. Quod explicat exemplo illius qui judicium mortis inopinatus incidat, puta in Latrones, qui illi intentent omni ex parte mortem; licèt statuerint illum quidem tenere, sed non occidere. Latrones certi quidem sunt, eum non moriturum, ipse verò nihil, nisi præsentissimam mortem videt, solumque ei superest, quod nondum sit mortuus, & possit redimi à morte. In hoc statu, inquit Lutherus, sunt animæ in purgatorium demissæ.

VI. Quod confirmat dicens, in hoc pavore etiam Ecclesiam esse, nam sic canit Ecclesia pro eis: *A porta inferi erue animas eorum*, & *Libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus &c.* Quibus videtur sentire, quòd Deus possit quidem eas redimere, sed nondum esse certum quod velit.

His addi potest: Preces quas fundit Ecclesia pro defunctis indicare, quod sententia Judicis suspendatur usque ad diem judicii. Ita enim in illis ex persona defuncti legitur: *Dum veneris judicare terram, noli me condemnare.* Item: *Miserere mei dum veneris in novissimo die.* Et: *Ne recorderis peccata mea, dum veneris judicare seculum per ignem.* Et rursum: *Libera me, Domine, de morte æterna in die illa tremenda, quando Cœli movendi sunt.* His & aliis similibus nonne evinci videtur, eas nondum evasisse periculum damnationis?

VII. Respondeo ad hæc: primò ex S. Thoma, *in 4. distinct. 21. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 4.* ubi referens id quod objicit Lutherus, ait: *Quidam autem dicunt, quod non est aliquo modo voluntaria* (pœna purgantium) *quia sunt ita absorpti pœnis, quòd nesciunt, se per pœnam purgari, sed putant se esse damnatos.* Cui respondet: *Sed hoc est falsum, quia nisi scirent se liberandos, suffragia non peterent, quod frequenter faciunt.*

Nego igitur assumtum. Nam nec dives Epulo in tormentis longè gravi-

viori-

vioribus statum suum ignoravit, & Abraham, atque Lazarum agnovit, & fratrum suorum recordatus fuit, & cum sciret, se non liberandum, non pro sua liberatione rogabat, sed optabat, ut fratres sui monerentur, ne venirent in locum illum tormentorum. Sicut ergo dives Epulo suam æternam damnationem certò scivit in judicio Dei particulari post mortem ei à Judice notificato. Ita in eodem judicio suæ temporariæ purgationis sententiam animæ post mortem statim norunt.

VIII. Prævidens hoc responsum Lutherus: *Hic dicitur* (inquit) *quid ergo de judicio particulari, quod in morte cujuslibet hominis fama est agi, & Innocentius testatur? Videtur enim per ipsum certus fieri homo de suo statu. Respondeo, quod non sequitur, cum certum fieri, etiamsi sit particulare judicium. Potest fieri, ut homo judicetur, imo accusetur, sed sententia differatur, nec ei reveletur. Interim accusante conscientia, urgentibus dæmonibus, minante ira Dei nihil aliud faciat misera anima quàm ut tremat à sententia omni momento cum horrore expectata, sicut de corporali morte facit, & minatur, Deuter.* 28. Dabit tibi Dominus cor pavidum &c. Hæc Lutherus.

IX. Sed infeliciter, ut de more. Quis enim eum docuit arguere affirmativè à potentia ad actum, nimirùm, potuit fieri, ut sententia judicii particularis ei non reveletur; ergo de facto ei non revelatur. Dato igitur, potuisse hoc fieri, nego, quod ita fiat, imo assero quod sicut cuilibet reo sententia contra ipsum lata statim notificatur, ac intimatur; ita homini in judicio post mortem sententia de suo statu nota fiat, imo multò magis. Nam cùm sententia Dei de statu finali cujusque non feratur modò, sed lata sit ab æterno; judicium particulare post mortem, erit cuique manifestativum sententiæ circa ipsum latæ, sicut judicium universale erit manifestativum illius omnibus hominibus. Unde S. Tho. in 4. dist. 47. q. 1. art. 1. quæst. 1. ad 3. *Universale judicium* (inquit) *magis directè respicit universitatem hominum, quàm singulos judicandorum. Quamvis ergo cuilibet homini ante judicium* (universale) *sit certa notitia de sua damnatione, vel præmio, non tamen omnibus omnium damnatio, vel præmium innotescet: unde judicium* (universale) *necessarium erit.* Cuique ergo statim post mortem nota erit sua sors, ideoque exemplum de eo, qui inopinatè trahitur ad mortem, vel cui latrones minantur mortem, non est ad rem. Animæ quoque hinc exeunti testimonium perhibet de securitate suæ salutis conscientia ipsa, quæ de nullo gravi peccato eam accusat, gratia Dei cum qua decedit, & spes, & caritas, quæ eam comitantur, quæ certè damnati non experiuntur. Nec verum est, quòd animæ urgeantur dæmonibus eisque subiciantur, ut supra dixi.

X. Hæc Lutheri ratiocinatio fundatur in opinione, quæ apud multos quondam invaluerat, & quam ut supra dixi, Calvinus probat, nimirum, omnia, tam pœnas, quam præmia manere suspensa usque ad universale judicium, ut nec animæ Sanctorum præmientur in Cœlo, nec damnatorum puniantur in inferno usque ad illum diem (de qua S. Tho. 3. *p. q.* 59. *art.* 5. *ad* 1. & quam probabilem S. Augustino visam fuisse aliqui existimant, ut infra) sed contrarium fuisse ab Ecclesia statutum, *in Tract. de Visione*, sæpè citatis locis ostendi.

XI. Ad confirm. Respondeo, orationes Ecclesiæ quatenus postulant liberationem animarum à pœnis inferni, de ore Leonis, ne absorbeat eas tartarus, referri ad illud instans, quo animæ à corpore migrarunt, quæ migratio tunc in memoriam revocatur, cùm has orationes Ecclesia fundit, non quia timeat, eas in purgatorio positas posse ad infernum transire, sed ut divina miseratio, quæ eas in exitu à pœnis inferni eruit, uberiores suæ gratiæ, & clementiæ effectus in eas effun-

fundat, vel à pęnis eas liberando, vel saltem pęnas eis mitigando. Neque novus est hic ritus. Nam Incarnationem, quæ jam peracta est, in suis precibus proponit Ecclesia, ac si esset futura, ut erat temporibus Patriarcharum, dicens: *Rorate Cęli desuper &c.* non ut Incarnatio de novo fiat, sed ut fructus Incarnationis ad nos perveniat. Sic Christi passionem, resurrectionem, & alia mysteria proponit nobis tanquam præsentia, dum ea anniversaria celebratione colit, ut dicat crastinam Christi passionem, vel præsentem ejus resurrectionem, hodie Christus resurrexit, non quia cras fiet, vel hodie fiat, sed quia cras celebrabitur, vel hodie celebratur memoria ejus quod factum olim fuit. Ita in anniversaria defunctorum memoria proponit tanquam præsens instans exitus animæ à corpore, & orat, ut anima liberetur à morte æterna, non ut ab ea liberetur, quam supponit jam liberatam, sed ulteriores liberationis effectus percipiat, nempe, vel totalem liberationem, vel mitigationem à pęna. De hoc Ecclesiæ ritu agit S. August. *Epist.* 23. modò 98. *ad Bonifacium Episcopum*. Recolantur dicta de sacrificio Missæ, *q.* 2. *Dub.* 4. *§.* 3. *n.* 13. *&c.*

XII. Addo: Ecclesiam quandoque postulare ea, de quibus certissima est, vel quorum jam est possessione donata, ut suum de prestito beneficio gratum animum testetur, & ejus appendices, & fructus ab ipso consequatur. Sic Ecclesia Græca in Liturgia post verba Christi, quibus Eucharistia consecratur, preces fundit, quibus supplicat Deo: *Ut faciat panem pretiosum Corpus Christi sui, & quod est in calice pretiosum sanguinem Christi sui, immutante ea Spiritu Sancto suo*, non ut conversionem panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi impetret, cum Christi verbis jam peracta sit, sed ut fructus illius applicationem fidelibus obtineat. Eòdem ergo tendunt preces illæ, quas Ecclesia in Missa, & Officio pro defunctis facit, non ut eorum liberationem à morte æterna obtineneant, hanc enim consecutos fuisse supponit, cum eos in statu gratiæ, & caritatis mortuos credat; sed ut eis liberationem, vel accelerationem liberationis à purgatorii pęnis, quæ singularis primæ misericordiæ appendix est, illis obtineat.

XIII. Sed dices. S. August. *lib.* 21. *de Civit. Dei*, *c.* 24. dicit, quod *Facta resurrectione mortuorum, non deerunt, quibus post pęnas, quas patiuntur, spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, ut in ignem non mittantur aeternum, & c. ultimo.* Quibusdam defunctis non sufficere sua merita, ad adipiscendam beatitudinem, nisi aliorum meritis misericordiam consequantur; si ergo ita est, tales meritò manent dubii, donec per aliorum suffragia liberentur. — Item *in Enchiridio*, *cap.* 110. dicit, preces Ecclesiæ defunctis: *Quibus prosunt, aut ad hoc prodesse, ut sit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio*: unde apparet, non omnes inde liberari, & proinde non esse certam eis suam liberationem.

Item S. Ambrosius, l. de Cain, & Abel, c. 2. *Solvitur* (inquit) *anima corpore, & post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri Judicii suspenditur ambiguo.*

S. Cyprianus, *lib. de Mortalitate* dicit, quosdam *Pendere in die judicii ad sententiam Domini.*

Theophylactus etiam in *Luc.* 12. Ad illud *Timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam*, ait: *Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam, sed sunt in potestate Dei, ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, & distributiones, quæ fiunt pro defunctis.*

XIV. Respondeo ad hæc. Ad primum ex S. Augustino dicunt aliqui, inter quos noster Natalis Alexander, *Secul.* 4. *hist. dissert.* 44. Probabile visum fuisse S. Augustino, sortem quarumdam animarum ad judicium usque

que ultimum veluti suspensam manere, quibus tunc misericordia impertienda sit, ne in ignem mittantur æternum: & his toto hoc tempore maneie dubias de sua æterna salute.

Verius tamen & doctrinæ catholicæ conformiùs est Augustinum ibi solùm velle, quòd facta generali resurrectione, non deerunt, qui post pœnas, quas in purgatorio usque ad illud tempus passi sunt, non mittentur in ignem æternum, ad differentiam scilicet damnatorum, qui & ante, & post resurrectionem hac misericordiâ carebunt. Uno verbo mens D. Augustini ibi est, ante universale judicium in aliquibus, nempe purgatoriis pœnis detentis, fore spem salutis saltem in illo die; post autem illum diem, nullam spem futuram. Unde concludit: *Nimia præsumtionie est dicere, cuiquam eorum æternum supplicium non futurum, quos Deus ituros in supplicium dixit æternum, & per hujus præsumtionie persuasionem facere, ut de ipsa quoque vita vel desperetur, vel dubitetur æterna.*

Ad alterum ex eodem dico, solùm velle, quibusdam merita propria non sufficere ad adipiscendam beatitudinem, nisi &c. Non ita ut nisi aliorum meritis juvarentur, beatitudinem non essent consecuturæ, sed quod eam fortè non consequerentur, nisi post gravissimas, ac diuturnas in purgatorio solutas pœnas.

Ad tertium vero ex eodem resp. Per tolerabiliorem damnationem intelligere mitigationem pœnarum purgatorii, quia per suffragia fidelium impetratur non solum liberatio, vel temporis abbreviatio, sed etiam pœnarum mitigatio. Ex quibus ad summum sequitur, animas ibi detentas non esse certas de tempore suæ liberationis, aut mediis quibus ad eam perveniant, non autem non esse certas, se tandem ad eam perventuras.

Ambrosii locus eodem modo exponitur, nimirum, animam corpore solutam adhuc suspendi ambiguo, non quod ad judicium attinet vitæ, vel mortis æternæ, sed quoad modum, & quantitatem pœnæ adhuc solvendæ, & tempus assequendæ beatitudinis, vel certè quoad tempus judicii extremi.

Quoad Theophilactum dico, non esse necesse ejus in hac parte recipi sententiam, nisi fortè dicatur eum loqui non de facto, sed quantum est ex vi graviorum criminum, quæ post baptismum admiserunt: non enim propter ea semper punit pœna æterna, sed interdum in hac vita dimittit quoad culpam, & in alia quoad pœnam, quod arguitur ex orationibus, quæ pro defunctis fiunt.

XV. Secundò objicitur Scriptura. Nam Ecclesiastæ 9. v. 5. *Viventes sciunt se esse morituros, mortui verò nihil noverunt ampliùs.* Et infra, v. 10. *Nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Item Psalm. 6. v. 4. *Anima mea turbata est valdè*, quod cùm Ecclesia in primo nocturno de defunctis recitet, indicat maximam eorum in purgatorio turbationem, quam non haberent, nisi metuerent damnationem æternam. Nam Proverb. 12. v. 21. *Non contristabit justum quidquid ei acciderit.*

XVI Respondeo ad primum ex Ecclesiaste, ibi sensum fieri, mortuos non habere amplius scientiam, idest, novam non acquirere scientiam rerum pertinentium ad hanc vitam, nisi quatenus Deus illis revelaverit. Unde S August. l. de Cura pro mortuis, c. 13. *Si rebus* (inquit.) *viventium interessent animæ mortuorum, & ipsa nos quando eas videmus alloquerentur in somnis, ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ terra marique secuta est, ut mecum viveret &c.* Et ponit exemplum in rege Josia, cui *pro magno beneficio promisit Deus, quod esset ante moriturus, ne videret mala, quæ ventura illi loco, & populo minabatur.* Dici etiam potest cum S. Hieronymo, *Coment. in Ecclesiasten*, sensum esse, quòd mortui, nec justè quidquam jam possunt agere, nec peccare,

care, nec virtutes addiscere, nec vitia.

Ad id quod additur ex Proverb. dico, significari, quòd justus quidquid ei acciderit æquo animo sit laturus, & hoc modo animæ in purgatorio existentes, quia sibi justè illatas pœnas patienter ferunt, & etiam dilationem gloriæ. Unde pœnarum acerbitas eas quidem valde turbat, sed non sic ut eas patienter non ferant, aut de futura salute dubitent.

XVII. Tertiò objiciunt: securitas, seu certitudo salutis magna pars est beatitudinis, sicut è contra certitudo damnationis magna pars est gehennæ: atqui animæ illæ nullam adhuc beatitudinis partem adeptæ sunt, sed post purgationem eis tota simul tribuitur; ergo &c.

Confirmatur. Si de sua salute securæ essent, pœna purgatorii non esset gravissima, quia magnam eis consolationem, & gaudium afferret eis certitudo salutis.

Rursus sequereur, quòd nec sperarent suam beatitudinem, sicut enim malum apprehensum, ut inevitabile non est objectum timoris, ita bonum apprehensum, ut inamissibile, non est objectum spei, quia non apprehenditur, ut arduum.

XVIII. Respondeo, neg. min. Cùm enim animæ defunctorum jam pervenerint ad terminum, nihil prohiber, imo valdè congruum est, eas donari illa felicitatis parte, ut sciant, se ad terminum vitæ, & sui periculosi certaminis pervenisse, nec ampliùs cadere posse, atque sint de præmio securæ.

Ad confirmat. nego maj. Nam certitudo salutis etsi magnam præstet consolationem, & gaudium quantum est ex parte objecti; potest tamen consistere cum maximo dolore propter pœnam aliunde illatam, quemadmodum in Christo patiente contigit. Nam gaudium, & tristitia etiam in gradibus intensis sese admittunt in eodem subjecto, ubi objecta sunt diversa.

Ad id quod additur, nego similiter maj. Neque enim certitudo consequendi bonum speratum tollit spem, seu est contra rationem spei, quamdiu non est obtentum, maximè si difficultates quædam superandæ sint, priusquam obtineatur. Quia tunc adhuc est considerabile ut futurum, & arduum. Et quamvis animæ illæ non timeant gehennam, timent tamen diuturnitatem pœnarum, & tristantur, se non posse gloriam quam expectant, citò consequi. Quod verò dicitur, timorem non esse de malo inevitabili, verum est, si intelligatur de malo præsenti (de quo potiùs est tristitia) cæterùm timorem esse etiam de malo inevitabili nondum præsenti, ostendi, *Tom. 1. in 3. part. Tract. de Incarn. q 5. Dub. 8. §. 1. à num.* 10. Et sic timorem in animabus purgatorii admittimus, non quidem gehennæ, sed diuturnitatis pœnarum, in quibus versantur.

XIX. Quartò objiciunt. Gregorius, *l. 4. Dialog. cap.* 36. refert, cujusdam Stephani mortui sententiam alteri per extasim visam adhuc pendere. — Similiter, *l 4. Revelat. S. Brigittæ, c.* 8. introducitur Angelus de quadam anima dicens, se non intelligere, utrum post purgationem ventura sit ad requiem, an verò damnata sit.

XX. Respondeo ad id quod ex Gregorio refertur, quod legenti constabit, de illo Stephano finalem nondum fuisse pronuntiatam sententiam, quia eius anima ad corpus iterum revocata fuit, & novo certamini hac in vita exposita, & proinde novo periculo — Ad id quod additur (si tamen verum est) dico, ad extraordinariam providentiam pertinere. Dico si verum est. Quia veriùs videtur, hanc revelationem esse unam ex illis, quæ neque sunt factæ S. Brigittæ, neque ab ea scriptæ, sed ejus nomine ab aliis promulgatæ. Vide Baronium *ad ann. Christi* 604. *num.* 45. ubi de huiusmodi revelationibus idem sentit quod de revelatione liberationis animæ Trajani ab inferno supra diximus.

XXI.

XXI. Ex quo igitur animæ in purgatorio de sua salute certæ sint, ac securæ, infertur, quòd non invitè, sed prorsus voluntariè pœnas illas patiantur: & tamen pro eis orare debeamus. Hoc asserit citato loco Lutherus ipse, ubi hæc habet: *Si volenter pœnas ferunt animæ, cur pro eis oramus? Respondeo: nisi eas volenter ferrent, certè damnatæ essent. Sed numquid non ideo optare debent orationes? Quando Apostolus optavit pro se orationes fieri, ut liberaretur ab infidelibus, & sibi ostium verbi aperiretur, qui tamen omni fiducia plenus mortem contemnere se gloriabatur? Etiamsi animæ non optarent orationes, tamen nostrum est eorum labori condolere, & succurrere oratione, sicut quibuslibet aliis, quantumlibet fortiter patientibus. Deinde cum animæ non adeo doleant pœna præsentis, quàm horrore instantis sibi & intentatæ perditionis, non est mirum, si cupiant suffragium, ut perseverent, & non deficiant in fiducia, cùm sint incerta (ut dixi) de statu suo, nec tàm timeant pœnas inferni, quàm odium Dei, quod est in inferno, sicut dicitur non est in morte, qui memor sit tui, in inferno quis confitebitur tibi? Et sic patet quod non timore pœnæ patiuntur, sed amore justitiæ ut supra. Timent etiam magis, ne non laudent, & ament Deum (quod fieret in inferno) quàm ne patiantur & hoc eorum sanctissimum, sed anxiosissimum desiderium meritò juvat omnis Ecclesia quantum potest, maximè quando Deus vult illas per Ecclesiam juvari.* Hactenus Lutherus. Qui tamen in hoc errat, ex dictis, quòd vult, animas in purgatorio anxias, & timidas esse de sua æterna salute, & ne deficiant à justitia, & amore Dei, cùm in hoc confirmatæ sint, & securæ, & Ecclesia non propter hoc oret pro eis, nec ipsæ velint pro se orari; sed solùm, ut eis mitigetur pœna, & tempus consequendæ gloriæ, de qua certæ sunt, eis acceleretur.

QUÆSTIO IV.

De Suffragiis Mortuorum.

DE hac materia sermonem habuimus in Quæst. de Indulgentiis; hic eam cum S. Tho. *in 4. dist. 45. q. 2. & qu. 71. Suppl.* ex instituto tractabimus.

DUBIUM I.

An aliquibus Suffragia prosint?

§. I.

An Suffragia per unum facta, aliis prodesse possint.

I. NOtat S. Tho. hac q. 71. art. 1. *Quod actus noster ad duo valere potest. Primò ad aliquem statum acquirendum, sicut per opus meritorium homo acquirit statum beatitudinis; secundò ad aliquid consequens statum, sicut homo per aliquem actum meretur præmium accidentale, vel dimissionem pœnæ. Ad utrumque autem horum actus noster dupliciter valere potest: uno modo per viam meriti alio modo per viam orationis. Et est differentia inter istas duas vias: quia meritum innititur justitia, oratio autem misericordia; orans enim impetrat petitum ex sola liberalitate ejus, qui oratur.*

His suppositis dicit: *Quòd opus unius nullo modo potest alteri valere ad statum consequendum per viam meriti, ut ex his, quæ ego facio, alius mereatur vitam æternam, quia sors gloriæ redditur secundum mensuram accipientis. Unusquisque autem ex actu suo disponitur, & non ex alieno, & dico dispensationem dignitatis ad præmium. Sed per viam orationis, etiam quantum ad statum consequendum, opus unius alteri, dum est in via, valere potest; sicut quod unus homo impetret alteri primam gratiam. Cùm igitur impetratio orationis sit secundum liberalitatem Dei, qui ora-*

Digitized by Google

tur, ad omnia illa impetratio orationis se potest extendere, quæ potestati divinæ subsunt ordinatè.

Sed quantum ad aliquid, quod est consequens, vel accessorium ad statum, opus unius potest valere alteri, non solùm per viam orationis; sed etiam per viam meriti Quod quidem dupliciter contingit. Vel propter communicantiam in radice operis, quæ est caritas, in operibus meritoriis: & ideo omnes, qui sibi invicem caritate connectuntur, aliquod emolumentum ex mutuis operibus reportant; tamen secundum mensuram status uniuscujusque; quia etiam in patria unusquisque gaudebit de bonis alterius: Et inde est, quod articulus fidei ponitur, Sanctorum communio. *Alio modo ex intentione facientis, qui aliqua opera specialiter ad hoc facit, ut talibus prosint. Unde ista opera quodammodo efficiuntur eorum, pro quibus fiunt, quasi eis à faciente collata. Unde possunt eis valere, vel ad impletionem satisfactionis, vel ad aliquid hujusmodi, quod statum non mutat.*

Ex qua S. Tho. doctrina benè notanda apparet. Primò. Quod bona opera unius nequeunt valere alteri per modum meriti ad statum gratiæ, vel gloriæ consequendum, quia ad hunc unusquisque solùm propria dispositione potest pervenire; possunt tamen alteri valere per modum orationis, & impetrationis à divina liberalitate. Secundò. Quod opera bona unius possunt valere alteri etiam per modum meriti ad impletionem satisfactionis, vel diminutionem pœnæ, sive vi communicationis in caritate, qua omnes justi sunt unum, sive vi intentionis illius, qui ea facit specialiter alteri applicando. Unde ibidem, *ad 2.* ait: *Quòd opus, quod pro aliquo fit, efficitur ejus pro quo fit. Et similiter, quod est ejus, qui mecum est unum, quodammodo est & meum. Unde non est contra divinam justitiam, si unus fructum percipit de operibus factis ab eo, qui est unum secum in caritate, vel ab operibus pro se factis. Hoc etiam secundum humanam justitiam contingit, ut satisfactio unius pro alio accipiatur.*

II. Non tamen per opera mala unius potest alter puniri, vel damnum accipere, nisi eis consenserit, vel participaverit. Nam ut ibidem, ait ad 4. *Auferre alicui quod ei debetur, hoc directè justitiæ repugnat: sed dare aliquid alicui, quod ei non debetur, hoc non est justitiæ contrarium, sed metas justitiæ excedit; est enim liberalitatis. Non autem posset aliquis lædi ex malis alterius, nisi aliquid ei de suo subtrahatur. Et ita non convenit, quod aliquis puniatur pro peccatis alterius, sicut quod emolumentum percipiat ex bonis alterius.*

III. Neque hoc erit metere ab aliis seminata contra dictum Apostoli, ad Galat. 6. v. 8. *Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet.* Nam ut ait idem S. D. ibidem ad 1. *Messis illa est perceptio vitæ æternæ, sicut habetur Joan. 4.* Et qui metit, fructum congregat in vitam æternam: *Sors autem vitæ æternæ non datur alicui, nisi pro propriis operibus: quia etsi aliquis alteri impetret, ut ad vitam perveniat, numquam tamen hoc fit, nisi mediantibus operibus propriis: dum scilicet precibus alicujus, gratia alicui datur, per quam meretur vitam æternam.* Sic precibus Monicæ gratia conversionis data fuit filio Augustino, qua postea tot eximia opera fecit, ac in Ecclesia seminavit, quibus messuit vitam æternam.

IV. Hinc ut docet ibi, *ad 3.* Nemo laudatur nisi ex operibus propriis per se loquendo: quamvis laudari possit ex operibus alterius quasi per accidens, secundum quod ipsa est aliquo modo operum illorum causa, consilium, vel auxilium præbendo, seu inducendo, vel quocumque alio modo. Ex propria tamen dispositione, & operibus laudem, & præmium sibi quisque comparabit, & sic verificabitur, juxta illud Psalm. 61. v. 12. *Tu reddes unicuique juxta opera sua.*

§. II.

§. II.

An Suffragia vivorum mortuis prosint. Et primò: An pueris in Limbo existentibus?

V. NEgant universaliter hæretici veteres, ut Aerius, & Recentiores contra quos probavimus existentiam purgatorii, ad quam probandam usi sumus antiqua Ecclesiæ consuetudine, quæ ab initio consuevit preces, & oblationes pro defunctis facere, quod non fecisset, nisi eos juvari existimasset. Unde ibi dicta, sunt huc revocanda, & præcipuè locus ille ex 2. Mach. c. 12. *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur*, quem locum explicavimus, & ab impugnationibus adversariorum defendimus. Pro qua consuetudine, addit S. Th. hac *q. 71. art. 2.* in arg. *sed contra* testimonium S. August. *l. de Cura pro mortuis, c. 1.* dicentis: *In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur locum suum habet etiam commendatio mortuorum.*

VI. Verùm quia ex animabus defunctorum modò aliquæ sunt in Limbo, ut animæ puerorum, qui sine baptismo decesserunt, animæ damnatorum, qui in Inferno sunt, animæ beatorum, quæ clarâ Dei visione fruuntur, & animæ purgantium, quæ à clara Dei visione detinentur, donec vel culpam expiaverint, vel debitam pro culpa pœnam solverint; ut ea, quæ certa sunt, ab iis quæ in quæstionem vocamus, separentur.

VII. Dico primò. Nec animæ puerorum, qui sunt in Limbo, nec damnatorum, qui sunt in inferno, nec beatorum, qui sunt in gloria orationibus, & suffragiis vivorum juvari possunt, ideoque Ecclesia pro eis non orat. Prima pars traditur à S. Tho. dicta, *qu. 71. Suppl. a. 7.* Quia ut precibus Ecclesiæ anima defuncti juvari possit, debet esse membrum illius corporis, cujus caput est Christus, conjunctum ei per gratiam, & caritatem, & in statu, qui mutari possit: sed nihil horum est in animabus puerorum existentium in limbo, quia nec baptismo Christo, & Ecclesiæ conjunctæ fuerunt, nec sunt in statu gratiæ, sed in peccato originali, nec status earum mutari potest: *Maximè quantum ad meritum essentialis præmii, vel pœna;* ergo &c. Quamvis autem animæ illæ ibi non detineantur, nisi pro peccato alieno, ac proinde decens videatur, ut suffragio juvari possint. Attamen hoc quidem valere potest, dum sunt in statu vitæ præsentis, sed ut dicit S. Thom. ibi ad 1. *Animæ puerorum in limbo existentes sunt in tali statu quòd juvari non possint, quia post hanc vitam non est tempus gratiam acquirendi.*

Neque contrarius est S. August. dum, *in Enchiridio, cap. 110.* dicit: *Ecclesiæ suffragia pro non valdè malis propitiationes sunt*, quasi pueri, qui mitissima pœna in limbo puniuntur, computentur inter non valdè malos. Nam ut ait S. Thom. citatus ad 2. *Augustinus loquitur de non valdè malis, qui tamen baptizati sunt, quod patet ex hoc, quod præmittitur:* Cùm ergo sacrificia, sive altaris, sive quarumcumque eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur &c.

§. III.

Secunda Pars de Damnatis.

VIII. DE hoc agit S. Tho. dicta, *q. 71. a. 5.* ubi refert varias opiniones quæ ante ipsum extiterunt. Nam præter errorem Origenis quem supra, *Tom. 5. in 1. p. q. 6. de Pœna Dæmonum, Dub. 5.* rejecimus; aliqui distinguebant inter tem-

pus ante judicium, & post judicium, *Dicentes, quod post diem judicii nullus in inferno existens aliquo suffragio juvabitur, sed ante diem judicii aliqui juvantur suffragiis Ecclesiæ.* Quantum etiam ad personas in inferno damnatas dicebant, aliquos esse valdè malos; *Qui scilicet sine fide, & sacramentis decesserunt, & talibus quia de Ecclesia non fuerunt, nec meritò, nec numero, suffragia Ecclesiæ prodesse possunt.* Alios verò esse non valdè malos, *qui scilicet de Ecclesia fuerunt numero, & fidem habentes, & sacramentis imbuti, & aliqua opera de genere bonorum facientes; & talibus suffragia Ecclesiæ prodesse debent.* Ne autem in Origenis errorem incidere viderentur, diversas evasiones excogitarunt.

Præpositinus enim dixit, quòd tantum possunt pro damnatis suffragia multiplicari, quod à tota pœna reddantur immunes, non quidem simpliciter, ut Origenes posuit, sed ad tempus, scilicet usque ad diem judicii: tunc enim anima iteratò corporibus conjuncta, in pœnas inferni sine spe veniæ retrudentur. — Sed hoc derogare videtur divinæ providentiæ (inquit S. Tho.) *quæ nihil in rebus inordinatum relinquit: culpa autem non potest ordinari nisi per pœnam. Et ideo cùm culpa continuè maneat in damnatis, eorum pœna nullatenus interrumpitur.*

Et ideo Porretani alium modum invenerunt dicentes, quòd sicut in continuo partes cum sint finitæ, tamen in infinitum dividi possunt, & nunquam per divisionem consumuntur; sic dicunt per primum suffragium diminui aliquotam partem pœnæ, & per secundum diminui partem remanentis, & sic proportionaliter in infinitùm.

Sed inquit S. Doct. *Iste modus multipliciter deficiens est. Primò, Quia infinita divisio, quæ congruit continuæ quantitati, non videtur posse ad quantitatem spiritualem transferri. Secundò. Quia non est aliqua ratio, quare secundum suffragium minus de pœna diminuat, quàm primum, si sit æqualis valoris. Tertiò. Quia pœna diminui non potest, nisi diminuatur & culpa, sicut nec auferri, nisi eâ ablatâ. Quartò. Quia in divisione lineæ tandem pervenitur ad hoc, quod non est sensibile: corpus enim sensibile non est in infinitum divisibile. Et sic sequeretur, quod post multa suffragia pœna remanens propter sui parvitatem non sentiretur, & sic non esset pœna.*

IX. Alii propterea, ut Antisiodorensis, dicunt, quòd *Suffragia prosunt damnatis, non quidem per diminutionem pœnæ, vel per interruptionem, sed per confortationem patientis, sicut si homo portaret grave onus, & faciem suam perfunderet aqua; sic enim confortaretur ad meliùs portandum. Cùm tamen onus suum in nullo levius fieret.* — Sed hoc etiam rejicitur à S. Tho. quia cùm culpa damnati immutata maneat, non potest esse, quod leviùs pœnam ferat, & insuper quia est præsumtuosum, Sanctorum dictis contrarium, & vanum, nullaque auctoritate fultum propter rationes infra adducendas. — Nec etiam sustineri potest quòd alii dicunt, nempe, per suffragia minui eis dolorem, quia vident se non esse à viventibus penitùs derelictos; Hoc enim supponit, damnatos cognoscere, quæ hic aguntur, & suffragiorum notitiam ad eos pervenire, quod tamen secundum legem communem est falsum.

X. Dicendum ergo est simpliciter, quòd suffragia non prosunt damnatis, nec pro eis Ecclesia orare intendit: *Tùm quia damnati in inferno sunt extra vinculum caritatis, secundum quam opera vivorum continuantur defunctis. Tùm quia totaliter ad vitæ terminum pervenerunt recipientes ultimam pro meritis retributionem, sicut & Sancti, qui sunt in patria. Quod enim adhuc restat de pœna, vel gloria corporis, hoc eis rationem viatoris non præbet, cùm gloria essentialiter, & radicaliter consistat in anima, & similiter miseria damnatorum. Et ideo non potest pœna* eorum

eorum diminui, sicut nec gloria Sanctorum augeri.

XI. Neque dicas; ergo saltem accidentaliter pœna damnatorum per suffragia potest diminui, sicut gloria Beatorum per honorem eis exhibitum accidentaliter augetur. — Nego enim conseq. Tum quia ut dicebamus cum S. Tho. suffragiorum, quæ pro eis fiunt, non finitur à Deo notitia eis pervenire, ait enim S. August. lib. de Cura pro mort. cap. 13. *Ibi sunt spiritus defunctorum, ubi non vident quæcumque aguntur, aut eveniunt in ista vita hominibus*, quod præcipuè de damnatis est verum. Tum etiam quia etsi cognoscerent suffragia, quæ pro eis fiunt, experiendo, ea sibi nihil prodesse, augeretur eorum dolor magis, quàm minueretur. Si ergo ut supra dictum est, Christus suo descensu ad inferos nihil levaminis attulit damnatis, sed potiùs eorum dolorem auxit, dum se indignos fructu passionis ejus, quo Sancti fruebantur, agnoverunt; multò minus solamen accipient ex suffragiis, sed magis in desperationem, & rabiem convertentur.

XII. Superesset objectio de anima Trajani præcibus S. Gregorii ab Inferno liberati. — Sed quia de hoc abunde egimus supra, *Qu. 2. de Descensu Christi ad inferos, Dub. 2. §. 2. nu. 19.* ideo ad ibi dicta Lectorem remitto. — Addi potest, in Vitis Patrum, & apud Damascenum legi, quod Macharius, inventâ in via Calvaria cujusdam defuncti, oratione præmissâ, quæsivit, cujus caput fuisset, & caput respondit, quòd fuerat sacerdotis gentilis, qui in inferno erat damnatus; & tamen confessus est, oratione Macharii, se, & alios juvari. — Sed narrationem istam esse fabulosam ex eo conjicitur, quia in Lausiaca Palladii historia, ad quam se refert auctor illius Sermonis de defunctis, qui Damasceno tribuitur, nulla fit mentio, vel cranii, vel historiæ de Machario.

Si tamen eam admittere velimus, responderi potest cum S. Thoma, dicta qu. 71. a. 5. ad 4. *Quod illud adjutorium non erat in hoc, quòd pœna illorum diminueretur, sed in hoc solo (ut ibidem dicitur) quod eo orante concedebatur eis, ut mutuò se viderent: & in hoc aliquod gaudium, non verum, sed phantasticum habebant, dum implebatur hoc quod desiderabant; si ut & Dæmones gaudere dicuntur, dum homines ad peccatum pertrahunt; quamvis per hoc eorum pœna nullatenus minuatur: sicut nec minuitur Angelorum gaudium per hoc, quod malis nostris compati dicuntur.*

XIII. Objici etiam potest S. Aug. *in Enchiridio, cap. 110.* dicens, quòd *Quibus prosunt*, suffragia, *vel ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, vel certè ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.* — Sed ad hoc respondet S. Thom. citato loco, ad 2. *Quod in verbis illis damnatio largè accipitur pro quacumque punitione, ut sic includat etiam pœnam purgatorii, quæ per suffragia quandoque totaliter expiatur, quandoque autem non, sed diminuitur.*

XIV. Si tandem dicas: Si pro omnibus vivis, etsi peccatoribus, ac impiis, oratio utilis est, cur non etiam pro omnibus defunctis, etsi in statu peccati, & damnationis, cùm magis acceptetur suffragium pro defuncto, quàm pro vivo, ut ait Dionis. *cap. ultimo, Eccl. Hierarch.?*

Respondeo cum eodem S. Tho. ad 3. *Quod quantum ad hoc magis acceptatur suffragium pro mortuo, quàm pro vivo, quia magis indiget, cùm non possit sibi auxiliari, sicut vivus potest. Sed quantum ad hoc vivus est melioris conditionis, quia potest transferri de statu culpæ mortalis, quod de mortuis dici non potest.*

§. IV.

§. IV.

Tertia Pars de Beatis.

XV. Suffragia nihil prodesse posse Sanctis in Patria beatis ostendit S. Th dicta, *q. 71. art. 8.* his verbis: *Suffragium de sui ratione importat quandam auxiliationem, qua non competit ei qui defectum non patitur. Nulli enim juvari competit, nisi ei qui indigens est. Unde cum Sancti; qui sunt in patria, sint ab omni indigentia immunes*, inebriati ab ubertate Domus Dei (Psal. 35.) *eis juvari per suffragia non competit.*

XVI. Hoc docuerat S. Augustinus, *Serm. 17. de Verb. Apost.* (modò *Serm.* 159.) *c.* 1. dicens: *In patria nullus orandi locus erit, sed tantùm laudandi. Quare orandi locus nullus erit? Quia nihil deest. Quod hic creditur, ibi videtur, quod hic speratur, ibi tenetur, quod hic petitur, ibi accipitur. Perfectio tamen in hac vita est, ad quam Sancti Martyres pervenerunt. Ideoque jubet Ecclesiastica disciplina, quòd fideles noverunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur: pro caeteris autem commemoratis defunctis oretur. Injuria est enim pro Martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari.* Dicit autem non esse orandum specialiter pro Martyribus, nam ob insignem publicè notam fidei usque ad mortem confessionem pro eis non orabat Ecclesia. Nam pro aliis etiam eximiè sanctis, qualis erat Augustini Mater, & Augustinus ipse, aliique multi Sancti Confessores, oratum fuisse à fidelibus manifestum est, tùm *ex lib. 9. Conf. c. 13.* tùm *ex ejus vita apud Possidium*, & aliunde. Non enim satis constabat, eos sic ex hac vita decessisse, ut nihil purgandum secum auferrent, ideoque viventium suffragiis jam non egerent. Sed de Martyribus eo ipso quòd Ecclesiae constabat, eos pro Christo vitam dedisse, constabat etiam eos ex caritate eximia plenè purgatos ad celestem patriam illicò transiisse. Quare, *Tract. 84. in Joann.* de Martyribus, ait: *Ideo quippe ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis ut ipsi pro nobis, ut eorum vestigiis adhaereamus: quia impleverunt ipsi caritatem, qua Dominus dixit* (Joan. 15. v. 13.) *non posse esse majorem.*

XVII. Neque etiam orandum est pro Sanctis Confessoribus, & Virginibus, de quibus constat nobis cum Christo regnare, etsi Martyres non sint, cujusmodi sunt omnes, quos Ecclesia catalogo Sanctorum solemni ritu adscripsit. Quare Innocentius III. cap. cum Marthae de celebr. Miss. *Cum* (inquit) *Sacra Scriptura dicat auctoritas, quod injuriam facit martyri, qui orat pro martyre; idem est ratione consimili de aliis Sanctis sentiendum, quia orationibus nostris non indigent, pro eo quod cùm sint perfectè beati, omnia eis ad vota succedunt, sed nos potiùs orationibus eorum indigemus &c.* ubi nota, quòd nomine *Sacra Scriptura* intelligit Innocentius scriptum S. Augustini, à qua prodiit illud dictum: hoc enim nomine scripta etiam Sanctorum Patrum comprehendunt Mag. Sent. & alii.

XVIII. Sed in contrarium affertur. Primò. Quod Ecclesia in Collecta Missae saepè dicit: *sicut Sanctis tuis prosunt ad gloriam*, scilicet sacramenta: *ita nobis proficiant ad medelam*, ergo sacramenta, & suffragia prosunt Sanctis.

Respondeo cum S. Th. dicto art. 8. ad 1. *Quod hujusmodi locutiones non sic sunt intelligendae, quasi Sancti in gloria proficiant quantum ad se, quòd eorum festa recolimus; sed quia nobis proficit, qui eorum gloriam solemniùs celebramus. Sicut ex hoc quòd Deum cognoscimus, vel laudamus, sic quodammodo ejus gloria in nobis crescit, nihil Deo, sed nobis accrescit.* Utrumque enim rectè dicitur, quia utrumque bonum est & à divina

divina bonitate expectandum, nempè Sanctorum gaudium simul, & gloriam crescere, & nos divina Mysteria sanctè tractando veniam obtinere, & medelam. Quo circa sicut dicentes Deo *sanctificetur nomen tuum*, petimus, ut nomen Dei glorificetur, ac prætereà, ut Christiani sanctè vivant, illud nimirùm ut finem, illud ut medium: ita pro gloria Sanctorum offerentes, & eorum glorificationem accidentalem petimus, & populi fidelis in offerendo fructum pietatis, ac devotionis. Unde S. Tho. citato loco, *ad 2.* ait: *Non sequitur, quod sacrificia pro fidelibus defunctis oblata sanctis prosint; sed quod ex meritis Sanctorum quæ recoluntur, vel significantur in sacramentis, prosint aliis, pro quibus offeruntur.*

XIX. Secundò. Afferitur sacrificia verè offerri etiam pro Sanctis. Primò. Nam Innocentius III. Cap. *Cum Marthæ* supra citato testatur, secundum antiqua Missalia in die S. Leonis (quem non primum intelligit, sed secundum) solitam legi hanc orationem secretam: *Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio*, eandem nempe, quæ hodie pro uno defuncto legitur. Quæ oratio licèt postea mutata fuerit in istam: *Annue nobis quæsumus Domine, ut intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio*, ut ibidem scribit Innocentius, eam tamen mutationem non omnia Missalia receperunt, cùm in aliquibus extra Ritum Romanum in festo S. Leonis, & Gregorii primi, adhuc reciteiur. Imo in omnibus Missalibus in festis, Athanasii, Basilii, & in communi confessoris Pontificis, sic orat Sacerdos: *Sancti Confessoris tui, atque Pontificis, quæsumus Domine annua solemnitas pietati tuæ nos reddat acceptos, ut per hæc pia placationis officia, & illum beata retributio comitetur, & nobis gratiæ tuæ dona conciliet.*

XX. Secundò. Patres interdum dicunt, sacrificium offerri Deo pro Apostolis, Martyribus, Prophetis. Sic Cyrillus Hierosol. *Catechesi 5. Mystagogica*. Epiphanius, *Hæres. 75.* Chrysostomus, *in Liturgia*, & ante omnes Cyprianus, *Epist. 34. ad Clerum, & Plebem*, de quibusdam martyribus sic scribit: *Sacrificia pro eis semper, ut meministis offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.* Et, *Epist. 37.* vult annotari, & ad se perscribi diem mortis martyrum, ut in die anniversario passionis eorum, possit pro iis nominatim offerre sacrificium.

XXI. Respondet ad primum, idem Innocentius ibi: *Quod in plerisque orationibus continetur*, prosit, vel proficiat huic Sancto, vel illis: *talis oblatio ad gloriam, & honorem ita debet intelligi, ut ad hoc prosit, quod magis à fidelibus glorificetur in terris, licèt plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam usque ad judicium augmentari; & ideo Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare*, sic ille. Quæ postrema verba de augmento gloriæ accidentalis, non essentialis sunt accipienda.

Rursus non est necesse, omnem orationem esse suffragium, cùm oratio possit fieri etiam pro non indigente, si per illam petantur illi bona nondum habita, & aliquando habenda, suffragium verò non fit nisi pro indigente. Et hoc modo orationes fieri posse pro Sanctis non est improbabile, non petendo illis aliquid à nostris orationibus dependens, quo indigeant ad eorum felicitatem; sed à Deo gloriam externam, ut magis, & magis honorificetur, vel gloriam corporum, quam pro certo sunt recepturi vi beatitudinis jam adeptæ.

XXII. Responderi potest. Secundò. Quod attinet ad orationem, cujus secundum antiquiores Missales meminit Innocentius, quæ procedente tempore fuit mutata (cum Glossa) Hoc solum indicari pro anima S. Leonis, & Gregorii oratum fuisse antequam inter Sanctos ab Ecclesia adscriberentur; quo modo S. Augustinus oravit, & sacrificia obtulit pro anima Monicæ ejus

Matris,

Matris, etiam multis annis post ejus mortem, & hoc aliis fieri optavit, e sto sanctè vixisset, & obiisset. Procedente autem tempore, cùm Leo, & Gregorius publico Ecclesiæ judicio fuerint adscripti inter sanctos, non pro ipsis amplius oravit, sed ipsos orare cæpit Ecclesia, ut pro nobis apud Deum intercedant, & consequenter Oratio ad Altare mutata est. Quæ res multum facit ad ostendendum contra Sectarios, quam generalis fuerit olim oratio pro defunctis, quando ne quidem valdè Sancti Confessores, & Pontifices ab ea eximebantur — Orationes verò quæ adhuc pro sanctis recitantur in adjuncta collecta, quæ legitur in festis Basilii, Athanasii &c. non petunt, ut eis retributio essentialis rependatur (quia petunt ut nobis *gratiam concilient*) sed ut *retributio eos comitetur*, nempe ut retributionem, quam in anima possident, gloria etiam corporis, vel gloria accidentalis comitetur.

XXIII. Ad secundum. Observo, S. Cyrillum dicta, *Catechesi* 5. in qua ritum sacrificii describit, aliter loqui de Apostolis, Prophetis, & Martyribus, aliter de defunctis sanctis Patribus, Episcopis. De illis enim dicit puram commemorationem fieri, ut per eos Deus suscipiat nostras preces: *Postea* (inquit) *recordamur eorum quoque, qui obdormierunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus eorum precibus, & legationibus orationem nostram suscipiat.*

Unde patet, quòd Ecclesia illos ut jam beatos pro certò habebat, ideo non pro eis orabat, sed ut Deus eorum precibus orationem nostram susciperet. De istis autem dicit commemorationem fieri, ut eorum animabus sacrificium prodesset: *Deinde* (inquit) *& pro defunctis sanctis Patribus, & Episcopis, & omnibus generatim, qui inter nos vitâ functi sunt (oramus) maximum hoc credentes adjumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta, & per quam tremenda coram jacet victima*: Quibus liquet, Ecclesiam eos, etsi sanctos, nondum ut tales judicio suo declarasse, ideo communia pro eis suffragia obtulisse. Hac distinctione præmissa explicantur loca ex aliis Patribus adducta, & præsertim ex Cypriano, qui dum de Martyribus, ait: *pro eis sacrificamus* non aliud intendit, quàm pro commemoratione eorum ad gloriam, & triumphum, non pro expiatione delictorum, ante enim dixerat quod *Palmas à Domino, & coronas illustri passione meruerunt*. Epist. 34. & Epist. 37. vult dies Martyris annotari: *Ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus*. Martyrum fiebat commemoratio non ad expiationem, sed in gratiarum actionem, & laudem, & huc trahi potest illud Augustini in Enchiridio, cap. 110. *Pro valdè bonis gratiarum actiones sunt.*

Ex dictis sequitur, Ecclesiam non orare pro mortuis infantibus baptizatis, ut ad requiem, & beatitudinem perveniant, quam certò credit eos jam accepisse, sed preces fundere in gratiarum actionem Deo, qui præmatura morte à periculis hujus vitæ eos præservavit.

DUBIUM II.

An Suffragia prosint detentis in Purgatorio?

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Dico. Suffragia prosunt animabus existentibus in Purgatorio. Resolutio hæc necessariò sequitur ex dictis. Nam suffragia aliquibus defunctis prodesse debent, aliàs Ecclesia, quæ quovis tempore, ut vidimus, ea in usu habuit inutiliter processisset, sed ut vidimus non prosunt pueris in limbo positis, nec in inferno damnatis, insuper nec prosunt beatis, qui eis non indigent; ergo

ergo cùm non sit alius status post hanc vitam, proderunt animabus, quæ in purgatorio ad tempus detinentur, ut illis adjutæ citiùs à pœnis ad æternam gloriam transvolent. Hanc divisionem indicavit S. Augustinus: *In Enchiridio, c.* 110. his verbis: *Cùm ergo sacrificia sive altaris, sive quarumcumque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè malis propitiationes sunt, pro valdè malis etiamsi nulla sint adjumenta mortuorum, qualescumque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certè, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.*

II. Hanc veritatem docet S. Th. *q.* 71. *Suppl. a.* 6. his verbis: *Pœna Purgatorii est in supplementum satisfactionis, quæ non fuerat plenè in corpore consummata:* atqui *sicut ex dictis patet, opera unius possunt valere alteri ad satisfactionem, sive vivus, sive mortuus fuerit;* ergo *non est dubium, quin suffragia per vivos facta existentibus in Purgatorio prosint.* Eam propterea, ut fide tenendam, statuit Tridentinum, *Sess. 6. Can.* 30. & *Sess.* 25. in decreto de Purgatorio: *Cùm* (inquit) *Catholica Ecclesia Spiritu Sancto edocta, ex Sacris Litteris, & antiqua Patrum traditione in sacris Conciliis, & novissimè in hac Oecumenica Synodo docuerit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimùm verò acceptabili altaris sacrificio juvari; præcepit S. Synodus Episcopis, ut sanam de Purgatorio doctrinam à sanctis Patribus, & sacris Conciliis traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant.*

III. Ratio autem superiùs à nobis ex S. Th. insinuata, *Dub. præcedente,* §. 1. & quam Petrus Cluniacensis Abbas urget, *in Epist. contra Petrobusianos,* sumitur ex communione Sanctorum, & unitate corporis Ecclesiæ, cujus caput est Christus. Sic Ecclesia tota est unum corpus, cujus caput est Christus; ergo in ea debet esse communicatio, tùm capitis cum membris, tùm membrorum invicem, ita ut juxta Apostolum 1. 12. v. 26. *Si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra:* sed justi defuncti sunt membra hujus corporis colligati nobiscum in fide, spe, & caritate: *Neque enim* (inquit S. August. l. 20. de Civit. Dei, c. 9.) *piorum animæ defunctorum ab Ecclesia separantur, quæ est Regnum Christi;* ergo cùm in purgatorio patiantur, possunt aliorum membrorum operibus juvari.

IV. Confirmatur. Christus, qui est caput, non solùm profuit viventibus, qui ope sua sive in corpore, sive in anima indigebant, sed etiam mortuis, unde descendens ad inferos ibi detentos liberavit; ergo fideles ejus membra suis operibus juvare poterunt, non solùm viventes corpore, vel spiritu egenos; sed etiam defunctos relevare: tales autem sunt, qui in purgatorio detinentur; ergo &c.

§. II.

Contraria Solvuntur.

V. Objectiones, quæ in contrarium adducuntur, aliæ oppugnant doctrinam Catholicam, quæ suffragia vivorum pro mortuis astruit, aliæ suffragia pro animabus purgatorii conantur evertere. Prioris generis multas solvimus agentes de existentia Purgatorii, alias modò proponemus, & solvemus.

Prima est, ex Ecclesiastæ 9. *Mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem &c.* 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum.* Et Galat. 6. v. 5. *Unusquisque onus suum portabit.* Et v. 8. *Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet.* Et *Matt.* 5. ac *Lucæ* 12. ei qui in carcerem purgatorii mittitur, dicitur: *Non exies inde, donec reddas novissimum Quadrantem,* vel

vel ut ait Lucas *novissimum minutum*.

VI. Respondeo ad locum ex Ecclesiaste responsum esse supra, *Qu.* 3. *Dub.* 2. §. 2. *num.* 16. Respondeo insuper cum S. Th. 1. *p. q.* 75 *a.* 6. *ad* 1. Quod Salomon ibi (sicut & *cap.* 3.) inducit rationem illam ex persona insipientium considerantium hominem solùm quantum ad corpus, quod cùm hac vita finitur, non verò quantum ad animam, quæ post hanc vitam meliùs intelligit, & mercedem recipiet secundum ea, quæ gessit in corpore.

VII. Ad secundum ex Apostolo jam olim responderunt Augustinus, *in Enchirid. c.* 109. *&* 110. *l. de Cura pro mortuis, c.* 1. *Serm.* 32. *de verbis Apostoli* (modò *Serm.* 172.) & alibi, Gregorius, *l.* 4. *Dialog. c.* 39. 40 *&* 57. & ante omnes Dionysius Areopag. *Eccl. Hierarch. c. ult.* Nimirum, mortuos, qui in purgatorio sunt, dum suffragiis vivventium juvantur, recipere propria corporis, & ea, quæ seminaverunt metere, quia, ut sic juvarentur meruerunt dum viverent, scilicet per bona opera præsertim misericordiæ, propter quæ justum est apud Deum, ut & ipsi misericordiam consequantur. Unde August. *in Psalm.* 32. *Conc.* 1. hanc vocat *justam misericordiam*. Et *l. de corrept. & gratia, c.* 13. eam dicit *justo judicio* tribui.

Pro majori tamen claritate observo, quòd quicumque usque ad finem vitæ in Christo permanserunt, id suâ perseverantiâ meruerunt, ut ipsis propter membrorum ejusdem corporis communionem prodesse queant, quæcumque, vel communiter pro fidelibus defunctis, vel pro ipsis specialiter pietatis opera in Ecclesia fiunt. Sicut enim in hac vita aliter judicantur, qui gaudent privilegio civium, aliter qui ab hoc privilegio sunt alieni: sic & in futuro seculo aliter judicantur, qui mortui sunt cives sanctorum, & domestici Dei, aliter qui à Christi corpore fuerunt, aut facti sunt alieni. Nam illi merito bonorum operum, in quibus perseverarunt, etiam ex aliorum operibus jure communionis Sanctorum fructum consequi possunt: *Quod tamen ipsorum meritum* (inquit August. in Enchirid. c. 110.) *totum in hac vita comparatum est*. Isti verò quia à corpore Christi alieni sunt, in illo Dei judicio indigni judicantur non tantùm qui alienis operibus adjuventur, sed etiam qui propriis, utpote per subsequentem injustitiam extinctis.

Neque dicas. Si Justi mortui eam misericordiam meruerunt, ergo eam consequentur, sive pro illis oretur, sive non — Respondeo enim, neg. cons. Non enim simpliciter meruerunt ut juventur, sed ut possint eis prodesse vivorum suffragia, si fiant. Et quia semper fiunt saltem generalia: ideo dubitandum non est, quin omnes illi aliquo modo juventur — Illud autem Apostoli: *Unusquisque onus suum portabit*, sensum facit, quòd in judicio unusquisque recipiet stipendium pro opere suo, non alieno. Hoc autem fiet tam in purgatorio, quàm in inferno. Ibi quidem cum misericordia, hìc sine misericordia.

VIII. Textus verò Matthæi, & Lucæ à multis exponitur de carcere inferni, ad quem suffragia non perveniunt. Ab aliis verò inter quos Cyprianus, *Epist.* 52. Hieronymus, *in Matth.* Ambrosius, *in Luc.* & alii, exponitur de purgatorio, juxta quos dico, quod solvet usque ad novissimum quadrantem solutione, vel propriâ, vel alienâ sibi communicatâ.

IX. Sed dices: sententia Dei est irrevocabilis: sed anima statim post mortem accipit à Deo sententiam, qua ei decernitur, non tantùm certus gradus gloriæ, sed etiam certa mensura pœnæ; ergo hæc vivorum intercessione mutari non potest.

Respondeo, conc. totum: sententia enim Dei semper est irrevocabilis, & immutabilis. Est enim æternum Dei decretum, quo decrevit huic animæ tantam, vel tantam pœnam irrogare, præsupponendo tamen futuras

eas piorum preces, quas prævidit, & præordinavit, quantum de pœna alioquin debita sit detrahendum. Quæ quidem sententia ab æterno fuit in mente divina; sed in tempore innotescit Angelis, & animabus, quando, & quomodo Deus ipse voluerit.

X. Secundò objiciunt Patres. Hieronymus enim in præfata verba: *Unusquisque onus suum portabit*, ait: *Docemur per hanc sententiam, dum in præsenti seculo sumus, sive orationibus, sive consiliis, invicem nos posse coadjuvari. Cùm autem ante tribunal Christi venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum.*

Ambrosius, *l. 1. de Abraham, c. 9.* tractans locum, *Gen. 23.* ubi Abraham curat sepulturam Saræ uxoris: *Docemur* (inquit) *ut non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officii deferamus*; quibus videntur excludi anniversaria mortuorum.

Fulgentius, *l. 2. de Remissione peccatorum*, docet, futurum seculum non esse tempus remissionis, sed retributionis.

XI. Respondeo ad hæc. De mente S. Hieronymi non esse dubitandum. Nam, *l. contra Vigilantium* eum increpat, quòd non esse pro mortuis orandum assereret. Ad locum verò vel respondeo cum Gratiano 13. qu. 2. Cap. *In præsenti*, Hieronymum ibi loqui de iis, qui mortaliter peccant, & sine pœnitentia moriuntur. Perstringit enim ibi Origenis errorem (quem vocat: *Novum dogma, quod latitat*) qui impiis post hanc vitam promittebat aliquando liberationem per intercessionem Sanctorum. Vel non aliud velle, nisi quòd in judicio nemo prece alicujus, quamvis sanctissimi, à sententia judicis liberabitur, sed unusquisque accipiet sententiam secundum opera sua.

S. Ambrosius non agit ibi de precibus, quæ fiunt pro defunctis, sed de luctu, & pompa funeris, quam vult esse moderatam, nec in longum tempus extendi. Cæterum precibus, & oblationibus non esse metam temporis figendam, apertè evincunt ejusdem verba in fine orationis de obitu Valentiniani: *Si quid mea orationes valebunt, nulla dies vos silentio prateribit. Nulla inhonoratos vos mea transibit oratio. Nulla vox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo.*

S. Fulgentius toto eo libro loquitur de remissione peccatorum mortalium, quorum in hac vita non præcessit pœnitentia: pro his certè in alia vita non est tempus remissionis, sed retributionis.

Solet etiam opponi S. August. *Serm. 21. de Verbis Domini*, modò *Serm. 97.* dicens: *Nihil te adjuvabit, quod hìc non feceris.* — Sed exponendus est secundum ejus supra allatam doctrinam, nimirùm neminem suffragiis in altera vita juvari, nisi in hac vita fecerit opera, quibus se dignum reddiderit, ut juvetur. Ita eum explicat etiam S. Th. hac *q. 71. a. 3. ad 6.* dicens: *Ad hoc quòd suffragium alteri valeat, requiritur ex parte ejus, pro quo fit, capacitas hujusmodi valoris. Et hanc homo acquisivit per opera propria, quæ gessit in vita. Et sic Augustinus loquitur.*

XII. Tertiò objiciunt. Proficere ex opere aliquo est solùm ejus, qui est in via: sed homines post mortem non sunt amplius in via, de iis enim intelligitur quod dicitur Job. 19. v. 8. *Semitam meam circumsepsit, & transire non possum*; ergo mortui de suffragiis alicujus juvari non possunt.

Respondet S. Th. q. 71. citata, a. 2. ad 3. *Quod quamvis animæ post mortem non sint simpliciter in statu viæ; tamen quantum ad aliquid adhuc sunt in via, in quantum scilicet earum progressus adhuc retardatur ab ultima retributione. Et ideo simpliciter earum via est circumsepta, ut non possint ulterius per aliqua opera transmutari secundum statum felicitatis, & miseriæ; sed quantum ad hoc non est circumsep-*

ta, quin quantum ad hoc quod detinentur ab ultima retributione, possint ab aliis juvari; quia secundum hoc adhuc sunt in via.

XIII. Quartò objiciunt. Nullus juvatur ex opere alterius, nisi sit aliqua vitæ communicatio inter eos: sed nulla est communicatio mortuorum ad vivos secundum Philos. 2. *Ethic.* *c.* 11. ergo suffragia vivorum non prosunt mortuis.

Respondet idem S. Th. ibidem ad 4. *Quod quamvis communicatio civilium operum, de qua Philosophus loquitur, non possit esse mortuorum ad vivos, quia mortui, extra vitam civilem sunt: potest tamen eorum communicatio esse quantum ad opera vitæ spiritualis, quæ est per caritatem Dei, cui mortuorum spiritus vivunt.*

XIV. Superest solvere objectiones, quæ probant, animas in purgatorio existentes vivorum suffragiis juvari non posse.

Primò ergo objicitur. Pęna purgatorii est pœna finita: si ergo per suffragia aliquid de pęna minuitur, tantum poterunt multiplicari, ut tota tollatur, & ita peccatum remaneat totaliter impunitum, quod videtur divinæ justitiæ repugnare.

Confirmatur. Ad hoc animæ sunt in purgatorio, ut ibi purgentur, & proinde aliquid circa ipsas fiat: sed suffragia facta per vivos nihil in eis agunt; ergo &c.

Rursus contingere potest, quod aliquis decedens disponat tot suffragia pro se fieri, quæ si facta essent sufficerent ad totam pœnam abolendam. Posito ergo quod hujusmodi suffragia differantur quousque ille pœnam evaserit, illa nihil ei proderunt: non enim dici potest, quod ei prosint antequam fiant: postquam autem sunt facta, eis non indiget, quia jam pœnas evasit; ergo &c.

XV. Ad hæc, quæ sibi objicit S. Th. hac *q.* 71. *art.* 6. ex eodem respondeo, negando illatum. Ut enim dicit ibi ad 2. *Non est inconveniens, si multiplicatis suffragiis pęna existentium in purgatorio annihiletur. Non tamen sequitur, quod peccata remaneant impunita: quia pœna unius pro altero suscepta, alteri computatur.*

Ad confirm. nego min. ut enim ait ibidem ad 3. *Purgatio animæ per pœnas purgatorii non est aliud, quàm expiatio reatus impedientis à perceptione gloriæ. Et quia per pœnam, quam unus sustinet pro alio, potest reatus alterius expiari... non est inconveniens, si per unius satisfactionem alius purgetur.*

Ad id quod additur, respondet Sanctus Doctor, ad 4. *Quod suffragia ex duobus valent, scilicet ex opere operante, & ex opere operato. Et dico opus operatum non solum Ecclesiæ sacramentum, sed effectum accidentem ex operatione, sicut ex collatione eleemosynarum consequitur pauperum relevatio, & eorum oratio pro defuncto ad Deum. Similiter opus operans potest accipi, vel ex parte principalis agentis, vel ex parte exequentis. Dico ergo, quòd quàm citò moriens disponit aliqua suffragia sibi fieri, præmium suffragiorum plenè consequitur, etiam antequam fiant, quantum ad efficaciam suffragii, quæ erat ex opere operante principalis agentis: sed quantum ad efficaciam suffragiorum, quæ est ex opere operato, vel ex opere operante exequentis, non consequitur fructum antequam suffragia fiant: & si priùs contingat, ipsum à pœna purgari, quantum ad hoc fraudabitur fructu suffragiorum, quod redundabit in illos, quorum culpâ defraudatur. Non enim est inconveniens quod aliquis defraudetur per culpam alterius in temporalibus: Pœna autem purgatorii temporalis est. Quamvis quantum ad æternam retributionem nullus defraudari possit, nisi per propriam culpam.*

XVI. Secundò objicitur. Melius est per se, quàm per alium satisfacere, quia qui per se satisfacit majorem gloriam consequitur; ergo ponere eis nostris orationibus juvari, est minuere eorum gloriam — Si dixeris, in hac vita melius esse satisfacere per se, quàm

quàm per alium, quia qui satisfacit simul meretur. At in purgatorio, ubi cessat meritum, melius est per alium citò liberari, quàm diutiùs in pœnis esse.

XVII. Instatur. Mortui non juvantur suis propriis orationibus; ergo nec alienis — Item opera viventium non possunt prodesse animabus illis ad augendam eorum gloriam; ergo nec ad minuendam eorum pœnam — Rursus. Incerti sumus de statu animarum, sint ne in purgatorio, in cœlo, an in inferno, unde sepè fit, ut in cassum pro eis oremus; ergo satiùs est pro eis non orare.

XVIII. Respondeo ad primam instantiam, neg. conf. Cùm enim non sint ampliùs in statu merendi aut satisfaciendi, non possunt propriis orationibus mereri, aut satisfacere. Juvantur tamen propriis operibus, quæ fecerunt in hac vita, per quæ meruerunt, ut post mortem aliena opera possent eis prodesse. At viventes sunt in statu merendi, & satisfaciendi etiam pro aliis.

An verò animæ purgatorii se ipsas juvent per modum impetrationis Deum orando. — Magis probabiliter videntur loqui, qui affirmant. Nam in officio defunctorum introducuntur orantes pro sui liberatione: estque pietati valdè consentaneum, ut omnis anima fidelis in sui tribulatione clamans ad Dominum, non inutiliter clamet.

Ad aliam instantiam, nego conf. Non enim est simile de merito gloriæ, & persolutione pœnæ. Sic enim ordinatum divinitùs est, ut ex propriis tantùm meritis gloriam, & certum gloriæ gradum quisque consequatur, licèt ea merita aliorum orationibus possint impetrari. Pœnas autem temporales tùm in hoc seculo, tùm in futuro luendas possunt alii subire pro aliis.

Ad tertiam, neg. conf. Nam esto incerti simus, an illi, pro quibus oramus sint capaces percipiendi fructum; non tamen in cassum oramus, aut opera bona facimus, semper enim Deo placent, & ad cumulum pietatis, & meriti faciunt. Licèt autem interdum frustra fiant quo ad fructum speratum in eo, pro quo fiunt: præstat tamen superesse suffragia iis, qui non egent, & quibus nec prosunt, nec obsunt, quàm deesse illis, qui egent, ut monet August. *lib. de cura pro mort. cap. ultimo*, his verbis: *Sed quia non discernimus qui sint* (quibus prosint) *oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint, & debeant pervenire. Meliùs enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prosunt.*

XIX. Tertiò objicitur. Saltem sacrificium Missæ non videtur animabus purgatorii prodesse; ergo nec alia suffragia. Ant. prob. ex S. August. *l. 4. de Trinit. c. 14.* dicente, non ritè offerri sacrificium, nisi ab eis accipiatur quod offertur, pro quibus offertur. Qui autem sunt in purgatorio non accipiunt Corpus Christi quod in Missa offertur; ergo &c.

XX. Respondeo sensum verborum S. Aug. esse, quod non ritè offeratur sacrificium, nisi id quod offertur *accipiatur*. hoc est *desumatur* ab eis, vel sumatur ex eis pro quibus offertur; ponit enim exemplum in Christo, qui carnem accepit ex homine, quam offerret ex homine. Nec loquitur ibi August. de sacrificio Missæ, sed de sacrificio Crucis, vel de sacrificio generaliter. Unde concludit S. August. *Quid tam gratè offerri, & suscipi posset, quàm caro sacrificii nostri corpus effectum Sacerdotis nostri? ut quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse unus, verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, unum cum illo maneret cui offerebat, unum in se faceret, pro quibus offerebat, unus ipse esset, qui offerebat, & quod offerebat.* Cæterum quod sacrificium Missæ defun-

Digitized by Google

functis prosit, ostendi, *in Tract. de Sacrific. Missæ, Qu. 2. Dub. 4.*

Quartò objicitur. Animæ in purgatorio neque juvantur precibus Beatorum, neque ipsæ suis precibus juvant viventes; ergo nec ipsæ juvantur precibus viventium.

Hæc objectio duas tangit difficultates, pro quarum examine sit

§. III.

An Beati orent pro Animabus Purgatorii, & an istæ orent pro Viventibus in hoc Mundo?

XXI. INcipiendo à prima: Quamvis inferiùs, Deo annuente, acturi simus de Sanctorum intercessione, & precibus, hìc tamen ubi agimus de suffragiis, particularis est quæstio utrum Sancti cum Christo regnantes pro eis orent, qui in purgatorio detinentur.

Rationes dubitandi sunt. Primò. Quia si pro iis orant, non pro quibusdam tantum, sed pro omnibus orant, cùm sint omnes caritate illis conjunctæ. Cùm ergo Ecclesia illa triumphans citiùs, & efficaciùs exaudiatur, quàm militans, fiet, ut illius precibus evacuetur purgatorium.

Secunda. Sancti jam Beati non sunt in statu satisfaciendi, sicut nos sumus: atqui suffragia ex stentibus in purgatorio non prosunt, nisi per modum satisfactionis; ergo pro eis Sancti non orant.

Propter has rationes Dominicus Soto, *in 4. dist. 45. q. 3. a. 2.* negativæ parti adhæret. Quia tamen affirmativa probabilior est, imò communis; propterea

XXII. Dico primò. Sancti in Cœlo Beati orant pro animabus in purgatorio detentis. Ratio superius allata est, & ex communione Sanctorum, & unitate corporis Ecclesiæ desumitur. Cùm enim Ecclesia tota sit unum corpus, cujus caput est Christus, necesse est, ut in eo communicatio sit non solum capitis cum membris; sed etiam inter membra invicem, ita ut secundum Apostolum, 1. Cor. 12. v. 25. & 26. *Idipsum pro invicem sollicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra.* Sicut ergo inde consequens est, Sanctos pro nobis sollicitos esse, ut à mundi hujus periculis eruamur, nos quoque sollicitos esse debere pro animabus purgatorii, ut inde liberentur; ita & pro eisdem Sanctos sollicitos esse, & eis pio amore compati. Quæ compassio in Beatis nihil aliud est, quàm voluntas, & affectus juvandi, quod implent Deum orando.

XXIII. Quod hoc discursu confirmatur. Christus qui caput est totius corporis Ecclesiæ, & cui omnia membra debent conformari, non solum vivens profuit viventibus, sed etiam mortuus mortuis, & præterea vivens mortuis, & mortuus viventibus; ergo consentaneum est, ut hęc omnia in ejus membris reperiantur, & quod mortui licèt jam Beati suis precibus adjuvent mortuos, qui ad eorum consortium nondum pervenerunt.

XXIV. Huc faciunt verba illa, Lucæ 16. v. 9. *Ut cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula:* quibus significatur, eos, qui recipiunt esse in æternis tabernaculis, idest, in Cęlis: recipiunt autem per preces, & orationes: qui verò recipiuntur, jam defecisse, nimirùm à statu præsentis vitæ per mortem. Ita exponunt Hieron. *adversus Vigilantium*. Ambrosius, *in c. 16. Lucæ*, & Augustinus, l. 21. de Civit. Dei, cap. 27. *Illi autem* (inquit) *qui recipiuntur à talibus* (qui jam Beati sunt) *in tabernacula æterna, fatendum est, quòd non sint his moribus prædìti, ut eis liberandis sine suffragio Sanctorum possit sua vita, sufficere, ac per hoc multò amplius superexaltat misericordia judicium.* Cui accedit S. Greg. *l. 21. Moral. cap.* modò 19. ubi super præcitata Lucæ verba: *Si enim* (inquit) *eorum amicitiis, æterna tabernacula acquirimus, dantes* pro-

procul dubio pensare debemus, quia patronis potiùs munera offerimus, quàm egenis dona largimur. Quibus hortatur ad eleemosynam pauperi hìc faciendam, ut cùm receptus fuerit in Cœlum habeatur patronus.

Ex quibus hunc discursum efformo. Si Sancti in Cœlo beati non possent prodesse defunctis, per hoc quod pauperes, quibus datæ sunt eleemosynæ, moriuntur, & migrant, deteriores fient dantes dum erunt in purgatorio: pauperes enim viventes, juvare eos poterant, mortui autem, & in Cœlum recepti, jam non possunt. Imò deterrerentur viventes à copiosis suffragiis pro defunctis faciendis, ut citò à pœnis purgatorii liberentur, si scirent, eos jam liberatos, & in Cœlo regnantes, parem pro ipsis in purgatorio positis compensationem facere non posse. Mirum insuper, & absonum esset, quod Sancti qui dum viverent animas in purgatorio detentas juvare suis precibus potuerunt, facti beati, & cùm Christo regnantes id amplius non possint.

XXV. Meritò igitur contrarium sentit Ecclesia, quæ in publicis orationibus pro defunctis opem illis à beatis implorat. *Subvenite Sancti Dei, occurrite Angeli*. Et in collecta Deum rogat, ut eos *qui ex hoc seculo transierunt, B. Maria Virgine intercedente, & omnibus Sanctis ad perpetuæ beatitudinis consortium pervenire concedat*. Et in collecta pro vivis, & defunctis hęc habet: *Quosque vel presens seculum adhuc in carne retinet, vel futurum jam exutos corpore suscepit, intercedentibus omnibus Sanctis tuis pietatis tuæ clementiâ omnium delictorum suorum veniam consequantur*.

XXVI. Ad objectiones autem in contrarium facilis est solutio. Ad priorem enim respondetur, quòd etsi sanctorum orationes fiant pro omnibus, qui sunt in purgatorio, non est timendum, ut evacuetur purgatorium. Tùm quia tantum valent, quantum Deus eas valere vult, in qua voluntate libenter sancti acquiescunt, nec contra eam quidquam petunt; vult autem Deus, preces illas valere salvâ suâ justitiâ, qua locum illum purgatorium usque ad diem extremum judicii duraturum constituit. Tùm quia cùm multi in dies ad purgatorium descendant, non est timendum, quod evacuetur.

XXVII. Ad secundam, dicit S. Th. q. 72. Suppl. a. 3. ad 4. *Quod licèt Sancti non sint in statu merendi sibi postquam sunt in patria, sunt tamen in statu merendi aliis, vel potiùs ex merito praecedente alios juvandi: hoc enim apud Deum viventes meruerunt, ut orationes eorum exaudirentur post mortem*. Vel dicendum quod oratio Sanctorum esto non sit meritoria, est tamen impetratoria: sed de hoc agetur infra, cùm de orationibus Sanctorum sermo erit. Interim sufficiat, preces eorum non habere rationem satisfactionis pro pœna, sed per eas peti, ut passiones Christi, & Sanctorum applicentur defunctis ad pœnæ remissionem.

XXVIII. Quantum ad secundam difficultatem, an scilicet animæ in purgatorio detentæ orent pro viventibus, censent non pauci, S. Thomam negativæ parti adhærere, moti ex eo, quod scribit, 2. 2. q. 83. a. 11. ad 3. ubi hæc habet: *Illi qui sunt in purgatorio, etsi sint superiores nobis propter impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad pænas, quas patiuntur. Et secundum hoc non sunt in statu orandi, sed magis ut oretur pro eis*. Nihilominus

XXIX. Dico secundò. Communiùs probabiliter sustinetur, animas in purgatorio positas pro viventibus orare. Et prob. Nam dives Epulo in inferno damnatorum positus, ac proinde caritate supernaturali spoliatus, sollicitus erat pro fratrum suorum salute, & pro hac rogabat Abraham, ut habetur, *Lucæ 16. v. 27.* quantò magis credendum est, animas in purgatorio detentas verâ caritate conjunctas sollicitas esse de suorum viventium, & maximè

Digitized by Google

ximè benefactorum salute, & bonis spiritualibus, cùm sint membra corporis Ecclesiæ, & membra debeant esse invicem sollicita? Itaque credere par est, ut sicut nos eorum indigentiam scientes, pro illis oramus: ita & illæ mutuam operam nobis reddant, orando pro nobis, ut in tot periculis constituti vitam æternam non amittamus.

XXX. Neque obest, quòd in pœnis sint. Nam in atrocioribus pœnis erat Epulo, & de æterna vita desperans: nec tamen hæc ei impediebant quin pro salute fratrum sollicitus esset, & pro ea rogaret; ergo animæ purgatorii quamvis in pœnis sint, multò magis sollicitæ erunt, & orabunt, ut ad salutem quam ipsæ anxiè expectant, viventes perveniant. Pœnæ enim quamvis maximæ non auferunt ab eis intentionem in quodcumque voluerint, sicut nec in hac vita: eo vel maximè voluntati, ac justitiæ divinæ summè conformes, in magna animi quiete, & in somno pacis esse dicuntur.

XXXI. Neque, ut benè advertit Sylvius, *in q. 71. Suppl. a. 6.* contrarius est loco citato S. Thomas; ibi enim non dicit, vel quod viventes non juventur precibus eorum, qui sunt in purgatorio; vel quod qui illic sunt non orent pro viventibus: sed solùm quod quantum ad pœnas, quas patiuntur, sunt inferiores nobis, & secundum hoc non sunt in statu orandi. Non sunt autem eadem, non esse in statu orandi, & non orare, sicut nec eadem sunt orare, & esse in statu orandi. Nam si quis detineatur captivus non hostili, sed amico, aut etiam paterno affectu, hoc ipso quòd detinetur captivus, non est in statu orandi: & tamen orare potest tùm pro se, tùm pro aliis, etiam cum fiducia impetrandi, si noverit benevolum affectum ejus per quem detinetur. Animæ autem in purgatorio detentæ norunt benevolum affectum Dei ac paternum, tùm erga se ipsas, tùm erga nos: nihil ergo vetat, ut pro se orent (quod supra tetigimus) & pro nobis etiam viventibus.

XXXII. Notandum tamen est, quòd etsi animæ in purgatorio pro nobis orare possint, imo & orent, Ecclesia tamen non consuevit illas invocare, nec earum preces poscere. Idque propterea: quia saltem ordinariè preces ipsis porrectas non cognoscunt. Cum, ut ait August. *lib. de cura pro mortuis, c. 13.* rebus nostris non intersint, nec etiam eas intueantur in Verbo, cùm non sint beatæ, neque illis pœnis detentas sic honoret Deus, ut speciali revelatione eas illis aperiat saltem regulariter, quidquid sit de casibus extraordinariis.

DUBIUM III.

An Sepultura, & cultus Exequiarum prosint Defunctis?

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Dico. Murtuorum corporum sepultura est opus bonum & pium. Super hoc præstat audire S. Thomam, *q. 71. Supplem. art. 11.* ubi ait: *Sepultura adinventa est, & propter vivos, & propter mortuos. Propter vivos quidem, ne eorum oculi ex turpitudine cadaverum offendantur, & corpora fœtoribus inficiantur: Et hoc quantum ad corpus. Sed spiritualiter etiam prodest vivis, in quantum per hoc adstruitur resurrectionis fides. Sed mortuis prodest ad hoc, quod inspicientes sepulchra memoriam retinent defunctorum, & pro defunctis orant: unde, &* monumentum *à* memoria *nomen accepit; dicitur enim* monumentum, *quasi* monens mentem, *ut dicit Augustinus,* in *lib. de Civit. Dei, & in libro de cura pro mortuis agenda* (c. 4.) *Paganorum tamen error fuit, quòd ad hoc sepultura mortuo prosit, ut ejus animæ quietem acciperet: non enim credebant, ani-*

animam priùs quietem posse accipere, quàm corpus sepulturæ daretur, quod omninò ridiculum est, & absurdum.

Sed quod ulteriùs sepultura in loco sacrato mortuo prodest; non quidem est ex ipso opere operato, sed magis ex ipso opere operante, dum scilicet, vel ipse defunctus, vel alius, corpus ejus tumulari in loco sacro disponens, patrocinio alicujus Sancti eum committit, cujus precibus per hoc credendus est adjuvari; & etiam patrocinio eorum, qui loco Sancto deserviunt, qui pro tumulatis apud se frequentiùs, & specialiùs orant.

Sed illa, quæ ad ornatum sepulturæ adhibentur, prosunt quidem vivis, inquantum sunt vivorum solatia; sed possunt etiam defunctis prodesse, non quidem per se, sed per accidens, in quantum scilicet per hujusmodi homines excitantur ad compatiendum, & per consequens ad orandum; vel in quantum ex sumtibus sepulturæ, vel pauperes fructum capiunt, vel Ecclesia decoratur: sic enim sepultura inter eleemosynas computatur. Hæc S. Thomas.

II. Et merito quidem: nam sepulturam, ut rem bonam, & piam commendat Scriptura, 2. *Reg.* 2. *v.* 5. ubi cùm viri Jabes Galaad sepelissent Saul, misit ad eos nuntios dixit David: *Benedicti vos à Domino, quia fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum.* Et *Tobiæ* 12. *v.* 12. Referens Angelus opera bona, quibus Tobias Deo placuerat: *Quando* (inquit) *orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.* Et Matth. 26. hoc dicto suo confirmavit Christus, ubi de muliere, quæ super caput ejus unguentum effuderat, ait v. 10. *Opus bonum operata est in me.... Mittens enim hoc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.*

Ratio autem hujus est. Quia sepelire mortuos officium humanitatis est, & opus misericordiæ corporalis. Si enim barbarum prorsus, & inhumanum est mortuorum corpora insepulta abjicere, & humanitatis erit ea terra obruere, & sepulchris condere. Quod satis etiam probat omnium gentium consuetudo, non aliunde quàm ab ipsa lege naturæ ortum habens. Unde de Tobia, *c.* 2. *v.* 9. dicitur: *Plus timens Deum quàm regem*, quando maluit vitam certo periculo exponere, quàm corpora interfectorum insepulta relinquere. Cujus exemplum imitati fuerunt olim Christiani corpora Martyrum rapientes, & ea honorificè sepelientes, non obstante severissima Tyrannorum prohibitione, & certo periculo. Ex quo intelligitur, præcepti esse, & non tantum consilii sepelire mortuos, iis, quibus incumbit, nisi aliud interdum de quibusdam sceleratis in pœnam statuatur.

III. Alia causa, cur sepultura in Scripturis commendetur, est, quia hac testantur homines futuram resurrectionem mortuorum. Idcirco enim tantâ curâ, & veneratione fidelium corpora sepulchris condimus, quia sicut viventes fuerunt templa Spiritus Sancti, ita ad eandem imo ampliorem dignitatem ea credimus resurrectura. Quæ fanè causa fuit, ut sancti Patriarchæ non tantùm suorum funera religiosè curarent, sed ipsi de sua sepultura sollicitè mandarint. Quod fecisse legimus Jacob, *Genes.* 49. *v.* 29. Joseph, *Gen.* 50. *v.* 24. Tobiam, *c.* 14. *v.* 12.

Hoc discursu utitur S. August. *lib. de cura pro mortuis, c.* 3. & *lib.* 1. *de Civit. Dei, c.* 13. ubi ait: *Nec ideo tamen contemnenda, & abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum, atque fidelium, quibus tanquam organis, & vasis ad omnia bona opera Sanctus usus est spiritus. Si enim paterna vestis, & anulus, ac si quid hujusmodi, tantò carius est posteris, quantò erga parentes major affectus; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multò familiariùs, atque conjunctiùs, quàm qualibet indumenta gestamus.*

Digitized by Google

stamus. Hae enim non ad ornatum, vel adjutorium, quod adhibetur extrinsecùs, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Unde, & antiquorum justorum funera officiosâ pietate curata sunt, & exequiae celebratae, & sepultura provisa: ipsique dum viverent, de sepeliendis, vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandaverunt, & Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse teste Angelo commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus religiosae mulieri bonum opus praedicat, praedicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter, atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Hactenus Augustinus.

IV. Pompa verò funeris, & sumtuosus sepulchrorum ornatus per se quidem nihil confert ad animae utilitatem, ut docet S. Th. supra relatus, sed solùm sunt, ut ait Augustinus: *qualiacumque vivorum solatia, non subsidia mortuorum*; prodesse tamen possunt per accidens, dum multi pro mortuo oraturi convocantur, & preces ministrorum Ecclesiae multiplicantur, & dum sepulchrum conspicuum, & piè ornatum excitat fidelium devotionem ad benè precandum mortuo.

Alia verò potiori ratione sepultura sine dubio defunctis prodest, si fiat in locis sacris, quò fideles oraturi convenire solent, aut in quibus habetur memoria Sanctorum. Ipsa enim sepulchrorum praesentia excitat fidelium, & maximè propinquorum pietatem ad orandum pro sepultis in iis locis, & ad eos commendandum precibus, meritisque Sanctorum, quorum ibi extat memoria. Et maximè si defuncti ipsi propriâ, ac religiosâ voluntate in tali loco sepulturam elegerint. Haec est doctrina S. August. *l. de cura pro mort. c. 4. & 5.* Et ob hanc forte rationem Jacob, & Joseph, ut habetur, *Gen. 40. & 50.* quamvis mortui in terra Aegypti, in terra tamen promissionis sepeliri mandarunt, in qua Christus erat nasciturus, & ubi templum Domini futurum erat. Et Propheta ille, de quo, 3. *Reg.* 13. *v.* 31. mandavit sepeliri corpus suum in sepulchro, in quo alter propheta vir Dei sepultus erat, & ossa sua poni juxta ossa ejus.

Hanc doctrinam Catholicam maximè confirmat fidelium consuetudo, qui propterea sibi, ac suis sepulturam eligunt in locis sacris, ut viventium precibus, sanctorumque meritis, & intercessionibus ipsorum animae adjuventur. Cujus meminit Ambrosius, *l. 1. de Abraham, c. 9.* ubi dicit Abraham pro loco sepulchri pretium solvisse, *quia nondum erant hujusmodi Dei templa, in quibus fidelium in Domino reliquiae conderentur.* S. Gregorius, *lib. 3. Dialog. c. 13.* & *lib. 4. c. 50. 51. &c.* & ante eum S. August. citatus.

V. Monendus tamen est pius Lector, nec funeris pompam, nec sepulturae locum, etsi sanctum, prodesse defuncto, nisi ipse dum viveret, meruerit, ut sibi talia possent prodesse post mortem: *Si enim* (inquit August. lib. 1. de Civit. Dei, c. 12.) *prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis, aut nulla. Praeclaras exequias in conspectu hominum exhibuit purpurato illi diviti turba famulorum: sed multò clariores in conspectu Domini ulceroso illi pauperi praebuit ministerium Angelorum, qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, sed in Abrahae gremium sustulerunt.* Et *in lib. de cura pro mortuis, c. 1.* Quaerenti Paulino, *utrum prosit cuique post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam sepelitur*, post multa respondet: *Verùm haec ita solvitur quaestio, quoniam quodam vitae genere acquiritur, dum in hoc corpore vivitur, ut aliquid adjuvent ista defunctos; ac per hoc secundum ea, quae per corpus gesserunt, eis quae post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adjuvantur. Sunt enim quos nihil omnino adjuvant ista, sive pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, ut neque talibus digni sint adjuvari, sive*

Digitized by Google

sive pro eis, quorum tam bona, ut talibus non indigeant adjumentis. Genere igitur vitæ, quod gessit quisque per corpus, efficitur, ut prosint, vel non prosint, quæcumque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritum, per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitam. Ita S. Augustinus.

Item S. Gregorius, lib. 4. Dialog. c. 50. *Quos* (inquit) *gravia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi quoties ad eadem sacra loca conveniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius, quàm ad majorem damnationis cumulum, eorum corpora in Ecclesiis ponuntur.*

§. II.

Solvuntur Contraria.

VI. Hæretici hujus temporis esto sepulturam cadaverum non oppugnent, damnant tamen ritus, & modum, quo à Catholicis peragitur.

Primò. Quod velint cadavera fidelium sepelienda esse in loco sacro. Unde hæretici Bohæmi referente Ænea Silvio, *Hist. Bohæmica*, cap. 35. dicebant: *Cæmiteriorum esse inanem usum quæstus causa repertum, quæcumque tegantur tellure humana corpora nil distare. Templum Dei latè patentis mundum esse &c.* quem errorem à Waldensibus hauserunt, qui asserebant: *Nihil interesse quacumque tellure corpora sepeliantur, sive locus sit sacer, sive non.* Nihil autem prodesse locum sepulturæ erui videtur ex illis verbis, Lucæ 12. v. 4. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius, quid faciant.* Item ex Cap. *Sacris*, extra de Sepulturis, ubi dicitur, nihil obesse hominibus sepulturam vilem, aut nullam. Item ex August. *lib. 1. de Civit. Dei*, c. 12. & *lib. de Cura pro mortuis*, cap. 2. ubi dicit sepulturam, & funeris pompam, *Solatia esse vivorum, non subsidia mortuorum.*

VII. Secundò. Reprehendunt usum cereorum, quia in Concilio Eliberitano statuitur, *Can.* 34. Ne cerei de die in cæmeteriis accenderentur: *Non enim spiritus defunctorum* (inquit) *inquietandi sunt.*

Tertiò. Reprehendunt anniversaria, & tot exequiarum repetitiones die 3. 7. & 30. quia easdem preces toties iterare signum est diffidentiæ, & quia B. Ambrosius, lib. 1. de Abraham, cap. 9. super illud, Gen. 23. *Surrexit Abraham ab officio funeris*, ait: *Docemur, ut non diutiùs inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officii deferamus.* Quem locum expendens Calvinus, *Præfat. in Instit.* dicit: Ab Ambrosio reprehendi eos, qui nullum finem faciunt orandi pro mortuis.

Quartò. Reprehendunt, quòd putemus, sepulturam esse opus meritorium, & Deo gratum, cùm tamen nusquam inveniatur à Deo mandatum. Imo Dominus, *Matth.* 25. enumerans opera misericordiæ, non meminit sepulturæ.

Quintò. Reprehendunt, quod in hoc conveniamus cum Ethnicis, qui similia erga suos defunctos faciebant.

VIII. Respondeo tamen, ad primum. Patere ex dictis, quid, & quomodo defuncto prodesse possit sepultura in loco sacro. Verba autem illa Christi, *Lucæ* 12. ait S. Aug. *lib. de Cura pro mortuis*, sic accipienda sunt, nempe: *Aliquid eos facere eum occidunt, quia in corpore sensus est occidendo, postea verò nihil habere quod faciant, quia nullus sensus est in corpore occiso.* Unde infert: *Multa itaque corpora Christianorum terra non texit, sed nullum eorum quisquam à cælo, & terra separavit, quam totam implet præsentia sui, qui novit, unde resuscitet, quod creavit;* Hoc autem dixit, ut ostenderet, nihil obfuisse martyribus, & aliis, quòd crudelitate tyrannorum

eorum corpora manserint insepulta; & ideo subdit: *Sed magis ad exaggerandam crudelitatem eorum qui ista fecerunt, non ad eorum infelicitatem, qui ista perpessi sunt*. Et in hoc sensu exponenda est Decretalis allata. Cæterùm quantum, & quomodo prosit defuncto sepultura in loco sacro, ostendit Augustinus ibidem, *cap.* 3. & 4. & alibi ut §. *præcedenti* videre est, eo tamen modo, quo ibi ostendimus.

IX. Ad secundum dico, Concilium Eliberitanum reprehendere usum cereorum eo fine, quo usurpabatur à Gentilibus, qui putabant, corporibus etsi mortuis aliquem sensum inesse, non verò usum cereorum ad alium finem, nempe, ad ostendendum, animas vivere, suoque tempore etiam corpora surrectura, & ad precandum spiritibus locum lucis. Ad funera enim fidelium fuisse semper cereos adhibitos testantur Greg. Nyssenus, *Epist. ad Olympiam*, de obitu sororis, Nazianzenus, *Orat.* 2. *in Julianum*. Chrysostomus, *Hom.* 4. *in Epist. ad Hebr.* Hieronymus, *in Vita Paulæ*. Et Theodoretus, *lib.* 5. *Hist. cap.* 36. referens, quod in translatione Reliquiarum S. Jo. Chrysost. fidelis populus: *Ostium Bosphori ad Propontidem situm facibus obtexit*. Hunc autem ritum, ut sua ætate celebrem, proponunt S. Greg. Nazianz. *Orat.* 10. ubi describens funus Cæsarii fratris: *Sanctis* (inquit) *parentum manibus honoratus materna cereorum gestatione*. Et *Orat.* 4. quæ est 2. *contra Julianum*, funus Constantii Imp. expendens, ait: *Nocturnis cantionibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Christiani pium è vita discessum ornandum existimamus*. Quod de funere Constantini narrat Eusebius in ejus Vita, *cap.* 66. ita recensuit: *Post hæc militer sublatum è lecto corpus in area aurea deposuerunt .... De hinc aurea super candelabra luminibus undique accensis admirabile spectaculum intuentibus præbebatur &c.* Dicit autem Concilium Eliberitanum, non esse inquietandos spiritus defunctorum, quia faces illæ adhibitæ ad usum Gentilium displicerent defunctis, eo modo, quo Ambrosius, *lib.* 2. *Epist.* 8. dicit, non debere mortificari lacrymis animam sororis defunctæ.

X. Ad tertium dico, repetere anniversaria, & preces non esse signum diffidentiæ, sed desiderii, & fervoris: id enim fecit Paulus, 2. Cor. 12. v. 8. *Ter Dominum rogavi*. Et Christus ipse, Matth. 26. v. 44. *Oravit tertiò eundem sermonem dicens*, & Lucæ 18. v. 1. *Oportet* (inquit) *semper orare, & non deficere*. Neque contrarium sentit Ambrosius: nimiam quidem circa corpora defunctorum curam non probat, sed preces pro eorum animabus frequentes probat, ut ostendi supra, *Dub.* 2. §. 2. *nu.* 11.

XI. Ad quartum. Jam ostendi supra §. præced. officium sepulturæ esse opus bonum à Christo commendatum, *Lucæ* 25. in muliere ipsum ungente. Ejus tamen non meminit, *Matth.* 25. nec dixit mortuus fui, & non sepelistis me, quia ut ait Chrysostomus, *Homil.* 84. *in Joann.* Homines sponte satis ad sepeliendum mortuos ex quadam innata pietate propendunt, adeo ut superfluitas potius in aliquibus reprehendi debeat.

Ad quintum, nego antec. Nam etsi aliqua circa defunctos faciamus similia eis, quæ Ethnici faciebant, cum eis tamen reprehendendi non sumus. Nam illi curam ponebant in sepeliendis, & curandis suorum cadaveribus, quia, ut ait S. August. *lib. de cura pro Mortuis*, *cap* 2. putabant, sepulturam esse necessariam, ut animæ quietem obtinerent; vel quia fortè putabant cadaveribus etiam aliquem sensum inesse, à quibus erroribus longè absumus nos. Nec enim quia aliqua faciunt Christiani, quæ faciebant Ethnici, ideo cum illis reprehendendi sunt, quia ea, quæ illi superstitiosè faciebant, Christiani Religiosè faciunt. Nam illi lugebant mortuos, eorum cadavera lavabant, & aromatibus ungebant, quem morem ab Ægyptiis Hebræi.

Digitized by Google

bræi acceperunt, & usque ad Christi tempora servarunt, & tamen ipse non reprehendit, sed laudavit potiùs, ut vidimus.

DUBIUM IV.

Quæsita aliqua circa Suffragia Defunctorum Proponuntur, ac Solvuntur.

§. I.

An Suffragia facta pro Uno, magis illi Proficiant?

I. Quamvis de hoc, & sequentibus quæsitis aliqua; *in Qu. de Indulgentiis* dicta sint, aliqua tamen hìc addere placet cum S. Thom. *qu. 71. Supplem. a. 12.* unde cum eodem.

Respondeo: *Quod valor suffragiorum pensari potest ex duobus. Valent enim uno modo ex virtute caritatis, quæ facit omnia bona communia. Et secundum hoc magis valent ei, qui magis caritate est plenus, quamvis pro eo specialiter non fiant. Et sic valor suffragiorum attenditur magis secundum quandam interiorem consolationem, secundum quod unus in caritate existens de bonis alterius delectatur post mortem, quantum ad diminutionem pœnæ: post mortem enim non est locus acquirendi gratiam, vel augendi, ad quod nobis in vita valent opera aliorum ex virtute caritatis. Alio modo valent suffragia ex hoc, quod per intentionem unius alteri applicantur, & sic satisfactio unius alteri computatur: & hoc modo non est dubium, quin magis valeant ei, pro quo fiunt, imo sic ei soli valent, satisfactio enim propriè ad remissionem pœnæ ordinatur. Unde quantum ad remissionem pœnæ præcipuè valet, suffragium ei pro quo fit.*

II. Hinc non valet exemplum candelæ (quo utitur Præpositivus) quæ licèt accendatur pro uno tantùm, æqualiter tamen omnibus prodest, qui simul commorantur, quamvis pro illis non accendatur. — Nam ut ait S. Tho. ibi *ad 1.* suffragium assimilari quidem potest lumini in hoc quod omnes eo ex caritate consolantur, quamvis pro eis non fiat: *Sed inquantum est quædam satisfactio per intentionem facientis translata in alterum, non est simile lumini, sed magis solutioni alicujus debiti. Non est autem necesse, ut si debitum pro uno solvitur, ex hoc & debitum aliorum solvatur.*

III. Neque obest, quòd, ex dictis ex August. Suffragia illis prosint, qui dum viverent, ut sibi postea prodesse possent meruerunt: contingere autem potest, quod aliqui magis meruerint, ut sibi suffragia prodessent, quàm illi, pro quibus fiunt. — Respondet enim S. Tho. ibi ad 2. *Quod illud meritum est conditionale. Hoc enim modo meruerunt, quod sibi prodessent, si pro eis fierent, quod nihil fuit, quàm facere se habiles ad recipiendum. Unde patet, quod non directè meruerunt illud juvamen suffragiorum, sed per merita præcedentia se habilitaverunt, ut fructum suffragiorum susciperent. Et ideo non sequitur, quod meritum eorum frustretur.*

IV. Neque dicas, pauperes fore pejoris conditionis quàm divites quamvis minoris meriti, cùm pro his plura suffragia, quàm pro illis fiant. — Quia (inquit S. Tho. ibi ad 3.) *Nihil prohibet, divites quantum ad aliquid esse melioris conditionis, quàm pauperes, sicut quantum ad expiationem pœnæ. Sed hoc quasi nihil est comparatum possessioni Regni Cælorum, in qua pauperes melioris conditionis esse ostenduntur per auctoritatem inductam*, Lucæ 6. nempe, *Beati pauperes, quia vestrum est Regnum Dei.*

Quod dicendum est etiamsi duo in hac vita æqualia merita comparaverint, sed pro uno plura specialia fiant suffragia. Nam esto in participandis communibus suffragiis æquales sint, ille tamen, pro quo plura specialia suffragia fiunt, citius liberabitur à pœna, quia conditio annexa merito, in isto

§. II.

An Suffragia facta per Peccatores prosint Mortuis?

VIII. De hoc agit S. Tho. dicta, *q. 71. Supplem. art. 3.* ubi ait : *Quod in suffragiis, quæ per malos fiunt, duo possunt considerari. Primò ipsum opus operatum sicut sacrificium altaris. Et quia nostra sacramenta ex se ipsis efficaciam habent absque opere operantis, quam æqualiter explent, per quoscumque fiant. quantum ad hoc suffragia per malos facta defunctis prosunt. Alio modo quantum ad opus operantis. Et sic distinguendum est : Quia operatio peccatoris suffragia facientis, potest uno modo considerari, prout est ejus : Et sic nullo modo meritoria esse potest, nec sibi, nec alii. Alio modo in quantum est alterius. Quod dupliciter contingit. Uno modo in quantum peccator suffragia faciens gerit personam totius Ecclesiæ : sicut Sacerdos dum dicit in Ecclesia exequias mortuorum : Et quia ille intelligitur facere, cujus nomine, vel vice fit, ut patet per Dionysium in lib. de Cal. st. Hierarch. c. 13. inde est, quòd suffragia talis Sacerdotis, quamvis sit peccator, defunctis prosunt. Alio modo quando agit ut instrumentum alterius. Opus enim instrumenti est magis principalis agentis. Unde quamvis ille qui agit ut instrumentum alterius non sit in statu merendi : actio tamen ejus potest esse meritoria ratione principalis agentis : sicut si servus in peccato existens, quodcumque opus misericordiæ facit ex præcepto domini sui caritatem habentis. Unde si quis in caritate decedens præcipiat sibi suffragia fieri, vel alius præcipiat caritatem habens, illa suffragia valent defuncto, quamvis illi, per quos fiunt in peccato existant : Magis tamen valerent, si essent in caritate ; quia tunc ex duabus partibus operæ illa meritoria essent.* Hæc S. Th.

IX. Suffragia ergo, quæ valent ex opere operato, ut sacrificium Altaris, etsi fiant per peccatores, defunctis valent, quia ex se ipsis efficaciam habent. Quæ verò solùm valent ex opere operantis, quatenus quidem à peccatore fiunt non prosunt mortuis : prosunt tamen, si is qui facit, vel gerat personam Ecclesiæ : ut dum Sacerdos in peccato celebrat exequias : vel si agat ut instrumentum ejus, qui in caritate mortuus, jussit suffragia pro se fieri : quia talia opera licèt quatenus per peccatorem exercentur, non sint accepta Deo, nec sint viva, sunt accepta, & viva ratione illius, cujus vicem, ac personam gerit, ad quam Deus in illo opere respicit. Unde licèt peccator dum facit illud opus nullum ex eo reportet commodum, reportat tamen, qui fieri mandavit dum est dispositus. Magis tamen valerent, si fierent per bonos, quia sic valerent, & ex mandante, & ex eo, qui suffragia implet. Nam dum fiunt per malos, licèt adsit capacitas valoris ex parte ejus pro quo fit, quam acquisivit per opera propria, quæ gessit in vita, deest tamen qualitas operis, quod prodesse debet, quæ pendet potiùs ex eo qui facit opus exequendo, ut S. D. ibi *ad 6*.

X. Si dicas. Joann. 9. *Peccatores Deus non exaudit* ; ergo suffragia per illos facta nihil prosunt — Respondet S. Th. citato, *a. 14. ad 1.* hoc verum esse de oratione peccatoris, in quantum est ejus. Sed *Oratio per peccatorem facta quandoque non est peccatoris, sed alterius : & ideo secundum hoc digna est, ut à Deo exaudiatur* sed addit, *tamen etiam quandoque Deus peccatorem audit, quando scilicet peccatores petunt aliquid Deo acceptum. Non enim solis justis, sed etiam peccatoribus Deus bona sua providet, ut patet Matth. 5. v. 45.* Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos : *non autem ex eorum meritis, sed ex sua clementia. Et ideo Joann. 9. super illud* Deus peccatores non audit *Glossa* (ex August. Tract. 44. in Joann.) *dicit, quod loqui-*

quitur, ut inunctus, non ut plenè videns. De hoc videndus S. Doctor 2. 2. *q.* 83. *a.* 16. & *q.* 178 *a.* 2. *ad* 1.

XI. Quæres: An suffragia, quæ à vivis pro mortuis fiunt, facientibus prosint?

Respondet S. Th. dicta, *q.* 71. *Suppl. a.* 4. Prodesse satisfacientibus, non in ratione satisfactionis, sed in ratione meriti: Nam *opus suffragii, quod pro altero fit potest considerari dupliciter. Uno modo, ut est expiativum pœnæ per modum cujusdam recompensationis, quæ in satisfactione attenditur. Et hoc modo opus suffragii, quod computatur quasi ejus pro quo fit, ita absolvit eum à debito pœnæ, quod non absolvit facientem à debito pœnæ propriæ: Quia in tali recompensatione consideratur æqualitae justitiæ: Opus autem istud satisfactorium, ita potest adæquari uni reatui, quod alteri non adæquetur. Reatus enim duorum peccatorum majorem satisfactionem requirunt, quàm reatus unius. Alio modo potest considerari, in quantum est meritorium vitæ æternæ, quod habet in quantum procedit à radice caritatis: & secundum hoc non solum prodest ei pro quo fit, sed facienti magis.* Et in hoc sensu intelligitur illud Psalmi 34. v. 13. *Oratio mea in sinu meo convertetur.* Quod si opus esset tantum, ut adæquaret debitum pœnæ alterius, & propriæ, tunc in ratione satisfactionis prodesset ei, pro quo fit, & etiam facienti.

§. III.

De Suffragiis, quibus purgabuntur in fine sæculi.

XII. Dubium est de his qui in fine sæculi reperientur vivi, & tamen purgatione indigebunt: An & quibus suffragiis sint adjuvandi, ut subitò purgati ad consortium Beatorum transeant.

Respondent aliqui, quod sicut Christus descendens ad inferos omnes justorum animas non tantum ex limbo verùm etiam ex purgatorio liberavit plenariam omnibus tribuens peccatorum, & pœnarum indulgentiam. Ita idem ipse descendens de Cœlo gloriosus ad judicium omnibus animabus justis, quibus aliquid pœnarum restat, totum condonabit, Sanctis omnibus, qui cum ipso ad judicium venturi sunt, instantiùs intercedentibus: ita ut continuò post receptis corporibus nihil jam in eis restet purgandum, aut puniendum. Verùm quia supra Qu. 2. de descensu Christi ad inferos, *Dub.* 3. §. 2. cum S. Thoma probabilius existimavimus, eum in suo descensu non omnes, sed eas tantùm è purgatorio animas liberasse, quas plenè purgatas invenit, multò minus hoc admittere possumus in suo adventu ad Judicium, qui erit ad exercendam justitiam, non misericordiam.

XIII. Quare respondeo, probabilius esse, eos quos ultima dies vivos reperiet, igne conflagrationis, qui ut dicemus adventum Christi Judicis præcedit, subitò purgandos esse, sed ita ut gravitas, & acerbitas pœnæ suppleat quod deerit ex parte durationis. Accedit quod pœna illa erit hujus sæculi, non futuri, & ideo plus valebit ad accelerandam purgationem, & quia adhuc erit tempus gratiæ, & misericordiæ. Ita ex S. Th. infra, *q.* 74 *a.* 8. *ad* 5. ubi hanc rem tractans: *Tres* (inquit) *sunt causæ, quare subitò illi, qui vivi reperientur, purgari poterunt Una est, quia in eis pauca purganda invenientur, cùm terroribus, & persecutionibus præcedentibus fuerint purgati. Secunda causa est, quia & vivè & voluntarii pœnam sustinebunt: pœna autem in hac vita voluntariè suscepta multo plus purgat, quàm pœna post mortem inflicta, sicut patet in Martyribus, quia si purgandum quid in eis invenitur, passionis falce tollitur, ut Augustinus dicit* (l. de unico Bapt. contra Petil. c. 13.) *Cum tamen pœna martyrii sit brevis in comparatione ad pœnam, quæ in purgatorio sustinetur. Tertia est, quia calor ille recuperabit in intensione, quantum amittit in tempo-*

ris

vis brevitate. Et hoc idem dici poterit de igne purgatorii, nimirùm quod in fine mundi, ignis ille atrocitate, & intensione brevitatem temporis purgationis compensabit. Maximè quia tunc eis non deerit suffragium cœlestis Ecclesiæ, quæ pro fidelibus semper intercedit, & voto, & merito, & vivi etiam ab omni labe purgati qui in illa extrema generali conflagratione pro vivis ac defunctis enixius orabunt, suasque pro aliis satisfactiones Deo offerent. Uno verbo dicam cum Augustino, *l. 21. de Civit. Dei, c. 18. 24. &* 27. quod esto non omnes etiam mali, ut quidam putabant, futurum tamen erit ut aliqui per intercessiones Sanctorum à pœnis temporariis in illa extrema die liberentur. Sed de hoc infra fusiùs.

QUÆSTIO V.

De Sanctorum Intercessione.

AB animabus in Purgatorio detentis, circa quas hactenus morati sumus, ascendimus ad eas quæ in Cœlis cum Christo regnant. Sequentes S. Th. *q. 72. Supplem.* & ea quæ fides Catholica docet contra hæreticos præsertim modernos statuemus. Non tamen examinabimus, an Sanctorum animæ gaudeant modò beatitudine essentiali, an verò hæc ad diem extremi judicii differenda sit: hoc enim jam statuimus, *Tom. 2. In 1. p. Tract. de Visione Dei, Qu. 2. Dub.* 3. Sed supposito, quòd Sanctorum animæ sint perfectè beatæ, procedemus ad examinandum, qualiter se habeant erga viventes, & viventes erga illas. An sint à viventibus invocandæ, an viventium preces cognoscant, an à Deo exaudiantur, aliaque, de quibus est controversia inter Catholicos, & Hereticos. Quamquam verò hæc tractavi in *Vera Ecclesia, Tom. 2. p. 2. a. 14.* Pro studiosi tamen instructione hìc iterum tractanda suscipio.

DUBIUM I.

An Sancti Orationes nostras cognoscant?

§. I.

Resolutio Dubii.

NOn desunt, qui velint, Sanctos in Cælo beatos non cognoscere particulariter ea quæ hìc aguntur, sed solum in generali, & consequenter nec preces, quas ad eos dirigimus, ex quo inferunt, superfluè ad illos preces dirigi. Attamen

I. Dico. Angeli, & Sancti cum Christo regnantes cognoscunt preces viventium, quæ ad eos dirіguntur. De Angelis aperta est Scriptura, *Tobia 12. v. 12.* ubi Angelus: *Quando* (inquit) *orabas cum lacrymis .... ego obtuli orationem tuam Domino*, Apocal. 8. v. 4. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli.* Eodem pertinet quod pœnitentiam peccatoris cognoscunt, *Luca 15. v. 10.* Quod hominem custodiant in omnibus viis, idest, actionibus suis, *Psalm.* 90. Quod in conspectu Angelorum psallamus, *Psalm.* 137.

II. De sanctis animabus probo primò. Nam teste Christo, *Matth. 22. v.* 30. animæ beatæ *sunt sicut Angeli Dei in Cælo*. Lucæ 20. v. 36. *Æquales Angelis*, Apoc. 21. v. 17. *Eadem est mensura hominis, quæ est Angeli*. Cùm ergo Angelos cognoscere nostras preces certum sit, certum quoque esse debet, animas beatorum eas cognoscere.

Secundò. Apoc. 5. v. 5. *Unus de senioribus dixit* (Sancto Joanni) *Ne fleveris, ecce vicit Leo de tribu Juda.* Et *cap.* 11. 18. 19. Viginti quatuor seniores, Apostoli, Prophetæ, & turbæ multæ in Cœlo ostenduntur eidem Joanni, tanquam cognoscentes statum Ecclesiæ militantis.

Tertiò. Sanctis adhuc mortalibus divina revelatione innotuerunt ea, quæ

quæ in illorum absentia gerebantur, etiam occultissima, 1. *Reg.* 9. 4. *Reg.* 5. & 6. & *Actor.* 8. Multò ergo magis existimandi sunt, nunc ea cognoscere, quæ à nobis fiunt ad eos pertinentia, quando corporis vinculis soluti Deo clarè viso perfruuntur. Et si Abraham nondum beatus audivit preces Epulonis in inferno jacentis: quantò magis nunc in Cœlo beatus audit preces fidelium ipsum invocantium.

III. Accedit ratio, quam *Tom.* 2. *in* 1. *p. Tract. de Visione Dei, Qu.* 5. *Dub.* 3. §. 2. *n.* 11. &c. expendimus, & quam S. Th. hac *q.* 72. *Suppl. a.* 1. repetit. Nimirùm. Ad perfectionem beatitudinis pertinet, ut beatus in Verbo cognoscat omnia, quæ ad ipsum pertinent. Unde ex hoc principio S. Tho. 3. *p. q.* 10. *a.* 2. probat, quod cùm ad Christum, & ejus dignitatem spectent quodammodo omnia, anima Christi cognoscat omnia existentia secundum quodcumque tempus; ergo cum animæ Sanctorum sint perfectè beatæ, vident omnia, quæ ad ipsas spectant, & proinde vota, & preces, quæ ad ipsas à viventibus diriguntur: *Unusquisque beatus* (inquit S. Th. a. 1. citata q. 72. Suppl.) *tantum de aliis rebus necessarium est, ut in essentia divina videat, quantum perfectio sua beatitudinis requirit. Hoc enim ad perfectionem beatitudinis requiritur, ut homo habeat quidquid velit, nec aliquid inordinatè velit. Hoc autem recta voluntate quilibet vult, ut ea quæ ad ipsum pertinent cognoscat. Unde cùm nulla rectitudo Sanctis desit, volunt cognoscere ea, quæ ad ipsos pertinent: Et ideo oportet, quòd illa in Verbo cognoscant. Hoc autem ad eorum gloriam pertinet, quod auxilium indigentibus præstent ad salutem. Sic enim Dei cooperatores efficiuntur, quo* nihil est divinius, *ut ait Dionysius* 3. *cap. Cœlestis Hierarch. Unde patet, quod Sancti habent cognitionem eorum, quæ ad hoc requiruntur. Et sic manifestum est, quod in Verbo cognoscunt vota, & devotiones, & orationes hominum, qui ad eorum auxilium confugiunt.*

IV. Hanc veritatem tradunt communiter Sancti Patres. Ex quibus Origenes, *Homil.* 26. *in numeros*, & *Homil.* 16. *in Josue*. Gregorius Nazianz. *Orat.* 21. *in fine* S. Athanasius ita orans: *Nos autem utinam ipse benignus desuper, & placidus aspicias, atque hunc populum gubernes .... meque, si quidem res pacata futura sint, in vita teneas, gregemque mecum pascas*. Hieronymus, *Ep* 29. modò 53. Theodoram viduam de mariti Lucinii ita consolatur: *Ille jam securus, & victor te aspicit de excelso, & favet laboranti, & juxta se locum præparat eodem amore, & eadem caritate &c.* Augustinus, *Serm.* 94. *de diversis* (modò, *Serm.* 316.) de SS. Stephano, & Paulo (quem Stephani precibus conversum asserit) *Ambo* (inquit) *ibi vos videtis, ambo modo sermonem nostrum auditis; ambo pro nobis orate: ambos vos exaudiet, qui vos coronavit*. S. Leo, *De jejunio decimi mensis*, *Serm.* 2. Præ cæteris autem S. Gregorius, *l.* 12. *Moral. c.* 13. (modò, c. 21.) Postquam generaliter dixit, mortuos ignorare quid hìc agatur subjungit: *Quod tamen de animabus Sanctis sentiendum non est: quia, quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent*. Quod repetit, *l.* 4. *Dialog. c.* 33. Et tandem S. Bernardus, *Epist.* 78. Martyres jubilare dicit ad nostros clamores, & preces.

§. II.

Respondetur objectionibus, & exponitur modus, quo preces nostras Sancti cognoscant.

V. PRimò objicitur: *Mortui nihil noverunt amplius* Ecclesiastæ 9. v. 5. 1. ad Cor. 2. v. 11. *Quis hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* Et *Job* 14. *v.* 21. de homine mortuo dicitur: *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget.*

Resp-

Respondetur præfatis locis significari, mortuos naturaliter non cognoscere quid agant vivi, & maximè nulli homini patere naturaliter arcanum cordis alterius: non verò quod præsertim animæ beatæ videndo Verbum, sive per revelationem specialem, non cognoscant ea, quæ faciunt vivi relatè ad illos.

VI. Sed dices, *Isaia* 63. *v.* 16. dicitur: *Tu enim Pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos*. Ex quibus Augustinus, l. de cura pro mortuis, c. 13. *Si tanti* (inquit) *Patriarcha quid erga populum ex his procreatum ignoraverunt... quomodo mortui vivorum rebus, atque actibus cognoscendis, adjuvandisque miscentur?* Ergo Sancti orationes nostras cognoscere non possunt. Inde ibidem referens illud, 4. *Reg.* 22. *v.* 28. ubi dicit ad Josiam: *Colligam te ad Patres tuos, ut non videant oculi tui mala omnia, quæ sum inducturus super locum istum*, sic ait: *Quid est ergo quod piissimo Regi Josiæ pro magno beneficio promisit Deus, quod esset ante moriturus; ne videret mala, quæ ventura illi loco, & populo minabatur?* Et infra: *Ibi ergo sunt spiritus defunctorum, ubi non vident quæcumque aguntur, aut eveniunt in ista vita hominibus*.

VII. Respondeo cum S. Thoma, a. 1. citato ad 1. *Quod verbum Augustini intelligendum est de cognitione naturali animarum separatarum.... non autem loquitur de cognitione, quæ est in Verbo, quam constat Abraham eo tempore, quo hæc dicta sunt per Isaiam, non habuisse, cùm ante Christi passionem nullus ad visionem Dei pervenerit*. Qua cognitione naturali nec Josias præmortuus visurus erat mala, quæ futura erant, cùm nec ipse ante Christum visione Dei donatus fuerit. Unde S. Thomas ibi *ad* 2. ait: *Sancti licèt post hanc vitam cognoscant ea quæ hìc geruntur, non tamen credendum est, quod afficiantur doloribus, cognitis adversitatibus eorum, quos in hoc seculo dilexerunt. Ita enim repleti sunt gaudio beatitudinis, quod dolor in eis locum non invenit. Unde si cognoscant eorum infortunia post mortem, nihilominus dolori eorum consulitur, si ante ejusmodi infortunia de hoc seculo subtrahantur*.

Sed fortè animæ non glorificatæ dolorem aliquem sentirent, si incommoda charorum suorum perciperent. Et quia anima Josiæ non statim glorificata fuit à corpore egressa, quantum ad hoc ex hac ratione concludere nititur, quod animæ mortuorum cognitionem non habeant de factis viventium.

VIII. Prætterire tamen non possum, Augustinum in hac materia citato loco fluctuanter loqui, & sub dubio relinquere, an spiritus defunctorum per se, an per relationem eorum, qui à vivis ad ipsos transeunt, aliqua, non tamen omnia, quæ hìc fiunt discant; an verò per revelationem Angelorum, vel alio modo. Et hoc ideo puto, quia cum Augustini seculo adhuc penderet quæstio, an sanctorum animæ statim à corporibus egressæ beatitudine donarentur, an verò hæc differenda illis esset usque ad diem judicii, Ecclesia enim de hoc nihil adhuc statuerat; Ideo loquens præcipuè de modo, quo Martyres in suis memoriis adsunt precibus viventium dicit: *Res hæc altior est, quàm ut à me possit attingi, & abstrusior, quàm à me valeat perscrutari. Et ideo quid horum duorum fit, an verò fortassis utrumque fit, ut aliquando ista fiant per ipsa in præsentia Martyrum, aliquando per Angelos suscipientes personam Martyrum, definire non audeo: mallem à scientibus ista perquirere*.

IX. Cæterùm quamvis dubitet Sanctus Augustinus de modo quo Sancti adsint precibus, & quo eas cognoscant; certius tamen est, quod ea quæ ad ipsos pertinent cognoscant, cognitione, non quidem naturali, sed divinitus eis tradita, ait enim, c. 15. *Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua, quæ hìc aguntur, quæ necessarium est eos nosse, & quos necessarium est ea nosse, non solum*

lum præterita, vel præsentia, verùm etiam futura Spiritu Dei revelante cognoscere, sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hic viverent cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse revelanda Dei providentia judicabat. Et *c.* 16. loquens de beneficiorum effectibus, quæ per Martyres dantur orantibus, ait: *Verùm ista divinitùs exhibentur, longè aliter quàm sese habet usitatus ordo singulis creaturarum generibus attributus*. Solùm ergo negat Augustinus spiritus mortuorum, & etiam Martyrum adesse precibus vivorum, easque cognoscere vi, & cognitione naturali; sed concedit absolutè, eas nosse, eisque adesse vi, & virtute divina, quamvis de modo, quo ista fiant, ambiguus sit.

X. Ex his deducitur, quòd etsi pro certo semper habitum fuerit, animas beatas preces nostras cognoscere, non tamen æquè pro certo habitus fuit modus, quo eas cognoscant. Aliqui enim dixerunt, eas cognoscere per præsentiam, quia omnibus supplicantibus præsentialiter adsint: & hunc modum tangit August. citatis locis. — Verum hic modus improbabilis videtur. Tùm quia: naturæ agilitas illis non præstat, ut simul sint in pluribus locis, cùm tamen pluribus in locis sæpe simul invocentur. Tùm quia: etsi præsentes sint, tamen naturaliter cognoscere non possunt preces merè internas, quæ solâ cogitatione concipiuntur. Imo non satis percipi potest, quomodo animæ separatæ accipere possint notitiam à rebus quibus adsunt.

XI. Aliqui dixerunt, precum nostrarum notitiam accipere ex relatione Angelorum, ut supra ex August. vidimus. — Sed nec iste modus sufficit. Hinc enim sequeretur, Sanctos non tunc quando eos invocamus preces nostras cognoscere, sed postea referentibus Angelis. Deinde adhuc quærendum superesset, quomodo Angeli eas cognoscant.

XII. Alii volunt, ut eas in Verbo videre dicantur. Idque vel à principio suæ beatitudinis, vi cujus ab initio statim videant omnia, quæ ad ipsos quocumque tempore spectabunt, quomodo docet S. Th. 3. *p. q.* 10. *a.* 2. animam Christi videre omnia in Verbo. Vel quod animæ sanctæ videant in Verbo ut in speculo quodam omnia, quæ ad se pertinent, & etiam preces nostras, non quidem ab initio, sed certo tempore, quando opus est ut iis revelentur, & in speculo divinæ claritatis quasi retegantur. Est enim speculum illud voluntarium repræsentans in se ipsum aspicientibus ea quæ vult, & quando vult. Quomodo sancti Prophetæ licèt nondum beati in lumine divino viderunt futura, & etiam occultas cordium cogitationes.

XIII. Hic postremus modus probabilior est, & indicatur à S. Augustino citato, *c.* 15. Hinc sequitur animas beatas non simul videre omnia quæ futura sunt, & consequenter nec tempus universalis resurrectionis, & judicii extremi. Nam licèt ea quæ videt beatus in Deo illa ipsa visione beatifica qua Deus videtur, ab initio simul videat: hac tamen visione beati non cognoscunt preces nostras, sed alia per influxum Verbi clarè visi, & eas ipsis manifestantis. Et hæc est mens S. Thomæ, qui quamvis affirmet, sanctos vota, & preces viventium videre in Verbo, simul tamen docet, eas per revelationem cognoscere, tùm hoc *a.* 1. *ad* 5. dicens: *Cogitationes cordium solus Deus per se ipsum novit, sed tamen alii cognoscunt quatenus eis revelatur, vel per visionem Verbi, vel quorumque alio modo*. Tùm 2. 2. q. 83. a. 4. ad 2. *Petitiones, quas ad eos dirigimus, Deo manifestante cognoscunt:* Tùm q. 8. de verit. a. 13. *Motus voluntatis, & cordis cogitatio non potest cognosci in aliquibus similitudinibus rerum naturalium, sed solum in essentia divina, quæ in voluntatem imprimit: & sic Angeli cognoscere non possunt cogitationes cordium directè, nisi in Verbo eis revelentur*. Recolantur dicta, *Tom.* 2. *in* 1. *part. de Visione Dei*,

Dei, quaest. 5. Dub. 3. §. 2. num. 11.

XIV. Secundò objicitur. Quantò est aliquis in caritate perfectior, tantò magis proximo in periculis subvenit. Cum ergo Sancti in carne viventes, statim ac suorum pericula noverunt eis praesto sint, multò magis id facere deberent Sancti in Cœlo si nostras preces cognoscerent. Cum ergo quamvis rogati id facere non videantur, signum est, quòd nostras preces, & indigentias non cognoscunt.

Respondet S. Th. art. 1. citato ad 3. *Quod animae Sanctorum habent voluntatem plenariè conformem divinae voluntati etiam in volito. Et ideo quamvis affectum caritatis ad proximum retineant, non tamen eis aliter auxilium ferunt, quàm secundum divinam justitiam vident esse dispositum. Et tamen credendum est, quod multum proximos juvent, pro eis apud Deum intercedendo.*

§. III.

An sit de Fide, & an necessarium, quòd Sancti preces nostras cognoscant?

XV. Circa primum Bellarminus, *l. 1. de beatitudine, cap. 20.* docet, quidem esse certum, ita ut nullo solido fundamento probari queat, Sanctos nostras preces non cognoscere. At de certitudine fidei nihil dicit. Similiter Vazquez *1. p disp. 30. c. 9.* solùm dicit, Ecclesiam certò sibi persuadere, nostras preces esse Sanctis cognitas. Estius autem, *in 4. dist. 45. §. 18.* dicit: *Quod si rectè invocantur Sancti, ut habet totius Ecclesiae fides; ergo valde probabile est, imo plusquam probabile, quod preces invocantium se cognoscant.* Unde quamvis Tridentini Patres hanc rem definire noluerint docent tamen: *impiè sentire, eos qui asserunt, stultum esse, in Cœlo regnantibus voce vel mente supplicare* (11a Sess. 25.) De hoc verò quod Sancti preces nostras immediate cognoscant, nihil dicunt.

Addi potest nullam de hoc extare apertam Sacrae Scripturae sententiam, aut evidentem traditionem, aut Ecclesiae definitionem quae certò statuat, aut definiat hanc rem velut dogma fidei. Verum quidem est, quòd sine maxima temeritate non posset negari, sanctis Patribus, ac Theologis conformiter Sacrae Scripturae docentibus, ita esse id, quod propterea unicuique Orthodoxo certum, ac persuasum esse debet.

XVI. Circa secundum: An scilicet absolutè necessarium sit, ut Sancti immediatè, & per se ipsos cognoscant nostras preces, ut eorum invocatio sit nobis salutaris. Affirmant aliqui volentes, ex eorum invocatione per legitimam consequentiam deduci, quod nostras preces cognoscant. Ita sentire videntur Valentia, & Svarez.

XVII. Alii, ut Hugo Victorinus, *lib. 2. de Sacr. p. 16. cap. 11.* Bellarminus, *lib. 1. de Beatit. c. 20.* Estius, *in 4. dist. 45. §. 20.* Sylvius, *in art. 2. q. 72. suppl.* fortè verosimilius censent, Beatos audire, & cognoscere preces nostras, & hoc unicuique debere esse certò persuasum: ad hoc tamen ut utiliter eos invocemus, absolutè necessarium non est, ut eas per seipsos cognoscant. Et primò. Nam etsi Sancti non cognoscant, nec audiant nostras preces, eas tamen cognoscit & audit Deus: cùm enim ipsi orent generaliter pro viventibus, & maximè pro sibi conjunctis, Deus, cui placet propter eorum vota nos exaudire, id quod precamur concedit. Ita Hugo Victorinus laudatus: *Quid amplius* (inquit) *vis? Timesne fortè, non orent, qui semper orant? Quomodo non orabunt pro te, quando tu oras, qui & quando tu non oras, orare non cessant.? Si non audiunt, inquis, & ego in ventum fundo verba, non audientibus, & non intelligentibus loquens. Ecce dicamus, non audiunt Sancti verba postulantium, neque ad beatitudinem illorum attinet ista nosse, quae foris aguntur. Ecce dicamus, non audiunt.*

Digitized by Google

aiunt. Nunquid Deus non audit? Quid ergo laboras investigare quid audiunt, & quantum audiunt Sancti quos oras, cùm ipse Deus audiat propter quem oras? Ipse videt humilitatem tuam, qui remuneraturus est devotionem tuam &c.

XVIII. Secundò. Dato, quòd Sancti non cognoscerent, nec Deo præsentarent nostras preces, esse possent alii, qui vice eorum eas præsentarent, puta Angeli. Ita Bellarminus citatus, qui ad argumentum hæreticorum, nimirùm: *Sancti non cognoscunt nostras preces: ergo frustra invocantur.* Respondet: *Hujus argumenti nec bonam esse consecutionem, nec verum id quod assumitur. Itaque primùm consecutio negari potest. Nam cum certum sit, ex tot Patrum testimoniis, & tot miraculis à Deo ostensis, eos qui invocant Sanctos exaudiri, & impetrare quod petunt; certè non frustra invocantur Sancti, etiamsi demus, eos non audire, neque cognoscere nostras preces; Nam alius aliquis eorum vice fungitur. Sicut non frustra supplicat Regi, qui certò scit Regem non lecturum supplicationem, sed aliquem alium ex aula ejus; & nihilominus ita se impetraturum quod petit, ac si Rex legisset supplicationem.* His favet quod dicebamus ex August. *lib. de cura pro Mort. c.* 15. animas beatas cognoscere nostras preces ex relatione Angelorum. Eadem fere habet Æstius supra citatus, & Raphael de la Torre, *in* 2. 2. *qu.* 83. *a.* 4. *disp.* 3. dicens: *Etiamsi sancti beati nostras orationes non agnoscerent, inde tamen non infertur, quod non orent pro nobis: nam illi benè sciunt, nos versari in magnis periculis, & pluribus egere; ergo possunt petere, & petunt auxilium divinum pro nobis.* Et infra: *Nec etiam infertur ex hoc quod beati ignorent nostras petitiones, ipsos non esse utiliter invocandos. Nam aliquis, v. g. Angelus potest eas Deo præsentare, & satis nobis sit, quod Deus ipsas audiat.* De hoc aliqua dixi, *in Vera Ecclesia, t.* 2. *p.* 2. *art.* 14. *§.* 7. *à n.* 46. Hæc probabiliter. Tenendum tamen est, ut diximus, preces nostras à sanctis beatis cognosci.

DUBIUM II.

An Sancti orent pro nobis?

§. I.

Resolutio Catholica.

I. Sicut fides Catholica docet, viventes pro mortuis quibusdam rectè orare, ut supra ostensum est: ita eadem fides docet Sanctos cum Christo in cœlis regnantes pro viventium salute sollicitos esse, de quo plura dixi, *in Vera Eccl. t.* 2. *p.* 2. *art.* 14. *§.* 8. Quia verò quæstio agitari potest de oratione sanctorum pro viventibus in genere, & pro viventibus etiam in particulari, ideo utramque expediemus.

II. Dico primò. Sancti orant pro nobis saltem in genere. Probo primò. Ex scriptura constat, sanctos Angelos pro nobis orare, & apud Deum intercedere, *Tobiæ* 3. *&* 12. *Psalm.* 90. *Daniel* 10. *&* 12. *Zachar.* 1. *Matth.* 18. *Hebr.* 1. & alibi. Nec enim hæc ad nudam hominum custodiam referenda esse, sed ad orationem, & intercessionem apertè ostendit locus, *Zachar.* 1. *v.* 12. ubi Angelus pro salute Judæorum ita Deum precatur: *Domine exercituum, usquequò tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est.* Et super illa verba, *Danielis* 10. *v.* 21. ubi Angelus ait: *Et nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester*, commentatur Hieronymus: *Ego sum (inquit) Angelus ille, qui offero Deo orationes tuas: & nullus est alius, qui adjutor meus sit rogandi pro vobis Deum, nisi Michael Archangelus, cui creditus est populus Judæorum.* Ergo etiam beatæ animæ Angelorum concives, ejusdem cum illis voluntatis, & caritatis pro viventibus orant: eòque magis, quod ejusdem naturæ simul, & re-

Digitized by Google

& redemtionis per Christum sint nobiscum participes, ideoque arctiori quodam societatis vinculo nobis conjunctæ, quàm Angeli, quos & naturæ sublimitas, & redemtionis immunitas à nobis secernit. Utitur hoc argumento S. Bernardus, *Serm. 2. de S. Victore*.

III. Probo secundò, ex orationibus fidelium in hac vita, dum vel pro se orant, vel pro aliis, ut justi pro justis, aut justi pro peccatoribus. Sic enim sanctos olim Prophetas, & Sacerdotes, Moysen, Aaron, Samuelem, Jeremiam, & alios sæpe Deum pro populo orasse legimus. Sic *Gen. 20. v. 7.* dixit Deus ad Abimelech, Abraham *orabit pro te, quia Propheta est, & vives*, & de Job, *c. 42. v. 8.* ait Dominus: *Job autem servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia*. S. Paulus in omnibus suis Epistolis, & se sine intermissione orare pro omnibus ad quos scribit, & eorum vicissim orationes pro se, & pro felici cursu Evangelii studiosè implorat. Demum in oratione Dominica Christus ipse nos docuit orare, & petere etiam pro aliis. Ex his quæ certa sunt, peto ab adversariis. Si Sancti dum erant in vita orabant pro aliis fidelibus, eorumque salute: Cur modo regnantes cum Christo pro eisdem non orant, eorumque salutis curam non gerunt, modò, inquam, jam de sua salute securi, & habentes caritatem jam confirmatam, eamque erga nos multo majorem, quàm dum adhuc in terris nobiscum versarentur? Hoc probandi modo usi fuere Cyprianus, *in Tract. de Mortalitate*, & præcipuè Hieronymus adversus Vigilantium, quem sic perstringit: *Dicis in libello tuo, quod dum vivimus mutuò pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio.... Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti, quantò magis post coronas, victorias, & triumphos? Unus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus Martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquam cum Christo esse cœperunt, minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in navi animas condonatas: & postquam resolutus esse cœperit cum Christo ora clausurus est: & pro his qui in toto orbe suo Evangelio crediderunt, mutire non poterit?* Hæc Hieronymus, & quidem fortiter.

IV. Alia via ex duobus præfatis exemplis procedere placet contra Recentiores hæreticos. Ipsi enim negant beatas animas orare, & intercedere pro nobis, ne fiat injuria Christi mediatori, qui pro nobis semper interpellat, & sufficientiæ pretii ab ipso pro nobis in cruce soluti. Sic igitur arguo. Angeli sancti pro nobis orant, fideles in hac vita mutuis precibus invicem se adjuvant, quod ipsi quos arguo negare non audent. Vel ergo horum orationibus fiet injuria Christo unico mediatori, & pretio in cruce per ipsum soluto, quasi hoc fuisset insufficiens, & consequenter dicendum à nemine ampliùs esse orandum, quod certè non affirmabunt. Vel quod etsi animæ beatæ orent pro viventibus, nulla fiat injuria mediationi Christi, & pretio per ipsum in cruce soluto.

V. Probo tertiò. Sancti veteres adhuc in limbo positi, erant in statu orandi, & de facto orabant; ergo multò magis animæ sanctæ in Cœlis regnantes. Ant. pro prima parte indicavit Deus ipse, *Jeremiæ 15. v. 1.* ubi ait: *Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum*. Ubi cum dixerit *si steterit*, non verò *si stetisset*, aut *si staret* apertè indicavit, Moysen, & Samuelem esse adhuc in statu orandi pro illo populo, sed eorum preces, se non exauditurum, ut olim. Si enim Moyses, & Samuel mortui, non essent amplius capaces standi orantes coram Deo,

incp-

inepta esset locutio; sicut esset ista si venerit, hùc Cicero, vel Demosthenes non persvadebunt mihi, quia mortui huc venire non solent. Hanc interpretationem defendi in *Vera Eccl. Tom.* 2. *p. a.* 14. §. 8. *n.* 59. & 60. & dictis Patrum confirmavi. Modò addo S. Gregorium, *Hom.* 27. *in Evangelia*, qui exponens præfata verba *Si steterit &c.* in persona Dei ait: *Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minimè contemno.* Et infra: *Nec illos modò pro amicis audio, quos magna virtutis merito orare etiam pro inimicis scio.* Quibus apertè indicat, Mosen, & Samuelem etiam modò mortuos orare pro amicis, & pro inimicis, sed Deum nolle eos pro amicis modò orantes exaudire.

Negare tamen non possum S. Thomam, *in* 4. *dist.* 45. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 2. præfatum textum exponere de Moyse, & Samuele viventibus, ait enim: *Quod Dominus loquitur ibi de Moyse, & Samuele secundum quod fuerunt in hac vita, ipsi enim leguntur pro populo orantes ira Dei restitisse: & tamen si illo tempore fuissent, non potuissent orationibus Deum placare ad populum propter populi illius malitiam: & hic est intellectus litera.* Quare ex præfato textu non videtur satis firmum pro orationibus Sanctorum contra hæreticos confici argumentum.

VI. Pro secunda verò parte affertur textus ex, 2. *Machab. c. ultimo*, ubi *v.* 12. dicitur visum fuisse Oniam jam mortuum. *Manus protendentem orare pro omni populo Judæorum*, & *v.* 14. cum apparuisset alius vir, Oniam dixisse: *Hic est qui multum orat pro populo, & universa sancta Civitate, Jeremias Propheta Dei.* His adeò claris testibus nil aliud opponunt hæretici, nisi quod libri Machabæorum non sunt Canonici. Sed eos esse canonicos, & divinos ostendi supra de purgatorio. Item, *in Vera Eccl. Tom.* 2. *p.* 2. *a.* 14. §. 9. & *in Tract. de lib. Vera Relig.* nondum publici juris facto.

VII. Alia pro hac veritate proferuntur ex novo Testamento. Primò, illud 2. *Petri* 1. *v.* 15. ubi postquam dixit se per revelationem certum esse brevi moriturum, subdit: *Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Quibus indicare videtur, se etiam post mortem sollicitum fore, ut memoriâ teneant ea, quæ vivens ipsos docuerat. Quamvis aliqui aliter ea exponant, ut si dicat. Dabo operam frequenter hæc inculcando vivens, ut post obitum meum ea memoriâ recolatis. Unde ex hoc textu non habemus firmum argumentum.

Secundò, *Apocal.* 5. ubi describuntur vigintiquatuor seniores in Cœlo procidisse coram throno Dei, *habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.* Quibus significatur, quod sicut Angeli, ita animæ beatæ in cœlo offerant Deo orationes viventium eas suis intercessionibus, & patrociniis adjuvando. Item, *Apoc.* 6. Animæ sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus suis, *v.* 10. *Et clamabant voce magna dicentes: Usquequò Domine (Sanctus, & verus) non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis qui sunt in terra?* ergo multo magis misericordiam petunt fratribus, & amicis suis. Voces autem illæ non possunt referri ad tempus quo erant in terra, ut somniat Brentius; nam Martyres in terris non petebant à Deo vindictam de persecutoribus, sed veniam potiùs illis implorabant. Voces ergo illæ sunt Martyrum in cœlis petentium vindictam ex amore justitiæ, & gloriæ Dei: ideoque dicunt, *usquequò vindices de iis qui sunt in terra?* Voces ergo illas emittebant Martyres jam in cœlis coronati.

VIII. Ne miretur tamen pius Lector si Scripturæ de orationibus, & intercessionibus Sanctorum jam defunctorum, sive veteris, sive novi Testamenti pauca, & hæc subobscurè videantur loqui. Ut enim notat Estius, *in* 4. *dist.* 45. §. 14. Scriptura vetus, cùm ei populo tra-

tradita fuerit, qui ad cultum idolorum, & superstitionem multorum Deorum erat admodum proclivis, et proinde non parum erat periculi, si hæc de intercessione sanctorum doctrina fuisset studiosiùs inculcata, ne ad divinos honores mortuis exhibendos, quos etiam lignis, & lapidibus, sæpè exhibuisse arguitur, facilè fuisset prolapsus. Novi verò Testamenti Scriptura in fundamento salutis, idest, fide in Christum Redemptorem statuenda, potissimum occupatur. Neque multum expediebat, ut Gentilibus recenter à cultu Deorum ad unius Dei fidem conversis, de mortuorum hominum patrociniis, & invocatione multa statim ab initio proponerentur; ne fortè vel sibi, vel infidelibus, qui ad fidem christianam adhuc adducendi erant, non tam abjecisse, quàm mutasse Deos viderentur, eâque ratione illi à vera Religione fierent alieni. Et sanè cum Catholici Manichæis opponerent, quòd duos Deos, unum bonum, alterum malum colerent, apud S. August. *l. 20. contra Faustum, c. 4.* Faustus ipse opponit catholicos idololatriam, & gentilismum non sustulisse, sed mutasse: *Vertistis* (inquit) *idola in Martyres, quos votis similibus colitis &c.*

IX. Non deest tamen, idque fortissimum pro orationibus, & intercessionibus sanctorum beatorum argumentum ex Scriptura. Hæc enim apertè docet communionem Ecclesiæ triumphantis cum militante. Nam, *Hebr. 12.* Apostolus dicit nos accessisse ad Ecclesiam primitivorum, qui sunt in Cœlis, idest, factos concives, & adscriptos in societatem eorum, qui sunt in Cęlis. *Galatas 4. v. 26.* Illam, quæ sursùm est Hierusalem esse Matrem nostram. Et *Coloss. 1. v. 18.* & *ad Ephes. 1. v. 22.* dicit, quòd Deus Christum dedit Caput super omnem Ecclesiam cęlestem; hujus enim etiam caput est Christus. His ergo positis sic arguo. Si Sancti in cœlis regnantes sunt concives nostri, si Ecclesia triumphans, in qua sunt illi, & militans sunt unum corpus, cujus caput est Christus: ergo inter Sanctos, & nos debet esse communio, qualis inter membra ejusdem corporis sub uno capite: sed ista communio exigit, ut membra sint pro invicem sollicita, & ut membrum fortius juvet infirmius; Hanc enim esse naturam membrorum sub uno capite docet Paulus, *Roman. 12.* & *1. Cor. 12.* ergo Sancti in cęlis, qui sunt membra caritate, & meritis fortiora, nos juvant, qui membra sumus debilia, & infirma. Ita censuit Georgius Cassander in consultatione super Augustin. confessione, dicens: *Hanc enim communionis sanctorum Deus vim esse voluit, ut membrorum inter ipsa quadam connexio esset, sic ut infirmiora membra firmiorum membrorum virtute sustentarentur.* Quam doctrinam, nec Hugo Grotius in annot. ad præfatam consultat. quamvis Acatholicus improbare audet, afferens exemplum veterum, qui Deum rogabant, ut propter Abraham, Isaac, & alios Sanctos viros eis benefaceret, subdens: *Neque enim minor est nostra cum martyribus spiritualis conjunctio, quàm illa carnalis populi Hebraici cum Patriarchis.*

X. Propterea audiendus non est Calvinus qui, *l. 3. Inst. c. 20. §. 24.* audet asserere, quòd mortuos *à nostro contubernio dum subduxit Dominus, nullum nobis cum illis reliquit commercium, ac ne illis quidem nobiscum.* Si enim diceret, nobis cum mortuis sanctis nullum esse commercium, nec illis nobiscum, in eis quæ pertinent ad vitam civilem, verum diceret: at quod nec in iis quæ pertinent ad vitam spiritualem ullum sit inter eos, & nos commercium, quomodo sustineri potest, si sumus cum illis unus populus, unum corpus, una Ecclesia? *Neque enim* (inquit S. August. l. 20. de Civit. Dei, c. 9.) *piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Christis: nec ali-*

Digitized by Google

quid prodesset ad ejus in periculis baptismum currere, ne fine illo finiatur hac vita: nec ad reconciliationem, si fortè per pœnitentiam, malamve conscientiam quisque ab eodem corpore separatus est. Quæ Augustini ratiocinatio benè adnotanda est.

XI. Supposita igitur hac conjunctione inter sanctos, & viventes tanquam inter membra ejusdem corporis, & cùm caritas, quæ est vinculum uniens membra hujus corporis, & quæ in beatis perfectior est, probat S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 11. Sanctos beatos orare pro nobis, & quod *quantò Sancti sunt perfectioris caritatis, tantò magis orant pro viatoribus, qui orationibus juvari possunt; & quantò sunt Deo conjunctiores, tantò eorum orationes sunt magis efficaces.* Nec tamen inferas, ex hoc sequi orationes inferiorum sanctorum, ut pote minoris efficaciæ, non esse implorandas. Nam respondet ibi ad 4. *Quod Deus vult inferiora per omnia superiora juvari. Et ideo oportet; non solùm superiores, sed etiam inferiores sanctos implorare: alioquin esset solius Dei misericordia imploranda. Contingit tamen quandoque, quòd imploratio inferioris sancti efficacior sit; vel quia devot. ùs imploratur, vel quia Deus vult ejus sanctitatem declarare.* Qua ratione plures gratias obtinemus intercessione recentium sanctorum, quàm veterum, non quia illi majoris meriti coram Deo semper sint, sed quia, vel erga eos devotio nostra magis afficitur, vel quia eorum sanctitatem vult Deus declarare.

Hinc eandem veritatem confirmat S. Th. *in 4. dist. 15. q. 4. a. 6. quæstiunc. 2.* dicens: *Quidam hæretici dixerunt, quòd sancti non possunt nos juvare orando pro nobis, quia unusquisque recipit secundum ea, quæ gerit. Sed hoc est contra articulum fidei, qui est sanctorum communio, quæ per caritatem fit: & ideo cùm etiam sanctis, qui sunt in patria, sit perfectissima caritas, competit eis pro nobis orare, non autem pro se, quia omnia eis ad votum succedunt.*

XII. Dico secundò. Sancti, qui cum Christo regnant, orant pro viventibus non solum in genere, sed pro singulis etiam in particulari, specialiter cùm ab his implorantur. Hæc assertio sequitur ex jam statutis. Si enim sancti beati æquali caritate feruntur erga omnia, ac erga singula membra sui corporis. Si etiam preces, quæ ad eos diriguntur cognoscunt, non solùm in communi, sed etiam in particulari, sequitur, eos orare non solùm pro viventibus in genere, sed etiam pro particularibus eorum patrocinium implorantibus. Hæc persuasio primis Ecclesiæ seculis adeò obtinuerat, ut tempore S. Augustini, *lib. de cura pro mortuis*, non pauci existimarent, martyres per realem præsentiam adesse singulis opem petentibus, ut videre est citato libro, *cap. 16.* Hoc fusè demonstrat Bellarminus, *l. 1. de Beatitud. SS. cap. 18.* à quibus tamen referendis abstineo, sicut, & ab objectionibus; quas contra dicta hæretici congerunt, tùm quia ex dictis evanescunt: Tùm quia, dum agemus de invocatione sanctorum, eas solvemus.

§. II.

An Sanctorum meritis adjuventur viventes?

XIII. **R**Ecentiores hæretici, qui negant, sanctos pro nobis orare, & eorum preces (si dentur) nihil nobis prodesse; multò magis inficiantur, eorum merita quidquam in nobis operari, sive quia in eis nulla admittunt merita, sive quia solius Christi meritis omnia nobis à Deo conceduntur bona. Sed his non obstantibus.

XIV. Dico. Sanctorum beatorum meritis, quæ dum viverent compararunt, fideles viventes maximè adjuvantur. Quod Sancti modò beati merita sibi dum hic viverent, compararint, & quod beatitudo quam possident sit retributio pro meritis, non est hìc dispu-

Digitized by Google

disputandum. Hanc enim veritatem contra Sectarios ex professo statui, *Tom. 3. in 1. 2. Tract. de merito, Qu. 5. Dub. 2. & 3.*

Quod verò merita, quæ dum viverent sancti, modò beati, compararunt, possint viventibus communicari, eisque prodesse, constare etiam potest ex articulo communionis Sanctorum, quam non solùm inter viventes esse, sed etiam inter beatos, & viatores perseverare tanquam inter membra ejus corporis, jam ostendimus. Unde fiet, ut sicut inter viventes merita unius de congruo, non de condigno, prodesse possunt aliis: ita merita beatorum prodesse possint mortalem vitam agentibus, sic, ut ex illis possit moveri Deus ad bona istis conferenda.

XV. Ita autem contigisse ostendit inter alios Cassander in prælaudata sua consultatione adducens ex scripturis exempla. Ex quo adducam sequentia, non ad vivos solum, sed ad vita mortali defunctos pertinentia, 3. *Reg. 15. v. 4.* Abiæ Regi Juda filio Roboam, quamvis mali meriti regi, tamen *propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Israel*, idest, filium, qui regnaret post ipsum. Ne autem dicatur, hoc concessisse Deum unicè ob implendam suam promissionem, subjungit immediatè, v. 5. virtutes, & merita Davidis pro causa, nimirum: *Eò quod fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ praeceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hethei.* Et eodem libro, *c. 11.* ob merita Davidis statuit Deus regnum super Juda à posteris ejus non auferre.

XVI. Rursus, 4. *Reg. 19. v. 34.* dicit Dominus: *Protegamque Urbem hanc* (Jerusalem) *& salvabo eam propter me, & propter David servum meum.* Et Isaiæ 37. idem repetit his verbis: *Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, & propter David servum meum.* Ubi ly *propter me* designat promissionem, & pactum à Deo factum, ly autem *propter David servum meum* designat Davidis merita, intuitu quorum Deus promisit, & voluit implere promissionem. Unde S. Chrysost. homil. 42. in Genes. *Multa enim* (inquit) *Domini bonitas est, & sæpè solet etiam propter paucos multis dare salutem. Et quid dico propter paucos justos? Sæpè quando non inventus est in præsenti vita justus, propter defunctorum virtutem, viventium miseretur, & curam habet: Unde clamat dicens*, protegam Civitatem hanc propter me, & propter David puerum meum: *Quasi diceret, licèt ipsi indigni sint, qui serventur, & nullam salutis habeant occasionem: Verùm quia solitus sum misericorditer agere .... propter me ipsum, & propter puerum meum David protegam: & qui ante tot annos è vita migravit, hic auctor est salutis iis, qui sua sese perdiderant desidiâ. Vidisti clementiam Domini, quomodo eos, qui virtute pollent, honore afficit, præponit, & toti multitudini æquiparat.* Eadem habet, *Homil. 26.* aliàs *27. in Matth.* ubi de Davide ait, quod peccati sui ita maculas eluit, ita mundus apparuit, ut etiam post mortem nepotum suorum peccata obtegeret: inde observat, Deum ex modo loquendi plus tribuere Davidi, quam Abrahæ; nam de hoc loquens, ait: *Recordatus sum testamenti mei, quod fuit ad Abrabam:* hìc verò non loquitur de testamento. Sed quid? *Propter David puerum meum protegam hanc Civitatem:* idest non purè propter factum, ut Sectarii autumant, sed ob Davidis merita.

XVII. Præterire tamen non possum, quod Cassander præcitata consultat. refert, nimirùm: *Hanc de communicatione meritorum Ecclesiæ sententiam non uno loco Bucerum confessum fuisse. Nam contra Abrincensem, sanctis, seu divis, ut ipse appellat, cœlitibus tribuit nostri summam caritatem, nostræque salutis voluntatem, Deo quoque illos tanti esse, ut propter eos nobis plurima largiatur. Ibidem: sicut fidem ipsam, inquit, bonorum operum, ac meritorum fontem, donum Dei gratuitum*

Digitized by Google

agnoscimus, & ipsa opera, & merita, Dei gratuita munera confitemur, quæ ex se nihil, dignatione tamen Dei, meritoque Christi, id sive nobis, sive aliis merentur, quod illis Deus ex ultronea sua benevolentia rependere statuit. Ibidem. Fatemur, inquit, eam esse communionem Ecclesiæ, ac mutuam Spiritus Sancti, totiusque divinæ beneficentiæ sub ministrationem, ut alii aliorum gratia ingentia à Deo beneficia, tùm interna, tùm externa percipiant. Idem in disputatis Ratisbonæ, anno 1546. de publicis Ecclesiæ precibus, quas collectas vocant, in quibus intercessiones, & merita Sanctorum commemorantur, ita scriptum reliquit. Cùm in his precationibus, quidquid divorum tribuitur intercessionibus, vel meritis, id totum non ab ipsis divis, sed à misericordia Dei, & per Dominum nostrum Jesum Christum petitur, eo ipso qui sic orant, confitentur, & testantur, se ea, quæ à Deo per sanctorum intercessionem, & merita orant, agnoscere esse gratuita Dei dona &c. Hæc ex Bucero uno ex primis Pseudo-reformatoribus refert Cassander. Ex quibus deducitur, intercessiones, & merita sanctorum, non tollere, quin ea quæ ipsis mediantibus consequimur, sint dona misericordiæ Dei, & per merita Christi, quæ sola in sanctorum meritis operantur, eorumque intercessiones valorant. Qua doctrina modernis Sectariis ora obstruuntur.

XVIII. Ut verò Sectarii, si fieri poterit, tandem acquiescant, & discernere incipiant inter gratias, & miracula quæ per intercessionem sanctorum fiunt, & ea quæ Christus facit, oportet, ut de omnibus sanctis teneant regulam, quam S. August. *Serm. 51. de diversis* (modò *Serm.* 310.) tradit: nimirum, *Stephanum Sanctum fecisse miracula in nomine Christi, nullum autem miraculum fecisse Dominum Christum in nomine Stephani; ut discernatis servum à Domino, cultorem à Deo, adoratorem ab adorando.* Et in Psalm. 130. *Ad vocem* (inquit) *Domini surrexerunt mortui, ad umbeam transeuntis Petri surrexit mortuus. Majus hoc videtur, quàm illud. Sed Christus facere sine Petro poterat, Petrus nisi in Christo non poterat: Quia sine me, inquit, nihil potestis facere.* Hoc discrimine volebat Augustinus, ut dissiparet Christianus calumniam veterum Paganorum: Utinam valeat ad dissipandam calumniam modernorum hæreticorum.

§. III.

An Orationes Sanctorum ad Deum pro nobis fusæ semper exaudiantur?

XIX. Supponit S. Th. *q.* 72. *Suppl. a.* 3. ubi hanc rem pertractat: *Quod Sancti dicuntur dupliciter orare pro nobis. Uno modo oratione expressa, dum votis suis aures divinæ clementiæ pro nobis pulsant. Alio modo oratione interpretativa, scilicet per eorum merita, quæ in conspectu Dei existentia non solum eis cedunt ad gloriam, sed sunt nobis etiam suffragia, & orationes quædam: sicut etiam sanguis Christi pro nobis effusus, dicitur veniam petere.* His suppositis

XX. Dico. Orationes sanctorum, quatenus votis suis expressè orant aliquid pro nobis postulando, semper exaudiuntur: *Quia* (inquit S. Tho. hoc a. 5.) *Non volunt nisi quod Deus vult, nec petunt, nisi quod volunt fieri. Quod autem Deus vult, semper impletur* (nisi loquamur de voluntate antecedente, secundum quam si velint etiam sancti, eorum voluntas non impletur.) Ut ergo docuerat, a. 1. ad 3. *Animæ sanctorum habent voluntatem plenariè conformem divinæ voluntati etiam in volito. Et ideo, quamvis affectum ad proximum retineant, non tamen eis aliter auxilium ferunt, quàm secundum divinam justitiam vident esse dispositum:* vel ut ait hoc a. 3. ad 5. *nisi quod in divina voluntate conspiciunt.* Unde quamvis non semper impleatur desiderium nostrum in eo, pro quo oramus sanctos, semper tamen imple-

Digitized by Google

impletur eorum voluntas, & oratio exauditur, quæ non aliud petit, nisi ut fiat id, quod Deus fieri decrevit: quo ordine si nos peteremus, voluntas etiam nostra, & oratio semper exaudiretur.

XXI. Sed dices primò. Si Sancti semper exaudirentur, maximè in his, quæ ad ipsos pertinent; sed in his non semper exaudiuntur. Nam, *Apoc. 6.* Martyribus petentibus vindictam de his qui habitant in terra, dictum est, *ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus fratrum suorum*; ergo multò minus exaudiuntur de his, quæ ad alios pertinent.

XXII. Respondet S. Th. hoc art. 3. ad 2. *Quod illa oratio Martyrum non est aliud, quàm eorum desiderium de obtinenda stola corporis, & societate sanctorum qui salvandi sunt, & consensus, quo consentiunt divina justitia punienti malos. Unde Apocal. 6. super illud:* Usquequò Domine &c. *dicit Glossa: desiderant gaudium majus, & consortium sanctorum, & justitia Dei consentiunt.* Non tamen quia eorum beatitudini essentiali aliquid deesset, sed quia optabant eam extendi ad corpus: & hoc quia ignorabant tempus quo hoc futurum esset: unde comperta Dei voluntate illud ad modicum differendi, quieverunt. Quare eorum petitio non fuit absoluta, sed conditionata.

XXIII. Dices secundò. Angelorum preces non semper exaudiuntur. Nam, *Daniel. 10.* Angelus, qui venerat in adjutorium Danielis pro liberatione populi orando, conqueritur, quòd ejus oratio fuerit impedita ab oratione contraria Angeli Persarum: *Ego veni (inquit) propter sermones tuos: Princeps autem Regni Persarum restitit mihi uno, & viginti diebus*; ergo de Orationibus Beatorum idem dici potest.

XXIV. Respondet S. Th. ibi ad 3. *Quod ista pugna bonorum Angelorum non intelligitur ex hoc, quòd apud Deum contrarias orationes funderent, sed quia contraria merita ex diversis partibus ad divinum examen referebant, divinam sententiam expectantes. Et hoc est, quod Gregorius 17. Moral. (c. 8. modò 12.) exponens prædicta verba Danielis dicit:* Sublimes spiritus gentibus principantes nequaquam pro injustè agentibus decertant, sed eorum facta justè judicantes examinant. Cumque uniuscujusque gentis, vel culpa, vel justitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, ejusdem gentis præpositus, vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur. Quorum tamen omnium una victoria est sui super se opificis voluntas summa, quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent, nunquam volunt. *Unde nec petunt. Ex quo etiam patet, quod orationes eorum semper exaudiuntur.*

XXV. Dices tertiò, *Hierem. 15.* dicitur: *Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum*; ergo orationes sanctorum non semper exaudiuntur. Hunc textum expendimus supra §. 1. *n.* 5. Nam S. Th. *in 4. dist.* 45. & hac *q.* 72. *art* 3. *ad* 2. vult, quod Dominus loquatur de Moyse, & Samuele secundum statum quo fuerunt in hac vita, qui etsi pro populo orantes iræ Dei restiterint, si tamen eo tempore vixissent, non potuissent orando Deum placare. Et secundum hanc interpretationem cessat difficultas: quia concedimus, orationes justorum in hac vita degentium non semper exaudiri — At in sententia plurium volentium, Deum ibi loqui de Moyse, & Samuele mortuis: dici potest, vel Deum non loqui absolutè, sed hypotheticè, & conditionatè *si steterit*: unde non sequitur, quod de facto steterint, & orarint, & quod repulsam passi fuerint, sed quod passi fuissent, si orassent. Vel quod cùm eo tempore quo Deus loquebatur, Moyses, & Samuel nondum essent beati in Cœlo, sed in limbo, ignorantes divinam voluntatem, orare poterant pro populo, & eorum oratio non exaudiri. Non sic autem beati ut dictum est.

XXVI.

XXVI. Dices quartò. Si beati non orant, nisi pro eo quod Deus vult, & sciunt eum velle, cùm id quod Deus vult semper fiat, etiam ipsis non orantibus fiet, & sic eorum orationes erunt superfluæ, & inefficaces ad aliquid impetrandum

Respondeo hoc discursu evinci omnes prorsus orationes esse infructuosas, & superfluas. Nam vel illis petitur id quod Deus vult fieri, & sic cùm quod Deus vult fieri semper fiat, etiam nobis non orantibus fiet: vel petitur id quod Deus non vult fieri: & sic cùm Dei voluntas debeat impleri, nobis etiam orantibus non fiet

Respondeo igitur cum S. Tho. *a.* 3. *cit. ad* 5. neg. illatum. Nam Beati nihil aliud petunt, nisi quod in divina voluntate conspiciunt: *Nec tamen oratio eorum est infructuosa: quia sicut dicit Augustinus, in Libro de Prædest. Sanctorum* (seu de Dono persever. c. 22. & Gregorius, l. 1. Dialog. c. 8.) *Orationes Sanctorum prædestinatis prosunt, quia fortè præordinatum est, ut intercedentium orationibus salventur: & ita etiam Deus vult, ut orationibus Sanctorum impleatur illud, quod Sancti vident eum velle.* Igitur si Deus vellet absolutè fieri, nullo habito respectu ad orationes, verum est quod fiet. At si velit fieri orationibus intervenientibus, non fiet, nisi illæ interveniant. Sicut quia vult dare gloriam intervenientibus meritis, non dat gloriam nisi merita interveniant.

XXVII. Hìc recolenda sunt quæ supra, *Qu.* 4. *Dub.* 2. §. 3. *num.* 27. indicavimus ex S. Tho. hoc 2. 3. ad 4. *Quod licèt Sancti non sint in statu merendi sibi, postquam sunt in patria, sunt tamen in statu merendi aliis, vel potiùs ex merito præcedente alios juvandi. Hoc enim apud Deum viventes meruerunt, ut orationes eorum exaudirentur post mortem.*

Vel dicendum, quòd oratio ex alio meretur, & ex alio impetrat. Meritum enim consistit in quadam adæquatione actus ad finem propter quem est, qui ei quasi merces redditur. Sed orationis impetratio innititur liberalitati ejus, qui rogatur, propter quod quandoque ex liberalitate ejus, qui rogatur, impetrat oratio, quod non meruit, vel ille qui rogat, vel ille, pro quo rogatur. Et ita quamvis Sancti non sint in statu merendi, tamen non sequitur, quod non sint in statu impetrandi.

DUBIUM III.

An Sancti à nobis rectè invocentur?

§. I.

Mendacia, & Calumniæ Calvini.

I. Quia contra catholicum dogma de invocatione Sanctorum, etsi omnes moderni Acatholici pugnent, nemo tamen impudentiùs, & effrænatiùs debacchatur, quàm Calvinus, placet ejus mendacia Catholico Lectori detegere, ut discat, quæ fides tali impostori habenda sit.

Primò ergo, *lib.* 3. *Inst. c.* 20. Passim Sanctos cum Christo regnantes vocat mortuos, larvas, umbras, colluviem, cum Scriptura titulis honorificis eos ornet.

II. Secundò. *Eodem lib. & cap.* §. 20. dicit, solum Christum introisse in sanctuarium Cœli, & solum ipsum *Populi eminus in atrio residentis vota ad Deum deferre.* Quibus alterum suum errorem confirmat, nimirum solum Christum in gloria cœlesti esse, animas verò Sanctorum in atrio manere expectantes diem Judicii extremi, & insuper contradicit Scripturæ quæ dicit, orationes nostras offerri Deo per sanctos Angelos, Tobiæ 12. v. 12. *Ego* (inquit Raphael) *obtuli orationem tuam Domino.* Et Apoc. 8. v. 4. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Imo contradicit sibi ipsi, dum infra sui oblitus admittit, Angelos offerre Deo nostras preces.

III.

III. Tertiò. *Eodem lib. & cap.* §. 21. dicit in Hymnis, & Litaniis Papistarum nullam unquam fieri Christi mentionem, & cum semper oremus mortuos, nunquam in nostris precibus Christum occurrere. — Sed quis tam solemne mendacium non detestetur? Nonne enim Litanias à Deo inchoamus dicentes: *Kyrie eleison, Christe eleison &c. Pater de Cœlis Deus &c.* Nonne Hymni, quos in Breviario legimus, sunt vel Ambrosii, vel Gregorii, vel Prudentii, vel Sedulii antiquissimorum autorum, & omnes terminantur *Gloria tibi Domine*, vel quid simile? Nonne omnes orationes, quæ leguntur in Missa diriguntur ad Deum, & terminantur *per Christum Dominum nostrum?* Nonne invocantes Sanctos dicimus: *Orate pro nobis;* invocantes autem Deum, & Christum, dicimus: *Miserere nobis?*

IV. Quartò, *ibidem* §. 22. dicit, nos invocare Sanctos planè ut Deos, & habere nos Deos plurimos, non pro numero urbium, ut dicitur *Jeremiæ* 2. *v.* 28. sed pro numero capitum multitudinis. — Sed hanc esse imposturam manifestè ostendunt Litaniæ, ubi ad Sanctos dicimus: *Ora pro nobis*. Nemo autem Deo dicere auderet: *Sancte Deus ora pro nobis*. Et quamvis aliqui erga aliquem ex Sanctis specialiter afficiantur, eum tamen non ut Deum, sed ut servum, & amicum Dei prosequuntur. Sed hæc non est nova calumnia. Nam etiam antiqui Ecclesiæ hostes mentiebantur homines mortuos pro Diis à Catholicis haberi, ut patet ex Cyrillo, *lib.* 6. *in Julian. ultra med.* & *lib.* 10. *ante med.* ex Eusebio, *lib.* 4. *hist. c.* 15. & *lib.* 8. *c.* 6. & ex August. *lib.* 22. *contra Faust. c.* 4. & Hieronymo *contra Vigilantium*.

V. Quintò ibidem dicit, nos rogare Virginem, ut filium jubeat facere quod petimus. — At cur mendacissimus nebulo id aliquo exemplo non probat? Verùm si *Josuè* 10. *v.* 14. dicitur: *Obediente Domino voci hominis:* cur non posset in aliquo lato sensu dici, filium Dei obedire matri aliquid petenti?

VI. Sextò ibidem dicit, nos ante statuas Barbaræ, vel Catharinæ demurmurare *Pater noster*, & Pastores hunc usum suo plausu approbare. — Non diffiteor. Sed fideles etiam simplicissimi interrogati, quid in hoc actu intendant, nonne respondebunt, se orationem dominicam dirigere ad Deum: id autem se facere coram imaginibus Sanctorum, sperantes per auxilium Sanctorum suam orationem ad Deum feliciùs perventuram: sicut si quis exponeret Regi supplicem libellum coram ministro, sperans ejus auxilio gratiam faciliùs se consecuturum? Quod si quis adeo stolidus, diceret S. Barbaræ *Pater noster*, quid hoc contra Ecclesiam, & Pastores, qui talem stoliditatem damnarent?

VII. Tandem reputat horrendum sacrilegium vocare sanctos Præsules salutis, & Sanctis dicere: *E Cœlo nos respice, nos adjuva*. — Sacrilegus ergo fuit Ambrosius, qui, *lib. de Viduis*, ait: *Isti sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumque nostrorum*. Sacrilegus etiam Gregorius Nazianzenus, qui, *Orat.* 18. *in Laudem S. Cypriani*, hæc dicit: *At tu nos è Cœlo benignus aspicias, sermones nostros, & vitam guberna, sacrumque hunc gregem pascentem adjuves &c.* & similia repetit in laudem SS. Basilii, & Athanasii. Si ergo isti sacrilegi non fuerunt, sed pii, neque sacrilega Ecclesia Catholica, quæ veterum pietatem erga Sanctos imitatur. Sed ut clariùs appareant Calvini, & suorum imposturæ primò ostendam, quomodo Sancti non sint invocandi, & deinde quomodo invocandi sint.

§. II.

§. II.

Modus quo Sancti Invocandi non sunt.

VIII. Circa modum Sanctos invocandi duo sunt errores extremi. Primus referente Epiphanio, *Hæres.* 78. & 79. fuit quorumdam, qui Collyridiani dicti sunt: Hi enim S. Mariam omnium Sanctorum Reginam veluti Deam invocabant parem Deo, eique propterea Collyridam panis velut in sacrificium offerebant. Alter fuit, & est eorum, qui Sanctos, & etiam B. Virginem, quocumque modo invocandos esse negant, dicentes esse homines mortuos, nullam notitiam precum nostrarum, aut curam nostri habentes. Contra primum errorem hic agemus, deinde in sequentibus contra secundum.

IX. Dico ergo primò. Non licet invocare Sanctos, nec ab eis petere, ut nobis tanquam auctores conferant gloriam, gratiam, aliaque beneficia ad beatitudinem conducentia. Est contra primum errorem, & contra calumnias supra relatas Calvini, & suorum.

Probatur autem primò. Nam certum est, Deum solum esse gratiæ, & gloriæ auctorem, & Dominum, Psal. 83. v. 12. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Ab ipso solo sperandum esse auxilium, Psal. 120. v. 1. *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à Domino.* In quem Psalm. S. August. Per *Montes* intelligit Sanctos viros, & præcipuè Apostolos, qui prædicatione Evangelii lucent, ad quos levandi sunt oculi, ut illuminemur. Addit tamen: *Sed non rursùs præsumant de montibus: quia ipsi montes non à se lucent, sed ab illo lucent, de quo dictum est: Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Montes possunt intelligi homines magni, homines clari. Et quis major Joanne Baptista? ..... audi confitentem. Et quid confitentem? Nos omnes, inquit, de plenitudine ejus accepimus. De cujus ergo plenitudine acceperunt montes, ab illo est tibi auxilium, non à montibus, in quos tamen nisi levaveris oculos per Scripturas, non admoveberis, ut ab illo illumineris.* Eadem dicit, *Tract.* 1. *in Joann.* & *Serm.* 46. *de Pastoribus, cap.* 8. ubi hæc habet: *Sunt enim & montes boni: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Et vide, quia non tibi in montibus spes est: Auxilium, inquit, meum à Domino, qui fecit cælum, & terram. Noli putare injuriam te facere montibus sanctis, quando dixeris: Auxilium meum, non à montibus, sed à Domino, qui fecit cælum, & terram. Ipsi montes hoc tibi clamant. Mons erat, qui clamabat: Audio in vobis schismata fieri, & unusquisque vestrum dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha, ego autem Christi. Leva oculos in illum montem, audi quid dicat, & nec in ipso monte remaneas. Audi enim quid sequatur. Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? Ergo postea cum levaveris oculos in montes, unde venerit auxilium tibi... securus sine ulla injuria montium dicas: Auxilium meum à Domino, qui fecit Cælum, & terram. Non solum tibi non succensebunt montes, sed tunc amabunt, tunc magis favebunt; si in ipsis spem tuam posueris, contristabuntur. Angelus multa divina, & mira ostendens homini ab homine adorabantur, tanquam levante oculos in montem. At ille à se revocans ad Dominum; noli, inquit, facere, illum adora: nam ego conservus tuus sum, & fratrum tuorum.* Ita Augustinus.

X. En quomodo à nobis invocari Sancti volunt, non ab ipsis auxilium quærendo, sed à Domino, non in ipsis spem collocando, sed in Domino, non ipsos tanquam numina adorando, sed ad eos oculos levando, ut ad confratres nostros, & conservos, ut apud communem Dominum caritate summa qua nos diligunt, suffra-

gia

Digitized by Google

gia sua interponant. Ita ab Ecclesia catholica Sancti invocantur, & non aliter, & qui contrarium ei impingit, manifestam calumniam ei imponit. Aperte enim Ecclesiæ mentem Tridentini Patres, *Sess. 25. in Decreto de Invocatione Sanctorum* expresserunt his verbis, nimirum: *Bonum, atque utile esse supplieiter eos* (Sanctos) *invocare, & ob beneficia impetranda à Deo per filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemtor, & Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere.* Quid, oro, hic tribuitur Sanctis, quod eos elevet supra conditionem servorum Dei, qui opem nobis præbeant rogando Deum, ut per merita Filii sui, qui solus est noster Redemtor, gratias, & auxilia nobis concedat?

XI. Doctrinam hanc confirmat Ecclesiæ praxis, quæ ut supra dicebamus in orationibus, quæ vel in missa, vel divino officio leguntur in celebritatibus Sanctorum nihil unquam aliud petit, quàm ut eorum precibus à Deo nobis per Christum beneficia concedantur.

Confirmat etiam ratio. Nam ea quibus indigemus superant vires puræ creaturæ, sunt enim dona supernaturalia; ergo nihil debemus à Sanctis petere, nisi ut à Deo precibus impetrent quæ nobis utilia sunt. Sed hoc inferius clariùs exponetur, cùm adversariorum argumenta solvemus.

XII. Notandum tamen est, nos cum dicimus non debere petere à Sanctis, nisi ut orent pro nobis, & orando impetrent à Deo, non facere vim in verbis, sed in sensu. Nam sicut Paulus, *Rom. 11. v. 14.* de se dicit: *Ut salvos faciam aliquos ex illis*. Et 1. Cor. 9. v. 22. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*; non ut Deus dando salutem, sed concionibus, & precibus cooperando, ut digni fiant eam recipiendi à Deo: Ita si quis alicui Sancto diceret da mihi salutem, aperi mihi aditum cœli, da mihi patientiam, sanitatem, & si tamen intelligeret da mihi salutem, aperi mihi aditum gloriæ, da patientiam, eam mihi impetrando tuis meritis, & precibus, reprehendendus non esset, cùm similibus verbis Cyprianum, Basilium, & Athanasium mortuos alloquatur Nazianzenus, ut alios Veteres prætercam.

XIII. Dico secundò. Sancti non sunt invocandi tanquam immediati intercessores nostri apud Deum, namquidquid à Deo nobis impetrant, per Christum impetrant. Hac assertione multę adversariorum cavillationes prçcluduntur. Tres enim personæ possunt considerari quando Deum oramus. Una ipsius Dei, à quo ut ab auctore petimus beneficia. Altera Christi, per cujus meritum precamur ea nobis conferri. Tertia ejus, qui à Deo per Christum pro nobis ea petit. Ex his tribus personis, primam gerere non possunt Sancti, sed solus Deus. Nec secundam, hanc enim gerit solus Christus, ut mox ostendemus; ergo restat, ut gerant solum tertiam, nimirum petendo à Deo nobis per Christum. Itaque Sanctos invocamus ad hoc solum, ut faciant id quod nos facimus, ut suis nostras preces juvent, quia meliùs, & efficaciùs ipsi facere possunt, quàm nos, meliùs illi & nos simul, quàm nos soli. Ita ex Bellarmino, *l. 1. de Beatitud. Sanct. c. 17.*

XIV. Prob. ergo assertio. Solus Christus est, qui mundum reconciliavit Deo, & qui meruit omnibus gratiam, & gloriam, & de cuius plenitudine omnes acceperunt necessaria ad salutem: *Quia* (ut habetur Colos. 1. v. 19.) *in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in Cœlis sunt*. Et 1. Joan. 2. v. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi*. Propterea Christus, *Joann. 10. v. 9.* de se dixit:

xit: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur.* Jo. 14. v. 9. *Ego sum vita... Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* Jo. 16. v. 24. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Hinc dicitur 1. Timoth. 2. v. 5. *Unus mediator Dei, & hominum*, & 1. Joan. 2. v. 1. *Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum.* Ex quibus omnibus sequitur, nec nostras, nec sanctorum preces posse pervenire ad Deum, eique acceptas esse, aut gratias pro quibus orant, consequi, nisi per Christum, ejusque merita valorentur. Et hoc indicant publicæ Ecclesiæ preces, quibus dicimus: *Concede nobis. Deus, ut intercedente hoc Sancto* tale beneficium consequamur, *Per Christum Dominum nostrum.*

XV. Hanc fuisse semper Ecclesiæ mentem colligo ex Patribus. Ambrosius enim, *lib. de Isaac, c.* 8. de Christo: *Ipse* (inquit) *sit caput nostrum... ipse oculus noster, ut per illum videamus Patrem, ipse vox nostra, per quam loquamur ad Patrem, ipse dextera, per quam Deo Patri sacrificium nostrum efferamus.* S. August. in Psalm. 108. ad illa verba: *Et oratio ejus fiat in peccatum*, ait: *Quoniam non est justa oratio, nisi per Christum.... Oratio autem, quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum.* Et S. Bernardus, Sermone de Dominica infra oct. Annunt. *Opus est* (inquit) *mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis utilior quàm Maria. Crudelis nimium mediatrix Eva, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit. Sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum, & viris, & mulieribus propinavit. Illa enim ministra seductionis, hæc propitiationis: illa suggessit prævaricationem, ista ingessit redemtionem.* En quòmodo S. Abbas Mariam vocat mediatricem ad mediatorem Christum, nempe filium.

§. III.

Veritas Catholica.

XVI. Dico tertiò. Sancti cum Christo regnantes rectè, utiliter à nobis invocantur, ut à Deo per Christum nobis beneficia impetrent. Constat primò ex jam dictis. Nam sancti beati cognoscunt nostras preces, caritate qua nobis conjunguntur pro nobis orant, eorum orationes, & merita per Christum sunt Deo accepta; ergo rectè, & utiliter à nobis invocantur. Recolantur dicta superius, *Dub.* 2. maximè §. 2. ubi fusè ostendimus per merita sanctorum, qui in veteri lege fide in Christum claruerunt, Deum multa populo concessisse.

XVII. Confirmatur rursus hoc ineluctabili argumento, quod etiam supra tetigimus. Nam in utroque Testamento sæpè legimus, viventes justos à viventibus invocatos, 1. *Reg.* 7. *v.* 8. dicunt filii Israel ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum.* Item Job, c. ultimo, v. 8. dicit Dominus amicis Job. *Ite ad servum meum Job... Job autem servus meus orabit pro vobis; faciem ejus suscipiam, ut non imputetur vobis stultitia.* Et v. 10. *Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Job, cum oraret ille pro amicis suis.* Jerem. 37. v. 3. & c. 42. v. 2. Item Rom. 15. v. 30. Paulus, ait: *Obsecro vos fratres.... ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Idem repetit, *Ephes.* 6. *v.* 19. 1. *Thess.* 5. *v.* 25. *Coloss.* 4. *v.* 3. & alibi. Hoc etiam probat factum Centurionis Evangelici, qui intercessores pro se misit ad Christum seniores Judæorum, indignum se reputans, qui per se ad Christum accederet. Quod factum ne dum reprehensum non fuit, quin potius audire meruit, Lucæ 7. v. 9. *Non inveni tantam fidem in Israel.* Quo docemur humilitatis esse, quod fideles suam indignitatem

agnoſcentes, aliorum precibus apud Deum commendari exoptant.

Si ergo licet vivos invocare, ut adjuvent nos ſuis precibus, qui tamen mortales ſunt, cur non licebit invocare ſanctos cum Chriſto regnantes? An quia nolunt? Non. Quia ſunt majori caritate præditi, & (ut loquitur Cyprianus, *Serm. de Mortalitate*) de ſua immortalitate ſecuri, & de noſtra incolumitate ſolliciti. An quia non poſſunt? At ſi poterant cum hìc eſſent peregrini, quantò magis nunc poterunt in patria? An quia non ſciant quid oremus? At jam oſtendimus, in Verbo noſtras preces cognoſcere. An ne eos invocando fieret injuria Chriſto uni mediatori, qui pro nobis interpellat? At cur non etiam ei ſit injuria dum viventes invocamus?

XVIII. Hoc argumentum Adverſarii nunquam ſolvere potuerunt. Quod enim Calvinus dicit, quòd vivi omnes ſubnixi unâ Chriſti interceſſione tam prò ſe, quàm pro aliis Deum rogant, & quia ſunt invicem membra, & quia Scriptura hortatur, ut oremus pro invicem, *Jacobi* 5. Cur hoc idem de ſanctis quoad nos mortuis, ſed cum Deo viventibus non dicit? Iſti etiam ſunt ejuſdem Eccleſiæ membra, ut oſtendi. Iſti una Chriſti interceſſione nituntur: quidquid enim nobis petunt, à Deo per Chriſtum petunt. Iſti demum, etſi non habeant aures corporales, audiunt tamen, & cognoſcunt noſtras preces ad eos directas, ut ſuperius oſtendi.

XIX. Confirmo fortiùs hoc idem. Minus communicant nobiſcum ſancti Angeli, quàm animæ beatæ, ut per ſe notum eſt: & tamen ſancti Angeli invocantur, & invocantium preces cognoſcunt, & invocantibus præſto ſunt; ergo multo magis &c. Min. probavimus ſupra, *Dub.* 2. §. 1. Nunc addo, *Geneſ.* 48. *v.* 16. ubi Jacob benedicens filiis ſuis poſtquam dixerat: *Deus in cujus conſpectu ambulaverunt Patres mei... Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea uſque in præſentem diem*, ſubjungit, *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*. Ubi S. Patriarcha ſuper filios primò invocat Deum, deinde Angelum tutelarem ſuum. Porrò quod illud verbum *benedicat* deſignet invocationem, oſtendit illud, Pſalmi *66. v.* 2. *Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, illuminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri*, quo expreſſa Dei invocatio apparet.

XX. In hanc veritatem ab initio Eccleſiæ conſpirarunt Patres, tam Græci, quàm Latini: Ex Græcis Irenæus, *lib.* 5. *c.* 19. Evam à Maria Virgine contraponens: *Et ſi* (inquit) *ea inobedierat Deo; ſed hæc ſuaſa eſt obedire Deo, uti Virginis Evæ Virgo Maria fieret advocata*. Euſebius, *l.* 13. *Præparat. Evang. cap.* LI. de viris Sanctis mortuis, ait: *Nam, & eorum ſepulchra celebrare, & preces ibi, votaque nuncupare, & beatas illorum animas venerari conſuevimus; idque à nobis meritò fieri ſtatuimus*. De concurſu ad ſepulchra Martyrum ſuo tempore celebratiſſimo ſcribit Baſilius, *Epiſt.* 95. (aliàs 261.) *Epiſt.* 197. (al. 55.) ubi dicit, quòd honor Sanctorum refertur ad Dominum, & *Epiſt.* 252. (al. 291.) Gregorius Nazianz. ſupra relatus, *Orat. in Cyprianum*, Baſilium, & Athanaſium. Cyrillus Hieroſolym. *Catechef.* 5. *Myſtagogica*, ubi de Miſſæ ſacrificio loquens: *Poſtea* (inquit) *recordamur eorum quoque, qui obdormierunt: primum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus eorum precibus, & legationibus orationem noſtram ſuſcipiat*. S. Ephrem Syrus, *Serm. in SS.* 40. *Martyres*, ait: *Subvenite ergo mihi Sancti veſtris interceſſionibus, & vos dilecti Sanctis veſtris precibus, ut Chriſtus linguam meam ad dicendum moveat, os ad enarrandum, cor ad intelligentiam, &c.* Et Serm. 2. de laudibus omnium Martyrum: *Obteſtamur igitur vos, o ſanctiſſimi Martyres, qui pro Domino Salvatore, ejuſque amore ſpontè, ac promtè atrociſſima tormenta ſubiiſtis, quamobrem etiam familiarius ei conjuncti eſtis; ut pro*

Digitized by Google

nobis miseris peccatoribus negligentia squallore obsitis Dominum deprecemini, ut divinam suam in nos infundat gratiam &c. Et infra: *Nunc ergo, o beatissimi viri, & gloriosi Martyres Dei, me miserum peccatorem vestris precibus adjuvate, ut in hora illa tremenda misericordiam consequar &c.* Prætereo alios Patres Græcos Gregorium Nissenum, *Orat. in S. Theodorum*, Theodoretum, *in Hist. Sanctorum Patrum*, Damascenum, *l. 4. de fide, cap. 16.* & Theophylactum, *in c. 11. ad Hebr.* aliosque. Solum addo Ecclesiam Græcam modernam, etsi schismate divulsam, adhuc vel veteri in hoc dogmate consentire, ut patet ex Synodis contra Calvinistas seculo elapso coactis, præcipuè Hierosolymitana, *anno 1672. q. 4.*

XXI. Jam ad Patres latinos venio, inter quos Cyprianus, *Serm. de Mortalitate*, & alibi. S. Hilarius, *in Ps. 124.* ait: *sed neque desunt stare volentibus Sanctorum custodia, neque Angelorum munitiones*, & infra *bonum quidem præsidium Angeli, sed melius Domini*, ut doceat, Angelorum, & Sanctorum præsidium niti meritis, & virtuti Christi. Item in Psalm. 129. *Intercessione itaque horum* (Angelorum) *non natura Dei eget, sed infirmitas nostra: missi enim sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem: Deo nihil ex his qua agimus ignorante; sed infirmitate nostra ad rogandum, & promerendum spiritalis intercessionis ministerio indigente.*

S. Ambrosius, *lib. de Viduis*, ultra medium: *Obsecrandi* (inquit) *sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam, si qua habuerunt peccata, laverunt. Isti enim sunt Dei Martyres nostri præsules, speculatores vitæ, actuum que nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiam cum vincerent cognoverunt.*

S. Hieronymus tùm loco citato supra contra Vigilantium. Tùm in Epitaphio Paulæ circa finem: *Vale* (inquit) *ò Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus juva; fides, & opera tua Christo te sociant, præsens faciliùs, quod postulas, impetrabis.*

S. Augustinus, *Serm. 17. de Verbis Apost.* (modò *Serm. 159.*) *Serm. 94. de diversis* (modò 316.) *cap. 5.* exhibens quasi in pictura Stephanum lapidatum, & Saulum lapidantium vestimenta servantem, deinde conversum in Paulum, & modo cum eo quem lapidavit regnantem, utrumque ita affatur: *Ambo ibi vos videtis: ambo modò sermonem nostrum auditis; ambo pro nobis orate: ambos vos exaudiet, qui vos coronavit, unum priùs, alterum posteà — unum qui persecutionem passus est, alterum, qui persecutus est. Ille tunc agnus erat, ille autem lupus erat: modò autem ambo agni sunt. Agni agnoscant nos, & in grege Christi videant nos: orationibus suis commendent nos, ut quietam, & tranquillam vitam impetrent Ecclesia Domini sui.* Lib. de cura pro mort. c. 4. dicit, se non videre aliam causam, cur corpora fidelium apud memorias Martyrum sepeliantur, nisi ut viventes, qui eos diligunt: *eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adjuvandos, orando commendent.* Et *lib. 7. de Bapt. contra Donat. c. 1.* Orationibus S. Cypriani sese commendat.

Victor Vitensis, *l. 5. de persecutione Africana*, circa finem pro Ecclesia Sanctos invocans: *Deprecamini* (inquit) *sanctissimi Patriarchæ, de quorum stirpe generis nata* (Ecclesia) *est, quæ nunc laborat in terris. Orate Sancti Prophetæ, cognoscentes afflictam, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores ejus, quam ut congregaretis, universum orbem, ascendente in vobis Domino, ut equi velocissimi cursitastis. Præcipuè tu beate Petre, quare siles pro ovibus, & agnis à communi magno Domino magnâ*

Digitized by Google

gnâ tibi cautela, & sollicitudine commendatis? Tu Sancte Paule gentium magister, qui ab Jerusalem usque ad Illyricum prædicasti Evangelium Dei, cognosce, quid VVandali faciunt, & Ariani, & filii tui gemunt lugendo captivi &c.

XXII. Nimius essem si omnia priorum, & subsequentium seculorum Patrum de invocatione Sanctorum testimonia vellem huc transferre, ut Paulini, *in fine Carminis panegyrici de S. Celso, & Epist. 12. ad Severum.* Prudentii, *in Carminibus, seu Hymnis de Sanctis.* S. Fulgentii, *in Serm. de Laudibus Mariæ.* S. Leonis, *Serm. 5. de Epiph.* S. Gregorii, *lib. 2. Dialog. cap. ult.* Turonensis, *l. 1. de Gloria Mart. c. 94.* Bedæ, *lib. 4 in Cant. circa finem.* S. Anselmi, *l. de Excellentia Virg. Mariæ.* S. Bernardi, *Serm. 2. super Evang. missus est.* —

Prætereo etiam miracula ad invocationem Sanctorum à Deo facta, quorum aliqua referunt S. August. *l. 22. de Civit. Dei, c. 8.* Greg. Turonensis, *in libris de Gloria Mart. & Confess.* Sanctus Ambrosius, *Serm. 90. qui est de S. Agnete.* Theodoretus, *l. 5. Hist. c. 24. & lib. 8. ad Græcos.*

XXIII. Tanta omnium seculorum traditionis mole oppressi Sectarii, eam declinare vellent. Sed incassum, ut videbimus. Magdeburgenses. *Centur. 4. c. 4.* dicunt, vel Patres in hoc errasse: vel à maligno spiritu ea in operibus eorum fuisse inserta. Sed quàm temerarium sit primum, nemo non videt. Secundum verò mere fictitium se ipso apparet. — Brentius, *cap. 24. Confess.* Wittembergensis dicit, Patres per Prosopopœjam fuisse locutos, nimirum invocando mortuos ac si viverent, sicut in declamando alloquimur interdum Cœlum, vel terram, aut homines mortuos, quos tamen certò scimus non audire — Sed hoc merum esse figmentum demonstrant prælaudata testimonia, quibus invocantur Sancti tanquam certò audientes, & cognoscentes vota supplicantium, sperantium eorum se intercessionibus juvandos, quod plerumque comprobavit eventus.

Calvinus verò, *l. 3. Instit. c. 20.* dicit, Patres voluisse quidem prohibere hanc superstitionem, sed non potuisse frangere impetum vulgi. Quod conatur ostendere ex Concilio Carthag. III. *c. 23* ubi prohibetur, ne in precibus, quæ ad Altare funduntur, oratio dirigatur ad alium, quam ad Patrem. Quare S. August. *l. 22. de Civit. Dei, c. 10.* dicit sanctos non invocari à Sacerdote sacrificante.

Sed nimis infelix est hoc effugium. Nam si Patres tentassent consuetudinem invocandi sanctos evellere, eam in suis scriptis improbassent, non eam suasissent, non ad eam fuissent adhortati, & multo minus ipsi passim sanctos invocassent, cujus oppositum eorum testimonia supra laudata ostendunt. Et præsertim S. Augustini, qui præfato Concilio Carthagin. III. interfuit. Mens igitur dicti Concilii non fuit invocationem Sanctorum absolutè excludere, aliàs exclusisset etiam invocationem Filii, & Spiritus Sancti cùm dicit: *Et cum altari assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio.* Sed fuit, ut oratio Sacerdotis sacrificium offerentis dirigatur ad personam Patris, non Filii, aut Spiritus Sancti, quòd etiam modò servamus, quamvis toti Trinitati sacrificemus. Ratio autem hujus esse potest, quia cùm victima, quam in sacrificio offerimus sit Jesus Christus filius Patris, ideo oratio, & sacrificium potiùs ad personam Patris dirigitur.

De invocatione autem Sanctorum nulla ibi debuit fieri mentio. Nam ibi solum mentio fit de illâ oratione qua sacrificium offertur, in hac autem non invocari Sanctos, sed solum Deum cui sacrificium offertur exploratum est. Et hoc est quod intendit citato loco S. Augustinus, dicens: *Nec ibi (in Templis) erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo, & Martyrum, & nostro: ad quod sacrifi-*

Digitized by Google

crificium sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco, & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat invocantur: Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum: quia Dei Sacerdos est, non illorum. Quibus Augustinus vult, in sacrificio non invocari Martyres, eo modo quo Deus, nimirùm, ut accepttent sacrificium, quia hoc eis non offertur, sed Deo. Cæterùm etiam ad altare Martyres suo modo, & ordine invocari fatetur idem S. August. *Serm.* 19. *de Verb. Ap.* (modò *Serm.* 159.) *Tract.* 84. *in Joan.* Et Cyrillus, *Catechesi Mystag.* 5. supra relatus. Concludo quod si Patres Carthaginenses Invocationem SS. penitus tollere voluissent, sequentium seculorum Patres eam non commendassent, cujus oppositum supra indicavimus.

XXIV. Prætereunda non est ratio, qua S Thomas 3. *p. Suppl. q.* 72. *art.* 2. ostendit, Sanctos esse à nobis interpellandos ad orandum pro nobis, quæ talis est. Secundum Dionysium, c. 5. Cœlest. Hierarch. *Iste est ordo divinitus institutus in rebus, ut per media ultima reducantur in Deum. Unde cùm Sancti, qui sunt in patria sint Deo propinquissimi*, & quasi inter Deum, & nos dum hic peregrinamur à Domino, hoc divinæ legis ordo requirit, ut sicut mediantibus Sanctorum suffragiis Dei beneficia in nos deveniunt, ita nos in Deum reducamur, & iteratò beneficia sumamus mediantibus Sanctis: *Et inde est, quòd eos intercessores pro nobis ad Deum constituimus, & quasi mediatores dum ab eis petimus, quòd pro nobis orent.*

Et (ut ait ibi ad 1.) *Sicut non est propter defectum divinæ potentiæ, quod mediantibus secundis causis agentibus operatur, sed est ad complementum ordinis Universi, ut ejus bonitas multiplicitùs diffundatur in res, dum res ab eo non solum suscipiunt bonitates proprias, sed insuper quod aliis causa bonitatis existant: ita etiam non est propter defectum misericordiæ ipsius, quod oportent ejus clementiam per orationes Sanctorum pulsare, sed ad hoc ut ordo prædictus servetur in rebus.*

§. IV.

Adversaria argumenta solvuntur.

XXV. Multa congerunt Adversarii. Et primò objiciunt. Nemo debet invocare eum, in quem non credit: *Quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt?* (Rom. 10. v. 14.) sed nemo dicitur credere in sanctos, sed solum in Deum; ergo nemo debet invocare Sanctos.

XXVI. Retorqueo primò instantiam. Nemo debet invocare eum, in quem non credit: sed nemo credit in Sanctos adhuc hic viventes; ergo nec viventes invocare potest, ac eorum preces implorare. Cùm ergo hoc sit falsum etiam apud Adversarios: ideo &c. Deinde respondeo dist. maj. Nemo debet invocare ut auctorem salutis, in quem non credit, con. maj. ut suæ salutis impetratorem, nisi &c. nego maj. Hoc autem modo, non primo invocamus Sanctos. Porrò S. Paulus loquitur de priori invocationis modo, quo solus Deus invocari debet: præmittit enim: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit*, deinde subdit: *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Quasi dicat* (inquit S. Th. hic Lect. 2.) *sine dubio invocatio* (nominis Dei) *salutem facere non potest, nisi fide præcedente. Pertinet autem invocatio ad confessionem oris, quæ ex fide cordis procedit*, *Psalm.* 115. Credidi propter quod locutus sum. Hoc autem genere invocationis à nobis solum Deum invocari, non autem Sanctos, jam supra ostendi, §. 2.

Cæterùm generali invocatione posse homines Sanctos, sive vivos, sive mortuos invocari, & aliquam spem in eorum orationibus poni, Scriptura testatur. Nam, *Genes.* 48. *v.* 16. Jacob benedicens filiis Joseph: *Invocetur* (inquit) *super eos nomen meum, nomina-*

que.

Digitized by Google

quoque patrum meorum Abraham, & Isaac. Ex quo S. August. *num.* 199. Locutionum in Gen. notat: *Invocationem dici aliquando, qua non Dei, sed hominum fit*. Et Paulus, Ep. ad Philemonem, v. 4. *Gratias* (inquit) *ago Deo meo semper memoriam tui faciens in orationibus meis; Audiens caritatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jesu, & in omnes Sanctos*. Super quæ verba Hieronymus fusè ostendit, neminem posse credere in Deum, nisi credat, & in Sanctos ejus, idest, nisi credat etiam, quæ de Sanctis scripta sunt.

XXVII. Secundò objiciunt, 1. *ad Timoth.* 2. *v.* 5. dicit Paulus: *Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus*; ergo sicut faceret injuriam Deo, qui admitteret alios Deos, ita faceret injuriam Christo unico mediatori, qui admitteret alios mediatores; sed qui invocat Sanctos facit sibi alios mediatores; ergo facit injuriam Christo.

XXVIII. Hæc objectio, cui maximè fidunt Adversarii, instantiam patitur quam supra. Nam si Christo non facit injuriam, qui viventes interpellat, ut pro se orent; ita nec ille, qui Sanctos cum Christo regnantes invocat, qui nulli ab eo invocantur, ut sumant partes Christi mediatoris, quasi novum pretium pro nobis solventes, & Deo illud exhibentes; sed ut se teneant ex parte nostra rogando Deum, ut per Christum pretium redemtionis nobis applicet.

XXIX. Respondeo igitur, dist. consequ. alios mediatores redemtionis per se tales, qualis est Christus: con. conf. Mediatores puræ impetrationis, ut per gratiam, & merita Christi fructus redemtionis in nos derivetur, nego conf. Christus igitur unicus mediator est per modum redemtionis, & hoc indicat Paulus statim subjiciens: *Qui dedit redemtionem semetipsum pro omnibus*. Unicus etiam mediator est ratione naturæ: quia solus ipse cum Deus sit, & homo medius est inter Deum, & hominem, ut observavit Cyrillus, *lib.* 12. *Thesauri*, *c.* 10. Cæterùm hoc non tollit, quin alia minus stricta ratione, aliqui etiam virtute ab ipso participata fiant mediatores. Nam sicut, ut supra ex S. Th. dicebam, non est ex defectu potentiæ Dei, neque injuria ei fit ut primæ causæ, quod dentur aliæ causæ secundæ, quæ non solum suscipiant in se bonitates proprias, sed insuper quod aliis causa bonitatis existant, imo per hoc divina bonitas multipliciùs diffunditur in res: ita non est ex defectu pretii soluti à Christo, neque injuria fit ejus mediationi, quod dentur alii mediatores, qui non solum suscipiant in se fructum suæ redemtionis, sed insuper causa sint, ut aliis idem fructus communicetur: Per hoc enim talis fructus multipliciùs in nos diffunditur.

Neque hoc, ut somniatur Calvinus, *l.* 3. *Inst. c.* 20. §. 20. est facere Christi mediationem temporariam; æternam vero, ac nunquam intermorituram ad servos rejicere. Nam cùm mediatio servorum nihil agere possit, nisi vi mediationis Christi in ipsis, & per ipsos operantis, sine qua nemini pateret accessus ad Deum; propterea mediationem Christi non temporariam facimus, sed æternam. Ut autem à Calvino, & gregalibus de hac voce *Mediator* omnis scrupulus auferatur, audiatur Moyses, qui absque scrupulo, Deuter. 5. v. 5. *Ego* (inquit) *sequester, & medius fui inter Dominum, & vos*. Unde Paulus, *Galat.* 3. *v.* 19. dicit Legem esse ordinatam *per Angelos in manu Mediatoris*, nempe Moysis. Propterea Nazianzenus, *Orat.* 6. Martyres non veretur appellare *Mediatores ad Dominum*, sicut nec Cyrillus, dicto, *c.* 10. eodem nomine insignire Apostolos, & Prophetas.

XXX. Sed instabis. S. Augustinus, *l.* 2. *contra Epist. Parmeniani*, *c.* 8. describens characterem veri, & unici Mediatoris, de quo loquitur Paulus. dicit: *Pro quo autem nullus interpellat,*

sed

sed ipse pro omnibus : hic unus, verusque mediator est : cujus typus quoniam præfigurabatur in Sacerdote veteris Testamenti, nullus illic invenitur orasse pro Sacerdote. Et propterea Paulus quia sciebat, se utpote membrum ejusdem corporis Ecclesiæ, aliorum orationibus indigere : *Nec mediatorem se facit inter populum, & Deum, sed rogat, ut pro se orent invicem omnia membra Corporis Christi.... Nam si esset mediator Paulus, essent utique, & cæteri coapostoli ejus : ac sic multi mediatores essent, nec ipsi Paulo constaret ratio, qua dixerat, unus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus*. Cùm ergo Sancti cum Christo regnantes secundum nos pro omnibus interpellent, & nullus interpellet pro ipsis, jam convenit eis ratio veri Mediatoris, & sic multos mediatores admittimus, ea ratione, qua Christus, contra mentem Pauli

XXXI. Respondeo neg. conf. Nam sententia Augustini est, verum, ac solum Mediatorem esse illum, qui per se ipsum interpellat pro omnibus, non indigens ullo qui pro se interpellet, vel per quem interpellet. Hujusmodi autem non sunt Sancti, nam & Christo media ore opus habent, & per illum exaudiuntur. Alioquin etiam Angeli essent mediatores eo modo quo Christus; nam Angeli orant pro omnibus, & nemo pro illis. Sed ideo non sunt mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egent Christo, per quem impetrent nobis à Deo beneficia.

Cum verò negat, vel Paulum, vel quemquam alium esse mediatorem, aliàs multi essent mediatores ut Christus, loquitur contra Parmenianum, qui utpote Donatista, dogmatizabat, gratiam Sacramenti pendere à bonitate ministri, ex quo sequebatur, ministrum esse mediatorem eo modo quo Christus, quatenus ab ejus sanctitate derivaretur sanctitas in sacramenta. In quo sensu nullus nec beatus potest dici mediator, quia non propria, sed Christi sanctitas est, quæ sacramenta sanctificat. Et in hoc sensu nec Paulus, nec Apostoli poterant dici mediatores.

XXXII. Tertiò objiciunt. Apostolus ad Coloss. 2. v. 18. *Nemo* (inquit) *vos seducat volens in humilitate, & religione Angelorum*. Unde, *Apoc*. 19. *v*. 10. Angelus S. Joannem volentem eum adorare repulit, dicens : *Vide ne feceris, conservus tuus sum, & fratrum tuorum.... Deum adora*. Similem repulsam ab Angelo passus est S. Joannes, *cap*. 22. *v*. 9.

XXXIII. Respondeo Apostolum avocare Colossenses à secta eorum, qui de Christo nimis humiliter sentientes, præferebant ei Angelos, eosque honorabant tanquam vel mundi Creatores, vel quibus mediantibus purgari nos oporteret. Unde addit Paulus : *Non tenens caput*. Quia is, qui Angelos ita honorat, Christo tanquam capiti non adhæret. Hunc fuisse errorem Cerinthi scribit Baronius, *ad ann. Christi* 60. *n*. 18. Simoni Mago illum etiam tribuunt Irenæus, *l*. 2. *c*. 20. (modò, *c* 23.) & Tertullianus, *l. de præscr. c*. 33. quam ut ait Pamelius in hunc Tertull locum Angelorum servitutem, seu religionem impugnat Apostolus, *ad Coloss*. 2. Sed cujuscunque fuerit is error, certum est illum initio Ecclesiæ apud non paucos viguisse, nec parvo tempore, qui nimirùm, vel Angelos, vel ut minores Deos secundum Platonicos, tanquam mundi hujus fabricatores adorarent, vel neglecto Christo, ad Deum per Angelos vellent pervenire. Contra istos Paulum monere Colossenses testantur Chrysost. *Homil*. 7. *in hunc locum*, dicens : *Sunt nonnulli qui dicunt, non oportere per Christum reconciliari, & ad Patrem accedere, sed per Angelos. Et propterea* (Paulus) *sursum, ac deorsum, quæ de Christo sunt, versat*. S. Hieronymus, *Epist. ad Algasiam*, *q*. 10. dicit Paulum reprehendere eos, qui *quascumque offerunt victimas, non Deo offerunt, sed Angelis refugis, & spiritibus immundis*. Theodoretus in dictum Pauli tex-

li textum rem fusiùs exponens : *Qui legem* (inquit) *defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes, legem per eos datam. Mansit autem diù hoc vitium in Prygia, & Pisidia. Quo circa Synodus quoque qua convenit Laodicæ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos; & in hodiernum usque diem videre licet apud istos, & eorum finitiones oratoria S. Michaelis. Illi ergo hoc consulebant, utique humilitate utentes, universorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perveniri, & oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare.*

XXXIV. Patet ergo ex his, Paulum, & laudatos Patres damnare eos, qui neglecto Christo cultum idololatricum Angelis, etiam refugis exhibebant. Sic enim ait Concilium Laodicænum à Theodoreto indicatum, cap. 35. *Non oportet Christianos derelicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominanda congregationes facere, quæ omnia interdicta sunt. Quicumque autem inventus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema sit, quoniam dereliquens Dominum nostrum Jesum Christum, accessit ad idola.* At quid hinc contra nos, qui nec invocamus Angelos tanquam Deos, nec illos interponimus, nisi ut per Christum precibus suis à Deo beneficia nobis impetrent? Aliud est neglecto Rege invocare ministrum, ut gratiæ auctorem; aliud invocare ministrum, ut per filium Regis, à Rege gratiam impetret.

Quod verò Theodoretus ait, adhuc suo tempore mansisse Oratoria S. Michaelis; potest intelligi, vel quod suo tempore adhuc manserint vestigia oratoriorum, in quibus hæretici illum coluerant ei sacrificando, ut modò Romæ, & alibi perseverant ruinæ templorum, in quibus Ethnici idolis sacrificarunt; vel quod templa ad sacrificandum malis Angelis ab hæreticis constructa, adhuc manerent à Catholicis conversa in Oratoria S. Michaelis. Sicut Romæ adhuc videtur Templum omnium Deorum conversum in Ecclesiam, seu memoriam omnium Sanctorum. Quod enim templa idolorum olim conversa sint in basilicas Martyrum fatetur Theodoretus ipse, *l. 8. de Martyribus*, S. Gregorius, *l. 2. Dialog. cap. 8.* scribit S. Benedictum Templum Apollinis, quod erat in Monte Cassino, convertisse in oraculum S. Martini, & ubi Apollinis ara fuit, oraculum S. Joannis construxisse. Unde ipse S. Greg. *l. olim 9. Ep. 71.* nunc *lib. 11. Epist. 76. ad Mellitum Abbatem*, præcipit Augustino Anglorum Episcopo, ut fana idolorum non destruat, sed aqua benedicta aspergat, & reliquiis Sanctorum ornet, ac demum in templa veri Dei convertat. Etenim, ut ait S. Augustinus, Epist. 47. olim 154. ad Publicolam : *Cùm templa, idola, luci..... in honorem veri Dei convertuntur, hoc de illis fit, quod de hominibus, cùm ex sacrilegis, & impiis, in veram religionem mutantur.*

XXXV. Ad id quod additur de Angelo, qui prohibuit S. Joannem ne ipsum adoraret; dico cum S. Thoma, 2. 2. qu. 103. a. 2: ad 1. *Quod Angelus prohibuit Joannem non à quacumque honoratione, sed ab honoratione adorationis latriæ, quæ debetur Deo* (fortè enim existimavit S. Joannem in illa visione putasse eum esse Deum, non Angelum) *vel etiam ab honoratione Duliæ, ut ostenderet ipsius Joannis dignitatem, qua per Christum erat Angelis adæquatus, secundum spem gloriæ filiorum Dei, & ideo nolebat ab eo honorari tanquam superior.* Quod observans S. Gregorius, *lib. 27. Moral. c. 8.* modò 15. ait : *Hinc est, quod ante Incarnationem ejus* (Christi) *in Testamento veteri adorasse homo Angelum legitur* (Gen. 18. v. 2.) *nec tamen adorare prohibetur : sed post mediatoris adventum, cùm se Joannes adorando Angelo prostravisset, audivit :* Vide ne feceris, conservus tuus sum, & fratrum tuorum. *Quid est enim, quod priùs se æquanimiter concedebant adorari, post ab homine Angeli recusant,* nisi

nisi quòd priùs hominem carnalibus corruptionibus deditum, nec ab eisdem carnalibus corruptionibus redemtum, quo abjectiorem noverant, justiùs contemnebant; postea verò humanam naturam eo jam subjectam habere non poterant, quo hanc in auctore suo super semetipsos ductam videbant? Non ergo Angelus se à Joanne honorari noluit, quia illa honoratio adorationis esset idololatrica, aliàs nec in veteri Testamento hoc Angeli permisissent. Sed quia indecens existimavit, quòd homo, cujus natura ad unionem cum Deo fuerat elevata, & propterea factus fuerat Angelis æqualis, ante Angelum adoraturus procumberet: *Neque enim* (ait Gregorius) *jam debebat in membris subjectam despici, quæ in ipso membrorum capite meruit prælata venerari.*

XXXVI. Quartò objiciunt. Quis sit invocandus, Christus verbo, & exemplo nos docuit: Verbo quidem. Nam, *Matth. 6. v. 9.* ait sic ergo vos orabitis: *Pater noster qui es in Cœlis*, quod repetit, *Lucæ 11. v. 2.* exemplo etiam. Nam ipse sepè Patrem compellat, Joan. 12. v. 27. *Pater salvifica me*. Joan. 11. v. 41. *Pater, gratias ago tibi, quoniam exaudisti me*. Non ergo Angeli, vel homines mortui invocandi sunt.

XXXVII. Respondeo, quòd si hoc valet, solus Pater invocandus erit, non Filius, aut Spiritus Sanctus, cujus tamen oppositum Magdeburgenses, *Centur. 1. lib. 1. cap. 4. columna 139.* quorum est hæc objectio, apertè ibidem asserunt. Imo nec esset invocandus Christus ipse, quem tamen unicum esse mediatorem ipsi volunt. Non ergo benè concluditur Christus verbo, & exemplo solum Patrem invocari docuit; ergo Angeli, & homines Sancti suo modo invocandi non sunt; Christus enim ibi non intendit docere, à quo bona petenda sint, seu quinam orandus sit, satis enim constabat Deum esse orandum, & solum Deum tanquam bonorum auctorem; sed potiùs docere, quænam bona à Deo petere debeamus.

XXXVIII. Quintò Objiciunt. Nullum extat Scripturæ mandatum, vel exemplum, vel promissio de invocatione Sanctorum; ergo Sancti non sunt invocandi. Ita Confessio Augustana, *a. 21.* & communiter Sectarii.

XXXIX. Respondeo primò, Job, *c. ultimo* colligi mandatum, exemplum, & promissionem: ibi enim dicitur: *Ite ad servum meum Job*. Ecce mandatum. *Et orabit pro vobis*. Ecce exemplum. *Et ego suscipiam faciem ejus*. Ecce promissionem. — Scio responsuros Sectarios, quod Job erat vivus, & præsens: at Sancti mortui sunt, & absentes. — At si Scriptura probat, & exaudit orationes eorum, qui in hac vita mortali adhuc sunt, cur non probabit orationes Sanctorum, qui vita immortali cum Christo in Cœlis fruuntur? Certè hi sunt amici Dei, caritate nobis conjuncti, nostras preces cognoscunt, ut superiùs fuse ostensum est. Quid ergo deest ut invocari possint?

Respondeo secundò, dato ant. neg. conf. Nam nec Scriptura indicat Sanctos mortuos in genere pro tota Ecclesia orare: Et tamen Apologia confessionis Augustanæ hoc apertè concedit, his verbis: *De Sanctis, etsi concedimus, quòd sicut vivi orant pro Ecclesia universali in genere; ita in Cœlis orent pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus extat in Scriptura, præter illud somnium sumtum ex libro Machabæorum posteriore;* ergo etiam particulariter invocati orabunt, & aderunt invocantibus ope, & auxilio, quod facta, & miracula à Deo ad eorum invocationem patrata abundè testantur, quæ non negabit, nisi qui in meridie voluerit cæcutire.

XL. Sextò objiciunt, & simul replicant ex Calvino, *l. 3. Inst. c. 20. §. 23.* Nemo audet causidico apud terrenum Principem uti, nisi à Principe ipso admissus sit. *Unde ergo vermibus* (inquit

quit Calvinus) *tanta licentia, ut Deo patronos obtrudant, quibus munus injunctum non legitur?*

Rursùs: Christus est Patri longè acceptissimus, cui nihil addere possunt Sancti. Imo ipsius Christi promissionem tenemus dicentis, Joan. 16. v. 23. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Et Rom. 8. v. 32. *Qui etiam proprio filio suo non pepercit, & pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Ad quid ergo egemus patrocinio Sanctorum, si omnia per Christum accipimus, omnia per ipsum à Patre nobis donata sunt?

XLI. Respondeo, instantiam retorqueri de Sanctis viventibus, quibus nos commendamus, ut pro nobis particulariter coram Deo intercedant. Unde enim huic, vel illi viventi legimus munus patroni, vel causidici pro nobis apud Deum fuisse injunctum? Si dicas, hoc saltem in genere legi ut invicem orationibus vivorum nos commendemus. Dicam ego: Cur hoc, nisi quia eos piè credimus esse amicos Dei, ac Deo acceptos? Cùm igitur certiùs credamus, Sanctos in Cœlis beatos esse, Dei amicos, eique charos; multò magis poterimus eos ut patronos coram Deo præsentare. Neque id sine Dei licentia facimus. Si enim quis collectas, & orationes nostras æquo animo consideret, inveniet, in eis nos primò rogare Deum, ut preces Sanctorum suscipiat, & per Dominum Jesum Christum, ea quæ per ipsos ab eo petimus, largiatur.

XLII. Ad id, quod additur, dico, falsum supponere, nimirùm, quòd ponamus preces Sanctorum, sive mortuorum, sive viventium, ut suppleant aliquid quod desit passioni, & meritis Christi, quasi ille non sit Patri satis acceptus. Cùm eas ponamus, ut nobis supplicibus se injungant, & suppleant id quod deest ex parte nostra, qui sepe sumus minus dispositi, & minus digni, ut ea quæ in nomine Christi petimus obtineamus. Nam Deus pater omnia quidem cum Christo nobis donavit, sed alia sine prævia nostra oratione, ac dispositione, ut fidem, & primam gratiam, alia verò non nisi media oratione nostra, vel aliorum, ut peccatorum veniam virtutum incrementum, perseverantiam: alioquin ex eo quod Pater cum Christo omnia donavit, inferri deberet, non solum orationes Sanctorum, sive viventium, sive in Cœlis regnantium esse superfluas, sed etiam superfluum esse, nos pro nobis orare.

XLIII. Demum objiciunt. Sanctorum invocatio ethnica superstitione non caret. Nam sicut Ethnici unam rem ab uno ex suis Diis petebant, ab alio aliam, unum uni rei præficiebant, alteri alium; ita nos unum invocamus contra pestem, alium contra dolorem dentium, alium oculorum &c.

XLIV. Hæc objectio, quam hodierno tempore magnificant Calvinus, ac cæteri ejusdem surfuris, est antiqua querimonia Juliani Apostatæ apud Cyrillum, *lib. 6. in Julianum*, Manichæorum apud August. *lib. 20. contra Faust. cap.* 4. & Vigilantii apud D. Hieron. *lib. in Vigilantium*. Omnes enim isti conquerebantur, quòd Christiani verterint Idola, in Martyres, quos votis similibus colerent. Unde cùm hos præfati Patres impugnent. Videant Acatholici moderni, à quibus sua dogmata hauserint, eosque pudeat.

XLV. Respondeo igitur Deum posse, si voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, sicut & sine Sanctis multa, & etiam omnia dare: interdum autem velle aliquod miraculum intercessione unius magis, quàm alterius operari. Sed quare? quia vult. Quis autem novit consilium Dei? aut quis ei dicere potest, cur ita facis? sic per unum Sanctum multas gratias concedit, & per alterum merito forte majorem, paucas, vel etiam nullas, quia spiritus Dei

dividit singulis prout vult. Ita S. Aug. *Epist.* 137. modo 78. *ad Clerum, & Seniores Hipponensis Ecclesiæ*, dicens: *Ubique quidem Deus est, & nullo continetur, vel includitur loco qui condidit omnia; & eum à veris adoratoribus in spiritu, & veritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam justificet, & coronet. Verumtamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest ejus consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi Beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui ut pergerent; quia inde nobis faciliùs fideliusque scribi potest, quidquid in eorum aliquo diviniùs fuerit propalatum. Nam & nos novimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, ubi mirabiliter & terribiliter Dæmones confitentur, furem quemdam, qui ad eum locum venerat, ut falsum jurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Africa Sanctorum corporibus plena est? Et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dicit:* Non omnes *Sancti* habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum; *Ita nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique prout vult*. Ita S. Augustinus.

QUÆSTIO VI.

De Sanctorum Canonizatione.

EGimus de animarum Sanctarum in Cœlis regnantium invocatione. Quia tamen, ut saltem publice invocentur, requiritur, ut ab Ecclesia tanquam tales sint declaratæ, quæ declaratio *Canonizatio* dici consuevit: Idcirco de hac præsens quæstio inquiret, quid sit, ad quem spectet, & an tale judicium sit certum.

DUBIUM I.

Quid sit Canonizatio.

§. I.

Prophana origo, & de Apotheosi.

I. CAnonizatio, quæ à *Canone* dicitur, seu Catalogo, tanquam inscriptio in canone, seu catalogo, in usu fuit superstitioso apud Romanos, Gentiles, & dicebatur *Apotheosis*, à verbo *Apotheo* quod est *inter Deos refero*. Unde Apotheosis erat alicujus defuncti inter Deos relatio. Cujus mos à Cæsare Augusto primùm institutus fuit, deinde à Tiberio instauratus: quique eo honore erant affecti, inter Deos, seu divos relati dicebantur.

II. Ritus autem ex Dione, & Herodiano hic erat. Postquam in Imperio successor rostra ascenderat, defunctumque Imperatorem laudaverat, Senatoribus adstantibus, & lugentibus, erat lectus ex ebore & auro factus stragulis purpureis, auroque intextis ornatus, & subtus illum tanquam in feretro defuncti corpus jacebat occultum. Ante omnia verò statua ejus cerea vestitu triumphali ex palatio ferebatur ab iis, qui in sequentem annum magistratus designati fuerant, deinde ex curia altera aurea, tertia curru triumphali vehebatur: ferebantur etiam statuæ majorum, & propinquorum ipsius qui è vita discesserant. Aderant etiam pictæ omnes Provinciæ, & nationes, quæ aut in societatem ab ipso receptæ, aut devictæ fuerant. Ita extra urbem in campum martium veniebant: ibi rogus, sive suggestus quidam specie quadrangula æquis lateribus assurgebat in tabernaculi formam impletus interius aridis fomitibus, exteriùs autem stragulis, & eburneis signis intextis. Super istud alia tabernacula assurgebant, in quorum supremo currus inauratus, quo mortuus Impe-

Imperator olim vehebatur, erat collocatus. His celebratis, Imperator successor facem capiebat, eamque tabernaculo admovebat, tùm Consules, & cæteri Magistratus ordine ignem subjiciebant, cunctaque illicò fomitibus, odoramentisque referta valido igne corripiebantur: mox è suprema tabernaculi, seu rogi parte Aquila dimittebatur, qua in Cœlum ipsam Principis animam deferri credebatur. Et ex tunc defunctus Imperator unà cum cæteris numinibus colebatur. Consuetudo autem erat referendi in Deos Imperatores post mortem, ut omnes hoc honore donarentur. Hinc Svetonius, *in c.* 4. factum illud Vespasiani dictum refert, qui *prima morbi accessione, inquit, puto Deus fio.*

III. Nec solum apud Romanos, sed & apud alias gentes hæc homines deificandi invaluerat consuetudo. Tùm quia eos quos ut Deos colebant, homines fuisse certum est, & maximè de Hercule, Libero, Castoribus; & de Alexandro Macedone præter Plutarchum, & Qu. Curtium refert Ælianus Variar. hist. lib. 5. c. 12. Quod *Convocata Atheniensium concione, Demades surgens decreto jussit, ut Alexander scriberetur Deus decimus tertius.* Et cùm indignum hoc Græcis videretur, mulctâ centum talentorum Demadi irrogata est. Imo Alexandrum hunc honorem ambiisse etiam dum viveret, colligitur ex eodem Æliano, *l.* 9. *c.* 37. ubi refert, Olympiadem matrem ita ei scripsisse: *O fili, tu verò cum inter cœlites locari volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nune neque illorum quidem, quorum omnibus mortalibus æquale, & par jus est, particeps fieri potes, terræque simul, & sepultura.* Qua effræni ambitione elatus maximè fuit, cum superata Perside, devictoque Dario, se *filium Jovis* appellari voluit.

§. II.

Sacræ Canonizationis origo.

IV. Omissa gentilium superstitione referendi in Deos mortales homines, eosque plerumque flagitiosos, transeo ad quærendam originem sacræ consuetudinis inscribendi catalogo, non Deorum, sed servorum, & amicorum Dei, viros, quorum vita fide, ac pietate eluxit.

Hujus aliqua initia deteguntur in *Lege veteri, Ecclesiastici* 44. ubi Sinachides proponit universæ Ecclesiæ veteri celebrandos, & memoriâ colendos viros, qui dum viverent fide ac pietate insignes fuerunt: *Laudemus* (inquit) *viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.... Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.... Corpora eorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum vivit in generationem, & generationem. Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet Ecclesia.* Hos autem viros gloriosos recensens inferius dicit fuisse Henoch, Noè, Abraham, Isaac, Jacob, Moysen, & successive omnes alios, sive Sacerdotes, sive Prophetas zelo, sapientia, fide, ac pietate claros. Non posset autem dicere, quòd laudem nuntiat Ecclesia, & alia, nisi Ecclesia vetus eos Sanctorum albo inscripsisset. De eisdem similia habet Stephanus, *Act.* 7. Idem confirmat Paulus, *Hebr.* 11. ubi recenset omnes, qui ab initio mundi testimonio fidei probati fuerunt, & consequenter, ut sancti habiti, quamvis nondum accepissent repromissionem gloriæ, quia nondum auctor fidei Jesus passione, & morte tua Cœlos aperuerat.

V. Hinc celebrior cepit esse Sanctorum Canonizatio in nova lege, sicut & sanctitas. Cùm enim Sanctum apud Ethnicos esset illud, quod sanguine victimæ esset consecratum, aut conspersum, teste Isidoro, *l.* 5. *Etimolog.* *c.* 4.

c. 4. Cùm etiam in veteri lege omnia sanguine animalium sanctificarentur, ac mundarentur, juxta dictum Pauli, *Hebr. 9. v.* 22. Et omnia penè in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio; Quantò mundiores, & sanctiores erunt Sancti novæ legis, qui in sanguine agni immaculati mundati, & sanctificati, Apoc. 1. v. 5. *Qui lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo*. In Cœlos admissi cum Christo regnant?

Quamvis autem initio Ecclesiæ, Christiani omnes indistinctè *Sancti* appellarentur, ut à Paulo Roman. 1. v. 7. 2. Cor. 13. v. 12. *Salutant vos omnes Sancti*, & à Luca, *Act. 9. v.* 13. ubi Ananias: *Domine* (inquit) *audivi à multis de viro hoc* (Saulo) *quanta mala fecerit Sanctis tuis in Jerusalem*; & hoc nomine à posteris Ignatio, Polycarpo, Tertulliano &c. vocati fuerint. Et apud Ethnicos Græcos *Hosii*, hoc est Sancti honoris gratia vocarentur Sacerdotes. Attamen tractu temporis obtinuit usus, ut illi soli Sancti ab Ecclesia dicerentur, quos Ecclesiæ declaratione in eminentiori virtutis, & sanctitatis gradu heroico vixisse, & usque ad finem perseverasse constitisset.

VI. Ex his incipit apparere, nullo unquam tempore viros, cæteroquin in sanctitate mortuos, publice habitos fuisse ut Sanctos, nisi Ecclesiæ declaratione, vel quasi canonizatione accedente. Hujus tamen non semper idem ritus, ac solemnitas fuit. Primis Ecclesiæ seculis à Notariis, & Diaconibus ad id delegatis, virtutes, miracula, actaque omnia quæ verum sanctitatis testimonium exhiberent, ac si Martyres fuissent veram pro Christi fide mortem probarent, annotabantur, & describebantur. Ex hoc annotandi, ac describendi ritu orta fuerunt varia Martyrologia, quæ tùm apud Latinos, tùm apud Græcos etiam nunc extant.

Hunc ritum adnotandi acta, virtutes, & diem mortis, præcipuè Martyrum, institutum fuisse credimus *anno Christi* 93. à S. Clemente I. Rom. Pont. de quo scribit Anastasius Bibliothecarius cum aliis, quod septem urbis regiones Notariis divisit, eisque jussit, ut res Martyrum gestas conscriberent. Ritum S. Anterus Papa, *anno* 236. innovavit, præcipiens, ut res Martyrum gestæ diligenter exquisitæ, & Notariis conscriptæ in ærarium Ecclesiæ reponerentur. S. Fabianus Notariis septem totidem Diaconos adjunxit, mandans ut res Martyrum gestas; ac dies mortis eorumdem à Notariis conscriptos, ad cæterorum exemplum, qui Christi fidem profitebantur, colligerent. S. denique Felix I. *anno* 271. Martyrum gloriæ, & fidelium exemplo consulens, decrevit, ut singulis quoque annis sacrificia in eorumdem Martyrum memoriam celebrarentur, quæ sanè res canonizatum jam Sanctum declarans, à cæteris qui successerunt Pontificibus, observata fuit.

VII. Hujus consuetudinis servandæ in Africa sollicitus S. Cyprianus, Epist. 37. *Dies* (inquit) *eorum* (Martyrum) *quibus excedunt adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster ..... scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiscum Domino protegente celebrabimus*. Hoc Cypriani testimonium non solum probat ritum illius temporis Martyres in Canone inscribendi, sed ulterius ostendit finem, ob quem hoc fiebat, nimirùm, ut in Ecclesia fierent statis diebus oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum. Quod mirè facit contra modernos hæreticos.

VIII. Procedente verò tempore severiori criterio in examinandis Martyrum causis opus esse cœpit. Non enim

Digitized by Google

enim omnes qui vulgò jactabantur Martyres, veri Martyres erant. Nam tempore Diocletiani aliqui erant, qui sacros codices tradere nolentes propterea martyrium subibant, & hos Mensurius Carthaginensis Episcopus veros Christi martyres declarat. Alii verò erant, qui se se offerrent persecutionibus non comprehensi, & ultrò dicerent, se habere scripturas, quas non traderent, à quibus hoc nemo quæsierat, & ab eis honorandis Mensurius prohibuit Christianos. Ita refert S. Augustinus *in Breviculo Collat. tertia diei*, *c.* 13. Hæretici, Schismatici, & alii, qui extra Ecclesiam patiebantur, inter quos Donatistæ, suos Martyres venditabant. Cum ergo nullus sit verè Martyr, nisi pro vera fide patiatur, & pro justitia, quia *Martyrem non facit pœna, sed causa*, ut ait August. *Ep.* 89. alias 167. & alibi: cùm insuper martyrium extra Ecclesiam, etsi pro nomine Christi subeatur, nihil prosit, ut ex Cypriano, *Epist. ad Jubajanum*, ait Augustinus idem, *l.* 4. *de Bapt. contra Donatistas*, *c.* 17. oportuit, ut Ecclesia investigaret priùs causam mortis, & an qui mortuus Martyr dicebatur, mortuus esset pro Christo, & insuper in fide, & unitate Ecclesiæ, antequam ipsum verum Martyrem declararet, nec sine tali judicio quisquam ut Martyr admittebatur, unde refert Optatus, *l.* 1. *de Schism. Donat. cap.* 16. à Cæciliano Archidiacono reprehensam fuisse quandam fœminam Lucillam nomine, quod ante Eucharistiam os cujusdam Martyris nondum ab Ecclesia vindicati seu declaratiori admoveret. Latere enim potest hypocrisis sub specie sanctitatis. Cujus, prætermissis aliis, exemplum affertur à Platina de Hermanno quodam hæretico fictæ sanctitatis homine. Is enim vita functus, Sancti opinionem ac venerationem per viginti annos obtinuit. Sed diligentissima de ejus hæresi, & ficta sanctitate habita inquisitione, Bonifacius VIII. ejus corpus exhumari, & comburi jussit.

IX. Canonizationes particulares antiquitùs formabantur in singulis Provinciis, vel Diœcesibus, in quibus Martyres passi fuerant: ibi enim per Notarios acta describebantur, & dies mortis adnotabantur, ut supra ex Cypriano vidimus. Deinde Episcopus in cujus ditione Martyr occubuisset, rem gestam ad Episcopum primatem litteris denuntiabat, à quo adhibitis in Consilium Collegis Episcopis decernebatur, an esset inter Martyres recipiendus. Id colligitur ex S. August. in Breviculo Collat. tertiæ diei, *c.* 13. supra citato. ubi refert, quod Secundus Tigisitanus Episcopus in Numidia scripsit ad Mensurium Episcopum Carthaginensem de iis, qui in ea Provincia tunc feliciter martyrio occubuissent, eo quod sacros Codices juxta Diocletiani edictum, tradere noluissent, quos omnes Martyrum honore, & veneratione dignos esse Mensurius rescripsit. Aliis verò quibusdam passis, nomen Martyris, & venerationem deferendam esse certis ex causis, ut supra tetigi, negavit.

X. Mos iste in Ecclesia continuavit, donec alia forma solemnior introducta fuit, nimirùm, Sanctos canonizandi per solum Romanum Pontificem, & ritu, qui etiam in usu est. Quo autem tempore cæperit, non usque adeo exploratum est, quin dubitandi locus relinquatur. Probabiliùs opinantur, qui putant, primam canonizationem solemni ritu factam fuisse S. Suviberti, *anno* 804. à Leone III. ad instantiam Caroli Magni. Cum enim in Germaniam S. Leo Summus Pontifex Cardinalium, Archiepiscoporum, Prælatorum, & Primatum magno comitatu advenisset, atque ab Imperatore Carolo Magno imperialiter cum suis susceptus fuisset; inter multa pietatis suæ opera, ad Oppidum Werdam cum Imperatore accedens, ejusdem Rogatu B. Suvibertum post lectam ipsius sanctissimam vitam, inumeraque miracula, post emissas preces, ac celebrata jejunia, de consensu Car-

su Cardinalium, cæterorumque Prelatorum, inter Missarum solemnia à Felice Heldebaldo Archiepiscopo Coloniensi celebrata, solemni ritu Sanctorum Confessorum catalogo adscripsit pridie nonas Septembris. Ita ex *Epist. S. Lutgeri Monasteriensis Episcopi ad Rinfridum Trajactensem Episcopum apud Baronium ad ann.* 804. *n.* 3. his verbis: *Pridie nonas Septembris... Papa Sanctus Leo de assensu pariter, & consensu suorum Cardinalium, caeterorumque Pralatorum illic coram adstantium, solemniter Catalogo Sanctorum confessorum illum* (Suvibertum) *adscripsit*. Ita sentit etiam Bellarminus, *l.* 1. *de SS. Beatitud. c.* 8. esto dubitet, an aliæ præcesserint solemnes canonizationes. Eadem ferè solemnitate, *anno* 993. Referente eodem Baronio ad dictum à *num.* 1. Joannes XV. Papa in Concilio Romano in SS. numerum retulit S. Udalricum Augustanum Episcopum. Celebrior tamen, & prima magis accedens ad solemnitatem Ritus præsentis creditur fuisse illa, qua Alexander III. canonizavit S. Thomam Cantuariensem Martyrem, *anno* 1173. apud Baron. A quo tempore quotquot Sanctorum albo inscripti fuerunt, à Romano Pontifice declarati sunt, quamvis progressu temporis arbitrio Rom. Pontificum ulteriores diligentiæ ad majorem tanti judicii firmitatem additæ fuerint. Et hæc de origine, & progressu canonizationis

§. III.

Resolutio Dubii.

XI. Quamvis ex dictis satis appareat, quid sit canonizatio; placet tamen ex cæteris duas definitiones ejusdem proponere, & distinctionem canonizationis à beatificatione, assignare.

Prima ergo canonizationis definitio est: *Canonizatio est publicum Ecclesiæ testimonium de vita sanctitate, & gloria adepta hominis jam defuncti, quo etiam, & illi decernuntur honores, qui debentur illis, qui cum Deo feliciter regnant.* Hanc definitionem probant Bellarminus citato loco, *c.* 7. Contelorius de Canoniz. Sanct. *c.* 1. Quæ definitio omnem canonizationem complecti videtur, etiam illam, quæ antiquitùs per Episcopum, & Provinciæ Primatem, ut supra notavimus, fieri consueverat. Honores autem debiti Sanctis, qui cum Deo feliciter regnant septem sunt. Primus, quod inscribantur in catalogo Sanctorum, idest, ut habeantur publicè, & in tota Ecclesia tanquam Sancti: & hoc maximè convenit Sanctis canonizatis à Summo Pontifice, vel ab ipso habitis tanquam Sanctis. Secundus, ut invocentur in publicis Ecclesiæ precibus. Tertius, ut Templa, & altaria erigi possint Deo in eorum memoriam. Quartus, ut sacrificia tam Eucharistiæ, quàm laudum, & precum, quæ vulgò *Officium*, seu *Hora Canonica* dicuntur, in honorem eorum offerri possunt Deo. Quintus quod dies festi in eorum memoriam celebrentur. Sextus, ut eorum imagines certo lumine gloriam indicante pingantur. Septimus, ut eorum Reliquiæ thecis pretiosis asserventur. Sed de his inferius

XII. Altera descriptio canonizationis determinatè ut fit à Papa. Canonizatio est: *Canonica, solemnis, & publica definitio per Papam facta, quod aliquis ut Sanctus ab omnibus honoretur, catalogo aliorum Sanctorum adscribatur, & fiat certa die Officium annuatim de eo.* Dicitur *definitio*, quo comprehenditur omne definitionis genus. Dicitur *Canonica*, quia fit secundum Canones, seu Regulas. *Solemnis, & publica*, quia in ea conveniunt Pontifex, Cardinales, Episcopi, & totus Clerus, ac populus in Ecclesia deputata solemniter ornata, & ibidem Papa solemniter, & publicè decernit, talem, de quo agitur, esse Sanctum, & ut Sanctum ab omnibus venerandum. *Per Papam*: quia ut di-

Digitized by Google

ut dicetur, nèmo inferior Papà, potest toti Ecclesiæ aliquem ut Sanctum proponere. Dicitur *quod aliquis ut Sanctus &c.* quia per canonizationem non efficitur Sanctus, sed eum esse Sanctum manifestatur, & declaratur. Additur ut *Sanctus veneretur*, quia etsi per aliquem fiant miracula, non potest publicè coli pro Sancto. Subjungitur *Catalogo &c.* quia ejus nomen in albo Sanctorum describitur, & tandem quod certa die officium de eo, idest, in ejus honorem celebretur

XIII. Ad perfectam canonizationis notitiam superest examinandum, in quo differat à beatificatione. Differunt ergo primò. Quod in beatificatione summus Pontifex indulget, & concedit, ut aliquis cultus, & honor beatificato in aliqua Religione, vel Provincia deferatur. Ut patet ex forma beatificationis. In canonizatione autem Pontifex declarat, pronuntiat, definit ad honorem Sanctæ, & individuæ Trinitatis.... auctoritate ejusdem Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, suâ de fratrum suorum Consilio N. Sanctum esse, eum catalogo Sanctorum inscribit, præcipiens, ut talis ab universa Ecclesia habeatur, & quolibet anno certa die festum, & officium de eo habeatur. Differunt secundò. Quod beatificatio non est ultimum Ecclesiæ judicium de sanctitate alicujus hominis defuncti; canonizatio verò est supremum de illa Ecclesiæ judicium. Differunt tertiò, ex parte solemnitatis. Nam in beatificatione summus Pontifex habita relatione à Cardinalibus S. Congregationis Rituum, postquam in eadem Congregatione præcessit diligens inquisitio de vita, & miraculis illius, pro quo postulatur beatificatio, sine aliqua solemnitate declarat ex gratia talem esse Beatum, & posse de eo Missam, vel officium à talibus, vel tali loco celebrari. At in canonizatione præmissis omnibus ut supra, procedit ad eam Pontifex de omnium Cardinalium consilio in Concistorio habitis, etiam omnium Prælatorum votis, præsente etiam Clero, & populo, coram quibus ipsemet personaliter declarat, talem esse Sanctum, & ut Sanctum venerandum à tota Ecclesia. Aliæ differentiæ colligi possunt ex Cæremoniali, & ex Canonistis fusiùs hanc materiam tractantibus.

Solum adverto, neminem in hac mortali vita verè Beatum dici posse, quia Beatus à beatitudine, quæ est vita æterna, dicitur, qua nemo mortalis gaudere potest, cùm in visione clara Dei consistat, quæ nemini in hac vita conceditur.

DUBIUM II.

An solus Papa possit Canonizare?

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Dico. Auctoritas Sanctos canonizandi penes solùm Romanum Pontificem est. Hæc assertio communis est tam apud Theologos, quàm Canonistas. Et ita habetur, Cap. *Audivimus*, & Cap. *Cum eo*. De Reliquiis, & veneratione Sanctorum, & Cap. *Venerabili* de testibus, & accusatione. Ratio quoque id evincit. Nam canonizatio ex dictis, est declaratio, & definitio, statuens, ac præcipiens, ut aliquis in tota, & universali Ecclesia tanquam Sanctus habeatur, & veneretur; ergo requirit auctoritatem illius, qui universali Ecclesiæ præsit, & cujus decretis tota Ecclesia teneatur obedire: hic autem est solus Romanus Pontifex, qui vices Christi in tota Ecclesia gerit; ergo &c.

II. Ulterius. Ad Ecclesiæ unitatem pertinet unitas tùm fidei, tùm religionis, & cultus: sicut enim unus est Deus, unus Christus, una Fides, una Religio: ita omnes, qui de Ecclesia sunt, debent convenire in uno

uno Deo, uno Christo, una Fide, una Religione; ergo statuere ea, quæ ad fidem, & religionem pertinent, illius est, qui centrum est unitatis. Centrum autem unitatis à Christo constitutus fuit Petrus, ejusque Cathedra, in qua ei succedit Romanus Pontifex: Unde Cyprianus, *l. de unitate Ecclesiæ, Christus* (inquit) *ut unitatem manifestaret, unam Cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit.... Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & Cathedra una monstretur, Et Pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur.* Et S. Hieronymus, *l. 1. adv. Jovinianum*, ait: *Propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto Schismatis tollatur occasio:* Ergo sicut ad unitatem in fide servandam requiritur, ut propositio credendorum in eum tandem fiat, & ab eo procedat, qui unitatis centrum est; ita ad unitatem in religione, & Sanctorum cultu in universa Ecclesia tenendam oportet, ut qui tanquam Sancti habendi, & venerandi sint, ab eo declaretur, in quem omnes Ecclesiæ, ut in centrum, & caput conveniunt: alioquin periculum esset, ne quem aliqui dicunt Sanctum, alii reprobum, vel non Sanctum dicerent. Hinc cum Alexander III. rescivisset, virum in ebrietate occisum ab aliquibus coli ut Sanctum Martyrem, talem cultum, Cap. *Audivimus* severè prohibuit, etiamsi ad ejus sepulchrum facta miracula evulgarentur, existimans, de illius salute dubitari meritò posse dicente Apostolo, 1. Cor. 6. v. 10. *Neque ebriosi.... Regnum Dei possidebunt.* Periculum etiam esset, ne inter fideles esset Schisma de canonizatis, sicut inter Corinthios schisma erat de baptizatis, dum aliqui 1. Cor. 1. v. 12. dicebant: *Ego sum Pauli, ego vero Apollo, ego verò Cephæ.*

III. Sed dices. Ut supra Dub. præced. diximus, per plura secula canonizatio Sanctorum pertinuit ad Episcopos, & multi ab eis canonizati, etiam modò habentur ut Sancti à tota Ecclesia. Quo ergo titulo ab hoc jure exciderunt? cur eo à Romano Pontifice privati fuere?

IV. Respondeo, dupliciter posse aliquem Sanctum declarari. Uno modo particulariter: ita ut solùm in una Provincia, vel Diœcesi habeatur Sanctus. Alio modo generaliter, ut in tota Ecclesia talis habeatur, & hæc proprie est canonizatio, cùm sit ultimum Ecclesiæ de viri sanctitate judicium. Primò modo poterant Episcopi cum consensu, & approbatione Primatis aliquem ut Martyrem, & Sanctum declarare, & ita fecerunt Cyprianus, & alii supra relati: non autem secundo modo. Quod autem aliqui ita declarati, modo ut Sancti habeantur in tota Ecclesia, non est ex veterum Episcoporum, qui eos declararunt auctoritate, quasi lege, sed ex consuetudine, quæ sensim in tota Ecclesia inolevit. Sed sicut aliæ consuetudines habent vim legis ex tacito saltem consensu Principis, & sine eo nullam vim habent, ut docet S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3. Ita Sancti alicujus cultus ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet legis ex approbatione tacita vel expressa Romanorum Pontificum. Qui expediens judicarunt auferre ab Episcopis exercitium declarandi aliquem Sanctum, etiam pro sua Diœcesi, vel Provincia propter abusus, & inconvenientia, quæ sequebantur; maxime quia plerumque colerentur ut Sancti, qui Sancti vere non essent, ut Alexander III. fecit, Cap. *Audivimus*, & postea Innocentius III. Cap. *Cum ex eo* in Concil. Lateranensi, *de Reliq. & Venerat. Sanctorum.*

§. II.

§. II.

Aliqua Resolvuntur.

V. Colligo primò. Concilium Provinciale non posse Sanctos canonizare, benè tamen Concilium generale legitime congregatum. Ratio primi est. Tùm quia Concilium Provinciale non potest judicare de causis majoribus, ac de eis statuere, multoque minùs si tangant fidem, & religionem, qualis est canonizatio Sanctorum. Tum etiam quia Concilium Provinciale errare potest in definitione fidei, & morum. — Ratio verò secundi est, Quia Concilium Generale legitime congregatum, repræsentat corpus Ecclesiæ unà cum capite visibili, vel per se, vel per suos legatos: unde sicut potest definire res fidei, ita & res pertinentes ad cultum totam Ecclesiam concernentem, & ideo Sanctos canonizare absque dubio errandi. Sed de hoc locuti sumus, *Tom. 1. in 1. p. Qu. 3. de loc. Theol. Dub. 5. §. 3.* unde ibi dicta recolenda sunt.

VI. Colligo secundò. Quòd esto Romanus Pontifex reservaverit sibi ultimum, ac supremum judicium in canonizationibus Sanctorum, non exclusit tamen quoad actus præcedentes operam, & sententiam Episcoporum, quales sunt inquisitiones de vita, moribus, & miraculis canonizandi, examinando super his testes, aliosque actus juridicos faciendi. Ideoque informationes, & processus facti per Episcopos, aut eorum Vicarios, vel ab eis deputatos, legitimi sunt, & validi, & eis plena fides adhibetur, sive fuerint facti ab Episcopo, in cujus Diœcesi canonizandus vixit, vel mortui corpus asservatur, sive in cujus Diœcesi miracula facta sunt. Quamvis autem possit Apostolica Sedes procedere ad alicujus canonizationem ex solis processibus factis auctoritate ordinaria ab Episcopo; consuevit tamen ad planiorem, & firmiorem notitiam ulteriùs requirere processus factos auctoritate apostolica; tùm ad effectum canonizationis, tùm etiam beatificationis: de quo inter alios videri potest Contelorius, *de Canon. Sanct. c. 4.*

VII. Colligo tertiò. Quod licèt suprema potestas canonizandi in solo summo Pontifice resideat, ad eam tamen non procedit absque consilio Cardinalium, non quidem de necessitate, quasi se solo non possit (etenim soli in Petro dixit Christus, Lucæ 22. *Ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua. Tu autem aliquando conversus confirma fratres tuos*) sed de congruo, & honesto: congruum enim, & honestum est, ut negotia graviora à capite una cum membris saltem principalioribus tractentur: magis enim integrum videtur judicium, quod plurimorum sententiis comprobatur. Quia tamen votum Cardinalium est per modum ministerii, & consilii, non per modum determinationis, aut limitationis potestatis, cujus plenitudo est in solo Romano Pontifice, ideo eorum votum Papa sequi non tenetur. Unde legimus Martinum Quintum B. Sebaldum de Regum Daciæ prosapia genitum Sanctum esse, & ut talem haberi, & reputari, ejusdemque festum die 14. Kalendas Septembris ab omnibus celebrari, ac ejus nomen Sanctorum Catalogo adscribi præcepisse Kalendis Aprilis anno Pontificatus octavo, Cardinalium assensu, vel consilio minime requisito. De his Contelorius citatus, *c. 9.* quem qui plura optaverit, aliosque de hoc tractantes adire poterit.

DUBIUM III.

An Papa in Canonizatione Sanctorum non possit errare, & an hoc sit ut de Fide tenendum?

§. I.

Resolvitur Prima Pars.

I. Duo præsenti Dubio quærimus. Unum, an judicium Papæ in canonizando aliquo Sancto sit adeò certum, ut non possit tanquam Sanctum declarare eum, qui verè Sanctus non sit. Alterum, an tanquam certum de fide tenendum sit, ita ut qui hoc negaret esset immediatè hæreticus.

II Circa primum. Wicleffus impudentissimè asseruit, Papam errare posse in canonizatione Sanctorum, nonminùs ac Regem Ethiopiæ, aut Turcam, aut Sultanum. Ita refert Thomas Waldensis, *Tom. 3. de Sacramentalibus, c. 122.* Ita procul dubio sentiunt Lutherani, & Calvinistæ, qui in aliis similibus rebus Papam omni spoliant auctoritate: Catholicorum tamen communior sententia est, Papam in judicio de canonizatione alicujus Sancti errare non posse, proponendo scilicet ut Sanctum eum, qui verè Sanctus non sit. Dixi communior, quia aliqui, etiam ex Catholicis, cum aliqua restrictione locuti sunt.

III. Dico ergo. Summus Pontifex in canonizatione Sanctorum absolutè errare non potest. Pro hujus explicatione audiendus est S. Thomas, *Quolibeto 9. a. 16.* ubi quærens, an omnes ab Ecclesia canonizati sint in gloria, vel aliqui eorum sint in inferno, tria actionum genera à Romano Pontifice præstari docet. Unum quod ad Ecclesiam universalem pertinet, ut sunt ea quæ ad fidem pertinent, & in his fieri nullo modo potest, ut judicium Ecclesiæ universalis errare queat juxta divinam providentiam: *Quæ Ecclesiam suam Spiritu Sancto dirigit, ut non erret, sicut ipse promisit Jo. 14. Quod spiritus adveniens doceret omnem veritatem, de necessariis scilicet ad salutem..... Unde magis est standum sententiæ Papæ, ad quem pertinet determinare de fide, quam in judicio profert, quàm quorumlibet sapientum in scripturis opinioni. Cum Caiphas, quamvis nequam, tamen quia Pontifex, legatur etiam inscius prophetasse. Jo. 11.*

Alterum verò actionum genus est, quæ vel respiciunt tantum personam, vel etiam sententias: *Quæ ad particularia facta pertinent, ut cum agitur de possessionibus, vel de criminibus, vel de hujusmodi*. Et in his, *possibile est judicium Ecclesiæ errare propter falsos testes*

Tertium genus actionum est medium: Nec enim sunt immediatè de fide, nec sunt purè personales, & humanæ: & inter istas ponit canonizationem Sanctorum; unde concludit: *Canonizatio verò Sanctorum medium est inter hæc duo. Quia tamen honor, quem Sanctis exhibemus quadam professio fidei est, qua Sanctorum gloriam credimus, piè credendum est, quod nec etiam in his judicium Ecclesiæ errare possit*

Nota tamen, S. Thomam dum dicit *piè credendum est*, non accipere ly *piè*, ut opponitur certò, ac necessariò, sed sumere ly *piè* pro pietate ad religionem spectante, & ut opponitur impio; cùm enim honor, quem Sanctis exhibemus, sit quædam professio fidei, qua Sanctorum gloriam credimus, impium esset credere, in hoc judicium Ecclesiæ posse errare, quia non est credendum in re tanti momenti deesse Ecclesiæ assistentiam Spiritus Sancti, ne inducat in errorem fideles præcipiendo eis, ut venerentur tanquam Sanctum, qui Sanctus non est, sed reprobus.

IV. Probatur ergo conclusio. Primò. Quia licèt in ferendis legibus pro casibus particularibus, & privatis Papa errare possit, non tamen in ferendo legem toti Ecclesiæ communem; esset

esset enim totam Ecclesiam inducere in errorem, & periret regimen Ecclesiasticum: sed canonizatio Sanctorum secum fert legem toti Ecclesiæ intimatam de cultu, & veneratione tali, & tali Sancto danda; igitur falsissimum est Papam posse in canonizatione Sanctorum errare.

V. Secundò. Si liceret dubitare, an Sanctus canonizatus sit Sanctus, liceret etiam dubitare, an sit colendus ille, quem tota colit Ecclesia: sed hoc est falsum, imo insanum. Nam, ut ait Augustinus, Ep. 118. modò 54. ad Januarium: *Si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare, insolentissima insania est*. Et S. Bernardus, *Ep. 174. ad Canonicos Lugdunenses* de colendis festis in honorem Sanctorum: *Ego* (inquit) *quæ accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado*. — Deinde sicut ex auctoritate, & declaratione Ecclesiæ habemus, quòd iste sit verè Sanctus: ita ex eadem habemus, quòd iste liber sit verè canonicus, & divinus: sicut enim Ecclesia est, quæ inscribit aliquem catalogo Sanctorum: ita eadem est, quæ Canoni librorum divinorum librum inscribit. Sed minimè dubitandum est, quin liber ab Ecclesia inter canonicos, & divinos sit verè talis, Augustino dicente, lib. contra Epist. fundam. c. 5. *Ego verò Evangelio non crederem, nisi Ecclesiæ me commoveret auctoritas*; ergo pariter minimè &c.

VI. Dices Ecclesiæ fidem errare non posse in his, quæ statuit innixa testimonio divino, vel traditioni Apostolicæ, vel definitionibus Conciliorum; errare autem posse, quando tantùm nititur opinioni, & testimonio hominum. Cumque fides, qua credit, hunc Sanctum, quem publicè colit, esse in Cœlo, sit tantùm innixa opinioni, & testimoniis hominum, non debet haberi pro inconvenienti, si errare possit.

VII. Sed contra primò. Nam assistentia Spiritus Sancti ne erret, promissa est Ecclesiæ, ut securè doceat omnem veritatem, præsertim ad fidei professionem: exhibitio enim honoris ei, quem Sanctum credimus, quædam professio fidei est, qua Sanctorum gloriam credimus, ut ait S. Th. ergo etsi in negotio canonizationis Ecclesia procedat ex opinione, & testimonio hominum, ei tamen adest assistentia Spiritus, ne erret. Unde S. Th. citatus ad 2. *Divina* (inquit) *providentia præservat Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur*.

Confirmo. Sicut in canonizatione Sanctorum Ecclesia pendet à testimonio hominum, ita in declaratione quinam libri sint canonici plerumque pendet ex traditione humana, & in interpretando, & definiendo vero Sacræ Scripturæ sensu humanâ diligentiâ, & studio in Conciliis semper usa est, quæ omnia suâ natura fallibilia sunt: atqui omnes, saltem Catholici tenent, Ecclesiam in his errare non posse; ergo neque in canonizatione Sanctorum. Nam sicut error totius Ecclesiæ in re tangente fidem esset error gravissimus: ita error totius Ecclesiæ in re spectante ad mores, & cultum esset error intolerabilis inducens in errorem omnes fideles, & sic Ecclesia non esset amplius columna, & firmamentum veritatis, qualem eam prædicat Paulus, *1. ad Timoth. 3. v. 15.*

Ulteriùs: Ecclesia in canonizatione Sanctorum innititur non solis testimoniis hominum, sed requirit vera miracula à Deo in confirmationem Sanctitatis servi sui, cujus canonizatio agitur: sed Deus non potest vera miracula in confirmationem falsi, imo nec in circumstantiis, in quibus prævidet homines eis abusuros ad confirmandum falsum; ut ostendi, *Tom. 1. in 2. 2. Tract. de Fide, Q. 1. Dub. 6. §. 6.* ergo ex hoc capite certius fit Ecclesiam non posse errare.

VIII. Tertiò prob. Si Ecclesia posset errare in canonizatione alicujus qui Sanctus non sit, talis error redun-

dandaret in vilipendium Ecclesiæ, & divini honoris: irriderent enim etiam ipsi dæmones Ecclesiam Christi, si viderent eos, quos secum in inferno damnationis, & pœnarum consortes habent, à nobis, & à tota Ecclesia honorari, & eorum patrocinium apud Deum invocari.

IX. Hæc omnia confirmantur. Si Papa, vel Ecclesia in canonizatione errare potest, quis est qui sciat, in hoc nunquam de facto errasse? Quomodo ergo certi erimus, Augustinum, Ambrosium, Thomam, aliosque quos Sanctos declaravit, esse verè Sanctos, & in Cœlis cum Christo regnare? Sanè quod de facto in horum canonizatione non errarit, revelatio nulla est. Nulla ergo infallibili certitudine affirmare poterimus, eos in gloria esse. Quo quid injurius ipsis Sanctis? Nam si ut supra diximus ex Augustino, & refert Innocentius III. Cap. *Cum Martha* de Celebrat. Miss. Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre, quantò magis ei erit injurius, si eum quem catalogo Sanctorum Ecclesia adscripsit, e numero Sanctorum rejiciat? — Si credimus certâ fide humana, quòd Alexander, Cæsar, Pompejus, Demosthenes &c. fuerint tales, ut Plutarchus de eis refert, & hoc simplici auctoritate illius, vel similium auctorum; cur renitentes erimus præstare consensum attestationibus, quas judicio Ecclesiæ suæ nobis manifestat?

§. II.

Objectiones contra hanc Primam Partem.

X. Primò. Objicies commune dictum, quod Augustino tribui solet: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehenna.*

Respondeo primò. Tale dictum non esse Augustini: cùm post exactissimam diligentiam in ejus operibus repertum non sit — Secundò. Cujuscumque sit, vel Augustini; vel alterius, dico non esse ad rem. Nam vel loquitur de viris illustribus, & Monarchis etiam Ethnicis, quorum corpora superbis monumentis condita honorantur, cùm tamen eorum animæ in gehenna crucientur. Vel loqui de corporibus, vel reliquiis. Contingere enim potest, ut pro corpore, vel reliquiis alicujus Martyris supponantur, & honorentur reliquiæ corporis alicujus, cujus anima torqueatur in gehenna. Vel loqui de corporibus eorum, quos Donatistæ venerabantur ut Martyres, quorum tamen animæ (quia in hæresi, & pro hæresi mortui erant) in gehenna cruciabantur.

XI. Secundò objicies. Ex Cap. *A nobis* 28. de sent. excomm. ubi Inn. III. dicit: Quod *Judicium Dei veritati, quæ non fallit, nec fallitur, semper innititur: Judicium autem Ecclesiæ nonnumquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit, & falli.* — Si respondeas Innocentium loqui de judicio Ecclesiæ in causis privatis, puta de criminibus, aut aliis, in quibus ut dicebamus cum S. Th. potest falli, censurâ ligando eum, qui sit coram Deo solutus, ut Innocentius ibi dicit. Non tamen loqui de legibus commune bonum Ecclesiæ, & ejus mores concernentibus, qualis est, ut dicebamus, canonizatio Sanctorum, in his enim ei non deest assistentia Spiritus Sancti, ne erret.

XII. Contra instatur. Ad hanc certitudinem habendam requiritur, ut Pontifex certus sit, quod canonizandus habuerit veram caritatem, & quod in ea de hac vita decesserit: sed nemo potest certò scire absque speciali revelatione, aliquem caritatem habuisse, & in ea decessisse: si enim nemo, quantumvis nihil sibi conscius sit, non tamen scit se esse justificatum, ut de se ajebat Paulus, 1. Cor. 4. v. 4. & Ecclesiastes 9. v. 1. *Sunt* (inquit) *justi, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus*

gnus sit. Multò ergo minus id certò scire poterunt testes, qui possunt quidem attestari bona opera exteriora, quæ viderunt, & quæ interdum communia sunt bonis, & malis, & possunt fieri ex caritate, & benè, & etiam fieri possunt malè puta ex hypocrysi, & pharisaicè, puta eleemosynas, pœnitentias, orationes, jejunia, non tamen viderunt, nec attestari possunt, qui ea faciebat fuisse in caritate, & ex caritate ea fecisse; & multò minus in caritate vitam finiisse; ergo neque hoc certò scire potest Pontifex, qui ex eorum dictis procedit.

XIII. Respondeo neg. min. Esto enim nemo privata cognitione certus esse possit, nec de aliis, nec de se ipso, quod habuerint, vel habeat caritatem; certus tamen esse potest Pontifex, dum procedit ad alicujus canonizationem, quia tunc procedit ut gerens personam totius Ecclesiæ, & cum speciali Spiritus Sancti instinctu dirigentis eum ne erret, & errorem proponat Ecclesiæ: eò vel magis quia testimonium hominum habet confirmatum per miracula testimonio divino. Licèt enim non valeat, fecit miracula, ergo est Sanctus. Quia donum miraculorum est gratia gratis data. Valet tamen, in testimonium sanctitatis ejus Deus facit vera miracula; ergo coram Deo verè est Sanctus.

Neque obstant quæ subduntur. Nam ex dictis, personæ privatæ non debetur assistentia Spiritus Sancti ad judicandum de propria, vel aliena sanctitate. Sicut nec præfata opera, ut pote bonis, & malis communia sufficere possunt ad discernendam veram sanctitatem à falsa in eis, qui ut homines privati judicant, secùs vero in Romano Pontifice, qui dum canonizat procedit ex speciali assistentia Spiritus Sancti, ne erret unde S. Th. quolib. 9. art. 16. citato ad 1. *Pontifex* (inquit) *cujus est canonizare Sanctos, potest certificari de statu alicujus per inquisitionem vitæ, & attestationem miraculorum, & præcipuè per instinctum Spiritus Sancti, qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei*.

XIV. Tertiò objicies. Etsi Ecclesia vel Pontifex in canonizatione Sanctorum errare posset, aut etiam erraret, preces tamen in honorem illius falsi Sancti bona fide Deo porrectæ gratæ essent, & acceptæ: sicut si quis veneraretur aliquod os putans esse reliquias alicujus Sancti, cùm tamen non esset, bona fides ejus grata esset Deo; ergo &c.

Et confirmatur. Fidelis, & etiam Papa ipse dum adorat hostiam profitetur fidem Ecclesiæ, quòd in illa Christus contineatur præsens, & tamen de hoc judicium certum non habet, ergo posset proponi aliquis ut Sanctus, & fides gloriæ Sanctorum profiteri, etsi non esset certitudo speculativa de sanctitate illius, sed ad summum practica, & prudentialis.

XV. Respondeo, dato antecedente de cultu privato, neg. cons. Esto enim nullum sit inconveniens, quod aliqua persona privata in aliqua actione erret; sufficit enim ei ad cultum exhibendum, quod præcedat judicium prudentiale tantùm practicè verum, idest rationi, & prudentiæ consonum. At Ecclesiam errare in cultu Sanctorum maximum inconveniens est, cum ipsa sit columna, & firmamentum veritatis, & specialiter regatur à Spiritu Sancto non solum in rebus fidei, sed etiam morum ad totam Ecclesiam spectantium. Et sic ad hoc ut ipsa colat, & colendum proponat, ac præcipiat aliquem ut Sanctum, non sat est ut habeat judicium tantùm prudentialiter certum, sed etiam speculativè, ut oppositum tenere nefas sit.

Neque idem est de hostia consecrata: hanc enim in particulari Ecclesia non proponit adorandam ut revera continentem corpus Christi, aliàs deberet præmittere informationem de vera consecratione ejus, quam non præmittere constat. Tantùm ergo proponit adorandam hostiam ritè conse-

cra-

Digitized by Google

cratam. Sed quia dum hic & nunc non se offert aliqua ratio in contrarium, quia ille qui consecrat verè habetur ut Sacerdos Catholicus, de quo non præsumitur, quod fideles fallere velit, ideo prudentia dictat, ut omnes qui vident hostiam elevari consecratione facta, eam adorent; & sic fit adoratio hujus hostiæ in particulari, etiam à non habentibus certum judicium de eo quod illa hostia verè consecrata sit, & adoratur etiam à Papa, & à cunctis, qui illam vident. At Pontifex dum aliquem canonizat proponit illum ut verè sanctum, dum eum catalogo Sanctorum adscribit, præmisso examine de ejus sanctitate, ejusque cultum toti Ecclesiæ indicit, quod nequit fieri, nisi præcedat judicium certum: intolerabilis enim error esset, quod Ecclesia indiceret aliquem colendum, ut Sanctum, qui damnatus esset.

XVI. Neque dicas, Ecclesiam etsi non habeat judicium certum, quòd hæc hostia in particulari sit ritè consecrata, jubet tamen ut audientes Missam eam adorent. — Dico enim, quod Ecclesia quamvis non habeat judicium certum, quòd in ista particulari hostia Christus contineatur, credit tamen fide divina, quod in hostia ritè consecrata Christus contineatur, & hac de causa fideles jubet audire Missam, ut illam audiendo hanc Ecclesiæ fidem profiteantur. At si Pontifex ritè canonizando posset errare secundum Dei sententiam circa sanctitatem ejus, quem canonizat; Ecclesia non haberet judicium, neque in communi, neque in particulari, & fideles colendo illum non profiterentur aliquod certum Ecclesiæ judicium de ejus sanctitate: ideoque nequit Ecclesia proponere aliquem canonizatum colendum ut Sanctum, nisi certum judicium habeat quod Sanctus sit.

§. III.

Resolvitur secunda Pars.

XVII. Dico. Non est immediatè de fide hunc hominem canonizatum esse verè Sanctum. Est expressa S. Thomæ, *Quolibeto 9. a. 16.* citato, ubi ponit canonizationem esse mediam inter definitionem de fide, & sententiam de factis particularibus, puta de possessionibus, & criminibus; ait enim: *Canonizatio verè Sanctorum est medium inter hæc duo*, videlicet non de fide, sicut illa, nec fallibilis, sicut ista. Quare si formetur iste discursus: omnis ritè canonizatus est verè Sanctus: hic ritè canonizatus; ergo hic est verè sanctus; dato etiam quod major præmissa sit de fide, quod multi negant, minor tamen non est immediatè de fide, sed media, ut dicebamus. Cùmque conclusio sequatur debiliorem partem, sequitur, quòd conclusio *Hic est verè Sanctus*, non sit immediatè de fide.

XVIII. Probo autem ratione. Ad hoc ut aliquid sit de fide per se requiritur, quod sit testificatum à Deo verbo, vel scripto, vel tradito: ratio enim formalis fidei debet esse prima veritas revelans, sed quod hic canonizatus à Pontifice sit ritè canonizatus, & verè Sanctus, & in gloria, non est attestatum à Deo verbo nec scripto, nec tradito ab Apostolis; ergo non est de fide.

Neque dicas quod esto hunc esse vere Sanctum non sit revelatum in verbo scripto, aut tradito, est tamen à Pontifice ex speciali instinctu Spiritus Sancti.

XIX. Nam ille specialis instinctus Spiritus Sancti dirigit quidem Papam, ne in canonizatione erret, non est tamen nec nova revelatio, nec propositio, seu explicatio revelationis jam factæ. Dum enim vel Concilium aliquid definit, ut fide tenendum, non facit hoc per novam revelationem,

nem, aliàs conderet novam fidem; sed solum declarat, aliquid esse de fide, & revelatum, quod jam de fide erat, & revelatum secundum se, sed non quoad nos, ideft ut de fide, & revelatum non tenebatur. Hac ratione S. Tho. 2. 2. *q.* 1. *a.* 7. probat, quod articuli fidei quoad substantiam non creverint, his verbis: *Dicendum, quod quantum ad substantiam articulorum fidei non est factum eorum augmentum per temporum successionem, quia quæcumque posteriores crediderunt continebantur in fide præcedentium Patrum, licèt implicitè: sed quantum ad explicationem crevit numerus articulorum, quia quædam explicitè cognita sunt à posterioribus, quæ à prioribus non cognoscebantur explicitè.* Aliquem autem articulum implicite credi, est contineri in fide præcedentis articuli, ut docet S. Doct. ibi. Cùm ergo quod iste, puta Augustinus, verè Sanctus & in Cælo sit, nec habeatur expressè in verbo Dei, aut in fide Patrum, vel præcedentium articulorum, neque in ea implicitè contineatur; si esset de fide tenendum, esset novus fidei articulus, nova revelatio, & consequenter fidei articuli quantum ad substantiam crevissent.

XX. Sed obiicies primò. Pontifex in canonizatione Sanctorum procedit definiendo; ergo statuendo de fide, quod canonizatus sit Sanctus. — Unde in Concilio Constantiensi, *Sess.* 8. damnata est propositio 44. Wicleffi dicentis: *Augustinus, Benedictus, Bernardus damnati sunt, nisi pœnituerint de hoc, quod habuerunt possessiones, & instituerunt, & intraverunt Religiones, & sic à Domino Papa, usque ad infimum Religiosum omnes sunt heretici.*

XXI. Respondeo, neg conf. Non enim definitio semper stat pro definitione, quæ sit immediatè de fide, sed aliquando pro sententia ultimò definitiva, etiam si materia non sit immediatè revelata, ac de fide. Talis autem est definitio Papæ in canonizatione alicujus Sancti: gerit enim se ut Judex viâ juridicâ procedens juxta allegata, & probata, & sic definire dicitur, ideft, sententiam proferre, in qua ferenda cum speciali Sancti Spiritus instinctu regatur: ideo esto non hæreticus immediatè, proximus tamen hæresi esset, qui ei contradiceret, ut dicetur.

Ad id, quod additur. Dico primò. Quod ut in eadem Sess. legitur, non omnes Wicleffi propositiones ibi recensitæ censurâ hæresis configuntur, sed alias non catholicas, alias erroneas, alias blasphemas, alias scandalosas &c. — Dico secundò. Quod si illa propositio damnatur ut immediatè hæretica, hoc non est, quia præcisè dicat Augustinum &c. esse damnatos; sed propter causalem: quia nimirum damnatos asserit, eo quod religionem intraverint, & in ea possessiones habuerint, & ob hac Papam, & omnes religiosos esse hæreticos. Quæ quidem causalis hæretica est.

XXII. Objicies secundò. Ex S. Th. *quolib.* 9. sepè laudato, Cultus Sanctorum est quædam fidei protestatio, qua Ecclesia credit gloriam Sanctorum: sed hanc ut de fide credit; ergo dum colit Sanctum, canonizatum, de fide credit eum esse Sanctum

XXIII. Respondeo neg. conf. quæ instatur in simili forma. Dum quis adorat hostiam publicè expositam, vel reliquias alicujus Sancti veneratur, protestatur fidem, qua Ecclesia credit Christum revera in hostia contineri, & qua credit, Sanctum vere esse in Cœlo: & tamen non sequitur, quod fide credat, hostiam illam vere esse consecratam, & vere Christum continere. & reliquias illas verè esse illius Sancti. Non ergo intendit S. Th. cultum illius Sancti esse protestationem, qua Ecclesia credit gloriam Sanctorum in communi: dari enim Sanctos in Cœlo regnantes de fide est apud Ecclesiasticum à *cap.* 45. usque *ad* 49. & S. Paulum, *ad Hebræos* 11. Sed tantum quod Ecclesia dum colit Sanctos à se canonizatos, profitetur se credere eos

Digitized by Google

esse in gloria Sanctorum, quæ tamen si des immediatè divina non est, eo quod circa materiam fidei non versatur; quæ solum est de revelatis in Verbo divino scripto, vel tradito, quod de Sancto canonizato ab Ecclesia non verificatur.

XXIV. Sed instabis. Judicium quod Ecclesia habet de Sanctitate canonizati, quem colit, est judicium fidei infallibilis; ergo est judicium fidei divinæ. Nam fides humana cum sit essentialiter fallibilis, nequit reddi infallibilis, sicut nec propositio probabilis quia essentialiter formidolosa, neque ut conjuncta propositioni necessariæ, aut de fide, potest inferre conclusionem quæ sit infallibiliter vera, quia est essentialiter incapax

XXV. Respondeo neg. conf. Illud enim judicium non est fidei divinæ, quia non est de materia fidei, seu circa materiam revelatam. Neque est judicium fidei humanæ fallibilis, sed ut ait S. Thomas, est judicium medium, infallibile quidem, sed non infallibilitate fidei divinæ. Esto autem fides pure humana, quæ tantùm ex dictis hominum pendet, sit essentialiter fallibilis, non tamen ea, cui dictis hominum unitur impulsus, seu instinctus Spiritus Sancti; & tale esse judicium Ecclesiæ de Sancto canonizato, probatum est

Neque est simile de propositione probabili: hæc enim ex suis principiis, & ex sua essentia formidinem de opposito includit, quam si excludat non est ampliùs probabilis, sed necessaria. At fides humana fallibilitatem habet ab extrinseco, nempe, quia pure humana, idest, purè pendens ex dictis hominum, quod si dictis hominum accedat specialis impulsus Spiritus Sancti, judicium sic dirigentis, ne hominum dictis fallit possit, evadit infallibile, & adhuc intra limites fidei inferioris ad divinam, quia non est de materia immediatè revelata. Sic Theologus cum assumit aliquam propositionem naturalem evidentem, & aliam de fide, ut eliciat conclusionem scientificam, derivat in talem præmissam naturalem quandam majorem certitudinem ea, quam præmissa naturalis habet ex se: Quia Theologia, qua procedit Theologus dum demonstrativè discurrit, superat in certitudine omnes alias scientias naturales. Sic cum Pontifex procedit ex instinctu Spiritus Sancti, quamvis utatur etiam testimoniis hominum, judicium eius infallibile redditur, quia instinctus ille tùm infallibilis sit, infallibiliter eum protegit, ne sequendo dicta hominum erret, sed tantum judicet secundum hominum testimonium, quando in re verum est quod attestatur, aliàs abstineat à judicio.

XXVI. Pro coronide tamen monitum volo Lectorem, quod quamvis ex hactenus dictis sentiam, non esse immediatè de fide, Papam, vel Ecclesiam in canonizatione Sanctorum errare non posse; sentio tamen, impium, scandalosum, temerarium, & heresi proximum esse asserere, Papam, vel Ecclesiam in hoc posse errare, aut Sanctum canonizatum non esse verè Sanctum, aut verè in Cœlo regnare. Probo. Esset enim *Impium*, seu *blasphemum* quia ut dixi. *Tom. 1. in 1. p. q. 1. Dub. 5. de variis errorum gradibus* §. 4. *n.* 13. Impia, seu blasphema propositio est, quæ Deo, vel Deiparæ, aut Sanctis est injuriosa, vel quia negat perfectiones eis debitas, vel tribuit eis defectus, & imperfectiones indebitas. Qui autem assereret Sanctos canonizatos non esse Sanctos, aut in Cœlo non regnare, injuriam Sanctis irrogaret manifestam. *Scandalosum* etiam, quia ut ibi, *n.* 17. notavi scandalosa propositio ea est, quæ per se præbet occasionem ruinæ spiritualis proximo, vel inclinando eum ad peccata, vel avertendo ab exercitio virtutum. Qui autem assereret, Sanctos non esse verè Sanctos, averteret fideles à pietate, & cultu erga Sanctos: *Temerarium* item, quia ut ibi, *n.* 14. asserui, propositio temeraria ea est, quæ

pro-

profert aliquid contra sensum Ecclesiæ, Patrum, & traditionis in materia gravi concernente fidem, vel mores: talis autem esset præfata propositio. Tandem *hæresi proximum*. Quia ut ibi §. 3. *n*. 8. adverti, propositio hæresi proxima illa est, quæ equidem fidem immediatè non destruit, ad ejus tamen destructionem proximè disponit. Talem autem esse propositionem, quæ assereret Papam errare posse in canonizatione Sanctorum, ex dictis apparet. Nam esto immediatè de fide non sit propositio ei opposita, est tamen certa certitudine immediatè inferiori, & deducta ex certitudine fidei: ex hac enim deducitur, nempe, Ecclesiam infallibilem esse in illis, quæ tangunt mores, & cultum ad universos fideles pertinentes. Et maximè proxima hæresi est hisce temporibus. Ut enim ait Bannez in 2. 2. q. 1. a. 10. Dub. 7. *Quia proximis temporibus fuerunt hæretici, qui Ecclesiam in Sanctis canonizandis irriderent, atque negarent ejus auctoritatem, & infallibilitatem; propterea recentiores Theologi meritò decernunt, sapere hæresim Lutheranorum asserere, Ecclesiam in alicujus Sancti canonizatione falsam fuisse, etiamsi auctoritas canonizandi non negetur*. Sed hæc satis

QUÆSTIO VII.

De Cultu Sanctorum, veneratione Reliquiarum, & Imaginum.

HÆc tria præsens quæstio complectitur, quæ licèt in secunda secundæ tractari soleant, huc tamen transtulimus, ut omnia, quæ Sanctorum animas post hanc vitam relatè ad viventes concernunt, conjunctim exponamus, & contrarios hæreticorum errores refellamus.

DUBIUM I.

An Sancti sint aliquo Cultu honorandi, & quali?

§. I.

Referuntur Errores.

I. ETHnici, ut infra dicemus, cultum Martyrum aspernabantur, & Christianos arguebant, quod relictis Diis eos colerent. Ita Julianus Apostata apud S. Cyrillum Alexandr. *l*. 6. alii & Ethnici apud Eusebium, *Hist. l*. 4. *c*. 15. & *lib*. 8. *c*. 6. de quo infra.

Manichæi quoque hoc idem improperabant Christianis Catholicis: unde Faustus Manichæus apud S. August. *l*. 20. *contra Faustum*, *cap*. 4. ajebat: *Idola vertistis in Martyres, quos votis similibus colitis*

Idem error tribuitur Eustatio Episcopo Sebastæ, quem cum aliis damnavit Concilium Gangrense, & Vigilantio à S. Hieronymo libro contra ipsum

Mahometus etiam in suo Alcorano omnium Sanctorum cultum prohibuit. Hanc etiam rejecit Jo. Wicleffus, ut refert Thomas Waldensis, *Tom*. 3. *tit*. 13.

II. Hos patronos sequuti sunt Acatholici moderni. Lutherus enim quamvis *in l. de præparat. ad mortem*. *In explicatione salut. Angelicæ*. Et *in Ep. ad Erphurdienses* Sanctorum invocationem, & cultus non damnet, dicens: *Quamobrem quanquam supervacaneum sit Sanctos colere, nec tamen eos putarim respuendos, aut condemnandos esse, qui Sanctos adhuc colunt, nulla præsumta fiducia: Quidquid enim Sanctis faciunt, Christo faciunt*. Attamen de more inconstans, Sanctorum cultum tanquam diabolicum postea reprobavit.

Calvinus autem, *l*. 1. *Inst. cap*. 12. §. 2. quem omnes Sectarii sequuntur, soli-

Digitized by Google

solita impudentia ita loquitur: *Quem Sanctis cultum deferunt Papistæ, nihil reipsa differre à Dei cultu palam est, promiscuè enim, & Deum, & illos adorant, nisi quod, dum urgentur, exceptione hac evadunt, Deo se illibatum servare quod suum est, quia latriam illi relinquant &c.*

§. II.

Resolvitur Prima Pars.

III. Dico Sancti Angeli, & Sancti ab Ecclesia canonizati aliquo cultu venerandi sunt. Est Catholicum dogma in Tridentino, *Seß.* 25. definitum. In hujus probationem recolenda sunt, quæ supra diximus de invocatione Sanctorum, & in Vera Ecclesia, *Tom.* 2. *p.* 2. *a.* 14. §. 3. *&c.* De Sanctis Angelis Scriptura dicit in veteri Testamento pluries fuisse ab hominibus Sanctis aliquo cultu honoratos, eumque admisisse, quod non esset factum si illicitum esset. Ita Josue, *cap.* 5. *v.* 13. Viso Angelo, & audito, quod esset princeps exercitus Domini, dicitur: *Cecidit Josue pronus in terram, & adorans,* ait: *Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?* Ecce honor eximius à S. Josue exhibitus Angelo propter ejus excellentiam, & ab eo acceptatus, ait enim: *Solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo stas Sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum.* Id autem quod solet opponi de Angelo, qui noluit adorari à S. Joanne solutum fuit supra, *Qu.* 5. *Dub.* 3. §. 4. *num.* 35.

IV. Eadem Scriptura refert, homines Sanctos adhuc viventes permisisse aliquo cultu se honorari. Sic 3. Reg. 18. v. 7. *Cumque Abdias esset in via, Elias occurrit ei: qui eum cognovisset eum cecidit super faciem suam, & ait: Num tu es Domine mi Elias?* Ecce honorem, quem Abdias exhibuit Eliæ, & tamen ipse admisit. Abdias autem, ut ibi dicitur, erat administrator Domus Regis Achab, & Princeps; & tamen Eliam virum simplicem, sed gratia Dei plenum, vocavit Dominum suum, & pronus honoravit.

Idem legitur, 4. Reg 2. *v.* 15. Quod *Videntes filii Prophetarum, qui erant in Jericho, dixerunt, requievit spiritus Eliæ super Eliseum, & venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram.* Quod ibidem, *c.* 4. *v.* 37. de vidua, cujus filium Eliseus à mortuis suscitaverat, dicitur: *Venit illa, & corruit ad pedes ejus, & adoravit super terram.* Honor autem ille, quo leguntur honorati Angeli, & Sancti viri, non erat merè civilis, & politicus, quia in eis non venerabantur aliquam excellentiam naturalem, & humanam, aut civilem: sed Josue veneratus fuit Angelum, quia dixit se esse Principem exercitus Domini, Abdias Eliam, quia virum Dei gratia plenum, filii Prophetarum, & Vidua Eliseum quia Spiritus Dei ab Elia in ipsum transierat, & quia Dei virtute suscitaverat filium ejus; ergo erat cultus, & honor Sacer, ac Religiosus, quo in illis venerabantur Deum, ac Dei virtutem, quæ ipsos repleverat.

V. Si ergo cultu religioso honorari possunt Angeli, & homines adhuc viventes, cur non poterunt honorari Martyres, cæterique Sancti, qui præstantiori excellentia gratiæ inamissibiliter cum Deo in Cœlis fruuntur? Hunc honorem eis promisit Christus Joan. 12 v. 26. *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus,* & Matth. 19. v. 28. Apostolis, qui eum secuti fuerant dixit: *Cum sederit filius hominis in sede Majestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.* Quis autem honorare recusabit eos, quos scit sessuros cum supremo Judice, quasi conjudices? Benè igitur dixit David Psalm. 138. v. 17. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus.*

VI. Hac veritate persvasi primitivi Chri-

Christiani, Martyres colere, Basilicas in eorum memoriam erigere, & anniversaria festa celebrare cœperunt, adeo ut Ethnici, & postea Manichæi, ut supra tetigimus, putarent Christianos idololatriam non extinxisse, sed mutasse dando martyribus eundem cultum, quem suis diis exhibebant gentiles; adeò ut referente Eusebio, *l. 4. Hist. c. 15.* quidam Christiani nominis hostes maximè Judæi, suggererent Nicetæ, ut Proconsulem moneret, ne cadaver (S. Polycarpi, qui tunc illustre martyrium consummaverat) Christianis donaret, *Ne fortè, ut ajebant, relicto crucifixo, hunc deinceps colere inciperent*. Et lib. 8. c. 6. Corpora regiorum cubiculariorum, quæ post martyrium tradita fuerant sepulturæ: *Ipsi eorum legitimi Domini erui è sepulchro, & in mare projici oportere censuerunt, ne quis illos sepulchris conditos, pro diis, ut ipsi quidam opinabantur, reputans imposterum adoraret*.

Hæc invictè probant, primis illis seculis martyribus specialem honorem fuisse tributum, ut Ethnici crederent licèt falsò à Christianis pro diis haberi. Et Victor Vitensis, *lib. 1. de Persecut. Africana* narrat, quòd cùm Theodoricus Sanctum virum Armogastem nec minis, nec pœnis à fide catholica posset avertere, & proinde capite truncari jussisset, à Jucundo presbytero Ariano prohibetur dicente: *Poteris eum diversis afflictionibus interficere. Nam si gladio peremeris, incipient eum Romani martyrem prædicare*.

VII. Ejusdem veritatis testes sunt omnium seculorum Patres. Irenæus, *l. 3. contra Hæres. c. 20.* (modò 18.) Basilidianos, quod ad tantam temeritatem progressi sunt, *ut Martyres spernant &c.* addens, quod *à Christo confundentur omnes, qui inhonoraverunt eorum martyrium*. A Christo ergo confundentur Calvinistæ, qui Martyres inhonorant, & qui ejusdem Irenæi cineres exhumatos in ventum sparserunt. De Cypriano non loquor: quàm enim honorificè de martyribus loquatur superius, *Ep. 37.* vidimus, sicut nec de aliis Patribus quos de invocatione Sanctorum superiùs laudavimus. Origenes, Homil. 3. in diversos de SS. Innocentibus: *Benè* (inquit) *& secundum voluntatem Dei eorum memoriam Sancti Patres celebrari mandaverunt sempiternam &c.* Eusebius item, *l. 13. Præparat. Evang. c. 11.* Ubi enim ex Platone dixit, eorum mortem, qui vitam gloriosè profuderint, celebrari oportere, subjungit: *Quæ quidem in hominum Deo carissimorum obitus egregiè conveniunt, quos vera pietatis milites jure appellaveris. Nam & eorum sepulchra celebrare, & preces ibi, votaque nuncupare, & beatas illorum animas venerari consuevimus, idque à nobis meritò fieri statuimus*. His certè nihil apertius pro antiqua Martyrum veneratione apud Græcos

VIII. Sed etiam apud Latinos hoc idem fuisse antiquitùs observatum testimonium jam protulimus ex Cypriano, Ambrosio &c. agentes de invocatione Sanctorum. His addo Hieronymum, *in c. 3. Sophoniæ*, ubi loquens de filiis Ecclesiæ olim abjectæ, & depressæ, quod in fine Deus ponet in gloria: *Quos autem* (inquit) *alios possumus intelligere filios Ecclesiæ nominatos, nisi Apostolos? Vide mihi Petrum, & Paulum, & Matthæum, & Joannem, & considera hoc quod ad Abraham repromissum est*, magnificabo nomen tuum, *in illis opere perpetratum. Quotidie nominatur in Ecclesia, quotidie magnificatur nomen eorum, non quòd ipsis prosit à nobis in Ecclesia nominari, sed quòd nos magnificantes nomen eorum, & quæ scripserunt lectitantes, consequamur salutem... Gloriatur quippe Dominus in athletis suis, quum eos viderit coronari &c.* Tantum ergo abest, ut Dominus honorem servis suis præstitum tanquam sibi injuriosum execretur, quin potius gloriatur, se in illis magnificari.

IX. Accedat Augustinus, qui, *lib. 20. contra Faustum, cap. 21.* depellens calum-

calumniam, quam ibi, c. 4. Faustus imposuerat Catholicis, nimirùm, quod idola verterint in martyres, ait: *Populus christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur: ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamvis in memoriis martyrum, constituamus altaria*. En cultus qui Augustini tempore passim à christianis, Martyribus exhibebatur: idem prorsùs cum eo, quem nos modò exhibemus, ut infra &c.

X. Ex præfatis, aliisque testimoniis veterum, quæ omitto, apertè constat inscitia Melanchtonis, qui, *in Apol. Conf. Aug. c.* 21. dicit, veteres Scriptores ante Gregorium nullam fecisse mentionem invocationis Sanctorum. Et Kemnitii, *in exam. Conc. Trident. Sess.* 22. dicentis, eam cæpisse post tempora Augustini, nempè 200. annis ante Gregorium, & in eodem examine, *Sess.* 25. auctorem invocationis B. Mariæ fuisse Petrum Gnaphæum circa *ann. Christi* 480. Cùm certum sit Concilium Ephesinum Generale III. *anno* 430. celebratum fuisse in Ecclesia, quæ dicebatur *Maria*, unde antea in honorem ejus fuerat erecta Ecclesia. Hoc igitur verissimum est, Acatholicos negantes honorem, & venerationem martyribus fuisse damnatos sub anathemate à Concilio Gangrensi inter *ann.* 317. & 341. *c.* 20. his verbis: *Si quis per superbiam .... conventus, qui per loca, & basilicas Sanctorum Martyrum fiunt, accusaverit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque Sanctorum contemnendas putaverit, anathema sit*. Eodem anathemate configuntur Calvinistæ ab Ecclesia Græca præsenti (quamvis Schismate à Latina divulsa) in Conciliis Constantinopolitano, *anno* 1642. & Hierosolymitano, *anno* 1672. contra Cyrillum Lucari congregatis.

§. III.

Pro Resolutione Secundæ Partis quædam præmittuntur.

XI. Quia Acatholici cum Calvino Catholicæ Ecclesiæ imponunt, eamque calumniosè traducunt, quasi cultum soli Deo debitum Sanctis, & Martyribus impendat, ideò ut calumniâ detersâ appareat veritas, distinctiùs hoc examinabimus.

XII. Est ergo primo loco observandum, quòd honor, cultus, adoratio cum ex S. Tho. 2. 2. q. 103. a. 1. sit testificatio quædam de excellentia alterius, tres actus complectitur. Primò, actum intellectus, quo aliquis excellentiam alterius apprehendit. Secundò, actum voluntatis, seu motum cordis, quo ad excellentiam apprehensam interiùs inclinamur, & volumus aliquid facere actu, sive interiore, sive exteriore in protestationem talis excellentię, & nostræ subjectionis. Tertiò, actum exteriorem, quo in testificationem excellentiæ caput inclinamus, procumbimus, vel genuflectimus, sive aliud signum venerationis, & subjectionis ostendimus. Ex quibus actibus primus potest esse sine veneratione; potest enim quis apprehendere mente excellentiam alterius, & nullo actu voluntatis erga illam moveri. Tertius potest esse etiam cum irrisione, quemadmodum milites genuflectentes ante Jesum illudebant ei. Secundus est maximè proprius, & essentialis adorationi.

XIII Secundo loco observo, quòd triplex est excellentia; nimirùm divina, & infinita, cui respondet prima species cultus, qui à Theologis vocatur *Latria*. Secunda est excellentia humana, seu naturalis, quæ consistit in humanis virtutibus naturalibus, sive speculativis, sive moralibus, in dignitatibus, gradibus &c. Cui respondet secunda species cultus, & obser-

van-

vantiæ, qualis est civilis, & politica: quæ tamen in varias species subdividitur. Nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius sapienti, alius viro probo.

Tertia est excellentia quædam media, inferior quidem divina, sed humana, & naturali superior, qualis est gratia, & gloria Sanctorum: ista enim cum sint dona supernaturalia, quæ hominem maximè quantum fieri potest Deo conjungunt, & eum elevant supra excellentiam pure humanam, participationem aliquam divinæ excellentiæ ei communicando. Et huic respondet tertia species cultus, quam Theologi vocant *Duliam*. Et quia inter cæteras creaturas humanitas Christi, si seorsim consideretur, singulariter excellit ob unionem ad Verbum in persona: & similiter B. Virgo, ut Mater Filii Dei ita excellit alios Sanctos, ut dici possit exaltata super choros Angelorum, & Domina, ac Regina nostra: ideo Theologi hanc tertiam speciem, quam vocant Duliam dividunt in *Duliam*, & *Hyperduliam*, idest *super duliam* supra speciem cultus, qui debetur aliis Sanctis, infra tamen illum, qui Deo debetur.

Hinc sequitur primò. Has tres adorationis species non esse univocas, sed analogas. Cùm enim excellentia non dicatur univocè de excellentia Dei, & creaturarum, nec cultus, qui debetur ob excellentiam, potest univocè dici de cultu Dei, & creaturarum.

XIV. Tertiò loco observo, has species cultus quantum ad actus interiores optimè distingui. Nam prima species, hoc est *Latria* est quædam summa voluntatis prostratio, & inclinatio ex apprehensione Dei, ut primi principii, & ultimi omnium finis, atque adeo summi boni; & hic cultus soli Deo convenit. — Secunda species, nempe, cultus civilis est inclinatio voluntatis longè minor orta ex apprehensione certa alicujus humanæ excellentiæ. — Tertia species est quædam inclinatio voluntatis quasi media ex apprehensione excellentiæ plus quidem, quàm humanæ, minus autem, quàm divinæ.

Sed quantum ad actus exteriores non est facile cultus, seu adorationis species distinguere. Nam excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, ut templis, altaribus, & Sacerdotibus, hæc enim Deus sibi soli reservavit, ut Augustinus docet, *l.* 10. *de Civitate Dei*, *c.* 4. & *l.* 20. *contra Faustum*, *c.* 21. & ex eo S. Th. 2. 2. *q.* 85. *a.* 2. *ad* 3. ex aliis actibus exterioribus cultus seu adorationis non potest evidenter colligi, an aliquis cultum Deo tribuat, an creaturæ excellentiâ quadam eminenti. Nam Abraham eodem actu incurvationis usque ad terram adoravit Deum, *Genes.* 17. *v.* 3. & 17. & Angelos, *Gen.* 18. *v.* 2. & homines, *Gen.* 23. *v.* 12. Moyses adoravit Jethro, *Exod.* 18. *v.* 7. Miphiboset & David, 2. *Reg.* 9. *v.* 8. Cujus ergo speciei sit exterior adoratio ex animo, & interna subjectione pensandum est.

De hoc audiendus est S. Th. 2. 2. *q.* 84. *a.* 1. *ad* 1. ubi ait: *Deo debetur reverentia propter ejus excellentiam, quæ aliquibus creaturis communicatur, non secundum æqualitatem, sed secundum quandam participationem. Et ideo alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia veneratione quasdam excellentes creaturas quod pertinet ad duliam.... Et quia ea, quæ exteriùs aguntur, signa sunt interioris reverentiæ, quædam exteriora ad reverentiam pertinentia exhibentur excellentibus creaturis, inter quæ maximum est adoratio: sed aliquid est, quod soli Deo exhibetur, scilicet sacrificium. Unde Augustinus, dicit in* 10. *de Civit. Dei* (c. 4.) Multa de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, sive humilitate nimia; sive adulatione pestifera: ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi, & venerandi, si autem multum eis additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum cen-

censuit, nisi ei, quem Deum, aut scivit, aut putavit, aut finxit? *Secundum reverentiam ergo, qua creatura excellenti debetur, Nathan adoravit David: secundum autem reverentiam, qua debetur Deo, Mardochaus noluit adorare Aman*, timens, ne honorem Dei transferret ad hominem, *ut dicitur Hester 3. Et similiter secundum reverentiam debitam creatura excellenti, Abraham adoravit Angelos, & etiam Josue, ut legitur Josue 5. Quamvis possint intelligi, quod adoraverint adoratione latria Deum, qui in persona Angeli apparebat, & loquebatur. Secundum autem reverentiam, qua debetur Deo prohibitus est Joannes Angelum adorare Apoc. ultimo. Tum ad ostendendum dignitatem hominis, quam adeptus est per Christum ut Angelis æquetur, unde ibi subditur*, conservus tuus sum, & fratrum tuorum. *Tùm etiam ad excludendum idololatria occasionem, unde subditur*, Deum adora. Ex hac ergo S. Th. doctrina confirmatur, quod unico excepto sacrificio, nullus sit actus exterior, quo exhibetur cultus Deo debitus, qui ex sua natura, & præcisè ab intentione illum exhibentis, etiam aliquando, & sæpè non applicetur hominibus.

XV. Eadem ratione observo quartò. Cum S. Augustino, *lib. 10. de Civit Dei, c. 1.* Quod nullum sit nomen in S. Scriptura, quod ex sua propria significatione sit impositum ad exprimendum cultum soli Deo debitum. Hoc enim nomen *Latria*, quo utimur ad significandum Dei cultum, & istud *Dulia*, quo significare intendimus cultum debitum hominibus, ex vi etymologiæ idem significant, nempe, *servitutem* quamvis ex usu inter Christianos introducto *Latria* pro solo cultu Dei usurpatur. Ita S. Augustinus loco citato, dicens: *Latriam quippe nostri, ubicumque Sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem: sed ea servitus, qua debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus, servos Dominis suis subditos esse debere, alio nomine græcè nuncupari solet. Latria verò secundum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, ut penè semper, ea dicitur servitus, qua pertinet ad colendum Deum*

Inde infert, *quòd si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur: dicimur enim colere etiam homines, quos honorifica, vel recordatione, vel præsentiâ frequentamus. Nec solùm ea quibus nos religiosa humilitate subjicimus, sed quædam etiam, qua subjecta sunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo, & agricola, & coloni, & incola vocantur, & ipsos Deos, non ob aliud appellant Cælicolas, nisi quòd Cælum colant, non utique venerando, sed inhabitando*. Unde concludit: *Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo propria quadam notione verbi hujus, omninò verissimum est; sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideò latinè uno verbo significari cultus Deo debitus non potest.*

XVI. Similiter de hoc nomine *Religio* dicit ibidem. *Nam & ipsa Religio, quamvis distinctiùs non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: unde isto nomine interpretati sunt nostri eam qua Græcè* Threskia *dicitur: tamen quia latina loquendi consuetudine, non imperitorum, verùm etiam doctissimorum, & cognationibus humanis, atque affinitatibus, & quibuscumque necessitudinibus dicitur exhibenda Religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu deitatis vertitur quæstio, ut fidenter dicere valeamus, religionem non esse nisi Dei cultum*, & tandem concludit. *Qua itaque* Latria *græcè nuncupatur, & latinè interpretatur* servitus, *sed ea qua colimus Deum: vel qua* Triskia *græcè, latinè autem* Religio *dicitur, sed ea qua nobis est erga Deum: vel quam illi* Theosebiam. *nos verò non uno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare, hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos.*

Hæc

Hæc fusiùs proponere, æquum duxi, ut prudens lector agnoscat, quænam esset temporibus S. Augustini Ecclesiæ catholicæ doctrina, & quam infirma sit Calvini, & suorum illatio, qua, ex quo Ecclesia catholica præsens aliquem cultum non merè civilem præstat Martyribus, cæterisque Sanctis in Cœlo regnantibus, inferunt, eos colere ut Deos, & cultu soli Deo debito, & consequenter idololatriæ crimen incurrere. Quare

§. IV.

Resolvitur Secunda Pars.

XVII. Dico. Angeli, & homines Sancti colendi sunt, cultu quidem minori divino, sed majori civili, & merè humano. Tres habet partes hæc assertio. Prior probatur. Nam cultus est honor alicui debitus propter excellentiam: qua ratione colitu aliquo, & honore veneramur, non solùm Regem, ac Principem, sed quotquot in ejus aula excellenti aliquâ dignitate super nos fulgent: sed Angeli, & homines Sancti cum Christo regnantes in aula cœlesti excellenti dignitate fulgent supra viventes in hoc mundo; ergo &c. & sicut non detrahitur nec fit injuria Regi, aut Principi, ex hoc quòd aliis infra ipsum, cultum, & honorem exhibeamus, sed potiùs in illis ipsam regiam majestatem, quæ illis tribuit excellentiam, veneramur: ita dum veneramur Sanctos, tantum abest, ut detrahamus honori Deo debito, quin potiùs Deum, qui faciendo illos Sanctos, divinitatis suæ per gratiam, & gloriam fecit illos participes, in Sanctis colimus, & veneramur, qui verus Deus est, facitque suos cultores Deos, ut dicebam supra ex Augustino, per gratiam, nempe, non per naturam.

XVIII. Confirmo. Ex illo, Psalmi 98. v. 5. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam Sanctum est*, vel ut alii interpretantur *Sanctus est*. Nomine autem scabelli pedum ejus intelligunt plerique Arcam Testamenti. Nam 1. *Paralip.* 28. *v.* 2. dicit Salomon *Cogitavi ut ædificarem Domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri*, quia super arcam erat propitiatorium quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubin. Quare in eodem Psalmo, *v.* 1. dicitur: *Qui sedet super Cherubin*, & in Ps. 131. v. 7. *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus*. Et statim subditur, *Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*. Unde Hieronymus, Epist. ad Marcellam testatur, ipsam Arcam coli solitam: *Venerabantur* (inquit) *quondam Judæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubin, & Propitiatorium, & Arca Testamenti*. Imo tanto honore, ac veneratione volebat Deus Arcam fœderis haberi, ut *Josue* 3. *v.* 4. jubeatur populus in itinere nunquam accedere propè Arcam ad spatium duorum millium cubitorum; 1. *Reg.* 6. *v.* 19. percusserit Dominus ex Bethsamitis qui Arcam sine debita reverentia viderunt, de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis; & similiter, 2. *Reg.* 6. *v.* 7. percussus fuerit Oza à Deo, cùm Arcam tetigisset, quod ei non licebat, sed solis Sacerdotibus; Ac demum propter honorem Arcæ nemo posset ingredi Sancta Sanctorum, ubi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, ut ait Paulus, *Hebr.* 9. Ex his ita discurro. Arca Dei creatura erat rationali valdè inferior: & tamen quia scabellum pedum, & sedes Dei erat, supra quam certo modo requiescebat, Deus, volebat, eam tanta veneratione, ut dictum est, ab Israelitis haberi; ergo magis vult esse in honore Sanctos homines jam beatos, in quibus non in figura aut temporalitèr, sed reipsa, & in æternum Deus ipse per gratiam, & gloriam requiescit, & qui non in enigmate, sed facie ad faciem Deum videntes, Deum possident.

XIX. Secunda etiam prob. Nam si erat locus distinguendi cultum, & honorem debitum Arcæ, super quam sedebat Deus, à cultu debito ipsi Deo. Quæso, cur non erit locus distinguendi cultum debitum hominibus Sanctis à cultu debito ipsi Deo? Si est diversus honor debitus throno in quo sedet Rex, & honor debitus Ministris, & amicis Regis, ac optimatibus regni, ab honore debito ipsi Regi, necesse est, ut sit diversus honor, & cultus, qui exhibetur Sanctis, ab eo qui soli Deo exhibetur. Ita fanè. Nam cultus, quem sanctis Angelis, & hominibus beatis exhibemus tantum distat à cultu soli Deo debito, quantum res creata, & finita distat à Creatore, & infinito. Deum ergo colimus, & adoramus tanquam creaturæ creatorem, tanquam primum omnium principium, & ultimum omnium finem, ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia, eique soli in contestationem nostræ servitutis offerimus sacrificia, ædificamus templa, & erigimus altaria. Creaturas verò rationales quantumcumque sanctas, & beatas colimus ut vero Deo uni, & trino in gloria simulantes, & quia stant coram Deo, ejus visione fruuntur, ac nobis caritate sunt conjuncti, suis intercessionibus per Christi merita nos adjuvent. Hæc est doctrina Ecclesiæ catholicæ de cultu Sanctorum, qui quàm diversus sit à cultu Dei, nemo non videt.

XX. Tertia pars, nempe, cultum istum Sanctorum esse distinctum à mere civili, & humano, probatur ex causa; ob quam talis cultus, seu veneratio exhibetur, nempè, excellentia: hæc enim non ex quadam civili, & politica reverentia eis exhibetur, ut exhibetur hominibus in dignitate aliqua humana excellentibus, sed eis exhibetur ex sanctitate, & donis supernaturalibus, quibus à Deo sunt donati. Unde quamvis dici non debeat cultus religiosus in illo rigore, quo religio solum Deum spectat, & à Græcis vocatur *Theosebia*: dici tamen potest in aliquo sensu religiosus, seu bonus cultus, quo sensu à Græcis religio *Eusebia* vocatur, ut distinguitur contra civilem, & prophanum honorem hominibus ob excellentiam naturalem, vel civilem debitum. Ut enim superius ex S. August. *lib. 10. de Civit. Dei*, *c. 1.* dictum est, Religionis nomen non ad cultum solius Dei restringitur, sed etiam ad necessitudines humanas extenditur: quantò ergo magis ad reverentiam erga Sanctos ostendi debet. Quapropter ut supra notavimus S. August. lib. 20. contra Faustum, c. 21. *Populus Christianus* (inquit) *memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat*: & inferius cultum Sanctorum satis distinguit à cultu Deo debito, quem *Latriæ* vocat, & à cultu civili, qui consanguineis, & honoratis viris debetur, dicens: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis, & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro evangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò devotiùs, quantò securiùs post certamina superata &c.* Sanctos autem homines adhuc viventes paratos ad martyrium cultu aliquomodo religioso colebant veteres, ut apud Cyprianum legere est; non mere civili. Unde ab eodem S. August. *lib. de cura pro mort. c. 4.* Religionem aliquam esse dicit corpora mortuorum sepelire, & magis in memoriis Martyrum: *Quoniam si nonnulla religio est, ut sepeliantur, non potest nulla esse, quando ubi sepeliantur attenditur.*

XXI. Noto tamen pro complemento, quòd esto absolute dici possit Sanctos *adorari*, cùm in Scriptura sæpè homines adorari dicantur; Attamen, quia verbum adorare communiter à Patribus, & Theologis pro cultu divino, sicut & Latriæ nomen usurpatur, tutiùs crediderim cum agitur de cultu Sanctorum, loco *adorare* dicere *colere*, aut *venerari*. Unde observo, Tridentinum, *Sess. 25.* in decreto de hac materia titulum præfigere: *De*

invocatione, *& veneratione Sanctorum*, ac nomine *venerationis* semper uti, nunquam verò *adorationis*.

§. V.

Acatholicorum objecta contra utramque partem.

XXII. PRimò, objicit Calvinus. Duplex est cultus unus civilis, quo honoramus homines excellentes, quo in scripturis multi homines dicuntur adorati, & etiam Angeli: alter religionis, & hic convenit soli Deo: sed Angelis, & Sanctis non possumus exhibere cultum civilem, quia nobiscum civiliter non versantur, nec religionis, quia religio est cultus Dei; ergo &c.

Confirmat: si cultus aliquis religionis Sanctis debetur, certè *Dulia*, non *Latria*. Sed ineptum est dicere Sanctos coli, & non latria. Nam cum latria significet cultum, colere sine latria est colere sine cultu. Deinde plus est *Dulevin*, quàm *Latrevin*. Nam *Dulevin* est servire, *Latrevin* est colere: minus autem est colere, quàm servire; colimus enim pares, ut amicos, & collegas, quibus tamen non servimus, sed solis Dominis.

XXIII. Respondeo neg. maj. pro secunda parte: ut enim diximus datur alter cultus tertius, qui religiosus dici potest, etsi non sit actus primarius, & elicitus à religione, sed secundarius, & quasi ab ea imperatus, & talis est cultus, quem exhibemus Sanctis

Ad confirm. Ex dictis respondeo, duliam non esse plus, quam latriam. Nam secundum prophanos auctores ex vi etymologiæ idem significant, nempe, servitutem: secundum autem Scripturæ, & Ecclesiæ usum, longè major est latria quàm dulia; latria enim non est quilibet cultus, sed cultus summæ servitutis, dulia est cultus, qui à quolibet inferiori exhibetur alicui excellenti, ut ejus ope adjuvetur. Unde colere sine latria, non est colere sine cultu, sed colere sine tali cultu, nam S. Augustinus, qui non erat ineptus, *l.* 20. *contra Faustum*, *c.* 21. citato dicit, Sanctos coli, & non latriâ.

XXIV. Neque dicas, nos non esse servos Sanctorum, sed conservos: ergo cùm dulia dicat cultum per modum alicujus servitutis, hac non possumus Sanctos colere. Unde Aug. *q.* 94. *in Exodum*, dicit: *Dulia debetur Deo tanquam Domino. Latria verò nonnisi Deo tanquam Deo*.

Respondeo, nos esse conservos Sanctorum relate ad Deum supremum Dominum, cujus Sancti, & nos, imo omnis creatura ut primo principio, & ultimo fini famulatur: at comparati ad invicem nos viventes in terris dici possumus aliquomodo servi Angelorum, & Beatorum in Cœlis, quatenus illi nos movent, & juvant ad benè operandum exemplo suo, & intercessione apud Deum: ideoque eorum servi dicimur veneratione, & obsequio. Unde S. Paulinus, *Carmine* 1. *de S. Felice* eum sic precatur

O Pater, o Domine, indignis licèt, annue servis

Et Carmine 3. ad eundem

.... at cum sedula cura
Servitium nostrum longo tibi panderit ævo.

Augustinus autem potius est pro nobis. Nam ex eo quod ait, latriam dari Deo, ut Deus est, duliam verò eidem ut Dominus est, colligitur, latriam non posse communicari creaturæ. quia Deus unus est: at duliam posse communicari creaturæ, quia multi sunt verè, & propriè Domini. Quamquam interim fatemur, duliam qua colitur Deus esse duliam per excellentiam, cum qua solum analogicè convenit dulia, qua coluntur Sancti.

XXV. Hinc respondetur ad loca, quæ ex Scripturis affert idem Calvinus: ut illud Deuteron. 6. v. 13. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies*, quo Christus contra Diabolum usus

 fuit,

fuit, dicens: *Scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies* (Matth. 4. v. 10.) Illud 1. ad Timoth. 1 v. 17. *Soli Deo honor & gloria*. Illud etiam Galat. 4. v. 8 *Iis qui naturâ non sunt dii serviebatis*.

Ad hæc enim, & alia similia dico, ea loqui de adoratione, & servitute, quæ soli Deo debetur, hæc enim nulli à Deo exhibenda est; hunc autem esse verum sensum, patet ex contextibus, non autem de veneratione, aut servitute quacumque. Unde S. August. q. 61. in Genes. *Quæritur* (inquit) *quomodo scriptum sit*, Dominum Deum adorabis, & illi soli servies, *cùm Abraham sic honoraverit populum, quemdam gentium*. (Gen. 23. v. 7.) *ut etiam adoraret. Sed animadvertendum est in eodem præcepto non dictum*, Dominum Deum tuum solum adorabis, *sicut dictum est*, & illi soli servies, *quod est Græce* latreusis: *Talis enim servitus non nisi Deo debetur. Unde damnantur idololatræ, idest, ejusmodi servitutem exhibentes idolis, quæ debetur Deo. Nec moveat, quod alio loco in quadam Scriptura* (Apoc. 19. v. 10.) *probibet Angelus hominem adorare se, & monet ut Dominus potius adoretur. Talis enim apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari: & ideo fuerat corrigendus adorator*.

Nec etiam per hoc quod dicatur soli Deo serviendum esse, excludenda est quæcumque servitus alteri à Deo, sed solum præcipitur quod ea servitus quæ præstari debet Deo, nulli alteri qui non sit Deus præstetur. Nam hoc præcepto non obstante dixit Isaac, Jacob, Genes. 27. v. 29. *Serviant tibi populi, & adorent te tribus: esto Dominus fratrum tuorum*. Unde sic insto. Solus Deus dicitur Dominus, & tamen alii præter Deum sunt Domini. Soli Deo honor, & tamen alii præter Deum sunt honorandi; ergo præfatis verbis non prohibetur quin alii à Deo absolutè serviatur, aut honor exhibeatur; sed solùm ne ea servitute, qua servitur Deo, alteri serviatur, & ne honore Deo debito, alter honoretur.

XXVI. Scio, Calvinum, & alios velle nos servitutem, honorem, & cultum præstare Sanctis eo modo, quo Gentiles suis diis. — Sed miror, cur eos non pudeat, ut nos Catholicos impugnent, ad castra Ethnicorum, & Manichæorum transire, his enim armis veteres Christianos ob cultum, quem martyribus exhibebant, insectabantur, ut supra observavi, §. 2. & respondi maxime ex August. *lib. 20. contra Faustum*, *c. 21.* ubi præter superiùs relata verba hæc habet: *At illo cultu, qui Græcè* latria *dicitur, Latinè uno verbo dici non potest, cùm sit quadam propriè divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam Angelo: & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, sive ut corrigatur, sive ut caveatur. Etiam ipsi enim Sancti, vel homines, vel Angeli exhiberi sibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo, & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt Lycaonii, tanquam Diis immolare voluerunt, conscissis enim vestimentis suis, confitentes, & persuadentes se Deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit, & in Angelis, sicut in Apocalypsi legimus Angelum se adorari prohibentem, ac dicentem adoratori suo, conservus tuus sum, & fratrum tuorum*. Similia habet enarrat, *in Ps. 96.* Hæc erat doctrina catholica ætate Augustini, & ita eam calumniantibus respondebat. Eadem est doctrina catholica Romana in præsens, & hac responsione novis Manichæis occurrit

XXVII. Secundò, objiciunt, & instant. Vos Romanenses sacrificia affertis etiam Sanctis, & Angelis. Nam in Mis-

Missalibus vestris leguntur Missæ de Sanctis: sed per nos Missa est sacrificium, ergo Sanctis sacrificatis, eosque ut Deos, seu idola colitis.

XXVIII. Respondeo, hanc instantiam in officina Manicheorum elaboratam esse, & Augustino objectam, quam ipse, *l. 20. contra Faustum, c. 21.* retundit, constanter asserendo, nos sacrificia offerre, non martyribus, sed uni Deo Martyrum, & nostro, quamvis in memoriis Martyrum, ut eorum orationibus adjuvemur, eorumque intercessione, ac meritis, acceptabile fiat Deo sacrificium nostrum. Hoc idem docet, *l. 8. de Civit. Dei, c. 27.* sequentibus verbis: *Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquam Sanctorum hominum Dei .... Quis autem audivit aliquando fidelium stantem Sacerdotem ad altare, etiam super Sanctum corpus Martyris ad Dei honorem cultumque constructum, dicere in precibus*, offero tibi Sacrificium Petre, & Paule, vel Cypriane: *Cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines, & Martyres fecit, & Sanctis suis Angelis cœlesti honore sociavit, ut ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum eodem invocato in auxilium ex illorum memoria renovatione adhortemur.* Et de illis qui eo tempore ad memorias Martyrum epulas deferebant (quamvis hoc à Christianis melioribus asserat non fieri) dicit hoc facere, quia *Sanctificari eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. Non autem ipse ista sacrificia Martyrum novit, qui novit unum, quod etiam illic offertur, sacrificium Christianorum.* Eadem nos dicimus Lutherano, aut Calvinistæ: nos in Missa non offerimus sacrificium martyribus, aut Sanctis, sed uni Deo Martyrum Sanctorum, & nostro. Audivit enim unquam Sacerdotem stantem ad altare dicere *Offero tibi Dominice, Francisce, Antonie?* Facimus quidem in Missa memoriam Sanctorum, ut ad eorum imitationem excitemur, ut eorum precibus, ac intercessione eorum gloriæ consociemur, gratias agimus Deo, qui eos fecit Sanctos; sed oblationem, & Sacrificium soli Deo ipsorum, & nostro facimus. Alias omitto calumnias, quas pius Lector ex dictis poterit dissipare.

DUBIUM II.

Qualis Cultus debeatur Humanitati Christi, & Beatæ Mariæ Virgini.

§. I.

De Humanitate Christi.

I. Dico. Humanitas Christi adoranda est adoratione latriæ: probo. Ut enim docet S. Th. 3. *p. q. 25. a. 1. & 2.* Honor seu adoratio: *Propriè exhibetur toti rei subsistenti: non enim dicitur quod manus hominis honoretur, sed quod homo honoretur. Et si quandoque contingat, quod dicatur honorari manus, vel pes alicujus, hoc non dicitur ea ratione, quod hujusmodi partes per se honorentur, sed quia in istis partibus honoratur totum. Per quem etiam modum aliquis homo potest honorari in aliquo exteriori, puta in veste, aut in imagine, aut in nuntio.* Ergo cum in Christo sit una tantum persona divinæ, & humanæ naturæ, & una hypostasis, unum suppositum, & hoc divinum, cui debetur adoratio latriæ, fit, ut adoratio humanitis Christi sit adoratio personæ divinæ, & proinde latriæ; adeo ut dividere adorationes, esset dividere in Christo personas, & supposita, & consentire hæresi Nestorii, qui sicut in Christo duas distinguebat personas: ita consequenter distinguebat in eo duas adorationes, negans Christum hominem adorari eadem adoratione,

qua

Digitized by Google

qua adoratur Verbum. — Hoc sic confirmo. Nam sic adorare humanitatem Christi secundum proprietatem sermonis, non aliud est, quàm adorare Dei Verbum carnem factum, humanatum, incarnatum: sed adoratio cùm exhibeatur divinæ Personæ, est illa ipsa, quæ Deo debetur, ac proinde unica, eaque summa, idest latria; ergo &c.

II. Quare simpliciter dicendum est, carnem, & animam Christi, sicut & membra corporis ejus adoranda esse adoratione latriæ, quæ quidem eis debetur ratione hypostasis Verbi, cujus sunt, & à qua, & in qua sustentantur, & quæ est proprius adorationis terminus. Fuit hæc doctrina tanquam certa à Patribus quovis seculo tradita. Athanasius, Epist. ad Adelphium *Itaque* (inquit de carne Christi) *rem creatam non adoramus: absit. Ethnicorum enim, & Arianorum est hujusmodi error. Sed rerum creatarum Dominum carnem factum, Dei Verbum adoramus. Etsi enim ipsa caro seorsum spectata pars sit rerum creatarum, attamen Dei facta est corpus. Neque verò hujusmodi corpus à Verbo dividentes adoramus, neque cùm Verbum volumus adorare, ipsum à carne removemus, sed, ut superius diximus, hæc*, Verbum caro factum est, *non ignorantes, idem Verbum in carne existens, Deum agnoscimus. Quis ergo adeò demens sit, ut Domino dicat, recede à corpore, ut te adorem?* Vel quis eò *devenit impietatis, ut cum insanis Judæis, eidem propter corpus dicat.* Quare tu homo cùm sis facis te ipsum Deum? *Atqui talis non fuit leprosus ille, Deum enim in corpore existentem adoravit &c.*

III. S. item August. *in Psalm.* 98. Verba illa: *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam Sanctum est*, de carne Christi scabelli pedum ejus nomine intelligens, & de ea loquens adoratione, de qua dictum est, *Dominum Deum tuum adorabis*, ait: *Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit... Cum te inclinas, atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum Sanctum, cujus pedum scabellum est quod adoras: Propter ipsum enim adoras &c.*

Hanc veritatem contra Nestorium Synodus Ephesina, *Can.* 8. definivit his verbis: *Si quis audet dicere, assumtum hominem coadorari cum Deo Verbo oportere, & connuncupari Deum tanquam alterum cum altero.... & non magis, unâ reverentiâ veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit, juxta quod Verbum caro factum est; Anathema sit.* Et Concilium Constantinopol. II. Generale V. Can. 9. *Si quis* (inquit) *in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duæ adorationes introducuntur.... Sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ejus carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditum est, talis anathema sit.* — Idem confirmat S. Jo. Damasc. *l.* 3. *fidei, c.* 8. dicens: *Unus est Christus, Deus perfectus, & Homo perfectus, cui unam, eandemque adorationem cum Patre, & Spiritu, non exclusâ immaculata ejus carne, adhibemus. Neque enim adorandam esse carnem, ejus negamus: quippe quæ adoratur in una Verbi Persona, quæ quidem ipsi persona, & hypostasis facta est. Quæ in re non creaturæ servimus; non enim illam, ceu nudam carnem adoramus, sed velut divinitati unitam, & quia duæ ipsius naturæ ad unam Dei Verbi personam reducuntur, unamque subsistentiam. Carbonem tangere ob ignem cum ligno conjunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro.* Hoc repetit, *l.* 4. *c.* 3. utens exemplo purpuræ, quæ ut simplex purpura calcatur, postquam verò in regium indumentum assumta est, honore afficitur; & simplicis ligni, quod per se tangi potest, sed ob adjunctum ignem nec propius adiri, nec tangi potest. Concludens: *Non quod ea ligni natura sit, ut propiorem ad se accessum non ferat; sed quòd jam carbo sit, seu lignum accensum: Ad eumdem quoque modum caro suapte quidem naturâ nequaquam est adoranda, sed cum in Verbo in-*

bo in-

bo incarnato adoratur, non quidem propter se ipsam, sed propter Deum Verbum, quod secundum hypostasim ipsi copulatum est.

IV. Ex his observat S. Th. 3. *p. q.* 25. *art.* 1. & 2. citatis, quod cum in honore adorationis considerari possit, & is cui honor exhibetur, & causa honoris; & licèt honor semper exhibeatur rei subsistenti, causa tamen honoris possit esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona, cui illud inest, ideo, *art.* 2. ibi dicit: *Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Uno modo ut sit ejus sicut rei adorata. Et sic adorare carnem Christi nihil est aliud, quàm adorare Verbum Dei incarnatum, sicut adorare vestem Regis nihil est aliud, quàm adorare regem vestitum. Et secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latria. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, qua fit ratione humanitatis Christi perfecta omni munere gratiarum; & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latria, sed adoratio dulia.* Quæ tamen doctrina non sic est intelligenda, ut possit re ipsa dividi adoratio, & adoratio, & adorari Christi humanitas adoratione duliæ, & non latriæ, sed quòd licet Christi humanitas semper sit adoranda adoratione latriæ, causa tamen hujus adorationis non convenit humanitati ex sua præcisè excellentia, sed unicè ab unione cum Verbo; ita ut si precisivè à Verbo consideraretur secundum cætera dona creata, quibus ornatur, ei latriæ adoratio non competeret. Et hanc esse suam mentem declarat S. D. ibi *ad* 1. ubi respondens evidam Glossæ; *Glossa* (inquit) *illa non est sic intelligenda, quasi seorsim adoretur caro Christi ab ejus divinitate, hoc enim posset contingere solùm hoc modo, si esset alia hypostasis Dei, & hominis. Sed quia ut Damascenus dicit* (lib. 4. fidei, c. 3. secundum versionem novissimam) *Ipsius caro suapte quidem natura, si subtili quadam consideratione id quod visibile est, ab eo quod ratione tantùm intelligitur, distinxeris nequaquam adoranda est, ut pote creata: Scilicet adoratione latria: Et tunc sic intellecta, ut separata à Dei Verbo deberetur sibi adoratio dulia, non cujuscumque, puta qua communiter exhibetur aliis creaturis, sed cujusdam excellentioris; quam hyperduliam vocant.* Ita sese explicat S. Thomas.

V. Sed dices primò. Alia est operatio divinæ, & humanæ naturæ, ut contra Monothelitas credit Ecclesia; ergo alio honore veneranda est Christi humanitas, & alio ejus divinitas, quia honor est præmium actus virtutis.

Respondeo cum S. Thoma, *q.* 25. citata, *a.* 1. *ad* 2. neg. conf. Quia *Operatio non est, qua honoratur, sed ratio honoris. Et ideo per hoc quod in Christo sunt dua operationes, non ostenditur, quod sint dua adorationes, sed dua adorationis causa.* Unde (ut dicit in Corp. ejusdem art.) *Si in uno homine sunt plures causa honoris, sicut pralatio, scientia, & virtus, erit quidem illius hominis unus honor ex parte ejus qui honoratur, plures tamen secundum causas honoris: homo enim est qui honoratur, & propter scientiam, & propter virtutem.*

VI. Dices secundò. Humana natura in Christo, ejusque partes, quamvis conjunctæ Verbo divino conditionem creaturæ non excedunt; ergo non sunt adorandæ adoratione eadem cum ea, qua Deus adoratur cum scriptum sit: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.*

Respondeo neg. conf. Cum enim humana natura Christi subsistat in persona divina, & honor propriè in personam terminetur, dum adoratur Christi humanitas, adoratio non tendit in creaturam, sed in Creatorem, cujus est illa humanitas. Unde sicut honor debetur Regi quacumque veste induto: ita una adoratio debetur Deo in quaeunque natura assumta, quia in ea semper adoratur Creator, nec creaturæ servimus, sed Creatori, ut supra

pra dictum est ex Damasceno, *lib.* 3. *Fid. c.* 8.

§. II.

De B. Virgine Dei Matre.

VII. HOnori debito Dei Matri, Hæreticorum aliqui nimium dedere, alii nimium detraxere. Nimium dedere *Collyridiani*, qui teste Epiphanio, *Hæres.* 79. quibusdam mulieribus auctricibus, statâ quadam anni die collyridem, seu placentam panis Virgini Mariæ offerebant in sacrificium, eam ut Deam colentes, cùm ex dictis sacrificium soli Deo offerri possit. Nimium verò eidem detraxere alii hæretici dicti: *Antidico Mariani*, seu *Antimariani*, qui teste eodem Epiphanio, *Hæres.* 77. & 78. & Augustino, *Hæres.* 56. eam omni honore, etiam prerogativa virginitatis perpetuæ spoliabant. Ad hoc ex parte accedunt moderni Sectarii, qui esto perpetuam virginitatem ei non audeant eripere, de honore tamen ei debito exiliter sentiunt, & Ecclesiam catholicam carpunt, quod cultum excedentem, ac soli Deo proprium B. Virgini tribuat. Attamen

VIII. Dico. B. Virgini Matri Dei debetur cultus, non quidem latriæ, sed hyperduliæ, seu major cultu quem cæteris Sanctis, & Angelis exhibemus. Prob. autem prima pars. Nulli creaturæ, quæ per se sit capax cultus, debetur adoratio latriæ, quæ soli Deo debetur, sed B. Virgo est creatura, & cum sit creatura rationalis subsistens est per se capax cultus; ergo non debetur ei &c. Ma. ex dictis patet, ideo enim humanitati Christi adorationem latriæ concessimus, quia non propria adoratione eam adoramus, sed ea qua adoramus Verbum, in qua ipsa subsistit. — Secunda etiam pars prob. Quia B. Virgo, etsi creatura, est tamen excellentissimis donis supra omnem aliam creaturam exornata, non solum quia Sanctissima, gratiâ plena, Spiritus Sancti sacrarium, & Verbi divini habitaculum, sed etiam quia Mater Dei, & Deo propinquissima.

IX. Totum hoc docet S. Th. tùm *in* 3. *sent. dist.* 9. *q.* 1. *a.* 2. *quæstiunc.* 3. his verbis: *Cùm beata Virgo sit per se quadam persona agens, ei debetur honor per se: Unde alia adoratione adoratur, quàm filius ejus. Unde non potest adorari latriâ sed duliâ. Quia tamen non solum honoratur ratione sui, sed etiam ratione Filii, & ut Mater Dei; ideo in quantum pertinet ad Christum honoratur hyperdulia.* Tùm 3. p. q. 25. a. 2. *Quia latria soli Deo debetur, nulli creaturæ debetur latria, prout creaturam secundum se veneramur. Licèt autem creatura insensibiles non sint capaces venerationis secundum se ipsas, creatura tamen rationalis est capax venerationis secundum se ipsam. Et ideo nulli puræ creaturæ rationali debetur cultus latriæ: cùm igitur Beata Virgo sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latriæ, sed solum veneratio duliæ: Eminentiùs tamen, quàm cæteris creaturis, in quantum ipsa est Mater Dei.*

X. Simili modo discurrens Epiphanius, *Hæres.* 79. contra Collyridianos: *Reverâ* (inquit) *Sanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus; revera virgo erat ipsa Virgo, & honorata, sed non ad adorationem nobis data, sed ipsa adorans eum, qui ex ipsa carne genitus est.* Ecce adorationem latriæ Mariæ non debitam. Et infra: *Eximium quidem est vas, sed mulier, & nihil à natura immutata; Verùm, & intellectu, & sensu in honore honorata, velut corpora Sanctorum, & si quid amplius ad glorificationem dixerim.* Postea enumeratis variis Sanctis, subjungit: *Maria adhuc honoratior &c.* Ecce venerationem, & cultum duliæ majorem, quàm cæteris Sanctis Mariæ debitum, & concludit: *Carnem induit Deus Verbum ex Sancta Virgine, non tamen ut adoretur Virgo, neque ut Deum hanc efficiat, non ut in nomine ipsius offeramus, non ut post tot secula mulieres Sacerdotes, ac sacrificulas ostenderet.*

Digitized by Google

rat. Et tandem, *Sit in honore Maria: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus adoretur*.

XI. Istum cultum duliæ quidem, sed cultu cæteris Sanctis debito excellentiorem, quovis seculo fuisse B. Mariæ tributum, testantur, tùm liturgiæ SS. Jacobi, Basilii, Chrysostomi. Tùm Patres, qui eam passim vocant *Deiparam*, inter quos Athanasius, Orat. 3. contra Arianos: *Reginam omnium. Honoratiorem Cherubim, sanctiorem Seraphim, & nulla comparatione cateris omnibus superis excellentibus gloriosiorem, spem Patrum, & gloriam Prophetarum*. Ut Ephrem, *anno* 370. Orat. de Laudibus Sanctissimæ Dei Matris; *Dignitatem terra* appellat Augustinus, l. 2. de Genesi contra Manichæos, cap. 24. *Cœli, & terra mediatricem* vocat Epiphanius, *Haref.* 79. Mitto sequentium seculorum Patres, quos veneratione plenos, dum de B. Virgine loquuntur, quisque reperiet.

XII. Sed dices primò contra primam partem. Idem honor est exhibendus matri regis, ac regi. Unde dicitur 3. Reg. 2. v. 19. *Quod positus est thronus matri regis, qua sedit ad dexteram ejus*: Sed Christo ejus Filio debetur honor latriæ, ergo & Mariæ matri ejus.

Dices secundò. Honor matris refertur ad filium: si ergo filius est latria adorandus, similiter, & mater.

Tertiò. Conjunctior est Christo mater ejus, quàm crux: sed crux adoratur adoratione latriæ, ut dicetur; ergo &c.

XIII. Ad primum. Respondeo cum S. Th. 3. p. q. 25. a. 5. citato ad 1. *Quod matri regis non debetur aqualis honor honori, qui debetur regi: debetur tamen ei quidam honor consimilis ratione cujusdam excellentia*. Et hoc significat auctoritas inducta. Addo quod mater regis terreni est capax ejus honoris, qui datur regi, si rex voluerit matrem eo honorare, ut de Salomone dicitur. Sed Maria Mater Dei, cùm sit pura creatura, non est capax latriæ, qui est honor debitus filio ejus, qui est Deus. Imo Maria adorat Deum latria: ejusdem autem non est latriam exhibere, & recipere, sicut ejusdem non est creare, & creari. Unde S. Th. in 3. dist. 22. q. 3. a. 3. quæstiunc. 3. ad 3. *Quamvis* (inquit) *Beata Virgo sit super Angelos exaltata, non est tamen exaltata usque ad aqualitatem Dei, vel unionem in persona. Et ideo non dicitur sedere ad dexteram, sed adstare à dexteris, in quantum honor filii aliquo modo participativè, non plenariè redundat in ipsam, in quantum dicitur Mater Dei, sed non Deus*.

XIV. Ad secundam instantiam. Respondeo cum eodem S. Thoma 3. p. q. 25. a. 5. ad 2. & in 3. dist. 9. q. 1. art. 2. quæstiunc. 3. ad 1. *Quod honor matris refertur ad filium, non sicut ad subjectum, scilicet ut sit unus motus in matrem, & in Filium, sicut est in imaginibus; sed refertur in filium sicut in finem, quia propter filium mater honoratur*.

Ad tertium. Similiter dico cum eodem S. D dicta q. 25. a. 5. ad 3. *Quod crux non est capax venerationis, prout in se consideratur* (ut dicetur) *sed B. Virgo secundum se ipsam est venerationis capax: & ideo non est similis ratio*.

XV. Contra secundam partem blaterant Sectarii. Primò. Quia Epiphanius, *Haref.* 79. dicit: *Mariam nemo adoret, non dico mulierem, sed neque virum; Deo debetur hoc mysterium*. Et infra *Maria Sancta, & honorata: at non ad adorationem*. Et tandem *Maria in honore sit, Dominus adoretur*.

Secundò. Dicunt, cultum, quo veneramur Mariam, esse excedentem: vocamus enim eam: *Redemtricem, Mediatricem. Avertatur à me ira Dei per te*. Quæ omnia Christo unico Redemtori, Mediatori, per quem unicum ira Dei aversa est à nobis, injuriosa sunt.

XVI. Sed ineptè, ne dicam impiè falluntur. Nam *ad* 1. Qualis sit mens Epiphanii constat ex dictis. Solùm

vult Mariam non debere adorari tanquam Deum æquali honore cum Deo, ut illam adorabant Collyridiani, contra quos agit ; imo cum dicat *Maria in honore sit*, non negat ei cultum, sed solum cultum. qui soli Deo debetur, quod & nos dicimus.

Ad id quod secundò opponunt. Nos vocare interdum Mariam Redemtricem, Mediatricem, per quam à nobis avertitur ira Dei, diverso tamen sensu ac Christum Filium ejus. Nam Christum vocamus, & credimus Redemtorem, Mediatorem immediate, quia sua actoritate, & suis meritis nos Deo reconciliavit in sanguine suo. Mariam verò dicimus Redemtricem, Mediatricem, Advocatam, solum quia genuit Redemtorem, & quia non purè suis meritis, sed per merita Christi à Deo Patre pro nobis obtineat, vel intercedat, quod Christo mediatori non præjudicat, sed eum potius extollit, quod nempe nihil sine ipso, nec nisi per ipsum quisquam à Deo obtinere possit.

Neque hoc nomen Mediatrix Sectarios offendere potest. Tùm quia Epiphanius, quem ut vidimus tanquam sui patronum adducunt, *Serm. de Laudibus S. Deiparæ* eam tali nomine honorat, dicens: *Ipsa enim est Cæli, & terræ Mediatrix, quæ unionem naturaliter peregit Beata Virgo, Columba pura, & Sponsa cælestis Maria, cælum, templum, & thronus divinitatis.* Quid clarius pro cultu excellentissimo duliæ tamen, quo Mariam veneramur? Mariam reparatricem in eo sensu vocamus, quo Augustinus, *Serm.* 51. (aliàs 63. *de diversis*) dicit: *Decipiendo homini propinatum est venenum per fœminam: reparando homini propinetur salus per fœminam.* Et Serm. 232. (aliàs 144. de tempore) *Quia per sexum fœmineum cecidit homo, per sexum fœmineum reparatus est homo.* Quod secundo seculo dixerat Irenæus, *l.* 5. *contra Hæres. c.* 19. ubi postquam Mariam vocavit Virginis Ævæ *Advocatam*, subjungit: *Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per Virginem, salvatur per Virginem.*

Addo. Quod etiamsi diceremus (quod tamen nefas dicere existimamus) Mariam esse Redemtricem, & Mediatricem, sicut Christum, non propterea ex hoc præcisè divinum ei deferremus cultum. Nam Christus non est Redemtor, & Mediator secundum divinitatem, alioquin esset medius inter Deum, & homines, & consequenter minor Patre, quod sapit Arianismum, vel alia persona à persona Verbi, qui Nestorianismus error est. Igitur est mediator secundum humanitatem; quamvis autem Calvinus videatur oppositum docere ad Polonos contra Stankarum, eum tamen turpiter errare ostendi in vera Ecclesia, *Tom.* 2. *p.* 2. *a.* 14. §. 7. *n.* 47.

Accedit quod plures Catholici doctores docent, quod humanitas, si non esset verbo unita in persona, sed per se subsisteret, ac esset purus homo, adhuc tamen potuisset à Deo eligi, atque tanta gratia exornari, ut esset Redemtor, ac Mediator, sed tamen tunc non fuisset ita perfecta redemtio à supposito creato, sicut modo exhibita à persona divina in humana natura assumta: Atqui tali redemtori, ac mediatori non daretur cultus latriæ soli Deo debitus; igitur ex quo Matri Dei tribuamus nomen Redemtricis, ac Mediatricis pessimè inferunt adversarii, nos ei tribuere honorem divinum.

Dicent etiam hoc nomen hyperduliæ esse novum — Sed respondeo quod esto nomen esset novum, res tamen ad quam significandam Ecclesia hoc nomen usurpavit, nova non est. Nam etiam Ariani hoc nomen *Omousion* ut novum respuebant, sicut & Nestoriani nomen *Theotocon*, res tamen ad quam significandam Ecclesia illa instituerat, nova non erat.

DU-

Digitized by Google

DUBIUM III.

De Cultu debito Cruci Christi.

§. I.

Errores recensentur, & quadam præmittuntur.

I. PRimus Crucis Christi inimicus fuit Apostata Julianus. Is enim apud Cyrillum, *l. 6. contra Julian. pag. mihi* 194. Ita improperabat Christianis: *At vos, infelicissimi homines, cum adorare, & tolerare nolitis ancile, quod penes nos servatur, æterna urbis certissimum pignus cœlitus delapsum, & à magno Jove, aut Marte patre demissum, crucis lignum adoratis, ejusque signa in fronte formatis, & vestibulis ædium insculpitis.* Hic notet pius Lector Juliano ipso testante quarto seculo commune esse Christianis crucis lignum adorare, ejus signa in fronte formare, & vestibulis ædium insculpere.

Mahometani Crucem abominantur, & Christianos eam adorantes idololatras appellant.

II. Ex Christianis, hæresim contra cultum Crucis excitavit Claudius quidam Turonensis, *anno* 800. teste Jona Aurelianensi, *l. 1. de Cultu Imaginum.* Eam excitavit quidam Petrus Bruis, à quo Petrobusiani dicti sunt, ut refert Petrus Cluniacensis, *Epist. 1. ad Episcopos.* Hos secuti sunt Wiccleffistæ, teste Thoma Waldensi, *Tom. 3. tit.* 20. Lutherus qui de l. de formula Missæ, *Festa (inquit) S. Crucis anathema sunt.* Lutherani quoque quoad cultum S. Crucis idem sentiunt, quamvis concedant crucis signum, vel imagines Sanctorum licitè in Templo servari posse, ut in Colloquio Mompelgardensi ex Sacra Scriptura probant. Calvinus item, *l. 1. Inst. cap. 11. §. 7.* ait: *Christum vera prædicatione depingi, & quodammodo ob oculos nostros crucifigi testatur Paulus. Quorsum igitur attinebat tot passim in templis cruces erigi, ligneas, lapideas, argenteas, & aureas, si probe, & fideliter illud inculcaretur, Christum esse mortuum, ut in cruce maledictionem nostram sustineret &c. Ex quo uno plus discere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis, aut lapideis: nam in aureas, aut argenteas avari mentes, & oculos tenaciùs fortè defigunt, quàm in ulla Dei verba.* Calvinus ergo sola prædicatione Christi crucifixi contentus, cruces omnes ipsum repræsentantes ab Ecclesia tollit. Præfatos imitantur omnes prætensi Reformati, qui passim cruces abominantur, evertunt, & confringunt, & si pretiosæ sint, in sua lucra convertunt.

III. Ecclesia tamen Catholica, ut ostendam, semper consuevit non solùm prædicatione crucis excitare auditum fidelium ad Christi crucifixi adorationem, sed etiam eorum oculis signa visibilia crucis ejus exponere, ut in eis Christum crucifixum adorarent, & ad recolendam mortem ejus magis accenderentur.

IV. Tripliciter autem de cruce Christi loqui possumus. Primò, de cruce, vel parte ejusdem crucis, cui Christus affixus fuit, quamque sanguine suo perfudit, & contactu sanctificavit. Secundò, de mera imagine S. Crucis, ex ligno, lapide, vel alia materia formata. Tertiò, de signo crucis manu in fronte, in pectore, in aere, vel alibi formato.

§. II.

Resolutio Catholica. De vera Christi Cruce.

V. DIco. Si loquamur de cruce, in qua Christus crucifixus est, sic & ratione contactus, & ratione repræsentationis Christi, adoratur adoratione latriæ. Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacumque alia materia, sic ratione tantùm repræsentationis, prout scilicet imago Christi crucifixi est, adoratur latria.

Ita S. Th. 3. *p. q.* 25. *a.* 4. his verbis: *Honor, seu reverentia non debetur, nisi rationali naturæ, creaturæ autem insensibili non debetur honor, vel reverentia, nisi ratione rationalis naturæ. Et hoc dupliciter. Uno modo in quantum repræsentat rationalem naturam: alio modo in quantum ei quocumque modo conjungitur. Primò modo consueverunt homines venerari Regis imaginem: secundo modo ejus vestimentum. Utrumque autem venerantur homines eadem veneratione, qua venerantur, & regem. Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est à nobis veneranda: uno scilicet modo in* quantum repræsentat nobis figuram *Christi extensi in ea: alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quòd ejus sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ. Et propter hoc etiam crucem alloquimur, & deprecamur, quasi ipsum crucifixum. Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacumque alia materia, puta lapidis, vel ligni, argenti, vel auri, sic veneramur crucem tantùm ut imaginem Christi, quam veneramur adoratione latriæ.* Hæc S. Thomas.

VI. Observandum tamen censeo, quod cum S. Thomas dicit crucem Christi, cui confixus est adorandam esse adoratione latriæ, loquitur cùm adoratur eodem actu, quo adoratur Christus, qui fit illius adorationis terminus, vel subjectum quod adoratur, & ideo affert exemplum vestimenti regis; hoc enim solùm regio honore veneramur, cum veneramur regem illo indutum. Hinc, *Lect.* 5. *in cap.* 11. *ad Hebræos*, dicit quod si Jacob *adoravit fastigium Virgæ ejus*, idest Joseph, sensus est, quod *adoravit Christum significatum per virgam, sicut & nos adoramus crucifixum, & crucem ratione Christi passi in ipsa. Unde propriè non adoramus crucem*, scilicet latria, *sed Christum crucifixum in ipsa*. Et in 3. dist. 9. q. 1. art. 2, quæstiunc. 4 *Crux Christi* (inquit) *etiam ipsa, in qua Christus pependit, potest dupliciter considerari: vel in quantum crucifixi imago, & sic adoratur eadem adoratione, sicut crucifixus, scilicet latria. Unde eam alloquimur, sicut crucifixum dicentes*, O crux ave spes unica. *Vel in quantum est res quadam, & sic cum non pertineat ad personam Verbi, sicut pars ejus, non potest eadem adoratione adorari cum Verbo: sed adoratur in quantum est res quædam Christi ratione ipsius, Hyperdulia. Sed aliæ cruces non adorantur, nisi ut imago. Et ideo adorantur tantùm latria.* Huic autem interpretationi libentius adhæreo. Tùm quia existimo talem esse S. Thomæ mentem, non solum loco mox citato, sed etiam in 3. *p.* ubi utitur exemplo vestimenti regis, hoc enim eodem veneramur quo regem, quando veneramur regem vestitum; si tamen illud consideramus ut rem quandam regis, honore habemus quidem, sed longè inferiori. Et rursus. Nam B. Virgo Maria magis est res Christi, quia ejus mater, quàm sit crux. Et tamen quia eam veneramur ut rem Christi, veneratione distincta, cultu minori hyperduliæ eam veneramur, ut diximus.

VII. His explicatis, probandum est, crucem cui Christus affixus fuit, esse venerandam. Primò. Ab inventione ejus. Etsi enim hostes Christianorum conati sint crucem abolere, ejusque omnia vestigia, unde eam altissimè sub terra absconderunt, & in loco crucis Veneris simulacrum erexerunt, sicut in loco resurrectionis, Jovis, & in loco nativitatis, Adonidis, ut refert S. Hieron. *Ep. ad Paulinum de instit. Monachi*, cur tamen crucem non cremarunt, aut in mare demerserunt, cum vellent, & possent, nisi quia Deus abstulit eis mentem, ut ad solatium piorum lignum pretiosissimum servaretur?

Accedit, quòd Deus eo tempore crucem inveniri voluerit, quo tutò poterat coli, nempe, ab initio imperii Constantini. Si enim antea regnanti-

bus

Digitized by Google

bus persecutoribus reserata fuisset, magis ludibrio, quàm honore excepta fuisset. Si autem diu post tempora Constantini fuisset inventa, fraudata fuisset sancta Crux debito honore. Tunc ergo primùm divina providentia crucem manifestavit, cùm primùm potuit coli.

Hoc etiam evidentia miracula demonstrarunt. Nam cum tres cruces essent inventæ, nec posset certò crux Christi à crucibus latronum discerni, omnes tres cuidam mulieri in extremis agenti fuerunt applicatæ: & cùm duæ priores nihil egissent, tertia mulieri admota, eam protinus sanam reddidit. Scribunt hoc Ruffinus, *lib.* 10. *Hist. c.* 8. Socrates, *lib.* 1. *c.* 17. Sozomenus, *l.* 2. *Hist. cap.* 1. qui narratis prodigiis, quæ in crucis inventione contigerunt, concludit: *Hæc olim quidem à sacris Prophetis multò ante cognita sunt, & prædicta, tandem verò admirandis operibus confirmata sunt, tunc cùm Deus opportunum id esse censuit. Neque id adeo mirandum, cùm & apud Gentiles in confesso sit, istud à Sybilla prædictum fuisse*

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit

Hæc enim nemo, quantumvis nobis adversari studeat, negaverit. Lignum igitur crucis, ejusque cultum Sybilla prædixit &c. Qui ibi refert etiam mortuum contactu crucis fuisse ad vitam revocatum. Quod narrant etiam Paulinus, *Epist.* 11. *ad Severum*, & Severus, *l.* 2. *Hist. Sacra*.

VIII. Nequè obest, quòd Ambrosius, *Orat. in Theodosium*, & Chrysostomus, *Homil.* 84. *in Joann.* videantur dicere, crucem Christi agnitam fuisse ex titulo, quo aliæ duæ carebant — Nam ut ait Sozomenus, citato loco: *Adhuc tamen erat difficile divinam crucem, quamvis repertam, à reliquis distinguere: quippe cùm ejus inscriptio ab ipsa divulsa, projectaque esset, ac simul tres cruces temerè disjectæ, ordine illarum ut verisimile est, tunc confusò, cum corpora damnatorum ex illis deposita sunt.* Et rationem reddit. Quia cùm immineret dies Sabbati, sicut, & Evangelium narrat Christum jam mortuum, & à cruce depositum sepulchro festinanter tradiderunt, & ut latronibus mortem accelerarent, eis crura fregerunt: ita *Cruces temerè hinc inde projecerunt. Quid enim curæ illis fuisset cruces eo quo prius fuerant ordine reponere, cùm singuli vespertinam horam prævenire maturarent, nec operæ pretium ducerent circa cruces hominum violenta morte interemtorum diutiùs immorari?*

IX. Neque est attendenda Centuriatorum impudentia, qui ex una parte Helenam superstitiosam vocant (*Centur.* 4. *c.* 6.) quia Hierosolymam petiit, ut crucis lignum inveniret. Ex alia verò (eadem Centuria, *c.* 13.) historiam totam hujus inventionis dubiam reddere conantur. Tùm quia Ambrosium primum auctorem habet. Tùm quia Eusebius, *l.* 3. *de vita Constantini*, ubi de Helena multa narrat, ac de repurgatione Montis Calvariæ, & tamen non meminit inventionis Crucis.

X. Non, inquam: nam contra primum stant omnes Patres, qui Helenam ob hoc mirifice laudant, & à Deo admonitam ac inspiratam crucis lignum quæsisse dicunt, quibus accensendi sunt Socrates, & Sozomenus citatis locis. Et Eusebius in Chronico, quem Hieronymus latinum fecit: *Helena* (inquit) *Constantini mater divinis monitis visionibus, beatissimum crucis lignum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit.* Testantur item miracula supra narrata in ejus inventione facta: Nec enim Deus in contestationem actus superstitiosi, miracula patrasset.

Contra verò secundum, stant Sulpitius, Paulinus, Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem historiam referunt æquales seculo Ambrosii. Deinde eandem recitat Cyrillus Hier. Ambrosio antiquior, Epist. ad Constantium Imper. *num.* 3. his verbis: *Ac tempore quidem Deo amicissimi, ac felicis recordationis Constantini patris tui salutare crucis lignum in Hiero-*

roso-

Digitized by Google

rosolymis est repertum, divinâ gratiâ viro pietatem rectè quærenti hoc largiente, ut absconditos Sanctos locos inveniret. Cujus meminit etiam, Catech. 4. *n.* 10. & *Cat.* 10. *n.* 19. Nec favet Eusebii silentium in vita Constantini. Tùm quia hujus inventionis per Helenam meminit in Chronico supra relato. Tùm quia eam satis indicat, *lib.* 3. *de Vita Constantini*, *c.* 30. ubi recitans Epistolam Constantini ad Macharium, ait: *Tanta est servatoris nostri gratia, ut nulla sermonis copia ad præsentis miraculi narrationem sufficere videatur. Nam sacratissima illius passionis monumentum sub terra jampridem occultatum tot annorum spatio delituisse, quoad communi omnium hoste sublato famulis ejus in libertatem vindicatis affulgeret, omnem admirationem superat.* Quodnam autem passionis monumentum, nisi crux, in qua passionem Christus consummavit? Ideoque cùm ageretur de re tunc omnibus notissima, non fuit sollicitus eam distinctè exponere.

XI. Veneratio insuper ligni S. Crucis comprobatur testimonio veterum fidelium, qui ardenti desiderio tenebantur habendi, aut saltem videndi particulas veræ crucis, quod signum est, eam in summo honore habuisse. Cyrillus Hierosolymit. *Catech.* 10. dicit ex ligno crucis Hierosolymis invento, totum mundum repletum plurimis inde particulas petentibus, & impetrantibus. S. Paulinus, *Epist.* 31. *ad Severum*, scribit S. Crucem Hierosolymis in sacrario asservari: ab Episcopo in Paschate populo adorandam promi, quasi quoddam sacræ solemnitatis insigne. Neque præter illam, nisi solis peregrinis è longinquis regionibus ostendit, & licèt innumeras divisam in particulas, detrimentum tamen non pati. Socrates, *lib.* 1. *Hist. c.* 17. narrat, Constantinum particulam crucis statuæ, quam Constantinopoli collocavit inseruisse, quòd existimaret, per eam crucis particulam totam Urbem fore incolumem. Evagrius *l.* 4. *Hist. c.* 26. narrat, quod cum Thomas Apamiensis Episcopus populi rogatu lignum crucis ibi asservatum exponere decrevisset; indictis certis diebus, ut omnes finitimi confluerent, adfuit Evagrius ipse adhuc adolescens cum parentibus suis, qui deinde subdit: *Itaque eo tempore, quo venerandam crucem adorare, ac deosculari meruimus, Thomas elatis sursùm manibus lignum crucis, quod veterem maledictionem abolevit, universam ædem sacram circumiens ostendit, sicut in solemnibus adorationum diebus fieri consueverat. Progredientem verò Thomam sequebatur ingens flamma, non illa quidem comburens, sed coruscans; adeo ut totus ille locus, in quo consistens Thomas venerandam crucem ostendebat, conflagrare videretur. Neque hoc semel, atque iterum, sed sæpiùs factum est, cum Episcopus universum illum locum circumiret, & populus congregatus Thomam enixè rogaret, id ut fieret. Ex res futuram Apamiensibus salutem prædixit.* Hæc Evagrius testis de visu adorationis ligni S. Crucis, & miraculi, quod contingit in sacri ligni circumgestatione definente seculo sexto.

XII. Accedit S. Augustinus, qui, *l.* 22. *de Civit. Dei*, *c.* 8. scribit quod rogatus ipse à quodam, qui terram sanctam de Christi sepulchro allatam domi suæ habebat, nec reverentiæ causâ in suo cubiculo retinere volebat, ut eam alicubi infoderet, *Atque ibi orationis locus fieret, ubi etiam possent Christiani ad celebranda quæ Dei sunt, congregari*, accessit ipse cum alio Episcopo, & ad votum omnia peregit. Quò cum paraliticus allatus fuisset: *Oravit, atque inde continuò pedibus suis salvus abscessit.* Si ergo Augustini tempore tanto in honore erat terra, in qua Christus fuerat sepultus, quantò majori honore prosequenda crux erat, cui Christus fuerat affixus? & meritò. Nam si locus, in quo Angelus personam Dei gerens stetit, *terra sancta* dicitur, Exodi 3. v. 5. & *locus sanctus*, Josue 5. v. 16. Cur non magis crux cui Deus ipse in carne fuit affixus?

Digitized by Google

xus? Si sudaria, & semicintia Pauli honorabantur propter contactum, *Act.* 19. *v.* 12. Sacramenta quia instrumenta gratiæ in honore sunt, cur non crux ex contactu Christi, in qua ut instrumento salus consummata fuit?

XIII. Sed dices primò. Crux dolorem, & ignominiam Christo attulit; ergo detestanda potius est, quàm adoranda

Secundò. Stultus, & impius judicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater ejus suspensus fuisset, quia hoc in contumeliam patris fuit. Cùm ergo Christus ignominiosissimam mortem in cruce pertulerit, juxta illud, Sap. 2. *Morte turpissima condemnemus eum*, crucem debemus non venerari, sed detestari. His movebantur Petrobusiani.

XIV. Respondeo, *ad* 1. Crucem Christi Judæis quidem, ac Gentilibus fuisse ignominiam, & scandalum, Christianis autem lætitiam, & gloriam ob diabolum devictum, & humanum genus redemtum, ac signum dilectionis erga nos, propter quos Christus voluntariè dolores, & opprobrium assumsit. Juxta illud Isaiæ 53. v. 7. *Oblatus est, quia ipse voluit*. Ex his

Ad secundum, constat discrimen: Nam qui in patibulis nunc suspenduntur. Primò, inviti suspenduntur. Secundò, ex culpa sive vera, sive in actis probata. Tertiò, nihil boni ex eorum morte provenit. At Christus mortem licèt ignominiosam volens assumsit. Non propter culpam suam, aut veram, aut probatam teste Pilato Judice semel atque iterum protestante, Joan. 18. & 19. *Ego nullam invenio in eo causam* Demum ex ejus morte toti generi humano salus obvenit, & propter hunc finem ipse eam suscepit: sicut ergo siquis ob amorem Patriæ volens, ac sine propria culpa tradens seipsum concivium culpam in se susciperet, mortem pro ea expianda susciperet, ex quo omnium salus & libertas obveniret, instrumenta mortis ejus in honore asservarentur: ita & multò magis Christi crux, quæ fuit instrumentum nostræ salutis.

XV. Similiter respondet S. Th. 3. *p.* *q.* 25. *a.* 4. *ad* 1. dicens: *Quod in cruce Christi quantum ad intentionem, vel opinionem infidelium consideratur opprobrium Christi. Sed quantum ad effectum nostræ salutis consideratur virtus divina ipsius, quà de hostibus triumphavit, secundum illud Coloss.* 2. Ipsum tulit de medio affigens illud cruci, & spolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. *Et ideo dicit Apostolus* 1. *ad Cor.* 1. Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est: his autem, qui salvi fiunt, idest nobis, virtus Dei est.

XVI. Neque ex dictis inferas, quòd si crux, quia fuit instrumentum passionis Christi, & quia corpus ejus tetigit, est veneranda, pari ratione veneranda forent labia Judæ, & manus eorum, qui Christum crucifixerunt, tùm propter contactum corporis Christi, tùm quia fuerunt instrumenta passionis ejus. — Nego enim illatum. Ut enim ex contactu Christi aliqua res possit honorari, debet sanctitati ipsius aliquo modo participasse. Unde Damascenus, Orat. 3. de Imaginibus, c. 4. *Non adoro* (inquit) *Judæos; neque enim actionis divinæ participes extiterunt, neque gloriæ Dominum Deum meum eo consilio affixerunt cruci, ut mihi salutem pararent, sed invidia potius, & odio*. Adoranda verò esse dicit, lignum crucis, præsepe, sepulchrum, fascias, coronam spineam, & similia, quoniam actionis divinæ fuerunt receptacula.

Addo labia Judæ, & manus impiorum fuerunt instrumenta propinqua actionis scelestæ, passionis autem ut salutaris, solum remota, & mediata. At crux, lancea, & similia fuerunt instrumenta propinqua, & immediata passionis sanctæ, ac solum remota actionis scelestæ, & ideo crux &c. Veneranda sunt, non labia Judæ &c. Eo vel magis quia cum sint partes illorum hominum impiorum, honorari non poterant,

terant, nisi homines illi impii honorarentur, quia honor est ad personam, crux autem, & alia sunt res per se existentes, & naturâ suâ innocentes, ideoque possunt honorari.

§. III.

De Imagine Crucis.

XVII. HÆc est secunda pars Assertionis §. præcedente statutæ. Imaginem porrò crucis esse in veneratione habendam. Probo primò. Nam, *Matth.* 24. *v.* 30. Christus de suo adventu ad judicandum loquens: *Tunc* (inquit) *apparebit signum filii hominis*. Quod signum de cruce, vel imagine crucis intellexerunt Patres juxta oraculum Zachariæ, c. 12. v. 10. *Et adspicient ad me, quem confixerunt*, ad quæ respiciens Joannes in Evang. c. 19. v. 37. *Videbunt* (inquit) *in quem transfixerunt*. Hæc attendens Cyrillus Hierosol. *Epist. ad Constantinum Imperatorem*, ubi de signo crucis, quod tunc Hierosolymis apparuerat locutus fuit, subjunxit: *Atque hoc quidem prodigium, Deo amicissime Imperator, secundum prophetarum testificationes, ac voces Christi sanctas, nunc est adimpletum, & iterum plenius adimplebitur. Nam in Evangelio secundum Matthæum... pronuncians dicebat.* Tunc apparebit signum filii hominis in Cœlo. Et, *Catech.* 15. hisce eisdem verbis relatis: *Signum autem* (inquit) *verum, & Christi proprium crux est. Lucida crucis signum præcedit, demonstrans eum, qui prius crucifixus fuit*. Si ergo honorabile est signum, seu vexillum Imperatoris, & teste Sozomeno, *l.* 1. *Hist. cap.* 4. milites illud adorare consueverant, quanto majori veneratione adoranda erit crux, quæ tanquam signum, & vexillum præcedet Christi universalis judicis adventum, quam suum fore signum, & vexillum ipse prænuntiat?

XVIII. Hoc imitatus fuit primus Christianus Imperator Constantinus, qui ut milites sui Christum colere assuescerent, mutato Imperatoris Romani vexillo, referente eodem Sozomeno citato loco, vexillum crucis erexit, quod exercitum præcederet, & hostibus objiceretur, certis militibus designatis, qui illud custodirent, ac per vices deferrent. Et hoc mirabile accidit, ut non solùm in præliis victor evaderet, sed nemo eorum, qui salutare signum gestaret, telorum ictibus vulneraretur. Hoc etiam testatur Eusebius, *l.* 2. *de Vita Constantini, c.* 6. 7. & 8. Motus autem ad hoc fuit Constantinus, ut scribit Eusebius, *lib.* 1. *de Vita Constant. c.* 28. qui ait se ab ipso Constantino audivisse, nimirum: *Horis diei meridianis, sole in occasum vergente crucis trophæum in Cœlo ex luce conflatum soli superpositum ipsis oculis se vidisse affirmavit, cum hujusmodi inscriptione. Hac vince.* Quod & milites videntes obstupefacti fuerunt. Cogitanti verò Constantino, quid hoc spectrum sibi vellet, (c. 29.) *Christus ei dormienti apparuit cum signo, quod in Cœlo ostensum fuerat, præcepitque ut militari signo ad similitudinem ejus, quod in Cœlo vidisset fabricato, eo tanquam salutari præsidio in præliis uteretur* (Et c. 30.) *Ille primo statim diluculo surgens arcanum omne amicis exposuit. Convocatis deinde auri, ac gemmarum fabris, medius inter eos sedens speciem signi eis sermone depinxit, jussitque, ut auro, ac lapillis similitudinem ejus exprimerent. Quod & nos aliquoties videre meminimus.* Hoc signum instar crucis formatum illud erat, quod Romani *labarum* vocant, illudque describit ibi Eusebius, *c.* 31.

XIX. Eo in honore voluit Deus imaginem crucis à Constantino haberi, ut in ea, in qua vicerat spirituales potestates, iste vinceret terrenas. Unde Constantini tempore scripsit Lactantius, *Carmen de Cruce*, in quo inter cetera legitur

Flecte genu, lignumque Crucis venerabile adora.

Neque in solo Constantino crucis honor

nor quievit: ad succedentes enim Imperatores transivit. Theodosius, prohibuit, ne crux humi sculperetur, vel pingeretur, ne sacrum signum pedibus calcaretur. Ita lib. 1. Codicis, tit. 8. L. *cum sit Nobis*. Tiberius item piissimus Imperator, *seculo 6.* cum vidisset in palatio crucem in marmore humi incisam, mox erigi jussit, dicens: *Cruce Domini nostri frontem, & pectora munire debemus: & ecce eam sub pedibus calcamus*. Ita Paulus Diaconus, *l. 17. rerum Roman.* Qui addit: *Defossaque tabula, atque erecta, inveniunt subter, & aliam hoc signum habentem: Qui & ipsam jussit auferri. Qua amota inveniunt, & tertiam. Jussuque ejus cum hac fuisset ablata, inveniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum pauperibus, adhuc abundantiùs quàm consueverat, largitur*.

XX. Sed etiam ante tempora Constantini imaginem crucis Christianos veneratos fuisse, colligo ex Justino, *Apolog. 2. pro Christianis*, ubi ostendit sine crucis signo nihil fieri, nec mare scindi, terram arari, omniaque instrumenta, quibus homines utuntur, imo & ipsam formam hominis crucis imaginem referre, quæ licèt Ethnici non intelligant, *figura hujus* (nempe crucis) *vim praferunt, & declarant*. Et Dialogo cum Tryphone, in Moyse expansis manibus orante, & populo adorante ipso vincente, dicit adumbratam fuisse Christi crucis figuram: *Non enim propterea quòd Moyses ita orabat, populus in prælio superior erat, sed quòd nomine Jesu in prima acie versante, ipse crucis signum designabat*.

Tertullianus etiam in Apologetico, *c. 16.* Suponit Ethnicos putare Christianos *Crucis Religiosos* esse, & respondet, etiam apud Ethnicos crucis signa inveniri, quamvis ipsi ignorent. Et *lib. de Corona Militis, c. 3.* describens Ritus religiosos suæ etatis apud Christianos, dicit: *Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum, & exitum, ad vestitum, & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus*. Quæ mirè evincunt non solum honorem crucis, sed & consuetudinem signandi eo sacro signo frontem, de qua infra. Sed quid plura; cum ut Dub. præcedenti retulimus Julianus ipse Christianis venerationem crucis objiceret: *Crucis lignum adoratis, ejusque signum in fronte formatis, & vestibulis adinm insculpitis*. Cui respondens Cyrillus, non negat, hæc à christianis fieri, sed recensitis beneficiis, quæ Christi mors in cruce nobis attulit: *Horum* (inquit) *nobis omnium salutare lignum memoriam excitat... Quo circa nos, uti dixi, honoranda crucis lignum boni omnis, ac virtutis admonitionem facimus*.

XXI. Venerationem imaginis Sanctæ Crucis Ecclesia Græca semper confessa est. In Synodo enim Quinisexta, seu Trullana, Canon. 73. *Cum crux* (inquit) *nobis vivifica salutare ostenderit, nos omnem diligentiam adhibere oportet, ut ei, per quam ab antiquo lapsu salvati sumus, eum quem par est honorem exhibeamus. Quamobrem, & mente, & sermone, & sensu adorationem ei tribuentes, crucis figuras, quæ à nonnullis in solo ac pavimento fiunt, omnino deleri jubemus, ne incedentium conculcatione, victoria nobis trophæum injuria afficiatur. Eos itaque qui deinceps crucis signum in solo construunt, segregari decrevimus*. Idipsum confitetur Synodus Nicæna II. Generalis VII. *Act. 6.* Et Ecclesia recentior, quamvis schismatica, in Synodo Hierosolymitana, *anno 1672.* contra Calvinistas coacta, *cap. 18. q. 4.* suam fidem circa hoc ita exprimit: *Insuper veneranda, vitalisque crucis lignum, in quo pro salute mundi Salvator noster passus est, quin & ejusdem crucis signum veneramur, & adoramus*.

Et meritò. Nam signa rerum Sanctarum sancta, & venerabilia sunt, ut dicetur infra de sacris imaginibus: ergo multo magis quælibet crux sancta, & ve-

& venerabilis erit, quæ gerit imaginem Christi crucifixi, & in ipso opere redemptionis consummando occupati, quo nil sanctius cogitari potest.

XXII. Dicunt tamen adversarii. Primò. Si oportet adorare omnes cruces, quia Christus in cruce pependit, oportebit etiam adorare omnia sepulchra, quia in sepulchro Dominus quievit, & omnia præsepia, quia Christus in presepio reclinatus fuit, & omnes columnas, lanceas, spongias, flagella, imo, inquit Claudius, omnes asinos, quia Christus asino vectus fuit.

XXIII. Sed ad hanc ineptam instantiam nego sequelam. Non enim ad hoc ut aliquid sit imago alterius sufficit, ut sit simile illi, sed ulteriùs requiritur, ut sit expressum ad similitudinem illius. Quare frater licèt sit similis fratri, non dicitur imago fratris, quia unus non est ab alio. Filius autem, quia non solum est similis Patri, sed etiam in similitudinem naturæ ab eo procedit, verè dicitur, & est imago patris. Jam ergo omnes cruces fiunt ad exprimendam illam primam, in qua Christus confixus fuit, & ad hujus repræsentationem eriguntur, & sic imagines ejus sunt. At sepulcra, præsepia, lanceæ, & similia non fiunt ad exprimenda ea quæ passionis Christi instrumenta fuere, sed ad alios usus: & ideo nec imagines illorum sunt. Si tamen erigantur ut similitudines clavorum, lanceæ &c. quibus Christus fuit confixus, vel columnæ, cui fuit alligatus, quæ simul cum cruce pinguntur, simul cum ea honorantur, quia tunc Christum repræsentant.

Ista tamen (inquit S. Th. 3. p. q. 25. a. 4. ad 3.) *non repræsentant imaginem Christi, sicut crux, quæ dicitur signum filii hominis, quod apparebit in Cœlo, ut dicitur Matth. 24. Ideoque mulieribus dixit Angelus* (Marci 16.) Jesum quæritis Nazarenum Crucifixum! *Non ait*, lanceatum, *sed* crucifixum. *Et inde est, quod crucem Christi veneramur in quacumque materia, non autem imaginem clavorum, vel quorumcumque hujusmodi.*

XXIV. Hinc apparet, cur crucem pingamus & adoremus etiam sine Christo, crucifixo, & non pingamus nec adoremus præsepe, vel columnam sine Christo. Nam crux etiam sola est signum repræsentans Christum crucifixum, non autem præsepe, aut columna &c. Neque etiam crux habet alium usum, quàm cum repræsentandi, præsertim post edictum Constantini de non crucifigendis hominibus. At illa habent alios usus, & ideo qui videt unam columnam solam, non facilè potest scire, an significet columnam Christi, an columnam Trajani, vel Adriani, vel alterius. Et tandem. Quia ut Athanasius (vel alius) *qu.* 16. ad Antiochum dicit, cum accusamur quod adoremus lignum, possumus statim ostendere, quod adoramus imaginem, & figuram, non materiam separando duo illa ligna ab invicem, quod in columna, lancea, spongia, & similibus non tam facilè fieri posset.

§. IV.

De Signo Crucis.

XXV. **R**Estat agere de signo crucis, quod in fronte, vel aere digito formamus, aut super res quascumque, quas benedicere volumus. Ab hoc Sectarii moderni abhorrent magicam superstitionem cum Calvino illud vocantes: sacrum tamen esse, ac venerabile, primò ostendunt figuræ veteris Testamenti. Nam sanguis agni, quo, *Exodi* 12. *v.* 3. jussi sunt Hebræi signare postes domorum, dicit August. *lib. de Catechizandis Rudibus*, *c.* 20. Catechumenum alloquens, prophetia fuit de Christo: *Cujus passionis, & crucis signo in fronte hodie tanquam in poste signandus es, omnesque Christiani signantur.* Item illud Tau, quod *Ezech.* 9. *v.* 4. Jubetur describi in frontibus gementium, apertissimè signum crucis, quod in fronte potissimum

mum facimus, præsignabat, teste Cypriano, *l. adv. Duncetrianum*, & Hieronymo, *in dictum caput Ezechielis*. Hoc exprimunt etiam secundum Bedam, Æcumenium, Rupertum, & Anselmum, verba hæc Apoc. 7. v. 3. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum*.

XXVI. Hoc sancto signo se munire apud primitivos Christianos religio fuit. Hujus testes attuli supra, §. *præc.* Tertullianum, *l. de Corona Militis*, *c.* 3 & Julianum apostatam hoc improperantem Christianis apud Cyrillum, *l. 6.* Hoc idem confirmant Cyprianus, Ep. 56. *Muniatur frons, ut signum Dei incolume servetur*, l. de Unit. Ecclesiæ, & lib. de lapsis. Cornelius Papa, *Ep. ad Fabium*, apud Eusebium, *l. 6. Hist. c.* 43. dicit, Novatianum à dæmone arreptum, quòd non recepisset in fronte signaculum Christi. Origenes in Exod. c. 15. Homil. 6. *Timor* (inquit) *& tremor cadunt super eos* (Dæmones) *cùm signum in vobis viderint crucis fideliter fixum &c.* Gregorium Neocæsariensem usum signo crucis contra dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in ejus vita. Lactantius, *lib.* 4. *Inst. c.* 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse: *Qui signum sanguinis, idest crucis, qua sanguinem fudit, in sua fronte conscripserint*. Et Dæmonibus esse terrori ostendit ibi toto, *cap.* 27. Nazianzenus, *Orat.* 1. *in Julian.* dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Et ipsum Julianum, licèt Ethnicum, cum spectra quædam viderit, signo crucis seipsum muniisse, & mox spectra omnia evanuisse.

XXVII. S. Ephrem Syrus de Sanctissima Cruce Domini: *Depingamus* (inquit) *& insculpamus in januis nostris, & in frontibus, & oculis, & in ore, ac pectore, & in omnibus membris nostris vivificum hoc signum*. Cyrillus Hierosf. Catech. 4. *Fac verò hoc signum* (Crucis) *dum manducas, & bibis, sedes, recubas, exurgis, loqueris, ambulas, verbo dicam, in omni negotio*. Et Catechesi 13. ait: *Quando de cruce Christi contra infideles disceptationem instituturus eris, priùs manu signum crucis emitte, & obmutescet, qui contra nititur*. Finem non facerem, si omnes Patres huc adducere vellem, Chrysost. *Hom.* 55. *in Matth.* Ambrosium, *Serm.* 43. & 90. Hieronymum, *Epist. ad Eustochium*, & alios. Sisto in August. qui, l. 12. contra Faust. c. 30. *Signantur* (inquit) *signo Dominicæ passionis in frontibus populi ad tutelam salutis*. Tract. 118. in Joann. ait: *Quid est quod omnes noverunt, signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur, sive frontibus credentium, sive ipsi aquæ, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate unguntur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur*. Et aliis pluribus in locis indicat morem fidelium signandi se signo crucis in fronte, vel pectore.

XXVIII. Non obstante tamen adeò aperta traditione, Centuriatores Magdeburgenses crucis signum tanquam superstitionem detestantur: superstitiosum enim esse dicunt characteribus tribuere virtutem, ac vim pellendi Dæmones, & omnia mala.

XXIX. Placet primò hos confutare eodem responso, quo Christus, *Matthæi* 12. confutavit Pharisæos. Dicebant isti, quod in Beelzebub ejiciebat Dæmonia, quod idem est ac magicè, & superstitiosè. Respondit Christus, v. 26. *Si satanas satanam ejicit adversùs se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?* Quasi diceret: satanas non ejicit satanam, ergo si satanam ejicio, in virtute satanæ hoc non facio. Ita discurro, & ego. Si uti signo crucis ad aliquos effectus esset magicum, ac superstitiosum; hoc esset virtute Dæmonis in eo operantis; ergo cum satanas satanam non ejiciat, signum crucis hunc saltem effectum dæmones fugandi habere non posset, sed infinitis penè exemplis constat, exhibito eis crucis signo exhorrescere, ac fugere dæmones; ergo non fit arte dæmonis, nec magicà.

XXX. Respondeo ergo secundò. Tantum abesse à magia signum crucis, ut potiùs eo signo omnis magia solvatur, ut egregie ait S. Athanasius de Incarnatione Verbi Dei: *Solo crucis signo adhibito omnes illa dæmonum fraudes repelluntur*. Et post multa: *Veniat, & quisquis, ea qua diximus experiri cupit, atque in mediis ipsis dæmonum præstigiis, & oraculorum fallaciis, ac magiæ prodigiis signo crucis, quæ apud ipsos ludibrio est, utatur, solumque Christum nominet, mox videbit, quàm citò per ipsum fugentur dæmones, cessent oracula, ars omnis magica, veneficiaque evanescant.... Respondeant Gentiles* (dicam ego, Sectarii) *qui tam effranatè, impudentissimèque rident*.

XXXI. Unde autem habeat crucis signum hanc vim dæmonis, vel fugandi, vel terrefaciendi. Dico eam haberé primò ex apprehensione dæmonis. Nam ubi crucem videt, mox recordatur, cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, ac enervatum fuisse, juxta Paulum, *Coloss. 2. v. 15.* Inde crucem fugit, & timet, quomodo canis fugit lapidem, & baculum, quo percussus est. Secundò, ex promissione Christi, Marci 16. v. 17. *In nomine meo dæmonia ejicient*. Tertiò, interdum etiam ex devotione, & fiducia operantis. Quartò, etiam ex instituto Christi, qui, quando vult, talem signo crucis tribuit virtutem à quocumque fiat; unde Judæi, & Pagani sine ulla fide in Christum sæpè fugarunt dæmones signo crucis adversùs eos facto. Ut ex Nazianzeno, *Orat. 1. in Julian.* Epiphanio, *Hæresi 30.* & Greg. *l. 3. Dialog. c. 7.* Quare S. Augustinus, *lib. 83. quæstionum, qu. 79.* ait: *Nec mirum est, quod hæc signa valeant, cùm ab eis* (sive bonis, sive malis Christianis) *adhibentur; quando etiam cùm usurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad illam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Ex quibus fuit ille, de quo discipuli Domino nuntiaverunt, quod in nomine ejus ejiceret dæmonia, quamvis eum eis eum non sequeretur. Cùm autem non cedunt his signis hujusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id justum, & utile judicat*. Unde sequitur crucis signum non esse sacramentum propriè dictum. Tùm quia non confert gratiam justificantem. Tum quia non habet infallibilem effectum, ut August. dicit

DUBIUM IV.

De Cultu Sacrarum Reliquiarum.

§. I.

Quinam errarint circa præfatum Cultum.

I. PRimi, qui sacras reliquias detestati sunt, si S. Hieronymum, *Epistola ad Riparium* attendimus, fuerunt Judæi, & Samaritæ, qui corpora mortuorum pro immundis habentes, & etiam vasa in eorum domibus reperta, consequens erat, ut eorum reliquias, vestes &c. detestarentur.

Idem S. Hieronymus, *adversùs Vigilantium* hunc errorem tribuit hæreticis Cajanis, seu Gnosticis, contra quos Tertullianus scorpiaci librum scripsit; sed hi cùm solum negarent martyrium esse perpetiendum, illativè tantum sequitur, quòd Martyrum reliquiis honorem denegarint.

II. Verum qui contra sacras reliquias primus apertè insurrexit, eodem Hieronymo teste, fuit Eunomius, qui proinde Martyrum Basilicas ingredi detrectabat. Hunc secutus fuit Vigilantius natione Gallus, Barchinonensis Ecclesiæ Presbyter, *anno* 402. quem S. Hieronymus stricto calamo impugnat. Post Vigilantium, Constantinus Copronymus Imperator, Svida in ejus vita referente, omnes reliquias ubique deleri jussit seculo octavo. Eadem hæresi infectum fuisse Claudium Taurinensem, scribit Jonas, *l. 1. de Cultu Ima-*

Imaginum, nec ab ea immunes fuisse Wicleffistas auctor est Thomas Waldensis, *Tom. 3. tit. 14.*

III. Hanc demùm hoc tempore excitarunt Lutherani, & Calvinistæ. Lutherus enim, *in postilla de Exalt. S. Crucis*, sic ait: *Quidquid dixi de S. Cruce, intelligi debet de omnibus Sanctorum Reliquiis. Reliquiæ enim nihil aliud sunt, quàm fraudes, & seductiones fidelium. Quare omnia ossa in terram defodiantur &c.* Laudatque Vigilantium, cujus si scripta extarent, christianiùs eum scripsisse censet, quàm Hieronymum. Eum secuti Magdeburgenses, *Centur. 4. c. 6.* Ecclesiæ imponere audent, quòd reliquias, ac si viverent, invocet, & divino honore afficiat. Calvinus quoque de necessitate reformandæ Ecclesiæ de Romanis, dicit: *Non solùm Sanctos Christi loco adorant, sed etiam ossa, vestes, calceos, simulacra &c.*

IV. Ecclesia tamen Catholica quovis seculo honorem sacris reliquiis exhibuit, & ut hæreticos habuit, qui eas contemnerent. Unde Concil. Trident. *Sess. 25.* decernit: *Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora .... veneranda esse, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur: ita ut affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem, atque honorem non deberi, vel eas, aliaque sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causâ Sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout jam pridem damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia.* His ergo stantibus sit

§. II.

Catholica Veritas.

V. Dico. Sanctorum corpora, & reliquiæ venerandę sunt. Non esse contemnenda, sed in honore habenda probat S. Hieronymus, *Ep. ad Riparium contra Vigilantium*, his verbis: *Si non sunt honorandæ reliquiæ Martyrum, quomodo legimus. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus? Si ossa eorum polluunt contingentes, quomodo Elisæus mortuus mortuum suscitavit, & dedit vitam* (4. Reg. 13. v. 21.) *corpori, quod juxta Vigilantium jacebat immundum? Ergo omnia castra Israelitici exercitus, & populi Dei fuere immunda, quia Joseph, & Patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos cineres pertulerunt? Joseph quoque, qui in typo præcessit Domini Salvatoris, sceleratus fuit, qui tanta ambitione Jacob in Hebron ossa portavit, ut immundum patrem avo, & atavo sociaret immundis, & mortuum mortuis copularet?* Certe exempla ista demonstrant Sanctorum corpora singulari honore fuisse affecta. Quod si Deus ipse corpus Moysis honoravit sepeliendo illud in loco sibi soli cognito, (*Deuter. 34. v. 6.*) Et ossa Elisæi ad eorum contactum honoravit excitando mortuum, cur quæso hinc occasionem sumere non possumus credendi, Deum velle, ut mortuorum corpora honoremus?

VI. De sepulchro Christi Isaiæ 11. v. 10. *Ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum.* Et non solum pro triduo, quo corpus Christi clausit, comprobant peregrinationes fidelium, qui ad illud venerandum quovis seculo confluxere, de quo Hieronymus, *Epist. 17.* modò 44 *ad Marcellam* eam adhortans, ut Bethleem migret, ait: *Venerabantur quondam Judæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubin, & Propitiatorium, & Arca Testamenti, & Manna, & Virga Aaron, & Altare aureum. Nonne tibi venerabilius videtur sepulchrum Domini? Quod quotiescumque ingredimur, toties jacere in Sindone cernimus Salvatorem; & paululum ibidem commorantes, rursum videmus Angelum sedere ad pedes ejus & ad caput sudarium convolutum. Cujus sepulchri gloriam multò antequam excideretur à Joseph, scimus Isaiæ vaticinio prophetatum dicentis:* Et erit requies

Digitized by Google

quies ejus honor, *quod scilicet sepultura Domini locus esset ab omnibus honorandus.*

VII. Quia verò loca illa in quibus Christus passus fuerat, quidam facta esse abominabilia existimabant, eos ita increpat. *Si loca in quibus Petrus, & Paulus passi sunt, si Martyrum ubique sepulchra veneramur, cur non venerabimur sepulchrum Christi: Si servorum, & hominum confessio gloriosa est, cur Domini, & Dei non sit gloriosa confessio?* Inde hoc probat testimonio Dæmonum, qui ante illud de obsessis corporibus exire compelluntur, & exemplo omnium ætatum virorum illustrium, qui putarunt, se minùs habere Religionis, nisi Hierosolymam venissent, & in illis Christum adorassent locis, de quibus primùm Evangelium de patibulo coruscaverat. Non solùm autem ipsum Christi sepulchrum, sed etiam terram e sepulchro effossam, & aliò allatam in veneratione fuisse ostendimus supra, *Dub. praecedente*, §. 2. *num.* 12. ex S. August. *l.* 22. *de Civit. Dei*, *cap.* 8. quæ huc revocanda sunt.

VIII. Quoad reliquias verò, puta vestes, aliaque Christi, & Sanctorum, eas in honore habendas esse indicat Matthæus, *c.* 9. *v.* 2. ubi Christus Emoroissam quæ cum fiducia fimbriam vestimenti ejus tetigit, non increpavit quasi idololatriæ, aut superstitionis ream, confirmavit, & sanavit, dicens, *v.* 22. *Confide filia: fides tua te salvam fecit:* Et tamen cum reverentia vestem illam, quia Christi, mulier illa tangebat. Cur ergo quispiam eadem reverentia vestem, sindonem, aliudve, quod Christi contactu dum vitam mortalem ageret, sanctificatum fuit, tangere, & venerari non poterit? Huc revocanda sunt quæ diximus supra de Cruce.

Lucas item, *Act.* 5. *v.* 15. dicit, quòd credentium multitudo adeo crescebat: *Ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis.* Et c. 19. v. 11. *Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, & semicintia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.* At quid minus ad hominem spectat, quàm umbra? quid vilius sudario? & tamen his Apostoli non contradixerunt tanquam superstitiosis. Imo Deus per hæc, credentium devotionem miraculis comprobavit.

IX. Hujusce pietatis cultores religiosi fuere primitivi Christiani; unde Ecclesia Smyrnensis in Epistola, quam scripsit de Martyrio S. Polycarpi apud Euseb. *lib.* 4. *Hist. c.* 15. ait: *Atque ita nos demum ossa illius gemmis pretiosissimis cariora, & quovis auro puriora colligentes, ubi decebat condidimus.* Polycarpus autem Martyrium passus fuit, *anno Christi* 142. de quo videantur quæ diximus, *Dub.* 1. §. 2. *num.* 6. maximè tanta veneratione habitas tunc fuisse, ut Gentiles crederent, eos adorari tanquam numina. Videantur ibi dicta.

Idem, *l.* 7. *Hist. c.* 19. de Cathedra in qua S. Jacobus Minor, Hierosolymis sedit, dicit: *Ad nostra usque tempora conservatam Fratres illius Ecclesia jam inde à majoribus: magna prosequuntur reverentia: satis perspicuè declarantes, qualiter tùm antiquiores, tùm nostri temporis Christiani viros Sanctos ob ipsorum erga Deum amorem, debito semper honore, venerati sunt, & hactenus venerantur.* Quid ad hoc protestantes, qui nos carpunt quod Cathedram S. Petri Romæ veneremur?

X. S. Cyrillus Hierosol. *Catechesi* 18. advertens, quòd Elisæus non solùm vivens, sed etiam mortuus suorum ossium contactu mortuum suscitavit, dicit, hoc factum: *Ut ne si surrexisset Elisæus, anima ejus soli factum illud imputaretur; & ut ostenderetur, absente etiam anima, inesse vim quandam, ac potestatem corpori Sanctorum,* prop-

propter animam justam, quæ tot annos in eo inhabitaverit, ejusque usa sit ministerio. Neque fidem ei rei, quasi non ita sit, ineptè detrahamus. Si enim sudaria, & semicinctia, quæ extecùs adhærent, ægrotantium corporibus applicata infirmos erigebant, quantò magis ipsum Prophetæ corpus, mortuum excitavit?

XI. S. Gregorius Nazianzenus, *Orat. 1. in Julianum*, ita hunc Apostatam perstringit: *Non victimas pro Christo cæsas veritus es? Nec magnos pugiles extimuisti Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam... quibus præclari honores, & festa constituta sunt: à quibus dæmones propelluntur, & morbi curantur, quorum apparitiones, & prædictiones, quorum vel sola corpora idem possunt, quod anima sancta, sive tangantur, sive honorentur; quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora? Hæc non colis, sed contemnis.* Egregium sanè ad rem nostram testimonium! Quo quid aptius objici posset Calvino, & suis? Item, *Orat. 2.* in Julianum jam interfectum Christianos ita consolatur: *Non jam* (Gentiles) *Martyrum sepulchris ignem admovebunt, ut per eorum ignominiam alios à certamine deterreant: Non jam Sanctorum reliquias cum vilissimis ossibus per contemtum permixtas, flammis absument, aut in ventos spargent, ut eo honore, qui ejusmodi hominibus debetur, ipsos privent.* Eccè quos imitantur Acatholici, dum Sanctorum reliquias igni, aut vento tradunt, ne honorentur à Catholicis.

XII. S. Ambrosius, *Epist. 85.* de inventione corporum SS. Gervasii, & Protasii: *Condamus ergo* (inquit) *reliquias sacrosanctas, & dignis ædibus invehamus, totumque diem fida devotione celebremus.* Et *Serm. 91.* in idem argumentum de Arianis, ac si de modernis Acatholicis loqueretur, ait: *Et quia celebritatem vestram invidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odere, atque amentia in tantum prodeunt, ut negent Martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorum perfidia, ut tolerabilior sit diaboli confessio. Dicebat enim diabolus:* Jesu fili Dei vivi, quid venisti ante tempus torquere nos? *Et cùm hæc audirent Judæi, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audistis clamantes dæmones, & confitentes Martyribus, quod pœnas ferre non possint, & dicentes:* Quid venistis, ut ante tempus nos tam graviter torqueatis? *Et Ariani* (Calvinistæ Lutherani) *dicunt: Non sunt isti Martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare, cùm tormenta dæmonum ipsorum voce probentur, & beneficia Martyrum remediis cæcorum, & absolutorum indiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum &c.* Advertat hic sincerus lector, & judicet, an quæ Arianis objicit Ambrosius, solo mutato nomine objici possint modernis Acatholicis.

XIII. S. Augustinus, *l. 9. Confess. c. 7.* de eisdem SS. Gervasii, & Protasii reliquiis confirmat S. Ambrosii dictum, præcipue de confessione dæmonum expulsorum, & sanatione cæci, qui plures annos cæcus, civis, ac civitati notissimus, cum audisset vocem populi tumultuantis, & causam rescivisset, suum ducem rogavit, ut eò adduceretur: *Quò perductus impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum.... Quod ubi fecit, & admovit oculis, confestim aperti sunt.* Idem refert, *lib. 22. de Civit. Dei, c. 8.* ubi multa alia ad sacrarum reliquiarum contactum miracula narrat, præsertim S. Stephani, quorum plurium fuit testis de visu. Omitto alios Patres videndos apud Doctores, qui hanc rem fusiùs tractant, & de qua egi in *Vera Ecclesia, Tom. 2. p. 2. a. 15.* Hoc unum discat Lector ex hactenus dictis, hanc fuisse fidem Ecclesiæ priorum seculorum, quam Deus miraculis comprobavit.

XIV. Hanc veritatem demum confirmo ratione S. Th. 3. *p. q.* 25. *art.* 6. his verbis : *Sicut Augustinus dicit in lib.* 1. *de Civit. Dei*, *c.* 13. Si paterna vestis, & annulus, ac si quid hujusmodi, tantò carius est posteris, quantò ergà parentes est major affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multò familiariùs, atque conjunctiùs, quàm quælibet indumenta, gestamus, hæc enim ad ipsam naturam hominis pertinent : *Ex quo patet, quod qui habet affectum ad aliquem, etiam ea, quæ de ipso post mortem relinquuntur, veneratur, non solum corpus, aut partes corporis ejus, sed etiam aliqua exteriora, puta vestes, & similia. Manifestum est autem, quòd Sanctos Dei in veneratione habere debemus, tanquam membra Christi, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideo eorum reliquias qualescumque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templa, & organa Spiritus Sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda per gloriosam resurrectionem. Unde, & ipse Deus hujusmodi reliquias convenienter honorat, in earum præsentia miracula faciendo.*

XV. In hac doctrina, noto primò, S. Thomam dicere, nos debere venerari Sanctorum reliquias *honore congruo*, idest, honore non mere civili, sed sacro, & suo modo religioso : Non tamen propter se. Unde ibi, *ad* 2. dicit : *Quod corpus illud insensibile non adoramus propter seipsum, sed propter animam, quæ fuit illi unita, quæ nunc fruitur Deo, & propter Deum, cujus fuerunt ministri :* Ideoque eos honoramus non solum cultu inferiori, quàm Deum, sed etiam quàm Sanctos ipsos, nimirùm propter excellentiam, & dignitatem Sanctorum, quod ex Tridentino, *Seff.* 25. colligitur.

Noto secundò S. Doctorem dicere, quòd Deus in reliquiarum Sanctarum *præsentia miracula facit*. Quibus ostendit, sacris reliquiis nullam inesse vim, aut virtutem divinam, vel supernaturalem ad facienda miracula, sed Deum propter merita Sanctorum, & fidem supplicantium, quando vult, ad earum præsentiam miracula facere. Et in hoc sensu exponendi sunt Patres, si interdum videntur dicere reliquias, vel Sanctos miracula facere.

§. III.

Argumenta Hæreticorum.

XVI. PRimò arguunt. Non est aliquid faciendum quod possit esse occasio erroris : sed adorare mortuorum reliquias videtur ad errorem Gentilium pertinere, qui mortuis hominibus honorificentiam impendebant; ergo non sunt Sanctorum reliquiæ adorandæ.

Respondet S. Th. citato loco ad 1. *Quod hæc fuit ratio Vigilantii, cujus verba introducit Hieronymus in libro, quem contra eum scribit dicentis*. Propè ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductum. Pulvisculum nescio quod, in modico vasculo pretioso linteamine circumdatum osculantes adorant · *Contra quem Hieronymus dicit in Epist. ad Riparium*. Nos, non dico Martyrum reliquias, sed nec Solem, nec Lunam, nec Angelos adoramus, *scilicet adoratione latriæ*, honoramus autem reliquias Martyrum, ut eum, cujus sunt Martyrem adoremus : honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum : *Sic ergo honorando reliquias Sanctorum non incidimus in errorem Gentilium, qui cultum latriæ mortuis hominibus exhibebant*.

XVII. Sed instat Calvinus. Cultus, & veneratio reliquiarum mater est superstitionis, & idololatriæ. Nam statim ac habentur, incipitur eas deosculari, & venerari, eadem veneratione, qua ipse Christus. Ponuntur enim super altare, & in signum adorationis coram eis, vel Martyrum sepulchris accenduntur faces, ac lumina ;

na; qua cultus solemnitate, & non majori colitur, aut coli potest Christus ipse. Quod cùm objiceretur à Vigilantio, non aliter diluere novit Hieronymus, nisi dicendo id facere solum mulierculas, quæ zelum habent, sed non secundum scientiam. Et propterea Concilium Eliberitanum, *Can.* 34. dicit, ejusmodi cereis Sanctorum Spiritus inquietari. Unde S. August. *l. de moribus Ecclesiæ* reprehendit sepulchrorum adoratores.

XXVIII. Respondeo ad hæc Calvini vana sophismata; quod cultus exhibitus reliquiis, aut sepulchris Martyrum directè opponitur idololatriæ, quia exhibetur eis, qui mortui sunt, ut idololatriam everterent, & cultum unius veri Dei stabilirent, & Christi gloriam tuerentur. Quemadmodum ergo qui honoraret sepulchrum civis, qui pro defendenda patria ab hoste mortuus esset, non honoraret illud tamquam sepulchrum hostis, sed tanquam de hoste triumphatoris. Ita qui Martyrum sepulchra veneratur, eos veneratur, non tanquam idola, sed tanquàm idolorum eversores. Eadem ratione cùm veneretur Martyrum sepulchra, ut memorias testimonii, quod ipsi dederunt pro Christo, eos honorat propter Christum, non propter se, & consequenter inferiori honore, sicut qui honorat sepulchrum defensoris patriæ, plus honorat patriam, quia propter patriam eum honorat.

Ad illud quod dicit ex Vigilantiò de cereis &c. Dico. Nos ponere reliquias Martyrum, & Sanctorum super altare, & coram eis accendere faces, non tanquam sacrificium sive laudis, sive Eucharisticum eis offerentes: hoc enim soli Deo offerimus; sed in signum letitiæ, & memoriam gloriosi eorum certaminis gratias agentes Deo, qui propter hoc eos gloria coronavit. Ignis enim etiam in rebus prophanis accendi solet, tùm in signum letitiæ, tùm gloriæ: Unde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus teste Herodiano, *lib.* 1. semper ignis præferebatur: Sancti autem æterna gloria modò fruuntur, & cum Christo regnant.

XXIX. Neque S. Hieronymus contrarium sentit. Nam improbat quidem eos, qui, ut ajebat Vigilantius, accendebant cereos coram reliquiis, existimantes inde Martyres illustrari; hi enim zelum Dei habebant, sed non secundum scientiam. Non improbat tamen usum cereorum absolutè, & in signum lætitiæ, & honoris; imo illum probat, dum, *lib. contra Vigilantium*, ait: *Causabantur quondam, & Apostoli, quòd periret unguentum; sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat unguento, nec Martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, devotioque mentis ejus recipitur. Et quicumque accendunt cereos, secundum fidem suam habent mercedem*, dicente Apostolo, Unusquisque in suo sensu abundet: *Idololatras appellas hujusmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Christo credimus, de idololatria errore venisse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quià quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque Martyrum reliquiis per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium accenduntur luminaria, jam sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum &c.* Hæc Hieronymus Vigilantio, quasi alloqueretur Calvinum. Et meritò quidem. Nam tempore S. Hieronymi frequentissimus erat usus luminum in memoriis Martyrum, non solum nocte, sed die quoque, teste S. Paulino, *Carmine* 4. *&* 9. *de S. Felice*, & aliis, de quo latè Jo. Baptista Casalius, *de Sacr. Veter. Christ. Ritibus*, *c.* 42.

XXX. Neque Concilium Eliberitanum, & S. Augustinus contrarium sentiunt. Nam Eliberitanum loquitur de

de facibus, quas quidam Christiani more gentilium inter quos vivebant tunc, in cæmeteriis accendebant — Augustinus autem sepulchrorum adoratores vocat quosdam, qui ut ipse putabat, sacrificium panis, & vini, aliarumque epularum manibus defunctorum offerebant, eisque se ingurgitabant religioni hoc deputantes: *Novi* (inquit) *sepulchrorum adoratores, novi multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliant, & voracitates, ebrietatesque suas deputent religioni*. Hæc autem scripsit Augustinus initio conversionis, quia videbantur ei sapere gentilitatem. Sed postmodum reprehendit quidem illam consuetudinem, sed non tanquam idololatriam, quam etiam S. Ambrosius prohibuerat.

Sed quid hæc ad nos? Non enim volumus quorumcumque sepulchra veneranda esse, sed sola sepulchra Martyrum, & Sanctorum, eaque non comessationibus, & ebrietatibus; sed pietate ac devotione venerando in eis Deum Martyrum, & Sanctorum, eumque orando, ut nos eorum gloriæ consociet.

Cæterum S. Augustinum probare cultum, quem nos sepulchris, seu memoriis Martyrum exhibemus, ostensum est supra ex eodem, tùm, *lib.* 8. *de Civit. Dei*, *c.* 27. Tum, *l.* 20. *contra Faustum*, *c.* 21. Imo, *Ep.* 42. (modò 232.) *ad Madaurenses* gentilitate adhuc detentos, adhortans eos, ut christianam religionem amplectantur, ostendens à christianis idolorum cultum esse destructum, dicit, qui adorabant idola, ad sepulchrum Petri modò etiam reges supplicare, his verbis: *Videtis certè simulacrorum templa partim sine reparatione collapsa, partim diruta, partim clausa, partim in usus alios commutata, ipsaque simulacra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui: atque ipsas hujus seculi potestates, quæ aliquando pro simulacris populum christianum persequebantur, victas, & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus christianis, & contra eadem simulacra, pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesque vertisse, & imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum piscatoris Petri submisso diademate, supplicare.* En quomodo opponit supplicationem ad sepulchrum Petri, cultui idolorum.

XXXI. Objiciunt secundò, *Matth.* 23. *v.* 29. reprehenduntur à Christo Scribæ, & Pharisæi, quòd ædificarent, & ornarent sepulchra prophetarum, & justorum: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta justorum*: ergo cultus iste sepulchrorum etiam Sanctorum Deo displicet. Ita Wiclefitæ.

Hoc etiam opponebat Christianis Julianus Apostata apud Cyrillum, *l.* 10. *contra Julian.* ajebat enim: *Sepulchris, ac monumentis implestis omnia, licèt apud vos nunquam dictum sit, circa sepulchra versandum esse, eaque colenda. Eò verò progressi estis nequitiæ, ut putetis, ne Jesu quidem illius Nazareni ea de re verba audienda. Audite ergo quæ de monumentis ille dicit: Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ &c.* Hæc Julianus.

XXXII. Cui respondet S. Cyrillus. Quod si hominum, qui gloriosè vitam egerunt, & consummarunt memoriam, & sepulchra laudibus, & honoribus vel Ethnici ipsi prosequuntur: *Cur præstantissimus Julianus in christianorum humanitatem perperam invectus est; quòd venerationem, & honorem erga sanctos Martyres plurimi faciant, qui omnes quotquot fuerunt suo sanguine temporariam vitam constantiâ fidei, & gloriatione pietatis in Christum, commutarunt? An forte ridendos illos existimat, nec æquo animo ferre potest, quod non illi quoque fuerint apostatæ, imbelles, fugaces, ignavi, & supini, & pietatis in Deum contemtores, sicuti nimirum ipse ille, qui eorum virtuti detrahit?*

Ad ea verò, quæ opponit ex dicto Chri-

Christi. Respondet S. Cyrillus : *At qui nos illum sensum eorum, quæ à Salvatore dicta sunt, penitùs ignorasse nullo negotio videmus. Etenim à sepulchris recedere non jussit, quamvis ex mortuorum ossibus, & omni impuritate scatere nosset ; sed sepulchris dealbatis potiùs comparare voluit captiosam illam, & simulatam Pharisæorum nationem, qui probitatis famam, & existimationem speciè tenus suffurabantur, sed improbitatis, & omnis immunditiæ spiritalis videlicet, refertum pectus habebant*. Sicut ergo sepulchra exteriùs superbè eriguntur, & ornantur, interiùs verò immunditie, & fætore plena sunt; ita Pharisei per hypocrisim exteriùs pietatem affectabant, sed interiùs animo immunditie pleni erant, exteriùs sepulchra prophetarum ornabant, & eos celebrabant, sed animo & corde sicut patres eorum, eos occidebant, ut de facto ipsum prophetarum Dominum Christum occiderunt.

Ita quoque hunc textum exponunt alii Patres, & presertim Chrysostomus, qui, *Homil.* 74. aliàs 75. *in Matth.* ait : *Væ dicit, non quia ædificant, nec quia patres suos accusant, sed quia sic facientes, quando dictis suis se patres suos accusare simulant, pejora perpetrant ... Hic autem mentem eorum damnat, quâ ædificabant, quia non in occisorum honorem, sed quasi cædes cum pompa efferentes, & timentes, ne temporum injuria dirutis sepulchris, tanti ausus memoria, & monumentum interiret ; sic sepulchra construebant, splendida ædificia, quasi tropæum erigentes, ac de illorum facinoribus gloriantes*. Christiani autem erigunt monumenta Martyribus, non de scelere tyrannorum gloriantes, sed de Martyrum gloria, qui tormenta vicerunt.

XXXIII. Tertiò objiciunt. Non est exhibendus cultus, qui non sit à Deo præceptus : sed reliquiarum, & corporum mortuorum cultus non est à Deo præceptus : sed potiùs à Deo prohibitus ; ergo &c. Maj. patet ex, *Deuteron.* 17. *v.* 3. ubi prohibetur cultus, quem non præcepit Dominus. Min. verò prob. primò. Quia ut habetur, *Deuteron. ultimo*, *v.* 6. Deus abscondit Moysi sepulchrum : causa autem fuit, ne Judæi corpus ejus adorarent. Unde etiam, *in Epist. Judæ*, *v.* 9. legimus, Diabolum contendisse cum Michaele Archangelo de Moysi corpore : quia videlicet diabolus volebat eum manifestare, ut occasionem præberet Judæis illud adorandi.

Secundò quia Paulus, 2. *Cor.* 5. *v.* 16. dicit, post resurrectionem Christi, se non nosse Christum secundum carnem, quibus indicat, quidquid in Christo carnale fuit, oblivioni tradendum, ut in eo secundum spiritum possidendo totum studium tradamus.

Tertiò, quia idem Paulus, *ad Coloss.* 2. *v.* 18. videtur rejicere omnem cultum arbitrarium, qui non sit secundum Christum : talis autem est cultus reliquiarum, angelorum, & similium.

XXXIV. Respondeo ad hæc quæ sunt Calvini objecta. Ad primum de corpore Moysis aliqui ex Patribus existimarunt, Moysem nondum esse mortuum, ac proinde nec sepultum, sed translatum cum Henoch, & Helia. Ita S. Hilarius, *in c.* 17. *Matthæi*. S. Ambrosius, *l.* 1. *de Cain*, *c.* 2. Et S. Gregorius Nyssenus, quod etiam aliqui Recentiores docent. Sed hoc non potest facilè defendi : repugnat enim, *cap. ultimo* Deuteron. ubi, *v.* 5. & 6. Moyses dicitur mortuus, & sepultus. Unde hanc sententiam multis argumentis impugnat Rupertus, *in dictum caput ultimum. Deuteron.* Philo, *in fine librorum* de Vita Moysis dicit, mortuum quidem Moysen, & sepultum, sed ad gloriam Moysis pertinere, quod sepultus sit in sepulchro tam admirando, ut nullus hominum dignus fuerit illud nunquam conspicere. Joseph, *l.* 4. *Antiquit. cap.* 8. versùs finem dicit, Moysem in vallem quandam fuisse ablatum : *In sacris tamen voluminibus scripsit se mortuum, veritus, ne propter excellentem ejus virtutem à Deo raptum prædicarent*.

Digitized by Google

XXXV. Communior tamen, & Sacræ paginæ conformior est sententia S. Joan. Chrysost. *Homil.* 5. *in Matthaum*, Moysen verè esse mortuum, & quidem ante ingressum in terram repromissionis, ejusque occultatum sepulchrum, ne Judæi videntes se per eum ab Ægypto fuisse tot prodigiis liberatos, ac in terram promissionis perductos, crederent, se hoc totum Moysi, non Deo, debere, atque occasionem sumerent eum post mortem veluti Deum adorandi. Quod etsi ipso vivente non fecerint, quia quotidie ab eo audiebant, unum esse verum Deum, se autem merum ejus servum; periculum tamen erat in populo ad idololatriam propenso, ne recordatus mirabilium ejus, nec verba ejus amplius audiens, progressu temporis eum coleret tanquam Deum. Sicut serpentem æneum, quem aspicientes Judæi à serpentibus tacti sanabantur, vivente Moyse nunquam adoraverunt, quia eis dicebat, illum non esse Deum, sed solùm signum salutis, *num.* 21. *v.* 8. At eum postea mortuo Moyse illi incensum offerre cæpissent, Ezechias eum confringi jussit, 4. *Reg.* 18. *v.* 4.

Hoc tamen periculum non est de reliquiis Sanctorum apud Christianos: hi enim, ut dictum est, discernere norunt inter cultum, & adorationem soli Deo debitam, & venerationem, quæ exhibetur reliquiis Sanctorum. Periculum quidem erat in populo Judaico, qui, ut tradunt scripturæ ad idola gentium colenda propensissimus erat; Quia verò post captivitatem babylonicam populus ille non amplius coluit idola, videmus, Deum illustrasse sepulchra Isaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, Elisæi, Abdiæ, & aliorum multis miraculis, & gratum habuisse cultum, qui ossibus eorum exhibebatur.

XXXVI. Ad secundum, dico, Paulum, 2. *Cor.* 5. *v.* 16. dum ait: *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus*, non velle, ut Calvinus putat, quòd oblivioni sit tradenda Christi caro, & quidquid per carnem gessit, & solùm de spiritu, & divinitate ejus sit à nobis cogitandum, ut omnis de humanitate ejus, passione, & morte memoria aboleatur, cum nihil frequentius in Paulo, quàm Christi passio, mors, & crux. Cùm Calvinus ipse cum Paulo sentiat Eucharistiam sumi in commemorationem mortis Christi, 1. Cor. 11. v. 26. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Deinde. Vel debemus recogitare beneficia Domini, vel non: si non: ingratissimi sumus. Si sic: ergo Incarnationem, Nativitatem, Passionem, Mortem, aliaque, quæ secundum carnem pro nobis sustinuit, sedulò cogitare.

Mens ergo Pauli ea est, quam Synodus VII. *Act.* 6. eidem objectioni ab Iconomachis propositæ respondens, exposuit: Nimirùm per carnem intelligi mortalitatem, & passibilitatem, sic ut sensus fiat, si cognovimus aliquando Christum mortalem, & passibilem, nunc non novimus nisi immortalem & impassibilem. Ita omnes Patres, inter quos Chrysostomus, *Hom.* 11. *in* 2. *ad Cor.* ait: *Cum de nobis sermo est* secundum carnem, *idem est, quod in peccatis esse: Contra:* Non secundum carnem, *idem quòd in peccatis non esse. At cùm de Christo sermo habetur, secundum carnem nihil aliud esse significat, quàm in natura affectionibus esse, ut in fame, in siti, in fatigatione, in somno. Peccatum enim non fecit... Illud verò* non secundum carnem *nihil aliud indicat, quàm cum hujusmodi affectionibus jam vacare, non autem quod extra carnem sit &c.*

XXXVII. Ad tertium. Vel dico, Paulum ibi non rejicere cultum quomodocumque arbitrarium, & non præceptum à Deo, sed cultum superstitiosum, sive falsam religionem, ut exponit S. Hieron. *in Epist. ad Algasiam*, qualem non esse cultum, quem sacris reliquiis exhibemus, ostensum est. — Vel cultum reliquiarum non esse cultum

tum

tum voluntarium, & ab hominibus excogitatum, sed à Deo inspiratum, & in Scripturis approbatum, ut de sepulchro Christi, ejusque vestis, fimbriæ, umbræ Petri, sudariorum, & semicintiorum Pauli, quorum venerationem miraculis Deus comprobavit.

XXXVIII. Quartò objiciunt. In tumulis, qui dicuntur Sanctorum, nec animæ, imo nec corpora Sanctorum sunt, sed soli cineres.

Imo maxima pars reliquiarum supposita est, & sæpe accidit, ut pro reliquiis Sanctorum ossa latronum, vel etiam canum, aut asinorum veneremur. Unde Augustinus, *l. de Opere Monachorum, c.* 28. Cum dixisset, quosdam sub habitu Monachorum reliquias Martyrum circumferre, & venditare addit: *Si tamen Martyrum*. Si ergo jam tunc cæperunt imposturæ, quid modò fieri credendum est?

Addo quod eadem corpora ejusdem Sancti, seu ejusdem membra in diversis locis veneramur, ut caput S. Jo. Baptistæ, corpus S. Bartholemæi &c. Cùm idem Sanctus duo corpora, vel duo capita, non habuerit, alterum eorum falsum esse dicendum erit.

XXXIX. Respondeo primò. Quòd sicut veneramur sepulchrum Christi, quamvis in eo nec sit corpus ejus, nec anima, sed quia in eo corpus ejus triduo jacuit, ideo memoriam illius veneramur, ita in tumulis Martyrum memoriam martyrii eorum honoramus. Secundò. In sepulchris Martyrum invenitur altera pars substantię ipsorum, nempe, materia illa ipsa, quam Spiritus Sanctorum animarunt, & rursus animabunt in resurrectione, & propterea eam veneramur.

Ad id quod additur. Nego reliquias, quæ publice in Ecclesiis exponuntur, esse suppostitias. Semper enim Ecclesia curavit, ne fraudes fierent, & præcipuè post Concilii Lateranensis IV. decretum, c. 63. quo cavetur, ne de novo inventas quis publicè venerari præsumat, nisi priùs auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatæ: & Tridentinum, *Sess.* 25. quo vetatur ne reliquiæ publicè exponantur, nisi recognoscente, & approbante Episcopo: & in Dubio, si facto examine non tollatur, præcipitur ut sedes Apostolica consulatur.

Augustinus autem meritò dubitavit, an reliquiæ illæ essent verè Martyris, cùm illas privati homines sub habitu Monachi fortè ementito, & quæstus gratiâ circumferrent. Nos autem de his non agimus, sed de illis, quæ publicè in templis conservantur. Imo ex hoc formo argumentum pro nobis. Nam S. Augustinus, licèt dubitaret, an istæ, vel illæ essent veræ reliquiæ Martyris; venerationem tamen reliquiarum generaliter non repudiabat, sed ad eam ut vidimus adhortabatur; ergo ex hoc quod aliquæ reliquiæ falsæ pro veris supponerentur, non esset reliquiarum veneratio repudianda, sicut ex eo quod aliquæ monetæ falsæ interdum supponantur pro veris, monetarum usus non rejicitur.

XL. Quod verò dicitur, plura corpora, vel capita ejusdem Sancti in diversis locis nos venerari, falsum est, si intelligatur de toto corpore, aut capite, non verò si de parte corporis, aut capitis sumatur. Cùm enim pietas populorum exardesceret erga Martyres, & alios Sanctos, & exoptarent illi obtinere spolia eorumdem, ut devotioni singulorum satisfieret, necesse fuit corpora eorum dividere, & partem corporis, vel capitis inter eos distribuere, unde ortum fuit, quod corpus, vel caput ejusdem Martyris, vel Sancti hìc, & alibi asservaretur, sumta parte pro toto. Unde in hoc proposito S. Basilius, *Orat. in* 40. *Martyres*, ait: *Non uno in loco sese clauserunt, sed multis in locis hospitio recepti, multorum patrias ornaverunt*; quasi quadraginta illi Martyres toti essent in variis urbibus, quia qualibet Civitas habebat partem eorum S. Jo. Chrysost. quamvis, *Homil:* 32. *in Ep. ad Roman.* apertè dicat corpora

ra Apostolorum Petri, & Pauli esse sepulta, & asservari Romæ. In libro tamen *quod Christus sit Deus* asserere videtur, quod etiam Constantinopoli asseruentur, quia fortè illuc aliquæ particulæ ex corporibus eorum extractæ, fuerant asportatæ. Et ideo Theodoretus, *l. 8. de Martyribus*, dicit, Martyrum corpora rarò inveniri integra in uno aliquo monumento, sed esse divisa, & distributa in variis locis, singulis tutelam Martyris expetentibus. Contingere potuit ut ex æqui vocatione corpus alicujus Sancti credatur esse in pluribus locis, quia est corpus alterius eodem nomine nuncupati, ut ex Menologiis græcis, & Martyrologio apparere potest, in quibus plures Martyres, & Sancti sub eodem nomine leguntur. Sed hæc satis

DUBIUM V.

De Cultu Imaginum.

§. I.

Nomen Imaginis, & Idoli.

I. VEteres Iconomachi, ut Imaginum venerationem tanquam idololatricam traducerent, nomen Imaginis cum nomine Idoli confundebant. Constat ex Synodo VII. *actione* 5. circa finem, ubi *Anathema*, dicitur: *His, qui appellant sacras imagines, idola*. Idem sentiunt Iconomachi Recentiores Calvinus, Petrus Martyr, aliique ejusdem surfuris, illi enim vix unquam imagines nostras aliter appellant, quàm idola.

II. Aliter tamen sentiunt Scriptura, & Patres. Nam Origenes, *Homil.* 8. *in Exod.* & Theodoretus, *Qu.* 38. *in Exod.* ad illud Exodi 20. *Non facies tibi sculptile*, quod lxx. verterunt *Idolon* dicunt, inter imaginem, & idolum hoc interesse, quòd imago est vera rei similitudo, ut cum pingimus hominem, equum &c. Imago enim ab imitando dicta est. At idolum est falsa similitudo, idest, repræsentat id quod revera non est. Ut cum Gentiles proponebant statuam Veneris, aut Junonis, illa signa idola erant, quia repræsentabant id quod non erant, nempe, ut Deos, cùm non essent, & insuper fœminini generis, quia Dii fœminini generis nec sunt, nec esse possunt. Ex quo sequitur, imagines Christi, & Sanctorum idola non esse, sed nec Trinitatis, aut Angelorum, quia non sunt factæ ad repræsentandam naturam Trinitatis, vel Angelorum, sed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, & effectus, ut dicetur.

III. Colligitur etiam ex etymologia nominis *Idoli*, derivatur enim à verbo græco *Ido*, quod est *video*. Unde Idolum est quasi *visum*, seu spectrum, umbra, & ita sumitur etiam ab Auctoribus prophanis, Plinio in Epist. dicente: *Mox apparebit idolum, senex macie, & squalore confectus*. Homero in 11. Odissea, & Luciano in Dialogo de Mortuis, qui animas mortuorum vocant *idola*. Ut enim exponit Eustathius, *in lib.* 11. *Odissea*. Idolum est imago inanis, qualis est, quæ cernitur in umbra hominis, qualia sunt phantasmata, quæ mente fabricamus, quibus nihil respondet in re, & umbræ mortuorum, quæ videntur esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Et propterea idoli nomen fictis deorum numinibus apprimè convenit, quia proponunt ut Deos, qui Dii non sunt, nisi in vana æstimatione hominum delirantium. Unde Paulus 1. Cor. 8. v. 4. *Nihil* (inquit) *est idolum in mundo* super quæ Chrysost. *Homil.* 20 *in* 1. *ad Cor.* ait: *Non sunt ergo idola? Non sunt statua? Sunt quidem, sed nullam vim habent; neque dii sunt, sed lapides, & Dæmones*. Et S. Thom. ibi Lect. 1. *Licèt enim materia idoli sit aliquid (scilicet aurum, argentum, vel hujusmodi) tamen nihil est forma, scilicet qua creditur esse ibi ab idololatris, qui credunt, idolum esse Deum, Isaia* 41.

Digitized by Google

42. v. 24. Ecce vos estis ex nihilo, & opus vestrum ex eo, quod non est.

Meritò etiam idolum vocatur *mendacium*. Unde ex ore colentium idola Isaias, *c. 28. v. 15.* dicit: *Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus*. Et Paulus Rom. 1. v. 25. *Commutaverunt veritatem Dei in mendacium*, idest, loco veri Dei imaginarios, & ementitos admiserunt. Et propterea benè notant aliqui Gentilium, Deos dici potius debere Deos fictos, quàm Deos falsos; nam falsum propriè est, quod apparet quidem id quod non est; sed probabilem fundare potest existimationem: sic aurichalchum falsum aurum est, sed propter magnam cum auro similitudinem, fundare potest in eo qui videt probabilem æstimationem, quod aurum sit. At idola, & omnia gentium numina, nec vera sunt, nec probabilem æstimationem parere possunt, cùm nihil habeant cum vero Deo simile; sed merâ hominum amentiâ, & insipientiâ Dii sint effecti.

IV. Ex dictis ergo liquet differentia inter imaginem, & idolum, quòd imago repræsentat id quod verè est. Idolum verò id quod non est, sed mente sola vanè confictum. Unde Scriptura, *Sapientia 7. Coloss. 1. & ad Hebr. 1.* Filium Dei vocat Imaginem Patris, nunquam verò Idolum Patris: Et 3. *Reg. 7.* dicitur Salomon fecisse ad ornatum Templi Imagines Cherubin ad similitudinem hominum, item imagines leonum, boum, palmarum, malognanatorum, florum &c. nec unquam tamen appellantur idola, quia rerum verarum similitudines erant.

V. Quod nomen *Simulachri* censet S. Th. *in c. 8. 1. ad Cor. Lect. 1.* absolutè prolatum differre ab Idolo: quia *Simulachrum dicitur, quod fit ad similitudinem alicujus rei naturalis: idolum autem ad nullius rei est similitudinem*. Et Lactantius, *lib. 6. Inst. cap. 10. & 13.* vocat hominem simulachrum Dei. Alii observantes quod in Scripturis nomen simulachri semper sumitur pro simulachris gentium; tutiùs existimant, in hoc sensu confundi cum idolo, & dici, non à similitudine, sed à simulando. Unde S. Hieron. *in cap. 7. Osea* pro eodem sumit simulachrum, ac idolum, & mendacium. Hæc cautè observanda sunt pro eludendis Sectariorum calumniis, de quibus infra.

§. II.

Præcipui Sacrarum Imaginum Hostes.

VI. Judæi in suo Thalmud, *anno Christi* 474. primum edito, Ecclesias Christianorum esse idololatriæ domos asserebant; idque propter imagines. Unde patet, quod tunc imagines in Ecclesiis fuerint.

Mahometas circa *annum Domini* 600. suæ nefariæ sectæ alumnis imagines in templis ponere inhibuit, ut ex Alcorano, *c. 15. & 17.* Quod Mahometani etiam modò observant, & Christianos propter imagines ut idololatras traducunt.

VII. Inter Christianos tres hac in re fuerunt quasi germanæ hæreses; una *Christiano-categororum*, altera *Iconoclastrarum*, tertia *Tymolontium*, quas S. Jo. Damasc. *l. de Hæresibus* in fine describit, his verbis: *Christianocategori* (idest Christianorum accusatores) *sunt, & dicuntur, qui Christianos, uni vivo, & vero Deo servientes criminantur, ac si venerandas Domini Jesu Christi, & immaculatæ Dominæ nostræ Sanctæ Dei Genitricis, Sanctorumque Angelorum, nec non Beatorum imagines veluti Deos more Gentilium colant*. *Iconoclastæ verò* (idest imaginum effractores) *vocantur, quòd contumeliosam prorsùs mentem præferentes sacras, & venerabiles imagines comminuerint, igneque tradiderint, & eas, quæ depictæ in muris erant, quâ abraserint; quâ calce, & atramento obliverint*. *Thymolontes denique* (idest crudeles) *qui potestatis qua pollent, arrepta opportunitate, furore sectam armantes*,

tes, illos, qui venerantur imagines verberibus, tormentisque supra modum excruciant.

VIII. Iconoclastarum primus fuit Leo Isauricus Imperator, *anno* 720. qui à Judæis incitatus omnes imagines ab Ecclesiis ejectas comburi jussit, idque ut Romanus Pontifex Gregorius II. faceret, imperavit, qui tamen ei restitit; eumque fidelium communione privavit. Ita Paulus Diaconus de gestis Lombard. *lib. 6. c.* 14. Ex hoc Leo dictus est Iconomachus. Eum imitatus est filius ejus Constantinus dictus Copronymus (eo quod infans baptismo admotus mediis in sacris excremento aquam fædavit) Hic patris augens impietatem, ne dum sacras imagines, sed & sacras reliquias igni tradi jussit.

IX. Circa *annum* 800. Leo Armenus Imperator, ejusque successores Michael Balbus, & Theophylus eandem persecutionem continuarunt, quos improbissimos fuisse, ac præsertim Theophylum necromantiæ, & iudaismi studiosissimum Zonaras, & Cedrenus historici græci testantur. Eodem autem tempore, quo imagines in Oriente oppugnabat Theophilus, in Occidente imperante Ludovico Pio Caroli Magni filio, Claudius hispanus Episcopus Taurinensis Felicis Urgelitani discipulus, imagines omnes, & cruces à templis omnibus suæ diœcesis abstulit, homo imperitus, sed superbus, qui & hæresim Arianam jam sepultam excitare conatus est.

X. Joannes Wicleffus circa *ann.* 1372. obiter quidem imagines reprehendit, sed discipuli ejus postea illas acriter aggressi sunt impugnare, ut scribit Thomas Waldensis, *Tom.* 3. *tit.* 19. quem eundem errorem, *anno* 1100. Waldenses propugnasse scribit Claudius Coussortius, lib. contra Waldenses, *cap. ultimo*. His accesserunt Hussitæ, & Hieronymus de Praga, qui teste Cochlæo, *l.* 3. *Hist. Hussit.* imaginem Christi dejectam, & stercore fædatam sacrilegè contemsit, cùm tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem Wicleffi diademate coronatam.

XI. Tandem nostri seculi hæretici inter alias, Iconoclatiarum hæresim excitarunt. Primus qui imagines è templis abstulit, fuit Andreas Carolstadius, *anno* 1522. teste Jo. Cochlæo in vita Lutheri. Lutherus tamen quamquam factum probaret, ausum tamen reprehendit, quia ut id faceret, potestatem à se non petierat. Zuingliani quoque imagines oppugnasse scribit Cochlæus in actis Lutheri *anni* 1526. Alii tamen Lutherani imagines Sanctorum etiam in templis admittunt, ad ornatum tamen, & repræsentationem historiarum, non ad cultum. Ita Kemnitius, *in exam. Conc. Trid. p.* 4.

XII. Calvinus autem contra imagines plura dicit. Primò, eas gravissimè condemnat, quod & ejus Sectarii faciunt, non solum eas è templis ejiciendo, sed destruendo, & comburendo. Secundò, dicit nefas esse Dei imaginem formare, *l.* 1. *Inst. c.* 11. *§.* 7. *&c.* Tertiò, eas colere idololatriam esse, *l.* 4. *c.* 9. *§.* 9. & alibi passim. Ecclesia tamen Catholica usum, & venerationem sacrarum imaginum admittit, & semper admisit: quæremus ergo, an liceat habere imagines, etiam Dei, & in templis, & an liceat eas colere, & quo cultu.

§. III.

An liceat formare, & habere Imagines?

XIII. Judæi quamvis olim imaginum, & simulacrorum etiam falsorum numinum, studiosissimi, ut nec repetitis Dei præceptis possent cohiberi, post Christi tamen adventum contra imagines superstitiosissimi sunt. Unde, ut supra diximus, primum contra imagines bellum sub Leone Isauro instigantibus Judæis exortum fuit. Calvinus tamen non adeo rigidus est, ut omnem sculpturam, aut picturam-

picturam damnet : ait enim, lib. 1. Inst. cap. 11. §. 12. *Neque tamen ea superstitione teneor, ut nullas prorsus imagines ferendas censeam : sed quia sculptura, & pictura Dei dona sunt, purum, & legitimum utriusque usum requiro*. Et comprobat experientia : nam Calvinistæ, & alii similes ex Anglia, & Germania in Italiam venientes, quotquot eximio penicillo pictas imagines inveniunt, caro etiam pretio emunt, & in suas regiones asportant.

XIV. Dico ergo primò. Formare, & retinere statuas, & imagines licitum est. Probo. Quod non à Deo prohibitum est, sed potiùs præceptum, licitum est ; atqui formare imagines, & sculpturas à Deo non prohibitum, sed præceptum est ; ergo est licitum. Min. pro prima parte prob. Si enim esset à Deo prohibitum, maximè illis verbis, Exodi 20. v. 4. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c.* Sed ibi non prohibetur absolutè facere sculptile, sed solùm, ne fiat, ut habeatur pro Deo, & adoretur, dicitur enim : *Non habebis Deos alienos coram me*, deinde subditur, *non facies tibi sculptile &c.* postea, *neque adorabis, neque coles*. Quæ non constituunt tria præcepta (aliàs præcepta decalogi essent plura, quàm decem) sed unum tantum : *Quod perfectiùs explicatur cum prohibentur colenda figmenta*, ut ait S. August. q. 71. *in Exodum*. Non ergo omne sculptile, & omnem imaginem fieri vetat, sed solùm ne adoretur tanquam numen more Ægyptiorum, quibus Hæbrei servierant. Hinc

XV. Probo secundam partem. Deus, *Exodi* 25. v. 18. præcepit Moysi, ut faceret sibi duos Cherubim aureos. Et *Exodi* 31. dicit Deus, se ad hunc effectum, sicut ad omne conflatile ex auro, & argento dedisse sapientiam Beseleel : non dedisset autem sapientiam, si omne sculptile penitùs vetuisset. Item, *num.* 21. v. 8. præcepit Moysi, ut faceret serpentem æneum. Et 3. *Regum* 6. v. 23. dicitur, quod Salomon *fecit in oraculo duos Cherubim*, quod repetitur, v. 35. & cap. 7. v. 23. *fecit mare fusile*, & v. 29. *Leones, & Boves, & Cherubim*, qui tamen non reprehenditur, quasi egisset contra Dei præceptum.

XVI. Rursus. Id non intelligitur lege prohibitum, quod non adversatur fini legis, qui in præceptis primæ tabulæ est ; ut servetur honor Dei illibatus : at imago non facta ad adorandum, non adversatur honori Dei : ideoque Deus ipse voluit, ut fierent imagines Cherubim ; ergo &c.

Item ars pingendi, & sculpendi per se bona est à Deo, qui ut dicebamus eam dedit Beseleel. Et etiam Oliab, ut habetur, *Exod.* 35. Imagines etiam sunt secundum naturam, omnia enim naturalia producunt aliquid sibi simile in natura. Necessariæ etiam sunt : non enim possumus in lumine versari, quin corpora nostra umbram efficiant, quæ imago est corporis, nec nos intueri in speculo, quin imago nostra in eo formetur, nec aliquid sensu, vel intellectu cognoscere, quin intra nos adsit species rei, quam cognoscimus.

Neque dicas imaginem esse occasionem idololatriæ. Nam non est per se, & ex natura imaginis, sed per accidens, & ex vitio hominis ; quia etiam sol, luna, & omnia creata fuerunt accepta, ut occasio idololatriæ : nec tamen ista prohibuit Deus, sed homo eis abusus est.

§. IV.

An liceat pingere Imagines Dei, Trinitatis, & Angelorum ?

XVII. Hac in re suppono primò esse illicitum, imo maximum sacrilegium, & idololatriam, imagini pictæ, vel sculptæ tribuere naturam divinitatis. Hæc fuit insana cæcitas, quam in colentibus idola detestatur Scriptura, Psalm. 113. v. 12. *Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum : os habent,*

Digitized by Google

bent, & non loquentur &c. Levit. 26. v. 1. *Isaia* 2. v. 10. & c. 44. v. 9. *Jerem.* 10. v. 5. *Daniel.* 5. v. 4. Quia tamen, ut refert S. Aug. *in Psal.* 113. Gentilium saltem aliqui dicebant, se non existimare aurum, aut statuam naturam divinitatis habere, neque se aurum, aut statuam adorare, sed vel numen statuæ insidens, & per eam oracula fundens, aut aliud, quod per statuam significabatur. In qua sententia est Calvinus, *l.* 1. *Inst. c.* 11. §. 9. Idcirco

XVIII. Suppono secundò illicitum esse, & gravissimam idololatriam pingere, aut sculpere aliquam imaginem eo animo, ac fine, quasi illa vera, & propria sit Dei, & Trinitatis similitudo, repræsentans naturam ipsam Deitatis, & Trinitatis. Unde ad hunc errorem præcavendum monet Tridentinum, Sess. 25. *Quod si aliquando historias, & narrationes Sacræ Scripturæ, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi, & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit.*

Nam cùm lumine etiam naturæ compertum sit, Deum esse prorsùs infinitæ, incorporeæ, & invisibilis naturæ, non potest vera ejus similitudo corporeis coloribus exprimi. His suppositis

XIX. Dico. Licitum est, ac pium historias pingere, vel sculpere, in quibus repræsentetur Deus sub aliqua figura, vel imagine, sub qua in Sacra Scriptura describitur, vel apparuisse narratur. Ita ut pictura per se primò repræsentet similitudines, in quibus Deus apparuit, & per consequens eas hominibus in memoriam revocet. Et sic quasi per vestigium ad Dei notitiam, & adorationem excitentur, sicut per vestigium hominis excitamur ad notitiam hominis, qui transiit. Hæc tamen assertio non adeo certa est, ut sit immediatè de fide, cùm non desint Catholici Doctores, qui dicunt, imagines Dei non rectè fieri, & ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari. Tenenda tamen, ne in suspicionem veniatur cum Calvino sentiendi inferente nullam licere imaginem facere, aut colere.

XX. Prob. Licet Deum exprimere sub illis imaginibus, in quibus S. Scriptura nobis describit eum apparuisse: sed nobis describit Deum apparuisse sub figuris sensibilibus; ergo &c. Min. prob. *Genes.* 3. *v.* 8. de Adam, & Æva, dicitur: *Et cum audissent vocem Domini deambulantis in Paradiso ad auram post Meridiem*, ecce vox Dei sensibilis, & deambulatio quasi hominis, Gen. 28. v. 11. de Jacob: *Vidit Dominum innixum scalæ dicentem sibi. Ego sum Dominus Deus Abraham.* Exodi 33. v. 23. Moyses vidit posteriora Dei, idest terga, & humeros. *Isaias, c.* 6. *v.* 1. Vidit *Dominum sedentem super solium excelsum, & elevatum.* Quod vidit etiam Michæas, 3. *Reg.* 22 *v.* 19. & Amos, *c.* 9. *v.* 1. Vidit *Dominum stantem super altare* Denique, *Daniel*, *c.* 7. *v.* 9. vidit Deum sedentem in Throno tanquam antiquum dierum, vestimentum ejus candidum, quasi nivem, & capillos ejus, quasi lanam mundam. Et *Matth.* 3. *v.* 16. describitur Spiritus Sanctus descendens super Christum *quasi columba*, & *Act.* 2. *v.* 3. super Apostolos in linguis igneis sedit.

Ex his omnibus ita discurro. Licitum est Deum exprimere in illis formis; sub quibus se exhibuit: se exhibuit autem sub diversis formis corporalibus, ergo &c. Si enim licuit sacris scriptoribus, & prophetis Deum sub illis formis corporalibus, sub quibus se exhibuit, mente concipere, & exteriùs in charta describere, cur non licebit eum sic in tela pingere; cum utrumque tam scriptura, quam pictura sit signum rei gestæ? Demum si quod S. Scriptura legendum nobis proponit possumus mente concipere juxta modum, & intentionem ejus: *Omnia* enim ut scribit Apostolus, Rom. 15. v. 15. *quæ scripta sunt, ad nostram doctri-*

Digitized by Google

doctrinam scripta sunt, cum non possimus eas narrationes legere, vel mente concipere, nisi Deum sub talibus speciebus in imaginatione exprimamus, ita nec alio modo possumus eas exteriùs exprimere, dummodo tamen mens in eis non sistat, sed ad invisibilem Dei naturam assurgat: *Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur* (ait Paulus, Rom. 1. v. 20.) Unde infert, quod Gentiles erraverunt, quia cum ex illis sensibilibus ad invisibilem Dei naturam assurgere debuissent, in illis sensibilibus naturam Dei constituerunt, quo factum est, ut coluerint, ac servierint creaturæ potiùs, quàm creatori, à quo quantum absint Catholici, dum colunt in imaginibus Deum, nisi Calvinista sit, nemo non videt.

XXI. Ad hæc respondet Calvinus, Deum interdum sub humana forma apparuisse in præludium Incarnationis, Columbam autem subitò evanuisse, ut indicaret, Spiritum Sanctum invisibilem esse — Sed quorsum hęc? Hìc enim non quærimus, ad quem finem Deus in humana forma apparuerit. Sed dicimus, quòd cùm in humana forma apparuerit, possumus eum in ea forma, in qua apparuit exprimere, & pingere. Deinde verum non est apparitionem Dei in humana forma fuisse semper præludium Incarnationis. Nam sic semper debuisset apparere Filius: cùm tamen apparuerint Pater, & Spiritus Sanctus, qui incarnandi non erant. Nam tres illi viri qui, *Gen.* 18. apparuerunt Abrahæ, tres personas Trinitatis adumbrarunt teste August. *l.* 2. *de Trinit. c.* 11. & *cap. ultimo* ejusdem libri ex Daniele, *c.* 7. evincit, Patrem fuisse, qui tanquam antiquus dierum Danieli apparuit, & qui filio hominis, idest Christo regnum tradebat. Spiritus Sanctus quoque distincta specie super Jordane apparuisse dicitur, *Matth.* 3. cum sola voce Pater auditus sit.

XXII. Dices cum eodem Calvino. In Ecclesiæ exordiis nulla pingebatur Imago Dei. Rursus Eusebius, *lib.* 1. *Præparat. Evangelica*, *c.* 6. & *l.* 2. *c.* 8. & Lactantius, *lib.* 1. *Divin. Inst. c.* 15. scribunt, omnes, quorum videmus simulachra, fuisse homines mortales; ergo nullum erat simulachrum Dei. Tertiò. S. Augustinus, *lib. de Fide*, & *Symbolo*, *c.* 7. dicit: *Tale simulacrum* (nempe filii Dei sedentis ad dexteram Patris) *Deo nefas est Christiano in templo collocare*. Et *l.* 4. *de Civit. Dei*, *c.* 31. Refert Varronem dicentem, qui primi deorum simulacra induxerunt, eos & timorem demsisse, & errorem auxisse, & *lib.* 6. *c.* 10. refert Senecæ querimoniam, qui dolebat, inviolabiles Deos in materia vilissima, & ignobili dedicari. Demum Patres Synodi Nicenæ II. dicunt Christum rectè pingi, quia est homo, Deum autem pingi non posse. Ita, *Act.* 4. 5. & 6.

XXIII. Respondeo ad singula. Ad primum, fateor, in primitiva Ecclesia imaginum usum, præsertim Dei, frequentem non fuisse; non quia existimarent, eum modo explicato pingere non licere, sed prudenti quadam æconomia, ne vel recens ab idololatria conversi putarent Dei naturam talem esse, qualis pingebatur, & sic idololatriam esse mutatam, non extinctam; vel ne Gentiles occasionem calumniandi sumerent, quasi Christiani Deum corporeum haberent, sicut & Manichæi calumniabantur catholicos Judæos, & ipsum Moysen, qui scripsit Deum in nube apparuisse, quasi nubes illa esset Deus, & non Symbolum Dei. At procedente tempore, & Christianis jam edoctis, illis imaginibus non naturam Dei, sed Dei symbolum exprimi, & semoto calumniandi periculo, usus imaginibus exprimendi Deum frequens in Ecclesia esse cæpit, qui cùm à multis seculis receptus sit in Ecclesia, licitus esse credendus est, alioquin illum Ecclesia non probasset, nec tolerasset.

XXIV. Eusebius autem, & Lactan-

Digitized by Google

tius loquuntur de idolis gentium, volunt enim ostendere, Deos gentium non esse Deos, sed homines mortales, quorum sepulchra visuntur.

S. verò August. *in l. de Symbolo* solùm vult, tale simulachrum, quo exprimeretur Deus, quasi revera habens dexteram, & poplitem flexum ad sedendum, nefas esse in Christiano templo collocari; non verò, quo nomine dexteræ, & sessionis exprimatur æqualitas cum filio in possessione Beatitudinis.

XXV. Varro autem apud eundem August. Rectè dicit, eos, qui simulacra induxerunt, metum demisisse, & errorem auxisse. Nam quidam crediderunt, ipsa simulacra esse Deos, & videntes ea nec aliis, nec sibi prodesse, aut obesse, cæperunt Deos contemnere. At si non simulacra Deos, sed imagines Deorum credidissent, & imagines non proprias, sed analogicas, nec errorem invenissent, nec metum amisissent, quemadmodum nec minuitur metus, nec ullus error inducitur erga Principes per imagines eorumdem, quas quotidie videmus.

Seneca verò apud eundem August. conqueritur simulacra Diis poni ob eundem errorem, vel quia putabantur ea ipsa simulacra in materia vili esse Deos, vel certe Dii simulacris illis similes indicabantur.

XXVI. Patres autem Conc. Nicæni II. negant, Deum posse pingi eo modo, quo asserunt pingi posse Christum, idest, tanquam habentem naturam humanam, sicut eam habet Christus: non negant tamen posse pingi sub aliqua analoga similitudine, sub qua apparuit. Imo, *Act. 5.* approbant imaginem Spiritus Sancti in forma columbæ.

De Angelis similiter dico, posse repræsentari per imagines sub illis formis, sub quibus se visibiles exhibuerunt in veteri Testamento, eisque adduntur alæ ad exprimendam eorum agilitatem, & quia, *Isaia 6. v. 2. & 6.* volantes describuntur.

§. V.

An liceat Imagines habere in Templis?

XXVII. Dico. Licet Imagines Dei, Angelorum, & Sanctorum exponere in Templis Christianorum. Est contra Calvinum, *l. 1. Inst. c. 11.* Et prob. primò. Nam in veteri Lege, quando Judæi ad idololatriam erant maximè proni, in templo erant imagines Cherubin, *Exod. 25. & 3. Reg. 6.*

Secundò. Ex consuetudine Ecclesiæ primis quinque seculis, cujus testes sunt Tertullianus, qui, *Apologet. adv. Gentes, cap. 16.* dicit Christianos ab Ethnicis culpatos fuisse, quòd Crucis Religiosi essent, & *l. de pudicitia, c. 7.* jam factus Montanista testatur, in sacris calicibus apud Catholicos pictum fuisse Christum in forma pastoris ovem errantem suis humeris deportantem ad ovile. Et hoc adeò commune erat, ut Catholici, contra quos scribebat, inde argumentum sumerent ad probandum pœnitentiam, etiam gravium delictorum in Ecclesia concedi. Porrò calices sacri in templo, & in loco sacro poni solent.

XXVIII. Eusebius, *l. 7. Hist. c. 18.* scribit, se vidisse statuam æneam Christi, quam Paneade erexerat mulier illa à fluxu sanguinis per ipsum liberata, addens: *Nec verò mirandum est, Gentiles à servatore nostro beneficiis affectos hæc præstitisse: eum & Apostolorum Petri, ac Pauli, Christique ipsius pictas imagines ad nostram usque memoriam servatas in tabulis videamus. Quippe prisci illi absque ullo discrimine cunctos de se bene meritos gentili quadam consuetudine, tanquam servatores colere hujusmodi honoribus consueverant.* Qui dicit etiam ad pedes, & fimbriam præfatæ Christi statuæ assurgere plantam *depellendis omnis generis morbis præsentissimum remedium*. Idem refert Sozomenus, *l. 5. Hist. c. 21.* qui sub-

subjungit, quòd cum Julianus Apostata subversa Christi statuâ suam imaginem ejus loco posuisset, *Statim ignis summa vi à Cœlo lapsus pectus statuæ, & vicinas pectori partes discidit, caputque una cum collo dejecit. Christi verò statuam tunc quidem Pagani trahentes per Urbem confregerunt. Postea verò Christiani, collectam in Ecclesia reposuerunt, ubi etiam nunc servatur.* Ecce Christi statuam à paganis confractam, & à Christianis collectam in Ecclesia collocatam. Videant modò Calvinistæ, qui sacras imagines, & statuas confringunt, quos imitentur, an veteres Christianos, an potius paganos.

XXIX. Hoc idem antiqui Patres Græci, & Latini testantur. Basilius Orat. in Barlaam Martyrem, postquam ejus illustre martyrium voce celebravit: *Exurgite nunc mihi* (inquit) *o præclari athleticorum gestorum pictores. Mutilatam hujus ducis imaginem artibus vestris adornate. Coronatum athletam obscurius à me depictum solertia vestra coloribus illustrate. Velim abeam victus à vobis egregia Martyris facta pictura repræsentaturis: gaudeam tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus.... Depingatur in tabella, & certaminum Præfectus Christus.* Cur ergo pictores excitabat Basilius, nisi ut picturam Martyris in templo collocaret?

XXX. Nazianzenus, *Orat.* 19. in laudem Patris defuncti describens Templum, quod Nazianzi erat, dicit fuisse picturis ornatum, & *Epist.* 49. *ad Olympium* dolet, quòd Civitas Diocæsariensis evertenda esset, in qua ipse templum mirificè exornarat, & addit: *Neque enim si statuæ dejiciantur, hoc grave, & acerbum est, etsi alioquin acerbum &c.* Erant ergo suo tempore in templis statuæ, utique Christi, & Martyrum. Gregorius item Nyssenus, Orat. de Laudibus S. Theodori: *Oblectatur* (inquit) *dum adem, ut templum Dei.... intuetur, ubi & faber in animalium figuram lignum formavit, & pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris.... certaminum præsidis Christi humana formæ effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam qui linguarum interpretationes contineat coloribus artificiosè depingens certamina, atque labores Martyris nobis expressit.... Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximèque prodesse.* Ex quibus patet, quod non ad solum ornatum sacræ imagines in templo positæ fuerint.

XXXI. S. Jo. Chrysostomus in sua liturgia, quam Goarius noster in suo Euchologio expendit, hæc habet: *Sacerdos autem egreditur è parvo ostio portans Evangelium, præcedente Ministro cum cereo, & conversus ad Christi imaginem inter duo ostia inflexo capite cum exclamatione dicit &c.*

His igitur, aliorumque veterum Patrum Græcorum testimoniis meritò Synodi Nicænæ II. Æconomicæ VII. Patres, *Act.* 7. ajunt: *His sic se habentibus, regiam viam incedentes, & Sanctorum nostrorum, ac divinorum Patrum doctrinæ insistentes, & Catholicæ Ecclesiæ, in qua Spiritus Sanctus inhabitat, traditionem observantes; definimus cum omni diligentia, & cura, venerandas, & sanctas imagines ad modum, & formam venerandæ, & vivificæ crucis è coloribus, & tessellis, aut alia quavis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis Sanctis Dei collocandas, habendasque tùm in sacris vasis, & vestibus, tùm in parietibus, & tabulis, in ædibus privatis, in viis publicis: maximè autem imaginem Domini, & Dei servatoris nostri Jesu Christi, deinde intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, venerandorum Angelorum, & omnium deinde Sanctorum &c.* Synodus hæc, quæ, *anno* 787. contra Iconomachos coacta fuit, protestatur, se definire juxta veterum Patrum traditionem, & Ecclesiæ Catholicæ perpetuam doctrinam. Qua ergo fronte audet Calvinus dicere, prioribus quinque seculis usum imaginum in templis non fuisse?

Unde

Unde justè ab Ecclesia Græca etiam Recentiori in Synodo Hierosolymitana, *anno 1672. c. 4.* Calvini doctrina in hac materia pluribus anathematibus meruit configi.

XXXII. Non minori consensu sacrarum imaginum usum probavit Ecclesia latina vetus. Nam præter Tertullianum, de quo supra. Prudentius in vita S. Cassiani, scribit, se in Ecclesia S. Cassiani vidisse super altare ejus imaginem: vivebat autem, *ann.* 370.

Erexi ad Cœlum faciem, statim obvia contra
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus
Ruptam minutis præferens punctis vestem.

Item de S. Hippolyto:

Picta super tumulum species liquidis viget umbris
Effigians tracti membra cruenta viri:

Paulinus Prudentio coævus, *Ep.* modò 32. *ad Severum* conqueritur, quòd se unà cum S. Martino in templo supra baptisterium depingi curaverit, eumque rogat, ut saltem ista carmina subscribi jubeat:

Adstat Martinus perfecta regula vitæ
Paulinus veniam, quò mereare, docet
Hunc peccatores, illum spectate beati
Exemplar Sanctis ille sit, iste reis.

Ibique plura dicit, ex quibus apertè constat, eo tempore frequentissimas esse in templis Sanctorum imagines.

XXXIII. Hinc S. Augustinus, *l. 1. de consensu Evangelist. c. 10.* corrigit, qui putabant, Christum scripsisse librum ad Petrum, & Paulum in quo eos artem magicam docuerit, putantes Christum cum Paulo familiariter conversatum fuisse: *Quòd pluribus locis simul eum illo pictos viderent.* Idem dicit, *l. 22. contra Faustum, c. 73.* de facto Abrahæ volentis mactare filium, quod videbant *Multis in locis pictum.* Non est autem credibile, Augustinum loqui de privatis Domibus, ad quas non omnibus patet aditus, sed de publicis locis, & quidem non prophanis, sed sacris. Unde D. Gregorius, *l. 11. Epist. 13. al. 9. ad Serenum Massiliensem Episc.* Ostendit quod non sine ratione imagines Sanctorum in locis venerabilibus vetustas admisit. Vetustatis autem nomine non potuit intelligere homines sui seculi, sed superiorum. Cum autem ipse floruerit post *annum* 500. loquitur de Patribus, qui ante *annum* 500. vixerunt. Quare Hadrianus I. in *libro pro Imaginibus*, qui habetur post VII. Synodum refert, Sylvestrum, Damasum, Cœlestinum, Sixtum, Leonem, Joannem, & Pelagium Pontifices, qui ante *annum* 500. sederunt, picturis templa exornasse.

XXXIV. Sed opponit Calvinus, Concilium Eliberitanum, *c. 6.* dicens: *Placuit, picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.*

Variè huic Canoni respondetur. Aptior tamen, & Canoni accommodatior responsio est, Concilium non prohibere absolutè picturas in Ecclesia esse in tabulis, aut velis, sed tantum ne *in parietibus* depingantur. Cujus ratio potuit esse propter honorem imaginum, nimirùm, ne cum adhuc vigeret persecutio, imagines, quæ in parietibus pictæ non poterant per Christianos asportari, in manus paganorum unà cum templis venirent, & sic ab eis prophanarentur. Vel quia imagines in parietibus pictæ facillimè corrumpuntur, vel humore parietum, vel situs humiditate, vel alia causa. Hac ratione fuit olim etiam prohibitum, ut diximus, ne Crux in pavimento sculperetur, & pedibus conculcaretur.

Ut ut sit Concilium illud non favet Calvino. Tùm quia supponit, è tempore jam fuisse imagines in templis; non enim diceret: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere,* nisi jam esse

esse cœpissent. Tùm quia illis verbis, *ne quod colitur, & adoratur in parietibus depingatur*, supponit, vel Sanctos quorum erant imagines, vel imagines ipsas coli, & adorari. Tùm denique, quia, *Can.* 26. indicit jejunium Sabbati, & *c.* 33. prohibet usum uxorum Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, & Clericis in ministerio positis, à quibus omnibus Calvinus, & Sectarii abhorrent.

XXXV. Opponit secundò Calvinus, *l.* 4. *Inst. c.* 9. §. 9. Epiphanium, *in Ep. ad Joan. Hierosolymit.* dicentem, esse contra Scripturæ auctoritatem, quod in Ecclesia pendeat imago hominis, & loquitur de imagine, quam dicit, fuisse Christi, vel Sancti alicujus.

Huic respondi in Vera Ecclesia, *Tom.* 2. *p.* 2. *a.* 16. §. 9. *n.* 56. & §. 13. *num.* 75. & 76. videantur ibi dicta. Nunc breviter perstringo dicens. Aut factum Epiphanii in illa Epist. narratum esse apocryphum, & ab aliquo intrusum, ut putant ex Damasceno, *l.* 1. *de Imaginibus*. Bellarminus, *l.* 2. *de Imaginibus, c.* 9. & Baronius, *ad ann.* 392. Vel si Epiphanio verè tribuitur, non esse contra nos. Nam ut ibi narratur, imago illa in velo depicta adeo indecens erat, ut non appareret, an esset Christi, vel alterius hominis communis. Unde Epiphanius zelo Episcopali accensus eam discidit. Quod ex mandato Tridentini facere jubentur Episcopi; si fortè in Ecclesia suæ diœcesis aliquam insolitam, & minus decoram imaginem repererint, quin ex hoc argui possit, eos usum, vel cultum imaginum in Ecclesiis reprobare. Videantur citatis locis dicta.

XXXVI. Opponunt tertiò, alii (ex Lampridio in vita Alexandri Imperatoris) quod Hadrianus Imperator in gratiam Christianorum jusserit extrui templa sine simulacris — Sed respondeo Hadrianum jussisse fieri templa sine simulacris Gentilium. Nam Christiani orare nolebant in templis Gentilium, quia erant plena idolis. Unde idem Lampridius ea simulacra appellat numina, numina non vocantur imagines, nisi pro diis habeantur.

XXXVII. Imagines porrò in templis habendas esse non solùm ad repræsentandam historiam, sed etiam ad alios fines. Nam semper pinguntur cum aliqua circumstantia, vel signo, quo edocemur quasi compendio, quid illi quos in talibus imaginibus veneramur, egerint, vel passi sint, ut pingitur Christus in sinu matris, ligatus ad columnam, pendens in cruce &c. Martyres cum instrumentis sui martyrii cum palma, Virgines cum lilio, & omnes eum aureola. Ex quibus accendimur ad caritatem erga Deum, & Sanctos fovendam, excitamur ad eos imitandos, ad profitendam eorum fidem, doctrinam, & sanctos mores, quibus Deo placuerunt, ad detestandam infidelitatem, errorem, ac omne vitium, ac demum ad desiderium fruendi eorum consortio in beatitudine. Esto enim totum hoc in nobis parere possit prædicatio, & etiam lectio, magis, & fortiùs imprimit imago; nam prædicatio audita transit, imago oculis semper manet, & per oculos cor tangit, lectio movet, sed sæpe quod lectum est memoriâ excidit, ubi imago se ipsam continuò legendam oculis præsentat. Demum ex imaginibus augetur honor Dei, & Sanctorum suorum. Et hac ratione scribit Eusebius supra relatus, *l.* 7. *Hist. cap.* 18. primos Christianos cœpisse imagines Christi, & Apostolorum desiderare naturali quadam gratitudine eos honorandi, à quibus fuerant beneficiis cumulati, non Gentili superstitione, qua idololatræ honorabant idola eorum, à quibus nihil boni receperant, nec recipere poterant. Hæc omnia Tridentinum, *Sess.* 25. vult fideles ab Episcopis edoceri, dum ait: *Illud verò diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, vel aliis similitudinibus expressas erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assiduè*

diuè recolendis : Tùm verò ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solùm quia admonetur populus beneficiorum, & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt ; sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam, moresque suos componant, excitenturque ad adorandum, & diligendum Deum, & ad pietatem colendam.

§. VI.

An liceat Imagines colere?

XXXVIII. Dico. Imagines Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum honorandæ sunt, ac venerandæ : *Non quod* (ut ait Trident. Seff. 25.) *credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colenda, vel quod ab eis aliquid sit petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, velutì olim fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant ; sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant : ita ut per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illa similitudinem gerunt, veneremur : id quod Conciliorum, præsertim verò secundæ Nicænæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum.* Hisce verbis explicatur perpetua Catholicæ Ecclesiæ fides circa cultum, & modum, quo colendæ sunt imagines, & mendacia quibus gravant Hæretici etiam moderni Catholicos, deteguntur.

XXXIX. Cultum ergo sacris imaginibus esse debitum colligitur ex variis S. Scripturæ locis. Primò. Quia figuras illas, in quibus, vel Deus, vel Angeli Sanctis Patriarchis, & viris apparuerunt illi venerati sunt ut, *Gen.* 18. *v.* 1. ubi Abraham tres viros in mambre apparentes, sive S. Trinitatem, sive tres Angelos repræsentarent. Item Loth, *Gen.* 19. *v.* 1. duos Angelos in figura humana *pronus adoravit*. Idem fecit Josue, *Josue* 5. *v.* 15. cùm eum, qui in specie viri sibi loquebatur, Angelum esse cognovit. Moyses, *Exod.* 3. *v.* 5. flammam rubi in qua Dominus apparebat, humiliter honorare jussus est. Et *Daniel*, *c.* 10. *v.* 6. Virum, quem vidit vestitum lineis, Angelum nempe, jacens, & consternatus super faciem suam alloquitur. Ex his ergo sic. Sancti illi viri certò sciebant, quod illæ figuræ, vel species, quæ illis apparebant, non erant ipse Deus, vel ipsi Angeli, sed solum eorum imagines, ac repræsentationes, signa aut simbola : & tamen Deum, vel Angelos in ipsis agnoscentes, eis etiam speciem reverentiæ, & venerationis, non civilis tantùm, sed religiosæ exhibuerunt.

XL. Quantò etiam in honore volebat Deus Arcam haberi Scriptura testatur, ut qui eam minus reverenter aspexissent, aut tractassent, severè punierit, 1. *Reg.* 6. *v.* 19. punivit Bethsamitas, eo quòd arcam nudam adspexerint, 2. *Reg.* 6. *v.* 7. Percussit Oza, quia temerè extendit manum, & eam tenuit. E contra verò eos, qui cum honore ipsam receperunt benedictionibus cumulavit, ut Domum Obededom, in qua mansit, 2. *Reg.* 6. *v.* 12. & David, qui eam cum honore reduxit (ibidem) ita ut irreverentiam, vel reverentiam Arcæ exhibitam, ut exhibitam sibi Deus acciperet : & tamen Arca erat merum signum præsentiæ Dei, non repræsentans ejus naturam, sed tantùm symbolicè majestatem ejus figurans.

XLI. Ex his concludi potest, quòd si Deus voluit honorari speciali cultu ea, quæ nec naturam Dei, nec Angelorum verè repræsentabant, sed in symbolo tantùm, & figura, & quidem multum remotâ, negari non poterit, quin venerandas esse velit imagines Christi, & Sanctorum, quæ non in figura, sed reipsa Christum, & Sanctos

ctos in natura propria repræsentant. Hoc testantur miracula vera à Deo patrata pro honore imaginum, quibus plenæ sunt historiæ, & etiam contra eos qui imagines dehonorarunt, quæ legere est apud Synodum septimam apud Evagrium, *l.* 4. *Hist. c.* 26. Damascenum, *Orat.* 1. & 3. *de Imaginibus*. Cùm ergo Deus miracula non faciat in approbationem alicujus falsi, si hæc edidit, sive in beneficium illorum, qui imagines honorarunt, vel in punitionem eorum, qui eas dehonorarunt, dici debet honorem imaginibus sacris delatum à Deo approbari, & earum inhonorationem ab ipso reprobari, ut de Arca veteris fœderis supra dictum est.

XLII. Jure igitur pro veneratione imaginum stant omnes Patres. Græci quidem. Basilius, *Epist.* 360. (alias 205.) ad Julianum Apostatam: *Suscipio autem* (inquit) *& Sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, & ad supplicationem, quæ fit Deo, hos invoco, ut per eos, idest, interventionem eorum, propitius mibi sit misericors Deus, & delictorum mibi remissio fiat, & condonetur. Unde & characteres imaginum eorum honoro, & osculor eximiè, cum hæc tradita sint à Sanctis Apostolis, nec sint probibita, imo in omnibus Ecclesiis nostris depicta sint*. Quid apertiùs pro traditione cultus Sanctorum, & imaginum?

Theodoretus in historia Simeonis Stylitæ scribit: *Ajunt Romæ fuisse eum ab omnium ore celebratum, ut in omnibus officinarum vestibulis, & porticibus ei parvas posuerint imagines, hinc sibi præsidium, & tutelam parantes*. Idem Gregorius Nazianzenus, & Nissenus, & Chrysostomus in liturgia supra relati, aliique, quos Hadrianus refert in sua Epist. ad Synodum VII. quæ, *Act.* 2. legitur.

XLIII. Hanc fuisse, & esse Ecclesiæ græcæ sententiam constat ex Hieremia Patriarcha Constantinopol. *anno* 1580. *in respons.* 2. *cap. de Invoc. Sanctorum*, ubi hæc habet: *Adoramus imagines eo modo, ut non ipsi materiæ exhibeamus reverentiam, sed imaginum interventu illis qui per ipsas significantur; bonor, qui imagini exhibetur ad prototypum transit, sicut D. Basilius dicit &c.* Et infra: *Ut qui non honorat filium, non honorat Patrem; sic qui non honorat imaginem, nec illum, quem imago refert, honorat*. Ita ille rescribens Sectariis nostris, qui fœdus in doctrina cum Ecclesia græca inire tentabant. Hoc idem Græci fatentur in Synodo Hierosolymitana, *anno* 1672. anathema dicentes Calvinistis.

XLIV. Patres etiam Latini in hac veritate consenserunt semper. Nam præter testimonia supra relata, Ambrosius, *in Psalm.* 118. ait: *Qui enim coronat imaginem Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit: & qui statuam contemserit Imperatoris, Imperatori utique, cujus statuam consputaverit, fecisse videtur injuriam*. Ex quo infert, quod cum in homine sit imago Dei, honos, vel injuria facta homini, in Deum refunditur. Item, l. de Inc. Domin. Sacram. *Nunquid* (inquit) *cum in eo* (Christo) *imaginem Dei, crucemque veneramur, dividimus eum?*

Hieronymus, Ep. ad Eustochium de Epitaphio Paulæ, sic scribit de Paula: *Hierosolymis cuncta loca tanto ardore, ac studio, circumivit, ut nisi ad reliqua festinaret, à primis non posset abduci, prostrataque ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat* — Item Epist. ad Marcellam, cùm dixisset quòd olim Judæi venerabantur Sancta Sanctorum propter Cherubim, Arcam &c. subdit: *Nonne tibi venerabilius videtur sepulchrum Domini?*

August. *Tract.* 47. *in Joann.* ait: *Ipse Dominus ibi fuit, ibi matrem elegit, ibi concipi, ibi nasci, ibi sanguinem fundere voluit, ibi sunt vestigia ejus, modò adorantur, ubi novissimè stetit, unde ascendit in Cœlum*. Ecce à tempore Augustini venerata vestigia, seu imagines pedum Christi. — Item l. 3. *de*

de Doctr. Christiana, *cap.* 9. *Sub signo* (inquit) *servit*, *qui operatur*, *aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet : qui verò aut operatur*, *aut veneratur utile signum divinitùs institutum*, *cujus vim, significationemque intelligit*, *non hoc veneratur quod videt*, *& transit, sed illud potius, quò talia signa referenda sunt* — Et lib. 3. de Trinit. c. 10. distinguens signa sacra, quales sunt imagines, litteræ, & sacramenta, à signis, quæ fecit Deus per Patriarchas, & Prophetas, dicit : *Sed quia hac hominibus nota sunt*, *quia per homines fiunt*, *honorem tanquam religiosa*, *possunt habere*, *stuporem tanquam mira non possunt*. Imagines autem sacras sub utilibus signis comprehendi, & proinde esse religiosa veneratione dignas indicat, *lib.* 2. *de Doctr. Christ. c.* 25. ubi dicit, picturas, & statuas pertinere ad superflua hominum, exceptis, quæ ob finem bonum suo loco, & tempore ab auctoritatem habente proponuntur. Ab his autem Christi, & Sanctorum imagines non excludere, si in eis non consideretur ars pingentis, sed piarumdem significatio, & ex illis sensibilibus mens assurgat ad Deum ostendit, *l.* 10. *Confess. c.* 34.

§. VII.

Quo cultu colenda sint Imagines.

XLV. EX his omnibus apparet, cultum imaginum non sistere in imagine, sed transire ad repræsentatum per eam, ac proinde non esse cultum absolutum, sed relativum. Unde in imagine Christi adoramus Christum, in imaginibus Deiparæ, & Sanctorum, sive Angelorum, sive hominum, Deiparam, Angelos, & Sanctos homines veneramur. Et hoc est quod supra, *num.* 37. *&* 38. ex Concilio Tridentino diximus. Unde Innocentius III. in Serm. de Dedicat. Templi : *Veriùs* (inquit) *adoramus Deum coram imagine, quam imaginem coram Deo. Unde praeceptum est coram altari hoc adorabitis : Non ait*, Altare, *sed coram altari*. Et Leontius Episcopus Neapoleos Cypri in Concil. Nicæno II. act. 4. *Sicut is qui jussionem Imperatoris suscepit, & salutavit, sigillum, non lutum adoravit, aut chartam, aut plumbum, sed Imperatori adorationem, & cultum impendit :* ita, *& nos Christianorum pueri figuram crucis adorantes, non naturam ligni adoramus, sed signum, & anulum, & characterem Christi, eum adspicientes per eum illum, qui in eo crucifixus est salutamus, & adoramus.* Idem infra dicit de locis sanctis, & Civitate Bethleem, ac præsepi, quæ veneramur, ut loca, in quibus Christus fuit, sicut & Martyres, aliosque Sanctos, ut amicos ejus, addens : Quod *sicut Jacob acceptam à filiis suis tunicam variam, & sanguinolentam Joseph, deosculatus est cum lacrymis, & propriis oculis hanc circumposuit, non vestimentum amans, & honorans hoc fecit, sed per id æstimans Joseph osculari, & in manibus ejus habere : ita & Christiani universi imaginem Christi, vel Apostolorum, aut Martyrum tenentes, aut salutantes carne, animâ ipsum Christum æstimamus, vel Martyrem ejus habitum retinere.*

XLVI. Huic doctrinæ adhærens S. Th. 3. *p. q.* 25. *a.* 3. *in Corp.* ubi de imagine Christi, docet : *Quod sicut Philosophus dicit, in lib. de memoria, & reminiscentia*, c. 2. *Duplex est motus animæ in imaginem. Unus quidem in ipsam imaginem secundum quod res quadam est : Alio modo in imaginem in quantum est imago alterius. Et inter hos duos motus, hæc est differentia. Quia primus motus, quo quis movetur in imaginem ut est res quadam, est alius à motu, qui est in rem. Secundus autem motus, qui est in imaginem, in quantum est imago, est unus, & idem cum illo, qui est in rem. Sic ergo dicendum est, quod imagini Christi in quantum est res quædam (puta lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur, quia reverentia nonnisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo*

quod

quod exhibeatur ei reverentia solùm in quantum est imago : & sic sequitur, quòd eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, & ipsi Christo. Cùm ergo Christus adoretur adoratione latria, consequens est quod ejus imago sit adoratione latria adoranda. Idem docet, 2. 2. q. 81. a. 3. ad 3.

XLVII. Verùm quia in Synodo Nicæna II. *Act.* 7. statuitur, imaginibus etiam Christi tribuendam honorariam quidem adorationem, non tamen *Ad veram latriam, quæ secundum fidem est, quæque solam divinam naturam decet, impertiendam*. Ideo ne S. Th. contrarium docere videatur, observandum est, quod imago potest tripliciter considerari. Primò, ut res quędam est, puta lignum, ęs, argentum, aurum, seu opus arte elaboratum, & hoc modo nullius venerationis capax est. Secundò, ut in actu exercito menti adorantis repræsentans, & in ea intentionaliter ponens ipsum prototypum, ita ut prototypus sit terminus, & objectum adorationis, qui in imagine, ut secundario objecto, seu conditione adoretur, & hoc modo si prototypus sit aliquid divinum, adoratur vera latria in illa imagine. Tertiò, velut in actu signato, quatenus scilicet imago est quidem repræsentatio, & similitudo rei adorabilis, actu tamen res adorata non ponitur in mente adorantis imaginem, nec motus in imaginem exercitè transit in rem adorabilem : & sic imago est quidem res sacra, & honoranda, non tamen eodem, sed inferiori cultu.

XLVIII. Quando ergo S. Th. dicit, Imaginem Christi adorari adoratione latriæ, sumit imaginem in secundo sensu, dum ait quod motus in imaginem ut imago est, est unus, & idem cum illo, qui est in rem. Si ergo motus dum terminatur ad rem primario adoratam est latriæ, erit quoque aliquomodo latriæ motus in imaginem, in qua adoratur, ita ut primariò, & per se in imagine adoretur latria Christus, & secundariò, & quasi per accidens imago eum repræsentans. Non quia respectu imaginis sit vera latria, sed quia adoratur eo ipso actu qui est latria respectu prototypi, ideoque Nicænum II. allatum, non dixit imagines non esse adorandas *latria, sed verâ latria*, ait enim eadem, actione 7. *Qui adorat imaginem, in ea adorat quoque descriptum argumentum*.

XLIX. Quod de imagine Christi dictum est, hoc proportione servata de B. Virginis, & Sanctorum imaginibus est dicendum : quod etiam istæ non adorantur vera, & propriè dicta hyperdulia per se, sed materialiter, & per accidens, quatenùs honorantur actu, qui est hyperdulia vel dulia, sed non comparativè ad ipsas. Consideravit enim S. Th. imaginem pro ut simul cum prototypo est objectum adorationis, ipsa secundarium, & istud primarium, sive pro ut in ea primariò, & directe adoratur exemplar, secundariò autem, & propter istud etiam ipsa imago. Et in hoc sensu dixit adorari eodem cultu quo exemplar : quia idem motus, qui est in imaginem est in exemplar, qui tamen est latria respectu Christi, qui adoratur, non tamen respectu imaginis, in qua adoratur, nisi secundariò, & propter ipsum, eo modo, dum eodem actu visionis beatificæ intellectus videt Deum, & creaturas, ille actus est quidem beatitudo, quatenus est visio Dei, non tamen, quatenus est creaturarum, nisi ratione Dei, in quo videntur ; & ideo secundariò, & quasi per accidens. Quod si non eodem motu, quo adoratur imago non adoretur in actu exercito Deus, veneratio imaginis est quidem veneratio rei sacræ, sed non latriæ, aut duliæ, aut hyperduliæ, sed longè inferior.

§. VIII.

Objectiones contra cultum Imaginum.

L. OBjicit Calvinus. Primò, nam imaginum cultus prohibitus fuit, Exodi 20 v. 4. *Non facies tibi sculptile &c. Non adorabis ea, neque coles.*

Respondeo, eo præcepto non simpliciter prohiberi, ne faciamus sculptile, seu quamcumque similitudinem, cùm ipso Deo jubente similitudines Cherubin factæ fuerint, sed prohiberi fieri idolum, & quamcumque aliam similitudinem alicujus, quod cum Deus non sit, habeatur ut Deus, & adoretur, unde subditur: *Non adorabis ea, neque coles*, ut Deos. Unde, *Levit. 26. v. 1.* ubi præceptum istud repetitur: *Non facietis* (inquit) *vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum, ego enim sum Dominus Deus vester.* Ita S. Thomas, 3. *p. q.* 25. *art.* 3. *ad* 1. dicens: *Quod non prohibetur illo praecepto facere quamcumque sculpturam, vel similitudinem, sed facere ad adorandum. Unde subdit*, non adorabis ea, neque coles. *Et quia sicut dictum est, idem est motus in imaginem, & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo prohibetur adoratio rei, cujus imago est. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem Deorum suorum, & Dæmonum. Et ideo præmittitur*, non habebis Deos alienos coram me.

LI. Dices. Israelitæ fuerunt reprehensi, quòd vitulum adoraverint, *Exod.* 32. Cùm tamen non ipsi vitulo deferrent honorem, sed Deo per vitulum significato. — Sed hoc esse falsum ostendi, *Tom. 2. in 1. p. q. 2. de Unitate Dei, Dub.* 4. §. 2. & 3. ubi ostendi, Hebræos in vitulo adorasse, non verum Deum, ut putat Calvinus cum Vossio, sed falsum numen Ægyptiorum. Videantur ibi dicta. Observo tamen cum S. Th. mox citato loco, quod in Veteri lege: *Ipsi vero Deo, cùm sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni, quia ut Damascenus*, dicit (*l.* 4. *Fidei, c.* 17.) *Insipientiæ humanæ est, & impietatis figurare quod est divinum, sed quia in novo testamento Deus factus est homo potest in sui imagine corporali adorari.* Nota tamen S. Thomam excludere imaginem figurantem naturam Dei invisibilem, non de imagine adumbrante Deum in aliqua similitudine, sub qua interdum apparuit.

LII. Objicit secundò, Calvinus. Synodus VII. reprobata est à Concilio Francofordiensi, eo quòd decrevisset cultum imaginum, ut testatur *ad ann.* 795.

Insuper Carolus Magnus fertur scripsisse librum contra imagines.

LIII. Ad hæc respondi in Vera Ecclesia, *Tom. 2. p. 2. art. 16. §. 9. & 11.* quò remitto lectorem. Modò dico, Concilium Francofordiense sub Carolo Magno, *anno* 794. non reprobasse Concilium Nicænum II. Pro quo recitanda sunt verba Concilii Francoford. *Can.* 2. Cui fidit Calvinus, & sunt hæc: *Allata est in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus Sanctorum, ita ut Deificæ Trinitati servitium, aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur. Qui supra Sanctissimi Patres nostri omnimodis adorationem, & servitium renuentes contemserunt, atque consentientes condemnaverunt.* Hoc Canone VII. Synodum non reprobari evidens est. Primò. Quia hæc non fuit coacta Constantinopoli, sed Niceæ in Bithinia. Secundò. Quia Synodus VII. non decrevit imaginibus adorationem, & servitium, ut Sanctæ Trinitati, sed oppositum statuit. Hoc aperte patet, *Act.* 1. in professione fidei, quam ibi edidere Basilius Ancyranus, Theodorus Myrensis, & Theodorus Ammorii, in quibus de sola

vene-

Digitized by Google

veneratione ac *salutatione* sermo est, & si usurpatur *adorationis* nomen, statim explicatur, quod non eadem adoratione qua Deus, adorentur imagines, dum *anathema* dicunt asserentibus, quòd *sicut ad Deos, Christiani ad imagines accedant*. Ulteriùs, *Act. 6.* expresse id declarat, dicens: *Sive igitur placebit salutationem, sive adorationem idem profectò erit, modò sciamus excludi latriam*. Et infra: *Nec instantia satanica sit erga adorationem earum, neque formido iniqua suspicionis habens occasionem, quia si accessero imaginem hanc salutaturus, invenior latriam, qua in spiritu est, huic impendere. Absit suspicio hac*. Et *act. 7.* definitivè statuens, cultum imaginum, dicit, eas proponi *ad osculum, & honorariam adorationem his tribuendam, non tamen ad veram latriam, qua secundum fidem est, quaque solam divinam naturam decet, impartiendam*.

LIV. Hæc cum adeò aperta sint, quomodo credibile est, Patres Francofordienses, si acta Concilii Nicæni II. viderint, imposuisse ei, quòd cultum imaginibus sicut Deo, ac Trinitati tribuerit, cùm oppositum statuerit? Censent propterea Doctores Catholici, Francofordienses Patres, vel non de Nicæno II. fuisse locutos, sed de quodam Constantinopolitano, in quo aliqui, ut se Iconomachis, omnem imaginibus honorem & cultum negantibus opponerent, inconsultè, & insciiè in errorem oppositum impegerunt: Vel si de Nicæno II. locuti fuerint, non ex actis Concilii fuisse locutos, quæ fortè sub oculis non habuere, sed deceptos fuisse ab imaginum oppugnatoribus, qui fortè, vel aliqui eorum, Francofortum advenerant, imponentibus Nicænæ Synodo contrarium ejus, quod statuerat. Ut ut sit Nicæna II. Synodus quidquid obstrepat Calvinus cum suis, tanquam Æcumenica VII. semper à Catholica Ecclesia habita fuit, & adhuc habetur. Alia vide, *in Vera Ecclesia*, loco citato.

LV. Quoad librum, seu libros, qui *Carolini* dicti sunt, eo quod Carolo Magno auctori tribuantur, verior & communior sententia est, fuisse Carolo Magno suppositos, ab alio, vel aliis tempore Concilii Francofordiensis conscriptos, & Carolo oblatos, ab eoque ad Hadrianum I. missos, qui eos refutavit. Cùm autem Carolus Romanæ Ecclesiæ obsequentissimus fuerit, & de ea optimè meritus, quin & in Hadrianum summè propensus, quis credere poterit, in doctrina de imaginibus ab ea dissensisse? Maximè postquam ab Hadriano rescivit, imaginibus non tribui cultum illum superstitiosum, qualem à Græcis tributum fuisse ei suppositum fuerat? Alia videri possunt in Vera Ecclesia, *loco citato*, §. 9. Interea noverit Lector, Concilium Provinciale Senonense in Gallia, *ann.* 1528. sentire, nec Carolum, nec Synodum Francoford. debitam imaginum venerationem unquam oppugnasse, ait enim in decretis fidei, *c.* 14. de veneratione imaginum: *Insurgentibus tandem imaginum eversoribus, Romani Pontifices, Constantinus, Gregorius II. & III. Paulus I. Stephanus III. & Hadrianus I. tanta animi constantiâ restiterunt, ut illi septima tandem apud Nicaam Synodo concordi Patrum assensu damnarentur. Et Carolus ille cognomento Magnus, Francorum Rex Christianissimus Francofordiensi Conventu, ejusdem erroris suppresserit insaniam*.

LVI. Objiciunt tertiò Patres. Nam Irenæus, *l.* 1. *c.* 24. ponit inter Hæreticos Carpocratem, quòd coleret imaginem Christi, & Pauli. — Epiphanius, *Hæres.* 79. dicit Hæreticos esse, qui imaginem Beatæ Virginis circumferunt, & colunt — Ambrosius de obitu Theodosii: *Invenit* (inquit) *Helena Crucem Domini, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic Gentilis est error, sed adoravit illum qui pependit in ligno*. — Hieronymus in *c.* 3. Danielis *Cultores* (inquit) *Dei, imagines adorare non debent*. — Augustinus de moribus Ecclesiæ,

clesiæ, c. 36. *Novi*, ait, *picturarum adoratores* — Et S. Gregorius, *lib.* 9. *Ep.* 105. & *lib.* 11. *Ep.* 13. ubi videtur imagines admittere quidem ad ignorantium instructionem, sed prohibere eas coli, & adorari.

LVII. Respondetur ad singula. Ad primum. Dico, S. Irenæum arguere Carpocratem, non quòd imaginem haberet Christi, & Pauli, sed quod utramque coleret eo modo, quo gentes colunt idola, nimirùm sacrificiis, ut clariùs explicant Epiphanius, *Hæres.* 27. & August. *Hæres.* 7. & prætereà quòd imaginem Christi, & Pauli eodem modo coleret, quo imagines Homeri, Platonis, Pytagoræ, & Aristotelis.

Epiphanius similiter, *Hæres.* 79. reprehendit Collyridianos, non quòd imaginem B. Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quod eam haberent pro dea, eique sacrificium offerrent.

Ambrosius autem citatis verbis vult, Crucem Helenam non adorasse propter se, sed propter Christum qui in ea pependit. Nam in cruce non adoramus lignum, sed crucem honoramus, quia vel Christi fuit, vel Christum repræsentat. Unde ibidem, ait: *Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite regum levavit, & collocavit, ut Crux Domini in Regibus adoretur.*

Hieronymus autem intendit solùm, cultores Dei imagines adorare non debere, tanquam Deos, eo modo quo tres pueri statuam divinis honoribus Babylone colere recusarunt.

Ad locum S. Augustini responsum est supra dum ageretur de Reliquiis Sanctorum, nempè, eum reprehendere non cultum imaginum, sed abusum cultus, qui forte irrepserat, dum aliqui eas superstitiosè more gentium colerent, etiam Christiani, vel loqui de idolis gentium, dum ait: *Picturarum adoratores.*

S. Gregorius autem citatis locis non vetat absolutè venerari imagines, sed eas adorare, ea nimirùm adoratione, qua adoratur Deus, vel aliquid divinum. Ut enim docet S. Tho. 2. 2. q. 94. a. 2. ad 1. *Neque in veteris legis tabernaculo, seu templo, neque etiam nunc in Ecclesia imagines instituuntur, ut eis cultus latriæ exhibeatur, sed ad quandam significationem; ut per hujusmodi imagines mentibus hominum imprimatur, & confirmetur fides, de excellentia Angelorum, & Sanctorum.* Cæterum S. Gregorium voluisse imagines honore affici apparet ex præfatis locis, ubi improbat factum Severi Massiliensis, qui imagines frangi jusserat, ut Sectarii faciunt. Unde, *lib.* 9. *Ep.* modo 52. *ad Secundinum*, mittit ei imaginem Salvatoris, dicens: *Scio quidem quod imaginem Salvatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus tu imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi Scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias duas* (idest duo scuta in quibus pictæ sunt imagines) *imaginem Dei Salvatoris. & Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, Beatorumque Apostolorum Petri, & Pauli continentes..... Claves etiam pro benedictione à Sacratissimo Corpore Petri Apostolorum Principis, ut per ipsum à maligno defensus permaneas, cujus signo te esse munitum credis &c.* Hæc Gregorius, quibus patet, eum apud imagines procumbere, ut per ipsas Deum adoremus non negare, licèt nolit imagines adorari, ut Deum.

LVIII. Objiciunt quartò. Catholici magis frequentant unam imaginem, quàm aliam ejusdem rei; ad imagines precaturi accedunt; ad imagines peregrinantur, cùm domi habeant pulchriores, ergo credunt aliquid diversitatis in imaginibus esse, vel saltem aliquam

aliquam virtutem, non puram repræsentationem, quæ in omnibus ejusdem rei æqualiter reperitur.

LIX. Respondeo, unam imaginem magis frequentari, quàm aliam ob varias causas. Prima. Quia Deus in una operatur miracula, in alia non; qua ratione etiam magis frequentamus precibus unum Sanctum, vel ejus sepulchrum. Cur autem hoc Deus faciat: *Quis potest ejus consilium perscrutari* (inquit S. August. Ep. 78. aliàs 137.) *quare hæc miracula in aliis locis fiant, in aliis non fiant?* — Secunda causa est, quia aliquæ imagines pictæ creduntur à viris Sanctis, & Luca, Nicodemo, & aliis. Certè autem specialem venerationem merentur imagines, quæ non solum sanctæ sunt propter significationem, sed etiam propter artificem, in quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo, vel formata, vel saltem Missa Abagaro Regi putabatur, de qua Evagrius, *lib. 4. Hist. c. 27.* Nec non imago S. Stephani, qui ab Angelo facta, & allata putatur ex Evodio, *l. 2. de Miraculis* — Tertia est quia aliquæ magis excitant ad pietatem, & recordationem rei repræsentatæ, quia magis piæ, & religiosæ.

Ad imaginem autem accedimus, non quasi eam precaturi, sed ut imago nobis refricet memoriam illius, quem precari volumus.

Peregrinationes tandem ad imagines, si quæ sunt, propter illa tria supradicta assumuntur. Frequentiores tamen peregrinationes fieri solent ad loca sancta, ut ad sepulchrum Domini, ad limina Apostolorum, ad Sanctum Jacobum, ad Domum Lauretanam &c.

LX. Objiciunt quintò. Imaginibus adolemus incensum, ergo eis cultum divinum tribuimus. Quare, 4. *Reg.* 18. *v.* 4. cum Ezechias vidisset incensum adoleri serpenti æneo erecto à Moyse in signum, jussit illum confringi.

Respondeo neg. conf. Nam in veteri lege adolere incensum erat quædam species sacrificii soli Deo debiti, ideoque solis Sacerdotibus hoc licebat. Unde qui cùm non essent Sacerdotes incensum adolere ausi sunt, à Deo puniti fuerunt ut, 3. *Reg.* 12. 2. *Paralip.* 26. At in nova lege pro pura cæremonia reputatur, unde nec à solis Sacerdotibus, nec soli Deo, sed etiam sacris ministris, imo & populo incensum adoleri consuevit. Qui tamen non adoletur imagini, sed rei sacræ per illam repræsentatæ.

LXI. Objiciunt sextò. Christiani operibus Gentilium communicare non debent, ait Paulus, *Ephes.* 5. *v.* 11. Sed gentes de hoc præcipuè culpabantur, quòd commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, ut dicitur, *Roman.* 1. *v.* 23. ergo &c.

Respondeo cum S. Th. 3. p. q. 25. a. 3. ad 2. *Quòd Apostolus probibet operibus infructuosis Gentilium communicare: communicare autem utilibus eorum operibus, Apostolus non probibet. Adoratio autem imaginum est inter infructuosa opera computanda quantum ad duo. Primò quidem quantum ad hoc, quod quidam eorum adorabant ipsas imagines, ut res quasdam, credentes in eis esse aliquid numinis propter responsa, quæ dæmones in eis dabant, & alios hujusmodi effectus mirabiles. Secundò propter res quarum erant imagines: statuebant enim hujusmodi imagines aliquibus creaturis, quas in eis veneratione latria venerabantur. Nos autem adoramus adoratione latria imaginem Christi, qui est verus Deus, non propter ipsam imaginem, sed propter rem, cujus imago est; sicut dictum est.* Quod dicendum est de imaginibus etiam B. V. & Sanctorum, quas veneramur cultu sibi proprio, non propter ipsas imagines, sed propter res, quarum sunt imagines, quæ aliquo cultu dignæ sunt, non sic autem res, quarum imagines adorabant Gentiles.

LXII. Nec nos moveat, quòd cùm dicat Apostolus, 1. Cor. 11. v. 23. *Qua accepi*

Digitized by Google

accepi à Domino ego tradidi vobis, neque à Christo aliquid de adoratione imaginum accepisse legatur, idcirco nec ipse de hoc nihil Ecclesiæ tradiderit. — Dicit enim S. Th. ibi ad 3. *Quod Apostoli familiari instinctu Spiritus Sancti quadam Ecclesia tradiderunt servanda, qua non reliquerunt in scriptis, sed in observatione Ecclesia per successionem fidelium. Unde ipse Apostolus, dicit 2. ad Thessal. 2.* State, & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem: *Scilicet ore prolatam*, sive per Epistolam, *scilicet transmissam. Et inter hujusmodi traditiones est imaginum Christi adoratio. Unde & B. Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem qua Roma habetur*. Idem dicito de Imaginibus B. V. & virorum Sanctorum, quæ per successionem fidelium ab Ecclesia in honore habitæ sunt, & habentur.

TRACTA-

TRACTATUS
DE FINE MUNDI.

QUamvis hac de re altum silentium in Scholis faciant Recentiores Theologi, eam tamen prætetire non censeo tùm ad studiosi Lectoris eruditionem, tùm ut in hoc quoque Angelici mei Præceptoris vestigia premam, qui in quartò sent. *à dist.* 47. *& in Suppl.* 3 *p. à q.* 73. plura de hoc argumento eruditè differit. Quia verò Mundi finis multa involuit, nimirùm Antichristum, & alia ipsum præcedentia, universalem mortuorum resurrectionem ad æternam, sive vitam, sive mortem, finale Judicium, in quo à Christo Judice omnium, & singulorum sors pronuntiabitur, ac demum mundi consummationem, ideo de singulis sermo erit

Porrò esto non possit certò sciri, quænam signa, & quo ordine præcessura sint, verosimile tamen putat inter alios Sylvius, *in a.* 1. *q.* 73. *Suppl.* 3. *p.* Quod primò omnium prædicandum est Evangelium in universo Orbe quemadmodum, Matth. 24. prædixit Christus, v. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Quæ tamen universalis prædicatio non denotat, quod post illam statim secutura sit consummatio seculi, sed data est ut signum, quod necessariò præcurrere debeat seculi consummationem. Unde Augustinus, *Ep.* 78 *modò* 197. explicans illa verba: *Tunc veniet consummatio*, sic ait: *Tunc veniet, quid est, nisi ante non veniet. Quantò ergo post veniat, incertum nobis est; ante tamen non esse venturum, dubitare utique non debemus.*

Deinde futura est universalis quædam apostasia, seu defectio à fide Christi ut prædixit Paulus, 2. *Thessalon.* 2. *v.* 3. ubi monet, non instare diem Domini, *nisi venerit discessio primum* quod de discessione à fide Catholica, & ab obedientia Romano Pontifici exponit S. Th. ibi. *Lect.* 1. eamque dicit præcessuram adventum Antichristi non sic tamen universalis erit illa discessio, quin in qualibet natione aliqui fidem, & obedientiam (licèt fortè pauci) sint retenturi

Tertiò in hoc pessimo defectionis statu veniet, seu revelabitur, & palam fiet Antichristus, de quo Paulus, 2. *Thessal.* 2. post dicta verba: *Nisi venerit discessio primum* subdit, *& revelatus fuerit homo peccati, & filius perditionis.* Eo Christianos persequente venient Henoch, & Elias, ad quorum prædicationem sequetur Judæorum conversio.

Quartò. Sol, Luna, & Stellæ ad modicum tempus obscurabuntur, & in terris erit pressura, idest, anxietas magna hominum ex Cœlestium luminarium horribili obscuratione, addita etiam confusione sonitus maris, & fluctuum; Postea igne conflagrationis mundus ardebit, & innovabitur. Inde Christus Dominus præeunte ipsum signo Crucis, veniet in clangore tubæ. Mox resurgent mortui, separabuntur ab Angelis boni à malis, fietque discussio meritorum. Tandem Christus pronuntiabit sententiam finalis Judicii, & recipiet electos in Regnum, improbi autem projicientur in gehennam.

Præfatis tamen signis adventum Domini præcedentibus indicabitur quidem appropinquare diem illam; sed tamen tempus determinatum manebit igno-

ignotum, quoadusque signum crucis palam ab omnibus conspiciatur præcedere faciem judicis, quod signum suo die extremo comprehenditur. Signa enim, quæ in Evangelio, aut Paulo leguntur, non adeo certa sunt, quin referri etiam possint ad tempus destructionis Jerusalem, & ad adventum, quo Christus Ecclesiam suam quotidie visitat. Quare ex similibus signis, quæ transactis temporibus contigerunt collegerunt aliqui, diem mundi extremum appropinquare, huc referentes verba Christi, Lucæ 21. v. 9. *Cùm audieritis prælia, & seditiones, nolite terreri: oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis.* Super quæ D. Ambrosius, *in cap. 21. Lucæ*, ait: *Verborum Cœlestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis invenit &c.* Et infra: *Ergo quia in occasu seculi sumus, præcedunt quædam ægritudines Mundi &c.* Cum tamen ab ætate Ambrosii tredecim secula elapsa sint, nec mundi finis adhuc advenerit. His igitur prænotatis, ad rem deveniamus.

QUÆSTIO I.

De Antichristo.

IN hac Quæstione tractanda paulò fusiores erimus, non solùm ut de Antichristo, qui ultimis mundi temporibus, venturus erit notitiam tradamus; sed etiam, ut dissipemus Recentium hæreticorum impudentem calumniam, qui conspiratione communi, ut diximus, contendunt, Antichristum jam venisse, & hunc esse Papam, seu Romanum Pontificem. Primò, ergo ostendemus. Quid sit nomen, & Persona Antichristi. Secundò, tempus adventus ejus. Tertiò, ex qua gente nasciturus sit, quo nomine vocandus, à quibus præcipuè suscipiendus, ubi sedem suam sit fixurus. Quartò, doctrinam, mores, miracula, regnum, & prælia ejus. Quintò, qui contra ipsum venturi sint, an Judæi in fine mundi convertendi. Ex quibus omnibus luce clariùs constabit delirium esse hæreticorum, quòd Antichristus jam venerit, & hic sit Romanus Pontifex.

DUBIUM I.

De Nomine *Antichristus*, & Persona ejus.

§. I.

Quid significet Nomen Antichristus.

I. RECentiores hæretici, ut etiam ex nomine confirment suam amentiam, nimirùm Antichristum esse Romanum Pontificem, dicunt, nomen hoc *Anti Christum* propriè significare Christi Vicarium, seu qui Christi vices gerere præsumit in terris: ut inde inferant, quòd eùm hæc Romanus Pontifex sibi vendicet, ipsi propriè nomen Antichristi conveniat. Ita Wolfangus Musculus intendens probare, quia illa vox *Anti* significat *Vice*. Unde *Antichristos* est *vice Christi*, sicut *Antistratigòs*, significat eum, qui pro duce se obstrudit, idest, qui Vicarius ducis vult haberi. Magdeburgenses etiam, *Centur. 1. lib. 2. c. 4. Col. 435.* dicunt, Papam verum esse Antichristum, quia se Christi Vicarium facit.

II. Sed isti ut benè notat Bellarminus, *l. 3. de Rom. Pont. c. 1.* aut falluntur, aut fallere conantur nomen enim Antichristi nullo modo potest significare Christi Vicarium gerentem vices Christi, non proprio, sed ejus nomine, & auctoritate Ecclesiam gubernantem, qualem se gerit Romanus Pontifex, sed solùm aliquem Christo contrarium, Christi æmulum, non quomodocumque, sed ita ut cum eo de sede, & dignitate Christi pugnet, ac velit haberi Christus dejecto eo, qui vere est Christus.

III. Porrò hanc esse veram hujus nominis significationem probo primò. Quia

Quia apud Græcos illa vox *Anti* propriè significat oppositionem: Et quoniam opponi dicuntur non solum ea, quæ inter se pugnant, sed ea quoque, quæ æqualia, vel æquipollentia sunt, inde factum est ut vox *Anti* in compositione interdum significet contrarietatem, interdum æquivalentiam, nunquam tamen subordinationem aut dependentiam. Sic nomen *Antipalos* significat æmulum in lucta, *Antidoton*, contrarium remedium, *Antiphrasis* contrariam locutionem, *Antistrophos*, æquivalentes, *Antitheos*, æqualem Deo, & pollex dicitur *Antichir*, quia è regione opponitur, & toti reliquæ manui æquivalet. Vicarius autem nec significat contrarietatem, neque æqualitatem, aut æquivalentiam, sed subordinationem ad aliud, ideoque per vocem *Anti* nequit significari. Nomen autem *Antistrotigos* non significat Vicarium Ducis, ut putat Musculus, sed ordinariè contrarium Ducem, sicut verbum *Antistrateuome* est idem ac *bellum infero*. Sed quidquid sit de significatione vocis *Anti* in genere sumtæ,

IV. Probo secundò. Nomen Antichristus, ut in Scripturis usurpatur, significare, qui est contrarius, & æmulus Christi, ac vult se extollere supra Christum. Sic enim describitur à Paulo 2. ad Thessal. 2. v. 4. *Qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus*. Matth. 24. v. 5. Qui affirmat: *Ego sum Christus*. 1 Joan. 2. v. 22. *Qui negat, quoniam Jesus est Christus, Hic est Antichristus*. Et Daniel. 11. v. 36. *Magnificabitur adversus omnem Deum: & adversus Deum deorum loquetur magnifica*. Rogo igitur Adversarios. An iste Antichristus qualem scriptura describit, erit Vicarius Christi, & Dei, vel potiùs Dei æmulus, & Dei adversarius? Verè itaque nomine Antichristi Pseudo Christum intelligunt omnes Patres, ex veteribus Græcis Damascenus, *lib. 4. Fidei Ort. c. 28*, Et ex latinis Hieronymus græcæ linguæ peritissimus, *q. 11 ad Algasiam*. Et quod pluris est Henricus Stephanus ex hæreticis Genevensibus unus in suo Thesauro linguæ græcæ ita vocem Antichristus exponit.

V. Probo tertiò. Si Antichristus esset Christi Vicarius, vel Christi vices gerens, primus Antichristus fuisset S. Petrus à Christo constitutus. Tùm, *Matth. 16. v. 18.* Cùm ei dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam .... Et tibi dabo claves &c.* Tùm, *Joan. 21. v. 15.* ubi ei dixit: *Pasce agnos meos*. Et v. 17. *Pasce oves meas*. His enim verbis vices suas solvendi, & pascendi Petro commisit Christus. Fuissent quoque Antichristi priorum seculorum Romani Episcopi Petri successores in Vicegerentia pro Christo: quod tamen Calvinus non admittit. Nam, *l. 4. Inst. c. 7. §. 24.* ait: *Fuerit sanè olim Roma omnium Ecclesiarum mater. Verùm ex quo Antichristi sedes fieri cæpit, desiit esse id quod erat*. Cùm tamen Roma nunquam fuerit omnium Ecclesiarum mater, nisi quia Episcopus Petri successor ei præsidebat.

VI. Ex his formatur primum argumentum, quòd Romanus Pontifex non sit Antichristus. Si enim nomen Antichristus significat hostem, & æmulum Christi, & Romanus Pontifex se Christi famulum, & Christo subjectum in omnibus fateatur, nec ullo modo se Christum esse dicat, neque illi se parem faciat, manifestum est, eum non esse Antichristum.

§. II.

An Antichristus certus quidam homo futurus sit?

VII. Certum est, & in hoc etiam hæretici conveniunt, quod sicut nomen Christi potest accipi dupliciter, interdum pro eximio, & singulari Christo, nempe, Jesu Nazareno, qui est unctus unctione divini-

Digitized by Google

fatis in persona : Interdum etiam magis latè pro iis omnibus, qui similitudinem habent cum Christo quantum ad unctionem, quomodo Prophetæ, Reges, & Sacerdotes omnes vocantur Christi. Unde, 2. *Reg.* 1. *v.* 16. ille qui occidit Saul dixit, ego interfeci Christum Domini. Et 1. *Paralip.* 16. *v.* 22. dicitur nolite tangere Christos meos, quod repetitur *in Ps.* 104. *v.* 15. Ita etiam nomen Antichristi interdum accipi propriè pro quodam eximio Christi hoste, de quo Paulus, 2. *Thessal.* 2. *v.* 3. Interdum verò communiter pro omnibus, qui quoquo modo Christum oppugnant. Quo sensu Joannes, *Ep.* 1. *c.* 2. *v.* 18. dicit: *Audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt*, idest, Antichristus jam venit, non in persona, sed in suis præcursoribus, hæreticis, & aliis Christi hostibus. At dissentiunt à Catholicis Novatores, quòd negant Antichristum propriè dictum esse, seu fore hominem singularem, volentes, illum esse regnum quoddam tyrannicum, seu integrum aliquem thronum, vel sedem apostaticam eorum, qui Ecclesiæ præsident, & hoc ut nomen Antichristi Papæ, & Episcopis ei obedientibus meliùs accommodent. Nihilominus

VIII. Dico, Antichristus erit quidam singularis homo, qui Christo sese opponet. Hæc fuit omnium seculorum traditio, omnium Patrum, & Ecclesiarum consensio: adeò ut portentum visum fuerit excogitatum à Sectariis commentum. Probatur ergo primò ex ipso Christo, qui exprobrans Judæis, quod nollent eum pro vero Messia accipere, *Joan.* 5. *v.* 43. ait: *Ego veni in nomine Patris mei, &c. non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Ubi Christus eùm sibi opponat *Alium*, & ipse fuerit persona singularis, quis non videat, alium quoque singularem hominem sibi opposuisse, nempe, personam personæ, non regnum regno, aut sectam sectæ? Id enim voces illæ *Ego*, *Alius*, *In nomine Patris mei*, *in nomine suo*, tam apertè demonstrant, ut stultus omnino fit, qui velut quasi manibus ostensum alium singularem hominem non intelligat. Ita intellexerunt Irenæus, *l.* 1. *c.* 2. 25. Chrisostomus, Cyrillus in hunc locum. Augustinus, *Tract.* 29. *in Joan.* Hieronymus, *Epist. ad Algasiam*, & Damascenus, *lib.* 4. *Fidei*, *c.* 25. Cum aliis communiter. Et meritò. Nam Christus hìc dicit, Antichristum à Judæis pro Messia recipiendum: constat autem, Judæos unum certum, ac singularem hominem pro Messia expectare. Rursus Christus indicat hominem qui venturus sit in nomine, non alterius, sed suo, omnes autem falsi prophetæ, qui venerunt in nomine alterius venerunt, non suo. Solus autem Antichristus qui ut dicetur ex Paulo extolletur supra omne, quod dicitur Deus, veniet in nomine suo.

IX. Secundò, idem probo ex Paulo, 2. *ad Thessal.* 2. *v.* 8. ubi postquam dixerat: *Et cum revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus. &c.* subjungit: *Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui.* Quibus Paulum de Antichristo loqui, nec Sectarii negare, puto, audebunt. Loqui autem eum non de homine generaliter, sed de uno, & singulari homine, ostendo. Nam ut observat Epiphanius, *Hæres.* 9. Græcè articulus contrahit significationem nominis ad unam certam personam, seu rem: in græco autem præponuntur articuli ὁ *Antropos*, hoc est ille homo, ὁ *Jos*, idest, ille filius. Unde Vatablus locum Pauli ex Græco ita reddit: *Et revelatus fuerit homo ille scelerosus*, quæ verbo concordat cum sequentibus Pauli verbis etiam juxta vulgatam: *Et tunc revelabitur ille iniquus.* Quæso igitur, qua fronte hæc verba: *Ille homo peccati, ille filius perditionis, Ille homo iniquus*, dici poterit, quod

quod demonſtrent unum regnum, unam ſectam, non verò unam certam perſonam? Eò vel magis quia ſubjungit Paulus de illo homine iniquo: *Quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui.* Inepta eſſet locutio, ut totum regnum, aut Monarchiam occidi, ac interfici diceretur.

X. Tertiò. Probo ex Patribus, qui communi conſenſu docent primò. Antichriſtum fore inſtrumentum diaboli ſelectiſſimum, in quo omnis diaboli malitia inhabitatura ſit corporaliter, ſicut in homine Chriſto habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Chryſoſt. *Hom. 3. in 2. ad Theſſal.* de Antichriſto: *Quis* verò (inquit) *is eſt? An Satanas? nequaquam. Sed homo quiſpiam omnem ſatanæ energiam adeptus: Eſt enim homo, qui extolletur ſuper omnem, qui dicitur Deus, aut numen.* Hieronimus in cap. 7. Danielis: *Ne eum putemus juxta quorumdam opinionem, vel diabolum eſſe, vel dæmonem, ſed unum de hominibus, in quo totus ſatanas habitaturus ſit corporaliter.* Secundò. *Ex Daniele, c. 7.* & *Apocal. c. 12. & 13.* docent Patres regnum Antichriſti non duraturum, niſi menſes quadraginta duos, ſeu dies mille ducentos, quod eſt tres annos cum dimidio. Hoc certè de uno homine intelligi debet, non de aliquo regno, ſeu monarchia, præſertim Romani Pontificis, quæ à Chriſto uſque ad noſtra tempora feliciter juxta Chriſti promiſſum durat, & uſque ad conſummationem ſeculi continuabit. De hoc videantur Ireneus, *lib. 5.* circa finem, Cyrillus Hieroſ. *Catecheſ. 15.* Theodoretus, *in c. 7. Danielis*, Ambroſius *in c. 21. Lucæ* Auguſtinus, *lib. 20. de Civit. Dei* per multa capita, & *in Pſal. 9.* Gregorius, *l. 32. Moral. c. 12.* Damaſcenus, *lib. 4. fidei Orth. cap. 28. &c.*

XI. Sed audiamus, quid Novatores dicant. Beza cum Calvino volunt, tempore Pauli jam cæpiſſe in mundo verſari Antichriſtum, quod ex 2. *Theſſal. 2.* probare nituntur, ubi Paulus de Antichriſto, dicit, v. 7. *Myſterium jam operatur iniquitatis*, & tamen ibidem ſubdit eum à Chriſto in fine mundi interficiendum. Joannes item Ep. 1. c. 4. *Omnis* (inquit) *ſpiritus, qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis, quoniam venit, & nunc jam in mundo eſt.* Cùm ergo unus ſingularis homo non poſſit vivere à tempore Apoſtolorum uſque ad finem mundi, Antichriſtus non erit perſona, vel homo ſingularis, ſed ſecta, aut monarchia Chriſto contraria.

XII. Reſpondeo, nec Paulum, nec Joannem velle ſuo tempore Antichriſtum jam veniſſe, & cæpiſſe operari publicè myſterium iniquitatis in perſona, & per ſeipſum, ſed occultè graſſari cepiſſe in ſuis præcurſoribus, qui eo tempore myſterium iniquitatis à perſona Antichriſti in fine mundi complendum, cæperant operari, & ideo Joannes in ea *Epiſt. c. 2. v. 18.* ait: *Et nunc Antichriſti multi facti ſunt.* Sicut enim Chriſtus venire cæpit ab origine mundi in Patriarchis, & Prophetis, qui eum præcurrebant, & præfigurabant, ut poſſit dici, eum ab initio cæpiſſe operari myſterium pietatis, & tamen in ſua propria perſona non venit, niſi quando ex Maria Virgine carnem ſumſit. Ita Antichriſtus, Chriſto jam in Cœlum aſſumto, venire cepit, & operari myſterium iniquitatis in ſuis præcurſoribus Chriſti hoſtibus, ut in Simone Mago, qui ſe Chriſtum dicebat, in Barchosba, qui ſe Meſſiam venditabat, in Nerone, qui Chriſtum primus perſecutus fuit, & in aliis ſucceſſivis temporibus contra Chriſtum ſtantibus, ſive Paganis, ſive Hæreticis, cùm tamen ipſe in perſona propria, niſi circa finem mundi venturus ſit. Ita omnes interpretes exponunt. Dum ergo Joannes dicit, quòd Antichriſtus jam venit, in eodem ſenſu loquitur quo Chriſtus, *Matth. 17. v. 11. & 12.* loquitur de Elia: *Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quod Elias jam venit,*

rit, & non cognoverunt eum: ideft, Elias venturus in sua persona, sed jam venit in suo simili, ideft, in Joanne Baptista.

XIII. Dicunt secundò. *Daniel, c.* 7. singularibus nominibus bestiarum Leænæ, Ursi, Pardi, & alterius innominatæ ferocioris non intelligit personas singulares regum, sed regna, quorum unumquodque plures reges continet: igitur eodem modo Paulus, 2. *Thessal.* 2. qui mirè cum Daniele consentit, per hominem peccati, & filium perditionis, non intelligit unum singularem hominem, sed quoddam quasi corpus multorum tyrannorum. Ita Beza, *in* 2. *Thessal.* 2.

Confirmari hoc potest ex Calvino, *in c.* 2. 1. *Joann.* ubi ait, errare eos, qui unum certum hominem futurum credunt Antichristum, cùm Paulus, 2. *Thessal.* 2. doceat, apostasiam venturam, & ejus caput Antichristum futurum. Apostasia autem est generalis quædam defectio à fide, quæ facit unum corpus, & unum regnum, neque res est paucorum annorum, quæ sub uno rege compleri possit.

XIV. Respondeo, neg. ant. ut enim exponit S. Hieronymus. Quatuor illæ bestiæ indicarunt quatuor Monarchas quatuor Regnorum conditores, Leæna Nabuchodonosorem Regni Chaldaici institutorem, Ursus Cyrum primum Regni Persarum Monarcham. Pardus Alexandrum Magnum Monarchiæ Græcorum fundatorem. Quarta bestia innominata sed ferocior Julium Cæsarem, à quo Romanum cæpit Imperium. In hisce tamen quatuor bestiis, seu regibus, seu imperiis Antichristus non figuratur. Antichristus ergo adumbratur in illo parvo cornu enato ex decem cornibus quartæ bestiæ: ait enim Daniel, v. 8. *Et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus: Et ecce oculi quasi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* Quibus apparet, Antichristum unum certum hominem futurum, quod apertiùs indicant sequentia, v. 20. ubi Daniel prosequitur: *Et de cornibus decem, quæ habebat in capite* (bestia quarta) *& de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderunt tria cornua, & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat cæteris. Aspiciebam & ecce cornu illud faciebat bellum adversùs Sanctos, & prævalebat eis..... Et sermones contra excelsum loquetur, & Sanctos Altissimi conteret, & putabit, quod possit mutare tempora & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem. Regnum autem & potestas, & magnitudo regni, quæ est supter omne Cœlum detur populo Sanctorum Altissimi, cujus regnum sempiternum est.* Hisce verbis describit Daniel in illo cornu parvo ex cornibus quartæ bestiæ nato, & habente oculos, & os hominis ortum Antichristi tanquam singularis hominis, & quidem ex vili genere, ejus deinde elationem super alios Reges, persecutionem in sanctos tempus, quo ejus tyrannica dominatio durabit, interitum, deinde universale judicium, tandem æternum Sanctorum Regnum.

XV. Ad confirmat. Dico, spontè errare, ac delirare Calvinum, non nos, qui Patrum traditione innixi Antichristum certum hominem fore agnoscimus. Neque nos movet quod dicit de apostasia. Nam Paulus, vel loquitur de apostasia excitata per ipsum Antichristum, & duratura eo brevissimo tempore, quo ipse regnabit, vel de apostasia illa ultima, quæ ad ejus adventum ultimò disponet, & ex qua ille erumpet. Sed demus Paulum loqui de apostasia, quæ aliquot sæculis in variis regionibus præcessura sit Antichristi adventum: Unde probabit Calvinus, Papam esse Antichristum, & non potiùs Lutherum, aliosque præcedentes hæreticos? Quinam enim à vera fide, & religione

Chri-

Digitized by Google

Christi defecerunt, Romani Pontifices, & Catholici, qui in Ecclesia, in qua ipsi, & patres eorum nati sunt, perseverant, an Lutherani, & Calvinus ipse, qui ab Ecclesia, in qua priùs erant, & in qua per tot secula majores eorum fuerant, defecerunt?

Posito ergo, quòd Antichristus futurus sit unus ac singularis homo, non successio plurium, habemus alterum evidens argumentum, quod Romani Pontifices, qui per successionem multi fuerunt, & erunt, non sint Antichristus. Sed hoc in sequentibus magis apparebit.

DUBIUM II.

An Antichristus venerit?

§. I.

Oppiniones, & Errores.

I. Quamvis circa tempus adventus Antichristi, tam Catholici, quam Hæretici variè suspicati sint, hoc tamen discrimen inter utrosque est. Quod Catholici in hac veritate semper convenerunt, quòd Antichristus nisi in fine seculorum sit venturus, erraverunt tamen aliqui, quòd putaverunt, finem mundi propinquiorem esse, quàm revera esset. Hæretici tamen in eo errant, quòd existimant, Antichristum diù ante finem mundi venturum imo de facto jam venisse. Modo de primis.

II. Veteres à tempore Apostolorum videntes suorum temporum malitiam, adventum Antichristi, & finem mundi imminere suspicari cœperunt. Ita Thessalonicenses, quos putantes instare diem Domini corrigit Paulus, 2. *Thessal.* 2. Item S. Cyprianus, *lib.* 3. *Ep.* 1. (modo Epist. 28.) *Imminente* (inquit) *Antichristo paret ad prælium milites &c.* Et lib. 4. Epist. 6. modò Ep. 55. *Scire debetis, & pro certo credere, ac tenere, pressuræ diem super caput esse cæpisse, & occasum seculi, atque Antichristi tempus appropinquasse.* Etiam S. Hieron. Epist. ad Agerachium de Monogamia: *Qui tenebat, de medio fit: & non intelligimus, Antichristum appropinquare?* Gregorius autem, *l.* 4 *Ep.* 38. & *Homil.* 4. *in Evangelia* pronuntiat finem mundi instare. Hi tamen Patres certum tempus definire ausi non sunt.

III. Alii verò audaciùs tempus certum constituerunt. Judas quidam, ut refert Hieronymus, *lib. de viris illustribus*, *anno Christi* 200. putavit, Antichristum mox esse venturum, & mundum finiendum, Lactantius, *lib.* 7. *divin. Inst. c.* 25. ait: *Omnis expectatio non amplius, quàm ducentorum videtur annorum &c.* Ipse autem vixit temporibus Constantini, *anno* 300. quare, *anno* 500. à Christo nato fore mundi finem existimavit.

IV. Aliorum errorem refert S. August. *l.* 18. *de Civit. Dei*, *c.* 53. qui dicebant, *anno* 400. ab Ascensione Domini in Cœlum mundum finiendum, & religionem Christianam solis, *annis* 365. duraturam. Episcopus quidam Florentinus, ut refert, Platina in vita Paschalis II. circa, *annum* 1105. asseruit, Antichristum tunc natum esse, ac proinde mundi finem instare. Qua de causa à Paschali II. Concilium 340. Episcoporum Florentiæ coactum fuit.

V. Fuit etiam opinio celebris multorum, mundum sex millibus annorum duraturum, cùm sex diebus Deus mundum creaverit, & mille anni sint apud Deum quasi dies una, juxta illud Psalmi 89. v. 4. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præteriit.* Quam opinionem secuti sunt S. Justinus Martyr, *q.* 71. *ad Gentes*, S. Irenæus, *l.* 5. *c.* 28. Lactantius, *l.* 7. *c.* 14. *&* *c.* 25. Hilarius, *in c.* 17. *Matth.* & in hac Hebræi conveniunt in suo Thalmud. — S. Augustinus etiam licèt, *in Psalm.* 89. dissentire videatur, tamen, *l.* 20. *de Civit Dei*, *c.* 7. eam tolerabilem putat, dummodo certus

tus

tus dies, vel annus in millenario non designetur, cùm à Domino dictum legatur, *act.* 1. v. 7. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.* Quæ opinio etiam hac ætate cum hac moderatione non improbabilis est, eò vel magis, quia cùm nec certò scire possimus quot anni fluxerint ab orbe condito, ut ex supputationum varietate apparet, multo minus certò scire poterimus, quot anni supersint usque ad finem mundi.

VI. Hæretici autem nostri temporis, cùm omnes dicant Antichristum esse Romanum Pontificem, jamque apparuisse, & in mundo versari, inter se tamen non concordant de tempore quo apparuerit, sex enim eorum opiniones recenset, & refutat Bellarminus de Rom. Pont. *l.* 3. *c.* 3.

Prima est eorum, qui in Hungaria, & Transilvania hæresim Pauli Samosateni, Christum nimirùm fuisse purum hominem excitarunt. Hi enim in quodam libello inscripto: *Præmonitiones Christi, & Apostolorum de abolendo vero Christo per Antichristum*, dicunt, paulo post mortem Apostolorum venisse Antichristum Romanum Pontificem, qui abolito vero Christo puro homine ab Apostolis prædicato, invexit alium Christum æternum, eumque fecit Deum. — Sed quis non videt horum insaniam? Nam Antichristus, ut ait Paulus, 2. *Thessal.* 2. seipsum faciet Deum, non alium; Quomodo ergo Romanus Pontifex, qui non seipsum fecit Deum, sed Christum, erit Antichristus?

VII. Secunda est Illyrici inter alia dicentis, Romanum Pontificem cepisse esse Antichristum, quando gladium temporalem assumsit, & in hoc regnaturum, annis 666. — Sed si hoc verum esset, Antichristus jam cessasset. Nam temporale dominium habere cepit, vel ab anno 699. quo Aripertus Romano Pontifici donavit Alpes Cottias, ubi nunc Genva est, quam donationem confirmavit, anno 714. Luitprandus, eique deinde Pippinus donavit Exarcatum Ravennæ cum magna Italiæ parte. Quod ut vult Illyricus, regnum hoc temporale solis 666. annis erat duraturum, sequetur, quod regnum hoc cessaverit vel anno Christi 1365. vel ad summum anno 1421. Quod cùm falsum sit, adhuc enim temporali dominio Pontifex Romanus potitur, falsum quoque sit Romanum Pontificem esse Antichristum.

VIII. Tertia est Davidis Chytrei, *in c.* 9. *Apoc.* ubi convenit quidem cum Illyrico, Antichristum apparuisse circa annum Domini 600. & S. Gregorium fuisse primum Pontificem Antichristianum, dissentit tamen quantum ad tempus durationis Antichristi: sed docet, id non esse temerè definiendum. Antichristum porrò venisse in Gregorio probat primò. Quia ipse stabilivit invocationem Sanctorum, & Missas pro defunctis. Secundò. Quia anno 605. Papa Romanus Bonifacius III. impetravit à Phoca titulum Episcopi universalis. Tertiò. Quia hoc tempus planè congruit cum numero nominis Antichristi 666. ut, *in Apoc.* *c.* 13. habetur. — Addit ex hoc numero 666. colligi tempus, quo Antichristi regnum à Pippino Rege confirmatum fuit. Nam tot ferè anni sunt ab anno 97. quo Joannes Apocalypsim scripsit usque ad Pippinum, & similiter tempus, quo Papa Romanus primò delectus, & declaratus fuit Antichristus à Joanne Huss: sunt enim anni ferè 666. à Pippino ad Joannem Huss.

IX. Sed hæc putidissima mendacia sunt. Primum quidem. Nam, ut suis locis ostensum est, multò ante Gregorium I. Sancti invocabantur, & pro defunctis Sacrificium offerebatur. Secundum etiam. Quia nec Phocas titulum *Universalis* Papæ tribuit, sed eum caput Ecclesiarum appellavit. Nec fuit primus, qui eum hoc titulo donarit, cùm ante Justinianus Imperator, & Conc. Chalcedonense *in Epist. ad Leonem Papam Romanum* hoc titulo appelarint. Nec tertium subsistit. Nam ab anno Apocalypsis conscrip-

ſcriptæ ad Pippinum ſunt anni 658. non 666. à Pippino ad Joannem Huſs, ſunt anni 640. Certè autem Joannes in Apocalypſi certum numerum deſignavit. Ubi etiam aliud mendacium profert Chytreus. Nam nec Joannes Huſs fuit primus qui Papam vocavit Antichriſtum, ſed antea id fecerat Wicleffus. Imo nec Huſs Papam hoc nomine unquam vocavit, ſed ſolùm, ut apparet in *art.* 19. in Conc. Conſtantienſi damnato dicit Clericos per avaritiam ſuam parare viam Antichriſto. Demum hoc eſſet Luthero invidiam concitare, quem ejus diſcipuli gloriantur fuiſſe primum, qui Antichriſtum detexit.

X. Quarta eſt Lutheri, qui in ſupput. temporum duos Antichriſti adventus ponit: unum cum gladio ſpirituali poſt annum 600. ponens Gregorium ultimum Pontificem Romanum fuiſſe. Alterum cum gladio temporali poſt annum Domini milleſimum, tunc enim Gregorius VII. depoſuit Henricum IV. Imperatorem, temporaliter dominabatur, & bella gerebat.

XI. Sed quis non irrideat Lutherum, qui, ut effugiat unum, ac verum Antichriſti adventum, duos ejuſdem adventus confingit? Sic ergo dico. Si primò in Romano Pontifice Antichriſtus venit, quando cum gladio ſpirituali apparuit, cùm Romanus Pontifex à Chriſto in Petro hunc gladium acceperit, non ab anno 600. ſed à ſui prima inſtitutione Petrus, aliique ejus ſucceſſores Antichriſti fuerunt facti à Chriſto, qui eis gladium ſpiritualem contulit. Nec etiam ſecundus Antichriſti adventus cum gladio temporali congruit cum anno milleſimo. Nam ipſis Magdeburgenſibus teſtibus, *Cent.* 8. *c.* 10. Stephanus III. circa annum 750. bellum geſſit. Quod & Leo IV. vir Sanctus geſſit contra Saracenos inſigni victoriâ reportatâ, nec non Romanam Urbem turribus, ac propugnaculis munivit.

XII. Quinta opinio eſt Bullingeri *in præfat. ad Homilias ſuas in Apoc.* dicentis, Antichriſtum veniſſe anno 763. vult enim, numero nominis beſtiæ 666. quo deſignatur à Joanne *Apoc.* 13. Antichriſtus, indicari tempus adventus ejus poſt Apocalypſim ſcriptam. Cùmque ab anno 97. quo Apocalypſis ſcripta fuit ad annum 763. fluxerint anni 666. idcircò eo anno Antichriſtus venit. Huc referunt aliqui quorumdam opinionem volentium Antichriſtum propriè dictum fuiſſe Mahometum, quia venit circa annum 666. ut Joannes prædixerat.

XIII. Sed neutra opinio ſubſiſtit. Non opinio Bullingeri. Nam anno 763. nulla mutatio facta legitur in Romanis Pontificibus. Non ſecunda aliorum. Quia Mahumetus non venit circa annum 666. Nam natus eſt anno 597. Cæpit ſe Prophetam dicere anno 623. deinde objit anno 637. Itaque ad annum 666. non pervenit. Cæterum omnes præfatas opiniones falſas eſſe evinco. Nam Joannes Evangeliſta, *Apoc.* 13. ſeipſum explicans dicit, illum numerum non eſſe numerum temporis, ſed numerum nominis Antichriſti, id eſt, Antichriſtum habiturum nomen, cujus litteræ græcæ efficient numerum 666. ut Irenæus, *l.* 5. & omnes alii exponunt.

XIV. Sexta tandem eſt opinio Wolſangi Muſculi, volentis Antichriſtum veniſſe paulo poſt tempora S. Bernardi circa ann. 1100. Quia, S. Bernardus, *Serm.* 6. *in Pſal.* 90. Enumeratis multis vitiis, quæ hominibus, præſertim Eccleſiaſticis ſuo tempore dominabantur, & graviſſimis Eccleſiæ perſecutionibus, concludit: *Supereſt, ut reveletur homo peccati* — Sed hæc opinio ſtatim corruit. Nam Bernardus ex malis quæ videbat ſuſpicabatur, Antichriſtum propè eſſe, in qua ſuſpicione ante ipſum fuerunt Cyprianus Hieronymus, Gregorius, & alii, quæ tamen ſuſpicio falſa fuit. Cui addo, quod ab anno 900. ad milleſimum fuere Pontifices ſine comparatione ulla pejores, quàm ab anno 1100. ad 1200. Si ergo illi non fuerunt Antichriſti, quare iſti?

§. II.

Veritas Catholica.

XV. Dico. Antichristus nondum in persona venit, aut regnat sed venturus, & regnaturus est circa finem mundi qui quantum modò absit nullo modo sciri potest. Id probat confusa varietas, qua huc illuc circumferuntur illi, qui contendunt Antichristum jam venisse, cùm ex dictis vix duos invenire sit, qui conveniant in assignando tempore, quo venerit, nec difficultates, quæ ipsis objiciuntur solvere possint.

XVI. Probo ergo primò sic. Primum signum quod antecedit Antichristi adventum ex Scriptura est prædicandum esse Evangelium in universo orbe antequam veniat ultima persecutio. Ita Christus prænuntiavit Matth. 24. v. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium Regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.* Quæ verba intelligenda esse non per sinecdochen sumendo majorem partem orbis pro toto orbe, sed propriè, & simpliciter, ita ut nulla pars orbis sit, nulla gens, cui prædicatum non fuerit Evangelium, & in qua Ecclesiæ Christi non sint, antequam veniat consummatio, sentiunt Patres, inter quos Origenes, Hieronymus, *in cap. 24. Matthæi*, Augustinus, *l. 20. de Civit. Dei, c. 8. & 19.* Et *Ep. 80.* modò 199. *ad Hesulium* cum aliis. Et ratio est, quia Christus ait, prædicationem Evangelii in universo orbe fore talem, ut sit signum consummationis seculi: At si non propriè, sed per sinecdochen intelligeretur prædicatio in universo orbe, nihil valeret illud signum. Nam hoc modo prædicatum fuit in toto mundo primis viginti annis ab Apostolis, & succedentibus seculis in aliis orbis partibus est prędicatum: & tamen nondum venit consummatio; ergo debet accipi pro prædicatione in toto orbe strictè sumpto quæ sit signum proximi adventus Antichristi, & finis mundi.

XVII. Secundum signum erit totalis Romani Imperii, & Romani nominis abolitio. Hoc indicavit *Daniel, c. 7.* cum dixit, ex quarta bestia (in qua Romanum Imperium adumbravit) proditura decem cornua, quæ decem ultimos reges significant, qui orientur quidem ex Romano Imperio, sed non erunt Romani Imperatores, sicut cornua ipsa oriuntur ex bestia, sed bestia ipsa non sunt. Observavit deinde Daniel, de medio istorum cornuum ortum esse aliud cornu parvum habens, os & oculos, quasi hominis, & istud tribus cornibus è capite bestiæ evulsis fecisse bellum ad versùs Sanctos: in hoc autem figuratum fuisse Antichristum superiùs expendimus.

Antichristum verò non venturum, nisi Romano Imperio prorsus extincto testantur Tertullianus in Apologetico, *c. 32.* dicens, Christianos orare pro diuturnitate Romani Imperii, quòd sciant, illo eve so, imminere orbi summam calamitatem. Lactantius item explicans ea, quæ præcedent Antichristum, & mundi finem, l. 7. c. 15. Instit. *Romanum (inquit) nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam, quia fututurum est) tolletur de terra, & imperium in Asiam revertetur, ac rursum Oriens dominabitur, atque Occidens serviet.* Et Hieronymus, qu. 11. ad Algasiam exponens Pauli locum 2. Thessal. 2. v. 6. *Et nunc quid detineas scitis, ut reveletur in suo tempore... tantum, ut qui tenet, nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc revelabitur ille iniquus &c.* Ita loquitur: *Nisi venerit discessio primum, ut omnes gentes, quæ Romano subjacent Imperio, recedant ab eis, & nisi fuerit Romanum Imperium antea desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet: tantùm ut Romanum Imperium, quod nunc universas gentes tenet, recedat, & è medio fiat, & tunc Antichristus*

stas veniet. His consentit Augustinus, *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 19. Eundem Pauli textum sic exponens: *Tantùm qui modò imperat, imperet, donec de medio fiat, idest, de medio tollatur, & tunc revelabitur ille iniquus, quem significare Antichristum nullus ambigit*.

XVIII. Ex his ita discurro. Antichristus non veniet, nisi Romano Imperio de medio sublato: atqui Romanum Imperium nondum est de medio sublatum, sed mirabili providentia Dei adhuc conservatur, quando enim defecit in Occidente mansit incolume in Oriente, & quia in Oriente destruendum erat per Turcas, ut nunc factum videmus, iterum translatum est in Occidentem per Carolum Magnum, quod imperium adhuc durat; & licèt Imperatores à multis seculis Romæ dominio caruerint, adhuc tamen Romani Imperatores dicuntur, & sunt, quia Imperatoribus Romanis in dignitate, & potestate succedunt.

XIX. Scio, Lutherum, aliosque sui similes ex hoc probare Papam esse Antichristum. Nam cum, *Apoc.* 13. legatur, bestiam, quæ Romanum Imperium significabat vulnerandam ad mortem, & ab Antichristo iterum sanandam, ex hoc quod Imperium occidentale, quod jam fere extinctum erat, Papa in Carolo Magno restituit, arguunt Papam Romanum vere esse Antichristum.

Sed turpiter hallucinantur. Nam in primis Joannes non dicit, bestiam, sed unum ex septem capitibus bestiæ vulnerandum quasi ad mortem, & per draconem, figuram diaboli, plagam mortis ejus sanatam. Quo in capite vulnerata veteres ferè omnes intelligunt Antichristum, qui finget se mortuum, & iterum à morte excitatum, ut in hoc imitetur veram Christi mortem, ac resurrectionem — Deinde de capite illo bestiæ vulnerato, ac sanato dicit Joannes, quod potestatem habuit solis mensibus quadraginta duobus, quod aperuit os suum in blasphemias ad Deum, & eos qui in Cælo habitant, quod datum est ei bellum facere cum Sanctis, quod seduxit omnes habitantes in terra &c. quæ certè Carolo Magno aptari nequeunt, qui diu regnavit, qui piissimus fuit, ac Deum, & Sanctos coluit.

XX. Tertium signum est Apostasia, seu discessio generalis à Romana Ecclesia, quam indicavit Paulus, 2. *Thess.* 2. *v.* 3. ubi dicit, hominem peccati non fore revelandum: *Nisi venerit discessio primùm*. Hæc autem discessio licèt inchoata jam dudum fuerit, cùm non pauca regna tam Orientis, quàm Occidentis ab obedientia Romani Pontificis defecerint, cùm tamen non omnia, sed multa sub ejus obedientia perseverent, nondum consummata est.

XXI. Quartum signum est. Quia Antichristi tempore venient Henoch, & Elias, ut illi sua se prædicatione opponant. Sed de hoc infra.

XXII. Quintum signum est. Quod Antichristi persecutio erit omnium gravissima, ita ut publica christianæ Religionis exercitia, & inter ea juge sacrificium tollenda sint. Ita de illa scribit August. *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 8. & 9. De hac locutus fuit Christus, *Matth.* 24. ubi interrogatus, v. 3. *Quod signum adventus tui, & consummationis saeculi?* Post multa mala, quæ progressu temporum erant eventura; *Sed nondum finis*, ad ultimam deveniens, dicit, v. 21. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, nec fiet. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi*. Locutus etiam fuit Joannes, *Apoc.* 20. ubi dicit, ante finem mundi solvendum esse satanam ad modicum tempus, quo indicat, tantò crudelius esse sæviturum, quantò magis sævire potest diabolus solutus, quàm ligatus, ut advertit loco mox citato Augustinus. Juge etiam sacrificium esse auferendum ac omne christianæ religionis exercitium prædixit Daniel, c. 12. v. 11. *A tempore cum a-*

blatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. Quibus prædicit etiam tempus, quo tanta persecutio durabit sub Antichristo.

Ex his colligo primò. Antichristum nondum venisse, cùm juge sacrificium adhuc vigeat, & publica christianæ religionis officia perseverent. Secundò. Romanum Pontificem non esse Antichristum, sed Antichristo contrarium, cùm sacrificium quod ille ablaturus est, tueatur. Tertiò. Lutherum potius, aliosque hujus temporis hæreticos esse Antichristi præcursores, cùm diabolo sic Luthero suggerente, nil ardentius agant, quàm Eucharistiæ sacrificium penitùs abolere.

XXIII. Sextum signum est duratio regni Antichristi, qui non regnabit nisi tribus annis cum dimidio, ut ex, *Daniele*, *c.* 7. & *Apoc. c.* 12. ubi legimus duraturum Antichristum per tempus, & tempora, & dimidium temporis, ubi *per tempus* intelligitur unus annus, *per tempora*, duo anni, & *per dimidium temporis* medius annus. Cùm ergo Romanus Pontifex à mille septingentis, & ultra annis Ecclesiæ præsit, nec ullus, qui sit habitus pro Antichristo tribus annis cum dimidio duraverit, signum est, quod Antichristus nondum venit: sed de hoc aliqua inferius.

XXIV. Septimum signum consequens Antichristum erit consummatio mundi. Post Antichristi enim interitum paulo post futurum finem mundi, & ultimum judicium prædicunt, *Daniel. c.* 7. qui bis loquens de Antichristo; semel narrans visionem suam, & semel eam exponens, utràque vice subjungit, post Antichristum statim secuturum finale judicium. Similiter, Joannes, *c.* 20. *Apocal.* Postquam dixit, quod post mille annos oportet illum (Satanam) solvi modico tempore, statim subdit, *& vidi sedes, & sederunt super illas, & judicium datum est eis.* Idem prænuntiavit Christus, *Matth.* 24. & Paulus, 2. *Thessal.* 2. Ita sentiunt Patres Irenæus, *l.* 5. *in fine*, Tertullianus, *l. de Resurrect.* Augustinus, *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 19. & omnes. Ex hoc igitur signo formo insolubile argumentum, Antichristum nondum venisse, nec proinde hunc esse Romanum Pontificem. Nam si continuò post mortem Antichristi mundus finietur, & Antichristus postquam apparuerit, & regnare cœperit, non vivet nisi tribus annis cum dimidio ut ostensum est: ergo nec apparebit, nec regnare incipiet nisi tribus annis cum dimidio ante mundi finem: cùm ergo Papa etiam cum temporali gladio à sexcentis annis regnet, & alii in quibus Antichristum aliqui agnoverunt, à multo tempore regnare desierint, nec adhuc mundi finis advenerit, signum evidens est, Antichristum nondum venisse.

XXV. Totum hoc isto ratiocinio concludo. Scriptura prophetica ipsis rerum eventibus elucescere solet; ergo si jam dudum venisset is, quem Scripturæ fore Antichristum prædixerunt, non lateret Ecclesiam, prophetias ad eum pertinentes jam esse completas, sicut id de Christo, ejusque nativitate, passione, morte, ac resurrectione deque gentium conversione statim cognovit; cùm ergo adhuc Ecclesiam lateat, ea quæ prædicta sunt de Antichristo esse impleta: & quamvis pseudo Ecclesia hæreticorum hæc se cognoscere jam impleta dicat, cùm tamen eam impudentissimè hallucinari jam ostensum sit, tenendum pro certo est, Antichristum nondum venisse.

§. III.

Hæreticorum mendacia detecta.

Non obstantibus iis, quæ dicta sunt, Antichristum nondum venisse invictè demonstrantia, adhuc tamen moderni Acatholici eum venisse con-

contendunt, & hunc esse Romanum Pontificem pluribus mendaciis potiùs involvere, quam argumentis demonstrare conantur.

XXVI. Primò objiciunt Lutherus, & Calvinus, Romano Pontifici aptissimè convenire omnia, quæ de Antichristo dicta sunt. Lutherus quidem in assertione, *Art.* 27. *Daniel. c.* 8. prædixit, Antichristum fore faciem impudentem, hoc est potentem speciebus, pompis, & cæremoniis externis, extincto interim spiritu fidei, ut patet in tot ordinibus religionibus &c. ab ipso institutis. Calvinus etiam illa verba, 2. *Thess.* 2. Qui extollit se supra omne quod dicitur Deus, de Romano Pontifice effutit dicta, qui omnia, quæ Dei sunt sibi vindicat, ligat enim, quibus sibi videtur conscientias, & æternis pœnis addicit. Sacramenta pro libidine sua instituit, & abolet, se unum regem facit, unum Judicem, & legislatorem, quæ omnia solius Dei sunt.

XXVII. Respondeo Luthero. Si Antichristus facie impudens erit, ut ipse dicit: ergo ipse erit Antichristus. Quis enim Luthero impudentior, & factis, & dictis? Ipse Presbyter, & Monachus palam sanctimonialem in uxorem duxit, quod nemo ante ipsum fecisse legitur. Ipse excommunicare ausus est Pontificem suum cum tota Ecclesia, quæ illi adhæret. Quis audivit, à Presbytero Episcopum excommunicari? Exhorruit quondam Chalcedonense Concilium Dioscori audaciam, qui in Ephesino latrocinio potius, quàm Concilio Leonem I. Pontificem excommunicare præsumserat, cùm tamen Dioscorus Patriarcha esset secundæ sedis; quis non execretur Lutherum, qui è suo cubiculo simplex Monachus anathematis fulmen jacit in Pontificem Leonem X.? Scripta verò Lutheri nonne ubique referta sunt impudentissimis mendaciis, dicteriis, atque scommatibus? Impudentiæ vertit quod cæremonias externas ad cultum Dei instituerit Romanus Pontifex: At si hoc verum est, impudentiæ quoque accusabit Moysen, qui tot cæremonias in levitico instituit, ut vix recenseri possint. Moyses eas instituit ad fidei spiritum excitandum, Pontifex eas instituit, vel institutas ab Apostolis accepit, ut fideles fidem suam in illis profiterentur. Impudens fuit Romanus Pontifex juxta Lutherum quia tot ordines religionesque in Ecclesiam invexit. At numquid vere impudens non erit Lutherus, qui à Monachatu cui se voto coram Deo obstrinxerat, apostatavit? Præterea ordines Monachorum non à Pontifice Romano, sed ab aliis sanctis viris institutos accepit Ecclesia. Nam græca semper habuit, & adhuc retinet Monasteria ritus, cæremonias à S. Basilio, aliisque Græcis Patribus, non à Romano Pontifice institutas, sicut & Ecclesia latina plures ordines religiosorum habet à sanctis viris erectos, etsi à Papa approbatos. Si ergo ejusmodi ordines ad Antichristi faciem pertinent, potiùs eorum fundatores Antichristi dicendi erunt, quàm Papa.

XXVIII. Calvino autem respondeo, mentiri eum dum ait, Pontificem se extollere supra Deum: solvit, & ligat auctoritate non sua, sed Dei collata Petro à Christo, *Matth.* 16. *v.* 19. & Apostolis, *Matth.* 18. *v.* 18. Leges fert non quaslibet pro arbitrio etiam perniciosas, sed legi Dei, & bono Ecclesiæ conformes. Sacramenta nova non instituit, aut à Christo instituta abolet, sed à Christo instituta, & per apostolos tradita conservat. Calvinus potius, ejusque Sectarii hoc sibi jus arrogarunt, qui ex septem sacramentis à Christo institutis, & ab Ecclesia etiam Græca adhuc observatis, quinque ausi sunt abolere. Uno verbo Romanus Pontifex nihil sibi arrogat, aut facit, nisi auctoritate à Deo accepta, cui sicut cæteri tenetur reddere rationem nec caput Ecclesiæ se nominat, nisi sub Christo, cujus vices gerit in terris, pascendo oves, non proprias, sed Christi,

Digitized by Google

sti, quod munus accepit in Petro, dum ei dixit tertiò, Joann. 21. *Pasce agnos meos, pasce oves meas*.

XXIX. Secundò objiciunt. Antichristus Babylone sedebit, ut colligitur ex *Apoc. cap.* 17. Sed nomine Babylonis Joannes intelligit Romam, in qua solus Papa sedet; ergo &c. Min. probatur. Nam Babylon, quæ sub nomine meretricis magnæ ibi describitur super bestiam sedentis, dicitur, *v.* 10. fundata super septem montes, *septem montes sunt, super quos mulier sedet:* Hoc autem soli Romæ convenit, quæ ideo vocatur Civitas septicollis. Dicitur etiam, *v.* 18. *Et mulier quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ:* Hæc autem est Roma, in qua Papæ regnum est super omnes Reges terræ. Hinc Tertullianus, *l. contra Judæos, c.* 9. & l. 3. contra Marcionem, cap. 13. *Babylon* (inquit) *etiam apud Joannem nostrum Romanæ urbis figura est*. Et S. Petrus, *Ep.* 1. *cap.* 5. *v.* 13. Babylonis nomine Romam designavit cum ait: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta*.

XXX. Respondeo primò negando min. Multi enim per Babylonem apud Joannem, non Romam, sed Regnum, & Civitatem diaboli intelligunt, quæ in Scripturis sæpe vocatur Babylon, quomodo Regnum, & Civitas Dei, idest Ecclesia, vocatur Jerusalem: & ita locum Apocalypsis interpretati sunt Beda, Rupertus Haymo in suis Comment. & Augustinus, *in Ps.* 26.

Secundò. Dato quod, ut alii volunt, per Babylonem à Joanne intelligatur Roma, non tamen Roma Christiana, sed Ethnica, qualis erat tempore Apostolorum, & deinceps usque ad Constantinum, qualem describit oannes matrem *fornicationum, & abominationum terræ*, idest, totius idololatriæ, ut enim S. Leo in Serm. 1. de Natali Petri, & Pauli, ait: *Licèt omnibus penè dominaretur gentibus, omnium tamen gentium serviebat erroribus*, & Ecclesiam Christi per suos principes adhuc Ethnicos immaniter persequebatur: unde ait Joannes ibi v. 6. *Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Jesu*. In quo sensu erat civitas magna, quæ habebat regnum supra reges terræ, quia Roma ethnica omnibus pene Regibus terræ dominabatur. De Roma etiam Ethnica citatis locis loquitur Tertullianus; subdit enim post citata verba: *Proinde, & magna, & regno superba, & Sanctorum Dei debellatricis*. Cæterùm de Romana Ecclesia, *l. de Præscript. cap.* 36. ait: *Felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt*. Petrum autem Apostolum Babylonis nomine intellexisse Romam ethnicam, qualis erat suo tempore certum est, quamvis in ea quædam Christianorum Ecclesia latitaret.

XXXI. Dices saltem S. Hieronymus nomine Babylonis Romam christianam intelligit, dum in Ep. ad Paulinianum præfixa libro Didymi de Spiritu Sancto ait: Cùm *adhuc in Babylone versarer, & purpuratæ meretricis essem colonus &c.* Quæ verba reprehendit Ruffinus, *l.* 2. *Invectiva*, dicens: *Ex qua videatis, quomodo de urbe Roma, Deo favente, capite christianorum, ea dicat, quæ dicebantur tunc, cum gentiles in ea populi, & persecutores Principes morabantur*.

XXXII. Respondeo, etiam Hieronymum de Roma, non qualis erat suo tempore, sed qualis fuerat dum esset pagana, locutum fuisse, ut sensus sit cum in ea civitate versaret, quæ aliquando fuit Babylon, & meretrix illa purpurata, quam Joannes in Apocalypsi describit. Unde Ruffinus aliter intelligens deceptus est. Hunc enim esse sensum ipse Hieronymus indicat in fine, *l.* 2. *contra Jovinianum*, ubi Romam alloquens: *Ad te* (inquit) *loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti*. Et *in Epist. ad Marcellam*, nomine Paulæ, & Eustochii eam hortans, ut è Roma in Bethleem migret, postquam similia contra Romam verba de Apocalypsi pro-

protulit, subjungit: *Est quidem ibi S. Ecclesia, sunt trophæa Apostolorum, & Martyrum, est Christi vera confessio, est ab Apostolo prædicata fides, & gentilitate calcata, in sublime quotidie se erigens nomen Christianum &c.* Ita de Roma christiana loquitur Hieronymus: unde romanæ Cathedræ, & Damaso in eâ tunc sedenti se adhærere, & consociari in omnibus profitetur, quod non dixisset, si eam adhuc Babylonem purpuratam meretricem, & in ea Antichristum sedentem credidisset. Alioquin deberet dici, ab illo tempore, hoc est à mille, & trecentis annis Romam apostatasse, & sedem Antichristi factam fuisse, quod nec Sectarii admittunt. Verè ergo dicit Rupertus, *l. 8. de glorificatione Trinit. c. 5.* eam, quæ aliquando fuerat Babylon factam esse Jerusalem filiam supernæ Jerusalem, & novam Sion. Si ergo Antichristus in Babylone sedebit; non sedebit Romæ.

XXXIII. Objiciunt tertiò. Antichristi nomen à Joanne, *in Apoc. 13. v. 18.* continebit numerum *sexcenti sexaginta sex:* atqui hic numerus adæquate continetur in hoc nomine *Latinus*, quod idem est ac Romanus, quod aptatur Pontifici Romano, qui Latinus est, & caput Ecclesiæ latinæ; ergo &c. Ita videtur sentire Irenæus, *l. 5. contra Hæreses*.

XXXIV. Respondeo primò. Hoc non favere Sectariis, non pauci enim eorum, ut supra vidimus, contendunt, numerum *666.* indicare non nomen Antichristi, sed tempus, quo secundum illos jam venit. Deinde hoc nomen *Latinus* seu Græcè *Latinos*, quo designatur Antichristus, vel est nomen Personæ, vel nationis, vel officii, seu dignitatis. Si est nomen personæ; ergo nulli ex Romanis Pontificibus aptari poterit, quia nullus eorum hactenus nomen Latini prætulit. Si erit nomen nationis, quia nempe Antichristus erit de gente latinorum, stulta consequentia erit inferre, ergo erit Pontifex latinus, quia in affirmativis non valet consequentia ab universali, seu indefinito ad particulare seu determinatum, sicut non valet est animal, ergo est homo, est album, ergo est nix. Si verò erit nomen dignitatis, quasi Antichristus futurus sit caput, & regnans super latinos, cùm Papa semper fuerit caput Ecclesiæ latinæ, inchoando à D. Petro, Papa semper fuit, & etiam D. Petrus, Antichristus, & sic cum Petrus à Christo ipso fuerit constitutus caput Ecclesiæ, à Christo fuit constitutus Antichristus. Præterea si Latinus significat latinorum caput, cur non potiùs, quàm Papæ, Antichristi nomen aptabitur Imperatoribus Latinorum, & maxime Neroni, Domitiano, Diocletiano, sive alii qui Christum persecuturus sit?

XXXV. Veriùs ergo dicendum est, quòd cùm numerus *666.* ex litteris diversorum nominum combinatis conflari possit, S. Joannes dixit, nomen Antichristi futurum *666.* ut quale futurum esset ejus nomen nobis (sicut, & tempus) remaneret ignotum. Nam nec nomen latinos conficit præfatum numerum, nisi dicatur cum diphtongo *ei lateinos*, quomodo à Græcis non scribitur. Unde alii volunt, nomen Antichristi futurum *Titan* cujus litteræ verè constituunt numerum *666.* sed revera, & isti divinando loquuntur. Et propterea Irenæus postquam disputando potius, quam asserendo dixit Antichristi nomen fore *Latinos*, seu veriùs *Titan*, concludit tutiùs esse expectare adimpletionem prophetiæ, quàm divinari nomina quælibet, cum multa inveniri possint habentia talem numerum. Nam *si oporteret manifestè præsenti tempore præconari nomen ejus, per ipsum utique editum fuisset, qui Apocalypsim viderat:* Si tamen etiam Joanni ipsi quale futurum sit, fuerit revelatum. De hoc agit Malvena noster, *l. 8. de Antichristo, c. 17.*

XXXVI. Objiciunt quartò. Una ex notis, quibus à Daniele, *cap. 11.* signatur Antichristus secundum lectionem hebraicam, cui & lxx. consentiunt,

Digitized by Google

tiunt, est, quod *super Deum Patrum suorum non intelliget, & super concupiscentiam mulierum* (supple non intelliget) quibus significatur, amorem mulierum non curaturus: sed hoc facit Papa (inquiunt) præcipiendo suis cœlibatum; ergo &c.

XXXVII. Respondeo, neg. min. Neque enim Romanus Pontifex, neque Ecclesia præcipit cuiquam Cœlibatum, sed liberum concedit matrimonium, ut patet. Solùm autem Cœlibatum præcipit illis, qui spontè illum Deo voverunt, sive per professionem monasticam, sive per susceptionem sacri ordinis: idque juxta legem naturalem, & divinam, & antiquam Ecclesiæ traditionem, de quo fusè egi in *Colloquiis Classe prima*.

Secundò. Dico, verba Danielis rectiùs vertisse Hieronymum, ut habet vulgata nostra: *Et erit in concupiscentiis fœminarum*. Cujus ratio est, quia locus ille ad litteram de Antiocho dictus intelligitur, quem tradunt historiæ, amoribus mulierum fuisse supra modum deditum usque ad dedecus, & impudentiam, quod refert etiam Hieronymus in Commentario. Ex quo infertur, talem fore Antichristum, cujus Antiochus typum gessit. Et eò magis, quia cùm Antichristus recipiendus sit à Judæis tanquam ipsorum Messias, & Judæi præter cætera bona expectent à suo Missia multitudinem uxorum, nullo modo probabile est, quod cœlibatum sit laudaturus, multò minus præcepturus. Imo nec probabile est, quod ipse continenter sit victurus, quamvis fore hoc simulabit, ut palam fingat se amorem mulierum contemnere, ut olim Manichæi, & alii, clam verò libidinibus deditus erit. Nec enim qui Deum ipsum contemnet, cœlibatum, rem per se laudabilem profitebitur. Quod tamen non est cur contra Romanam Ecclesiam intorqueatur, quæ non simulatam, sed veram mentis, & corporis castitatem à Christo edocta prædicat, & commendat.

XXXVIII. Objiciunt quintò. Sanctus Gregorius velut propheticè scripsit, *l. 4. Epist. 38.* quod ille erit Antichristus, qui sibi sumserit titulum universalis Episcopi: sed hunc titulum post Gregorii mortem Bonifacius III. à Phoca Imperatore impetratum assumsit; ergo ex tunc Papa cæpit esse Antichristus.

XXXIX. Respondeo, duobus mendaciis niti, hanc objectionem. Primum, quod S. Gregorius, dixerit fore Antichristum, qui titulum universalis Episcopi assumserit, cùm solùm citato loco dicat, eum qui nomen istud sibi usurpat, esse superbum, sacrilegum, nomen Blasphemiæ, & Antichristi prænuntium, ac præcursorem. Ita, *l. 4. Ep. 32. & l. 6. Ep. 30.* Alterum, quod Bonifacius III. hoc nomen à Phoca impetrarit, & assumserit. Nam Bonifacius nil aliud à Phoca petiit, quàm ut Cathedræ Romanæ primatum, qui ei divino jure competebat, imperiali auctoritate tueretur contra præsumtionem Episcopi Constantinopolitani, qui se palam in suis litteris Episcopum universalem vocitabat. Et istum redarguit Gregorius eum vocans superbum, & Antichristi præcursorem, additque, ejusmodi nomen à Concilio Chalcedonensi S. Leoni I. oblatum fuisse, illud tamen constanter recusasse.

Ne tamen quis arbitretur, Chalcedonenses Patres errasse dum S. Leoni titulum Episcopi universalis obtulerunt, sciat oportet, quod hoc nomen *Episcopus Universalis* duplicem potest facere sensum: Unum ita ut universalis Episcopus intelligatur, qui solus omnium Provinciarum, ac Civitatum Episcopus sit, sic ut alii verè Episcopi non sint, sed unius Episcopi Vicarii. Alterum ut dicatur Episcopus universalis, qui generalem curam ac sollicitudinem omnium Ecclesiarum habet. In hoc posteriori sensu Episcopus Romanus verè est Episcopus universalis, & in hoc sensu Patres Calcedonenses illud Leoni Papæ

Digitized by Google

pæ obtulerunt, Gregorio ipso testante. In priori autem sensu ad quem ambitio Patriarchæ Constantinopolitani tendere videbatur, ut sicut Imperator Constantinopolitanus solus tenebat imperium, ita ipse solus, & universaliter teneret Episcopatum, & cæteri Episcopi tantùm ut sui Vicarii haberentur; ideo illum titulum Leo I. recusavit, & postea Gregorius tanta vehementia damnavit, & tanquam Antichristi prænuntium illum, qui ambierit, talem titulum declaravit. His ergo stantibus, cur protestantes Antichristum, seu Antichristi Præcursorem Romanum Pontificem appellant, qui hunc semper recusavit, & non potiùs Patriarcham Constantinopolitanum, qui se usque hodie scribit Patriarcham Æcumenicum, idest, universalem Patriarcham?

Alia superessent hæreticorum mendacia, quibus conantur ostendere Papam esse Antichristum. Sed quia manifestè se produnt mendacia; & alibi à nobis detecta sunt, ideo ne diutius hac in re immoremur ad ulteriora progrediemur.

DUBIUM III.

De Ortu, & Patria Antichristi.

§. I.

Resolutio Prima Partis.

CUm jàm ex dictis constet, Antichristum nondum venisse, & futurum certum, ac determinatum hominem; restat inquirendum, unde orietur, & quomodo, abstinemus enim ab inquirendo tempore ortus ejus, cùm hoc æquè nobis ignotum sit, ac tempus consummationis mundi, qua imminente Antichristum proditurum esse Scripturæ nos docent.

I. Circa Antichristi ortum quędam apertè erronea sunt, quędam probabilia, quędam explorata, & certa.

Erroneum primò est asserere, Antichristum nasciturum ex Virgine opera Diaboli, quomodo Christus natus de Virgine opera Spiritus Sancti. Nam producere hominem sine semine viri soli Deo apud quem non est *impossibile omne verbum* (ut ait Gabriel, *Luca 1. v. 7.*) est possibile. Quare Sanctus Augustinus, *Ep. 3.* modo 137. *ad Volusianum*, dicit, quòd nasci de virgine tale miraculum fuit in Christo, ut majus à Deo expectari non potuerit. Nec obest, quod hoc asseratur in opusculo de Antichristo sub nomine Augustini, nam illud non esse Augustini certum est.

Error tamen non esset, si quis diceret, eum nasciturum ex fœmina impurissima quidem, sed simulante se virginem, & absque opera viri concepisse. Id enim tradit Hyppolitus Martyr de consummat. mundi, dicens: *Antichristus ex impura muliere prodibit, sed falsò nascetur ex virgine*, idest, simulabit, & mentietur, se natum ex virgine.

Nec etiam error esset dicere, Antichristum oriturum ex muliere, & Diabolo incubo, idest, ministrante semen à viro acceptum in fœminæ vas, hoc enim possibile diabolo esse docet August. *l. 15. de Civit. Dei, cap. 23.* addens, tantâ experientiâ id comprobatum esse, ut velle negare impudentia videatur.

II. Erroneum secundò esset dicere, Antichristum futurum Diabolum ipsum, qui de falsa virgine falsam carnem assumet, sicut Verbum Dei de vera Virgine veram carnem assumsit. Etsi enim hoc Hyppolitus Martyr citato loco dicere videatur, contrarium tamen est Scripturæ, *2. Thess. 2.* ubi Antichristus vocatur *homo peccati*: nemo autem dicet, phantasma tantùm hominis, hominem à Paulo appellari. Unde Hieronymus in Danielis verba, c. 7. *Et ecce oculi quasi hominis erant in cornu isto*, ait: *Hoc propterea dictum est, ne putemus, Antichristum juxta quorumdam opinionem diabolum esse futurum; sed unum*

de hominibus, in quo satanas habitaturus sit corporaliter. Et sanè nimis absurdum esset, ea, quæ Scriptura Sacra de libidine, morte, & aliis Antichristi vitiis dicit, solum apparenter, & fictitiè dici, nempe de diabolo sub apparentia hominis. Hinc omnes Patres, Antichristum verum, & purum hominem futurum concorditer asserunt.

III. Erroneum tertiò esset dicere, Antichristum futurum quidem verum hominem, sed simul etiam diabolum per diaboli incarnationem, quomodo Christus per Verbi incarnationem est Deus, & homo. Hunc errorem repellunt Hieronymus, *in cap. 7. Danielis*. Beda, *in cap. 13. Apocal.* Et Damascenus, *l. 4. de Fide*, *c. 27.* Et quidem Angelos fuisse suo modo incarnatos, quoties humana corpora assumserunt, ut se humanis oculis visibiles redderent, visi sunt sentire Tertullianus adv. Marc. *c. 9.* & *l. de Carne Christi*, *cap. 3. & 6.* & Origenes, *Tom. 5. in Joann.* putans, Malachiam, Aggæum, & Joannem Baptistam fuisse Angelos incarnatos, quem refellit Hieronymus, *in præfat. Malachiæ*, & *in c. 1. Aggei*. Qui tamen Patres si intenderunt, non quidem, quod Diabolus in Antichristo in unitate personæ humanam naturam sit subiturus, sed quod secundum energiam, & operationem, in illo magis, quàm in ullo alio homine sit operaturus, eo utens tanquam instrumento affabre concinnato ad omnia nefanda, repudiandi non sunt. Cæterùm quòd creata persona possit naturæ viribus in duplici natura subsistere ab omnibus negatur. Quod si contendant aliqui hoc non esse implicans contradictionem, & ideo per divinam omnipotentiam posse fieri, credibile tamen non est; Deum adeo rarum, & extraordinarium miraculum unionis duarum naturarum patrasse, non ad alium finem, nisi ad omnia scelera perpetranda, & extremam Ecclesiæ suæ perniciem inferendam.

IV. Erroneum quartò. Reputatur quod insinuat Sulpicius Securus, *lib. 2. Sacr. Hist.* Neronem futurum ipsum Antichristum, & propterea, vel surrecturum, vel adhuc vivere, & occultè servari suo tempore appariturum. Tamen, *in 2. lib. de Vita S. Martini* apertè scribit, non ipsum Neronem fore Antichristum, sed cum Antichristo venturum, & ab Antichristo tandem perimendum. Sed hanc sententiam miram præsumtionem vocat S. August. *l. 20. de Civit. Dei*, *c. 19.*

V. Probabile autem existimatur. Primò. Antichristum non ex legitimo matrimonio, sed ex muliere fornicaria, aut adultera, & quidem impudentissima nasciturum. Quod Patres docuerunt Hyppolitus Martyr, *Orat. de consum. Mundi*. S. Ephrem Syrus, *Serm. de Antich. Nascetur* (inquit) *ex spurcissima, & fallacissima muliere*. Damascenus, l. 4. de Fide, c. 27. *Nascetur homo ex fornicatione, & suscipiet omnem satanæ operationem.* Imo suspicati sunt aliqui, eum ex incestu gravissimo nasciturum, ut ex patre, & filia, aut fratre, & sorore, vel immani sacrilegio ex monacho, & sanctimoniali. Hoc tamen postremum stare non potest: Ut enim ostendetur, Antichristus nascetur ex gente Judæorum, in qua certè vota monastica non reperiuntur. Hoc certum videtur, ex vilissimo genere, ac impurissimis parentibus eum esse proditurum.

VI. Probabile secundò existimatur, quod cum nasciturus sit ex gente Judaica, ut dicetur, ex tribu Dan proditurus sit. Hoc enim asserunt Patres Irenæus, *l. 5. Hyppolitus*, *de consum. Mundi*, Ambrosius, *l. de benedict. Patriarch. c. 7.* Augustinus, *q. 22. in Josue*, Theodoretus, *q. 109. in Genes.* Gregorius, *l. 31. Moral.* & alii, adeo ut aliqui, inter quos Malvenda, *l. 2. de Antichr. c. 11.* hoc reputet certum, & huc trahat verba Jacob, Genes. 49. v. 17. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita mordens ungulas equi, ut*

cadat

vadat ascensor ejus retro. Et illud Hieremiæ 8. v. 16. *A Dan auditus est fremitus equorum ejus, à voce hinnituum, & pugnatorum ejus commota est omnis terra, & venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus, urbem & habitatores ejus*, quæ de Antichristo ex illa tribu nasciturо, prælaudatos, & alios Patres intellexisse demonstrat. Et propterea inquit S. Joannes, *Apocal.* 7. cum enumerasset omnes tribus, ex quarum unaquaque duodecim millia signati erant proditurі tribum Dan prætermisit. Unde Beda, *in c.* 7. *Apoc.* ait: *Tribum Dan prætermisit, ex qua Antichristus dicitur esse nasciturus*. Sed hæc probabile reddunt hoc assertum; sed non prorsus certum, cum & Patres ipsi probabiliter solum loquantur, nec Scripturæ allatæ hoc nisi satis obscurè indicent.

VII. Certum quidem est, Antichristum de gente Judaica nasciturum: quia propter ipsos venturum, & ab eis ut Messiam suscipiendum, ideoque, & circumcidendum, & Sabbatum, aliasque cæremonias legis saltem ad tempus observaturum. Quod de gente Judaica sit nasciturus probatur. Nam Judæi nunquam reciperent hominem non Judæum, aut incircumcisum pro suo Messia. Ita sentiunt omnes Patres supra laudati, & præcipue Hieronymus, *in cap.* 11. *Danielis* Cyrillus, *Catechesi* 15. & Gregorius, *l.* 11. *Ep.* 3. dicens Antichristum futurum etiam Sabbati, aliarumque cæremoniarum Judaicarum cultorem.

VIII. Nec dicas, Judæos expectare etiam suum Messiam ex familia David, & ex tribu Juda: quomodo ergo suscipient ut Messiam Antichristum, quem diximus proditurum ex tribu Dan?

Respondeo enim, quod quamvis Judæi expectent Messiam de tribu Juda, & familia David, atque ad hunc finem de eadem tribu, & familia conservent in Babylone (ut ipsi falsò putant) successionem Principum, tamen aperte illudentur, Deo ita permittente, ut qui verum Messiam de tribu Juda, & familia David recipere noluerunt, recipiant falsum Messiam, & mendacissimum impostorem de tribu Dan, qui se de tribu Juda, & familia David dolosè simulabit, & mendaciter venditabit: unde Cyrillus Hierosol. *Catech.* 15. asserit eum valde studiosum futurum Templi Hierosolymitani, ut se de progenie David ostendat.

Quod verò Antichristus à Judæis ut Messias sit recipiendus, prædixit Christus, *Joann.* 5. *v.* 43. cum ait: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis*, & Paulus, 2. Thessal. 2. v. 10. *Eo quod caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.*

IX. Ex dictis formatur evidentissima demonstratio, Romanum Pontificem non esse Antichristum. Nam Antichristus gente, & religione erit Judæus, & à Judæis ut Messias accipietur: sed ab anno sexcentesimo sexagesimo sexto, quo Adversarii dicunt Antichristum venisse, constat nullum Romanum Pontificem fuisse Judæum, nec gente, nec religione. Constat etiam eum à Judæis nunquam fuisse pro Messia susceptum, sed pro hoste, & persecutore fuisse semper habitum. Unde in quotidianis precibus Deum precantur, ut det Pontifici viventi bonam mentem erga Judæos, & ut in diebus illius mittat Messiam, qui eos liberet de illius potestate vocantes eum non *Caput*, sed per contumeliam *Caudam*. Imo Levi Gerson, *c.* 7. & 10. Danielis, omnia quæ ibi dicuntur de Antichristo exponit de Pontifice Romano, quem etiam alterum Pharaonem appellat, & suo Messiæ opponit; ergo Romanus Pontifex non est Antichristus, nisi in sensu Judæorum. Videant ergo Acatholici, quos magistros hac in parte sequantur.

§. I I.

Resolutio Secundæ Partis.

X. PAtriam Antichristi futuram Babylonem Chaldaicam, tradit Malvenda, *l. 2. de Antichristo*, *c. 15. &c.* Et quidem Antichristum in Babylone nasciturum communi consensu receptum videtur. Unde Hieronymus, *in cap. Danielis* suam, & omnium Ecclesiasticorum Patrum sententiam referens, ait: *Nostri autem secundum superiorem sensum interpretantur omnia de Antichristo, qui nasciturus est de populo Judæorum, & de Babylone venturus.* Rabbanus etiam Opusc. de Antichr. *Audite* (inquit) *etiam locum ubi nasci debeat: nam sicut Dominus ac Redemtor noster Bethleem sibi providit, ubi pro nobis humanitatem assumeret, & nasceretur: sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur, locum novit aptum, unde radix omnium malorum oriri debeat, scilicet Civitatem Babyloniæ. In hac enim Civitate, quæ quondam inclyta, & gloriosa urbs Gentilium, & caput Regni Persarum erat, Antichristus nascetur.* Quod & omnes posteriores sunt prosequuti.

XI. Causam autem, & cur Deus in Babylone potiùs, quàm alibi gentium nasci voluerit Antichristum, ipse solus sibi reservavit; aliquas tamen congruentias pro suo modulo ratio humana excogitavit. Prima est. Quia sicut Nemrod, qui Babel, hoc est, Turrim Babylonicam condidit, sævus Tyrannus, ac dirus hominum oppressor primus Deo bellum indixit apertum: ita consentaneum erit, ut ab eadem Babylone nascatur ultimus, atque omnium truculentissimus Ecclesiæ persecutor, Deique contemtor Antichristus. Secunda, Nabuchodonosor, & Antiochus Epiphanes, qui Ecclesiam veterem immensis cladibus afflixere, & veteris Testamenti Antichristi fuerunt, verique Antichristi veluti quædam imagines, in Babylone orti, ibi regnaverunt: consentaneum ergo erit, ut novi Testamenti, ac verus Antichristus ex eadem oriatur.

XII. Accedit, quòd nullus locus aptior, & convenientior nativitati Antichristi designari posse videtur, quàm Babylon Civitas diaboli, contraria Jerusalem, quæ urbs Dei censetur. Ex illa ergo, quæ omnis confusionis mater est, idololatriæ, impietatis, omniumque scelerum propagatrix, quæ prima in mundo à Deo defecit, quæ secundum Scripturas mysterium iniquitatis peragit, & blasphemiam nominis Dei in fronte depictam gestat, Antichristus summæ impietatis complementum congruentissimè erumpet. Quapropter, ut super adnotavimus, Judæi in Babylone maxima cura servare dicuntur successionem perennem (quam sibi confinxerunt) Principum ex tribu Juda, ex qua falsus eorum Messias, qui erit Antichristus proditurus existimatur, quamvis diabolo, cui non desunt fallendi artes, eos decipiente, non ex tribu Juda, sed ex tribu Dan ex dictis revera prodíturus sit.

XIII. His obstare possunt vaticinia, tùm Isaiæ, *c. 13. v. 19.* Tùm Jeremiæ, *c. 50. v. 39.* dicentium, Babylonem Chaldaicam esse subvertendam, sicut Sodomam, & Gomorrham, neque esse inhabitandam, aut fundandam usque in sempiternum.

Cui tamen difficultati variè occurritur. Aliqui censent, prophetiam de sempiterno Babylonis casu non esse intelligendam de Babylone corporea, sed de figurata, nempe, de regno mundi, peccati, & satanæ, quod erat evertendum sicut de facto fuit, subversum per Christum, neque in æternum reparandum. Sed hæc expositio non placet S. Hieronymo, nec aliis recentioribus. Alii ergo sentiunt Babylonem revera fuisse à Dario, & Cyro, aut certè non multo post funditùs eversam, ut nullo postea tempore instaurata, aut instauranda fuerit jux-

juxta prophetica oracula. Nam ea urbs quæ postea Babylon dicta fuit, & modo Bagdat nuncupatur, non in eodem, quo antea solo, neque ex antiquæ ruinis reparata, aut antiquis limitibus, sed in distincto plane solo, & finibus, licèt non multum dissitis, de novo erectam, & hanc futuram Babylonem in Chaldea, ex qua nasciturus erit Antichristus, sive magna, sive parva, sive nobili, sive ignobili, sive ea quæ modò est, sive alia. His probabiliter assentior.

XIV. Aliam difficultatem excitant Recentiores Acatholici, qui Antichristum in Romano Pontifice obstinatè collocantes, dum in Scripturis legunt Babylonis nomine Romam designari contendunt, Antichristum Romæ oriturum, seu veriùs ortum fuisse. — Sed licèt aliquando, ut diximus, nomine Babylonis figuratè ac mysticè designata fuerit Roma Gentium Regina, mundi caput, & nationum domitrix, nemini tamen præter Heterodoxis hodiernis in mentem venit, patriam Antichristi fore Romam, sed veram Babylonem Chaldaicam ad Euphratem sitam, quæ quondam Regni Persarum caput fuit, quod magis apparebit, cum de initio regni Antichristi inferius sermo erit. Quod autem Romanus Pontifex sit Antichristus tanquam commentum, seu verius blasphemiam à nobis suprà exsufflatum est.

DUBIUM IV.

De Antichristi educatione, Ingenio, Moribus &c.

§. I.

Educatio.

I. Antichristi corpusculum vix conceptum, & adhuc in materno utero positum diabolus sic disponet, ut ad omnia flagitia illud propensissimum reddat, ut etiam ex corporis organizatione verè dici possit *homo peccati*. Quemadmodum enim Christus efficacissima Spiritus Sancti virtute conceptus in virgineo utero, in ipso conceptu fuit omni gratiarum genere repletus: Ita Antichristus ex adverso, etsi non opera diaboli conceptus, statim tamen à suæ conceptionis exordio possidendus à diabolo, & peculiari quadam nefarii spiritus vi creditur occupandus. Ita ex Theodoreto, *in 2. Thessal. 2.* Sedulio, *in eundem locum*, Æcumenio. S. Anselmo, *in Elucidario*, Rabano, *Opusc. de Antichr.* & Damasceno qui, l. 4. Fidei, c. 26. *Ex fornicatione* (inquit) *parietur, atque omnem satanæ afflatum suscipiet; Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis perversitatem praenoscens, Diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet*. Et Hieronymus, *in c. 7. Danielis*, dicit, eum futurum unum ex hominibus: *in quo satanas habitaturus sit corporaliter*. Non eo tamen modo, quo Energumenos dementat, aut rationis judicio privat, & libertate benè, malève operandi; sed illi integro, sanoque judicio manente ac libertate arbitrii integra conservata, quanta efficacitate poterit, omnem nequitiam instillabit, & quanta salva libertate voluntatis erit possibile.

II. Volunt aliqui, opera dæmonis ei anticipandum esse in infantia usum rationis ad malè agendum, sicut ad benè agendum anticipatum fuisse dicimus Christo, & Jeremiæ, ac Joanni Baptistæ credimus. Sed hoc nullà, vel levi conjecturà afferi potest. Et sanè ingens miraculum esset infanti mox concepto, aut recens nato usum rationis, & libertatis anticipari, quod licèt admittamus contigisse ad bonum, ut in Christo, & aliis prædictis; ad malum tamen, ut esset in Antichristo, non esse admittendum censeo. Non tamen refragabor Malvendæ, qui, *l. 2. c. 19.* admittit, forsan Dæmonem interventu agentium naturalium sic maturaturum corporeas facul-

cultates, ut multò celerius, quàm cæteris ei illucescat vis intelligendi, & malitia præveniat ætatem, quod & in aliquibus puerulis cernimus, quos celeriùs aliis videmus malum à bono discernere.

III. Educatio Antichristi erit in ipsa Babylone, ubi nascetur, vel in locis vicinis. Nam cùm, ut dicetur, inde Regnum sit auspicaturus, verosimilius videtur, quod in eadem regione suæ ætatis primordia traducat. Additur, quòd, cùm ut supradictum est, ex infimæ fæcis parentibus sit Babylone procreandus, nulla ratio videtur suadere, ut mox natus ab ipsis in extrema pauperie constitutis è Babylone in Judæam transferatur, nisi fortè ex illis vagis futuri sint, qui circumforaneo medicabulo nullibi consistere solent. Libenter igitur adhæreo S. Jo. Damasceno, qui, *l.* 4. *Fidei*, *c.* 26. dicit, Antichristum clam, & furtivè educandum, ignoratis à vulgo ejus solo, natalibus parentibus &c. Sic enim facilius imponet, se de Cœlo lapsum, & quæcumque volet suo tempore finget. Quod ut faciliùs ipsi eveniat, non est improbanda sententia Rabbani, Anselmi, Bellovacensis, & aliorum, qui putant, eum exactâ infantiâ, & pueritiam ingressum, relictis parentibus, & Dæmone ipsum comitante, prima suæ malitiæ semina in Corozain, & Bethsaida ebibiturum, ut ea loca, quę Christus sanctificavit, quantum poterit contaminet. Quo pertinere censent illam Domini comminationem, Matth. 11. v. 21. *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida*, quibus hisce Civitatibus aliquod grande malum portendit, quale erit, si in eis Antichristus suæ impietatis sumet exordia.

§. II.

Ingenium.

IV. Antichristus erit ingenio perspicacissimus: studiis litterarum operam dabit, in quibus adeò proficiet, ut Anselmus in Elucidario scribat, eum *sapientia*, *& incredibili eloquentia omnes artes*, *& omnem Scripturam memoriter sciturum*. Sed præcipuè omnis ejus cura erit in Sacris Scripturis evoluendis, ut ex eis pravè intellectis possit Judæos decipere, ac se Messiam eis promissum venditare; Curabit etiam Oratoriam artem absolutissimè addiscere, & exercere, ut eloquentia, & arte suam doctrinam Judæorum animis valeat infigere eosque ad sui sequelam pertrahere, ad quem finem maximè proderunt naturales dotes ingenii, & linguæ, & continuum Dæmonis adjutorium.

V. Præcipuè autem (licet clanculum, & in abdito) strenuam operam dabit studio curiosarum, & reprobatarum artium, & cujuscumque generis Magiæ, adeo ut, præsertim Magistro Dœmone, evadet omni ex parte absolutissimus Magus, necromanticus, divinator, sortilegus, incantator, miris præstigiis omnibus illudens. Talem eum describit Cyrillus Hierosf. *Catechesi* 15. de illo dicens: *Inducit quemdam magnum hominem* (Antichristum) *veneficiis*, *incantationibus*, *& malis artibus instructissimum*, & Rabbanus, Opusc. de Antichr. *Habebit* (inquit) *Antichristus magos*, *maleficos*, *incantatores*, *qui eum diabolo inspirante nutrient*, *& docebunt in omni iniquitate*, *falsitate*, *& nefaria arte*. *Et maligni spiritus erunt duces ejus*, *& socii semper*, *& comites indivisi*.

VI. Ex his asserere non dubitamus, Antichristum habiturum etiam dæmonem familiarem, eumque unum ex sceleстissimis, cujus consilio, operâ, ac doctrinâ, nec non præcipuo magisterio in omnibus utetur, & qui præsertim in præstigiis incantationibus, & universa magia affatim imbutum, & instructum reddet: quod Lyranus, *in* 2. *Thessal.* 2. adnotavit. Imo Rabbanus verbis mox citatis, non unum tantùm, sed plures dæmones socios, ac vitæ comites indivisos eum habiturum

turum

Digitized by Google

turum affirmat. Nec mirum, erit enim jam tempus à Joanne, *Apoc.* 20. prædictum, quo diabolus per mille annos clausus, & ligatus solvendus erit modico tempore, ut seduceat omnes gentes. An verò Antichristus Angelum custodem habiturus sit infra dicam.

§. III.

Mores Antichristi.

VII. MOres Antichristi descripsit Paulus, 2. *Thessal.* 2. *v.* 3. dum ait, quod erit antonomasticè *homo peccati, filius perditionis.* Principio tamen summa hypochrisi, fictis, ac ementitis probis moribus vitia, pessimamque indolem teget, se virum justi, bonique amatorem simulando, ut hac arte ad regnum sibi paret viam. Ita sentiunt Hyppolitus Martyr, Ephrem Syrus, S. Cyrillus Hierosl. *Catechef.* 15. his verbis: *Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens temperantiam, humanitatemque simulabit,* S. Gregorius, *l.* 31. *in Job. c.* 17. eum hypocritarum omnium caput appellat. Et Damascenus, l. 4. de Fide Orthod. c. 26. *Atque* (inquit) *in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludiis bonitatis speciem præseferet.* Ad hunc finem nempe alliciendi Judæos ad eum tanquam suum Messiam, ac Regem proclamandum, finget se magnum legis Mosaicæ zelatorem, & servatorem, de hac Antichristi hypocrisi locutus typice videtur, Job. c. 34. v. 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.*

VIII. Erit propterea omnium mortalium callidissimus, & vaferrimus. Ejus calliditatem, & vafritiem velut digito Scriptura demonstrat primò, Gen. 49. v. 17. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semitâ, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.* Coluber autem omnium animantium est insidiator callidissimus, ut protoparentes nostri noverunt. Secundò, Daniel. 11. v. 21. *Et veniet clam, & obtinebit regnum in fraudolentia &c.* quæ affert Malvenda, *l.* 6. *de Ant. c.* 2.

IX. Sub hac hypocrisis, & versutlæ lárua initio teget omnigenam vitiorum colluviem, quam adeptus regnum in publicum effundet. Primò erit superbissimus velut lucifer, & propterea gloriæ usque ad divinitatem cupidissimus, cuncta ad propriam gloriam, & honorem referens. *Elevabitur* (inquit Daniel, c. 11. v. 6.) *& magnificabitur adversùs omnem Deum.* 2. Thessal. 2. v. 4. *Qui extollitur supra omne, quod dicitur Deus,* aut quod colitur: Omnia propterea idola everret, & Deos gentium tollet, non quidem, ut verum Deum extollat, neque ut quemquam Deorum colat, dicit enim Daniel ibi, v. 37. *Et Deum patrum suorum non reputabit.... nec quemquam deorum curabit, quia adversùm universa consurget.*

X. Quia verò statim subdit, Daniel: *Deum autem Maozin in loco suo venerabitur, & Deum quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioso &c.* Quæstio est apud interpretes, & doctores, quis futurus sit Deus iste Maozin, quem, vero Deo relicto, ac diis gentium contemtis, colet Antichristus. Hanc fusè tractat Malvenda, *l.* 7. *de Ant. c.* 12. Quidam enim, quibus ipse adhæret advertentes, de Antichristo passim Scripturam dicere, quod elevabitur, magnificabitur suprà omne quod dicitur Deus, quod omnes Deos gentium, ipsumque verum tollet, existimant Antichristum, se solum pro vero Deo ab omnibus coli, atque adorari imperaturum, & hunc putant esse Deum *Maozin*, seu hebraicè *Maluzin*, hoc est se solum Deum fortissimum, & omnipotentem, & tandem statuam suam in templo Dei adorandam auro, argentoque ornatam erecturum.

Alii verò, inter quos Anselmus Laudunensis, Petrus Comestor, Lítanus, Pintus, Svarez &c. Deum *Maozin*

zin existimant fore ipsum Diabolum, quem Antichristus occultè colet, & adorabit. Tametsi enim palam, & apertè omnes Deos sit exterminaturus, ac se solum Deum propalaturus, occultè tamen, & in abditissimis locis, in quibus aurum, argentum, omniaque pretiosa abscondet, Diabolum adorabit, & hic erit Deus Maozin, hoc est Deus fortitudinis, seu Deus fortis, robustus, potens, quo profitebitur, se fortitudinem potentiam, dignitatem, opes, & omnia accepisse. Utraque tamen opinio, ut puto, conciliari poterit verbis Danielis sequentibus, v. 39. *Et faciet, ut muniat Maozin cum Deo alieno, quem cognovit*, nempe, Deum *Maozin* se ipsum, *muniat*, idest, fortem ac potentem faciat, *cum Deo alieno quem cognovit*, idest, Diabolo, quem ipse solus novit, quia in occulto, & secretè colet.

XI. Secundò, ut dicebamus, erit Antichristus insignis magus, & Diaboli sibi familiaris, quem colet, ope, & magisterio prestigias, & apparenter miracula fit operaturus, quæ licèt non vera, quia nec diabolus, utpote creatura vera miracula, quæ supra totam naturam sunt, operari non potest, adeò tamen videntium oculis illudent, ut pro veris habenda sint, & tunc maxime impleatur Christi vaticinium, Matth. 24. v. 24. *Ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi*. Signa verò, quæ operabitur Antichristus, in duplici esse poterunt differentia, vel in apparentia tantùm, & per meram sensuum illusionem, quia nimirùm, esto revera non fiant, talis tamen in objectis, vel sensibus fiat mutatio, ut videantur, & appareant verè facta, ut quamvis Dæmonis ope suscitari verè mortuum non possit, fieri tamen potest, ut mortuum appareat, quod est revera vivum, aut quod appareat vivum, quod est revera mortuum. Vel in rei veritate, quia nimirùm licèt vires humanas superent, possunt tamen à dæmone fieri potentioris virtutis per velocissimam, & occultam causarum secundarum applicationem, quas ipse benè novit. Sic potest excitare in mari subito tempestates, in aere tonitrua, fulmina, in humanis corporibus ægritudines, sanitates &c. ut in magis Pharaonis virgas in serpentes transferre potuit.

Hisce signis, falsisque miraculis utetur Antichristus, seu veriùs diabolus ad confirmandas blasphemias, quas evomet in Deum, & Sanctos, suamque falsam doctrinam, qua se verum Messiam, & supra omnem Deum palam proclamabit.

XII. Tertiò, erit rapacissimus, & rapinis, & fraudibus, aliisque malis artibus immensas opes undique cumulabit. Hac enim nequitiâ vir natalibus vilissimus, & fortunæ bonis pauperrimus, opitulante dæmone favorem populi auspicabitur, viamque sternet ad tyrannidem, donec regno potitus, publicis rapinis direptionibus, ac spoliis suum impleat ærarium, quibus comparatis exercitibus, ac ceteris regibus subactis ad Monarchiam universalem ascendet, ut dicetur. Ita eum describit Daniel. c. 11. v. 24. *Et abundantes, & uberes urbes ingredietur, & faciet, quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus: rapinas, & prædas, & divitias eorum dissipabit, & contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc usque ad tempus.* Quæ licet de Antiocho literaliter dicta exponantur, de eo tamen ut Antichristi typo dici, & ad Antichristum præcipuè referenda esse omnes consentiunt.

XIII. Quartò, fœdissimis libidinibus totus deditus erit. Unde, *Daniel.* 11. *v.* 37. de eo dicitur: *Et erit in concupiscentiis fœminarum*. Esto autem textus, hebraicus sensum ad minus ambiguum facere videatur, lectio tamen vulgata præferenda est, ut supra diximus, *Dub.* 2. §. 3. *num.* 37. Utrumque tamen conciliari posse dicit Malvenda, *lib. 6. de Antichr. c.* 11. quod à principio, ut sibi hypochrisim justi, & san-

& sancti nomen aquirat, & viam sibi sternat ad regnum, mirificè simulaturum se mulierum consortium aspernari, at regno potitus, quemadmodum omne numen palam contemnet: ita, in omne libidinum genus sese effundet, tùm ut suæ concupiscentiæ indulgeat. Tùm etiam hoc titulo à Judæis pro Messia suscipiatur, quem uxores multas, & concubinas habiturum, ut olim in veteri lege, omnemque exsaturandæ libidinis licentiam concessurum expectant.

§. IV.

Doctrina, & Miracula.

XIV. EX prænarratis Antichristi turpissimis moribus colligere poterit quispiam, qualis futura sit ejus doctrina. Primo ergo in rerum suarum exordiis se vindicem legis mosaicæ ostendet, & circumcisionis, aliarumque legalium cæremoniarum restitutorem, ut animos Judæorum ad se tanquam Messiam recipiendum alliciat. Ad summam Monarchiam evectus eò blasphemiæ prorumpet, ut se Deum verum insolentissimè jactet, omnia contemnat, legem Mosaicam pessumdet, sedeatque in templo Dei tanquam Deus, nihilque pro lege haberi mandet, nisi quod ipse jusserit. Hoc testantur sepe allata Scripturæ loca ut Danielis 11. v. 37. & 2. Thessal. 2. v. 4. *Qui adversatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus.* Unde Patres omnes hoc testantur. Irenæus, l. 5. c. 25. *Antichristus* (inquit) *existens apostata, & latro quasi Deus vult adorari*, Lactantius, l. 7. c. 17. *Seipsum constituet, ac vocabit Deum, & se coli jubebit, ut Dei filium*. Chrysostomus, Homil. 40. in Joann. sic habet: *Ille enim Antichristus, neque se missum à Patre, neque ejus voluntate venire dicet, sed omnem potestatem sibi vindicabit, se omnium Deum profitebitur, ut Paulus inquit, in omnibus dicentem se Deum, aut quod colitur ostendentem seipsum Deum esse.* Quomodo autem sit obtenturus ille nequam, ut tanquam Deus ab omnibus adoretur, exponit S. Hyppolitus Martyr, *Orat. de consumm. Mundi*, sic: *Cunctis autem populis ad eum congregatis, & fausta ei acclamantibus, grandi, & magnifica voce, ita ut moveatur locus, in quo turba consistent, ita eos alloquetur. Perspicite populi, ac gentes omnes incomparabilem gloriam meam, atque imperii potentiam, & magnificentiam, quis princeps tam potens, ut ego sum? Quis Deus magnus prater me? Potentia mea quis resistet? Assistent praterea ipsi dæmones splendentium Angelorum speciem referentes, eumque divinis laudibus, & honoribus celebrantes, aliquando in Cœlum evehentes, deinde ingenti pompa, & spectantium stupore de Cœlo in terram deducentes.* Eadem S. Ephrem, *Serm. de Antichr.* à S. Hyppolito excerpta. Ex his non temerè existimamus, ab eo templum Hierosolymitanum excitandum, ornandumque, ac numini suo consecraturum, sibique hostias offerri jussurum: hoc enim prælaudata Pauli verba indicare videntur: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.*

XV. Secundò, ejus doctrina tota erit contra Christum Jesum, ostendens, eum non fuisse verum Messiam, nec filium Dei, nec humani generis redemtorem, sed impostorem; ac proinde totam ejus religionem, sacramenta, ritus esse vanam superstitionem. Id enim nomen Antichristi sonat, ut ostensum est, & 1. Joann. 2. v. 22. *Qui negat, quoniam Jesus est Christus: hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.*

XVI. Tertiò docebit, portandum, & portari præcipiet à cunctis suis asseclis characterem in manu, vel in fronte: ita ut nemo possit aliquid vendere, aut emere, nisi habeat characterem, aut nomen, aut numerum no-

nominis ejus. Ita Apocal. 13. v. 16. *Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.* Hoc autem impius ille præcipiet, sive ut æmuletur veterem legem, cujus verba in cordibus, in postibus, inter oculos, in brachiis, in manibus gestare Israelitæ jubebantur, *Deuteron. 6. v. 8. &c.* Sive ut ait S. Ephrem, Serm. de Antichristo: *Dabit hoc suum signum scelestus ille, non quidem promiscuè pro quolibet corporis membro, ne hoc grave sit, atque molestum ipsis: sed in dexteram manum, ac frontem insculpturus est homini characterem hunc suum impium: ne scilicet facultas sit homini dextera se signandi signo Salvatoris nostri: neque rursus in fronte ullatenus tremendum sanctumque Domini nomen imprimere queat; neque etiam gloriosam, atque formidabilem Salvatoris crucem insculpere. Novit quippe infelix ille, per impressionem crucis Domini potestatem sibi omnem adeptam iri.* Hæc S. Ephrem, quibus apparet, quàm perantiquus sit ritus signandi frontem dextera signo crucis, & quam tremendum sit diabolo, & futurum sit Antichristo ministro ejus.

XVII. Quis autem futurus sit iste character, nonnisi divinando determinari potest. de hoc plura dicit Malvenda, *l. 8. c.* 18. Quidam, quibus adhæret volunt, characterem hunc fore nomen ipsum Antichristi litteris devertatis inscriptum. Alii draconis effigiem, in qua se adorari jubebit. Alii tres ponunt Antichristi characteres. Unum imaginem ejus ad vivum expressam, alterum nomen ejus propriis litteris scriptum. Tertium nomen ejus numero 666. per compendium insculptum. S. autem Hyppolitus putat nomen, & simul characterem futurum nomen græcum *Arnouma*, quod est *Nego*, & idem significabit quod *nego Christum*, vel *nego Baptisma*, aut *nego Crucifixum*. Alii tandem dicunt futurum nomen P. cum X. adjecta transversa linea utramque litteram intersecante, videlicet ☧. Sed hæc obscura sunt.

XVIII. Quoad miracula, non quidem vera, sed apparentia, quæ editurus erit Antichristus in confirmatione suæ doctrinæ de quibus. §. *præced. num.* 11. prænunciata ea habemus tùm à Christo. *Matth.* 24. *v.* 23. Tum à Paulo 2. Thess. 2. v. 9. *Cujus est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt.* Præter dæmonum sub specie Angelorum ei visibiliter assistentium, frequentiam, de qua supra ex S. Ephrem tria, *in Apocal. c.* 13. recensentur. Primum, & præcipuum miraculum erit, quo finget se mortuum, & postea suâ ementitâ potentiâ à mortuis se evocatum. Ita v. 3. *Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.* Dicitur, *quasi occisum in mortem*. Cùm non verè mortuus, sed specietenus tantùm Antichristus sit occidendus. Additur: *Et admirata est universa terra post bestiam*. Quia totus mundus fermè tanto miraculo stupefactus, post eum abibit, eumque ut verum Deum adorabit. Unde, *v.* 12. subditur: *Et fecit terram, & habitantes in ea adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.* Ita sentiunt Primasius, Beda, Rupertus, Anselmus, & S Anselmus. Quibus accedit S. Gregorius, *l.* 11. *Ep.* 5.

Solùm hìc facessit negotium, quòd non dicatur bestia quasi occisa, sed *unum ex capitibus suis*. Ex quo videtur colligi, non ipsum Antichristum in bestia ementitè moriturum, sed unum ex septem Regibus ei subjectis, & in septem bestiæ capitibus indicatum. Sed benè notat Malvenda, *l.* 7. *c.* 21. non dici unum ex capitibus septem,

tem, sed *unum de capitibus suis*, quo indicatur, bestiam illam præter septem capita figurantia septem Reges, habituram etiam caput proprium, & primarium, ac præcipuum, & in hoc vulnerandam esse ad mortem bestiam, & postea revicturam, quæ bestia Antichristum significat, & propterea, v. 12. quod *fecit terram, & habitantes in ea adorare bestiam primam* (non dicit caput Bestiæ) *cujus curata est plaga mortis*.

XIX. Alterum falsum miraculum erit, quòd faciet ignem de Cœlo descendere. Ita, v. 13. *Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de Cœlo descendere in terram in conspectum hominum* hoc autem, cùm vires diaboli non superet, non erit verum miraculum.

XX. Tertium erit, quo præcursor, seu armiger Antichristi faciet statuam eius loqui, v. 15. *Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ*. Quod etiam dæmon facere potest, sicut fecit per idola, & pythones.

XXI Aliud miraculum ab Antichristo tentandum, censent aliqui, quod aliquo tempore post simulatam mortem, & resurrectionem spectante infinita hominum multitudine è Monte Oliveti simulabit, se in Cœlum ascendere, demonibus ipsum extollentibus, & cunctis admirantibus, ejusque divinitati acclamantibus, & mox descendere in terram, & putant hoc deduci ex, *c.* 11. *Danielis*, *v.* 45. Alii tamen existimant, quod Christus, dum hoc miraculum tentabit, & in aera elevabitur, eum visibiliter dejiciet in terram, & interficiet. Eum enim publicè occidendum inferiùs dicetur.

§. V.

An habiturus sit Angelum Custodem?

XXII. Quamvis omnium Catholicorum sententia sit, cuilibet homini à momento suæ nativitatis cujuscumque nationis, conditionis aut religionis existat Angelum specialiter à Deo deputari, qui velut ductor, ac pedagogus eum in viam salutis dirigere invisibiliter curet: De homine perditissimo, qualis erit Antichristus dictus propterea à Paulo, 2. Thess. 2. v. 3. *Homo peccati, filius perditionis*, meritò dubitari potest, an tali privilegio sit donandus.

XXIII. Affirmativè tamen respondendum est cum communi Theologorum consensu præeunte S. Thoma qui, 1. *p. q.* 113. *a.* 4. *ad* 3. hæc scribit: *Sicut præsciti, & infideles, & etiam Antichristus, non privantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non privantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ divinitùs concesso, scilicet, custodia Angelorum, per quam etsi non juventur quantum ad hoc, quod vitam æternam bonis operibus mereantur, juvantur tamen quantum ad hoc, quod ab aliquibus malis retrahuntur, quibus & sibi ipsis, & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos Angelos, ne noceant quantum volunt Et similiter Antichristus non tantum nocebit quantum vellet*.

Addunt interpretes, idcirco etiam Antichristo Angelum custodem destinandum, ut multò dignior æterna damnatione censeri debeat, & magis perspicua reddatur deplorata, & extrema ejus depravatio, quòd divinis monitis, & salutaribus Angeli rectoris instillationibus, tam surdas, & ferreas sit objecturus aures, easque ita sit aspernaturus, ut nihil inde sit hausurus ad suam salutem, sed potiùs ad corruptelam sit abusurus.

XXIV. Volunt quidem aliqui, Antichristum paulo post, quàm cœperit uti ratione à custode Angelo penitùs deserendum, cum viderit S. Angelus ob enormem illius impietatem, se in eo custodiendo regendo, & informando operam omnem, ac diligentiam perdere, & surdo canere — Sed contrarium sentit S Th. citato loco, *a.* 5. *in Corp.* ubi generaliter, dicit: *Quod cus-*

Digitized by Google

custodia. Angeli est quædam executio divinæ providentiæ circa homines facta. Manifestum est autem quod nec homo, nec res aliqua totaliter divinæ providentiæ subtrahitur. In quantum enim aliquid participat de esse, in tantum subditur universali providentiæ omnium. Sed in tantum Deus secundum ordinem suæ providentiæ dicitur hominem derelinquere, in quantum permittit hominem pati aliquem defectum, vel pœnæ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quod Angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eum dimittit, pro ut scilicet non impedit, quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum, secundum ordinem divinorum judiciorum. Et secundum hoc Babylon, & Domus Israel ab Angelis derelicta dicuntur, quia Angeli eorum custodes non impediverunt quin tribulationibus subderentur. Ita Antichristus ab Angelo non totaliter derelinquetur, sed solùm ob ejus in malo obstinationem, effectum custodiæ in illo impedietur. Imo sicut existimandum non est, Deum ex parte sua ei denegaturum gratiam suam sufficientem, quamvis ejus effectui impedimentum sit positurus: nec existimandum est cum ab Angelo quantum est ex parte Angeli, cujus curæ commissus est, totaliter deserendum. Tanta tamen erit Antichristi malitia, tam frequens usus operandi, & cogitandi mala, tantaque cum dæmone familiaritas, & conjunctio, ut vix unquam daturus sit locum alicui bonæ inspirationi, aut effectui spirituali angelicæ custodiæ, aut divinæ gratiæ.

DUBIUM V.

De Antichristi Regno, & Persecutione?

§. I.

Modus quo ascendet ad Regnum.

I. Certum est, quòd Antichristus hæreditario jure regnum non obtinebit, nec ullo justo titulo, sed solis fraudibus, & nequissimorum hominum præsertim ex Judæis, quorum animos mille artibus sibi devinciet, acclamantibus, diabolo etiam suas partes agente, Rex renuntiabitur. Cùm enim dixerimus, ipsum nasciturum ex vilissimis parentibus, ex genere, & familia sordida, & infami, ac prorsùs abjectæ sortis, ad regios honores ascendere non poterit, nisi fraudulentiâ, & malis artibus. Ita prædixit Daniel, c. 11. v. 21. *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Quæ licèt de Antiocho Epiphano aliqualiter exponi possint, ait tamen S. Hieronymus ibi quod communiter à Christianis de Antichristo rectiùs intelliguntur: *Nostri autem, & meliùs interpretantur, & rectiùs, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus. Qui consurgere habet de modica gente, idest, de populo Judæorum, & tam humilis erit, atque despectus, ut ei non detur honor regius, & per insidias, & fraudolentiam obtineat principatum.* Eadem dicit Theodoretus, S. Cyrillus Hierof. *Catech.* 15. aliique omnes. Fraudes, quibus ad regnum ascendet descripsit S. Hyppolitus Martyr, *l. de consum. Mundi*. Erunt, nempe, hypocrisis, omniumque virtutum, clementiæ, beneficentiæ, justitiæ, Mosaicæ Religionis ementita simulatio, quibus permotus populus, & potissimum gens Judæorum se nunquam similem habuisse, aut

aut habituram esse reputans, regem suum communi consensu acclamabit: *Atque initio quidem mendax, & iniquus ille subdolè gloriam hanc repudiabit: at perseverantes homines, & obsecrantes illum declarabunt Regem*. Ita S. Hyppolitus, quem S. Ephrem, *Serm. de Antich.* sequitur.

II. Hisce artibus regnum adeptus tres Reges Ægypti, Libiæ, atque Ethiopiæ bello aggredietur, & eorum regna, illis devictis, occupabit. Ita Daniel, *c.* 7. de bestia quarta habente cornua decem significantia Reges terræ, v. 8. *Considerabam* (inquit) *cornua: & ecce cornu aliud parvulum* (Antichristus ex vili, & obscuro principio) *ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus*. Et v. 24. *Porrò* (inquit) *cornua decem ipsius Regni* (Romani Imperii) *decem Reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit*. Explicans autem quinam futuri sint hi tres Reges, c. 11. v. 42. *Et mittet* (inquit) *manum suam in terras, & terra Ægypti non effugiet. Et dominabitur Thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti, per Lybiam quoque, & Ethiopiam transibit*. In quæ Hieronymus, & præcipuè in cap. 7. ait: *Dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione Mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se dividant, & undecimum surrecturum esse Regem parvulum* (Antichristum) *qui tres Reges de decem Regibus superaturus sit, idest, Ægyptiorum, & Africæ, & Ethiopiæ, quibus interfectis, & alii septem Reges victori colla submittent*. De tribus Regibus ab Antichristo occidendis idem sentiunt Irenæus, *l.* 5. Lactantius, *l.* 7. *c.* 16. & Theodoretus, *in c.* 7. *&* 11. *Danielis*.

Quoad reliquos autem septem Reges tribus præfatis Regibus debellatis victori Antichristo subjiciendos, colligo ex Daniele, *cap.* 11. *v.* 44. dicente quod occupatis Ægypto, Lybia, & Ethiopia: *Fama turbabit eum ab Oriente, & Aquilone*, audiens nimirum ex illis partibus ingentes copias adventare, timensque, ne adversùs se sint pugnaturæ, *veniet in multitudine magna, ut conterat, & interficiat plurimos*. His igitur septem orbis Regibus suo imperio, vel subactis, vel ejus potentiæ terrore devinctis, monarcha totius orbis fiet Antichristus, & sedem suam Hierosolymam transferet, ibique figet, ut etiam hoc titulo se verum Messiam Judæis ementiatur. Sed de hoc infra.

Hanc Antichristi Monarchiam legimus, Apocal. 17. v. 12. ubi Angelus Joanni dicit: *Et decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt.... Hi unum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent*. Et confirmat Hieronymus in cap. 11. Daniel. v. 24. in illud: *Et faciet, quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus &c.* dicens: *Nullus Judæorum absque Antichristo in toto unquam orbe regnavit*, & Cyrillus Hierosolym. *Catechesi* 15. dicit, Antichristum monarchiam adepturum, quæ antea fuerat Romanorum. Idem Chrysost. *in* 2. *Thessal.* 2.

III. Nunc modernos Hæreticos voco, ut dicant mihi, an præfata Romano Pontifici, quem Antichristum esse contendunt aptari possint. Antichristus erit ab exordio sui ortus homo obscurissimus. Dicent ne hoc de Romano Pontifice primis sexcentis annis, & proinde tunc repentè per fraudes locum excelsum occupasse? Negabit hoc inter cæteros Augusti. *Ep.* 162. modò 43. dicens: *Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ Cathedræ Principatus*. Antichristus tres Reges Ægypti, nempe, Lybiæ, & Ethiopiæ interficiet, & eorum regna subjugabit. At quandonam Romanus Pontifex occidit Reges Ægypti, Libiæ, & Ethiopiæ eorumque regna subjecit? Antichristus tandem omnibus Regibus deletis à terra, solus monarcha toti orbi impera-

perabit. At quandonam Romanus Pontifex Reges terræ delevit, Romanum Imperium destruxit, ut ipse solus monarcha orbis fieret? Nonne hæc omnia deliria sunt vesana mente concepta?

§. II.

Sedes Regni Antichristi.

IV. Adhuc non quiescunt Recentiores Acatholici. Ut enim firment, Papam esse Antichristum, volunt præcipuam hujus sedem esse Romam, seu Cathedram Apostolicam Romæ fundatam, in qua Papa sedens se totius orbis principatum monarchicum totius orbis tenere venditat. Et probare nituntur primò. Quia, *Apoc.* 17. *v.* 9. Joannes de sede Antichristi loquens dicit, esse urbem magnam, quæ sedet super septem colles, & habet regnum super Reges terræ.

Secundò. Paulus; 2. *Thessal.* 2 *v.* 4. dicit, quòd Antichristus sedebit *in Templo Dei*. Templum autem Dei absolutè prolatum, & verum non est nisi Ecclesia. Nam Templa Gentilium sunt Templa, sed Dæmonum, non Dei. Templum Judæorum erat quidem Dei, sed jam desierat esse Templum, cùm desiisset sacrificium, & sacerdotium Judaicum. Et præterea Templum illud erat destruendum, uti paulò post fuit destructum, & nunqnam in æternum reædificandum, dicente Daniele, cap. 9. v. 27. *Et usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.*

Tertiò. Gregorius, *l.* 4. *Ep.* 38. ad Joann. Constantinop. *Rex* (inquit) *superbia propè est, & quod dici quoque nefas est, Sacerdotum ei præparatur exercitus*. Ex quibus arguunt primò. Ex Gregorio Joannes Constantinopolitanus præcurrere dicitur Antichristum, quia vult appellari Episcopum universalem; ergo Antichristus ille erit, qui re ipsa se facit Episcopum universalem, & Ecclesiæ universalis caput, qualem se modò facit Romanus Pontifex. Secundò, exercitus Antichristi erunt Sacerdotes; igitur Antichristus erit Princeps Sacerdotum. Quis autem talem se jactat nisi Papa? His tamen non obstantibus

V. Dico, sedem Antichristi futuram, non Romam, sed in exordio regni sui Babylonem Chaldaicam, & tandem Hierosolymam. Quod Antichristus exordia regni sui in Babylone sit auspicaturus cohæret cum iis, quæ diximus, nempe, quod in ea Civitate habiturus sit natalia, & parentes, in ea educandus, & in ea pueritiam, & adolescentiam traducturus. Accedit, quod Judæi in Babylone magno studio conservant progeniem ex familia David, ex qua Regem suum Messiam, quem expectant, credunt proditurum. S. Hieronymus, *in cap.* 11 *Danielis*, ad verba illa: *Et concitabitur fortitudo ejus &c.* exponens suam, & Ecclesiæ Patrum sententiam, ait: *Nostri autem secundum superiorem sensum interpretantur omnia de Antichristo, qui nasciturus est de populo Judæorum, & de Babylone venturus primum superaturus est Regem Ægypti &c.* Idem sentiunt Lactantius, *l.* 7 *c.* 17. Aretas Cæsariensis, estque communior Theologorum opinio.

VI. Colligitur quoque ex Zachariæ 5. v. 9. *Et levaverunt amphoram inter terram, & Cœlum. Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quò isti deferunt amphoram? Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar: & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam*. Ubi septuaginta Interpretes loco: *In terra Sennaar*, legunt: *In terra Babylonis*: quia ut ait Hieronymus *Sennaar* est campus Chaldæorum, in quo ædificata est Babylon, *Genes.* 11. In eo autem textu per *amphoram* significatur mensura peccatorum populi Judaici, propter quæ durabit divinum supplicium dispersionis per orbem usque ad adventum Antichristi, quo tempore ædificabitur Judæis domus Babylone, eo quòd incipiet regnare ibi Antichristus, & ab illis

Digitized by Google

illis ibidem ex toto orbe congregatis, tanquam Messias recipietur. Hunc textum fusè expendit Malvenda, *lib. 5. de Antich. c. 4.*

VII. Nec desunt probabiles conjecturæ. Si enim rem attentè consideremus, inveniemus, immaniores apostatas, ac Dei contemtores è Babylone erupisse, & in ea sedisse. Eam condidit Nemrod, & sedem sui Regni constituit, qui primus homo apostaticus, se authorem impiis, & atheis præbuit, typumque Antichristi primum gessit. Nabuchodonosor, atque Antiochus Epiphanes, qui præ cæteris Antichristi imagines extitere, quique Ecclesiam veterem acerbioribus calamitatibus afflixere, Reges Babylonis fuere: ergo par esse videtur, ut omnium truculentissimus, & postremus Ecclesiæ hostis, Regnum è Babylone incipiat, & ubi primò habuit ortum, ibi tandem consummatur iniquitas.

VIII. Quòd autem Hierosolymis sedem suam fixurus sit Antichristus communis est Patrum, & Theologorum sententia. Eam indicavit Lactantius, *l. 6. c.* 15. & *l. 7. c.* 17. dum ait, Antichristum regnaturum in Oriente, & in Syria. Eam expressè docent Patres omnes, qui ex Paulo asserunt, Antichristum in Templo Hierosolymitano sessurum, ibi ostensurum, ac prædicaturum se Deum esse. Sulpitius Severus ex ore S. Martini, *Dialog.* 2. refert: *Ab Antichristo orientale imperium esse capiendum, qui quidem sedem, & caput Regni Hierosolymam esset habiturus, ab illo urbem, & Templum esse reparandum.* S. Irenæus, l. 5. *Cùm Antichristus* (inquit) *sederit in Templo Hierosolymis, tunc veniet Dominus &c.* Hyppolitus Martyr, Orat. de consumm. Mundi: *Templum construet Hierosolymis*, Cyrillus Hierof. c. 15. *Quale Templum dicit Apostolus. In templo, quod reliquum est Judæorum. Absit enim ut in hoc id fiat, in quo sumus.* Andreas Cesariensis in c. 11. Apoc. ait: *In Jerusalem namque Civitate, ad imitationem Davidis, regni sedem, ut probabile sit, constituet Antichristus.*

IX. Hoc etiam indicant Scripturæ. Daniel, *cap.* 11. *v.* 41. ubi exponens, quid acturus sit Antichristus debellatis tribus Regibus, & in regno firmatus, dicit: *Et introibit in terram gloriosam.* Hoc autem nomine Judæam, & Hierusalem intelligi denotant verba, quæ sequuntur, v. 45. *Et figet tabernaculum suum Apadno inter duo Maria super montem inclytum, & sanctum.* Super quæ S. Hieronymus referens sententiam Catholicorum: *Nostri autem* (inquit) *extremum visionis hujus Danielis capitulum super Antichristo sic exponunt, quod pugnans contra Ægyptios, Lybiasque, & Ethiopas, & tria cornua de decem cornibus conterens, auditurus sit de Aquilonis, & Orientis partibus adversum se bella consurgere; quòd veniens cum magna multitudine, ut conterat, & interficiat plurimos, figat tabernaculum suum in Apadno juxta Nicopolim, quæ priùs Emmaus vocabatur, ubi incipiunt Judææ Provinciæ montana consurgere. Denique inde se erigens usque ad Montem Oliveti, quo Hierosolymorum regio ascenditur; & hoc esse quod nunc Scriptura dicit. Et cum fixerit tabernaculum suum in montana Provinciæ radicibus inter duo Maria, mare videlicet, quod nunc appellatur* mortuum, *ab Oriente, & mare* magnum, *in cujus littore Cæsarea, Joppe, Ascalon, & Gaza sita sunt: Tunc veniet usque ad summitatem montis ejus, hoc est, montana Provinciæ, idest, verticem Montis Oliveti, qui* inclytus *vocatur, quia ex eo Dominus, atque Salvator ascendit ad Patrem.* Hæc S. Hieron. quæ bene notanda sunt. Eum sequitur Theodoretus, omnesque posteriores Interpretes summo consensu hanc Hieronymi interpretationem amplexi sunt.

X. Accedit Joannes, qui, *Apoc.* 11. ubi de duobus Prophetis (qui ut dicemus erunt Henoch, & Elias) ait, quod Antichristus *occidet eos* (v. 8.) *& corpora eorum jacebunt in plateis Civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma,*

&

& Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est. In quem locum Aretas, *Corpora* (inquit) *ipsorum insepulta projiciet in plateis Jerusalem. In ea enim regnabit tanquam rex Judæorum*. Et similiter omnes alii expositores. Quæ enim est Civitas, ubi Dominus crucifixus est, nisi Jerusalem? Sed cur Joannes vocat eam Sodomam, & Ægyptum, cùm Jerusalem semper vocetur Civitas Sancta? — Respondeo, terrenam Jerusalem, licèt ob mysteria, quæ ibi operatus est Christus dicatur Civitas Sancta, propter tamen flagitia, & libidines Judæorum, quibus maximè tempore Antichristi plena erit, rectè spiritualiter, dici, *Sodomam*, sicut eam hoc nomine vocavit Isaias, c. 1. Qui cùm præmisisset titulum: *Visio Isaia filii Amos, quam vidit super Judam, & Jerusalem*, increpans postea ejus scelera, v. 10. *Audite* (inquit) *verbum Domini principes sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Sodomorum*.

XI. Paulus item, 2 *Thessal.* 2. *v.* 4. de Antichristo dicit fore adeo superbum *ut in Templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus*. Nomine autem *Templi Dei* Templum Hierosolymæ intelligunt Patres Irenæus, lib. 5. *Cùm Antichristus sederit in templo Hierosolymis, tunc veniet Dominus &c.* Hyppolitus Martyr, Orat. de consumm. Mundi: *Templum* (inquit) *construet Hierosolymis*. Idem sentiunt Sulpitius Severus, & Cyrillus Hierosolymit. supra laudati. Ad ea quæ protulimus ex Acatholicis respondebitur statim.

XII. Interim advertat Lector, quòd cùm ex dictis Antichristus sit futurus Judæus, Judæorum Rex, & Messias, absque dubio sedem suam Hierosolymis figet. Et Templum Salomonis restituere aggredietur. Nihil enim aliud somniant Judæi, quàm Jerusalem, & Templum; neque videntur unquam accepturi pro Messia ullum, qui Hierosolymis non sedeat, & Templum, victimas, & sacrificia aliquomodo non restituat. De hoc fusè Malvenda, *l. 11. de Ant. c. 6. &c.*

XIII. Nunc ad momenta hæreticorum supra relata respondendum est. Ad primum. Dico, abstrusissimum illud oraculum in muliere fornicaria, designare quidem urbem Romam, sed Ethnicam, qualis erat tempore Joannis, quæ sedebat super bestia, idest, super Antichristo, cuius in persecutionibus, quibus fideles torquebat prænuntia erat. Septem autem Reges fuerunt Nero, & subsequentes Imperatores Christiani nominis hostes, quod ex eo colligo, quia Joannes dicit se loqui de illa Roma quæ ebria erat de sanguine Martyrum Jesu, & tenebat imperium super Reges terræ. Quæ certè non habent locum nisi in ea Roma, quæ regnantibus Nerone, & successoribus imperium tenebat. Quod si adhuc velint hæretici, Joannem loqui de Roma Christiana, vel loqui volunt de Roma Christiana sui temporis. Et sic tenebuntur concedere, quod jam tunc Romana Ecclesia à Christo apostataverat, & jam tunc regnabat Antichristus, quod est contra ipsos, & contra Paulum *in Ep. ad Rom. c.* 1. *v.* 8. qui gratulatur Romanis, quòd eorum fides *annuntiatur in universo Mundo* Vel Joannem loqui de Roma christiana, quæ post aliqua, ut ajunt, secula erat ad Antichristum defectura. Et sic nec habebunt intentum eam futuram Antichristi sedem. Nam Joannes ibi, *v.* 16. dicit, Deum Reges, qui sibi divident Romanum Imperium, & quibus regnantibus veniet Antichristus, odio habituros purpuratam meretricem, Romam, nempè, eamque desolatam facturos, & igni crematuros. Non erit ergo sedes Antichristi, quę Antichristi temporibus evertenda est, & comburenda.

XIV. Ad secundum ex Paulo. Primò, contra hæreticos sic arguo. Si Paulus per templum, in quo sessurus est Antichristus, intellexit Ecclesiam Romanam, certè non Apostaticam, aliàs eam non vocasset *Templum Dei*, *sed templum diaboli*: ergo intellexit Eccle-

Ecclesiam Christi veram; ergo Ecclesia, in qua Romanus Pontifex (qui juxta ipsos est Antichristus), sedet, & cujus est caput, est Ecclesia Christi vera; ergo cum Ecclesia una tantùm sit, sicut unus est Christus, Lutherani, Calvinistæ &c. qui ab Ecclesia, quæ sub Papa est alieni sunt, extra veram Christi Ecclesiam sunt. — Nec dicas cum Calvino, *l. 4. Inst. cap. 2. §. 11.* sub Papa esse non tam Ecclesiam, quàm ruinas Ecclesiæ — Nam primò. Si ruit Christi Ecclesia: ergo mentita est veritas quæ, *Matth. 16. v. 18.* dixit: *Et portæ inferi non prævalebunt adversùs eam.* — Secundò. Si ruinæ Ecclesiæ sub Papa sunt, sub eo erit fundamentum, & ædificium licèt semirutum Ecclesiæ Christi. Quæro igitur. Ecclesia Lutherana Calvinistica, quænam Ecclesia erit? Non ruinæ, aut ædificium semirutum Ecclesiæ Christi: nam hæc sub Papa sunt. Ergo erit novum ædificium sub alio fundamento, quàm Christi erectum; ergo non erit Christi Ecclesia, quia non ædificata super fundamentum Christi contra monitum, Pauli 1. Cor. 3. v. 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.*

XV. Secundò. Respondeo, Paulum ibi loqui de Templo Salomonis, quod solùm eo tempore Templum Dei vocabatur. Ita ut diximus, Patres omnes Cyrillus Hieros. *Catech.* 5. S. Hilarius, *in c. 24. Matth.* Ambrosius, *in c. 21. Lucæ*, Damascenus, *l. 4. Fidei, c. 27. In templo* (inquit) *non nostro, sed Judaico veteri.* Et sanè nusquam in novo Testamento Ecclesias christianorum vocatas legimus *Templa*, sicut nec apud primævos Patres, sive quia primis illis seculis non licebat Christianis publicas Templorum moles erigere, sicut nec modo, in aliquibus infidelium, & etiam hæreticorum partibus, sed in locis abditis sacra peragebant, sive ne, vel in nomine Templi eum fanis Ethnicorum, vel etiam cum Judæis convenirent. — Nec obest, quod Pauli temporibus Templum Hierosolymitanum desiisset esse templum Dei, & cessassent in eo sacrificia, adhuc tamen materialiter perseverabat, quod olim fuerat templum Dei esto falso cultu prophanatum, & prophanandum ab Antichristo, & in hoc sensu dicit Paulus Antichristum sessurum in templo Dei illud prophanando, sibique Dei nomen tribuendo, sicut de usurpatore Regni diceretur, quod eò devenit, ut sedeat in sede Regis, ostendens se tanquam Regem. — Erat quidem templum illud destruendum, & non reædificandum usque ad consummationem sæculi, idest, tempore eam præcedente quovis conatu denuò non esse erigendum; sed non repugnat, ut dictum est, quod Antichristus circa finem mundi juvantibus Judæis, illud aliquomodo in formam templi erigat, ut in ipso sedere possit tanquam Deus.

XVI. Ad id quod ex S. Gregorio dicunt respondeo, ejus verba percutere quidem Patriarcham Constantinopolitanum, qui titulum Episcopi universalis sibi arrogavit. Non verò Episcopum Romanum, qui illud semper recusavit, ut diximus, & proinde Sacerdotum exercitum Antichristo præparari, non à Romano Pontifice, sed à Joanne Constantinopolitano, qui superbè talem titulum ambiebat, & à Sacerdotibus ei in hoc adulatione pestifera obsequentibus.

§. III.

Persecutio Antichristi.

XVII. Persecutio Antichristi erit maxima omnium, quas umquam orbis, & præsertim Ecclesia passa fuerit. Ita prædixit Christus, Matth. 24. v. 21. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modò, neque fiet. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabuntur dies illi:* Etenim persecutio illa erit non solum

solum temporalis, sed spiritualis. Quia Antichristi animus erit non solùm occupandi totius orbis regna, & omnium bona; sed magis omnes homines à vera fide avertere, ac religione, eosque ad sui cultum adigere, sic, ut ubi ipse personaliter non aderit, erigenda sit ejus statua, vel imago, quam omnes adorare cogantur. Hoc describit Joann. *Apoc.* 13. qui dicit, omnes, non solum infideles, sed etiam fideles majore ex parte confluxuros ad adorandam imaginem bestiæ, *quæ habet plagam gladii, & vixit*. Tum propter signa, & prodigia, quæ in ea diabolus operabitur, ut faciat ignem *de Cœlo descendere in terram*, & *det spiritum imagini bestiæ* ita *ut loquatur*. Tum ob exquisitissima tormenta, quibus repugnantes usque ad mortem torquebuntur, *ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur*.

XVIII. Non omnes tamen fideles Antichristum, seu imaginem ejus adorabunt, nam electos ab hac impietate Dei gratia præservandos, dicit Joannes ibi, v. 8. *Et adoraverunt eam* (Bestiam) *omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi*. Ecclesia autem illa electorum, ut præservetur ab errore, in locis abditis eo tempore colligetur, ideoque nulla tunc futura erunt publica Christianorum Templa, nulla sacrificia, nullæ res sacræ; sed in locis secretis semper Deum verum colet, sacrosanctum Missæ sacrificium, & alia peraget veræ fidei exercitia, in quo maximè apparebit providentia Dei circa suæ Ecclesiæ conservationem. Cui prælusit Joannes, *Apoc.* 12. *v.* 6. dum ait: *Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta*, in qua muliere figuratur Ecclesia, quæ tempore Antichristi latitabit. Et in hoc sensu intelligendum est illud Danielis 12. v. 11. *Et à tempore, quo ablatum fuerit juge sacrificium* (non totaliter, sed publicè) *& posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta*.

XIX. Antichristus, ut summum monarcham decet, suos exercitus militares dividet in variis regionibus, qui ejus tyrannico imperio obtemperabunt. Præcipui erunt, qui, *Apoc.* 20 *v.* 7. sub nomine *Gog*, & *Magog* recensentur. De quibus mentio fit etiam, *Ezechiel.* 38. & 39. Hæc tamen duo nomina in diversas sententias traxerunt antiquos, & Recentiores interpretes. Mihi placet ea, quam sequuntur Malvenda, *l.* 5. *de Ant. c.* 16. Cornelius à Lap. *in* 2. *ad Thess.* 2. & Ezechiel. *c.* 38. & alii; nempè Gog significare personam, Magog verò regionem seu Provinciam: ita ut Gog sit Rex ipse regionis, seu Provinciæ Magog, qui erit magnus Dux, & caput exercitus Antichristi: *Gog* esse personam colligitur ex Ezechiele, c. 38. v. 3. *Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch, & Thubal*, quasi ducem, & regem gentium Mosoch, & Thubal, & *c.* 39. *v.* 11. Gog tanquam princeps describitur è regione sui exercitus, dum dicitur: *Et sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem ejus, & vocabitur Vallis multitudinis Gog*. Quod confirmatur ex *c.* 38. *v.* 15. ubi dicitur ad Gog: *Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis, tu, & populi multi tecum*.

Non latet, aliquos existimasse Gog esse ipsum Antichristum. Sed his assentiri non possum. Tùm quia Gog sepeliendus dicitur in sepulchro supra nominato, *Ezechiel* 39. *v.* 11. Antichristus autem, ut infra dicetur, ab hominibus sepeliendus non erit, sed ad inferos vivus dejiciendus. Tùm etiam quia Antichristus erit totius orbis Monarcha, non solius Magog Princeps.

XX. Dixi *Magog* esse nomen gentis, cujus Gog princeps erit, ac præcipuus Antichristi exercituum Dux. Nomen *Magog* inditum, & translatum fuisse in

in regionem illam, quam post diluvium incoluit *Magog* unus ex filiis Japhet, ut habetur, *Genes.* 10. *v.* 2. Quam verò regionem *Magog* primùm incoluerit, & suo nomine nuncupaverit, declarat Josephus, *l.* 1. *Antiqu. c.* 6. his verbis: *Magoges verò Magogarum à se denominatorum fuit Author, qui ab ipsis Græcis vocantur scytha.* Josepho assentiuntur S. Hieron. *in Quæst. Hebr. in Genes.* Theodoretus, *in c.* 38. *Ezech.* aliique Recentiores interpretes apud Malvendam, *lib.* 5. *de Ant. c.* 16. Cùmque Scythia majori ex parte nunc occupetur à Tartaris, & quæ olim Scythia, nunc Tartaria dicatur, sequitur, ut Magog Schythiam, modò Tartariam significet, & Gog magnum Cham. seu Principem Tartarorum, quem & ipsi hodie Gog appellant, ut videre est apud Serarium, *in c.* 14. *Tobiæ, q.* 4 Teneamus ergo, in oraculis Ezechielis, & Joannis, Gog esse ducem, vel Imperatorem Tartarorum, qui in exercitibus Antichristi principatum obtinebit, Magog verò esse ipsum exercitum ex Tartaris, aliisque barbaris gentibus collectum, quo totus orbis Antichristi imperio subjugabitur.

XXI. Teterrima tamen erit persecutio Antichristi, qua spiritualiter aggredietur Ecclesiam, & regnum Deo, & Christo eripere conabitur, falsas doctrinas, & errores contra Deum, & Christum per se, suosque ministros ubique terrarum disseminabit, & signorum apparentiâ confirmabit, honores, opes, & omne genus deliciarum promittens iis, qui eos amplectentur, & è contra omni genere sævitiarum exterminans, si qui ausi fuerint contradicere. Hisce excitata impiorum luxuria, & ambitio, plerosque ad Antichristi partes transferet, bonique imminentibus sibi malis territi, in errores incidendi periculum grave subibunt, maximè Antichristi ministris, ubique circumcursantibus. Prænuntiavit hoc, & præmonuit Dominus, Matth. 24. v. 23. *Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic; nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Loqui autem Dominum de extremis sub Antichristo temporibus consentiunt omnes ferè Patres, Origenes, *in c.* 24. *Matth.* Hyppolitus Martyr, *Orat. de consumm. Mundi*, Ephrem Syrus, *Serm. de Ant.* Cyrillus Hierof. *Cat.* 15. Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus &c. Pseudochristos autem, & pseudoprophetas intellexit Antichristum, ejusque ministros.

Illa vero ultima verba: *Ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi* exprimunt conditionatam hyperbolem, nimirùm, tantam fore illorum signorum, & suasionum efficaciam, ut per illam etiam electi ipsi seducerentur, si fieri posset: At istud non est possibile propter immobile Dei eligentis decretum, & invictum divinæ gratiæ patrocinium. Vel illa verba indicant finem Antichristi, & aliorum ei servientium, quasi dixerit Christus, edent signa magna eo animo, ut decipiant non solùm mundanos, & communes homines Christianos, sed etiam piissimos, & præstantissimos, si ut sperant, consequi possint; Quem sensum juvare videntur eadem verba Domini apud Marcum, c. 13. v. 22. *Et dabunt signa, & portenta ad seducendos (si fieri potest) etiam electos.*

XXII. Porrò inter Antichristi ministros ad seducendum unus erit præcipuus impostor, ac viam parans. Hoc indicavit Joann. Apoc. tùm, *c.* 13. *v.* 11. ubi ait: *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco.... Et fecit terram, & habitantes in ea adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis*, idest, Antichristum. Tùm, c. 19. v. 20. *Et apprehensa est bestia* (Antichristus) *& cum ea pseudopropheta qui fecit signa coram*

ram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et, *cap.* 20. *v.* 10. dicit, quod ibi, *& bestia, & pseudopropheta cruciabuntur die, ac nocte in secula seculorum.* Quibus credibile fit Antichristum habiturum suum præcursorem, sicut Christus Dominus habuit Joannem Baptistam.

XXIII. Qualis autem cujusve conditionis futurus sit iste pseudopropheta præcursor Antichristi, determinari non potest. A Costa, *l.* 2. *c.* 17. ait: *Non regem, aut militem, sed virum in Ecclesia insignem accipere possumus, quod duo agni cornua Episcopalis dignitatis insigne sint. Erit fortassis apostata quispiam, atque hæreticus simulator Religionis. Ecclesiastici honoris proditor, qui draconis venenum suis sermonibus instillet auditoribus aut propinet.* Accedit Ferrarius in citatum Apoc. locum, qui exponens, cur prima bestia, scilicet Antichristus, dicatur ascendere de mari, secunda verò nempe pseudopropheta, de terra, ait. Quod cùm in Apocalypsi per terram accipiantur ea, quæ spectant ad Ecclesiam, & Ecclesiasticos: per mare verò ea quæ ad seculum, & seculares pertinent, ideo prima bestia Antichristus ascendit de mari, quia de seculo ex milite fiet Imperator, & Monarcha. Secunda bestia ascendit de terra, quia erit ex filiis Ecclesiæ, vel insignis clericus, vel magnæ auctoritatis religiosus, vel etiam Episcopus, qui doctrina, & prædicatione valdè conspicuus, trahet ad se innumeros populos etiam sub pietatis specie. Nam & habet duo cornua, non agni, sed similia agni, quia speciem sanctitatis præferens, erit revera lupus. Sed hęc piis lectoribus expendenda relinquimus de quibus agit Malvenda, *lib.* 8. *de Antichr. c.* 19. *&c.*

DUBIUM VI.

De Adventu Henoch, & Eliæ.

§. I.

Henoch, & Eliam adhuc vivere.

I. Henoch, & Eliam nondum mortuos esse, sed adhuc vivere, & à Deo conservari, vel in terrestri paradiso, vel in alio loco sibi soli noto, concors Catholicorum sententia est contra Sectarios. Id enim clarè dicit Scriptura. De Henoch. Quidem, *Genes.* 5. *v.* 24. dicitur: *Ambulavitque cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus:* vel ut septuaginta legunt: *Quia transtulit illum Deus*, idest, in locum hominibus incognitum. Et sanè cum Moyses ibi de unoquoque Patriarcharum dicat: *Et mortuus est:* de Henoch hoc non dicit sed *tulit*, seu *transtulit illum Deus*.

Idem Ecclesiastici 44. v. 16. *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.* Quod confirmavit Paulus, Hebr. 11. *v.* 5. *Fide Henoch translatus est, ne videret mortem: & non inveniebatur, quia transtulit eum Dominus: ante translationem enim testimonium habuit, placuisse Deo.* Ex his Patres concorditer inferunt Henoch adhuc vivere, ut infra ostendam.

II. De Elia, 4. *Reg.* 2. *v.* 11. sic habetur: *Cùmque pergerent* (Elias, & Elisæus) *& incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque: & ascendit Elias per turbinem in Cęlum.* Et antea v. 1. pręmiserat: *Cùm levare vellet Dominus Eliam per turbinem in Cęlum.* Neque audiendi sunt Hebræorum aliqui auctore Kimchio, qui existimarunt Eliam, quando in curru igneo, & equis igneis raptus fuit, assumtum fuisse ad spheram ignis, ibique luxatum corpore, & in sua solutum elementa.

III.

Digitized by Google

III. Oppositum enim semper tenuit Christianorum traditio de Henoch, & Elia, cujus testes sunt S. Irenæus, *l. 4. cap. 30.* dicens: *Sed & Henoch sine circumcisione placens Deo, cum esset homo, Dei legatione ad Angelos fungebatur, & translatus est, & conservatur usque nunc testis justi judicii Dei* Et, *lib. 5. c. 5.* postquam idem dixit de Elia, subdit: *Si autem quis impossibile existimet tantis temporibus permanere homines, & Eliam in carne assumtum, consumtam autem carnem ejus in igneo curru, intendat quoniam Jonas quidem in profundum projectus est &c.* Ostendens, quòd sicut Jonas in mare projectus, & à ceto deglutitus, mansit in ventre ceti vivus tribus diebus, & tribus noctibus, sic Elias, & Enoch translati possunt à Deo vivi conservari. Tertullianus, l. contra Judæos, c. 2. *Henoch* (inquit) *justissimum non circumcisum, nec sabbatizantem de hoc mundo transtulit, qui nec dum mortem gustavit &c.* Lib. de Anima, cap. 50. *Translatus est Henoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Cæterùm morituri reservantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant.* L. de resurrect. carnis, c. 35. *Elias non ex decessione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemtus, sed mundo reddendus, de quo est translatus:* Et c. 58. *Quod hodie Henoch, & Elias nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi, quò tamen de orbe translati, & hoc ipso jam æternitatis candidati ..... cui nam fidei testimonium signant, nisi quia credi oportet, hæc futuræ integritatis esse documenta?* Cyprianus etiam, *Tract. de Mont. Sina, & Sion*, sic loquitur: *Henoch, qui ante diluvium Deo justus complacuit: ideo de isto mundo in carnis suæ nativitatem vivus translatus est in loco, ubi Deus scit: ex quo loco consummationem mundi innovare habet in hoc mundo: unde etiam translatus est ad confundendum, & revincendum Antichristum.*

Hoc idem Epiphanius, *lib. 1. & 2. Panarii*, Athanasius de recipienda Synodo Nicæna, Basilius, *Homil. 11. in Hexameron*. S. Augustinus, *l. 2. de pecc. Orig. c. 23.* & *l. 9. de Genes. ad Litteram, c. 6.* & alii apud Malvendam, *l. 9. de Ant. c. 3.*

IV. Quo in loco Henoch, & Elias modò vivi conserventur, non modica controversia est. In Paradiso terrestri eos vivere opinantur non pauci, moti ex illo Ecclesiastici 44. v. 16. *Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.* In quem locum quoque Eliam raptum per turbinem in Cælum opinantur. His consentire videtur S. Tho. 3. *p. q. 49. a. 5. ad 2.* his verbis: *Elias sublevatus est in Cælum aereum, non autem in Cælum empyreum, qui est locus sanctorum. Et similiter etiam Henoch raptus est ad paradisum terrestrem, ubi cum Elia simul creditur vivere usque ad adventum Antichristi*, & 1. *p. q. 102. a. 2. ad 3.* ait: *Quamvis, ut dicitur, Henoch, & Elias in illo paradiso* (terrestri) *habitent.*

V. Verùm quia paradisi nomen determinatè non stat pro paradiso terrestri, unde cum Christus ait Latroni, Lucæ 23. v. 43. *Hodie mecum eris in Paradiso*, nemo de terrestri paradiso intellexit. Et rursus quia inter Recentiores magna contentione agitatur, an terrestris paradisus adhuc supersit maximè post universale diluvium de quo egi, *Tom. 6. in 1. p. q. 2. Dub. 4.* Ideo tutius videtur dicere, certum quidem esse Henoch, & Eliam adhuc vivere; quo autem in loco vivant, nobis esse ignotum, sed Deo soli notum. Ita S. Cyprianus supra laudatus. S. Chrysost. *Homil. 21. in Genes.* & *Homil. 22. ad Hebræos*, ubi dicit de Elia, & Henoch: *Quod verò translatus sit iste, & assumptus ille, Scripturæ dixerunt, ubi autem sit, & quomodo non addiderunt.* S. August. *l. 2. de pecc. Origin. c. 23.* ponit hoc inter quæstiones, in quibus salva fide possumus sententiam suspendere, aut aliter quam est conjicere. Theodore-

tus,

tus, q. 45. *in Genes.* quærit: *Quem in locum Deus omnium transtulit Henoch? Non inquirenda sunt, quæ silentio sunt tradita, sed veneranda, quæ scripta sunt*, & Theophilatus in cap. 11. ad Hebr. *Proinde* (inquit) *quod vivens translatus sit Henoch, & quod vivat, scimus: ubi autem, & quomodo, incertum, Scriptura hoc non patefaciente.* Tandem Rupertus Abbas, lib. 3. de Trinit. & ejus operibus, c. 33. *Nunquam* (inquit) *Scriptura dat intelligi, quod Henoch, & Eliam Deus transtulerit in ipsum paradisum, ubi comederent de ligno vitæ, & viverent in æternum: sed ita sublati sunt, ut in secretam quandam regionem terræ ducerentur, ubi magna carnis, & spiritus quiete viverent, quousque ad finem mundi redeant, & mortis debitum solvant.*

§. II.

Henoch, & Eliæ adventus Antichristi tempore.

VI. Henoch, & Eliam adhuc vivos à Deo servari, ut sint secundi adventus Christi præcursores, & Antichristo se opponant, constans adeò Catholicorum est sententia, ut oppositum sentire ad minus parum tutum in fide sit. De Elia enim apertum est vaticinium, Malachiæ, c. 4. v. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.*

VII. Volunt aliqui, ex his colligi venturum quidem Eliam in spiritu, sed non in persona, nimirùm, viros apostolicos Eliæ zelum habentes, inter quos eminuit Joannes Baptista, de quo dicit Angelus, Lucæ 1. v. 17. *Et ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios.* Quibus Angelus Malachiæ verba applicat Joanni. Imo Christus ipse, tùm, *Matth. 11. v. 14.* ait: *Et si vultis recipere, ipse* (Joannes) *est Elias, qui venturus est.* Tùm Matth. 17. v. 12. *Elias jam venit, & non cognoverunt eum.* Ex quo inferunt. Malachiæ vaticinium referendum esse ad primum Christi adventum, non ad secundum.

Sed contra est. Nam sensus verborum Angeli, & Domini est, quod Joannes sit Elias, quem venturum Malachias prædixit, non ad litteram, & in persona, sed secundum allegoriam. & in similitudine, seu spiritu; unde Angelus dixit: *præcedet illum in spiritu, & in virtute Eliæ:* & in proportione. In similitudine, inquam, & spiritu, nempè, in asperitate vitæ, & libertate arguendi vitia hominum, etiam Potentum. In proportione autem, quia sicut Elias Thesbites præcedet secundum Domini adventum, sic Joannes præcessit primum. Unde ad significandum, se in sensu allegorico locutum, postquam, *Matth. 11. v. 14* de Joanne dixit: *Ipse est Elias*, subjungit: *Qui habet aures audiendi audiat.* Qua phrasi Dominus uti consuevit, dum in parabolis, aut metaphoris loqueretur, ut *Matth. 13. v. 43. Matth. 19. v. 12.* & aliis.

Ex his apparet, illud Matth. 17. *Elias jam venit, & non cognoverunt eum*, posse etiam intelligi de Elia secundum similitudinem, ac de illo qui venit *in spiritu, & virtute Eliæ.* Nam de Elia Thesbite præmiserat Christus *Elias quidem venturus est, & restituet omnia*, quæ Joanni Baptistæ aptari nequeunt, qui jam venerat. Et insuper Elias venturus *restituet omnia*, veniet *in die horribili*, quo percutienda erit terra anathemate, quæ in Joannis tempora non cadunt. Tribuunt ergo Christus, & Angelus Eliæ nomen Joanni, quia iste fecit in primo adventu, quod ille facturus est in secundo.

Hoc totum concludit S. Gregorius, *Homil. 7. in Evang.* ubi observans Christum de Joanne, dicere: *Ipse est Elias:* Joannem autem interrogatum, Joan. 1. v. 21. *Elias es tu?* Respondisse: *Non sum*,

sum, ait: *Quid est hoc, fratres carissimi, quia quod veritas affirmat, hoc propheta veritatis negat? Valde namque inter se diversa sunt:* Ipse est, & non sum. *Quomodo ergo propheta veritatis est, si ejusdem veritatis sermonibus concors non est? Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc, quod inter se contrarium sonat, quomodo contrarium non sit, invenitur. Ad Zachariam namque de Joanne Angelus, dicit:* ipse præcedet ante illum in spiritu. & virtute Eliæ: *Qui idcircò venturus in spiritu, & virtute Elia, dicitur: Quia sicut Elias secundum Domini adventum præveniet: ita Joannes prævenit primum: sicut ille Præcursor venturus est Judicis: Ita iste Præcursor factus est Redemptoris. Joannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Joannes denegat de persona.* Ita hoc dubium absolvit S. Gregorius.

VIII. De adventu Eliæ alterum testimonium profert Ecclesiasticus, *cap.* 48. ubi postquam de persona Eliæ multa honorifica, dixit, *v.* 10. addit: *Qui scriptus es in judiciis temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Israel.* De illo ergo Elia dicit esse scriptum, ut veniat in judiciis temporum lenire iracundiam Domini, & restituere tribus Israel, de quo priùs dixerat, quod ter ignem de Cœlo dejecit, qui Cœlum verbo continuit, ne plueret, qui mortuum suscitavit, qui Elisæum fecit sui successorem, qui in curru igneo subvectus est in Cœlum &c. Sed hæc de persona ipsa Eliæ dicit, ut patet; ergo & de persona ejusdem dicit, quod veniet &c.

De Henoch adventu, idem Ecclesiasticus, *c.* 44. *v.* 16. dicit: *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.* Quibus indicatur, Henoch translatum esse, ut in fine mundi prædicet pœnitentiam gentibus; nam ut hoc faceret sua ætate, non debuisset transferri, sed superstes aliis convivere.

IX. De utriusque adventu loquitur Joan. in Apoc. c. 11. v. 3. *Dabo duo us testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta &c.* Hi autem duo testes secundum Patres erunt Henoch, & Elias: Hos enim duos legimus à Deo translatos, & vivos servari: ad quem autem finem, nisi ut extremis temporibus adveniant testes veritatis? Hi duo enim fuerunt zelo Dei singulares. De Elia constat. De Henoch habetur in Epist. Judæ, v. 14. *Prophetavit autem, & de his septimus ab Adam Henoch, dicens ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis facere judicium contra omnes &c.* Congruum ergo erit, ut qui quasi ex proprio munere in primis mundi temporibus, cepit jam judicium annuntiare, reservaretur, ut illud complere posset in novissimo tempore.

Demum congruum fuit, ut isti duo testes Henoch, & Elias futuri sint. Cum enim in novissimo tempore mittendi sint ad mundum ex gentibus, & Judæis congregatum, equum fuit, ut alter, nempe Elias mittatur ex circumcisione, ei enim specialiter tribuitur Judæorum conversio, Eccl 48. v. 10. *Et restituere tribus Jacob.* Alter, nempe, Henoch ex præputio, cui, *Ecclesiastici* 44. *v.* 16. specialiter committitur conversio gentium: *Ut det Gentibus pœnitentiam.* Et etiam ut uterque status Patriarcharum, & Prophetarum, Legis naturæ, & Mosaicæ Jesu Christo Judici testimonium perhibeant.

§. III.

An alii præter Henoch, & Eliam venturi sint.

X. Dubitari potest de Moyse, Hieremia, & Joanne Evangelista. De Moyse quidem primò, quia si in primo adventu Moyses, & Elias fuerunt testes gloriæ Christi in transfiguratione, pari ratione videntur futuri testes majestatis ejus in secundo ad-

adventu. Secundò, quia, *Apocal.* 11. de duobus testibus, *v.* 6. hæc habentur: *Hi habent potestatem claudendi Cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint.* Ubi prioribus verbis designantur ea quæ fecit Elias, posterioribus verò, quæ fecit Moyses in Egypto; ergo hi duo erunt testes, de quibus Joannes loquitur in citato Apocalypsis loco.

XI. De Jeremia item. Nam, *Jeremiæ* 1. *v.* 5. ipsum verbum Dei quod ad ipsum factum est, hoc testatur, dicens: *Prinsquam te formarem in utero novi te, & antequam exires de vulva sanctificavi te, & Prophetam in gentibus dedi te.* In gentibus autem Propheta non fuit; ergo cum Verbum Dei debeat verificari, prophetabit in gentibus in fine mundi; eò magis, quòd non legitur ejus mors.

XII. De S. Joanne Evangelista fortior videtur ratio. Primò. Ex dicto Christi, qui, *Joann.* 21. *v.* 22. de Joanne dixit: *Sic eum volo manere donec veniam*, & Matth. 16. v. 28. *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo;* quæ non de alio quam de Joanne intelligi possunt. Secundò. Quia, *Matth.* 20. *v.* 23. predixit Christus, eum cum Jacobo fratre suo calicem passionis bibiturum, *Calicem quidem meum bibetis.* Cùm autem hunc Joannes nondum biberit, illum bibet in fine mundi. Tertiò. Quia, *Apoc.* 10. *v.* 11. ei dicitur: *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis:* Hoc autem nondum est impletum. Quartò. Si contra Antichristum veniet unus ex illis, qui fuerunt ante legem, nempe Henoch, & alter ex iis qui fuerunt tempore legis, idest Elias: quare non veniet unus ex iis qui fuerunt post legem tempore gratiæ?

XIII. His tamen non obstantibus communi sententiæ standum est, nempe duos solos, & hos Eliam, & Henoch contra Antichristum venturos; & hos esse duos testes, quos Joannes, *in Apocal. cap.* 11. *v.* 3. prædixit duos, inquam, non tres, aut quatuor. Et ratio est quia de his solis duobus Scriptura dicit fuisse vivos translatos, & adhuc vivos servari. Cæteri autem certò certius mortui sunt. Nam Moysis mors describitur, Deuteron. 34. v. 5. *Mortuusque est ibi Moyses servus Domini in terra Moab, jubente Domino, & sepelivit eum*, quamvis ignotum voluerit esse ejus sepulchrum. Jeremiæ verò mortem quamvis Scriptura non exprimat, sicut nec multorum Prophetarum, attamen mortuus ille credendus est, sicut & isti. Tertullianus tamen, *in Scorpiaco, c.* 8. Jeremiam fuisse lapidatum, & interfectum à populo scribit. Idem S. Hieronymus, *in c.* 1. *&* 23. *Jeremiæ*, & S. Epiphanius in lib. de vita, & interitu Prophetarum: *Jeremias* (inquit) *Propheta Anathotides apud Taphnae in Ægypto à plebe lapidibus obrutus occubuit &c.* Et in Martylogio Romano ejus mors consignatur ad diem primam Maji.

De S. Jo. Evangelista putarunt aliqui, eum adhuc vivere propter allata Christi verba. Sed & ipsum mortuum fuisse testatur Polycrates Ephesiorum Episcopus ad S. Victorem Episc. apud Eusebium, *l.* 3. *Hist. c.* 1. & *l.* 5. *cap.* 2. ubi recensens viros Apostolicos Ephesi defunctos, ait: *His accedit Joannes, qui supra pectus Domini recubuit .... qui Sacerdos, Martyr, & Doctor fuit, & Ephesi etiam obdormivit.* Tertullianus etiam Polycrati coævus, *l. de Anima, c.* 50. discipulorum opinionem quod Joannes non esset moriturus, ita arguit: *Translatus est Henoch, & Elias, nec eorum mors reperta est, dilata scilicet: cæterum morituri reservantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant. Obiit, & Joannes, quem in adventum Domini remansurum frustra fuerat spes.* Origenes

Digitized by Google

genes etiam, l. 3. in Gen. apud Euseb. l. 1. hist. c. 1. *Joannes* (inquit) *Asiam abiit, ubi reliquum etiam vitæ suæ cursum conficiens Ephesi morte occubuit*. Hos veteres sequuntur Recentiores Patres Ambrosius, *in Psa.* 45. Chrysost. *Homil. in duodecim Apost.* Hieronymus, *de Script. Eccl. in Joan.* dicens: *Totas Asiæ fundavit, rexitque Ecclesias, & confectus senio sexagesimo octavo post passionem Domini anno mortuus, juxta eandem urbem sepultus est.* Idem sentit S. August. *Tract.* 124. *in Joann.* ubi de hoc fusè agit, & alii omnes.

XIV. Ex his ergo sic dico. Ut jam ostensum est, Moyses, Jeremias, & ipse Evangelista Joannes verè mortui sunt. Dicere autem illos surrecturos, & tunc iterum interficiendos ab Antichristo, nemini in mentem adhuc venit, & si veniret, quo fundamento in Scriptura, & traditione diceretur? Dicere, quòd jam resurrexerint, & ex gloria, qua nunc in corpore, & anima perfruuntur sint deducendi ad pugnandum contra Antichristum, & iterum moriendum, non est dogma ferendum. Quod autem jam excitati ad vitam, sed extra gloriam cum Henoch, & Elia conserventur, ridiculum est. Quorsùm enim oportuit, eos mori, ac resurgere, & non potius transferri, ut illi? Cum ergo S. Joannes ipse duos tantum testes afferat contra Antichristum venturos, & hos fore Henoch, & Eliam ostensum sit, alii adjiciendi non sunt. Nunc ad contraria supra posita motiva respondendum est.

XV. Quoad Moysen. Dico ad primum non esse bonam consequentiam: Moyses testis fuit in transfiguratione unà cum Elia; ergo erit etiam cum illo tempore Antichristi. Nam Deus ob fines sibi notos voluit tunc, & non aliàs Moysen cum Elia venire occidendum. Nam Eliam vivum adhuc conservat, non Moysen — Ad secundum, neg. conf. Non enim dicit Joannes, quod venturi sint illi, qui aliquando converterunt aquas in sanguinem, sed quod illi, qui venturi sunt, potestatem habebunt id faciendi.

XVI. Quoad Jeremiam. Dico, Jeremiam gentibus quoque propheiasse. Nam Jeremias non solùm prædicit mala eventura populo Israelis, sed etiam gentibus maximè à c. 46. ut Lector Studiosus observare poterit, nimirum, Pharaoni, & Ægypto, Tyro, Sydoni, Gazæ Ascaloni, Moab, Babyloni &c. Jeremiam autem verè mortuum fuisse, jam dictum est.

XVII. Quoad S. Joannem Evangelistam. Dico ad primum, illa verba: *Sic eum volo manere, donec veniam*, variè exponi. Quidam sentiunt Christum verbis illis voluisse indicare, quod persecutor non esset ablaturus animam Joanni, sicut dixerat de Petro, sed quod Joannes mansurus esset in hac vita, donec Dominus ad eum veniens per placidam mortem illum ad se assumeret. — Alii, sensum verborum *volo manere donec veniam* esse Joannem in vita mansurum, donec Christus veniat, non ad judicandum orbem, sed ad ultionem sumendam de Judæis delendo Hierosolymam, & populum per Titum, & Vespasianum, quod verè contigit: Tunc enim Joannes adhuc in vivis erat. Qui verò ly *donec veniam* exponunt de judicio dicunt sermonem Christi esse conditionalem non assertivum quasi dicat: *Sic* (sub audi *si*, seu *esto*) volo eum manere donec veniam, quid ad te? in hoc sensu si sic volo eum manere: vel esto velim eum manere donec veniam, quid ad te Petre? quid tua refert? qui sensus in græco manifestior est, ubi loco *sic* ponitur *si*, ostendens, quod *si*, vel *esto* vellet eum manere, hoc scire non pertineat ad Petrum. Ita Chrysost. *Homil.* 87. *in Joann.* Cui expositioni favere videntur verba sequentia cum enim exiisset, *Sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur*, subjungitur, v. 23. *Et non dixit ei Jesus: non moritur: sed:*

sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? Unde August. *Tract. 124. in Joann.* ait: *Sed hanc opinionem Joannes ipse abstulit, non hoc dixisse Dominum aperta contradictione declarans. Cur enim subjungeret*, non dixit Jesus, non moritur, *nisi ne hominum cordibus quod falsum fuerat inhæreret?* Quod additur ex Matth. 16. *Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant &c.* Juxta Expositores non est sumendum de adventu ad judicium, sed de gloriosa manifestatione filii hominis in transfiguratione quam immediate post narrant Evangelistæ, & quam aliqui ex adstantibus visuri erant, & de facto viderunt. Alioquin non unus Joannes, sed aliqui etiam alii de adstantibus vivi permansuri fuissent usque ad Judicii diem.

Ad secundum dico. Quod etiam Joannes, quamvis violenta morte de facto non interemtus, calicem passionis bibit. Tùm quando, *Act. 5. v. 4.* Cum aliis Apostolis flagellatus fuit. Tùm quando in vas ferventis olei immissus fuit: tunc enim mortuus fuisset, nisi Deus illum miraculosè vivum præservasset. Tùm quando in insulam Pathmos fuit relegatus. Calix enim Domini bibitur, non solum per tolerantiam mortis, sed etiam per alias passiones.

Ad tertium. Dico, sensum verborum: *Oportet te iterum prophetare &c.* duplicem esse posse. Vel quod Joannes ex insula Pathmos, ubi tunc erat, in Asiam reversus, ibi & per se ipsum, & per Evangelium suum multis gentibus, populis, & Regibus esset prædicaturus. Vel quod in illo ipso libro multa alia de variis nationibus, & regnis restarent esse prophetanda.

Ad quartum, dico. Non fore Antichristi tempore opus teste, qui vixerit tempore gratiæ: Quia status novi testamenti adhuc durabit, & prædicatores illius status erunt præsentes, nec deerunt, qui Henoch, & Eliæ sese adjungant.

§. IV.

Acta Henoch, & Eliæ tempore Antichristi.

XVIII. **P**Rimum, quod hìc examinandum occurrit, est tempus, quo Henoch, & Elias erunt apparituri. An ante, an post Antichristi persecutionem, an simul.

Respondeo, probabilius esse, & communius, eos apparituros initio Regni, & persecutionis Antichristi. Id enim conforme est vaticinio Joannis, Apoc. 11. v. 3. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*, qui conficiunt tres annos fere cum dimidio, cum autem persecutio Antichristi per tres annos cum dimidio duratura sit, & Antichristus post necem Henoch, & Eliæ aliquot diebus superstes futurus sit, patet eos initio Regni, & persecutionis Antichristi esse apparituros.

XIX. Secundò est quomodò sint apparituri.

Respondeo hoc esse incertum, nimirùm, an è loco, in quo reservantur, sint visibiliter per aera transferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio simili modo: an invisibiliter, hoc est, nulli hominum eorum translatione demonstrata Hierosolymis, aut alibi conspiciendi sint. Cum enim hoc non inveniamus in Scriptura, aut traditione, non est à nobis inquirendum sed soli Deo reservandum. Ita Svarez. Cornel. à Lap. *in c. 11. Apoc.* & alii.

XX. Tertium est, quo habitu venturi sint.

Respondeo ex, *Apoc. 11. v. 3.* quod venient *amicti saccis* asperitatem, paupertatem, & humilitatem Sanctorum virorum contra fastum, & superbiam Antichristi, & ejus Sectatorum indicantibus. *Saccus* enim secundum aliquos significat vestem duriorem, & asperiorem ex crassa materia compactam. Secundum alios ex asperrimis con-

tex-

Digitized by Google

textam setis aut pilis hircorum, seu camelorum, quo ad carnem edomandam solebant uti Sancti viri, & Prophetæ loco interulæ, aut exteriùs etiam. Talis erat vestis Eliæ, dum inter suos vivebat: erat enim 4. Reg. 1. v. 8. *Vir pilosus, & Zona pellicea accintus renibus*. Et similis erat vestis Joannis Baptistæ, qui Matth. 3. v. 4. *Habebat vestimentum de pilis camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos suos.*

XXI. Quartum est. Quibus spiritualibus armis pugnabunt contra Antichristum, & ejus sequaces.

Respondeo quòd dabit illis Deus gratiam prædicationis, eamque confirmabit donis Prophetiæ, & omnis generis miraculorum. Ita Apoc. 11. v. 3. *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt*, idest, ut prophetent. Verbum autem *prophetare* in sacris litteris non solùm est vaticinari, & futura prædicere, sed etiam voluntatem Dei declarare, interpretari, prædicare, seu aliis annuntiare. Hæc autem egregiè præstabunt Henoch, & Elias, præcipuè imminens mundi exitium, & iudicium extremum annuntiando. Gratiam autem miraculorum exponit Joannes, eodem, *cap. v. 5. & 6.* Nam primò. Si quis voluerit eis nocere, *ignis exiet de ore eorum*, qui ad eorum orationem, & imperium volentes eos lædere devorabit, & occidet. Secundò. Habebunt *potestatem claudendi Cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum*. Inducendo siccitatem, sterilitatem. Tertiò. *Et potestatem habebunt super aquas convertendi eas in sanguinem*, ne contumaces eis uti possint ad potum, aliosque humanos usus. Prioribus plagis afflixit Elias Judæos ut habetur, *in 4 Regum* hac posteriori Moyses Ægyptios percussit, ut legitur in Exodo. Sed & alia quæcumque voluerint signa facient. Sequitur enim: *Et percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint.*

XXII. Quintum est. Quanto tempore durabit Henoch, & Eliæ prædicatio.

Respondeo. Ex jam dictis ex, *Apoc. 11. v. 3.* quod *prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*, qui ut dictum est efficiunt tres fermè annos cum dimidio. Unde cùm, ut supra diximus, prædicationem suam sint exorsuri initio Regni Antichristi, & Antichristus sit regnaturus diebus mille ducentis nonaginta, ut ex Daniele, *c. 12. v. 11.* colligunt Auctores, de quo infra, sequitur prædicationem Henoch, & Eliæ fore triginta circiter diebus Regno Antichristi breviorem.

Sed hic oritur duplex dubium. Primum. Si Antichristo regnante quotquot ei contradicere audebunt statim occidentur, quomodo Henoch, & Elias per dies mille ducentos sexaginta contra ipsum publicè prædicare, & ab ejus sævitia immunes esse?

Secundum dies mille ducenti sexaginta pauci erunt ad prædicandum per universum orbem.

Ad primum dubium dico. Quòd etsi attenta Antichristi rabie, qui ipsos ubique, & omnibus modis persequetur, hoc difficile videatur: non tamen attentâ Dei potentiâ, qua ad tempus ab eo præfinitum præservabuntur. Unde. *Apoc. 11. v. 5.* dicitur: *Et si quis voluerit eos nocere ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet, eum occidi.*

Ad secundum dubium dico. Tantam fore famam prædicationis eorum, & signorum, quibus doctrinam suam confirmabunt, ut ea totus mundus statim implendus sit: qua excitari plures viri Apostolici, vel divino impulsu, vel ab eis missi orbem ab erroribus illuminare poterunt, & purgare. Addo mihi inverisimile non videri, ut Deus, qui illos ex loco in quo servabantur, visibiliter eos Hierosolymis, vel alibi apparere fecit, sic visibiles eos successivè facturus sit, sive conjunctim, sive separatim aliis mundi partibus, ut coram eis prophetent, & signa faciant.

Ee 2 XXIII.

Digitized by Google

XXIII. Sextum est. Quem fructum prædicatione sua Henoch, & Elias reportabunt?

Respondeo, fructum prædicationis eorum fore, non solum fideles confirmare, sed infideles, & Judæos ad veram fidem trahere. Quoad Judæos dubitatur, an omnes prorsùs ejurato falso eorum messia Antichristo ad Christum convertendi sint, hoc enim sentire visi sunt Chrysostomus, *Hom.* 19. *in Ep. ad Rom.* Theophylactus, *in Marci* 9. Rabbanus, *Opusc. de Antichr.* qui, *Duo* (inquit) *Propheta mittentur in mundum, Henoch scilicet, & Elias contra ipsum Antichristum. Filios autem Israel quicumque eo tempore fuerint inventi, ii duo maximi Propheta, & Doctores ad fidei gratiam convertent, & à pressura tanti turbinis in parte electorum inseparabiles reddent. Tunc implebitur quod Scriptura dicit. Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquia salvi fient.* His suffragari videtur Scriptura tum Oseæ 3. v. 5. *Et post hac revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suum, & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum.* Quæ S. Augustinus expendens, *lib.* 18. *de Civit. Dei*, *c.* 28. ait: *Nihil esse manifestius ad ostendendum, carnales Israelitas, qui nunc in Christum credere nolunt, postea credituros*, & Paulus, *ad Roman.* 11. *v.* 26. ait quod cum venerit ex Sion qui eripiat, *sic omnis Israel salvus fieret.*

Non omnes tamen Judæos, quamvis maximam eorum partem, fore illo novissimo tempore convertendos communior sententia est. Nam Scriptura interdum per ly *omne* vel *universum* significare solet, non omnes simpliciter nullo excepto, sed ingentem dumtaxat aliquam multitudinem, ac plerumque particulam esse hyperbolicam sic illud 2. Reg. 16. v. 22. *Ingressusque* (Absalom) *ad concubinas patris sui coram universo Israel:* & ibidem, c. 17. v. 11. *Congregetur ad te universus Israel à Dan usque Bersabea, quasi arena maris innumerabilis.* Sic illud, Jo. 12. v. 19. *Ecce mundus totus post ipsum abjit.* Adde quod vocula *omnis* non semper pro singulis generum, sed sepe pro generibus singulorum usurpatur, ut in illo Isaiæ 2. v. 2. *Fluent ad eum omnes gentes*, idest, ex omnibus nationibus aliqui, vel etiam multi. Ita igitur exponi potest dictum Pauli *omnis Israel*, hoc est ex omni Israele multi, seu ex omnibus Tribubus Israel multi, salvi fient. Quod roboratur ex eo quod S. Joannes, *in Apoc. c.* 7. *v.* 4. ubi de numero eorum, qui signandi in frontibus signo Dei vivi in extrema die (ut communius interpretes) ait: *Et audivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Juda duodecim millia signati. Ex tribu Ruben duodecim millia signati*, & sic de reliquis tribubus unica excepta tribu Dan, non quod ex ea multi non sint salvandi, sed in detestationem Antichristi ex ea nasci turi, ubi ponens numerum certum pro incerto, exprimit multitudinem Judæorum, qui ex qualibet tribu tunc signandi erunt religione, & signo crucis in baptismo, & confirmatione, tam propter Henoch, & Eliæ prædicationem, & eorum gloriosam resurrectionem, quàm ob infelicem exitum Antichristi, cui adhæserunt.

XXIV. Postremum est. Qualis futurus sit Henoch, & Eliæ finis?

Respondeo, quod completo tempore pro eorum missione definito, permittet Deus, Henoch, & Eliam sævitiæ Antichristi, qui occidet eos, & eorum corpora jacebunt per tres dies cum dimidio in platea Civitatis Jerusalem, quibus elapsis, ad vitam revocati videntibus etiam inimicis eorum assumentur in nube ad Cœlum. Post quæ terremotu magno concussa decima pars Civitatis cadet, & septem millia hominum interibunt totum hoc prænuntiavit Joannes, *in Apo-*

Apocal. cap. 11. Cujus verba referemus.

Et primò mortem, & Eliæ ita prænuntiat, v 7. *Et cùm finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.* Modus autem occisionis relinquitur incertus, etsi aliqui putent verisimile, eos cruci affigendos, tum in odium Christi, quem prædicabunt, tùm quia in ea Civitate occidentur, in qua Dominus crucifixus est, & crucifigendos in eodem Calvariæ Monte. Tempus occisionis designat Joannes illis verbis: *Et cum finierint testimonium suum*, idest, completis diebus mille ducentis sexaginta eorum prædicationi statutis, ut supra dictum est.

Secundum. Quod eorum corpora jacebunt tribus diebus cum dimidio in platea magna sic, *v.* 8. recenset: *Et corpora eorum jacebunt in platea Civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus crucifixus est. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies. & dimidium: & corpora eorum non finent poni in monumentis.* Ubi nomine civitatis magnæ spiritualiter dictæ *Sodoma, & Ægyptus*. Non alia quàm Hierosolyma intelligitur, in qua Dominus crucifixus est, quæ tunc ob Antichristum, & suos pejor erit, quàm Sodoma, & Ægyptus. Eorum mors gaudio erit Antichristo, & suis. Nam sequitur, v. 10. *Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.*

Tertium. Quod post tres dies cum dimidio resurgent, describit, v. 11. *Et post tres dies, & dimidium spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.* Ecce quàm breve fuit impiorum gaudium. Deinde, *v.* 12. eorum assumtio in Cœlum narratur sic: *Et audierunt vocem magnam de Cœlo dicentem eis, ascendite huc. Et ascenderunt in Cœlum in nube, & viderunt illos inimici eorum.* Hinc sentiunt aliqui, eos in Cœlum etiam cum corpore assumendos, quemadmodum de B. Virgine credimus, & de Sanctis Patribus, qui Christum ascendentem comitati sunt putant alii.

Quartum. Quod post hęc terremotus magnus futurus sit exponit, v. 13. *Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit, & occisa sunt in terremotu nomina hominum septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo Cœli.* Hic erit Henoch, & Eliæ exitus gloriosus, qualem Joannes historicè potiùs quàm propheticè narrasse visus est: ideoque nihil addendum puto.

DUBIUM VII.

De Antichristi exitu, ejusque à fine Mundi distantia.

§. I.

Duratio Regni illius.

I. ANtichristi Regnum, ejusque in Ecclesiam sævitiem solùm per tres annos cum dimidio duraturam concors est veterum, ac Recentiorum sententia. Et meritò, nam id quoque Scriptura ipsa comprobat. Nam, *Daniel, c.* 7. *v.* 25. de persecutione, qua Antichristus affliget Sanctos: *Tradentur* (inquit) *in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Et Joannes de Ecclesia tempore Antichristi profuga, & in desertis locis abscondita, Apoc. 12. v. 14. ait: *Ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis:* Quibus per *tempus* unus annus, per *tempora* duo anni, per *dimidium temporis* medius annus significantur.

II. Scio, Novatores velle, præfatis

tis verbis designati tempus indefinitum, & incertum, quo Regnum Antichristi sit duraturum, & ridiculum esse, Regnum Antichristi; qui totum orbem occupaturus est spatio trium annorum, & semis velle definire. Designatur ergo, inquiunt, per tempus, & tempora, & dimidium temporis tempus indefinitum, sive longum, sive breve. Et hoc se colligere autumant ex eodem Daniele, *c.* 7. *v.* 12. de aliarum monarchiarum duratione, dicit: *Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus, & tempus.* Ubi tamen nemo sanus duos annos intelligit, sed tempora dumtaxat incerta.

III. Sed hi loquuntur contra Patres omnes, & orthodoxos, qui per tempus, & tempora, & dimidium temporis apud Danielem, & Joannem tempus certum, nempe, tres annos cum dimidio semper intellexerunt, ut Irenæus, *l.* 5. *cap.* 30. S. Hyppolytus Martyr, *Orat. de consumm. Mundi*, Lactantius, *l.* 7. *c.* 17. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 15. S. Hieronymus, *in c.* 7. *&* 12. *Danielis* quorum verba refert Malvenda, *lib.* 10. *c.* 16. Unius Augustini verba proferam, qui lib. 20. de Civit. Dei, c. 23. *Antichristi* (inquit) *adversùs Ecclesiam sævissimum Regnum, licèt exiguo spatio temporis sustinendum... qui vel dormitans hæc legit, dubitare non finitur. Tempus quippe, & tempora, & dimidium temporis annum unum esse, & duos, & dimidium, ac per hos tres annos, & semissem, etiam numero dierum posterius posito dilucescit, aliquando in Scripturis, & mensium numero declarari. Videntur enim tempora indefinitè hîc dicta linguâ Latinâ, sed per dualem numerum dicta sunt, quem Latini non habent. Sicut autem Græci, ita hunc dicuntur habere, & Hebræi. Sic ergo dicta sunt tempora, tanquam dicerentur duo tempora.* Hæc S. Augustinus. Super quæ ultima verba, quibus similia habet Hieronymus, *in c.* 7. *Danielis*, advertat Lector, Hebræos plurali numero non semper dualem exprimere, sed solùm cùm loquuntur de rebus natura, vel arte binis, ut de manibus, pedibus, oculis, auribus &c. Unde fit quod cum Hebræi, qui in quibusdam rebus uti solent duali numero hîc non exprimant, per ly *tempora* indicare voluisse duo tantùm tempora, seu duos annos. Nam per *tempora* annos exprimere solitos esse habetur ex eodem Daniele, *c.* 4. ubi de Nabuchodonosore, qui justo Dei judicio tanquam bestia abigendus erat à consortio hominum, dicitur, v. 13. *Et septem tempora mutentur super eum.* Quod reperitur, v. 20. & 29. *Et septem tempora mutabuntur super te.* Per septem autem tempora septem annos intelligi S. Hieronymus, ac cæteri omnes Interpretes consentiunt. Ubi noto quod quia hîc anni futuri erant plures, quam duo, ponitur numerus, nempe, *septem tempora*; ergo cum ponitur sine numero, & tantùm dicitur *tempora*, duo tantùm tempora, seu anni more hebraico exprimuntur.

IV. Verùm revertendo ad Regni Antichristi durationem; per tempus, tempora, & dimidium temporis, tres annos cum dimidio significari ex ipsis Daniele, & Joanne aperte colligitur. Ex Daniele quidem, nam, *cap.* 12. *v.* 11. dicit: *Et à tempore cum ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.* Qui conficiunt tres annos solares cum dimidio. Ex Joanne etiam nam, *Apoc.* 11. *v.* 2. de Regno Antichristi, ait: *Et Civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.* Cap. 13. v. 5. *Et data est ei* (Bestiæ, Antichristum significanti) *potestas facere menses quadraginta duos.* Et *c.* 12. *v.* 6. de muliere, idest, Ecclesia, quam sæviente Antichristo volaturam in desertum in abscondito futuram, ibique alendam *per tempus, & tempora, & dimidium temporis*, v. 14. dicturus erat, ait: *Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum para-*

Digitized by Google

paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta, quo tempore futuram quoque Henoch, & Eliæ prædicationem dixerat, cap. 11. v. 3. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*.

Dicere autem hic accipi dies pro annis, & intelligi annos mille ducentos sexaginta, vel nonaginta, delirium est Novatorum, qui Antichristi Regnum ad tantum tempus producere conantur, ut aliud delirium firment, nempe, Antichristum esse Romanum Pontificem. Sed eorum delirium dissipet Joannes, qui hos dies per menses distribuens, dicit eos constituere menses quadraginta duos, ut diximus ex, c. 11. & 13. *Apoc.*

V. Superest solvere quod Novatores ex, c. 7. *Danielis*, de aliarum monarchiarum duratione objiciunt. Nam dico, ad rem non esse, non enim hic designat Daniel singularem, & determinatam temporum partitionem tempus, & tempora, & dimidium temporis neque eam distribuit per dies, ut de duratione Regni Antichristi facit, aut per menses, ut Joannes, sed unicè dicit *usque ad tempus, & tempus*, quod sanè durationem indefinitam significat.

VI. Statuto igitur, Regnum Antichristi tribus solis annis cum dimidio esse duraturum, remanet statuendum, unde auspicandi sint hi tres anni, & sex menses: An ab eo tempore, quo Babylone utcumque Regnum invadet, an ab eo, quo devictis, ac receptis Provinciis Ægypti, Libyæ, & Ethiopiæ, & Terra Sancta potitus, fultusque exercitibus Gog, & Magog monarcham se pronuntiabit totius mundi, & simul atrocissimam persecutionem in Ecclesiam concitabit. In hanc secundam partem venio, quia, & probabiliorem, & communiorem. Primò. Quia oracula prophetica tanquam duo indivisa conjugunt monarchiam Antichristi, ejusque in Ecclesiam persecutionem, ergo ab eo exordium durationis ejus monarchiæ sumi debet, à quo sumitur exordium persecutionis, sed hoc sumitur ab eo tempore quo devictis regibus ac subactis Provinciis, se generalem totius orbis monarcham Hierosolymis constituit; ut enim dictum est ex, *Apoc. 11. v. 2.* Et Civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus, & totidem mensibus Ecclesia manebit in solitudine, *Apoc. 12. v. 6.* ergo initium regni triennalis cum semisse Antichristi ab initio persecutionis generalis ejus sumendum est. Quamvis enim eo parvo tempore, quo in Babylone regnavit, cæperit etiam Christianos persequi: non tamen tanta, ac generali strage, quanta postea Hierosolymis monarchiam orbis adeptus.

Secundò. Quia ita sentiunt Patres, inter quos S. Hieronymus in cap. 12. Daniel, *Antichristus* (inquit) *tribus & semis annis, hoc est mille ducentis nonaginta diebus sanctos persecuturus est, & postea corruiturus in monte inclyto, & sancto*. S. August. lib. 20. de Civit. Dei, c. 8. *Tribus annis, & sex mensibus legitur totis suis, suorumque viribus saviturus Antichristus*. Idem Lactantius, Rabbanus, Andreas Cæsariensis, *in 13. Apoc.* Primasius in idem caput, & alii.

§. III.

Antichristi Exitus.

VII. Antichristi exitus infelix pro meritis futurus est. Quomodo autem id continget, dubitatur. Verisimile videtur, quòd Henoch, & Elia ab ipso interfectis, visisque signis quæ post eorum mortem, ut diximus, contingent, Antichristi potentia in deteriùs statim ruitura sit, & quod Principes, ac Populi, qui timore adacti tyrannidem ejus antea tolerabant, postea timore excusso, comparatis exercitibus, & conjunctis viribus sine mora adversùs eum conspirarint, quibus ipse fractus, nec inveniens, qui sibi auxilium ferat, tan-

dem severam, sed justissimam Dei ultionem sit experturus.

VIII. Antichristus ergo extremam cladem Christo, ejusque fidelibus (sed verius sibi ultimam perniciem) paraturus, congregabit suos exercitus Gog, & Magog, sed commisso prælio ipse cum suis victus cadet, & tandem miserrimè interibit. Hoc prælium, & ruinam, apparatum, & infelicem hujus prælii eventum indicavit Joannes, *Apoc. 11. v. 19.* his verbis: *Et vidi bestiam, & reges terra, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, & cum eo pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestia, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum etc.* Et c. 20. v. 7. *Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, qua sunt super quatuor angulos terra Gog, & Magog..... Et ascenderunt super latitudinem terra, & circumierunt castra Sanctorum, & Civitatem dilectam. Et ascendit ignis à Deo de Cęlo, & devoravit eos: & diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis, et sulphuris, ubi et bestia, et pseudopropheta cruciabuntur die, ac nocte in secula seculorum.* Quæ omnia de Antichristi, & suorum extremo exitio prænuntiata fuisse, nemo ut puto negabit.

IX. Porrò quia S. Joannes describens stragem exercituum Antichristi, nempe Gog, & Magog simul quoque narrat interitum Antichristi cum suo ministro, arbitrati sunt aliqui, eum in acie cum aliis interiturum, & proinde non in Monte Oliveti in suo tabernaculo interficiendum. Verùm non est, cur propter hoc deseramus Patres, qui, ut videbimus, sentiunt, eum postea in Monte Oliveti interficiendum: non enim omnia, quæ à prophetis simul coniunguntur, simul sunt eventura, quamvis parvo tempore post.

Sentio igitur cum Malvenda, *l. 10. de Ant. c. 11.* omnia cohærere posse, si dicatur, Antichristum visâ tantâ suorum strage, fuga è castris cum suo armigero evasurum, & Jerosolymis in abditiora, & secretiora regiæ suæ loca, quæ fortè erunt in Monte Oliveti se abditurum, vel forsitan in castra, quæ in Monte Oliveti habebit se recepturum, ubi auxilium suis desperatis rebus frustra expectans, paucissimis post diebus destitutus omni suorum, ac dæmonum præsidio, à Christo per Michaelem Archangelum interficietur. Hoc maximè cohæret cum iis; quæ dixerat Daniel, *cap. 11. v. 45.* ubi descripto apparatu quo veniet Antichristus *in multitudine magna, ut conterat, et interficiat plurimos*, subjungit: *Et figet tabernaculum suum Apadno inter duo maria super montem inclytum, et sanctum, et veniet usque ad summitatem ejus, et nemo auxiliabitur ei*, deinde describit adventum Michaelis Arcangeli.

X. Neque hoc ex nostro penu depromimus, sed ex mente Patrum, qui hunc Danielis locum ita exposuerunt. S. Hieronymus, c. 11. Dan. *Tunc veniet* (inquit) *Antichristus usque ad summitatem montis ejus, hoc est montana Provincia, idest, verticem montis Oliveti, qui inclytus vocatur, quia ex eo Dominus, atque Salvator ascendit ad Patrem, et nullus Antichristo poterit auxiliari contra se Domino saviente, et asserunt, ibi Antichristum esse periturum, unde Dominus ascendit ad Cęlos.* Theodoretus, *Orat. 10. in Danielem*, ait: *Apadnum vocat locum quendam ita nominatum, nec procul à Jerosolymis positum, ubi Antichristus exitio perdetur.* Et in 2. Thess. 2. *Cum enim* (inquit) *de Cælo apparuerit Dominus, loquetur tantùm; et scelerato isti omnino afferet interitum*, S. Joannes Damascenus, *lib. 4. de fide Orth. c. 26.* ita scribit: *At cùm Dominus,*

nus, quemadmodum Sancti Apostoli in Cęlum euntem viderunt, hoc est Deus perfectus, et homo, perfectus cum gloria, et potentia veniet, peccati hominem, perditionisque filium oris sui spiritu interficiet. Haimo in 11. Isaię, *Antichristum* (inquit) *Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, hoc est potentiâ jussionis suæ: nam licèt à Michaele, ut quidam asserunt, interficiatur, Domini tamen nutu totum hoc implebitur. Occidetur autem, sicut Doctores tradunt, in Monte Oliveti in papilione, ac solio suo, illo in loco circa quem Dominus Cęlos ascendit.* Hæc Haimo. Eadem ferme scribunt Strabus, *in 11. Isaia*, & *2. Thessal. 2.* S. Bruno Carthusiensium parens in illum locum Pauli: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui*. S. Anselmus, *in 2. Thess. 2.* S. Thomas, in eundem Pauli locum, & alii Recentiores.

XI. Petrus verò Comestor in Hist. Scholast. *in 2. Thessal. 2.* mortem Antichristi ita futuram describit: Afferit enim, *Antichristum spectante infinita hominum turba ascensurum in verticem montis Oliveti, unde Dominus assumtus est in Cęlum; et simulaturum se in Cœlum redire velle, unde ad homines descenderat, atque ipsum extollentibus specie Angelorum dæmonibus, per aera evehendum in Cœlum, cunctis admirantibus, et divinitati ejus acclamantibus. Sed eo ipso temporis puncto, ascendente per aera Antichristo, audietur, inquit, vox Christi de Cęlo missa,* Morere; *et confestim fulmine percussus interibit.* Hæc Comestor, quæ aliquibus non displicent.

XII. His conciliantur dicta Danielis, Joannis, & Pauli; nimirum si dicatur, Antichristum desperatis rebus post prælium se in tabernaculo suo cum suo ministro recepturum, ubi omni suorum ac dæmonum auxilio destitutus, cogitans quomodo rem suam restituere possit, & forte tentans (ut vult Comestor) inopinatò interficietur à Christo. Nimirùm descensurum Christum in aera specie visibili luce splendidissima circundatum, & Angelorum agminibus cinctum, & ibi simplici verbo Archangelo Michaeli imperaturum, ut Antichristum extinguat. Tunc horribili tonitru, at fragore, fulmine accerrimo comitante totum illud tabernaculum Apadno in cineres, & favillas redigetur, & Antichristus cum suo Pseudopropheta dehiscente terra, & monte Oliveti aperto, cernentibus cunctis, Christianis, Judæis, & gentibus, qui tunc Hierosolymis erunt, vivus deglutietur, ac devorabitur, donec uterque igne sulphureo inde exeunte consumtus, in infernum, æternumque carcerem detrudatur. Ita verosimiliter nec asserendo, sed opinando, cum hac in re quid futurum sit, solus Deus certò noverit.

§. III.

Tempus ab Antichristi morte ad finem Mundi.

XIII. Sublato, & in infernum demerso Antichristo, nemo prudens dubitare poterit, quin ejus fautoribus undequaque fuga elapsis, ac dispersis, Ecclesia per universas mundi regiones serenissima pace sit fruitura; & propterea in publicum rediturum ejus exercitium, & gratiarum actionibus Deo totus orbis personabit. Hoc videtur colligi ex Danielis, *cap. 12. v. 1* ubi postquam dixerat, quod Antichristo in fine nemo auxiliabitur, subdit: *In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui, et veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus omnis, qui inventus fuerit scriptus in libro.*

XIV. Æquè tamen incertum est, quantum temporis sit effluxurum à morte Antichristi ad finem mundi, & diem universalis judicii, de quo diversi diversè loquuntur. Daniel enim

cùm, *c. 12. v. 11.* dixisset: *Et à tempore cùm ablatum fuerit juge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta*, subjungit: *Beatus qui expectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.* Quibus priori summæ à se positæ, nempe, diebus 1290. videtur addere alios dies quadraginta quinque. Propterea S. Hieronymus *in c. 12. Daniel.* interpretatur, quadraginta quinque dies interlapsuros à nece Antichristi ad finem mundi; ait namque: *Beatus, qui interfecto Antichristo dies supra numerum præfinitum* (nimirum 1290.) *quadraginta quinque præstolatur, quibus est Dominus atque Salvator in sua majestate venturus.* Eundem sensum præfato oraculo tribuit Theodoretus, *Orat. 10. in Daniel.* hoc tamen addito, quòd Antichristo divinâ plagâ percusso, manebit Elias illis quadraginta diebus prædicans. Patet tamen ex supra dictis quàm perperam hoc dicatur, quia Elias supponitur ab Antichristo occisus. & quamvis post tres dies cum dimidio excitatus fuerit, habemus tamen, quod per nubem raptus fuerit in Cœlum: nec ullum adest fundamentum dicendi, quòd post mortem Antichristi sit in terras descensurus ad prædicandum. Hanc opinionem sequuntur Beda, *in 8. Apoc.* S. Anselmus, *in 2. Thessal. 2.* Bellarminus, *lib. 3. de Rom. Pont. c. 9. et 17.* aliique ex Recentioribus. Et sane ei favere videntur verba Danielis, quæ sequuntur, *v. 13.* nimirum: *Tu autem vade ad præfinitum, et requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.*

XV. Alii, inter quos S. Antoninus, dicunt, illos quadraginta quinque dies à morte Antichristi concedi ad tranquillitatem bonorum, & requiem à laboribus, quos sub Antichristo passi sunt, & ad locum pœnitentiæ perfidis, & obduratis concedendum; ita ut sensus sit, interfecto Antichristo non statim veniet Dominus ad judicium, sed concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium Sanctorum, & ad conversionem, ac pœnitentiam subversorum. Quantum autem spatium sit inter illos quadraginta quinque dies, & finem mundi, nemo scit.

XVI. Alii moti ex verbis Ezechielis, *c. 3. v. 12.* ubi agens de clade, ac sepultura exercituum Gog, & Magog dicit, quod *sepelient eos, ut mundent terram septem mensibus.* Et *v. 9.* quod clypei, hastæ, arcus, & sagittæ, & cætera arma ab occisis relicta: *Succendent ea igni septem annis. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus, quoniam arma succendent igni;* putant, quòd à clade exercituum Gog, & Magog, quæ à morte Antichristi parum distat ad finem mundi, septem saltem anni interfluxuri sint. Verùm ex isto modo loquendi Ezechielis non videtur posse colligi, vel septem, vel plures annos effluxuros à clade Gog, & Magog. Nam potest sic exponi, nimirùm, cladem Gog, & Magog futuram tantam, ut si sepelienda forent cadavera in eis sepeliendis, insumerentur septem menses, & tot arma relinquenda, ut septem, aut plurimis annis ad ignem sufficere possent; nam hebraico loquendi modo numerus septenarius sæpè ponitur pro plurali indefinito. Et juxta hanc expositionem modus loquendi Ezechielis figuratus est, & emphaticus. Ita notant Bellarminus, *l. 3. de Rom. Pont. cap. 17.* Ribera, *in 20 Apoc. n. 71.* Suarez, *Tom. 2. disp. 54. sect. 2.* & alii.

XVII. Prætereunda mihi non est singularis Malvendæ meditatio, *l. 11. de Ant. c. 19.* Putat enim, Danielem, præter summam dierum 1290. quibus tempore Antichristi cessaturum est Missæ sacrificium, aliam novam, & integram 1335. dierum adjecisse, qui restituto ab Antichristi morte Missæ sacrificio post dies 1290. integri superrerunt usque ad finem mundi. Itaque sensus Danielis erit iste. Beatus, qui post elapsos 1290. dies tyrannidis Antichristi, sub qua cessabit juge sacrificium.

cium supervixerit alios 1335. dies, hoc est tres annos septem menses, & semis. Nam videbit Dominum in majestate venturum. Unde ab Antichristi morte ad Christi Judicis adventum 1335. dies seu tres annos, & septem menses cum dimidio interfluxuros existimat Malvenda. Non absona quidem meditatio.

XVIII. Ex omnibus præfatis opinionibus, prior, quæ asserit solos quadraginta dies à nece Antichristi ad finem mundi effluxuros, mihi placeret. Tum quia auctoritate Patrum, & Doctorum magis munita. Tum quia ad sensum Danielis videtur magis litteraliter accedere. — Nec me terreret, quod dies extrema non possit certò sciri, dicente Christo, Marci 13. v. 32. *De die autem illa nemo scit &c.* Nam responderi posset, hoc verum esse toto tempore præcedente Antichristi necem: quia sicut incertum est tempus Antichristi, ita incerta est dies extrema: verùm jam manifestato Antichristi adventu, non videtur absonum manifestari etiam diem extremam cum illo connexam. — Neque obest, quòd dies Domini proponatur venturus inopinatè, ut, *Matt.* 24 *v.* 37. *Luca* 17. *v.* 28. de diluvii, & eversionis Sodomæ, & S Paulus, 1. *Theff.* 5. *v.* 2. dicat: *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet.*

Nam dici potest diem Domini inopinatè quidem superventurum reprobis, qui licèt audituri sint post quadraginta quinque dies, diem Domini adfuturum, non credent, sicut inopinatè supervenit diluvium improbis, quamvis ante præmonitis, tùm Genes. 6 v. 3. *Eruntque dies illius centum, et viginti annorum*, tùm Gen. 7. v. 4. *Adhuc enim et post dies septem, ego pluam super terram &c.* Quod & de Sodomitis legitur. *Gen.* 19. *v.* 14. Inopinatus tamen non erit electis. Unde S. Anselmus, *in* 2. *Thessal.* 2. hæc habet: *Post mortem Antichristi quadraginta quinque dies concedentur ad emendationem iis, qui ad vitam prædestinati sunt, et in Antichristi persecutione offenderunt. Sed qui ad vitam præordinati non sunt, nec morte principis sui corrigentur: sed toto corde mundanis inhærentes, gaudebunt, uxores ducent, convivia facient, et domos ædificabunt, dicentes: Pax est nobis, et securitas, licèt princeps noster sit mortuus: et dum ita paratos, ac securos se esse putaverint, subitò Judex apparebit, omnesque tales condemnabit.* Ita S. Anselmus. Notitia ergo diei extremæ nihil reprobis proderit, sed solis electis. Et hoc indicavit Daniel, cap. 12. v. 12. *Beatus qui expectat, et pervenit usque ad dies mille triginta quinque Tu autem vade ad præfinitum, et requiesces, et stabis in sorte tua ad finem dierum.*

XIX. His tamen nihil certi statuere intendimus, nec recedere à tutiori opinione, & certiori, nimirùm ab Antichristo deleto ad finem mundi non longum futurum tempus, cum constans verbi Dei, & totius catholici orbis sit assertio, Antichristum propè interitum mundi esse venturum. Quapropter Ecclesia Christi, quam eo tempore per Henoch, & Eliam, ac per prodigia, quæ in eorum morte, & Antichristi interitu contingent, non solùm restitutam, & auctam, sed ex gentibus etiam, & Judæis toto orbe mirificè propagatam non dubitamus, cum timore, & tremore adventum Judicis Domini præstolabitur, sat sciens non procul abesse. Quibus toti de Antichristo quæstioni finem imponimus: satis enim Lectorem in ea detinuimus.

QUÆSTIO II.

De Signis quæ Universalem Resurrectionem præcurrent.

Extincto Antichristo, & fine Mundi appropinquante, aliqua signa, tùm in Cœlo, tùm in Terra præcedent, antequam homines Angeli tubâ ad Judicium extremum vocentur, & è sepulchris resurgant,

de quibus in præsenti quæstione sermo erit.

DUBIUM I.

De Signis Præcessuris in Cœlo.

§. I.

Aliqua Signa esse præcessura.

I. QUindecim signa judicium universale præcessura, tanquam ex S. Hieronymo depromta referunt B. Petrus Damiani, *Opusc.* 59. *cap.* 4. Lyranus in Glossa super *Luc.* 21. & S. Tho. *in Suppl.* 3. *p. q.* 73. *art.* 1. *in arg.* sed contra: *Primo die maria omnia exaltabuntur quindecim cubitis super montes. Secundo die omnia aquora prosternentur in profundum, ita ut vix videri poterunt. Tertio die redigentur in statum antiquum. Quarto die belluæ omnes, & alia, quæ moventur in aquis congregabuntur, & levabunt capita super pelagus more contentionis invicem mugientes. Quinto die omnes volucres cœli congregabuntur in campis invicem plorantes, non gustantes aliquid, nec bibentes. Sexto die flumina ignea surgent contra firmamentum ab occasu Solis usque ad ortum corruentia. Septimo die omnia sydera errantia, & fixa ex se spargent igneas comas, sicut cometæ. Octavo die erit magnus terremotus, ut omnia animalia prosternantur. Nono die omnes plantæ sanguineum dabunt rorem. Decimo die omnes lapides parvi, & magni dividentur in quatuor partes unaquaque aliam collidente. Undecimo die omnes colles, & montes, & ædificia in pulverem redigentur. Duodecimo die omnia animalia venient ad campos de Sylvis, & montibus rugientia, & nihil gustantia. Decimotertio die omnia sepulchra ab ortu solis usque ad occasum patebunt cadaveribus ad resurgendum. Decimoquarto die omnes homines de habitaculis recedent, non intelligentes, neque loquentes, neque discernentes. Decimoquinto die omnes morientur, & resurgent cum mortuis longè ante defunctis.* Hæc ex S. Hieronymo S. Thom. qui tamen *in corp. illius art.* dicit: *Signa verò, quæ Hieronymus ponit, non asserit, sed in Annalibus Hebræorum se ea scripta reperisse dicit, quæ etiam valdè parum verisimilitudinis habent.* Hoc de eis judicium dant Petrus Damiani citatus addens: *Quibus profectò verbis, sicut nec auctoritatis robur adscribimus: ita nec fidem penitùs denegamus.* Et Eusebius Emissenus in 2. Dom. Adventus: *Nos tamen* (inquit) *iis quidem auctoritatem non damus: ideo verò scripsimus, quia Evangelii verbis convenire videntur.* Svarez tamen *disp.* 56. Judicat, ea esse nullius auctoritatis: & eò magis quia in Hieronyimi scriptis non reperiuntur. Unde Abulensis, *in Matth.* 25. *q.* 312. *ea* 18. argumentis confutat.

II. Aliqua tamen signa adventum Christi Judicis esse præcessura, docet S. Th. citato, *a.* 1. Quia *Christus ad judicandum veniens, in forma gloriosa apparebit, propter auctoritatem, quæ judici debetur. Ad dignitatem autem judiciariæ potestatis pertinet habere aliqua indicia, quæ ad reverentiam, & subjectionem inducant.* Ergo, *adventum Christi ad judicium venientis multa signa præcedent, ut corda hominum in subjectionem venturi judicis adducantur, & ad judicium præparentur hujusmodi signis præmoniti.* Ex quo, ut inquit ibid. *ad* 3. patet differentia inter primum adventum, & secundum: *Quod in primo adventu Christus venit occultus, quamvis determinatum tempus esset prius cognitum à Prophetis. Et ideo non oportebat, hujusmodi signa in primo adventu apparere, sicut apparebunt in secundo adventu, in quo manifestiùs veniet, quamvis determinatum tempus sit occultum.*

III. *Quæ autem sint ista signa* (inquit S. Tho. ibi in C.) *de facili sciri non potest. Signa enim quæ in Evangelio leguntur, ut Augustinus dicit ad Hesichium de fine Mundi* (Ep. 80. modo 199.)

Non.

Non solùm pertinent ad adventum Christi ad judicium, sed etiam ad tempus destructionis Hierusalem, & ad adventum, quo Christus continuè Ecclesiam suam visitat; ita quod fortè si diligenter advertatur, nullum eorum inveniatur ad futurum adventum pertinere, ut ipse dicit: quia illa signa, quæ in Evangelio tanguntur, sicut pugna, & terrores, & hujusmodi à principio humani generis fuerunt: Nisi fortè dicatur, quod tunc temporis magis invalescent: sed secundum quam mensuram crescentia vicinum adventum denuntient, incertum est.

IV. Verùm cùm signa illa possint sumi, vel divisim, ut unum, vel alterum, vel conjunctim, idest, omnia simul. In primo sensu sunt signa valdè remota, nec diem judicii propinquum esse demonstrant, cum aliqua ex illis ab initio mundi apparuerint, nec tamen finis mundi, & judicium adhuc advenerit. Et in hoc sensu puto, locutos fuisse SS. Augustinum, & Thomam. In posteriori autem sensu sunt signa proxima adventum Christi Judicis vicinum certò saltem electis demonstrantia. Illa enim congeries successiva signorum, nempe, Romani Imperii totalis desolatio, Antichristi signa, & prodigia facientis adventus, generalis ejus persecutio in Ecclesiam, Henoch, & Eliæ apparitio, & prædicatio, eorum gloriosa mors, & visibilis resurrectio, & in Cœlum assumtio, horribilis Antichristi mors, generalis Ecclesiæ pax, ac deinde Solis, & Lunæ obscuratio &c. adeo certam ex revelatis in Scripturis vicini, ac imminentis mundi interitus ingerent æstimationem, ut nemo nisi prorsùs incredulitate excæcatus, hoc in dubium revocaturus sit.

Hanc esse mentem S. Thom. colligo ex laudato art. *ad* 1. ubi dicit: *Quod omnia illa signa, quæ circa judicium erunt, infra tempus judicii computantur, ut sic dies judicii omnia illa contineat.* Impii tamen non videntes post illa signa adhuc mundum consummari, in pace, & securitate vivent: unde eis repentinus superveniet interitus, quod ex cæcitate eorum continget, sicut in eo qui in meridie oculum avertit à sole. Hoc repetit ad secundum, ubi postquam dixit, quòd dies Domini tanquam fur in nocte veniet, quia *ignoratur determinatum tempus, quod per signa illa cognosci non poterit*, subjungit: *Quamvis etiam sub die judicii comprehendi possint omnia illa manifestissima signa, quæ immediatè judicium præcedent.* Et sic dies judicii dicitur repentinus, non præcisè quoad diem, sed simul cum signis ipsum præcurrentibus, quæ subitò apparebunt, eruntque hominibus improvisa.

§. II.

Obscuratio Solis, & Lunæ &c.

V. Christus Dominus, *Matth.* 24. prænarrata tribulatione, quæ sub Antichristi, & Pseudoprophetarum ejus Ecclesiam affliget, *v.* 29. Quatuor signa præcipuè in Cœlo imminentem suum adventum ad judicium præcessura prædixit, his verbis: *Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, et Stella cadent de Cœlo, et virtutes cœlorum commovebuntur.* Nunc videndum est, quomodo ista fient. Et suppono cum S. Th. *q.* 73. *Suppl. a.* 2. quod hæc non fient in ipso momento adventus Christi, quia Christo veniente, & Sanctis resurgentibus totus mundus innovabitur, sed fient tempore propinquo ante Christi adventum, vel simul, vel diversis temporibus, hoc divina virtute faciente ad hominum terrorem.

VI. Hinc circa modum, quo Sol, & Luna, & Stellæ obscurabuntur, licèt Hieronymus, Chrisostomus, Euthymius, & alii censeant, ea esse obscuranda non diminutione, vel subtractione luminis, sed quia ab immenso Christi ad judicium venientis splendore

dore omne cœlestium syderum lumen superabitur, & quodammodo obscurabitur, ut naturaliter videmus, adveniente majori lumine minus offuscari, sicut lumen candelæ adveniente lumine solis. Hæc tamen positio non videtur subsistere; supponit enim, hanc solis, & lunæ obscurationem futuram in ipso adventu Judicis, cùm tamen tanquam præcessura adventum, & ut terribile quoddam signum animos omnium terrore concutiens *præ timore, et expectatione eorum, quæ supervenient universo orbi*, proponatur à Luca, *c. 21. v. 26.* & Joel. *c. 2. v. 31.* dicat: *Sol convertetur in tenebras, et Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis*. Rursùs ergo communiter cum S. Thoma existimatur, hoc futurum per privationem seu suspensionem sui luminis, quemadmodum de sole, moriente Domino, factum est. Dicere enim hoc futurum per ecclypsim, reprobatur à S. Th. *art. 2.* citato in arg. sed contra: Nam *secundum Astrologos Sol, et Luna simul ecclypsim pati non possunt: sed illa obscuratio solis, et lunæ simul esse dicitur, Domino ad judicium veniente; ergo non erit obscuratio secundum rei veritatem per modum ecclypsis naturalis*. Adde, quòd cum homines videndis ecclypsibus sint assueti, ex illa obscuratione non tantum terrorem conciperent, qualem dicit Scriptura.

VII. Quantum verò temporis duratura sit illa obscuratio, incertum est. Quidam opinantur, eam duraturam per tres, aut quatuor horas, ut in morte Domini. Non multò plus, ne omnia viventia pereant, nec multò minus, aliàs non videretur in omni terræ Emisphærio. Alii, eam duraturam per plures horas, imo, & dies, sicut in Ægypto per tres dies durarunt tenebræ, *Exod. 10.* nec tamen viventia ibi perierunt.

VIII. Circa verò illud, *et Stellæ cadent de Cœlo* variè opinati sunt expositores. Quidam, ut Chrysostomus, Euthymius, & alii, stellas ipsas in fine mundi secundum rei veritatem de Cœlo casuras existimant. E moventur tùm ex *Isaia 34. v. 4.* ubi dicitur, quod militia cœlorum (stellæ) *defluet sicut defluit folium de vinea, et de ficu*. Tùm ex, *Apoc. 6. v. 13.* ubi dicitur: *Et stella de Cœlo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cùm à vento magno movetur*. Communiùs tamen, & veriùs casus ille stellarum in fine mundi figuratè dictus accipitur, quia nimirùm stellæ lumen suum retrahent, atque ita videbuntur cecidisse de Cœlo, idest, in Cœlo amplius non esse, & in hoc sensu loquitur Isaias, & Joannes in Apoc. qui proinde v. 14. subdit: *Et Cœlum recessit sicut liber involutus*, quia sicut liber in quo literæ conspici, ac legi nequeant, ac si in eo non essent, & veluti deletæ, sive abrasæ.

Dici etiam posset, cum August. *lib. 20. de Civit. Dei, c. 24.* stellas de Cœlo casuras non fore veras stellas, nec casuras de firmamento, sed igneas impressiones, quæ cadent de Cœlo aereo, quæ sæpe apparent de Cœlo cadere, & nomine stellarum vocantur. Et hoc maximè continget in fine mundi. Nam sublato splendore solis, lunæ, & stellarum, solæ illæ impressiones igniæ in Cœlo ad instar stellarum fulgebunt, quæ in igneis fulmineis globis præter naturalem modum in terras cadentes, inducant homines terrore concussos ad putandum stellas ipsas de Cœlo cadere.

IX. Illud autem: *Et virtutes cœlorum commovebuntur* duplicem excitat quæstionem. Primam. Quid per *Virtutes cœlorum* intelligi debeat. Secundam quid significet ly *commovebuntur*.

Ad primam. Aliqui volunt per *Virtutes cœlorum* intelligi astra, quę commovebuntur, quia eorum lux, & influentiæ cessabunt. Communius tamen, & verius cum S. Thoma, *q. 73. Suppl. a. 3.* intelliguntur Angeli, sive sumpti pro omnibus spiritibus, qui dicen-

Digitized by Google

dicentur moveri propter admirationem novitatis, quæ in mundo erit, & sic solvitur etiam secunda quæstio. Vel si sumantur Angeli pro speciali ordine spirituum, quorum officium est motui cœlorum præsidere, ideoque *virtutes Cælorum* dicuntur, tunc commovebuntur, videntes inopinatè ab officio suo cessare ulterius corpora cœlestia non moventes, sicut nec Angeli qui sunt ad custodiam hominum deputati ulterius hominum custodiæ vacabunt. Commovebuntur, ergo, hoc est admirabuntur Nam ut ait S. Th. citatus ad 2. *Admiratio solet esse de his, quæ nostram cognitionem excedunt, vel facultatem. Et secundum hoc virtutes cœlorum admirabuntur divinam virtutem talia facientem, in quantum ab ejus imitatione, & comprehensione deficiunt.... Et sic non ponitur in Angelo ignorantia, sed tollitur Dei comprehensio.*

X. Non solùm autem sub finem mundi erunt signa in cœlestibus, sed etiam in sublunaribus corporibus, elementis, nempe, & mixtis, arescentibus hominibus præ timore. Erunt itaque in mari horribiles tempestates, ut ex verbis Domini, Lucæ 21. v. 25. *In terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum: arescentibus hominibus præ timore &c.* In aere præter tenebras, erunt tonitrua, fulgura, & horribilia spectra. In terra ingentes tremores, talesque motus, quales nunquam fuerunt. Ignis quoque è subterraneis cavernis erumpet, cum maxima hominum, & animalium strage.

DUBIUM II.

An Mundi conflagratio sit futura per Ignem, & an ante Judicium?

§. I.

Resolutio Primæ Partis.

I. UNiversalem Mundi conflagrationem in fine seculorum futuram docent Scripturæ, ut omnes fatentur. De hac agit S. Th. *q. 74. Suppl. a. 1. & sequ.* & est doctrina Ecclesiæ apostolica traditione firmata. Illam specialiter indicat S. Petrus, *Epist. 2. c. 3. à v. 7.* dicens quod sicut Verbo Dei mundus olim aqua inundatus periit, sic & in novissimo die igne ardebit, his verbis: *Cæli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum*, v. 10. *Adveniet autem dies Domini ut fur, in quo Cæli magno impetu transient, elementa verò calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* Et v. 12. *Expectantes, & properantes in adventum diei Domini, per quem Cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent. Novos verò Cælos, & novam terram secundum promissa ipsius expectantes, in quibus justitia inhabitat.* Hæc S. Petrus. Alii Scripturarum textus de hac conflagratione loquuntur, ut *Psalm. 49. v. 3. Psal. 96. v. 3. Joel. 2. v. 3. 2. Thessal. v. 8.* de quibus infra. Concordat traditio Patrum præfata scrip. loca exponentium.

II. Nec minus ex præfatis scripturarum locis apparet, per istam conflagrationem mundum esse purgandum, ac renovandum: hoc enim Petrus supra indicavit, dum dixit: *Novos verò Cælos, & novam terram secundum promissa ipsius expectantes*; promissio autem est Isaiæ 65. v. 17. *Ecce enim ego creo cælos novos, & terram novam.* Et c. 66. v. 22. *Quia sicut cæli novi*,

Digitized by Google

novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me.. Sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum. Quod & Joannes, *Apoc.* 21. *v.* 1. se in spiritu vidisse testatur: *Et vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim Cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non est.*

III. Hujus autem purgationis, & innovationis causam assignat S. Thom. *q.* 74. *Suppl.* citata, *a.* 1. his verbis: *Quia mundus propter hominem aliquo modo factus est, oportet quod quando homo secundum corpus glorificabitur, etiam alia mundi corpora ad meliorem statum mutentur, ut sit & locus convenientior, & aspectus delectabilior. Ad hoc autem quod homo gloriam corporis consequatur, oportet priùs removeri ea, quæ gloriæ opponuntur, quæ sunt duo, scilicet corruptio, & infectio culpæ: quia ut dicitur 1. Cor. 15.* Corruptio incorruptelam non possidebit, & à Civitate gloriæ omnes immundi foris erunt, Apoc. ult. *Et similiter etiam oportet elementa purgari à contrariis dispositionibus, antequam in novitatem gloriæ adducantur, proportionaliter ei quod de homine dictum est. Quamvis autem res corporalis subjectum infectionis culpæ propriè esse non possit, tamen ex culpa quadam incongruitas in rebus corporalibus relinquitur, ad hoc quod spiritualibus dedicentur. Et inde videmus, quod loca in quibus aliqua crimina sunt commissa, non reputantur idonea ad aliqua sacra exercenda in eis, nisi purgatione quadam præmissa. Et secundum hoc quandam indoneitatem ad gloriæ susceptionem pars mundi recipit, quæ in usum nostrum cedit. Unde quantum ad hoc mundatione indiget. Similiter etiam circa medium locum, propter elementorum contactum multæ sunt corruptiones, & generationes, & alterationes elementorum, quæ puritati eorum derogant. Et ideo ab his oportet elementa purgari, ad hoc quod decenter suscipiant novitatem gloriæ.* Ita S. Thom. & hoc indicasse videtur Paulus, Rom. 8. ubi postquam dixit: *Vanitati enim creatura subjecta est non volens &c.* subjungit, v. 21. *Et ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei &c.* idest purgabitur, ut quæ non volens servivit corruptioni, serviat gloriæ electorum. Nam ut ait idem S. Tho. ad 2. *Quamvis elementa corporea subjectum culpæ esse non possint; tamen ex culpa commissa, in eis, aliquam ineptitudinem consequuntur ad perfectionem gloriæ suscipiendam.*

IV. Quod verò dicitur, quod omnis creatura Dei munda est. *Hoc est intelligendum* (inquit S. Tho: citatus ad 1.) *quia non habet in substantia sua alicujus malitiæ commixtionem, sicut ponebant Manichæi dicentes, malum, & bonum esse duas substantias alicubi divisas, alicubi commixtas. Non autem removetur, quin aliqua creatura habeat permixtionem naturæ extraneæ, quæ etiam in se bona est, sed perfectioni hujusmodi creaturæ repugnat. Similiter non removetur ex hoc, quin malum alicui creaturæ accidat, quamvis non sit permixtum ei, quasi pars substantia ejus.*

Superesset quærendum quales effectus habitura sit hujusmodi conflagratio in corporibus, tùm cęlestibus, tùm inferioribus. Sed hoc ad Dubium sequens reservamus.

V. Modò quæritur primò an hujusmodi purgatio sit facienda per ignem — Cui respondeo affirmativè. Tùm propter textus scripturarum allatos. Tùm ratione S. Thomæ citato loco, *a.* 2. Quia cum hęc purgatio futura sit ad removendam infectionem ex culpa relictam, & impuritatem commixtionis, & ut creaturam disponat ad gloriæ susceptionem, ad hęc convenientissimus erit ignis. Primò. *Quia ignis cum sit nobilissimum elementorum, habet naturales proprietates similiores proprietatibus gloriæ, ut maximè patet de Luce.* Secundò. *Quia ignis non ita recipit commixtionem extranei propter efficaciam suæ virtutis activæ, sicut alia elementa.* Tertiò. *Quia sphæra ignis est remota à nostra habi-*

Digitized by Google

habitationi, nec ita communis est nobis usus ignis, sicut terra, aqua, & aeris unde non ita inficitur. Et prater hoc habet maximam efficaciam ad purgandum, & ad dividendum subtilizando.

VI. Nec dicas, quod sicut prima mundi purgatio facta fuit per aquam diluvii, ita videtur convenienter facienda secunda purgatio. Eò magis quod aliqua purgabilia sunt per aquam non per ignem, ut Lex vetus distinguit.

Nam respondet S. Th. art. 2. citato ad 2. *Quod prima purgatio mundi, qua facta est per diluvium, non respiciebat nisi infectionem peccati. Pracipuè autem tunc regnabat peccatum concupiscentia: Et ideo convenienter per contrarium purgatio facta fuit, scilicet per aquam. Sed secunda purgatio respicit, & infectionem culpa, & commixtionis impuritatem. Et quantum ad utrumque convenit magis, quòd fiat per ignem, quàm per aquam. Aqua enim non habet vim disgregandi, sed magis congregandi. Unde per aquam naturalis impuritas elementorum tolli non posset, sicut per ignem. Similiter etiam circa finem mundi regnabit vitium tepiditatis, quasi mundo jam senescente, quia ut dicitur Matth.* 24. Tunc refrigescet caritas multorum. *Unde tunc convenienter purgatio per ignem fiet. Nec est aliquid, quod igne purgari non possit aliquo modo. Sed quadam sunt, qua sine sui corruptione per ignem non possunt purgari, sicut panni, & vasa lignea, & hujusmodi. Et talia Lex pracipit purgari per aquam. Qua tamen finaliter omnia corrumpentur per ignem.*

VII. Quæritur secundò: An ignis ille futurus sit ejusdem speciei cum elementari?

Respondeo affirmativè cum S. Tho. laudato loco, *a.* 3. Nam sicut purgatio futura erit per ignem, ita præcedens fuit per aquam, & utraque ad invicem comparatur, 2. *Petri* 3. sed in prima purgatione fuit aqua ejusdem speciei cum elementari, ergo similiter erit in secunda purgatione ignis ejusdem speciei cum igne elementari. Quare S. August. l. 20. de Civit. Dei, c. 16. *Sicut* (inquit) *mundanarum aquarum inundatione factum est diluvium; ita mundanorum ignium conflagratione figura hujus mundi peribit.* Congregabuntur ergo omnes causæ superiores, & inferiores, quæ habent ex natura sua virtutem igniendi, quę congregatio non naturali cursu rerum, sed virtute divina fiet. Et ex omnibus istis causis sic congregatis generabitur ignis, qui faciem hujus mundi exuret. Magis ut instrumentum divinæ virtutis, quàm virtute propria. Et eadem ratione dicit S. Th. *ad* 3. quod quamvis ignis ex sua natura feratur sursum, tamen sicut sequitur materiæ combustibilis situm, & agit infra propriam spheram: ita ut instrumentum divinæ virtutis movebitur, vel in circuitu, vel deorsum, pro ut Deus jusserit. Qua ratione etiam ignis in inferno licèt verus, & ejusdem speciei cum elementari, perpetuò ibi ardet absque ulla materia, & agit in spiritus.

VIII. Mitto opinionem quorumdam, qui ignem conflagrationis putant fore ignem non verum, sed metaphoricum. Nam cum Scripturæ prę allatæ loquantur absolutè fore ignem, nec ex quo in sensu litterali intelligatur, ullum sequatur inconveniens, secundum regulam S. Augustini, ad metaphoram recurrendum non est, sicut nec recurritur dum de igne inferni sermo est. Addo quod S. Petrus, *Ep.* 2. *c.* 3. ut supra ignem conflagrationis comparat cum aqua diluvii, quę vera, & elementaris aqua fuit. Et ideo sicut tunc universalis inundatio facta est ex aquis tùm superioribus, quas *Cataracta Cœli apertę* miserunt, tùm inferioribus, quas *rupti omnes fontes abyssi* emiserunt ut legitur, *Genes.* 7. *v.* 11. ita credendum est, vel ex montibus, ut modo ex Ætna, & Vesuvio, vel ex terræ voraginibus apertis, vel etiam igneis exalationibus in aere formatis, juvante maximè opera

Angelorum, universalis mundi conflagratio consurget.

§. II.

Resolvitur Secunda Pars.

IX. Circa quæstionem, an mundi conflagratio sit præcessura, an subsecutura universale judicium, non fuit apud veteres unanimis consensio. Nam S. Augustinus, *l. 20. de Civit. Dei*, *cap. ultimo*, mundi conflagrationem, ejusque innovationem ultimo loco ponit, ait enim: *In illo itaque judicio, vel circa illud judicium has res didicimus esse venturas: Eliam Thesbytem, fidem Judæorum, Antichristum persecuturum, Christum judicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum, malorumque diremtionem, mundi conflagrationem, ejusdemque renovationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum, hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.* In hanc sententiam scribit etiam, *cap. 16. & 18.* ejusdem libri, & *Epist. 80.* modò 199. *ad Hesychium*. Quid autem de hoc alii veteres senserint non adeo liquet.

X. Communis tamen modò sententia est, paulò ante judicium præcessuram mundi conflagrationem, & universalem innovationem. Hoc enim indicare videntur Scripturæ, tùm Ps. 49. v. 3. *Ignis in conspectu ejus exardescet.* Tùm Psal 96. v. 3. *Ignis ante eum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus illuxerunt fulgura ejus orbi terræ, vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra.* Ubi primò ponitur ignis exurens, deinde dicitur montes sicut ceram fluxuros à facie Domini, omnem terram commovendam, deinde ponitur adventus Judicis. Tùm Joel. 2. v. 3. *Ante faciem ejus ignis vorans.* Quibus se subscribit S. Gregorius, *Hom. 26. in Evangelia*, dicens, Christum *in judicium appariturum Cœlis, & terris ardentibus*, quod idem est, ac conflagrationem jam futuram in ipso judicis adventu. Ut tamen utramque opinionem concilient.

XI. Dico. Ista mundi conflagratio quoad purgationem mundi, ejusque innovationem Judicis adventum præcedet, sed quoad aliquem actum, qui scilicet erit involuere malos, judicium sequetur. Ita S. Th. *q. 74. Suppl. art. 7.* Talis ergo videtur futurus ordo. Paulò ante quàm Christus appareat, accendetur ignis, quo mundus purgetur, & homines, ut dicetur interimantur: Deinde Dominus præcedente illum signo Crucis ad judicium veniet, resurgent statim mortui, & judicabuntur: Prolatâ verò Judicis sententiâ, dum electi cum Christo ad Cœlum ascendent, in ea quæ depascenda restabunt ignis desæviet, ac reprobos involuens in infernum detrudet.

XII. Prima pars, quòd conflagratio quoad purgationem, & innovationem mundi sit præcessura judicium, prob. ex S. Tho. cit. in arg. sed contra, & *in Corp.* Nam resurrectio præcedet judicium, ut patet, 1. *Thessal. 4. v. 15.* ubi dicitur, quod, qui mortui sunt in Christo *resurgent primi, & nos qui vivimus rapiemur cum illis obviam Christo*, nos inquam prius mortui, deinde cum illis resurgentes: sed mundi conflagratio, & innovatio resurrectionem universalem præcedet, quia corpora Sanctorum resurgent impassibilia, & gloriosa, ideoque non poterunt purgari per ignem, cùm tamen ex dicendis cum August. *lib. 20. de Civit. Dei*, *c. 18. & 19.* per illum ignem purgabitur, si quid in aliquibus sit purgandum; ergo ille ignis judicium præcedet. Quia verò cum corpora Sanctorum gloriosa resurgent simul etiam tota creatura erit suo modo innovata juxta dicta ex Paulo Rom.

Rom. 8. v. 21. *Ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei :* & conflagratio mundi sit dispositio ad renovationem prædictam ut §. præced. dictum est, oportebit ut mundi conflagratio, & innovatio resurrectionem præcedat, & proinde judicium.

XIII. Confirmantur dicta. Conflagratio ideo fiet, ut omnis creatura antequam coram Judice sistatur, purgata sit ab omni infectione, & vitio, sive culpę, sive corruptionis, ac proinde ad eum statum revocata, in quo ab ipso condita fuit. Unde (ut ex S. Th. art. 1. diximus) *videmus quod loca, in quibus aliqui crimina sunt commissa, non reputantur idonea ad aliqua sacra exercenda in eis, nisi purgatione quadam præmissa.* Et ut dicit S. Vincentius Ferrerius, Serm. 1. & 3. in Domin. 2. Adventus: *Si Rex deberet hic tenere curias in domo, in qua habitaverunt porci, & jumenta, illa domus mundaretur, & purificaretur : idem de domo hujus mundi, in qua habitaverunt jumenta (qui vivunt ibi secundum rationem. sunt homines, qui vivunt secundum sensualitatem. sunt bestiæ &c) propter quod domus hujus mundi est immunda, corrupta, & infecta.* Computruerunt jumenta in stercore suo (Joel. 1. v. 17.) *Necessarium est ergo, ut mundetur, & purificetur, quæ purificatio fiet per ignem, qui accendetur, & inflammabitur ad quatuor partes mundi, in Oriente, & Occidente &c. et comburet totum mundum.* Hæc S. Vincentius. Cui adhæret S. Antoninus, 4. *p. summa tit.* 14. *c.* 11. §. 3. & S. Bernardinus Senensis S. Thomas à Villanova, & alii.

XIV. Secunda verò pars, nempe, quod ignis quoad actum involuendi reprobos judicium sequetur. Probatur primò. Quia Dominus dicitur judicaturus orbem per ignem, ergo executio sententiæ ejus erit facienda per ignem, non per ignem, quo mundus innovabitur, ut dictum est: ergo per ignem quatenus involuet malos. Ita S. Th. *a.* 7. citato *ad* 4.

XV. Secundò probatur ex eodem dicta, *q.* 74. *a.* 9. Ultimus actus purgationis, & innovationis humani generis est, quod mali segregentur à bonis. Unde dicitur Lucæ 3. v. 17. *Cujus ventilabrum in manu ejus : et purgabit aream suam, et congregabit triticum* (idest electos) *in horreum suum; paleas autem* (idest reprobos) *comburet igni inextinguibili.* Hæc autem separatio electorum à reprobis, & congregatio illorum, ac combustio istorum fiet post judicium, & sententiam, Matth. 25. v. 34. *Venite benedicti etc.* & v. 41. *Discedite à me maledicti in ignem æternum etc.* Ergo involutio reproborum ab igne sequetur judicium.

XVI. Si dicas non fore eundem ignem, qui purgabit mundum, & involvet reprobos — Respondetur cum S. Thom. dicta q. 74. a. 9. ad 1. *Quod ignis, qui purgabit electos ante judicium, erit idem cum igne conflagrationis mundi, quamvis quidam contrarium dicant. Convenit enim, ut cùm homo sit pars mundi, eodem igne purgetur homo, et mundus. Dicuntur autem duo ignes, qui purgabit bonos, et cruciabit malos, et quantum ad officium, et quantum ad substantiam : quia non tota substantia ignis purgantis in infernum detrudetur, ut dictum est* (in corp. art.) nimirum. *Quia quoad calidum ustivum, et quantum ad id, quod in igne grossum reperietur, descendet ad inferos ad pœnam damnatorum, quod verò est ibi subtile, et lucidum remanebit superiùs ad gloriam electorum.* Et hoc est quod dicitur in Psal. 28. v. 7. (ut exponit Basilius, Homil. 21.) *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* De hoc aliqua videbis, *Dubio sequenti* §. 3. *n. ultimo.*

XVII. Nunc respondendum est ad ea, quæ contra primam partem opponuntur. Et primò. Ad id, quod ex S. Augustino ab initio opposuimus, respondet S. Thomas, *art.* 7. hujus *qu.* 74. *ad* 1. Quod *Augustinus non loquitur determinando, sed opinando,* quod consideranti verba ejus supra

celata patebit. Addo nec favere posse adversariis. Tùm quia ponit primò Eliæ adventum, & Judæorum conversionem, & postea Antichristum, ejusque persecutionem, cùm tamen primò venturus sit Antichristus, cui Judæi adhærebunt, postea venturus Elias, qui eos ad fidem convertet, ut diximus cum communi sententia Patrum. Tùm quia prius ponit adventum Domini ad judicandum, postea mortuorum resurrectionem, cùm tamen hominibus jam resuscitatis Christus sit appariturus. Communem tamen sententiam Augustinus sequitur, *l. 1. q. Evangelic. q. 20.* ubi apertè dicit, quòd *Dominus igne præcedente venturus est*.

XVIII. Objiciunt secundò aliqui mundi innovationem, quæ erit effectus conflagrationis non futuram ante judicium. Tùm quia ante judicium erunt adhuc reprobi viventes, qui blasphemiis mundum contaminabunt. Tùm quia Christus ad judicium venturus est in nube, *Matth. 24. v. 30.* & Sancti rapientur in nubibus obviam Christo, *1. Thessal. 4. v. 16.* ergo mundus non erit tunc renovatus, quia in statu renovationis nec nubes, nec alia meteora erunt.

XIX. Respondeo neg. ant. Ad primam probationem dico, conflagratione illa omnes homines fore absumendos, & viventes morituros, unde nemo remanebit, qui mundum contaminet. Quod si post resurrectionem impii adhuc suis blasphemiis mundum inficient, ignis ipse, qui eos involvet, & in tartara detrudet, repurgabit terram, quam pedibus calcarunt, & aerem quem suo halitu in ipso judicii tempore, vel momento infecerunt: unde solùm sequitur, tunc fore innovationem mundi consummatam, & perfectam.

Ad secundum dici potest, vel quòd nubes illa, in qua Christus veniet, & qua Sancti rapientur, non erit vera nubes ex vaporibus facta, sed miraculosè ex luce ad tempus formata, ut Christo serviat, & Sanctis ejus. Vel si erit vera nubes, mundus non adhuc plenè purgatus erit, sed solùm plenè purgabitur peracto judicio, quod non negamus, sed cum S. Tho. *a. 9.* supra admisimus. Ac proinde igne in aliis mundi partibus exurente, nubes poterunt esse in loco, ubi Christus consistet. Neque enim ignis, qui præcedet faciem advenientis Judicis, ideo necesse est, ut statim omnia depascat, sed terram, & quæ in ea sunt exuret, homines vivos extinguet, puniet, aut purgabit; Locum autem judicii præsentibus ibi judicandis cum Judice non attinget, donec prolata in reprobos sententiâ, in eos desæviat, omniaque comburat, purget, ac innovet.

DUBIUM III.

De Effectibus Igneæ Conflagrationis.

§. I.

Quid aget circa Cælos.

I. De Cœlo Empyreo certum est, ignea conflagratione non esse purgandum. Tùm quia ignis conflagrationis non pertinget usque ad illud, sicut nec ad alios cœlos inferiores, ut dicemus. Tùm quia nullas affectiones, ac sordes unquam contraxit, aut contrahet ex corporibus inferioribus, aut ex eis, qui illud inhabitant, nempe Angelis, aut animabus beatis. Nihil enim coinquinatum intrabit in illud: ergo sicut qui illud inhabitant, non indigent purgatione: ita nec Cœlum Empyreum, quod est locus eorum spirituali beatitudini ab origine mundi præparatus.

II. Neque dicas, ab origine mundi fuisse deturpatum peccato Luciferi, & Angelorum ejus sequacium — Nam respondet S. Th. *q. 74. Suppl. a. 4. ad 5.* dicens: *Ex culpa etiam Dæmonum Cœlum empyreum infectionem non contra-*

Digitized by Google

travit, quia peccando statim à Cælo expulsi sunt. Quæ expulsio species quædam purgationis spiritualis fuit, quia ut ait Gregorius, lib. 34. Moral. c. 7. *Lucifero cum reprobis legionibus exeunte, soli in cælestibus sedibus, qui beatè in æternum viverent, remanserunt*. Quomodo, ejectis anathemate contumacibus, & hæreticis, purgatur Ecclesia. Nunc de Cœlis inferioribus.

III. Dico. Nec Cœlum sydereum, aut alii Cœli inferiores ignea conflagratione purgabuntur. Ita S. Th. citata q. 74. a. 4. cujus ratio est. Quia purgatio mundi per ignem ad hoc erit, ut removeatur à corporibus dispositio contraria perfectioni gloriæ: sed nulla dispositio contraria perfectioni gloriæ in corporibus cœlestibus inveniri potest, quia substantia eorum purissima est, nec ei per commixtionem potest aliquid addi, quo sicut accidit in corporibus inferioribus, decidant à propria puritate; cùm enim naturâ suâ sint incorruptibiles, & inalterabiles, non sunt receptivi peregrinæ impressionis; ergo &c.

Addit tamen S. Th. corporibus cœlestibus accedere posse aliquid, quod non variet eorum substantiam, aut quantitatem, aut qualitatem, sed solum locum, qui est extra rem, & hic est motus localis: *Et ideo à substantia Cœli superioris non oportet, quòd aliquid removeatur, sed oportet, quod motus ejus quietetur. Quietatio autem motus localis non fit per actionem alicujus contrarii agentis, sed per hoc quòd Motor desistit à movendo. Et ideo celestia corpora nec per ignem, nec per alicujus creatura actionem purgabuntur: sed ipsa eorum quietatio solâ voluntate divinâ accidens, eis loco purgationis erit*. Ita S. Thomas.

IV. Sed dices primò 2. *Petri* 3. *v.* 7. habetur: *Cœli autem, qui nunc sunt, & terra eodem Verbo repositi sunt igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum* hominum; ergo ab igne purgationis passuri sunt Cœli.

Respondet S. Th. art. 4. citato ad 2. *Quod Petrus se exponit, de quibus Cœlis intelligat: præmiserat enim antè verba inducta, quod* Cœli priùs, & terra per aquam perierant, qui nunc eodem verbo repositi sunt igni reservati in diem judicii: *Ergo illi cœli per ignem purgabuntur, qui priùs per aquam diluvii sunt purgati scilicet cœli aerei*.

V. Replicabis, primò. S. Petrus loquitur de cœlis in plurali; ergo non solum de aereo cœlo, sed & de sydereo. — Secundò, ibi v. 10. distinguit cœlos ab elementis: *Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore solventur*. Et v. 12. *Per quem cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent*. Tertiò, v. 13. *Novos verò cœlos, & novam terram secundum promissa ipsius expectantes, in quibus justitia habitat*. Justitia autem habitat in cœlis non aereis, sed superioribus.

VI. Respondeo tamen, hæc non infringere solutionem datam. Non quidem primum. Nam eos cœlos dicit hìc igni reservari, de quibus supra dixerat aquâ diluvii periisse. Hi autem fuerunt aerei, non syderei. Loquitur autem de cœlis in plurali, sive ut significet diversas aeris regiones; Sive ponens plurale pro singulari, servans stilum hebraicum qui singulari caret, ut advertit Estius in hunc locum. — Non secundum. Nam nomine *elementorum* solùm aquam, & terram intelligit, & hæc duo distinguit à cœlis, idest, à superiori regione aeris, quæ & ipsa igne solvetur, idest, à commixtione extraneæ substantiæ purgabitur. — Non tertium. Nam S. Petrus prosequitur loqui de eisdem cœlis, de quibus supra, nempe, de aereis. Nec per hoc quod dicat, *in quibus justitia habitat*, argui debet, eum loqui de cœlis superioribus. Nam sub hoc nomine maximè comprehendi deberet etiam Cœlum empyreum, in quo justitia, seu justi, vel justa retributio justitiæ habitat. Cùm ergo æquè dicat de ter-

Digitized by Google

ra, ac de cœlis, *in quibus justitia habitat*, eodem modo exponendum erit, quòd justitia habitet in cœlis, ac in terra, ideſt, quòd cœlum aereum, & terra ſit habitaculum juſtitiæ: & ſicut modo habitat injuſtitia per ſcelera; poſtea mundo innovato, & impiis in infernum relegatis, non ampliùs habitabit injuſtitia, ſed juſtitia Dei, & Sanctorum.

VII. Dices ſecundò, *Pſalm.* 101. v. 27. de cęlis dicitur: *Ipſi peribunt; tu autem permanes*. Iſaiæ 65. v. 17. *Ego creo cœlos novos, & terram novam*. Et c. 66. v. 22. *Cœli novi, & terra nova, quæ ego facio ſtare coram me*. Jo. Apoc. 21. v. 1. *Et vidi* (inquit) *cœlum novum, & terram novam. Primum enim cęlum, & prima terra abiit, & mare jam non eſt*.

VIII. His tamen non obſtantibus ſtandum eſt in data reſponſione, nimirum, allatos textus intelligendos eſſe de cœlis aereis. Vel ſi de ſuperioribus cœlis, de ſola innovatione quoad motum localem. Ita reſpondet S. Th. dicto a. 4. ad 1. *Quod ſicut Auguſtinus dicit* 20. *de Civit. Dei* (c. 20.) *Verba illa Pſalmi ſunt intelligenda de cęlis aereis, qui purgabuntur per ignem ultimæ conflagrationis. Vel dicendum, quod ſi etiam de ſuperioribus cęlis intelligatur, tunc dicuntur perire quantum ad motum, quo nunc continuè moventur*.

De facto enim, ut notat Eſtius, *in* 4. *diſt.* 47. §. 14. S. Auguſtinus, *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 28. Petri locum tractans oſtendit per cœlos ſolùm aereos intelligi, quorum etiam locum, ac ſpatium aquæ diluvii creſcendo ſuperaverant. Similiter Hieronymus *ſuper Iſaia* 65. Quod & probat teſtimonio, *Pſalmi* 101. *& Iſaia* 30. & rurſus ex eo quod Petrus non dixit alios cęlos, & aliam terram, ſed *novos*, ideſt, eoſdem qui priùs erant ſuo modo innovandos. Similiter cùm Joannes, dicit: *Primum cœlum, & prima terra abiit*, & ut dicitur, Matth. 24. *Cœli, & terra tranſibunt*, accipiendum, quòd abierint, & tranſierint ſuo modo quoad vetuſtatem, nempe, cœli quoad motum localem, & terra quoad infectionem extraneæ ſubſtantiæ. Unde Innocentius III. ſuper illud Pſalmi *ipſi peribunt* multis Scripturæ locis collatis oſtendit, quod cœli ſecundum qualitates intrinſecas, & ſtatum præſentem permanebunt. Quod verò, dicit: *Et mare jam non eſt*, intelligi poteſt ſimpliciter, quia aquæ maris à ſalſedine, & aliis mixturis purgatæ mare amplius non erunt, ſed congregationes aquarum. Sed de hoc infra.

§. II.

Quid aget circa Elementa.

IX. Circa hoc ait S. Thomas, *citata q.* 74. *Suppl. a.* 5. Quidam dixerunt, omnia elementa manſura quidem quoad materiam, ſed duo ſola manſura etiam quoad ſpeciem, & formam ſubſtantialem, nimirùm, aerem, & terram, duo autem alia, nempe, ignem, & aquam non retentura formam propriam ſubſtantialem, ſed eorum materiam tranſituram ad formam cœli. Unde ſicut modo aer dicitur etiam *Cœlum* retinens propriam aeris formam, ſic tunc etiam ignis, & aqua dicentur cœlum. Et propterea, Apoc. 21. non fit mentio, niſi cœli, & terræ. *Vidi cœlum novum, & terram novam*, & additur: *Et mare jam non eſt*, ideſt, aqua non amplius eſt. — Sed hoc inquit S. Th. repugnat Philoſophiæ, *Secundum quam poni non poteſt, quod corpora inferiora ſint in potentia ad formam cęli; cùm nec materiam habeant communem, nec contrarietatem ad invicem*. Repugnat etiam Theologiæ: *Quia ſecundum hanc poſitionem non ſalvabitur perfectio Univerſi cum integritate ſuarum partium, duobus elementis ſublatis. Unde per hoc quòd dicitur cœlum, intelligitur quintum corpus: omnia verò elementa intelliguntur per terram. Sicut in Pſal.* 148. Laudate Dominum

minum de terra : *& sequitur*, ignis, grando, nix, glacies &c.

X. Et ideo alii dixerunt, omnia elementa mansura quidem quoad proprias substantias, sed qualitates activas, & passivas ab eis fore removendas — Sed hoc ait S. Th. non videtur probabile. Tum quia : *Cùm qualitates propria elementorum sint effectus formarum substantialium, non videtur, quòd formis substantialibus manentibus, qualitates prædictæ possint mutari, nisi per actionem violentam ad tempus. Sicut in aqua calefacta videmus, quòd ex vi suæ speciei frigiditatem recuperat, quam per actionem ignis amisit, dummodo species aquæ remaneat.* Tùm quia *ipsæ qualitates elementares sunt de perfectione secunda elementorum, sicut propriæ passiones eorum : nec est probabile, quòd in illa finali consummatione aliquid perfectionis naturalis ab elementis tollatur.* Igitur cum eodem. S. Thoma.

XI. Dico. Quod manebunt elementa quantum ad substantiam, & qualitates eorum proprias ; sed purgabuntur ab infectione, quam ex peccatis hominum contraxerunt, & ab impuritate, quæ per actionem, & passionem mutuam in eis accidit. Ita S. Doctor. Sic enim salvabitur perfectio universi, & natura elementorum integra, etiam quoad suas proprietates, conservabitur, & solum ab eis removebitur id quod ei ab extraneo accidebat, eamque ad corruptionem disponebat : *Quia*, inquit S. Thomas, *jam cessante motu primi mobilis, in inferioribus elementis mutua actio, & passio esse non poterit. Et hoc August.* li. 20. de Civit. Dei, cap. 16. *appellat*, qualitates corruptibilium elementorum, *scilicet innaturales dispositiones eorum, secundum quas corruptioni appropinquant.*

XII. Nec obstat, quòd elementa sint corruptibilia, & de facto corrumpantur in generatione mixtorum — Nam licèt partes eorum generentur, & corrumpantur, ipsa tamen secundum se tota nunquam corrumpuntur, ut aliquando desinat esse in mixto totum elementum, vel ignis, vel aeris, vel aquæ, vel terræ.

XIII. Neque etiam obstat, quòd ignis non agat, nec purget, nisi convertendo materiam, in quam agit, in substantiam suam : ideoque agendo in elementa ea purgando, ea in ignem convertat, & corrumpat. — Nam respondet S. Thomas, a. 5. citato ad 3. *Quod ignis ille non aget, nisi ut instrumentum providentiæ, & virtutis divinæ. Unde non aget in alia elementa usque ad eorum consumtionem, sed solum usque ad purgationem. Nec oportet quod illud quod efficitur materia ignis, totaliter à specie propria corrumpatur ; sicut patet in ferro ignito, quod à loco ignitionis remotum, ex virtute speciei remanentis ad proprium statum, & pristinum redit. Et ita etiam erit de elementis per ignem purgatis.*

XIV. Quod verò dicitur, Apocal. 21. v. 1. *Primum cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non est*, non probat, primum cœlum (nempe aereum) & primam terram quoad substantiam desiisse, sed solum abiisse, nimirùm, quoad qualitates præsenti nostræ mortalitati convenientes. Quod verò additur, *& mare jam non est*, dicit S. Th. citatus ad 2. *Quod sicut Augustinus, dicit, l. 20. de Civit. Dei, c. 16.* Cùm dicitur, & mare jam non est, per mare potest intelligi præsens seculum, de quo antea dixerat : mare dedit mortuos, qui in eo erant : *Si tamen ad mare ad litteram referamus, tunc est dicendum, quod in mare duo intelliguntur, scilicet substantia aquarum, & earum dispositio quantum ad salsedinem, & commotiones fluctuum. Et quantum ad hoc secundum, mare non remanebit, remanebit autem quantum ad primum.* Erit ergo aqua, non erit mare, sicut ab initio erant aquæ, unde Gen. 1. v. 2. *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Cœperunt autem esse mare, cùm congregatæ fuerunt in locum unum. Unde, *v.* 10. dici-

dicitur: *Congregationesque aquarum appellavit maria*. Videatur S. Th. *qu.* 5. *de potentia a.* 7.

XV. Quousque autem ascensurus sit ignis conflagrationis, dicit S. Thom. *a.* 6. Quod ascendet, & purgabit usque ad medium aeris interstitium, eò usque enim impuritates purgandę pervenient. Ut enim ex D. Petro, *Ep.* 2. *c.* 3. diximus ignis purgabit usque ad eum locum, ad quem pervenerunt aquæ diluvii. Constat autem aquas diluvii solum pervenisse ad medium aeris interstitium ex altitudine montium, quos illæ quindecim cubitis superarunt. Ignis ergo conflagrationis purgabit terram, aquam, aerem, imo & ignem illum, qui est in his inferioribus impurus, & alienæ materię permixtus, non vero ignem illum, qui est in sua sphera purus, sicut nec aerem in sui summitate purum, quia illuc non ascendet.

§. III.

Quit aget circa alia, & præsertim circa Homines.

XVI. Est certum apud Theologos, ignem ultimæ conflagrationis omnia, quæ in his inferioribus sunt mixta combusturum eorumque substantias destructurum, & redacturum in cineres; omnia, inquam, tam naturalia, quàm artificialia, ut ait D. Petrus, Ep. 2. cap. 3. v. 10. *Terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur*. Quare ignis ille exuret animantia terræ, volucres cœli, pisces maris, arbores, herbas, flores, mineralia, metalla, ædificia, oppida, Civitates, uno verbo omnia, quæ in hoc mundo inferiori sunt exuret, & consumet.

Difficultas est, quomodo ignis ille pertinget ad metalla, aliaque mixta in imis terræ, ac montium visceribus recondita, & ad pisces, & alia quæcumque in profundo maris contenta — Cui tamen duplici via occurri potest. Vel dicendo, quòd ignis ille, ut pote instrumentum virtutis divinæ profundissimè penetrabit terram, ac mare sicque & metalla, ac mineralia etiam in visceribus terræ, nec non pisces, & alia in fundo maris posita exuret. Quod videtur colligi ex Deuteron. 32. v. 22. *Ignis accensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima, devorabitque terram cum germine suo; & montium fundamenta comburet*. — Vel quòd tanta commotio fluctuum facienda sit, & terra tantis quatienda motibus, ut & mare, & terra, & quidquid in eis erit voracitati ignis consumendum, expositura sint. Verùm quia difficile videtur, quòd ejusmodi projectio sit ita universalis, & nihil remaneat in visceribus terræ, aut fundo maris, quod ab igne non attingatur — Ideo priori responsioni standum videtur, cui favet Scriptura, tùm allata. Tùm Psalm. 96. v. 5. *Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra*. Et sicut ignis ille totam terram, & totam aquam maris ab omni mixtione purgabit: ita omnia, quæ in profundo sunt vi sua penetrabit, & exuret. Nunc circa homines.

XVII. Dico. Ex S. Thoma dicta q. 74. *art.* 8. Homines tunc viventes, sive bonos, sive malos, igne conflagrationis fore interimendos, & consumendos. Aliter tamen, & aliter. *Nam ignis ille finalis conflagrationis quantum ad hoc, quod judicium præcedet, aget ut instrumentum divinæ justitiæ, & iterum per virtutem naturalem ignis. Quantum ergo pertinet ad virtutem naturalem ipsius, similiter aget in malos, & bonos, qui vivi reperientur, utrorumque corpora in cinerem resolvendo. In quantum verò aget, ut instrumentum divinæ justitiæ diversimodè aget in diversos, quantum ad sensum pœnæ. Mali enim per actionem ignis cruciabuntur: boni verò, in quibus nihil purgandum invenietur, omninò nullum dolorem ex igne sentient; sicut nec pueri sen-*

ri senserunt in camino ignis, Dan. 3. *Quamvis eorum corpora non servabuntur integra, sicut puerorum servata fuerunt. Et hoc divina virtute fieri poterit, ut sine doloris cruciatu resolutionem corporum patiantur. Boni verò, in quibus aliquid purgandum reperietur, sentient cruciatum doloris ex illo igne, plus, vel minus pro meritorum diversitate. Sed quantum ad actum, quem post judicium ille ignis habebit, in damnatos tantùm aget: quia boni omnes habebunt corpora impassibilia*. Hactenus S. Thomas.

XVIII. Quibus patet primò. Quod ignis ille sua naturali virtute agens nemini parcet, sed quotquot vivos tunc repererit homines invadet, exuret, incinerabit tàm bonos, quàm malos.

Secundò. Malos cum cruciatu consumet. Bonos verò, si nihil in eis purgandum repererit, consumet quidem quoad corpus, sed sine ullo dolore. Si verò aliquid purgatione indigens in eis repererit, purgabit cum dolore majori, vel minori intensione pro ut major, vel minor fuerit purgabilitas, ut prorsus mundi coram Judice apparere possint, nec egeant purgatoriis pœnis post mortem mundari.

XIX. Circa hoc secundum, duplex exurgere potest dubium. Primum. Quomodo corpora bonorum, in quibus nihil invenietur purgandum possint igne absumi, quin ullum sentiant dolorem — Secundum. Quomodo illa purgatio, quæ quasi in momento perficietur, sufficere possit ad purgationem, maximè cùm multi tunc reperientur vivi, in quibus probabiliter erunt multa purgabilia.

XX. Ad primum tamen dico cum eodem S. Th. *ad* 2. *&* 3. hoc posse fieri per divinam virtutem, sicut factum fuit ne pueri in fornace Babylonica existentes ullum ab igne sentirent dolorem. — Cæterùm si quis velit bonos tunc viventes adhuc passibiles, quamvis purgatione non indigentes, adhuc in consumtione sui corporis dolorem sensuros, sicut illum senserunt Martyres, quamvis innocentes, dici poterit, quod ille dolor, quia voluntariè, & patientissimè toleratus, erit eis ad augmentum meriti, & præmii, sicut fuit Martyribus.

XXI. Ad secundum verò dico cum S. Thoma ad 5. *Quod tres sunt causa, quarè subitò illi, qui vivi reperientur, purgari poterunt. Una est, quia in eis pauca purganda invenientur, cùm terroribus, & persecutionibus præcedentibus fuerint purgati. Secunda causa est, quia & vivi, & voluntarii pœnam sustinebunt: pœna autem in hac vita voluntariè suscepta multò plus purgat, quàm pœna post mortem inflicta: sicut patet in Martyribus: quia* si purgandum quid in eis invenitur passionis falce tollitur, *ut Augustinus dicit* (lib. de unic. Bapt. contra Petil. c. 13.) *Cum tamen pœna martyrii sit brevis in comparatione ad pœnam, qua in purgatorio sustinetur. Tertia est. Quia calor ille recuperabit in intensione, quantum amittit in temporis brevitate*.

XXII. Tertiò. Ex verbis S. Thomæ patet, ignem illum habiturum etiam post judicium actum aliquem circa reprobos, eos involvendo, & ad inferos detrudendo: ajunt enim communiter Doctores, peracto judicio portionem ignis aggressuram impios in corporibus resuscitatos, atque eo involutos cum Diabolo, & Angelis ejus detrudendos esse in inferni abyssum. De quo egimus, *Dub. præcedente*, §. 2. Et confirmatur verbis Christi, Matth. 13. v. 45. *Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis*. Loqui autem eum de fine mundi constat, quia immediatè dixerat: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur; sic erit in consummatione seculi*. Et verbis Pauli, 2. *Thess.* 1. *v*. 8. ubi loquens de Domino Jesu cum venerit glorificari in Sanctis suis, & dabit illis requiem in regno suo subjungit: *In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obe-*

Digitized by Google

obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. Sed hæc de ultima conflagratione satis.

QUÆSTIO III.

De Generali Resurrectione.

POstremum imminentis judicii signum post Mundi hujus, & omnium in ipso degentium conflagrationem, erit generalis mortuorum hominum resurrectio, de qua in præsenti quæstione examinabitur. Primò, an futura sit. Secundò, an omnium. Tertiò, an naturalis. Quarto. Quibus causis fiet &c.

DUBIUM I.

An Corporum Resurrectio sit futura.

§. I.

Quinam circa hoc errarint.

I. COrporum resurrectio est hominis, qui prius fuerat mortuus, iterata ad vitam surrectio, & animæ ad idem corpus reunitio, sic, ut idem homo, qui mortuus fuerat fiat vivus. Hanc negabant, & impossibilem judicabant Philosophi Gentiles. Nam, ut habetur, act. 17. v. 32. Athenienses: *Cùm audissent* (à Paulo) *resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.*

II. Inter Judæos quoque hæresis Sadducæorum pro errore præcipue habebat resurrectionem negare. Unde, Matth. 22. v. 23. dicitur: *In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem.* Act. 4. v. 2. accesserunt Sadducæi ad Apostolos: *Dolentes, quod docerent populum, & annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis.* Et c. 23. v. 8. narratur dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos: *Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum.* Et proinde putabant, etiam animam esse corpoream, & mortalem, ex quo resurrectionem negabant.

III. Errorem hunc non parùm grassatum fuisse in Ecclesiæ exordio colligitur ex Paulo 1. Cor. 15. v. 12. ubi sic arguit: *Si autem Christus prædicatur, quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Et 2. ad Timoth. 2. v. 18. Eum monet, ut caveat ab Hymeneo, & Phileto: *Qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam.* Contra resurrectionem mortuorum pugnarunt Simon Magus, Gnostici Marcionitæ, aliique primorum præsertim seculorum hæretici.

IV. Aliorum errores recitat, & refutat S. Tho. q. 75. Suppl. art. 1. Ubi dicit: *Quòd secundum diversas sententias de ultimo fine hominis, diversificatæ sunt sententiæ ponentium, vel negantium resurrectionem. Ultimus enim finis hominis, quem naturaliter omnes homines desiderant, est beatitudo: Ad quam hominem posse pertingere in hac vita quidam posuerunt. Unde non cogebantur ponere aliam vitam post istam, in qua homo ultimam suam perfectionem consequeretur. Et sic resurrectionem negabant — Sed hanc opinionem satis probabiliter excludit varietas fortunæ, & infirmitas humani corporis, scientiæ, & virtutis imperfectio, & instabilitas: quibus omnibus beatitudinis perfectio impeditur ut Augustinus prosequitur in fine de Civit Dei.* (Et l. 19. c. 3.)

V. *Et ideo alii posuerunt, aliam vitam esse post hanc, in qua homo tantùm secundum animam vivebat post mortem. Et hanc vitam ponebant sufficere, ad naturale desiderium implendum beatitudinis consequendæ. Unde Porphyrius dicebat, ut Augustinus dicit in libro ultimo de Civit Dei,* (c. 26.) Ut beata sit anima, omne corpus fugiendum est. *Unde tales resurrectionem non ponebant. Hujus autem opinionis apud diversos diversa erant falsa fundamenta.* Qui-

Quidam enim haeretici posuerunt, omnia corporalia esse à malo principio, spiritualia verò à bono: Et secundum hoc oportebat, quòd anima summè perfecta non esset, nisi à corpore separata, per quod à suo principio distrahitur, cujus participatio ipsam beatam facit. Et ideo omnes haereticorum secta, qua ponunt a diabolo corporalia esse creata, vel formata, negant corporum resurrectionem (ut Manichaei, Albigenses &c.) *Hujus autem fundamenti falsitas in principio 2. libri* (dist. 1. q. 1. a. 3.) *ostensa est. Quidam verò posuerunt, totam hominis naturam in anima constare: ita ut anima corpore uteretur, sicut instrumento, aut sicut nauta navi. Unde secundum opinionem hanc sequitur, quod solâ animâ beatificatâ, homo naturali desiderio beatitudinis non frustraretur, & sic non oportet ponere resurrectionem. Sed hoc fundamentum sufficienter Philosophus in 2. de anima destruit, ostendens, animam corpori, sicut formam materiæ uniri. Et sic patet, quod si in hac vita homo non potest esse beatus, est necesse resurrectionem ponere*. Hactenus S. Thomas.

§. II.

Veritas Catholica.

VI. Dico. Resurrectionem carnis esse futuram est articulus fidei, quem Ecclesia profitetur in Symbolo, dicens: *Credo carnis resurrectionem*. Dicit autem *carnis*, seu *corporis* resurrectionem. Quia cum homines non moriantur, nisi secundum corpus, quod per Synecdochen etiam *caro* dicitur, resurgere non possunt, nisi secundum illud: nam resurrectio ut dictum est, nil aliud est quam *secunda ejus, quod cecidit, surrectio* (inquit Damascenus, lib. 4. cap. ult.) Sive *est humani corporis ad vitam, quam morte amiserat, revocatio*. Rectè tamen dicitur totus homo resurgere, quia corpori resurgenti sic eadem numero anima copulatur, ut homo qui per mortem esse desierat, idem numero reviviscat: unde terminus resurrectionis est homo. Vocatur etiam *regeneratio* à Christo, Matth. 19. v. 28. *In regeneratione cùm sederit filius hominis &c.* Quia qui per generationem acceperat esse, & per mortem illud amiserat, per resurrectionem tanquam per alteram generationem, sed supernaturalem, illud recipit.

VII. Asseritur veritas hæc ita explicata à Scriptura primò, ex veteri Testamento, Job. 19. v. 25. *Scio, quòd Redemtor meus vivit, & in novissima die de terra surrecturus sum; & rursùm circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum*. Tobiæ 2. v. 18. *Filii Sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo*. Danielis 12. v. 2. *Et multi de his qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant semper*. Secundi Machabæorum 7. v. 9. Unus ex septem fratribus dum ab Antiocho torqueretur, dixit: *Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æterna vita resurrectione suscitabit*. Et cap. 12. Judas memoratur, *benè, & religiosè de resurrectione cogitans*, quia speravit, eos, qui ceciderant in prælio resurrecturos.

VIII. Ex novo etiam Testamento habetur, Matth. 19. v. 28. *In regeneratione... sedebitis, & vos &c.* Joan. 5. v. 28. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei; & procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii*. Et c. 11. v. 24. de Lazaro: *Scio* (inquit Martha) *quia resurget in resurrectione in novissimo die*. Paulus etiam 1. Cor. 15. v. 16. *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit &c.* Et 1. Thessal. 4. v. 15. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi*.

IX. Nec desunt rationes, seu congruentiæ. Prima est. Anima naturaliter unitur corpori: est ergo contra

naturalem inclinationem animæ esse extra corpus; nihil autem quod est contra naturalem inclinationem debet esse perpetuum; ergo cùm anima perpetuò maneat, quia immortalis, oportet, eam iterum suo corpori conjungi, & hoc est resurgere.

X. Secunda, ultimus finis hominis est beatitudo: sed hanc consequi non possunt in hoc seculo, imo nec saltem plenè in futuro, nisi anima iterum conjungatur corpori; ergo. Minor pro prima parte clara est ex miseriis, & instabilitatibus vitæ præsentis, ut ex S. Tho. supra dictum est, & *Tom.* 1. *in* 1. 2. ostendi. Pro secunda etiam prob. Cuicumque deest aliqua perfectio, ad quam naturaliter inclinatur, deest illi aliquid ad perfectionem, & integritatem suæ beatitudinis, quia ejus desiderium non est integrè satiatum: sed animæ extra corpus positæ deest aliquid ad integritatem suæ perfectionis, & complementum sui desiderii: cùm enim naturaliter sit pars humanæ naturæ, quæ ex anima conjuncta corpori consurgit, anima extra corpus erit pars extra totum, & proinde non integrè perfecta.

XI. Tertia. Homo ex anima, & corpore constans peccat, vel rectè agit; ergo ei debetur, & secundum animam, & secundum corpus pœna, vel præmium: Cùm autem hoc in hac vita non consequatur, cùm sæpè boni affligantur, & mali prosperentur, oportebit, ut anima, & corpus iterum conjungantur, quo utrumque plenam pro meritis retributionem consequatur. Hanc rationem expendit S. Th. 4. *Contra gentes*, *c.* 79.

XII. Quarta. Donum Christi potentius est peccato Adæ: sed ex peccato Adæ inducta est mors corporis, ergo per donum Christi est reparanda, quod in resurrectione fiet. Et hic erat discursus Pauli, 1. *Cor.* 15. ubi cum *v.* 16. dixisset, si Christus non resurrexit, neque mortui resurgunt inanis est fides nostra subinfert, v. 18. *Ergo, & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantùm sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitia dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam homines moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur.*

Ex quo sequitur alia ratio. Nam membra debent conformari capiti: sed Christus caput nostrum resurrexit, & semper vivet in anima, & corpore, ergo & homines qui sunt ejus membra resurgent, ac semper vivent. Quò spectant verba S. Leonis, Serm. 1. de Ascensione Domini: *Quò præcessit gloria Capitis: eò spes vocatur, & corporis.*

§. III.

Fundamenta Contraria.

XIII. Argumenta, quibus olim Philosophi Gentiles, & quidam Hæretici resurrectionis fidem oppugnarunt, omnia ferè ex naturali ratione deprompta fuerunt, velut qui nihil quod naturæ facultatem excederet, possibile existimarent, Dei potentiam, aut ignorantes penitùs, aut naturæ terminis æstimantes. Unde Christus, Matth. 22. v. 29. benè respondit: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Quocirca Christianus vera fide omnipotentiæ Dei imbutus, & quod non sit impossibile apud Deum omne Verbum, *Luca.*1. *v.* 37. facilè omnia apparenter contraria dissipabit. Qui tamen eorum solutionem optabit eam petat à Tertulliano, *l. de Resurrect. Carnis contra Marcionitas*, & ab Augustino, *l.* 22. *de Civit. Dei*.

XIV. Quæ verò in Scripturis ab hac fide dissonantia cuipiam videri possent, breviter proponemus, & diluemus.

Primò, Psalm. 77. v. 39. anima hominis vocatur *Spiritus vadens, & non redi-*

rediens. Sap. 16. v. 14. *Cùm exierit spiritus non revertetur*, Psalm. 38. v. 14. *Remitte mihi, ut refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero*. Et Job. 7. v. 9. *Sicut consumitur nubes, & pertransiit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet*.

XV. Respondeo ex omnibus allatis textibus evinci solùm, quòd anima hominis vi naturali non possit redire, nec reditura sit, aut reversura ad corpus suum quod reliquit mortale, & homo qui fuit, non amplius naturaliter erit, & qui semel ad inferos descendit, non ampliùs ascendet ad statum præsentis vitæ mortalis, quod indicat Job verbis sequentibus: *Nec revertetur ultra in domum suam*. Cæterùm quòd Dei supremâ potentiâ possit spiritus cum exierit reverti, exprimitur in loco Sapientiæ allato, ubi v. 13. sic dicitur: *Tu es enim Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis*. Deunde subditur: *Homo autem occidit quidem per malitiam, & cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, quæ recepta est. Sed tuam manum effugere impossibile est*. Quid ergo clarius?

XVI. Replicabis, Job. 14. v. 12. *Homo cùm dormierit, non resurget; donec atteratur Cœlum, non evigilabit, nec consurget de somno suo*. Sed Cœlum, utpote incorruptibile, nunquam atteretur; ergo homo cum mortuus fuerit nunquam resurget ad vitam: ideoque subjungitur, v. 14. *Putas ne mortuus homo rursum vivet?*

XVII. Respondeo ad minorem cum S. Th. q. 75. Suppl. a. 1. ad 1. *Quod Cœlum nunquam atteretur quantum ad substantiam; sed quantum ad effectum virtutis, per quam movet ad generationem, & corruptionem inferiorum, ratione cujus dicit Apostolus*, 1. Cor. 7. Præterit figura hujus mundi. Sensus igitur verborum Job non est quod homo nunquam resurget, cujus oppositum ex ipso §. præcedent. ostensum est. Sed quod homo non resurget, donec durat hoc seculum, seu donec non veniat consummatio seculi, quando Cœli atterentur, idest, cessabunt à motu, & influxu in hæc inferiora: quod tempus indicavit Job. v. 14. cum dixit: *Expecto donec veniat immutatio mea*. Cæterùm hominem aliquando à morte surrecturum indicant illæ voces, *dormire, evigilare, somnus*, quibus utitur Job. Et sæpe utitur Scriptura, ut commendet nobis fidem, & spem resurrectionis.

XVIII. Secundò, objici potest. Paulus, 1. *Cor.* 15. *v.* 8. supra citatus videtur probare resurrectionem ex remuneratione laborum, quos in hac vita sustinent Sancti, qui si in hac vita tantùm confidentes essent, miserabiliores essent omnibus hominibus: sed sufficiens remuneratio laborum omnium hominis potest esse in anima tantùm. Non enim oportet quod instrumentum simul cum operante remuneretur: Corpus autem instrumentum animæ est.

Et confirmatur. Nam in Purgatorio, ubi animæ puniuntur pro his quę gesserunt in corpore, anima sine corpore punitur; non ergo oportet ponere resurrectionem corporum, sed sufficit ponere resurrectionem animarum, quæ est dum transferuntur de morte culpæ, & miseriæ in vitam gratiæ, & gloriæ.

XIX. Huic objectioni quam sibi proponit S. Th. a. 1. citato respondet ipse ad 3. neg. min. Nam *Anima non comparatur ad corpus solùm ut operans ad instrumentum, sed etiam ut forma ad materiam. Unde operatio est conjuncti, & non tantùm animæ, ut patet per Philosophum in* 1. *de anima* (text. 64. & 66.) *Et quia operanti debetur operis merces, oportet, quòd ipse homo compositus ex anima, & corpore operis sui mercedem accipiat*.

XX. Ad confirmat. Respondet idem S. Doctor, ibidem: Quòd *venialia sicut dicuntur peccata, quasi dispositiones ad peccandum, non quòd simpliciter habeant, & perfectè rationem pec-*

cati : ita pœna , quæ eis redditur in Purgatorio , non est simpliciter retributio , sed magis purgatio quædam , quæ seorsùm fit in corpore per mortem , & incinerationem , & in anima per purgatorii ignem .

XXI. Tertiò , objici potest . Ultimum rei est perfectissimum in re : sed perfectissimus status animæ est quod sit separata à corpore , quia in hoc statu conformior est Deo , & Angelis, & magis pura , quasi separata ab omni extranea natura ; ergo separatio à corpore est ultimus status ejus. Et ita ex hoc statu non redit ad corpus , sicut nec ex viro fit puer .

XXII. Huic argumento , respondet S. Th. ibid. ad 4. *Quod cæteris paribus perfectior est status animæ in corpore , quàm extra corpus : quia est pars totius compositi , & omnis pars integralis materialis est respectu totius . Et quamvis sit Deo conformior secundum quid , non tamen simpliciter . Tunc enim simpliciter loquendo est aliquid maximè Deo conforme , quando habet quidquid conditio sua natura requirit ; quia perfectionem divinam tunc maximè imitatur . Unde cor animalis est maximè Deo conforme in mobili quando movetur , quàm quando quiescit ; quia perfectio cordis est in moveri , & ejus quies est ejus destructio .*

XXIII. Quartò , objici potest . Dominus , *Matth.* 22. *v.* 31. probat resurrectionem , ex illis verbis : *Ego sum Deus Abraham , & Deus Isaac , & Deus Jacob ; quia Deus non est Deus mortuorum , sed viventium :* Sed quando ea verba dixit , Abraham , Isaac , & Jacob non vivebant corpore , sed solùm anima ; ergo vel resurrectio erit solùm animarum , vel Christus corporum resurrectionem contra Sadducæos efficaciter non probat .

XXIV. Respondeo primò . Quod Sadducæi ideo negabant resurrectionem , quia credebant humanas animas esse mortales : & ideo probata contra eos animæ immortalitate, probata erat corporum resurrectio. Respondeo secundò , ex S. Th. citato a. 1. ad 2. *Quod Anima Abraham non est propriè loquendo ipse Abraham , sed est pars ejus , & sic de aliis . Unde vita animæ Abrahæ non sufficeret ad hoc , quod Abraham sit vivens , vel quod Deus Abraham sit Deus viventium, sed exigitur vita totius conjuncti , scilicet animæ , & corporis : Quæ quidem vita quamvis non esset actu , quando verba proponebantur , erat tamen in ordine utriusque partis ad resurrectionem . Unde Dominus per illa verba subtilissimè , & efficaciter resurrectionem probat .* Quasi diceret , Deum non esse Deum eorum , qui sic mortui sunt , ut nec in re , nec in certa expectatione vivant perfectâ vitâ viventium . Ideo autem Dominus hoc testimonio ex Moyse , *Exod.* 3. *v.* 6. usus est , cum posset alia producere ; quia Sadducæi contra quos agebat , solos libros Moysi recipiebant , ut testantur Origenes , Hieronymus , & alii in *c.* 22. *Matthæi* .

XXV. Quintò , obici potest . Sicut per peccatum Adæ inducta est mors corporalis , sic mors spiritualis animæ quæ est separatio animæ à Deo , est inflicta homini pro peccato mortali ; sed de morte spirituali nunquam redit homo ad vitam post sententiam damnationis acceptam ; ergo nec de morte corporali ad vitam corporalem erit regressus .

Respondet S. Th. ad 5. *Quòd mors corporalis est introducta per peccatum Adæ , quod est morte Christi deletum . Unde pœna illa non manet in æternum . Sed peccatum mortale , quod mortem æternam per impœnitentiam inducit, ultra non expiabitur : Et ideo mors illa æterna erit .*

D U-

DUBIUM II.

Utrum Resurrectio futura sit omnium generaliter.

§. I.

Quædam Præmittuntur.

I. PRocedit præsens Dubium attenta lege generali de resurrectione in fine mundi secutura. Nam in aliquibus ex speciali privilegio fuisse anticipatam, non diffitemur, qui proinde, si iterum mortui non sint, in fine mundi cum aliis non resurgent, cum corpore, & anima jam viventes reperiantur.

Hoc in primis de S. Virgine Dei Matre piè credit Ecclesia, omniumque Theologorum firmat consensus, ut oppositum asserere ad minus temeritatis notam non effugeret. Primò. Quia decuit ut Dominus gloriæ, qui etiam post partum incorruptam servavit ejus virginitatem, ipsius postquam migravit, immaculatum corpus incorruptum servatum, translatione honoraret ante communem, & universalem resurrectionem, ut ex Damasceno recitat Ecclesia.

Secundò. Quia si tam gloriosæ Virginis corpus adhuc esset super terram, non permisisset Deus illud latere, & inhonoratum relinquere, sed sicut alia Sanctorum corpora debitæ venerationi exponi voluisset.

Tertiò. Quia id à veteribus traditum est. A Juvenale Hierosolym. Episcopo apud Nicephorum, *l. 2. c. 23.* & apud Damascenum, *Orat. 2. de Assumtione*, qui duo acceperunt, ex *lib. 3. c. 40. Hist. Euthimiaca*, in qua inducitur Juvenalis præfatus hæc dicens Martiano Imperatori Chalcedone tunc agenti in Synodo cum reliquis Palæstinæ Episcopis. Epiphanius etiam idem tradit, *Hæres. 78.* cum aliis, de quibus Baronius, *ad ann. Christi 48.*

II. S. Thomas infra, *q. 77. in argum. 2.* hoc idem supponit, quod & probabile reputat de Joanne Evangelista (quod tamen non adeo certum est, quamvis hoc dicat Nicephorus, *l. 2. c. 40.*)

III. Eodem privilegio donatos fuisse SS. Patres, qui cum Christo resurrexerunt (sicut dicitur, Matth. 27. v. 52. *Et monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexerunt*) testatur idem S. Th. ibid. ad 3. his verbis: *De illa resurrectione Sanctorum cum Christo videtur dubitare Hieronymus in Serm. de Assumptione* (seu, Epist. 10. ad Paulam, & Eustochium, quæ falsò Hieronymo adscribitur) *utrum scilicet peracto resurrectionis testimonio iterum mortui sint, ut sic eorum fuerit magis resuscitatio quædam* (*sicut fuit Lazari, qui iterum mortuus est*) *quàm vera resurrectio, qualis erit in fine mundi; an ad immortalem vitam verè resurrexerint, semper in corpore victuri, in Cœlum cum Christo ascendentes corporaliter, ut Glossa dicit, Matth. 27. Et hoc videtur probabilius: quia ad hoc, quòd verum testimonium de vera Christi resurrectione proferrent, congruum fuit, ut verè resurgerent, sicut Hieronymus ibidem dicit. Nec eorum resurrectio propter ipsos accelerata est, sed propter resurrectionem Christi testificandam. Quod quidem testimonium erat ad fundandam fidem novi Testamenti. Unde decentiùs factum est per Patres veteris Testamenti, quàm per eos, qui jam novo Testamento fundato decesserunt.*

Tamen sciendum est, quòd etsi de resurrectione eorum in Evangelio mentio fiat ante resurrectionem Christi, tamen, ut per textum patet, intelligendum est, per anticipationem esse dictum, quod frequenter historiographis accidit. Nulli enim vera resurrectione ante Christum resurrexerunt: eò quòd ipse est, Primitiæ dormientium *ut dicitur, 1. Cor. 15. Quamvis fuerint aliqui resuscitati ante Christi resurrectionem, ut de Lazaro patet.* Hæc S. Thomas cohærenter ad ea, quæ dixerat *3. p. q. 53. a. 3. & Lect.*

Digitized by Google

& Lect. 3. in cap. 15. primæ ad Cor. Quæ à studioso in hac materia notanda sunt.

IV. Idem privilegium habituros fore Henoch, & Eliam de quibus supra, *Qu. de Antich. Dub. 6. §. 4. n. 24.* diximus post triduum surrecturos, & per nubem in cœlum assumendos esse, utique non amplius moritaros. His prænotatis.

§. II.

Veritas Catholica stabilitur.

V. DIco. Generali lege omnes omnino mortui, qui ante ex privilegio, ut dictum est, non resurrexerint non ampliùs morituri, in fine mundi resurgent. Primò. Quia id Christus apertè pronuntiavit, Joann. 5. v. 28. his verbis: *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei; & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Quod ante prædixerat Daniel. c. 12. v. 2. *Multi de his qui dormiunt in terra pulvere evigilabunt, alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant semper* — Nec officit quod dicat: *Multi qui dormiunt.* — Nam ut dicit S. Th. q. 75. Suppl. a. 2. ad 2. *Augustinus, lib. 20. de Civit. Dei, c. 23. exponit* multa, *idest*, omnes. *Et hic modus loquendi frequenter invenitur in Sacra Scriptura.* Sic, *Gen. 17. v. 5.* Abraham *Pater multarum gentium* constituitur: de quo tamen, *c. 22. v. 18.* dicitur: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes.* Simili etiam modo Paulus, *ad Rom. 5.* modò multos, modò omnes dicit ex unius delicto constitui peccatores.

Addit S. Thomas ibi: *Vel particulatio potest intelligi quantum ad pueros damnatos in limbo; qui quamvis resurgent, non propriè dicuntur evigilare; cùm nec sensum pœnæ, & gloriæ habituri sint. Vigilia enim est solutio sensus.*

VI. Secundò. S. Paulus, *Act. 4. v. 15.* exponens fidem suam coram Præside, inter alia, dicit: *Spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum.* Quibus confitetur, non solum bonos resurrecturos, sed etiam malos. Et hoc repetit, Rom. 14. v. 10. & 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum.*

VII. Ratio quoque adest, ex S. Th. hoc *a. 2. in arg.* Sed contra. Nam ad hoc futura est resurrectio, ut omnes judicentur, & recipiat unusquisque pœnam, vel præmium, & quantum ad animam, & quantum ad corpus, ut dictum est Dub. praced. Sed omnibus sine exceptione debetur, *vel pœna, vel præmium, vel pro merito proprio, sicut adultis, vel pro merito alieno, sicut parvulis;* ergo omnium futura est resurrectio.

VIII. Deinde ut dicit S. Tho. hoc art. 2. *Ea, quorum ratio sumitur ex natura speciei, oportet similiter inveniri in omnibus quæ sunt ejusdem speciei:* Sed ratio resurrectionis est ex natura speciei animæ: *Quæ in perfectione ultima speciei humanæ esse non potest à corpore separata* (ut Dub. præced. dictum est:) ergo *Nulla anima in perpetuum remanebit à corpore separata; & ideo necesse est, sicut unum, ita & omnes resurgere.*

IX. Ex his consequitur primò. A generali lege resurrectionis non esse eximendos eos, qui sub finem mundi erunt superstites. Nam ut Quæst. preced. dictum est, hi omnes universali conflagratione erunt interituri, ac deinde cum aliis resurrecturi.

X. Consequitur secundò. Quoad resurgendum nullam fore differentiam inter bonos, & malos: hoc enim constat ex Scripturis allatis, & ratione præfata: quia omnes, tùm quoad animam, tùm quoad corpus recipere debent, vel pœnam, vel præmium.

mium. Unde in Symbolo Athanasii sic profitemur: *Ad cujus adventum omnes resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem; & qui bona egerunt ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.*

XI. Consequitur tertiò. Resurrecturos fore non solùm adultos, sed & parvulos qualescumque fuerint, sive baptizati, sive non, & etiam qui non nati ex utero, sed in eo suffocati interierunt. Ut & hi recipiant præmium, vel pœnam, non pro merito proprio, sed pro merito alieno, ut infra in solutione argumentorum dicetur.

§. III.

Objectiones Solvuntur.

XII. Quidam Hebræorum opinati sunt, non omnes mortuos ad vitam redituros, sed tantum justos. Primò ex Isaia, c. 26. v. 14. *Morientes non vivant, gigantes non resurgant.* Et v. 19. *Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent.* Et, *cap.* 43. *v.* 17. de malis, qui populum Dei afflixerunt: *Simul* (inquit) *obdormierunt, nec resurgent.*

Secundò. Psalm. 1. v. 6. *Non resurgent impii in judicio.* Et 2. *Machab.* 7. *v.* 14. Quartus ex septem fratribus sic ad Antiochum: *Potiùs est* (inquit) *ab hominibus morti datos spem expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit.*

XIII. Respondeo ad textus primo loco allatos; Isaiam non negare, impios surrecturos absolutè, sed negare eos surrecturos, ut surgent justi, nempe, ad vitam. Nam impii resurgendo transibunt de morte ad mortem, nempe, de morte temporali ad æternam. Unde S. Joannes, *in Apoc.* 20. *v.* 14. dicit: *Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.* Unde malorum resurrectio, qui in stagnum ignis mittentur, erit illis secunda mors: & ideo non resurgent, nempe, ad vitam æternam.

XIV. Ad secundum ex *Psalmo* 1. Respondeo primò cum S. Thom. dicto a. 2. ad 1. *Quod Psalmista loquitur de spirituali resurrectione, qua impii non resurgent in judicio discussionis conscientiæ, ut Glossa exponit. Vel loquitur de impiis, qui sunt omnino infideles, qui non resurgent, ut judicentur. Jam enim judicati sunt.*

Respondeo secundò. Quod impii non resurgent in judicio, idest non *stabunt* animo, neque *consistent* cum justis, quia separati à justis fracti animo, & omni spe destituti, cum tremore, ac desperatione expectabunt contra se sententiam Judicis. Unde non resurgere in judicio, est in eo causâ cadere, seu causam amittere. Quare ibi sermo non est de resurrectione corporum, sed de animorum erectione, alacritate, & spe; hac enim impii non resurgent, idest non erigentur. E' contra: *Tunc stabunt justi in magna constantia adversùs eos, qui se angustiaverunt &c.* Sap. 5. v. 1. quò Lectorem mitto. Ibi enim videbit fusè descriptam, & Justorum alacritatem, & impiorum desperationem.

Ad id quod additur ex 2. *Machab.* patet, quòd Martyr ille Machabæus non dixit, impium tyrannum absolutè non resurrecturum, sed addidit *Ad vitam*, quasi sit quædam resurrectio ad mortem impiorum propria, ut dicebamus.

XV. Contra idem objici potest ex novo Testamento, ubi solis justis videtur promissa resurrectio. Nam, *Jo.* 6. *v.* 39. & 40. dixit Christus: *Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me Patris, ut omne quòd dedit mihi non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium, & credit in eum habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.* Et *Luca* 20. ubi pro-

bat resurrectionem contra Sadduceos, *v.* 35. *&* 36. de solis justis dicit, quod digni habebuntur *Resurrectione*; & illi soli erunt *filii resurrectionis*.

XVI. Respondeo primò, neg. assumtum. Nam Christus, *Jo.* 5. *v.* 28. ut supra ostendimus, omnes, qui in monumentis sunt dicit esse surrecturos, *& qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii*; ergo sentit, omnes omnino, sive bonos, sive malos fore resurrecturos. Igitur

Respondeò secundò. Ideo Christum sæpè usum fuisse argumentis, quæ solam resurrectionem justorum probare viderentur: quia quæstio potissimum agebatur de beata resurrectione, in qua justi expectabant suorum laborum mercedem, & participationem Regni in Christo, quam ipse annuntiabat, & quam Prophetæ, aliique Sancti, veteris etiam Testamenti sibi sperabant, & aliis fidelibus promittebant.

Eadem ratione Paulus, 1. *Thessal.* 4. & 1. *ad Cor.* 15. non videtur aliam resurrectionem agnoscere, quam justorum, quia, nempe, spe beatæ resurrectionis eos ad quos scribebat, ad Christi fidem tenendam volebat accendere.

XVII. Sed dices, *Rom.* 6. *v.* 5. dicere: *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus*. Et, 1. *Cor.* 15. ex quo Christus resurrexit, arguit, quod & nos resurgemus; ergo sentit illos solos resurrecturos, qui conformes sunt morti, & resurrectioni Christi. Hi autem erunt soli boni.

XVIII. Respondeo cum S. Thom. a. 2. citato ad 3. *Quod omnes tàm boni, quàm mali conformantur Christo vivendo in ista vita in his, quæ ad naturam speciei pertinent, non autem in his, quæ pertinent ad gratiam. Et ideo omnes ei conformabuntur in reparatione vitæ naturalis, non autem in similitudine gloriæ, sed soli boni.*

XIX. Objicies tertiò. Contra idem. Pœna non dimittitur, nisi ablatâ culpa: sed mors corporalis est pœna peccati originalis; ergo cùm non omnibus sit dimissum peccatum originale, non omnes resurgent.

XX. Respondet S. Thom. a. 2. sæpe allato, ad 4. *Quod mortem, quæ est pœna originalis peccati, qui in originali decesserunt, exsolverunt moriendo. Unde non obstante originali culpâ possunt à morte resurgere. Pœna enim originalis peccati magis est mori, quàm morte detineri.* — Addo quod sicut qui è carcere ducitur ad mortem, non dicitur liberari è carcere, quia liberatio sonat beneficium: ita qui à morte suscitatur ad vitam, ut sic in corpore, & anima puniatur, non censetur à morte liberari, sed de morte transit in mortem, eamque priori morte deteriorem, ut supra dictum est.

XXI. Objicies quartò. Saltem pueri, qui in materno utero decesserunt, non resurgent: hi enim cum nondum nati fuerint, nec nativitate gratiæ, nec naturali non possunt renasci, aut regenerari. Resurrectio autem regeneratio vocatur à Christo, *Matth.* 19. *v.* 28.

XXII. Respondet S. Tho. citato loco ad 5. *Quod renascimur per gratiam Christi nobis datam: sed resurgimus per gratiam Christi, quæ factum est, ut naturam nostram susciperet, quia ex hoc ei in naturalibus conformamur. Unde illi qui in maternis uteris decedunt, quamvis renati non fuerunt per susceptionem gratiæ, tamen resurgent propter conformitatem naturæ ad ipsum, quam consequuti sunt ad perfectionem humanæ naturæ pertingentes.* Hæc S. Tho. Addi potest, quod duplex est nativitas, in utero scilicet, & ex utero. De prima dictum est, Matth. 1. v. 20. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* De secunda, Lucæ 1. v. 35. *Quod nascetur ex te sanctum.* Pueri ergo in maternis uteris decedentes nati sunt in utero, esto non ex utero, & per veram generationem acceperunt esse humanum, unde eis competere potest resurrectio, seu rege-

generatio ad vitam naturalem, non tamen ad vitam æternam, de qua fortè ibi loquitur Christus.

DUBIUM III.

An Resurrectio sit Naturalis?

§. I.

Quibusdam præmissis resolvitur Dubium.

I. NOtat S. Tho. hac *q.* 75. *a.* 3. Quòd actio aliqua potest se habere ad naturam tripliciter. Primò. Ita ut natura nec sit principium talis actionis, nec terminus. Et talis actio vel est à principio supra naturam, ut glorificatio corporis, vel à principio alio quocumque, ut motus violentus lapidis sursum, qui pro termino habet quietem violentam. Secundò. Ita ut principium, & terminus motus sit natura, ut in motu lapidis deorsum. Tertiò. Ita ut terminus motus, vel actionis sit natura, sed non principium: ut illuminatio cæci, quia visus naturalis est, sed illuminationis principium est supra naturam: Quandoque autem aliquid aliud, ut acceleratio florum, vel fructuum per artificium facta. Quod autem principium sit natura, & non terminus, esse non potest: quia principia naturalia sunt ad determinatos effectus definita, ultra quos se extendere non possunt.

Operatio ergo, vel motus primo modò se habens ad naturam nullo modo potest esse naturalis, sed vel est miraculosa, si sit à principio supra naturam, vel violenta si sit à quocumque alio principio. Operatio autem vel motus secundo modo se habens ad naturam est simpliciter naturalis. Sed operatio, quæ tertiò modo se habet ad naturam non potest dici simpliciter naturalis, sed secundum quid, in quantum scilicet perducit ad id, quod secundum naturam est; sed vel dicitur miraculosa, vel artificialis, aut violenta. Naturale autem propriè dicitur, quod secundum naturam est: secundum naturam autem esse dicitur habens naturam, & quæ consequuntur naturam, ut patet in 2. Physic. Unde motus simpliciter loquendo non potest dici naturalis, nisi ejus principium sit natura. Hæc à Sancto Thoma pro clara explicatione præmissis.

II. Dico cum eodem: Resurrectio simpliciter loquendo est miraculosa, non naturalis, nisi secundum quid. Id probat hoc discursu pro prima parte. Ut aliquid sit simpliciter naturale, seu secundum naturam, debet habere in natura aliquod principium sui: sed resurrectio corporum nullum habet in natura principium sui; ergo &c. Min. prob. Principium, vel potest esse activum, ut in lapide principium motus deorsum, & in alterationibus naturalibus animalium; vel passivum, nimirùm potentia passiva naturalis ad recipiendum effectum: sed in natura nulla est potentia activa ad resurrectionem operandam, neque ad ponendum dispositiones ad illam, quibus anima rationalis iterum suo corpori uniatur: neque potentia passiva, nam potentia passiva naturalis semper habet aliquam potentiam activam in natura sibi correspondentem, quæ, ut probatum est, ad resurrectionem in natura non est; ergo &c.

III. Confirmatur. Ut naturaliter contingere posset resurrectio, deberet in natura adesse principium activum ad ponendam ultimam perfectionem, scilicet formam, vel saltèm ad ponendam ultimam dispositionem in materia, quâ positâ naturaliter, ac necessariò forma ei uniatur; ut patet in generatione hominis in qua secundum fidem generans naturale non producit formam, sed solum ultimam dispositionem ad ejus unionem: sed principium activum naturale nec potest ponere formam, nec ultimam dispositionem ad illam, materiam scilicet organizando, & applicando ad e-

Digitized by Google

jusdem formæ introductionem: sive quia contingit, eam materiam dissipari, commisceri, & sub aliis formis divisam reperiri. Sive quia causarum universalium, à quibus tale agens pendet in agendo, diversus est influxus, diversum tempus, diversæ circumstantiæ limitantes operationem causæ secundæ ad hunc singularem effectum potius, quàm ad alium: sive quia ipsi animæ postquam est separata nulla naturalis corporis dispositio accidere potest, propter quam reuniri debeat, vel possit suæ materiæ; ergo &c.

IV. Hinc Philosophus, lib. 2. de Generat. text. 70. *Ea* (inquit) *quorum substantia est corruptibilis, redire eadem specie, non numero.* Et vulgatum est illud ejusdem axioma, *in Cap. de Oppositis:* Non dari regressum à privatione ad habitum. Idem sentiunt Dionysius, *c. 6. de divinis Nominibus.* Chrysostomus, *Homil. 65. in Jo.* Ambrosius, *lib. 4. in c. 4. Lucæ.* Augustinus, *l. 22. de Civit. Dei, c. 4.* Gregorius, *Homil. 10. in Ezechiel.* Et Angelicus Doctor, tùm hìc, tùm *lib. 4. Contra gentes, c. 81.* & *Quolibeto 4. a. 5.* & omnes communiter.

V. Secunda verò pars ex eo colligitur, quia terminus resurrectionis est vita naturalis ejusdem hominis: & in materia potest inveniri aliqua proportio ad animam, sicut & in anima, utpote naturaliter parte, aliqua inclinatio ad suum totum. Verùm quia in natura nullum est principium, quod possit talem reunionem operari, vel ad eam disponere: ideo esto possit dici resurrectio naturalis secundum quid, absolutè tamen, & simpliciter supernaturalis est, ac miraculosa, non solum secundum modum quo fiet, sed etiam quatenus est reparatio unius, & ejusdem qui fuit mortuus. Unde (concludit S. Th. hoc a. 3. in C.) *Etsi ponatur esse aliqua potentia passiva ex parte corporis, seu etiam inclinatio quæcumque ad animæ conjunctionem, non est talis, quòd sufficiat ad rationem motus naturalis.*

VI. Sed dices. Ut dicit Damascenus, l. 3. Fidei, c. 14. *Quod communiter in omnibus conspicitur, illud naturam characterizat in his, quæ sub ipsa sunt, individuis.* Sed ex dictis resurrectio erit omnium; ergo est naturalis.

Respondet S. Thom. hoc a. 3. ad 1. *Quod Damascenus loquitur de illis, quæ inveniuntur in omnibus individuis ex principiis naturæ causata. Non enim si divina operatione omnes homines dealbarentur, vel in uno loco congregarentur, sicut tempore diluvii factum est, propter hoc albedo esset proprietas naturalis, hominis, vel esse in tali loco.*

VII. Dices secundò. Illud, ad quod tota naturæ expectatio intendit, maxime videtur esse naturale: sed resurrectio, & glorificatio Sanctorum est hujusmodi, unde, *Rom. 8. v. 19.* dicitur: *Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat;* ergo resurrectio erit naturalis.

Respondet S.Th. hoc a. 3. ad 4. *Quod tota operatio naturæ est sub operatione divina, sicut operatio inferioris artis sub operatione superioris. Unde sicut omnis operatio inferioris artis expectat aliquem finem, ad quem non pervenitur, nisi operatione artis superioris inducentis formam, vel utentis artificio facto: ita ad ultimum finem, ad quem tota expectatio naturæ intendit, non potest perveniri operatione naturæ: & propter hoc consequutio ejus non est naturalis.*

§. II.

An Resurrectio naturali ratione cognosci queat?

VIII. Quia superius, *Dub. 1.* ex S. Th. hac *q. 75. a. 1.* aliquibus rationibus probavimus futuram resurrectionem. Et insuper hoc *art. 3. in 2. argum.* proponit auctoritatem Gregorii, *l. 14. Moral. c. 28.* dicentis: *Qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certè*

hanc

bane ex ratione tenere debuerant. Quid enim quotidie mundus in elementis suis, nisi resurrectionem nostram imitatur? Et ponit exemplum de luce, *quæ quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo revocatur.* Et de arbustis, *quæ viriditatem amittunt, & quasi resurgentia reparantur.* Et de seminibus, *quæ putrescentia moriuntur, & rursus germinando quodammodo resurgunt.* Quod etiam exemplum Apostolus ponit, 1. *Cor.* 15. *v.* 36. & 37. Propterea datur locus quæsito, an ratione naturali resurrectio probari possit. Cui

IX. Respondeo. Quod etsi probabili aliqua ratione cognosci, & persuaderi possit resurrectio, absque fide tamen nulla ratio demonstrare potest, eam esse futuram, vel possibilem. Ita S. Th. exponens supra allata Gregorii exempla. Hoc, *a.* 3. *ad* 2. his verbis: *Ex rebus naturalibus non cognoscitur aliquid non naturale ratione demonstrante: Sed ratione persuadente potest cognosci aliquid supra naturam: quia eorum, quæ supra naturam sunt, ea quæ sunt in natura aliquam similitudinem repræsentant: Sicut unio animæ, & corporis repræsentat animæ unionem ad Deum per gloriam fruitionis, ut Magister dicit* (2. dist. 1.) *Et simili modo exempla, quæ Apostolus, & Gregorius inducunt, fidei resurrectionis persuasivè adminiculantur.* Et de facto lux, arbusta, & semina, licèt aliquomodo videantur resurgere, non tamen eadem numero, quæ prius, ut in resurrectione idem numero homo qui prius erat resurget.

X. Quapropter Philosophi gentiles quamvis rerum naturalium peritissimi, plerique saltem resurrectionem negarunt. Imo Tertullianus, *lib. de Præscript. c.* 7. ait: *Ut resurrectio negetur, de omnium Philosophorum schola sumitur.* Semperque fuit habita res creditu difficillima: Et cum Apostolus eam prædicaret Athenis celebri Philosophorum Schola, Alii, *Act.* 17. *v.* 18. dicebant: *Novorum Demoniorum videtur annuntiator esse:* Et v. 32. *Quidam quidem irridebant: Quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.* Et cum, *Act.* 26. de ea pariter fuisset locutus, v. 24. *Festus magna voce dixit: Insanis, Paule.*

XI. Ad rationes autem superius adductas Philosophus Ethnicus responderet, vel animam esse mortalem, vel si immortalis sit, mansuram sine corpore: sive quia nullum est agens, quod possit materiam recolligere, disponere, & organizare: sive quia si anima resumeret suum corpus, impediretur à consecutione beatitudinis: nam corpus retardaret eam à contemplatione tali, qualis ad beatitudinem sola scientia naturali cognitam potest sufficere: Fortasse etiam negaret, esse contra naturam animæ manere extra corpus, eò quod naturale sit animæ desiderare beatitudinem, quam judicio Philosophi Ethnici consequi non potest, nisi anima sine corpore existat: secundum hoc enim potest homo beatitudinem adipisci, secundum quod est natus semper vivere, idest, secundum animam: Nam quòd secundum corpus immortalitatis dote præditum, possit semper vivere, Philosophus Ethnicus cognoscere non valet.

Desiderium insuper quod anima habet ad corpus, diceret, posse satiari per Dei, & substantiarum separatarum contemplationem, in qua poneret ejus felicitatem. Et insuper punitionem, vel præmiationem sufficienter fieri in ea hominis parte, quæ est præcipuum operationis principium, etsi non in corpore, quod est merum instrumentum, & hoc maximè si Philosophus ille poneret animam non esse corporis formam, sed purè motricem, sicut nauta movet navem, & manus baculum.

XII. Præsupposita autem fide, & cognitione omnipotentiæ Dei supra naturam operantis, facilè demonstrari potest, quod resurrectio sit possibilis, & quod sit futura. Quod sit possi-

Possibilis. Quia manent materia, & forma, & causa efficiens Deus, qui potest eas unire: ac insuper: quia potentia Dei cùm sit infinita, posset corpus, & animam, etsi omnino periissent reproducere ad eundem hominem constituendum, sicut utraque de nihilo ante creavit — Quod verò sit futura, argumenta, *Dubio* 1. allata satis evincunt; quia fides præter animæ immortalitatem agnoscit infinitam Dei potentiam, ac beatitudinem supernaturalem, nec non præmiationem, ac punitionem totius hominis æternam.

XIII. Sed quæres. An saltem Angeli possint naturaliter certò cognoscere hominum resurrectionem?

Respondeo, nec bonos, nec malos Angelos posse naturaliter cognoscere, futuram aliquando generalem omnium resurrectionem, imo nec aliquam alicujus resurrectionem esse futuram, aut etiam possibilem priusquam viderint, eum resurrexisse: Quia principium resurrectionem causans, modusque illam causandi superat omnes naturæ vires, ideoque omnem naturæ cognitionem — Postquam verò aliquis resurrexerit, Angeli videntes eum qui ante mortuus erat, nunc iterum vivere, cognoscunt eum resurrexisse, & consequenter resurrectionem esse possibilem, quia cùm resurrectio sit ad vitam naturalem, terminus resurrectionis est naturaliter cognoscibilis. Sed quia in toto naturalium rerum ordine nullam causam vident, quæ potuerit hoc facere, superest, ut sciant factum esse divina virtute supra naturam agente.

DUBIUM IV.

An Resurrectio Christi sit Causa Resurrectionis nostræ.

§. I.

Resolvitur Dubium.

I. Dico cum S. Th. *Suppl.* 3. *p. q.* 76. *art.* 1. Resurrectionem Christi esse causam nostræ resurrectionis. Nam *Christus ratione humana natura dicitur Dei, & hominum mediator: Unde divina dona à Deo in homines mediante Christi humanitate proveniunt. Sicut autem à morte spirituali liberari non possumus nisi per donum gratiæ divinitùs datum: ita nec à morte corporali, nisi per resurrectionem divina virtute factam. Et ideo sicut Christus secundum humanam naturam primitias gratia suscepit divinitùs, & ejus gratia est causa nostra gratia; quia* de plenitudine ejus nos omnes accepimus, gratiam pro gratia. *Joannis* 1. *Ita in Christo incboata est resurrectio, & ejus resurrectio causa est nostra resurrectionis.* Hæc S. Th.

II. Hoc etiam probat, *in arg.* Sed contra. Primò. Nam illud, quod est primum in quolibet genere est causa eorum, quæ sunt post, *ut patet in* 2. *Metaph.* (textu 4.) *Sed Christus ratione sua resurrectionis corporalis dicitur:* Primitiæ dormientium, 1. *Cor.* 15. *&* Primogenitus mortuorum, *Apoc.* 1. *ergo ejus resurrectio est causa resurrectionis aliorum.* — Secundò. *Resurrectio Christi magis convenit cum nostra resurrectione corporali, quàm cum spirituali, qua est per justificationem: sed resurrectio Christi est causa justificationis nostra: ut patet Rom.* 4. *ubi dicitur, quòd* resurrexit propter justificationem nostram; *ergo resurrectio Christi est causa nostrę resurrectionis corporalis.*

Quia verò ad resurrectionem plures

res

res causæ concurrunt, nempe finalis, efficiens principalis, efficiens instrumentalis, meritoria, & exemplaris, de singulis agendo.

III. Dico. Causa finalis præcipua est gloria Dei. *Universa enim propter semetipsum operatus est Dominus* (Proverb. 16. v. 4.) Deinde gloria Christi, quem Deus dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius (*ad Ephes. 1. v. 22.*) Tertiò, finis proximus est præmiatio justorum, & punitio impiorum. Quartò, mundi perfectio, & ipsius animæ rationalis, quæ cum sit forma corporis non decuit, ut in æternum maneret separata à corpore.

Causa efficiens principalis est Deus: *Et sic* (ait S. Th. in C.) *Christus in quantum est Deus, est prima causa nostra resurrectionis, quasi æquivoca* (quia resuscitando homines non producit effectum sibi similem in specie) *sed in quantum est Deus, & homo resurgens, est causa proxima, & quasi univoca nostra resurrectionis. Causa autem univoca agens producit effectum in similitudinem formæ suæ. Unde non solùm est causa efficiens, sed exemplaris respectu istius effectus*, & ideo resurrectio Christi hominis est causa etiam exemplaris resurrectionis nostræ.

IV. Hoc indicavit Paulus ad Philipp. 3. v. 21. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Quò spectat illud etiam ad Rom. 8. v. 29. *Quos præscivit, ac prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui*; quæ non solum de animæ, sed etiam de gloria corporis, ac proinde de resurrectione electorum videntur dicta; ac præterea. Quia ut dictum est, Christus ut homo, est *Primitiæ dormientium, & Primogenitus ex mortuis*: Ex quibus colligitur resurrectionem Christi esse causam exemplarem resurrectionis saltem electorum. An verò sit causa resurrectionis etiam reproborum, dicetur infra.

V. Verùm quia Christi resurrectio est causa resurrectionis nostræ non primò, & per se ratione sui, sed ratione virtutis divinitatis adjunctæ: sicut albedo, quæ est in generante non ratione sui, sed ratione principiorum, quæ in generante sunt, producit albedinem in genito: Ita virtus quidem divinitatis ipsius Christi, quæ sibi, & Patri communis est, & quæ fecit resurrectionem Christi, quę est causa efficiens univoca nostræ resurrectionis, ad nostram resurrectionem principaliter agit juxta illud, Rom. 8. v. 11. *Qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit, & mortalia corpora vestra*. Sed ipsa resurrectio Christi virtute divinitatis adjunctæ est causa quasi instrumentalis resurrectionis nostræ *Operationes enim divinæ agebantur mediante carne Christi, quasi quodam organo: sicut ponit exemplum Damascenus* (l. 3. Orth. fid. c. 15.) *de tactu corporali, quo mundavit leprosum, Matth. 8. v. 3.* Ita discurrit S. Th. citato loco *in Corp.*

VI. An verò resurrectio Christi sit causa instrumentalis nostræ resurrectionis physica, an solum moralis. Licèt aliqui velint, eam esse causam solum moralem, quia cum resurrectio jam transierit, nec ampliùs existat, non potest esse causa physicè agens, esto instrumentaliter. Verùm licèt resurrectio, aliæque Christi operationes præteritæ, cùm jam physicè non existant, non possint habere rationem instrumenti physici; Humanitas tamen ipsa ut determinata per ipsas, seu quæ resurrexit, & tales actiones operata est, vel passa, cùm physicè existat, est organum divinitatis instrumentaliter physicè agens ad resurrectionem nostram, aliosque gratiæ effectus. Ita S. Th. 3. *p. q.* 56. *a.* 1. *ad* 3. dicit resurrectionem Christi esse causam efficientem nostræ resurrectionis: *In quantum humanitas Christi secundum quam resurrexit, est quodammodo instrumentum divinitatis, & operatur in virtute ejus*. Item eadem, 3. *p. q.* 49. *a.* 1. dicit Passionem Christi esse causam remissionis peccatorum

torum *per modum efficientiæ, in quantum caro, secundum quam Christus est passus, est instrumentum divinitatis.* Et *q. 50. a. 6.* dicit quod Christi mors etiam in facto esse operata est ad salutem nostram per modum efficientiæ; *in quantum scilicet nec per mortem divinitas separata fuit à Christi carne; & ideo quidquid contigit circa carnem Christi, etiam anima separata, fuit nobis salutiferum virtute divinitatis unitæ;* ergo etiam resurrectio Christi in facto esse causare poterit per modum efficientiæ resurrectionem nostram, in quantum ejus humanitas, quæ resurrexit, operatur ut instrumentum divinitatis, cui manet unita.

Resurrectio tamen Christi non est causa meritoria nostræ resurrectionis (quia meritum ejus morte fuit consummatum) sed causa meritoria sunt opera ejus antecedentia. Unde S. Th. 3. p. q. 56. a. 1. ad 3. *Resurrectio* (inquit) *Christi non est propriè loquendo causa meritoria nostræ resurrectionis: sed est causa efficiens, & exemplaris.*

§. II.

Solvuntur ea quæ obstare videntur.

VII. Primò objici potest. Posita causa sufficienti ponitur effectus: sed positâ resurrectione Christi non est sequuta statim resurrectio aliorum mortuorum; ergo resurrectio ejus non est causa nostræ resurrectionis.

VIII. Respondeo primò, minorem non esse omnino veram: Christo enim resurgente *Multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt*, ut habetur, *Matth. 27. v. 52.* ergo Christi resurrectio posita statim habuit suum effectum. Quare autem non omnia mortuorum corpora statim surrexerint.

IX. Respondeo secundò, ex S. Th. q. 76. Suppl. a. 1. ad 1. *Quod causa sufficiens statim producit effectum suum, ad quem immediatè ordinatur, non autem effectum, ad quem ordinatur mediante alio, quantumcumque sit sufficiens: sicut calor quantumcumque sit intensus, non statim in primo instanti causat calorem; sed statim incipit movere ad calorem, quia calor est effectus ejus mediante motu. Resurrectio autem Christi dicitur causa nostræ resurrectionis, non quia ipsa agat immediatè in resurrectionem nostram, sed mediante principio suo, scilicet divina virtute, quæ nostram resurrectionem faciet ad similitudinem resurrectionis Christi. Virtus autem divina operatur mediante voluntate, quæ est propinquissima effectui. Unde non oportuit, quòd statim resurrectione Christi facta, nostra resurrectio sit sequuta, sed tunc sequatur, quando voluntas Dei ordinavit.* Eodem modo respondet, *3. p. q. 56. a. 1. ad 1.*

X. Secundò objici potest. Causa resurrectionis mortuorum est divina justitia, ut scilicet corpora simul præmientur, vel puniantur cum animabus: sed justitia Dei necesse esset impleri, etiamsi Christus non esset, vel non surrexisset; ergo etiam Christo non resurgente mortui resurgerent: & sic resurrectio Christi non est causa resurrectionis &c.

XI. Respondeo cum S. Th. 3. p. q. 56. a. 1. ad 2. *Quod justitia Dei est causa prima resurrectionis nostræ: resurrectio autem Christi est causa secundaria, & quasi instrumentalis. Licèt autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc instrumentum determinatè; tamen ex quo per hoc instrumentum operatur, instrumentum illud est causa efficiens. Sic ergo divina justitia quantum est de se non est obligata ad resurrectionem nostram causandam per resurrectionem Christi: potuit enim alio modo nos Deus liberare, quàm per Christi passionem, & resurrectionem. Ex quo tamen decrevit hoc modo nos liberare, manifestum est, quòd resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis.* Videeun-

Digitized by Google

eundem S. Doctorem, *q. 76. Suppl. a. 1. ad 2.*

XII. Tertiò objici potest. Resurrectio Christi saltem non erit causa resurrectionis malorum, quia horum resurrectio nihil habebit simile resurrectioni Christi, qui resurrexit ad gloriam: mali autem resurgent ad ignominiam.

XIII. Respondeo primò cum S. Th. q. 76. Suppl. a. 1. ad 4. *Quod resurrectio omnium hominum habebit aliquid de similitudine resurrectionis Christi, scilicet quantum ad illud, quod pertinet ad vitam naturæ, secundum quam omnes Christo fuerunt conformes: & ideo omnes resurgent ad vitam immortalem: sed in Sanctis, qui fuerunt Christo conformes per gratiam, erit conformitas quantum ad ea quæ sunt gloriæ.*

Respondeo secundò ex iis quæ idem S. Doctor, *3. p. q. 56. art. 1.* dicit *ad 3.* Quod *licèt efficientia resurrectionis Christi se extendat ad resurrectionem tam bonorum, quàm malorum.* Quia enim, ut supra dixerat, *primordialis causa resurrectionis humanæ est divina justitia, ex qua Christus habet potestatem judicium facere, in quantum filius hominis est; virtus effectiva resurrectionis ejus se extendit non solùm ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt ejus judicio subjecti.... Exemplaritas tamen ejus se extendit propriè solùm ad bonos, qui sunt facti conformes filiationis ipsius ut dicitur Roman. 8.* Nam resurrectio Christi ut causa exemplaris propriè talis petit, ut exemplatum ei conformetur, non solùm corpore, sed etiam animo. Unde Paulus, Rom 6. v. 4. *Quomodo (inquit) Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.* Sicut autem Christi mors non est causa exemplaris mortis malorum, ita nec erit causa exemplaris resurrectionis malorum, qui non resurgent ad vitam animæ sed ad mortem, & quidem æternam. Unde S. Th. Lect. 5. in c. 5. Joannis: *Vita (inquit) eorum, qui vadunt in condemnationem, non est dicenda vita, sed potiùs mors æterna.*

XIV. Sed dices. Christus meruit resurrectionem etiam malis, sicut & eis meruit fidem, quamvis eis non esset profutura; sed potius ad cumulum damnationis cessura; ergo similiter potuit eis mereri, & esse causa exemplaris resurrectionis eorum, quamvis eis potiùs ad mortem esset futura.

Respondeo tamen negando antec. Christus enim meruit fidem etiam malis, & damnatis, quia quamvis eis modò non prosit quòd fidem habuerint, profuit tamen eis aliquando per fidem illuminari, ideoque beneficium eis fuit, quo tamen frui culpâ propriâ noluerunt. At resurrectio corporum nunquam profuit, nec proderit damnatis; ideoque nullum eis fuit, aut aliquando erit beneficium. Unde Dionys. Chartus. in illud 1. Cor. c. 15. *Quod impii resurgent (inquit) non erit merito Christi, sed divina ejus virtute:* idest, erit quidem causa effectiva Christus ut Deus resurrectionis malorum, eam tamen eis merito suo non comparavit.

DUBIUM V.

De Aliis ad Resurrectionem Concurrentibus.

§. I.

De voce tubæ.

Duæ aliæ causæ resurrectionem generalem promovebunt, & excitabunt, de quibus agit S. Th. *q. 76. Suppl. a. 2. & 3.* Una erit vox tubæ, altera erunt Angeli. Nunc de prima.

I. Voce, & tubâ excitandos fore ad resurrectionem, & judicium mortuos, quasi ad Tribunal Judicis citatos,

tos, prænuntiavit primò Christus, *Matth.* 24. *v.* 31. ubi de apparatu judicii loquens: *Mittet* (inquit) *Angelos suos cum tuba, & voce magna.* Secundò, Paulus, 1. ad Thessal. 4. v. 15. *Dominus in jussu, & voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de Cælo.* Et 1. Cor. 15. v. 52. *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba; canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* Tubæ etiam meminit Joannes, *in Apoc.* 10. *v.* 7. Christus tamen, Jo. 5. v. 28. solius vocis meminit, dicens: *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei.* Ex his

II. Dubitatur primò: an vox ista Filii Dei, seu clangor tubæ, futura sit sensibilis.

Respondet S. Thomas citato loco, *a.* 2. affirmativè. Quia *causam, & effectum oportet aliquo modo conjungi, quia movens, & motum, faciens, & factum sunt simul, ut patet in* 8. *Physic.* (textu 10.) *Christus autem resurgens est causa univoca nostra resurrectionis. Unde oportet quod in resurrectione corporum communi signo corporali dato, Christus resurrectionem operetur.* Et hoc colligitur ex allatis Scripturæ textibus, quos in sensu litterali interpretari nullum incommodum est. Imo sicut Domini adventus, & judicium fiet modo sensibili, ita congruum erit, ut excitatio, & convocatio ad illud sensibili modo fiat. Et hoc ut hominum naturæ sensibus utenti omnia coaptentur. Cùm enim in promulgatione legis veteris Deum flammam, & tubam adhibuisse legamus, *Exod.* 19. *v.* 18. & *Deuteron.* 4. *v.* 11. Cùm etiam sciamus legis novæ promulgationem per adventum Spiritus Sancti sensibilibus signis, nempè, tonitru, & igneis flammis factam esse, *Act.* 2. *v.* 2. & 3. Cur similiter non existimabimus, ultimum, ac terribilem Domini judicantis adventum, qui voce, & tubæ sono præeunte describitur futurus, non esse accipiendum de vera, ac sensibili voce, ac tubæ sonitu?

III. Sed dices primò. Vox Christi & tubæ per universum mundum audietur. Sed vox materialis, & sensibilis non posset per totum mundum audiri; ergo non erit vox sensibilis, sed intelligibilis, nempe, Dei imperium.

Secundò. Mortui nequeunt audire vocem materialem, & sensibilem: vocem autem, & sonum tubæ mortui audient.

Tertiò. Tuba ibi non sumitur propriè pro instrumento ex ære fabricato: Angelis enim spiritualibus tali instrumento uti non convenit; ergo nec vox, nec sonus sumitur pro voce, ac sono sensibili.

IV. Respondetur tamen ad primum. Omissâ solutione aliquorum volentium plures Angelos cum pluribus tubis mittendos esse ad diversas mundi partes, ut ab omnibus simul audiri possit: dicendum, unam fore vocem, & tubæ sonum cum Scriptura semper in singulari loquatur: audietur tamen per universum mundum, quia instrumentum erit divinæ virtutis.

V. Ad secundum respondeo cum S. Thom. loco citato ad 2. *Quod sicut forma sacramentorum habent virtutem sanctificandi, non ex hoc quòd audiuntur, sed ex hoc quod proferuntur: ita illa vox, quidquid sit, habebit efficaciam instrumentalem ad resuscitandum, non ex hoc, quod sentitur, sed ex hoc quod profertur: sicut etiam vox ex ipsa impulsione aeris excitat dormientem, solvendo organum sentiendi, non ex hoc quod cognoscatur; quia judicium de voce veniente ad aures sequitur excitationem, & non est causa ejus.* Hæc S. Tho. Dici etiam potest, vocem illam audiendam esse, quia excitatis mortuis vox illa non desinet: & ita ab omnibus resuscitatis hominibus audietur.

VI. Ad tertium respondeo, quòd dato, quòd Angeli non utentur propria, & sensibili tuba, tamen verè in aere per corporum collisionem formabunt talem sonum, & clangorem,

qua-

qualem solet edere tuba inflata. Sicut, *Exod.* 19. *v.* 16. dicitur, quòd in Monte Sina *clangor buccinæ vehementiùs obstrepebat, & timuit populus, qui in castris erat:* qui clangor sensibilis erat, eo modo quo clangor buccinæ, cùm tamen non esset buccina materialis.

VII. Cæterùm quia in textibus Scripturæ supra allatis signum hoc sensibile, quo mortui excitabuntur, modò dicitur *vox*, modo *tuba*, modo *vox*, & simul *tuba*, adhuc dubitatur, an futura sit vox tantum, an tuba tantùm, an verò vox, & sonus etiam tubæ.

S. Thomas, *a.* 2. laudato *in Corp.* postquam statuit signo sensibili mortuos excitandos ad judicium, sic prosequitur: *Quod quidem signum, ut quidam dicunt erit ad litteram vox Christi resurrectionem imperantis; sicut imperavit mari, & cessavit tempestas, Matth.* 8. *Quidam verò dicunt, quòd hoc signum nihil aliud erit, quam ipsa repræsentatio evidens Filii Dei in mundo, de qua dicitur Matth.* 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem, ita erit, & adventus filii hominis: *Et innituntur auctoritati Gregorii dicentis, quod* tubam sonare, nihil aliud est, quàm huic mundo, ut judicem, Filium demonstrare: *Et secundum hoc ipsa apparitio Filii Dei vox ejus dicitur, quia ei apparenti obediet tota natura ad corporum humanorum reparationem sicut imperanti. Unde:* In jussu *venire dicitur*, 1. *Thessal.* 4. *Et sic ejus apparitio, inquantum habet vim cujusdam imperii* Vox *ejus dicitur. Et hæc vox quæcumque sit, quandoque dicitur* Clamor, *quasi præconis ad judicium citantis. Quandoque dicitur* Sonus tubæ, *vel propter evidentiam .... vel propter convenientiam ad usum tubæ, qui erat in Veteri Testamento. Tubâ enim congregabantur ad Concilium, commovebantur ad prælium, & vocabantur ad festum. Resurgentes autem congregabuntur ad Concilium judicii, & ad prælium, quo* Orbis terrarum pugnabit contra insensatos (Sap. 5.) *& ad festum æternæ solemnitatis.* Quibus S. Thomas videtur, se nolle determinare, quodnam sit futurum signum excitans ad resurrectionem: an scilicet vera vox, an sonus tubæ, an præsentia ipsa Judicis, sed problematicè utrumque tenere. Quamvis ibi, *ad* 2. ut supra veram vocem articulatam admittat, quam fortè sonitus tubæ similis vel præcedet, vel comitabitur, vel subsequetur, cui sententiæ libentiùs subscribimus.

VIII. Quia verò S. Paulus dicit, 1. *Thessal.* 4. *v.* 15. quod *Ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli .... descendet de Cælo*. Quæritur: An hæc vox Archangeli erit eadem, ac vox Filii Dei, an verò distincta: & rursùs quis erit iste Archangelus.

Ad primum quæsitum dico, vocem Archangeli fore vocem ipsius Christi eam imperantis, & Archangeli eam proferentis, unde Paulus dicit *In Jussu, & in voce Archangeli*, idest Dei jubentis, & Archangeli eam proferendo exequentis. Sicut in Veteri Testamento Deus dicitur: *Loquutus*, quod tamen ministerio Angelorum perficiebat. Qualis autem futura sit illa vox, probabiliter creditur futura vox imperans resurrectionem, & accessum ad judicem, ut ista, quæ Hieronymo tribuitur, & quam sequitur S. Thom. Lect. 2. in c. 4. 1. ad Thess. *Surgite mortui, venite ad Judicium*. Vel ut Chrysostomus, Homil. 8. in 1. ad Thessal. 4. *Resurgant mortui*. Vel ut Theophylactus ibidem: *Apparate vos omnes: Judex enim præsto est.*

Ad secundum quæsitum, quis futurus sit iste Archangelus. Communius dicitur futurus Michael dictus Antonomasticè *Archangelus* quia Princeps militiæ Cœlestis: & sicut Gabriel delegatus fuit ad primum Dei adventum, qui opus misericordiæ fuit; ita ad secundum, qui erit opus sum-

mæ justitiæ, & potestatis, congruum erit ut delegetur Michael, qui est fortitudo Dei, & qui ut Princeps imperare poterit, ac dispensare Angelis inferioribus ministeria, quæ universali resurrectioni præstare debebunt, ut statim dicam.

§. II.

Quid agent Angeli in Resurrectione.

IX. Sanctus Thomas, *qu. 76. Supplem. a. 3.* ita de hoc scribit: *Sicut Augustinus dicit in 3. de Trinit. cap. 4.* sicut corpora crassiora, & inferiora per superiora, & potentiora ordine quodam reguntur: ita omnia corpora reguntur à Deo per spiritum vitæ rationalem: *Et hoc etiam Gregorius 4. Dialogorum* (cap. 5.) *tangit. Unde in omnibus, quæ corporaliter à Deo fiunt, utitur Deus ministerio Angelorum. In resurrectione autem est aliquid ad transmutationem corporum pertinens, scilicet collectio cinerum, & eorum præparatio ad reparationem humani corporis. Unde quantum ad hoc in resurrectione utetur Deus ministerio Angelorum. Sed anima sicut immediatè à Deo creata est, ita immediatè à Deo corpori iteratò unietur sine aliqua operatione angelorum. Similiter etiam gloriam corporis ipse faciet absque ministerio Angelorum: sicut & animam immediatè glorificat. Et istud Angelorum ministerium dicitur vox &c.*

X. Ex hac S. Tho. doctrina colligitur, quòd cùm quatuor possint in resurrectione considerari, nempe, cinerum collectio, & eorumdem præparatio ad reparationem humani corporis, ut ex eis formentur membra, ipsumque corpus, primum, & secundum fiet per Angelos partim naturali virtute, partim supernaturali. Nam dato, quòd propria, ac naturali virtute possint cineres ferè per totum orbem dispersos quasi in momento colligere, maximè ad hoc operante ferè infinità eorum multitudine; illos tamen cineres præparare, ac in formam, & organizationem humani corporis adhuc remotè disponere, & organizare, solâ divinâ, & supernaturali virtute poterunt. Quia cum cineres illi nullam retineant naturalem inclinationem ad animam semel amissam recuperandam, ut docet S. Tho. *qu. 78. Suppl. a. 3.* non possunt ad eam iterum suscipiendam virtute merè naturali formari, ac disponi.

XI. Tertium verò, nempe, reunio animæ ad corpus, non fiet Angelorum ministerio, sed immediatè à solo Deo, qui sicut immediatè se solo eam creavit: ita immediatè se solo eam reuniet, imo & ultimam dispositionem solus ponet. Aliàs sicut parentes per hoc quòd ponunt ultimam dispositionem ad unionem animæ rationalis cum corpore dicuntur generare hominem, ita Angeli, si eam ponerent, dicerentur mortuos suscitare: solus autem Deus est, qui potest mortuos suscitare, non verò Angelus, nisi fortè purè instrumentaliter. Nam licèt non possit dari causa instrumentaliter operans ad creationem, quæ est ex omnino nihilo: potest tamen dari ad resuscitationem, quæ fit ex præsupposito subjecto. Quamvis ad formalem corporum suscitationem solam Christi humanitatem instrumentum fore veriùs existimem, Angelos verò solùm ad præparandam materiam.

XII. Quartum demum, nempe, corporis gloriam à solo Deo operandam, non Angelorum ministerio, certum est. Sed hoc à Deo erit, ut à causa principali, utente tamen humanitate Christi ut instrumento, ut dictum est.

XIII. Mortui autem jam suscitati eorumdem Angelorum ministerio congregabuntur ante tribunal Christi, & ibidem boni à malis per eos separabuntur, iuxta illud, Matth. 13. v. 49. *Sic erit in consummatione seculi. Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio justorum.*

XIV. Sed dices. Quomodo tot An-

Digitized by Google

gelos dicimus ad resurrectionem corporum esse operaturos, cum dicat Paulus, 1. *Thess.* 4. v. 15. quod in Dei jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei mortui resurgent?

Respondet S. Thom. dicta qu. 76. Suppl. a. 3. ad 2. *Quòd ministerium istud erit principaliter unius Archangeli, scilicet Michaelis, qui est princeps Ecclesiæ, sicut fuit Synagogæ, ut dicitur Daniel.* 10. *Qui tamen aget ex influentia virtutum, & aliorum superiorum ordinum: Unde quod ipse faciet, superiores Ordines quodammodo facient. Similiter inferiores Angeli cooperabuntur ei circa resurrectionem singulorum, quorum custodia deputati fuerint. Et sic vox illa poterit dici unius, & plurium Angelorum.* Ex his posterioribus verbis colligo, mentem S. Thomæ esse, quòd singuli Angeli Custodes cooperabuntur ad resurrectionem singulorum, quorum custodiæ dum viverent, fuerant deputati.

XV. Sed Dubium superest: An Sancti Angeli cooperaturi sint ad resurrectionem non solum electorum, sed etiam reproborum.

Respondent aliqui, reproborum cineres colligendas, & alia ad eorum resurrectionem facienda fore à solis Dæmonibus, & ab istis in vallem Josaphat deportandos, moti ex illo, Matth. c. 24. v. 31. *Mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos ejus à quatuor ventis à summis cælorum, usque ad terminos eorum:* Ubi Angeli Dei dicuntur mittendi ad congregandos electos, nulla reproborum facta mentione.

Probabilius tamen videtur, Angelos Custodes cooperaturos ad resurrectionem suorum clientum, non solum electorum, sed etiam reproborum, ut sicut fuerunt illis dum viverent ministri divinæ misericordiæ, ita sint eis ministri divini Judicii, & justitiæ, tradendo eos Dæmonibus in æternum puniendos. Ita Christus, Matth. 13. v. 41. *Mittet* (inquit) *filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis.* Et v. 49. *Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio justorum, & mittent illos in caminum ignis.* Ideo autem loco citato ex, *Matth.* 24. de solis electis mentio fit, quia solùm loquitur de congregatione gloriosa, non de generali omnium tam bonorum, quàm malorum. Cùm enim resurrectio tam reproborum, quàm electorum sit effectus resurrectionis Christi, non est cur ab ea generaliter promovenda Angeli sancti excludantur.

QUÆSTIO IV.

De tempore, modo, loco, & termino Resurrectionis.

Tempus, modos, & locus in quo fiet resurrectio, & rursùs à quo termino fiet, erunt præsentis quæstionis argumentum ex S.Th. *in Supl. qu.* 77. & 78.

DUBIUM I.

De tempore, quo fiet Resurrectio.

§. I.

An futura sit in fine Mundi.

I. De hoc multa diximus, *qu. praced. Dub.* 2. ubi ostendimus, omnes generaliter surrecturos in fine mundi sive bonos, sive malos, sive adultos, sive pueros, exceptis tantùm aliquibus, qui ex speciali privilegio ad vitam immortalem jam surrexerunt; quæ huc revocanda sunt. Modo quæremus cum S. Thom. hac *qu.* 77. *Suppl. a.* 1. specialiter, an revera sit ad finem mundi differenda, & quare.

II. Dico ergo. Resurrectio generalis mortuorum est ad finem mundi differenda. Hac veritate nihil clarius in Scripturis. Nam *Job.* 14. v. 12. dicitur:

Digitized by Google

citur: *Homo cùm dormierit, non resurget, donec atteratur Cœlum, non evigilabit, nec consurget de somno suo.* Quomodo atterendum sit Cœlum in novissimo die supra explicavimus. Item cap. 19. v. 25. *Scio*, inquit Job, *Quod in novissimo die de terra surrecturus sum*, Joan. 6. v. 40. de eo qui videt filium, & credit in eum dicit Christus: *Et ego resuscitabo illum in novissimo die*. Et *Joan.* 11. *v.* 24. Martha de Lazaro fratre suo defuncto, ait: *Scio, quia resurget in resurrectione in novissimo die*.

III. Confirmatur. Resurrectio universalis non fiet, nisi quando erit messis omnium operum, quæ hìc seminantur, quia nomine messis intelligitur tempus generalis retributionis, quando unusquisque metet, quod seminavit: *Messis verò consummatio seculi est; Messores autem Angeli sunt*, Matth. 13. v. 39. ergo &c. — Accedit, quòd generalis resurrectio ad hoc est futura, ut omnes Christo Judici præsententur, ab eoque recipiant plenam in corpore, & anima retributionem: sed adventus Christi ad judicium futurus est in fine seculi, *Matth.* 24. *&* 25. 1. *ad Corinth.* 15. 1. *ad Thessal.* 4. *&* 2. *ad Thessal.* 2. ergo &c.

IV. Rationem autem congruentiæ dat S. Thom. *art.* 1. citato his verbis: *Sicut Augustinus dicit in* 3. *de Trinit. cap.* 4. Divina providentia statuit, ut corpora crassiora, & inferiora, per subtiliora, & potentiora quodam ordine regantur: *Et ideo tota materia corporum inferiorum subjacet variationi secundum motum cœlestium corporum. Ergo esset contra ordinem, quem divina providentia statuit in rebus, si materia inferiorum corporum ad statum incorruptionis perduceretur, manente motu superiorum corporum. Et quia secundum positionem fidei resurrectio erit in vitam immortalem conformiter Christo, qui* Resurgens ex mortuis jam non moritur, *ut dicitur, Rom.* 6. *Ideo humanorum corporum resurrectio usque ad finem mundi differetur, in quo motus Cœli cessabit.* Deinde subjungit: *Et propter hoc etiam quidam Philosophi, qui posuerunt, motum Cœli nunquam cessare, posuerunt reditum humanarum animarum ad corpora mortalia, qualia nunc habemus, sive ponerent reditum animæ ad idem corpus in fine magni anni, ut Empedocles, sive ad aliud, ut Pythagoras, qui posuit*, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi, *ut dicitur in* 1. *de Anima* (text. 53.)

V. Sed primò obstare videtur, quòd Christus, qui est caput nostrum, non distulit resurrectionem suam usque ad finem mundi; sed statim triduo post mortem resurrexit; ergo nostra resurrectio deberet post mortem triduo fieri, non autem ad finem mundi differri, ut omnes simul resurgeremus: & sic esset convenientia membrorum cum capite, quæ major esse debet, quàm membrorum ad invicem.

VI. Respondeo cum S. Tho. *art.* 1. præfato, neg. conf. Convenientia enim inter caput, & membra stat in hoc, quod membra recipiant influentiam à capite, non autem ad invicem: *Unde resurrectio Christi est exemplar nostra resurrectionis, ex cujus fide spes nobis de nostra resurrectione consurgit: Non autem resurrectio alicujus membri Christi est causa resurrectionis cæterorum membrorum. Et ideo Christi resurrectio debuit præcedere resurrectionem aliorum, qui omnes simul resurgere debuerunt in consummatione seculorum.*

Ex quo infert ibi *ad* 2. quod licèt aliqua membra sint gratiâ, & sanctitate propinquiora Christo capiti, non inde sequitur, quòd debeant prius resurgere, quam alia membra minus propinqua, quia nullum eorum pertingit ad rationem capitis, ut possit influere in resurrectionem aliorum. Quod si aliquibus, ut supra diximus, concessum est, ut prius quàm alii resurgerent, hoc ex speciali gratiæ privilegio fuit, non ex debito conformitatis ad Christum. — Qua ratione etiam dicit *ad* 3. acceleratam fuisse resur-

Digitized by Google

resurrectionem veterum Patrum, non propter ipsos, sed propter resurrectionem Christi testificandam, ad fundandam fidem novi Testamenti etiam ex Veteri. Conferantur dicta supra.

VII. Secundò obstare videtur. Quia post finem mundi nullus erit annorum numerus: at post resurrectionem mortuorum adhuc computantur multi anni, usque ad resurrectionem aliorum; ergo resurrectio generalis non erit in fine mundi. Min. prob. *Apoc.* 20. *v.* 4. dicitur: *Et vidi.... animas decollatorum propter testimonium Jesu, & propter Verbum Dei.... & vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis. Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consumentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.* Ergo non omnes simul in fine mundi resurgent.

VIII. Propter hunc Apocal. textum, ut notat S. Thomas hic *ad* 4. ex August. *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 7. fuerunt quidam hæretici, inter quos Cherinthus, *qui posuerunt primam resurrectionem futuram esse mortuorum, ut cum Christo mille annis in terra regnarent: unde vocati sunt* Chiliastæ, *quasi Millenarii.* In hanc sententiam multi etiam primorum Ecclesiæ Patrum propenderunt. Sed cum hanc quæstionem fusè tractaverimus, *Tom.* 2. *in* 1. *p. Quæst.* 2. *de Visione Dei*, *Dub.* 2. ubi etiam ostendimus, quantum ab hæresi Cherinthi, & aliorum, opinio Veterum Patrum distaret; ideo meo Lectore illuc amandato, in responsione ad præsentem objectionem cum S. Thoma me contineo.

IX. Respondeo ergo, neg. min. Nam mille anni, de quibus, *Apoc.* 20. Diabolus dicitur ligatus, significant totum tempus, quod est à Christi morte usque ad tempus Antichristi. Quo tempore propterea dicitur esse ligatus Diabolus: *Quia Christus ejus potestatem à seducendis, ac possidendis eis, qui fuerant liberandi, frænavit, atque cohibuit.* Ut loquitur Augustinus, lib. 20. de Civit. Dei, cap. 7. *Millenarius autem numerus* (inquit S. Thom.) *non significat aliquem certum numerum, sed designat totum tempus, quod nunc agitur, in quo nunc Sancti cum Christo regnant, quia numerus millenarius designat universitatem magis, quàm centenarius.... quia* decies decem *centum sunt, &* centum decies, *mille sunt. Et similiter in Psal.* 104. *dicitur:* Verbi quod mandavit in mille generationes, *idest in omnes.*

Interea verò animæ decollatorum propter Christum (idest omnes electi, ut à parte totum intelligatur) dicuntur vivere, *vitâ scilicet beatâ, & regnare cum Christo mille annis*, toto scilicet illo tempore, quod est ab illorum decollatione, seu morte usque dum resumant sua corpora: *Et hæc est resurrectio prima*, quia scilicet animæ, quæ simul cum corporibus mortuæ putabantur ab infidelibus, beatificantur, & ad meliorem statum restituuntur. In qua resurrectione, *qui habet partem, beatus est, nec secunda mors*, quæ est damnatio æterna, *habebit potestatem in illo; sed erit Sacerdos Dei, & Christi*, se ipsum semper illi offerens, laudesque decantans, *& regnabit cum illo mille annis*, hoc est toto illo tempore, quod intercedit à beata ejus morte, usque dum palàm omnibus appareat, quod sit in corpore, & anima æternaliter victurus, quod erit in generali resurrectione in fine sæculorum futura.

§. II.

An tempus Resurrectionis sit occultum?

X. Tempus, quo generalis mortuorum resurrectio fiet, dicit S. Th. hac *q.* 77. *a.* 2. esse occultum eadem ratione, qua infra, *q.* 88. *a.* 3. dicit occultum esse tempus Universalis Judicii. Et probat primò ex Augustino, *l.* 83. *Quæstionum*, *qu.* 58. dicente: *Ætas ultima humani generis, qua incipit ab adventu Domini usque ad finem seculi, quibus generationibus* com-

computetur, incertum est: sicut etiam senectus, quæ est ultima ætas hominis, non determinatum habet tempus secundum mensuram aliarum, cum quandoque sola tantum teneat temporis, quantum omnes aliæ ætates.

XI. Probat secundò sic: Resurrectionis tempus cognosci non potest, nec ratione naturali, nec revelatione. Non ratione naturali. Quia cum resurrectio non sit futura, nisi quando motus Cœli cessabit, oporteret scire, ac numerare tempus, quo motus Cœli cessabit: Sed hoc naturali ratione sciri non potest, cum enim motus Cœli sit circularis, ex natura talis motus, potiùs arguitur, quod finem non sit habiturus, sed in perpetuum duraturus; ergo ratione naturali &c. — Addo quod tam resurrectionis, quàm Judicii tempus non erit ex caussis naturalibus, sed ex voluntatis Dei beneplacito: ad hoc autem beneplacitum cognoscendum naturalis ratio pertingere nequit.

XII. *Similiter per revelationem haberi non potest* (inquit S. Th.) *ideo ut omnes sint solliciti, & parati ad Christo occurrendum. Et propter hoc etiam Apostolis de hoc quærentibus respondit Christus, Act 1.* Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. *In quo, ut August. dicit 18. de Civit. Dei c. 53.* Omnium de hac re calculantium digitos resolvit, & quiescere jubet: *Quod enim Apostolis quærentibus noluit indicare, nec aliis revelabit.* Et quod ampliùs est, *Matth. 13. v. 32.* ait se de die illo, vel hora nescire: *De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in Cœlo, neque Filius, nisi Pater.* Non quod Christus etiam ut homo (ut impiè blasphemat Calvinus) hoc ignoret, sed quia illius diei, vel horæ notitiam non sic habet, ut illam communicaret homini (de quo alibi dictum est) Usus autem est Christus tali modo loquendi, ut ab hujus Mysterii inquisitione tùm discipulos suos, tùm omnes alios fideles longissimè arceret tanquam a re, cujus scientiam Deus sibi soli reservavit.

XIII. Neque propterea quis imaginetur, ex Christi verbis, diem quidem, & horam resurrectionis esse incertam, sed tempus, ut annum, lustrum, seculum post quod futura sit, posse à nobis cognosci. Nam *dies, & hora*, phrasi in scriptura familiari, pro tempore generaliter sumitur. Et quamvis videatur nunc major esse ratio suspicandi, quod tempus illud in propinquo sit, quia scilicet multa evenerint, quæ prædicta sunt eventura ante illud tempus, nescimus tamen, an omnia sint impleta, & eo modo, quo implenda erunt, & an illis impletis dies extrema post centum, ducentos, aut mille annos futura sit. Unde qui ex illis signis diem extremam parum abesse opinati sunt, ut Ambrosius initio, *l. 10 super Lucam. Leo, Serm. 8 de Jejunio decimi mensis*, Gregorius, *homil. 1. & 15. super Evang. & l. 9. Epist. 60. ad regem Anglorum*, ut patet, falsò suspicati sunt. *Unde* (concludit S. Th.) *omnes illi, qui tempus prædictum numerare voluerunt, hactenus falsiloqui sunt inventi. Quidam enim ut August. dicit ibidem* (l. 18. de Civit. Dei c. 53.) *dixerunt, ab Ascensione Domini usque ad ultimum ejus adventum quadringentos annos posse compleri, alii quingentos, alii mille, quorum falsitas patet & patebit similiter eorum, qui adhuc computare non cessant.*

XIV. Hinc rejicienda est opinio, quam secuti fuerunt Justinus Martyr, *qu. 71.* Irenæus, *l. 5. adv. hæres. c. ultimo*, Lactantius, *l. 7 Inst. c. 14.* Hilarius, *in c. 17. Matth.* Hieronymus, *in Michea, c. 4.*, & quam sibi olim non displicuisse dicit S. Augustinus, *l. 20. de Civit. Dei, c. 7.* qui advertentes, sex diebus fuisse creationem mundi consummatam; & advertentes, quod mille anni sunt coram Deo unus dies juxta Psalm. 89. v. 4. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præteriit*, & 2. Petri 3. v. 8. *Unus*

Unus dies apud Dominum , sicut mille anni , & mille anni , sicut dies unus , insinuerunt , mundi durationem sex annorum millibus esse complendam : ita ut , sicut diei sexto successit dies Sabbati , in quo Deus ab opere conditionis mundi quievit : ita sexto millenario expleto , succedet dies magni Sabbati , in quo Deus à mundi conservatione requiescet . Quod præ cæteris explicat Lactantius loco relato .

XV. Rejicienda , inquam , venit propter Scripturæ textus supra allatos nimis apertè pronuntiantes diem novissimam mundi esse prorsùs ignotam . Neque ullum fundamentum est asserendi , sex millibus annorum , nec plus , nec minus duraturam conservationem mundi , quia sex diebus mundi creatio consummata fuit . Neque enim ad dies creationis mundi respexerunt Psalmista , & S. Petrus ; sed potiùs , ut observat S. Augustinus citato , l. 20. de Civitate Dei , *per mille annos* voluerunt significare vel *à parte totum* , vel *omnes annos* , seu temporum universitatem , ac plenitudinem ut supra , § *praecedente* , *num.* 9. cum S. Th. observatum est . Ita ut sensus utriusque sit , quòd in oculis , & æstimatione Dei unus dies , & mille anni , seu omnia tempora non differant , quia utrumque respectu æternitatis,est sicut punctum respectu temporis . Imo S. Petrus citato loco tacitè ostendit , se ignorare , quando ultima dies sit futura . Nam dicentibus : *Ubi est promissio , & adventus ejus ?* Respondet , *quia unus dies apud Dominum sicut mille anni , & mille anni sicut dies unus* . Deinde , *v.* 10. Subdit : *Adveniet autem dies Domini ut fur* . Quod dicit etiam Paulus 1. Thessal. 5. v. 1. *De temporibus autem , & momentis , fratres , non indigetis , ut scribamus vobis . Ipsi enim deligenter scitis , quia dies Domini , sicut fur in nocte , ita veniet* . Non dixissent autem hoc , si vel suspicari potuissent , diem Domini venturum sexto millenario completo , sicut sexta die completa fuit formatio mundi .

XVI. Nec etiam audiendi sunt , qui cum Gregorio , *Homil.* 19. *in Evangelia* , mundo assignantes ætates , seu horas , nimirùm , mane ab Adam usque ad Noe , horam tertiam à Noe usque ad Abraham , sextam ab Abraham usque ad Moysen : Nonam à Moyse usque ad adventum Domini , & undecimam ab adventu Domini usque ad finem mundi , dicunt : Scimus determinatè tempus , quo priores mundi ætates , seu horæ in veteri Testamento , quod fuit figura novi , durarunt ; ergo pariter sciri potest tempus , quo novum Testamentum , quod est ultima ætas , seu hora mundi , duraturum erit ; sed novum Testamentum habebit terminum in fine mundi . Unde dicitur, Matth. ultimo v. 20. *Ecce Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* . Sciri ergo potest determinatè finis mundi , & resurrectionis tempus .

XVII. His enim respondet S. Th. *q.* 77. *Suppl. a.* 2. *ad* 3. neg. conf. Nam *quamvis status novi Testamenti sit praefiguratus per statum veteris Testamenti , non tamen oportet , quod singula respondeant singulis ; praecipuè cùm in Christo omnes figura veteris Testamenti fuerint completę . Et ideo Augustinus* 18. *de Civit. Dei , c.* 52. *respondet quibusdam qui volebant accipere numerum persecutionum , quas Ecclesia passa est , & passura secundum numerum plagarum Ægypti , dicens :* Ego illâ re gestâ in Ægypto istas persecutiones propheticè significatas esse non arbitror ; quamvis ab eis , qui hoc putant , exquisitè , & ingeniosè illa singula his singulis comparata videantur , non prophetico spiritu , sed conjecturâ mentis humanæ , quæ aliquando ad verum pervenit , aliquando fallitur : *Et similiter videtur esse de dictis Abbatis Joachim , qui per tales conjecturas de futuris aliqua vera prędixit , & in aliquibus deceptus fuit* . Hæc S. Thomas .

XVIII. Similiter , nec ex quo sciamus determinatè tempus , quo incœpit mundus possumus determinatè sci-

minis venturus est. Ait Christus, Matth. 24. v. 44. & Marci 13. v. 35. *Nescitis, quando Dominus domus veniat, serò, an media nocte, an galli cantu, an mane*.

Sed cum Scripturæ tempus Judicii modo vocent diem, modo noctem, admonent nos non temporis, sed Mysterii. Unde S. Tho. *in* 1. *ad Thess.* *c.* 5 *Lect.* 1. laudata: *Quomodo autem* (inquit) *dies dicitur venire in nocte? sed sciendum, quòd utrumque est. Quia in die venit propter manifestationem cordium*, 1. *Corinth.* 4. *v.* 5. Quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: *Sed in nocte propter incertitudinem*, *Matth.* 25. *v.* 6. Media nocte clamor factus est. ecce sponsus venit.

Quare non rectè ex iis Scripturæ locis quæ diem Domini *noctem* vocant, colligit Lactantius, *lib.* 7. *Divin. Inst. c.* 19. Christum media nocte venturum ad judicium. Quamvis & Chrysostomus, *Homil.* 79. *in Matth.* assentiri videatur; sed nox dicitur, quia inopinatè veniet, sicut fur venit in nocte. Unde 1. Thessal. 5. v. 2. *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet: Cùm enim dixerint, pax, & securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus*. De hac aliqua addentur infra *Tract. de Judicio*, *Qu.* 1. *Dub.* 2. §. 1.

DUBIUM II.

De modo, & loco Resurrectionis.

§. I.

An Resurrectio futura sit in instanti?

I. Dico cum S. Tho. q. 77. Suppl. a. 4. *Quod in resurrectione aliquid fiet ministerio Angelorum, & aliquid virtute divinâ immediatè. Illud ergo quod fiet ministerio Angelorum* (ut congregatio cinerum, quæ fieri nequit sine motu locali) *non erit in instanti, si instans dicatur indivisibile temporis: erit tamen in instanti, si instans accipiatur pro tempore imperceptibili. Illud autem, quod fiet virtute divina immediatè, fiet subitò, scilicet in termino temporis, quo Angelorum opus complebitur: Quia virtus superior inferiorem ad perfectionem adducit*.

II. Idem docet, *Lect.* 8. *in c.* 15. *prima ad Cor.* ubi ad illa verba: *In momento, in ictu oculi*, hæc dicit: *Sciendum est autem, quòd* momentum *potest accipi, vel pro ipso instanti temporis, quod dicitur* nunc; *vel pro aliquo tempore imperceptibili. Tamen utroque modo potest accipi hoc, referendo illud ad diversa. Quia si hoc referamus hoc ad collectionem pulverum, quæ fiet ministerio Angelorum, tunc momentum accipitur pro tempore imperceptibili: Cùm enim in collectione illorum pulverum, fit mutatio de loco ad locum, oportet, quòd sit ibi tempus aliquod. Si autem referamus ad reunitionem corporum, & pro unione animæ, quæ omnia fient à Deo, tunc momentum accipitur pro instanti temporis: quia Deus in instanti unit animam corpori, & vivificat corpus. Potest etiam hoc quod dicit:* In ictu oculi, *ad utrumque referri. Quia si* in ictu oculi: *intelligitur tantùm apertio palpebrarum, quæ fit in tempore imperceptibili, tunc refertur ad collectionem pulverum. Si verò* in ictu oculi *intelligitur ipse subitus contuitus oculi, qui fit in instanti, tunc refertur ad unionem animæ ad corpus*. Hæc S. Thom. benè notanda. De quo videndus est S. August. *Serm.* 362. (aliàs de diversis 121.) qui est de Resurrect. mortuorum, *cap.* 17.

III. Sed resurrectionem non fore subitò, sed successivè videtur colligi ex illis verbis, Ezech 37. v. 7. *Accesserunt ossa ad ossa: & vidi, & ecce super ea nervi, & carnes ascenderunt, & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant*, quæ indicant reparationem corporum præ-

cessisse tempore conjunctionem animarum; ergo similiter erit in generali resurrectione.

Respondet S. Tho. dicta qu. 77. a. 4. ad 1. *Quod Ezechiel loquebatur populo rudi, sicut & Moyses. Unde sicut Moyses distinxit opera sex dierum per dies, ut rudis populus capere posset, quamvis omnia simul sint facta, secundum August.* (lib. 4. super Genes. ad litt. cap. 34.) *ita Ezechiel diversa, quæ in resurrectione futura sunt, expressit, quamvis omnia futura sint in instanti.* Qua responsione S. Th. loquitur in sententia S. Augustini probabiliter existimantis, mundi creationem uno momento fuisse à Deo revera consummatam; per sex dies tamen distinctam, non naturales, sed intelligibiles, quia nimirum cognitio Angelorum sexies rebus à Deo simul creatis applicata fuit, quod per sex dies Moyses expressit, ut populo rudi se accommodaret. Hanc Augustini opinionem in venerationem tanti Doctoris problematice proponit S. Thomas, 1. *p. q.* 74. *a.* 2. De hoc egimus, & nos, *Tom.* 5. *in* 1. *p. Qu.* 3. *de Opere sex dierum, Dub.* 1. quò lectorem remitto. Ubi salva reverentia S. Augustino debita in communiorem Patrum, & Doctorum, nec non litteræ Sacræ Scripturæ conformiorem sententiam propendimus, creationem mundi sex diebus veris, & naturalibus, & consequenter successivè fuisse peractam.

IV. Quare autem mundi creatio dierum, ac temporis successione peracta fuerit, non sic autem sit peragenda resurrectio, & mundi desitio: non aliunde petere possumus discrimen, nisi ex voluntate, & beneplacito Dei nobis in Scripturis manifestato. Sicut enim quamvis ipse potuisset unico momento omnia creare, & perficere, credimus tamen, de facto hoc noluisse facere, quia in Scriptura nobis manifestavit, spatio sex dierum, & consequenter successivè opus creationis absolvisse: Ita ab opposito, quamvis sciamus, hunc ordinem tenere posse in mundi desitione, credimus tamen, de facto non sic futurum, quia in Scripturis nobis patefacit, extremam diem, & mundi exitum tanquam furem inopinatè, in momento, & in ictu oculi, & non successione saltem perceptibili, esse eventurum, sed in instanti terminativo sonitus tubæ, quomodocumque iste sonitus accipiatur, futuram esse omnium mortuorum resurrectionem modo tamen supra ex S. Th. explicato.

§. II.

De loco Generalis Resurrectionis.

V. Sensus præsentis quæsiti est, an singuli surrecturi sint in eo ipso loco, in quo eorum corpora quoad majorem sui partem jacebunt, cùm dies ille advenerit: An verò omnium hominum cineres undique per Angelos collectos in vallem Josaphat esse deportandos, ibique omnes homines esse surrecturos. De hoc cùm nihil habeamus in Scripturis, solùm opinando discurremus.

VI. Dico primo. Probabile videri, unumquemque surrecturum in eo loco, in quo corpus ejus, vel ejus maxima pars tunc jacebit. Videtur indicari Ezechiel. 37. v. 12. *Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris, populus meus, & inducam vos in terram Israel, cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris, popule meus, & dedero spiritum meum in vobis, & vixeritis &c.* ubi dicit *educam vos* non cineres, aut ossa vestra, sed vos jam viventes. Unde S. Hieronymus, *in dictum locum* movens dubium, quomodo debeat intelligi de resurrectione generali, cùm dicatur: *Inducam vos in terram Israel*, ait: *Si sicut non nulli arbitrantur, de generali resurrectione dicit sermo divinus, quid necesse fuit specialiter dici:* Et inducam vos in terram Israel, *quum in omni orbe terrarum resurgere debeant mortui*

ex his

ex his locis, in quibus sepulti sunt? Non dicit Hieronymus mortuos ex sola valle Josaphat surrecturos, sed ex locis, in quibus sepulti sunt. Hoc idem sentit Chrysostomus, *Homil. 32. in Epist. ad Rom.* dicens: *Cogitate, & exhorrescite, quod spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repentè ex illa theca cumPetro resurgentem, & sublatum in occursum Domini.* Priùs ergo Petrus, & Paulus Romæ è sepulchro resurgent, inde rapientur in occursum Domini. Quæ valde consonant cum verbis ejusdem Pauli 1. Thessal. 4. v. 15. *Mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera:* ubi ut notat S. Th. *Lect. 2.* non ponitur ordo resurrectionis ad resurrectionem, quasi priùs mortui resurgant, deinde qui eo tempore fuerant vivi; sed ordo resurrectionis ad raptum; statim enim qui vivi erant, unà cum jam mortuis resurgentes, simul cum illis rapientur obviam Christo.

VII. Huic opinioni favere videtur etiam illud Joan 5. v. 28. *Omnes, qui in monumentis sunt audient vocem filii Dei; & procedent &c.* Scilicet è monumentis jam suscitati. Illud quoque, Matth. 24. v. 31. *Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis.* Non ergo congregabunt cineres, & portabunt in vallem Josaphat, sed electos jam suscitatos. Angeli ergo cineres undequaque dispersos ad cujusque sepulchrum, vel ad locum ubi cinerum major pars erit, deportabunt, ac inde statim animati resurgent.

VIII. Dico secundò. Non est improbabile, cineres ministerio Angelorum è monumentis, vel aliis ex locis collectos in vallem Josaphat esse deportandos, ac ibi ad vitam surrecturos, aliàs sequerentur multa incommoda. Primò. Multa enim monumenta disperierunt, nam terra quotidie illuvionibus corroditur, quare ubi erat terra, modò erit aer, vel aqua. Secundò. Contingere potest, quod magna corpnris alicujus pars sit in loco distantissimo à loco judicii, & pars exigua in loeo propinquo. Oporteret ergo partem hanc exiguam priùs deferre ad locum distantissimum, ut ibi fiat resurrectio, deinde statim afferri ad locum judicii; & sic multiplicare cursus, & recursus absque necessitate. Tertiò. Si æquales corporis partes sint in diversis locis, non est major ratio, cur resurrectio fiat in uno loco potiùs, quàm in alio; in nullo ergo illorum congruenter fiet, sed potius in loco generaliter omnibus destinato. Quartò. Si contingat aliqua corpora in aerem esse conversa, quis non videat incongruum esse in media aeris regione suscitari? Quintò. Si corpora etiam Sanctorum jacuerint in profundo mari, aut in locis immundissimis, non deceret eas ibi suscitari. Ergo videtur suscitatio simul facienda in uno loco, & modo solemniori, ut efficacitas virtutis Christi magis appareat.

Ad testimonia verò supra allata dici posset, ea loqui de monumentis ac sepulchris ad modum communem intelligendi accommodatè: præsertim cum in monumentis creberrimi tunc erunt cineres, ex quibus tunc extrahentur. Et ideo cum plures sint pulveres ex illis tunc extrahendi, meritò dici potest, quod ex monumentis resurgent, quia inde extrahentur ad resurrectionem. Utramque opinionem problematicè proposui. Quia cùm pro neutra fundamenta me moventia reperiam, satius duxi quæstionem in medio relinquere.

DU-

DUBIUM III.

An terminus à quo Resurrectionis sit Mors?

§. I.

An omnes omnino homines sint morituri?

I. Mortem esse terminum à quo resurrectionis, idem est, ac resurrectionem esse à privatione vitæ per mortem ad resumtionem vitæ; seu resurrectionem supponere in eo, qui resurgit privationem vitæ. Licèt ex dictis supra non videatur amplius de hoc dubitationi locus; maximè cum statuerimus generali totius mundi conflagratione omnes homines tunc viventes fore absumendos, & inde statim resurrecturos: Et etiam cum statuerimus generali lege omnes homines resurrecturos ad vitam in fine mundi, nemo autem resurgit, nisi qui prius cecidit. Quia tamen quæstionem hanc S. Thomas, *q.* 78 *Suppl. a.* 1. Specialiter tractat; ideo cum illo

II. Dico. Omnes homines, qui resurgent priùs erunt morituri: ideoque terminus *à quo* resurrectionis erit mors. Id probo ex Scriptura. Tùm Psalm. 88. v. 49. *Quis est homo qui vivet, & non videbit mortem?* Tùm Job. 30. v. 23. *Scio, quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi*. Hebr. 9. v. 27. *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium*. Tùm Rom. 5. v. 12. *In omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*.

III. Id etiam inductione probatur. Nam quotquot homines, qui à mundi initio fuerunt, mortui sunt, quamvis sanctissimi, & à morte vel jam surrexerunt, vel demum resurgent. Christus ipse, qui ad delendum peccatum homo factus est, mortem subjit, & à morte resurrexit. B. Virgo ejus mater mortua est, & post mortem, ut credit Ecclesia, resurrexit. Elias, & Henoch, qui nondum mortui sunt, sub Antichristo morientur, ut diximus, deinde à morte resurgent.

IV. Quapropter S. Th. *a.* 1. *citato*, ait: *Securior est hac & communior opinio, quòd omnes morientur, & à morte resurgent. Et hoc propter tria. Primò. Quia magis concordat divina justitiæ, quæ humanam naturam pro peccato primi parentis damnavit, ut omnes, qui per actum naturæ ab eo originem ducerent, infectionem originalis peccati contraherent, & per consequens mortis debitores essent. Secundò. Quia magis concordat divinæ Scripturæ, quæ omnium futuram resurrectionem prædicit. Resurrectio autem propriè non est, nisi* ejus, quod cecidit, & dissolutum est, *ut Damascenus dicit* (lib. 4. fid. Orth. c. ultimò.) *Tertiò. Quia magis concordat ordini naturæ, in quo invenimus, quòd id, quod corruptum, & vitiatum est, in suam novitatem non reducitur, nisi corruptione mediante; sicut acetum non fit vinum, nisi aceto corrupto, & in humorem vitis transeunte. Unde cùm natura humana in defectum necessitatis moriendi devenerit, non erit reditus ad immortalitatem, nisi mediante morte. Convenit etiam ordini naturæ propter aliam rationem: quia ut in* 8. *Physic.* (tex. 1.) *dicitur, motus Cœli est*, ut vita quædam na'ura omnibus existentibus: sicut etiam motus cordis totius corporis vita quædam est: *Unde sicut cessante motu cordis, omnia membra mortificantur: ita cessante motu cœli non posset aliquid vivum remanere illâ vitâ, quæ ex influentia illius motus conservabatur. Talis autem vita est, quam nunc degimus. Unde oportet, quòd ex hac vita discedant, qui post motum cœli quiescentem victuri sunt*. Ita S. Thomas, qui idem sentit, 1. 2. *q.* 81. *a.* 3. *ad* 1. & *q.* 4. *de malo*, *a.* 6. *ad* 1. In eandem sententiam propendit Augustinus, *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 20. ubi hanc fusè pertractat, ut infra dicetur.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Rationes pro Contraria Opinione.

V. AN morituri sint illi, qui vivi reperientur in adventu Judicis quæstio est, quæ veterum torsit ingenia. Huic occasionem dedit Paulus. Tùm 1. *ad Cor.* 15. *v.* 51. ubi cùm vulgata nostra legat: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*, Græci codices habent: *Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur*. Ubi cum loquatur in prima persona: *Non omnes dormiemus*, de solis justis loqui videtur, qui nimirùm, etsi non dormient per mortem, immutabuntur tamen per gloriam in adventu Judicis. Unde, v. 52. *Mortui* (inquit) *resurgent incorrupti, & nos immutabimur*; ergo quidam immutabuntur, qui non resurgent.

Tum, 1. *ad Thessal.* 4. *v.* 15. ubi cum dixisset, quod ad vocem Archangeli, & sonum tubæ *mortui, qui in Christo sunt resurgent primi*, adjecit, *deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera*: quibus videtur affirmare, quod mortui qui in Christo dormierunt primum resurgent, ac proinde quod justi, qui reperientur vivi, in quorum persona loquitur, simul cum illis jam à morte excitatis, immediatè rapientur adhuc viventes ad gloriosam societatem, & regnum Christi.

VI. Respondeo ad locum Pauli ex 1. *ad Cor.* 15. Concedendo quidem, in aliquibus codicibus Græcis legi, *non omnes dormiemus*: sed non in omnibus (ut testatur S. Hieronymus, *Ep.* (olim 152.) *ad Minervium, & Alexandrum*) sed in nonnullis tantùm, quibus cum etiam contraria sit lectio vulgatæ, cui standum est ex decreto Tridentini: *Quamobrem* (inquit ex Didymo Hieronymus) *ita legendum est: omnes* quidem resurgemus (seu dormiemus, ut ipse ait) non autem omnes immutabimur: *Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio est; omnes ergo dormiemus, sive moriemur. Dormit autem juxta idioma scripturarum, qui mortuus est spe resurrectionis futuræ. Omnisque qui dormit, utique expergiscitur: si tamen non subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cumque omnes ita dormierint lege naturæ, soli Sancti, & corpore, & anima in melius mutabuntur: ita ut incorruptio omnium resurgentium sit: Gloria autem atque mutatio propriè Sanctorum.*

VII. Neque per hoc quod loquatur in prima persona, sequitur, Paulum loqui de sola resurrectione bonorum; nam etiam in prima persona loquitur, 2. *ad Cor.* 5. *v.* 10. dum ait: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi &c.* Et ad Rom. 14. v. 10. *Omnes stabimus ante tribunal Christi.* Et tamen hic bonos, & malos comprehendit.

Quamquam si velimus Paulum loqui de sola resurrectione bonorum, possumus eum exponere hoc modo, quod omnes electi, qui prius dormierant excitabuntur à somno mortis: non omnes tamen immutabuntur, sed soli illi qui invenientur vivi, quia hi duas immutationes habebunt, unam à vita ad mortem corporalem, & à subita, ac brevissima morte ad vitam iterum per resurrectionem gloriosam.

VIII. Hinc admissa etiam quorumdam Græcorum lectione non omnes dormiemus &c. dici poterit, quod in ea sententia *dormire* significat amplius, quàm *mori*. Sicut enim dormire somno naturali significat continuationem quietis, & somni per aliquod tempus: unde qui ad momentum clauderet oculos, & statim evigilaret, iste non diceretur corporaliter dormire: ita qui tunc vivi morientur, & statim resurgent, non dicentur dormire somno mortis. Unde dicitur: *Non omnes dormiemus*: non autem *non omnes moriemur*.

IX.

IX. Ad secundum Pauli locum, respondeo cum S. Augustino, *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 20. Etiam illos, qui vivi reperientur, qui ab Apostolo dicuntur rapiendi obviam Christo, esse morituros. Morientur autem, vel in ipso raptu, ut vult Augustinus, vel immediatè ante raptum per universalem mundi conflagrationem, de qua supra. Aliàs ut observat S. Hieronymus, *Epist.* citata *ad Minervium*, errasset Paulus si proferendo illa verba: *Et nos qui vivimus*, existimasset, se in fine mundi fore vivum nec moriturum. Sicut ergo Paulus sciebat se moriturum, ita & alios omnes morituros fore credebat. Unde concludit Augustinus: *Si ergo Sanctos, qui reperientur Christo veniente viventes, eique obviam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros, nullam in verbis Apostoli patiemur angustiam... quia nec illi per immortalitatem vivificabuntur, nisi quamlibet paululum tamen ante moriantur: ac per hoc, & à resurrectione non erunt alieni, quam dormitio præcedit, quamvis brevissima, non tamen nulla.*

X. Sed objicies, eundem S. Doctorem, *l.* 2. *de peccatorum meritis*, *c.* 31. oppositum sentire, ait enim: *Hoc quibusdam in fine largietur, ut mortem istam repentina commutatione non sentiant, sed simul cum resurgentibus rapiantur in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino vivant.*

At se ibi opinativè tantùm, non assertivè fuisse loquutum, testatur idem S. Doctor, *lib.* 2. *Retract. c.* 33. his verbis: *In secundo libro* (de peccat. meritis) *quodam loco*, hoc quibusdam, *inquam*, in fine largietur, ut mortem repentina commutatione non sentiant: *Servans locum diligentiori de hac re inquisitioni: Aut enim non morientur; aut de vita ista in mortem, & de morte in æternam vitam celerrima commutatione tanquam in ictu oculi transeundo, mortem non sentient.* Epist. quoque 193. ad Mercatorem, c. 4. indicat, se in quæstione hac, an qui vivi justi invenientur in fine mundi, morituri sint adhuc fluctuare pro utraque parte. Quibus patet, quod Augustini tempore quæstio hæc erat in utramque partem disputabilis, quod fatetur etiam S. Thomas, 1. 2. *q.* 81. *a.* 3. *ad* 1. *q.* 4. *de malo*, *a.* 6. *ad* 1.

XI. Communiorem tamen esse Ecclesiæ sententiam, quod omnes sint morituri asserit, tùm, *Lect.* 8. *in cap.* 15. 1. *ad Cor.* dicens: *Licèt hæc littera*, scilicet, non omnes moriemur &c. *non sit contra fidem: tamen Ecclesia magis acceptat primam, scilicet, quod omnes moriemur, sive resurgemus.* Et *Lect.* 2. *in c.* 4. 1. *ad Thessal.* ubi suam sententiam explicans: *Dicendum* (inquit) *quòd aliqui invenientur vivi in tempore illo, quo Christus veniet ad judicium; sed in illo momento temporis morientur, & statim resurgent: Et ideo propter modicam interpolationem reputantur viventes.* Sed quia aliqui volebant, prius resurrecturos, qui jam erant mortui, deinde cum vivis rapiendos, & hos in raptu morituros (quod Augustinus, *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 20. citato asseruisse visus est) Respondet S. Th. *Et ideo aliter videtur dicendum, quòd omnes morientur, & omnes resurgent, & quòd simul: nec Apostolus dicit hìc, quod illi priùs resurgent, quàm isti, sed quod illi priùs resurgent, quàm isti occurrant: Apostolus enim non ponit ordinem resurrectionis ad resurrectionem, sed ordinem ad raptum, vel ad occurrentiam. Nam primò veniente Domino morientur, qui invenientur vivi: & tunc statim cum illis qui priùs mortui fuerant resurgentes rapientur in nubibus &c. Ut Apostolus hìc dicit. Est autem hæc inter bonos, & malos differentia; quia mali remanebunt in terra, quam dilexerunt; boni rapientur ad Christum, quem quæsierunt.* Hæc S. Th. Quibus S. Pauli mentem mirè exponit. Sed hæc satis.

XII.

Digitized by Google

XII. Objicitur secundò. Ex Scriptura, & Symbolo habemus, quòd Christus venturus sit *judicare vivos, & mortuos;* ergo aliqui ex judicandis erunt vivi.

Respondet S. Tho. hac q. 78. a. 1. ad 1. *Quod distinctio illa mortuorum, & vivorum non est referenda ad ipsum judicii tempus, neque ad totum tempus præteritum; quia omnes judicandi aliquo tempore fuerunt vivi, & aliquo tempore mortui: sed ad illud tempus determinatum quod immediatè judicium præcedet: quando scilicet judicii signa incipient apparere.* Sic, ut ait qu. 74. a. 7. ad 3 *Illi dicantur vivi reperiri, qui usque ad tempus conflagrationis vivent in corpore.* Totum enim tempus generalis conflagrationis, & subsequentium signorum sub die Domini comprehenditur.

XIII. Objicitur tertiò. *Henoch translatus est, ne videret mortem*, Hebr. 11. v. 5. quem sine morte esse glorificatum tradit Heronymus, *Ep.* 152. *ad Minervium*, ubi scribit, Enoch, & Eliam *mortis necessitate superatâ; ita, ut erant in corporibus, ad cœlestia regna esse translatos, & mutatis, glorificatisque corporibus esse cum Christo.*

Rursus. De Bestia, & Pseudopropheta, idest de Antichristo, & ejus ministro dicitur, *Apoc.* 19. *v.* 20. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis, & *Num* 16. *v.* 33. Dathan, & Abiron: *Descenderunt vivi in infernum.*

XIV. Respondeo ad primum. Jam ostensum à nobis fuisse ex *Apocal.* 11. Henoch, & Eliam occidendos fore ab Antichristo, & post triduum surrecturos, & ascensuros in Cœlum in nube. Nec contrarium sentit Hieronymus. Nam verba relata non sunt Hieronymi, sed Theodori Heracleotæ, & Apollinarii, qui ambo dicebant, quosdam non esse morituros. Quænam verò fuerit Hieronymi mens satis apparet ex supra dictis in responsione ad primam objectionem.

Ad secundum. Jam diximus supra Antichristum esse occidendum à Christo *Spiritu oris sui*, ut dicit Paulus, 2. *ad Thessal.* 2. *v.* 8. Jussu ergo Christi vivus absorbebitur à terra, sed ea se iterum occludente, vel flamma ignis inde erumpente occidetur, antequam perveniat ad infernum; quo modo Dathan, & Abyron vivi descenderunt, sed non pervenerunt vivi ad infernum. Quis enim à communi mortis lege eximat impios, à qua nemo sanctissimus exemtus fuit, nec Christus ipse eximi voluit?

§. III.

An omnium Resurrectio futura sit ex Cineribus.

XV. Respondeo affirmativè cum S. Thoma dicta *q.* 78. *a.* 2. Primò. Quia ex supradictis ante universalem resurrectionem erit totius mundi conflagratio, quæ omnia, etiam homines tunc viventes comburet, & in cineres resolvet. — Secundò. Quia ut dicit S. Thom. loco allato: *Eisdem rationibus, quibus ostensum est, omnes à morte resurgere, est etiam ostendendum, quod omnes resurgent à cineribus in communi resurrectione, nisi aliquibus ex speciali privilegio gratia sit indultum contrarium, sicut & resurrectionis acceleratio. Scriptura enim Sacra sicut resurrectionem prænuntiat, ita, & corporum reformationem, Philipp.* 3. *Et ideo oportet quòd sicut omnes moriuntur, ad hoc ut resurgere possint: ita omnium corpora dissolvantur, ad hoc, quod omnium corpora reformarè possint. Sicut enim in pœnam hominis mors à divina justitia est inflicta: ita & corporis resolutio, ut patet Genes.* 3. Terra es. & in terram ibis. *Similiter etiam ordo naturæ exigit, ut non solùm anima, & corporis conjunctio solvatur, sed etiam elementorum commixtio: sicut etiam acetum non potest in vinum qualitatem reduci, nisi prius facta resolutione in materiam prajacentem. Ipsa enim elementorum commixtio ex motu Cœli causatur,*

fatur, & conservatur, quo cessante omnia mixta in pura elementa resolventur.

XVI. Notat autem S. Doctor ibi ad 2. *Quod per cineres intelliguntur omnes reliquiæ, quæ remanent humano corpore resoluto, duplici ratione. Primò. Quia communis mos erat apud antiquos corpora mortuorum comburere, & cineres reservare* (unde sepulchra, seu cinerum loca vocabantur busta.) *Unde inolevit modus loquendi, ut ea, in quæ corpus humanum resolvitur, cineres dicantur. Secundò propter causam resolutionis, quæ est incendium fomitis, quo corpus humanum radicitùs est infectum. Unde ad purgationem hujusmodi infectionis, oportet usque ad prima componentia corpus humanum resolvi: quod autem per incendium resolvitur, dicitur in cineres resolvi.*

Addi potest, quod homo ex terra, & pulvere est formatus, mortisque sententiam accepit, quod in pulverem rediret: cineribus autem, & pulveribus magna affinitas est. Ideo cinerum nomen pro pulvere, & terra, in quæ humanum corpus resolvitur, usurpatur; sed maximè in cineres resoluta erunt corpora ante resurrectionem ob generalem conflagrationem.

XVII. Neque obstat, quod resurrectio Christi sit exemplar resurrectionis nostræ: quæ tamen non fuit ex cineribus. — Nam respondet S. Th. ibi ad 1. *Quod resurrectio Christi est exemplar nostræ resurrectionis quoad terminum* ad quem, *non autem quoad terminum* à quo.

XVIII. Quærit S. Tho. ibidem, *art.* 3. An pulveres illi, ex quibus humanum corpus reparabitur aliquam habeant inclinationem naturalem ad animam, quæ eis conjungetur.

Respondet, quod in cineribus illis nulla est inclinatio naturalis ad resurrectionem, sed solùm ex ordine divinæ providentiæ, quæ statuit, illos cineres iterum animæ conjungi: cùm enim partes illæ, quæ corpus humanum olim componebant resolutæ sint, vel in elementa, vel in partes animalium, aut in quodcumque aliud, nulla manet inclinatio naturalis in eis ad animam rationalem. — Neque est simile de anima separata à corpore (ut ait ibi *ad* 2.) Nam hæc manet in eadem natura, quam habebat cùm corpori esset unita, quod corpori non contingit.

QUÆSTIO V.

De Conditionibus Resurgentium.

Statutis iis, quæ de resurrectione tractari solent, transeamus ad homines, qui resurgent, nimirum quærentes, an singuli iidem numero resurgent, qui prius cum iisdem partibus, an cum integritate &c. cum S. Thom. *q.* 79. & 80. *Supplem.*

DUBIUM I.

Utrum Anima idem numero Corpus resumet in Resurrectione.

§. I.

Referuntur Errores.

I. Sanctus Thomas, *q.* 79. *a.* 1. dicit in hoc errasse quosdam Philosophos, & etiam hæreticos. Philosophos quidem. Nam ex iis, qui ponebant, animam iteratò corpori conjungi, quidam errabant quantum ad modum conjunctionis: Nam ponebant: *Corpori iterum conjungi naturaliter animam separatam per viam generationis*. Quidam vero errabant quantum ad corpus, cui conjungebatur, *Quia ponebant, quod secunda conjunctio non erat ad idem corpus numero, quod per mortem depositum est, sed ad aliud, quandoque idem specie, quandoque autem diversum. Ad diversum quidem, quando anima in corpore existens præter rationis ordinem vitam duxerat: unde transibat post mor-*

tem

tum de corpore hominis in corpus alterius animalis, cujus moribus vivendo se conformavit; sicut in corpus Canis propter luxuriam, in corpus Leonis propter rapinam, & violentiam, & sic de aliis. Sed in corpus ejusdem speciei, quando anima benè in corpore vivens, post mortem aliqua felicitate perfuncta, post aliqua secula incipiebat ad corpus velle redire: & sic iterum corpori conjungebatur humano. Hunc errorem, qui olim Pythagoricorum fuit, renovarunt Albanenses, & Albigenses hæretici teste Prateolo.

Sed hæc opinio (prosequitur S. Th.) *ex duabus radicibus falsis venit. Quarum prima est quia dicebant, quòd anima non conjungitur corpori essentialiter, sicut forma materiæ, sed solùm accidentaliter, sicut motor mobili, aut sicut homo vestimento: & ideo ponere poterant, quod anima præexistebat antequam corpori generato infunderetur in generatione naturali, & iterum quod diversis corporibus uniretur. Secunda est, quia ponebant, intellectum non differre à sensu, nisi accidentaliter; ut scilicet homo diceretur intellectum habere præ aliis animalibus, quia in eo propter optimam corporis complexionem vis sensitiva ampliùs viget. Unde poterant ponere, quod anima hominis in corpus animalis bruti transiret; præcipuè facta immutatione animæ humanæ ad brutales effectus. Sed illæ duæ prædictæ radices destruuntur à Philosopho in Lib. 2. de Anima, text. 4. Quibus destructis patet falsitas prædictæ positionis. Et simili modo destruuntur errores quorumdam hæreticorum* (Albanensium, & Albigensium ut supra) *quorum quidam in prædictas opiniones inciderunt.*

Quidam autem posuerunt, animas iteratò conjungi corporibus cælestibus, vel etiam corporalibus in modum venti subtilibus, ut Gregorius (lib. 14. Moral. cap. 29. modò 56.) *de quodam Episcopo Constantinopolitano* (Eutychio nomine) *narrat exponens illud Job. 19.* Et in carne mea videbo Deum &c.

Veritas tamen catholica est, ac semper fuit, animam in resurrectione idem numero corpus, quod prius, resumturam.

§. II.

Veritas Catholica.

II. DIco. Anima in resurrectione idem numero corpus resumet constans iisdem carne, pelle, ossibus, & nervis. Probo primò. Ratione S. Thomæ. Nam contrarium asserere est veritatem resurrectionis negare. *Non enim resurrectio dici potest, nisi anima ad idem corpus redeat, quia resurrectio est iterata surrectio. Ejusdem autem est surgere, & cadere. Unde resurrectio magis respicit corpus, quod post mortem cadit, quàm animam, quæ post mortem vivit; ergo si non est idem corpus quod anima resumit, nec dicetur resurrectio, sed magis novi corporis assumtio.*

Et S. Gregorius citato loco contra Eutychium: *Si enim* (inquit) *post resurrectionem corpus palpabile non erit, profectò alius surgit, quam moritur, quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat. Unde, quæso te, beate Job. Subjunge quæ sentis, & hujus nobis quæstionis scrupulum tolle.... Si enim, sicut quidam errorum sequaces arbitrantur, post resurrectionem corpus palpabile non erit, sed invisibilis corporis subtilitate caro vocabitur, quamvis substantia carnis non sit, profectò alius est qui moritur, & alius est, qui resurgit. Sed Beatus Job hanc eis sententiam veridica voce destruit, qui ait:* Et in carne mea videbo Deum....... Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.

III. Hoc idem testatur Paulus, 1. *Cor.* 15. *v.* 53. dicens: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Si autem idem numero corpus non resumeretur ab anima, non esset hoc corruptibile, quod indueret incor-

ruptionem, sed aliud. Deinde subjungit Paulus: *Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria; Ubi est mors victoria tua?* Si autem corpus immortale esset aliud ab eo, quod ipsa occidit, adhuc posset mors decantare victoriam suam, quia corpus mortale, quod ipsa occiderat, nunquam resurgeret.

IV. Hoc idem resurrectio Christi, quæ est exemplar nostræ, testatur. In ea enim, Christi anima idem corpus quod fuerat crucifixum palpabile, carnem, & ossa habens resumsit. Constat hoc ex *Luca* 24. *v.* 39. ubi cum apparuisset discipulis, & eis existimantibus, se *spiritum videre*, idest corpus aereum, dixit eis: *Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*. Et Joan. 20. v. 27. in testimonium se habere idem corpus quod antea dixit Thomæ: *Infer digitum huc, & vide manus meas, & mitte in latus meum; & noli esse incredulus, sed fidelis*. Lucæ etiam 24. v. 4. *Ostendit eis manus, & pedes*, & adhuc discipulis non credentibus, coram ipsis manducavit. Vel ergo Christus decepit discipulos dum persuadebat eis, se illud corpus habere, quod fuerat cruci affixum, si verè illud non habebat, quod credere nefas est, vel illud reverà habuit.

V. Hoc argumento S. Gregorius loco citato Eutychium perstringebat dicens: *Si enim non hoc habuisse astruitur, quod ostendit: unde fides discipulis ejus confirmata est, inde nostra destruitur*. Sed quia reponebat Eutychius. *Corpus palpabile habuit, quod ostendit: sed post confirmata corda palpantium omne illud in Domino, quod palpari potuit, in subtilitatem aliquam est redactum*. Respondebat S. Gregorius. *Scriptum est:* Christus resurgens à mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. *Si quid ergo in ejus corpore post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus rediit in mortem*. Non enim corpus illud de palpabili; & carneo in subtile, & aereum redigi poterat absque ejus corruptione, quæ in corpore humano mors dicitur.

VI. Concludit igitur inferiùs ibi, *cap.* 30. modò 57. S. Gregorius: *Nos igitur beati Job fidem sequentes, & Redemtoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciter credentes, fatemur, carnem nostram post resurrectionem futuram, & eandem, & diversam: eandem per naturam, diversam per gloriam: eandem per veritatem, diversam per potentiam. Erit itaque subtilis, quia & incorruptibilis. Erit palpabilis, quia non amittet essentiam veracis natura*. Hæc S. Gregorius.

VII. Hanc veritatem antea propugnaverat S. Hieronymus, *Epist.* 61. modò 38. *ad Pammachium* contra errores Joannis Hierosolymitani: ex cujus Doctrina hoc formo ratiocinium. Resurrectio ad hoc erit, ut quisque retributionem accipiat, etiam in corpore, secundum ea quæ in corpore gessit, sive benè, sive malè: sed si non resurgeret cum corpore eodem, quod in hac vita habuit, secundum unum corpus benè, vel malè egisset, & aliud esset corpus, quod præmiaretur, vel puniretur; ergo &c. *Neque enim fas est* (inquit Hieron.) *ut in aliis corporibus anima peccaverint, in aliis torqueantur: nec justi judicis alia corpora pro Christo sanguinem fundere, & alia coronari*. Quod nec Origenes, nec Joannes Hierof. quos impugnabat, negabant,

VIII. Quia tamen fatebantur quidem, idem corpus surrecturum, sed carnem reiiceba..., volentes, corpus post resurrectionem, non fore amplius carneum, sed aereum, sic Joannem redarguit S. Hieronymus: *Quare non carnem potiùs nominas, ut corpus significes, & indifferenter nunc carnem, nunc corpus, ut corpus in carne, & caro in corpore demonstretur?*

Sed

Sed mihi crede, non est simplex silentium tuum. Alia enim carnis, alia corporis definitio est: omnis caro est corpus, non omne corpus est caro. Caro est propriè, quæ sanguine, venis, ossibus, nervisque constringitur. Et post multa: *Hæc est vera resurrectionis confessio, quæ sic gloriam carni tribuit, ut non auferat veritatem. Quod verò dicit Apostolus*, Corruptibile hoc, & mortale, *hoc ipsum corpus, idest carnem, quæ tunc videbatur, ostendit. Quod autem copulat*, induere incorruptionem, & immortalitatem, *illud indumentum, idest, vestimentum, non dicit corpus abolere, quod ornat in gloria: sed quod ante inglorium fuit, efficere gloriosum, ut mortalitatis, & infirmitatis viliore veste depositâ, immortalitatis auro, & ut ita dicam firmitatis, atque virtutis beatitudine induamur, volentes, non spoliari carne, sed supervestiri in gloria, & domicilium nostrum quod de Cœlo est, superindui desiderantes, ut devoretur mortale à vita. Certè nemo superinduitur, nisi qui ante vestitus est. Sic & Dominus noster transfiguratus est in gloria, non ut manus, ac pedes, cæteraque membra perderet, & subitò in rotunditate, vel Solis, vel sphera volveretur; sed eadem membra Solis fulgore rutilantia Apostolorum oculos perstringerent &c.* Hæc & alia eruditè Hieronymus. Eadem sentit Augustinus infra referendus, & post ipsum omnes Patres, & Doctores idem confirmant.

§. III.

Contraria Solvuntur.

IX. Objiciebat primò Eutychius pro suo errore tuendo illud Pauli, 1. Cor. 15. v. 50. *Caro, & sanguis Regnum Dei possidere non possunt.* Item, v. 37. *Et quod seminas, non corpus, quod futurum est seminas, sed nudum granum.* Et v. 44. *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale . . . secundus homo de Cœlo cœlestis . . . & qualis cœlestis, tales & cœlestes.*

X. Respondent ad primum textum S. Gregorius, *lib. 14. Moral. cap. 19.* modo 56. Quòd Apostolus ibi *Carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam. Unde & mox, quia carnem secundum culpam diceret, ostendit subdens;* Neque corruptio in corruptelam possidebit. *In illa ergo cœlestis Regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionum desideria non erit.* Eodem modo Paulum exponit S. Th. 3. p. q. 5. a. 2. ad 2. dicens: *Caro, & sanguis non accipiuntur ibi pro substantia carnis, & sanguinis, sed pro corruptione carnis, & sanguinis.*

Ad secundum textum respondet S. Gregorius *ibi*. Quod *Apostolus dicens:* Non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, *hoc insinuat, quod videmus: quia granum cum culmo, & foliis nascitur, quod sine culmo, & foliis seminatur. Ille itaque in augmento gloriæ resurrectionis, non dixit, grano seminis deesse quod erat, sed adesse quod non erat. Iste autem dum verum corpus resurgere denegat, nequaquam dicit adesse, quod deerat, sed deesse, quod erat.*

Sed quia potest quis instare. Granum, quod seminatur non est idem numero cum grano, quod nascitur; ergo neque corpus, quod moritur erit idem numero cum corpore, quod resurget. — Respondet S. Tho. q. 79. Suppl. a. 1. ad 1. *Quòd similitudo non currit per omnia, sed quantum ad aliquid. In seminatione enim grani granum seminatum, & natum non est idem numero, nec eodem modo se habens; cùm primò seminatum fuerit absque folliculis, cum quibus tamen nascitur. Corpus autem resurgens erit idem numero, sed alio modo se habens; quia fuit mortale, & surget in immortalitate.*

Ad tertium textum dico, seminari corpus *animale*, quia ad sui conservationem eget alimentis, & aliis, qui-

quibus cætera animalia egent, & sustentatur actionibus animæ, quæ ipsum vegetant: Surget autem corpus *Spirituale*; quia solus spiritus ei sufficiet ad felicem, ac perpetuam vitam, & ad omnes actiones absque alimentis. — Sic etiam dicimur futuri *Cœlestes*, quia secundum gloriam, & immortalitatem, qua donati erimus, qualitates corporibus cœlestibus congruas consequemur. Et hac ratione dicit Christus, *Luca* 20. *v.* 36. quod erimus etiam *æquales Angelis*, non secundum naturam, sed secundum gloriam, non nubentes, nec nuptui tradentes, nec cibo, aut potu egentes.

Dici etiam potest (& fortè propiùs menti Apostoli) cum S. Tho. *Lect.* 7. *in cap.* 15. 1. *ad Corinth.* Corpus dici *animale* secundum naturam, quam accepit ab Adam: dici autem *spirituale* secundum vitam spiritualem gratiæ, quam accipit à Christo: & sic quatenus ex Adam nascitur mortale &c. dicitur *animale*, quatenus verò ex Christo resurget immortale &c. erit *spirituale*. Unde, *v.* 45. subdit, *Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem*.

XI. Objicitur secundò ex Patribus. Cyrillus Hierosolym. Catech. 18. *Qui est justus* (inquit) *corpus accipiet cœleste, ut possit cum Angelis dignè conversari*.

Hieronymus, *in c.* 5. *ad Ephes.* dixit, quòd corpora *redigentur in animas*.

S. Augustinus variis in locis affirmat, nos in resurrectione habituros Angelica, & Cœlestia corpora, ut *lib.* 83. *quæst. qu.* 47. *lib. de fide*, & *Symbolo*, *c.* 10. *lib. de Agone Christiano*, *c.* 12.

XII. Respondeo, Cyrillum vocare corpus cœleste, non secundum naturam, sed secundum qualitates, quia erit splendidum, & gloriosum.

S. Hieronymus, ut expressè apparet loco citato, non vult, corpora redigenda in animas quoad naturam; sed monet, ut qui in statu præsenti sumus, incipiamus vivere secundum animam, & secundum spiritum, & sic nos præparemus ad statum futurum, in quo similes Angelis erimus modo supra explicato. Sed qualis fuerit circa hoc Hieronymi mens supra vidimus.

S. Augustinus verò visus est quidem citatis locis duriusculè loqui; sed ea postea emollivit, & explicavit, *lib.* 1. *retract. cap.* 17. & 26. & *l.* 2. *c.* 3. dicens ea intelligenda esse quoad similitudinem, non quoad naturam, & expressè provocat Lectorem ad ea, quæ scripserat, *l.* 22. *de Civit. Dei*, ubi *c.* 20. apertè docet, quòd in resurrectione redditur homini caro quam habuit, etsi in alias substantias transierit, & quod *promissionis filij æquales erunt Angelis Dei, si non corpore, non ætate, certè felicitate*. Et c. 21. *Erit ergo* (inquit) *spiritui subdita caro spiritalis, sed tamen caro, non spiritus: sicut carni subditus fuit spiritus ipse carnalis, sed tamen spiritus, non caro*. Eadem docet, *Serm.* 55. *c.* 4. (aliàs *Serm.* 4. *de Verb. Domini*) *Serm.* 263. (aliàs 6. *de Diversis*) *de diebus Paschalibus* 14. *c.* 3. & alibi.

XIII. Objicitur tertiò. Generatio, & resurrectio sunt diversæ actiones; ergo habere debent diversos terminos.

Respondeo primò negari posse ant. cum non pauci velint, generationem, & resurrectionem non esse actiones diversas saltem specie. Eo tamen dato, neg. conf. Cùm enim auctor resurrectionis sit Deus supernaturaliter operans, qui non pendet ab actione, vel motu, potest utens sua absoluta potentiâ diversis actionibus eundem numero effectum semel producere, & iterum reproducere, quæ actiones distinguantur, non ex terminis, sed, vel ex principio, vel ex modo operandi.

XIV. Objicitur quartò. Dum homo moritur nihil de corpore ejus, remanet, nisi materia, quæ indifferens est ad omnes corporeitatis, formas, & mixti

Digitized by Google

mixti formæ destruuntur ; ergo non est, cur anima in resurrectione eidem corpori possit reuniri.

Respondeo, post mortem hominis remanere materiam sub dimensionibus interminatis : *Secundum quas attendatur divisio materiæ, ut diversas formas in diversis partibus recipere possit. Unde & post separationem substantialis formæ à materia adhuc dimensiones illæ manent eædem. Et sic materia sub illis dimensionibus existens, quamcumque formam accipiat, habet majorem identitatem ad illud, quod ex ea generatum fuerat, quàm aliqua pars aliæ materiæ sub quacumque forma existens : Et sic eadem materia ad corpus humanum reparandum reducetur, quæ prius materia ejus fuit.* Ita S. Th. hac q. 79. *a.* 1. *ad* 3. & 4. *contragentes*, *c.* 81. similia docet.

Forma verò corporeitatis, forma mixti, forma etiam vegetativa, & sensitiva, si pro forma substantiali sumantur, in homine nihil aliud sunt, quàm ipsa anima rationalis, quæ remanet. Si verò sumantur pro qualitatibus accidentalibus, istæ quidem in morte pereunt, sed non faciunt diversitatem substantiæ in numero : *Unde idem corpus numero resurget, cùm materia eadem numero resumatur.* Ita S. Th. *a.* 1. citato *ad* 4. & 4. *Contragentes*, *c.* 81.

XV. Major difficultas est de *Antropophagis*, ideſt, de gentibus quę carnibus humanis vescuntur. Super quo SS. Thomas, & Augustinus audiendi sunt. S. Thomas quidem, *in* 4. *Contragentes*, *c.* 81. citato. Ubi hæc habet : *Nec resurrectionis fidem impedire potest, etiamsi aliqui carnibus humanis vescantur .... non enim est necessarium ... quod quidquid fuit in homine materialiter, resurgat in eo : & iterum si aliquid deest, suppleri potest per potentiam Dei. Caro igitur comesta resurget in eo, in quo fuit primò anima rationalis perfecta ; in secundo verò, si non solis carnibus humanis est pastus, sed & aliis cibis, resurgere poterit tantum de alio, quod ei materialiter advenit, quod erit necessarium ad debitam quantitatem corporis restaurandam. Si verò solis humanis carnibus sit pastus, resurget in eo quod à generantibus traxit, & quod defuerit supplebitur omnipotentiâ creatoris. Quòd etsi parentes ex solis humanis carnibus pasti fuerint, ut sic & eorum semen, quod est superfluum alimenti, ex carnibus alienis generatum sit, resurget quidem semen in eo, qui est natus ex semine, loco cujus ei, cujus carnes comesta sunt, supplebitur aliunde. Hoc enim in resurrectione servabitur, quòd si aliquid materialiter fuit in pluribus, resurget in eo, ad cujus perfectionem magis pertinebat. Unde si fuit in uno, ut radicale semen, ex quo est generatus, in alio verò, sicut superveniens nutrimentum, resurget in eo, qui est generatus ex hoc sicut ex semine. Si verò in uno fuit, ut pertinens ad perfectionem individui, in alio autem ut deputatum ad perfectionem speciei, resurget in eo, ad quem pertinebat ad perfectionem individui. Unde semen resurget in genito, & non in generante, & costa Adæ resurget in Eva, non in Adam, in quo fuit, sicut in naturæ principio. Si autem secundum ejusdem perfectionis modum, fuit in utroque, resurget in eo, in quo primitùs fuit.* Hactenus S. Thomas.

XVI. S. Augustinus autem, l. 22. de Civit. Dei, c. 20. *Quæstio* (inquit) *illa solvenda est, quæ difficilior videtur cæteris : ubi quæritur, cùm caro mortui hominis, etiam alterius fit viventis caro, cui potiùs eorum in resurrectione reddatur. Si enim quispiam confectus fame, atque compulsus vescatur cadaveribus hominum, quod malum aliquoties accidisse, & vetus testatur historia, & nostrorum temporum infelicia experimenta docuerunt ; num quisquam veridica ratione contendet, totum digestum fuisse per imos meatus, nihil inde in ejus carnem mutatum, atque conversum, cùm ipsa macies, quæ fuit, & non est, satis indicet, quæ illis escis detrimenta suppleta sint? ..... Reddetur*

ergo

ergo caro illa hominis, in quo esse caro humana primitùs capit. Ab illo quippe altero tanquam mutuò sumta deputanda est; quæ sicut æs alienum, ei redbibenda est, unde sumta est. Sua verò illi, quem fames exinanierat, ab eo, qui potest, etiam exhalata revocare, reddetur. Quamvis etsi omnibus periisset modis, nec ulla ejus materies in illis naturæ latebris remansisset, unde vellet, eam repararet omnipotens. Sed propter sententiam veritatis, qua dictum est, capillus capitis vestri non peribit: *absurdum est, ut putemus, cùm capillus hominis perire non possit, tantas carnes fame depastas perire potuisse.* Ita S. Augustinus.

XVII. Ex his ergo duobus Ecclesiæ luminibus habemus. Primò. Quod si quis carnes alterius hominis fame compulsus comederit, in resurrectione carnes illæ red bunt ad illum, in quo caro humana fuerunt: ei autem supplebitur de carnibus propriis ex aliis cibis generatis, quæ licèt fame consumtæ in auras abjerint, omnipotentia tamen Dei ad eum cujus carnes fuerant revocabuntur: si aliis cibis, quàm carnibus humanis vesci consuevit. Secundò. Si verò alios cibos, quàm carnes humanas non comedisset, & parentes ejus idem fecissent, hæc regula tenenda erit, ut si secundum eundem perfectionis gradum in utroque, vel in omnibus fuerint, resurgant in eo, in quo primitùs caro humana fuerunt. Alioquin resurgere debebunt in eo ad cujus perfectionem magis pertinebunt, & magis si pertinebant ad perfectionem individui, quam quæ pertinebant ad perfectionem speciei: Unde semen resurgere debebit in genito, non in generante, sicut costa Adami in Eva, non in Adamo: quia semen in generante ad perfectionem speciei erat, sicut costa illa in Adamo; At semen pertinet ad perfectionem individualem in genito, sicut costa in Eva. Sed de hoc aliqua iterum, *Dub.* 3. §. 1. inferiùs.

DUBIUM II.

Utrum idem numero Homo resurget.

§. I.

Veritas Catholica.

I. Dico. In generali resurrectione idem numero homo, qui priùs erat, resurget. Hæc veritas fide constat. Tum ex Scriptura, *Job. cap.* 19. *v.* 25. in hoc spem suæ resurrectionis reponens: *Scio enim (inquit) quod Redemtor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Quibus nihil clarius. Insuper Paulus, 2. *Corinth.* 5. *v.* 10. ait: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum.* Nos ergo, non alii, unusquisque nostrum, qui benè, vel malè operatus est, stabit post resurrectionem ante tribunal Christi, ut finem suum sive præmii, sive pœnæ referat. Nam (inquit S. Th hac q. 79. a. 2.) *Necessitas ponendi resurrectionem est ex hoc, ut homo finem ultimum, propter quem factus est, consequatur: quod in hac vita fieri non potest, nec in vita animæ separatæ, ut supra dictum est: alias homo esset vanè constitutus, si ad finem, ad quem factus est, pervenire non posset. Et quia oportet, quòd illud idem numero ad finem perveniat, quod propter finem est factum, ne in vanum esse factum videatur, oportet, quòd idem homo numero resurgat.* Videatur etiam, 4. *Contrag. c.* 79. in fine, & recolantur ea, quæ diximus supra, *Qu.* 3. *Dubio* 1.

II. Accedit, quòd resurrectio est ejusdem, quod cecidit surrectio, ut sæpe dictum est. Ut Augustinus, l. 8. de Tri-

de Trinitate, c. 5. *Resurgere* (inquit) *nihil aliud est, quam reviviscere*. Nisi autem idem homo numero, qui cecidit, & vitam amisit moriendo, iterùm surgeret, & ad vitam rediret, non esset amplius resurrectio. Unde S. Th. *a.* 2. citato concludit: *Ponere, quòd idem numero non sit, qui resurget, est haereticum, derogans veritati Scripturae, quae resurrectionem praedicat*.

III. Probatur etiam hoc discursu. Quod idem numero homo resurgat, non est impossibile, neque ex parte corporis, quia idem numero corpus erit, *ut Dub. praecedenti* ostensum est, nec ex parte animae rationalis, quae eadem numero est in statu separationis, ac priùs. Neque ex parte totius, nempe, humanitatis, quia ut docet S. Th. hoc a. 2. ad 2. *Humanitas non est alia forma superveniens materiae, & formae*, seu corpori, & animae simul unitis. Unde *in* 4. *Contragentes, c.* 81. hoc idem tractans ait: *De humanitate verò non est intelligendum, quod sit quadam forma consurgens ex conjunctione formae ad materiam, quasi realiter sit alia ab utroque*. Et rationem dat: *Quia cum per formam materia fiat hoc aliquid actu, ut dicitur 2. de Anima: illa tertia forma consequens, non esset substantialis, sed accidentalis*.

IV. Neque identitas numerica hominis tolli potest per variationem unionis, quasi alia numero sit unio, qua corpus, & anima unietur in resurrectione ab ea, qua unitae fuerant in generatione — Nam ut dicit Sanctus Th. citatus, *a.* 2. *ad* 2. Materia, & forma per suas entitates immediatè formaliter uniuntur; nec aliud unio superaddit, quàm actionem, & passionem, & relationem, quae cum accidentalia sint, etsi varientur, non tamen variare possunt substantialiter humanitatem, seu compositum. Quod si ut aliqui volunt materia, & forma uniantur aliqua unione, seu nexu realiter ab utraque distincto, dici poterit, quòd vel haec unio, seu nexus in constitutione compositi non importatur in recto, sed solum in obliquo, & tanquam pura conditio, non tanquam constituens compositum. Unde etsi varietur numero, non tamen variatur proinde numero compositum. Vel tandem, quod in resurrectione eadem numero unio omnipotentiâ Dei reproducetur.

§. II.

Objectiones aliqua solvuntur.

V. Objicies primò. Licèt post mortem hominis remaneat anima rationalis, non remanent tamen anima sensitiva, & vegetativa, sicut nec forma corporeitatis, quia anima in illo statu nec sensum, nec vegetationem habebit, nec ullam actionem corporalem animalis propriam: Hoc autem supposito sic arguitur. Homo non resurget idem numero animal; ergo nec idem numero homo.

VI. Respondet S. Th. *a.* 2. saepè citato *ad* 3. argumentum hoc concludere contra illos, qui ponebant animam sensitivam, vegetativam, sicut, & formam corporis, esse diversas ab anima rationali, quia cùm istae sicut in aliis animalibus sint corruptibiles, in resurrectione non esset eadem anima sensitiva, nec vegetativa, nec forma corporis, & per consequens nec idem animal, nec idem vegetans, nec idem corpus: non autem contra nos, qui in homine unam tantùm formam, nempe, animam rationalem ponimus, quae dat non solùm esse rationale, sed & sensitivum, vegetativum, imo & corporeum. *Post mortem ergo* (inquit S. Th.) *manet anima sensibilis* (sicut & vegetativa, & forma corporis) *sicut & anima rationalis quantum ad substantiam: sed potentia sensitiva &c. secundum quosdam non manent: Quae quidem potentiae cùm sint accidentales proprietates; earum varietates identitatem animalis totius auferre non possunt*,

Digitized by Google

sunt, nec etiam partium animalis. Nec dicuntur potentiæ perfectiones, vel actus organorum, nisi sicut principia agendi; ut calor in igne. Ita S. Th.

VII. Non intendit tamen hac responsione S. Th. quòd si anima sensitiva &c. in homine esset realiter à rationali distincta, & consequenter in morte hominis periret, non posset à Dei potentia eadem numero reproduci, nec idem numero homo resurgere. Nam licèt hoc probabiliter sentiat, *Quolib.* 4. *a.* 5. de entibus successivis, ut motu, & tempore, quia eorum esse consistit in continuo fluxu, & proinde continuatio durationis est de ratione essentiali identitatis numericæ eorum: de rebus tamen permanentibus, quæ in sui ratione non dicunt continuationem durationis nisi per accidens, in quantum sunt subjecta quoad esse motui, & tempori, qua ratione ad sui unitatem numericam continuationem temporis, dicit. quod *Quia naturale agens non potest ista producere sine motu, inde est, quòd naturale agens non potest hujusmodi reparare eadem numero, si in nihilum redacti fuerint, vel si fuerint secundum substantiam corrupta. Sed Deus potest reparare hujusmodi, & sine motu; quia in ejus potestate est, quod producat effectus sine causis mediis: & ideo potest ea eadem numero reparare, etiamsi in nihilum elapsa fuerint.*

In data igitur responsione solùm vult, quòd in opinione illorum, qui in homine ponunt animam sensitivam distinctam à rationali, homo non resurgeret idem numero animal; positâ resurrectione eo modo quo futura communiter creditur, nimirùm, per hoc quod anima incorruptibilis, & ideo seorsim à corpore manens, eidem corpori reuniatur, absque alicujus formæ substantialis reproductione, vel creatione formæ novæ.

VIII. Objicies secundò. Iteratio etiam in re permanente opponitur identitati. Si enim aliquid iteratur bis est; ergo habet duplicem durationem, & duplex esse; ergo sunt duæ res.

Respondent aliqui, dist. conf. Duplicem durationem, & duplex esse externum, conc. conf. Intrinsecum, nego conf. Una enim res per Dei potentiam potest bis esse, non quia habeat duas existentias, & duas durationes intrinsecas, sed unam, & eandem. Dicitur autem bis esse, quia non duravit continuò, sed duratio ejus fuit interrupta, ideoque coextitit duabus mensuris discontinuis, extrinsecis tamen. — Respondeo secundò ex his quæ docet S. Thom. tùm hoc *a.* 2. *ad* 1 tùm 4. *Contragent. c.* 81. In hominis morte non fieri interruptionem in esse substantiali, quia esse, quod erat compositi, manet in anima rationali etiam post separationem: unde in resurrectione communicabitur corpori idem esse, quod ante mortem participabat.

IX. Objicies tertiò. Si statua ex eodem ære reficiatur, non erit eadem numero; ergo nec homo erit idem numero, si ex ejusdem pulveribus reficiatur.

Respondet S. Tho. hoc a. 2. ad 4. *Quod statua potest dupliciter considerari: vel secundum quod est substantia quædam; vel secundum quod est artificiale quoddam. Et quia in genere substantia ponitur ratione sua materia; ideo si consideretur secundum quòd est substantia quædam, est eadem numero statua, quæ ex eadem materia reparatur. Sed in genere artificialium ponitur, secundum quod est forma quadam accidentalis, quæ & transit, statuâ destructâ, & sic non redit idem numero, nec statua eadem numero esse potest. Sed forma hominis, scilicet anima, manet post dissolutionem corporis. Et ideo non est similis ratio.*

§. IIII.

§. III.

An in Resurrectione pulveres redire oporteat ad eandem partem corporis, quæ in eos dissoluta est?

X. RE spondeo cum S. Thoma hac q. 79. a. 3. Aliud esse quid fieri possit absque identitatis præjudicio, aliud quod fiet, ut congruentia servetur. Circa primum sciendum, quod partes aliæ sunt homogeneæ, seu ejusdem speciei, sicut partes ossis, aliæ sunt eterogeneæ, seu diversæ speciei, sicut os, & caro. *Si ergo dicatur* (inquit S. D.) *quod pars materiæ redibit ad aliam partem speciei ejusdem* (puta pars ossis ad aliam partem ossis) *hoc non faciet varietatem, nisi in situ partium: situs autem partium variatus non variat speciem in totis homogeneis. Et sic si materia unius partis redeat ad aliam, nullum præjudicium generabitur identitati totius.... Si autem dicatur, quòd materia unius partis redit ad aliam partem alterius speciei, sic de necessitate variatur, non solum situs partium, sed etiam identitas earum: ita tamen quod tota materia, aut aliquid, quod erat de veritate humanæ naturæ in una, in aliam transferatur, non autem si aliquid quod erat in una parte superfluum transferatur in aliam. Ablatâ autem identitate partium aufertur identitas totius, si loquamur de partibus essentialibus, non autem si loquamur de partibus accidentalibus, sicut sunt capilli, & ungues, de quibus videtur loqui August.* (l. 22. de Civit. Dei, cap. 19.) *Et sic patet, qualiter translatio materiæ de parte in partem tollit identitatem totius, & qualiter non.*

Sed loquendo secundum congruentiam, magis probabile est, quod etiam situs partium idem servabitur in resurrectione, præcipuè quoad partes essentiales, & organicas, quamvis forte non quantum ad accidentales, sicut sunt ungues, & capilli.

XI. Igitur secundum hoc ultimum non solum ipsi corpori, sed etiam singulis ejus membris sua propria materia est restituenda, sicut quæ fuit materia oculi reddetur oculo, quæ manuum, manibus, & sic de aliis, servato etiam situ partium. Hoc enim divinæ potentiæ facile est. Hoc etiam facit ad perfectiorem corporum identitatem, qua credimus, eadem surrectura; & facit etiam ad majorem congruitatem, ut homo scilicet præmium, vel pœnam accipiat in ea parte, quæ fuit organum virtutis, aut vitii: Sicut enim, ut probat S. Th. *in* 4. *Contrag. c.* 79. & cum eo omnes. Datur resurrectio, quia æquum est, ut corpus, quod fuit instrumentum animæ ad opus virtutis, sit particeps beatitudinis: ita congruum est, quòd pars corporis, puta oculus, per quem effusæ sunt lacrymæ compunctionis, redeat, ut sanctus per eum feliciter Christum videat. Ideoque Scripturæ non solùm tradunt nos in resurrectione recepturos eadem corpora, sed etiam eadem membra. De iisdem *pelle, carne, & oculis*. Loquitur, *Job.* 19. *de lingua, & manibus* 2. Machab. 7. de intestinis, *ejusdem l. c.* 14. Unde Dominus, *Lucæ* 24. & *Joan.* 20. ostendit *manus, pedes, & latus*, eadem, quæ ante habuerat. Ad identitatem autem membrorum non sufficit identitas formæ, & accidentium, sed requiritur etiam identitas materiæ; ut si manui non restitueretur eadem materia, non magis esset eadem manus, quàm si alicui pro manu combusta miraculosè redderetur alia ex nihilo, vel ex alia qualibet materia, etsi eandem numero formam habitura. Sed de his infra.

Digitized by Google

DUBIUM III.

An totum quod in aliquo fuit de Veritate Humanæ Naturæ Resurget in illo?

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Dico. Totum, quod in corpore fuit de veritatæ humanæ naturæ in aliquo, resurget in ipso. Ita S. Th. *q.* 80. *Suppl. a.* 4. Ubi varias opiniones recenset. Ex quibus ea omnino tenenda est, quæ tradit, aliquid de alimento converti in substantiam aliti, ejusque forma informari. Alioquin tolleretur nutritio, & restauratio ejus, quod per actionem caloris naturalis continuò deperditur.

Licèt autem S. Thomas hìc nihil statuere videatur, sed problematicè loqui; hanc esse tamen suam sententiam indicat hìc, & apertiùs ostendit tùm *quolibeto* 8. *a.* 5. Tùm & maximè, 1. *p. q.* 119. *a.* 1. ubi rejectis opinionibus contrariis statuit quod *Alimentum verè convertitur in veritatem humanæ naturæ, in quantum verè accipit speciem carnis, & ossis, & hujusmodi partium.* Unde sequitur non solum illud, quod fuit ex semine genitum, vel humido radicali, esse, vel fuisse de veritate humanæ naturæ, sed quidquid postea per nutritionem accessit.

II. Resurget autem in unoquoque id quod ad naturæ suæ veritatem, & integritatem pertinebit secundum statum resurrectionis. Ac proinde quibus ad perfectam quantitatem perductis pro ætate illa nihil materiæ defuit, neque superabundavit; illa præcisè materia corporis restituetur, quam pro illo tempore habuerunt. Nam particulæ, quæ interim defluxerunt, vel accesserunt, ut superfluæ reputabuntur, & proinde non resumentur. — Qui verò eodem, vel diverso tempore habuerint plus materiæ, quàm ad decentem staturam oporteat, ut obæsi, non totam eam resument, sed quantum ad convenientem quantitatem eis sufficiet. — Quibus autem aliquid defuerit, sive per ætatem, sive per morbum, sive aliâ de causa, tota quam habuerunt materia reddetur, reliquum divina virtute supplebitur. Quomodo autem hoc unitatem non impediat, statim dicetur.

III. Quid verò de Antropophagis, idest, qui carnibus humanis vescuntur dicendum sit, superiùs, *Dub.* 1. §. *à num.* 15. ex S. Th. 4. *Contrag. c.* 81. & S. August. *l.* 22. *de Civit. Dei, cap.* 20. abundè declaratum est. Modò aliqua repeto cum S. Tho. hoc *art.* 4. *ad* 3. Primò. *Unum quoque in illo resurget, in quo magis accessit ad perfectam participationem virtutis speciei*, sive in quo magis pertinuit ad veritatem humanæ naturæ in illo. Secundò. *Si aequaliter in duobus, vel pluribus accesserit, resurget in illo, in quo primò habuit ordinem ad resurrectionem ex conjunctione ad animam rationalem illius hominis:* idest, in quo primò caro humana fuit, ut supradiximus.

Caro ergo hominis ab homine comesta, resurget in eo, qui fuit comestus, comedenti autem supplebitur, aut de eo quod in ipso fuit de aliis cibis materialiter, aut aliunde. Quod si ponatur solis carnibus humanis pastus, totum id in ipso resurget, quod à parentibus nascendo traxit: quod autem defuerit supplebitur omnipotentia Creatoris, sicut in illis, qui statim ac nati, vel concepti, ac animati sunt, moriuntur. Si verò, & parentes solis humanis carnibus pasti fuerint, ut sic & eorum semen (quod est superfluum alimenti) ex aliorum hominum carnibus sit generatum, materia illa seminalis resurget in eo qui ex semine illo natus fuerat, ei verò, qui generavit aliunde supplebitur, sicut

erat & illi, ex cujus carnibus comestis erat illud semen.

IV. Neque additiones jam dictæ impedient corporis resurgentis identitatem, verè enim resurget totum quod ceciderat, quamvis defectus aliunde suppleantur. Sicut puero supra id quod habuit ex nativitate, additur aliunde, ut ad perfectam quantitatem perveniat: neque tamen talis additio facit alium numero hominem, sed idem numero, qui antea erat puer, postea fit vir.

V. At dices: Si parvæ nolæ adderetur magna quantitas æris, & ex ea simul cum ære præcedente fieret magna campana, nemo diceret, istam magnam campanam esse eandem numero cum parva nola; ergo pariter si puero suppleatur multum materiæ, ut in ætate virili resurgat, non erit idem numero.

Respondeo, neg. conf. Quia non manet eadem numero forma nolæ, & magnæ campanæ, à qua artificiata suam unitatem sumunt: manet tamen eadem numero forma, nempe, anima in puero resurgente cum majori quantitate, ut supra *Dub. præced. §. 2. n. 9.* de statua dixi ex S. Tho. *q. 79. Suppl. a. 2. ad 4. & Quolib. 11. a. 6. ad 3.*

VI. Noto tamen naturaliter fieri non posse, ut quis totà vita solis humanis carnibus pascatur. Primò. Quia infantia requirit cibos diversos, ac teneriores quàm sint carnes. Secundò. Quia carnes non possunt semper comedi sine pane, vel alio tenente locum panis. Tertiò. Quia præter cibum necessarius est potus, qui etiam transit in substantiam aliti.

VII. Ex dictis facilè resolvitur Dubium quod hac *q. 80. a. 5.* proponit S. Tho. An scilicet quidquid fuit materialiter in homine sit resurrecturum. Pro quo noto in homine esse partes, quas physici vocant *Materiales*, & alias quas vocant *Formales*. Materiales vocantur parvæ partes materiæ, quæ quotidie fluunt, & accedunt per deperditionem, & nutritionem. Formales verò sunt partes integrales majoris quantitatis, retinentes semper communem speciem, ut ossa, caro, nervi &c. hoc præmisso

VIII. Dico. Partes omnes formales resurgent, quia erunt eadem numero ossa, eædem carnes, iidem nervi, eadem brachia, eædem manus, iidem pedes &c. Non resurgent tamen omnes partes materiales, quia hæ licèt singulæ pertinuerint ad veritatem humanæ naturæ quatenus habuerunt illius speciem, tota tamen collectio illius materiæ, seu illarum partium, quæ ab initio vitæ, usque ad finem fuit in homine non est ad illius perfectionem, & integritatem necessaria, imo excederet quantitatem debitam speciei, ut ait S. Thomas.

IX. Neque hoc impedit identitatem hominis resurgentis. Sicut enim in corpore hominis quamdiu vivit, non semper sunt eædem partes secundum materiam, cùm materia partium, & resolvatur per actionem caloris naturalis, & de novo adgeneretur per alimentum, qua ratione partes illæ dicuntur fluere, & refluere: nec propter hoc impeditur, quin homo sit numero idem à principio usque ad finem vitæ, quia eâdem animâ singulæ per totam vitam actuantur: ita similiter ut resurgat idem numero homo, non oportet, quod quidquid fuit materialiter in eo, resurgat; sed quantum sufficit ad complementum debitæ quantitatis.

X. Unde S. Th. *in 4. Contrag. c. 81.* sic ait: *Quod enim non impedit unitatem secundum numerum in homine dum continuè vivit, manifestum est, quod non potest impedire unitatem resurgentis. In corpore autem hominis quamdiu vivit, non semper sunt eadem partes secundum materiam, sed solùm secundum speciem: secundum verò materiam partes fluunt, & refluunt. Nec propter hoc impeditur quod homo sit unus numero à principio vitæ usque in finem. Cujus exemplum accipi potest ex igne, qui cum continuè ardet, unus numero dici-*

Digitized by Google

dicitur, propter hoc quod species ejus manet, licèt ligna consumantur, & de novo apponantur. Sic etiam est in corpore humano, nam forma, & species singularum partium ejus continuè manet per totam vitam, sed materia partium, & resolvitur per actionem caloris naturalis, & de novo adgeneratur per alimentum. Non est autem alius numero homo secundum diversas partes, & ætates, quamvis non quidquid materialiter est in homine, secundum unum statum, sit in eo secundum alium. Sic igitur non requiritur ad hoc, quòd resurgat homo idem numero, quòd quidquid fuit materialiter in eo secundum totum tempus vitæ suæ resumatur; sed tantum ex eo quantum sufficit ad complementum debitæ quantitatis. Et præcipuè illud resumendum videtur, quod perfectius fuit sub forma, & specie humanitatis consistens. Ita intra perspicuitate Angelicus noster.

§. II.

An Membra humani Corporis, Capilli, Ungues, & Humores Resurgent.

XI. Quoad primum. Dico quod omnia membra humani corporis resurgent. Ita S. Th. hac *q.* 80. *a.* 1. & probat. Nam corpus hominis debet resurgere cum debita proportione ad animam, sed anima exigit in corpore omnia membra ad operationes vitæ servientia; ergo cum illis resurget: Maj. prob. Corpus hominis resurgere debet perfectum in esse naturali, quia resurgere debet ad statum suæ ultimæ perfectionis: non potest tamen in esse naturali perfecto resurgere, nisi debitam proportionem habeat ad animam, sicut nec artefactum potest consurgere in esse artificiali perfectum, nisi habeat debitam proportionem ad artem; ergo &c.

XII. Hæc ratio generalis est tam de electis, quàm de reprobis. Quia tamen de reprobis infra, *q.* 86. *a.* 1. specialiter aget; ideo modò specialiter quoad electos. De his enim dubitandum non est, quin eorum corpora surrectura sint integra, & perfecta, non solum habentia eadem membra, cum quibus mortui sunt, sed illa quoque quibus caruerant, vel à nativitate, vel aliquo casu; imo si qua habuerint superflua, vel deformia aut decorem non habentia, ea illis cum tali defectu non restituentur.

Ratio autem est primò. Nam hoc postulat status beatæ resurrectionis. Secundò. Quia appetitus naturali, qua anima inclinatur in corpus non perfecte fieret satis, nisi universa membra, & quidem perfecta, sui corporis reciperet. Tertiò. Quia resurrectio est peculiare opus Dei, opera autem Dei sunt perfecta. Et tandem. Quia resurrectionis electorum causa exemplaris est resurrectio Christi, qui (Philipp. 3 v. 21.) *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ:* Christus autem integer absque ullo defectu in corpore surrexit.

XIII. Dices. Quorumdam membrorum post resurrectionem non erit amplius usus, ut genitalium, quia tunc *neque nubent, neque nubentur*, sed erunt sicut Angeli in Cœlo (*Matt.* 22. *v.* 30. Et etiam intestinorum: Tùm quia non amplius cibi, & potus futurus est usus: Tùm quia nec plena decet ea resurgere, quia continent immunditias, nec vacua, quia nihil vacuum est in natura, & tunc maximè, quando omnia erunt perfecta.

XIV. Respondeo. Quòd si hæc instantia valeret, nec deberet esse diversitas sexuum post resurrectionem, quia generationis usus cessabit. Dicendum ergo est ex S. Thoma, *q.* 80. *a.* 1. *ad* 1. ea membra non fore superflua; servient enim perfectioni speciei humanæ, & humani corporis integritati, & quamvis proprium actum non sint habitura, adhuc tamen servient ostensioni virtutis agentis, nempe,

Digitized by Google

pe, animæ: *Quia instrumentum non solum servit ad exequendam operationem agentis, sed etiam ad ostendendam virtutem ipsius.*

Intestina verò *resurgent in corpore* (inquit S. Tho. ibid. ad 2.) *sicut & alia membra: & plena erunt non quidem turpibus superfluitatibus, sed nobilibus humoribus* (loquendo tamen de electis.)

XV. Dices adhuc. Ad hoc corpus resurget, ut præmietur de opere, quod anima per ipsum gessit. Sed membrum amputatum furi, qui postea pœnitentiam egit, & salvatur, non potest in resurrectione remunerari, nec de bono, quia ad hoc cooperatum non est: nec de malo; quia pœna membri in malum hominis redundaret; illud ergo non resurget, & sic non omnia membra resurgent.

XVI. Respondet S. Tho. a. 1. citato ad 3. *Quod actus, quibus meremur, non sunt propriè loquendo manus, vel pedis, sed totius hominis: sicut & operatio artis non attribuitur instrumento, sed artifici. Quamvis ergo membrum, quod ante pœnitentiam est mutilatum, non sit cooperatum homini in statu illo, quo gloriam promeretur; tamen ipse homo meretur, ut totus præmietur, qui ex toto quod habet, Deo servit.*

XVII. Quo ad secundum. Suppono cum S Tho. citato loco, *art.* 2. Quod anima se habet ad partes corporis sicut ars ad sua instrumenta. Ars autem utitur instrumentis quibusdam ad operis intenti executionem, sicut ars militaris utitur gladio ad bellum: & hæc sunt de prima intentione artis. Aliis autem utitur ad conservationem principalium instrumentorum, sicut ars militaris utitur vagina ad conservationem gladii, & hæc sunt de secunda intentione artis: *Et ita in partibus corporis animati quædam ordinantur ad operationes animæ exequendas, sicut cor, hepar, manus, & pes: quædam autem ad conservationem aliarum partium, sicut folia sunt ad cooperturam fructuum: Ita etiam capilli, & ungues sunt in homine ad custodiam aliarum partium: Unde sunt de secunda perfectione corporis humani, quamvis non de prima.* Hoc posito

XVIII. Dico cum eodem S. Thoma. Capilli, & ungues in homine resurgent. Prob. Homo resurget in omni perfectione suæ naturæ: sed capilli, & ungues pertinent ad perfectionem saltem secundam humani corporis, ut dictum est; ergo &c.

XIX. Neque dicas. Si capilli, & ungues toties detonsi resurgent omnes, deformitas potius, quàm ornatus in humano corpore apparebit. — Nam respondet S. Augustinus, *lib.* 22. *de Civit. Dei, c.* 19. Quod *si capilli toties tonsi, unguesve dejecti ad loca sua deformiter redeunt, non redibunt.* Et post pauca subdit: *Quamvis quod ait Dominus*, capillus capitis vestri non peribit, *non de longitudine, sed de numero capillorum dictum multò aptius possit intelligi. Unde, & alibi dicit*, Lucæ 12. v. 7. Capilli capitis vestri numerati sunt omnes. Videri etiam potest *in Enchiridio. c.* 89. Resurget ergo numerus capillorum, & quantitas unguium omnis illa, quæ ad hominis ornatum pertinet, non quæ erit superflua.

XX. Neque eadem est ratio de sudore, urina, aliisque fecibus, sicut & de humano semine, quæ quia ex superfluo generantur, non resurgent. — Nam respondet S. Tho. a. 2. laudato ad 1. *Quod illa superfluitates* (urina, sudor, & fæces) *expelluntur à natura, quasi ad nihilum utiles. Unde non pertinent ad perfectionem humani corporis. Secus autem est de illis superfluitatibus, quas natura sibi retinet ad generationem capillorum, & unguium, quibus indiget ad membrorum conservationem*, puta capillis ad capitis, unguibus ad digitorum, & pedum conservationem. — *Semine* autem (inquit ad 2.) *non indigetur ad perfectionem individui, sicut capillis, & unguibus; sed solum ad perfectionem speciei,*

ciei, nempe, ad speciem per generationem propagandam, quæ necessitas in resurrectione cessabit; & homo non resurget cum semine, sicut nec fœmina cum lacte nutritioni infantium serviente.

XXI. Neque dicatur. Quomodo capilli, & ungues pertinere possunt ad humanum corpus, si anima, qua corpus humanum vivit, non informantur? Nam respondet S. Thom. ad 3. *Quòd capilli, & ungues nutriuntur, & augentur: & sic patet, quod aliquam operationem* (vitæ) *participent: quod non posset esse, nisi essent partes aliquo modo ab anima perfecta. Et quia in homine non est, nisi una anima, scilicet anima rationalis, constat, quòd ab anima rationali perfecta sunt; quamvis non usque ad hoc, quod operationem sensus participent; sicut nec ossa, de quibus constat, quod resurgent, & sunt de integritate individui.*

XXII. Quoad tertium. Dico cum eodem S. Th. a. 3. Quòd quatuor humores, qui sunt sanguis, atra,& flava bilis, & phlegma restituenda erunt resurgentibus. Quia etsi non sint partes perfectæ, pertinent tamen ad constitutionem, & integritatem humani corporis. Reddentur electis in tanta quantitate, quanta requiritur ad optimam constitutionem: reprobis autem, prout Deus novit.

Erunt autem in resurgente humores, non ad restaurationem deperditi, sicut nunc, sed ad integritatem humanæ naturæ reparandam, & ad virtutis naturalis ostensionem, sicut membra servientia generationi in resurrectione erunt ad integritatem humanæ naturæ, non ad operationem, ut ex D. Th. ibid. *ad* 2. Nec obest quod ad perfectionem aliarum partium non perveniant. Nam ut docet idem S. Th. ad 3. *Sicut partes omnes universi à Deo perfectionem consequuntur, non æqualiter, sed unaquæque secundum suum modum: ita etiam humores aliquomodo perficiuntur ab anima rationali, non tamen eodem modo, sicut partes perfectiores.*

XXIII. De sanguine autem specialiter probat S. Thom. *a.* 3. *in arg.* Sed contra sic: *Resurrectio nostra erit conformis resurrectioni Christi: sed in Christo resurrexit sanguis: alids nunc vinum non transubstantiaretur in sanguinem ejus in sacramento altaris; ergo & in nobis resurget sanguis, & eadem ratione alii humores.*

QUÆSTIO VI.

De qualitate Resurgentium.

Qualitatem corporum resurgentium intelligimus, ætatem, staturam, sexum, vitam animalem, & dotes, quibus ornabuntur corpora beatorum. Verùm quia de hisce dotibus egimus, *Tom.* 1. *in* 1. 2. *Qu.* 2. *de Beatitudine*, *Dub.* 9. Ideo ad ea quæ ibi dicta sunt lectorem amandabimus.

DUBIUM I.

De Ætate, & Statura.

§. I.

An resurgent omnes in ætate juvenili?

De corporibus resurgentium tam beatorum quàm damnatorum sermo erit.

I. Dico ergo primò. Corpora Beatorum resurgent in illa perfectione, quam natura habet in ætate juvenili. Ita S. Tho. *q.* 81. *Suppl. a.* 1. his verbis: *Homo resurget absque omni defectu humanæ naturæ: quia sicut Deus humanam naturam absque defectu instituit: ita sine defectu reparabit. Deficit autem humana natura dupliciter. Uno modo, quia nondum perfectionem ultimam est consecuta: Alio modo, quia jam ab ultima perfectione recessit. Et primo modo deficit in pueris, secundo modo deficit in senibus. Et ideo in utrisque reducetur humana natura per* resur-

Digitized by Google

resurrectionem ad statum ultimæ perfectionis, qui est in juvenili ætate, ad quam terminatur motus augmenti, & à qua incipit motus decrementi.

Quibus ut ait ibi ad 2. *Non loquitur de ætate quantùm ad numerum annorum, sed quantum ad statum, qui in corpore humano ex annis relinquitur: Unde Adam dicitur in ætate juvenili formatus, propter talem corporis conditionem, quam primo die formationis suæ habuit.* Resurgent ergo omnes in ea magnitudine, in eo robore, & in ea totius corporis compositione, quæ convenit ætati hominis perfectissimæ, qualis solet esse circa annum trigesimum tertium, trigesimum quartum, & trigesimum quintum: hoc enim tempus est in juvenili ætate medium.

II. Huic veritati favent Pauli verba ad Ephes. 4. v. 13. *Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Super quæ S. August. lib. 22. de Civit. Dei, c. 15. ait: *Si hoc de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum, ut nec ultra, nec infra juvenilem formam resurgant corpora mortuorum, sed in ejus ætate, & robore, usque ad quam Christum hic pervenisse cognovimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse; etiam seculi hujus doctissimi homines, juventutem: quæ cùm fuerit spatio proprio terminata, inde jam hominem in detrimenta vergere gravioris, ac senilis ætatis. Et ideo non esse dictum in mensuram corporis, vel in mensuram staturæ, sed in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Idem dicit, *in Enchirid. c. 90. & 91.* Cui alii Patres adhærent, unde hæc assertio certa est. Nunc quoad corpora damnatorum.

III. Dico secundò. Etsi non æquè certum, probabilius tamen videtur, etiam corpora damnatorum surrectura in ætate perfecta absque omni vitio, ac defectu naturali. Ita tenet S. Th. *q. 86. Suppl. a. 2.* ubi relatis quorumdam opinionibus resolvit: *Et ideò alii rationabiliùs dicunt, quòd Auctor, qui naturam condidit, in resurrectione naturam corporis integrè reparabit. Unde quidquid defectus, vel turpitudinis ex corruptione, vel debilitate naturæ, sive principiorum naturalium in corpore fuit, totum in resurrectione removebitur, sicut febris, lippitudo, & similia. Defectus autem, qui ex naturalibus principiis in humano corpore naturaliter consequuntur, (sicut ponderositas, passibilitas, & similia) in corporibus damnatorum erunt: quos defectus ab electorum corporibus gloria resurrectionis excludet.* Quibus docet, omnes reprobos surrecturos absque deformitatibus, & defectibus illis, qui non consequuntur naturaliter ex principiis naturalibus in humano genere, ut cæcitas, aut lippitudo, gibbositas, claudicatio &c. quæ verò sic consequuntur, ut ponderositas, passibilitas, & similia, quæ à beatis per gloriam auferuntur, & sunt dotes corporum beatorum, à corporibus damnatorum, ut infra dicetur, non auferentur.

IV. Favet huic sententiæ S. Augustinus: qui licèt in Encbiridio, *c. 92.* nihil de hoc determinare velit, *in Epistola* tamen 146. modò 205. *ad Consentium, cap. 2.* de reprobis dicit: *Incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore pœnarum.* Neque hoc fiet in beneficium reproborum, quibus omnium membrorum integritas ad majorem, & extensiorem cedet pœnam, sed in beneficium naturæ, ut à Deo est. Quia resurrectio est naturæ humanæ reparatio habens Deum auctorem: sicut autem eam Deus integram condidit; integram quoque in esse naturæ sine respectu ad culpam reparabit, in electis ad æternum præmium, in reprobis ad æternum supplicium.

Neque obest, quod in hac sententia mulier corrupta, & ob hoc damnata, resurgeret incorrupta, & vir-

go. — Nam nihil absurdi est, quod natura integrè reparetur etiam in mulieribus illis reprobis, quæ corruptæ fuerint. Quia integritas corporis materialis nihil magnum est, si desit integritas mentis, neque illa mulier dicenda erit formaliter, & integrè virgo.

V. Ratio autem est. Quia Deus in reparanda natura per resurrectionem non attendit ad merita, vel demerita resurgentium, sed ad naturalem ipsam naturæ constitutionem: atque ita unusquisque resurget ea facie, & pulchritudine, quam habuit, vel habiturus fuisset in ætate juvenili, sublato omni defectu, vel errore naturæ. Facies tamen eorum, licèt pulchræ, ac sine ullo defectu naturali, tristissimæ tamen, ac deformes apparebunt eas conspicientibus: quia reprobi vi tormentorum acti mærentes, squallidi in gestibus, & motibus erunt, quales solent esse vehementer dolentium, amarè plorantium, ac prorsus desperatorum in tormentis positorum.

§. II.

An omnes in eadem statura Resurgent.

VI. Dico cum S. Th. *q. 81. Suppl. a. 2.* Quod *non resurgent in eadem quantitate*, seu statura: *sed quilibet resurget in illa quantitate*, & statura, *in qua fuisset in termino augmenti, si natura non errasset, vel defecisset: Quod autem superest, vel deficit in homine, resecabit, vel supplebit divina potentia.* Ideoque sequitur Gigantes non resumturos corpora immoderatæ magnitudinis, neque nanos immoderatæ parvitatis; sed staturam viri seclusâ monstruositate convenientem: quia illi vitio naturæ superabundantis ad tantam magnitudinem pervenerunt: isti verò ex naturæ defectu quantitatem sufficientem non attigerunt. Idem dico de Pygmæis (si tamen verum est, aliquam gentem dari, in qua homines Pygmæi sint, de quo dubitat S. Augustinus, *l. 16. de Civit. Dei, c. 8.*) Quamvis enim Pygmeus in sua gente non sit monstruosus, ut nec claudus, inter claudos, gibbosus inter gibbosos, comparatè tamen ad genus humanum est simpliciter monstruosus, quia illi ætatem juvenilem assecuto, si naturæ humanæ conditio spectetur, convenit major statura.

VII. Quare autem non omnes in eadem, & æquali statura resurgent, rationem dat S. Th. *a. 2. citato*. Quia in reparanda per resurrectionem humana natura, non solùm attendetur perfectio speciei, sed perfectio individui; esto autem species humanæ naturæ habeat determinatam aliquam quantitatem, quam nec excedit, nec ab ea deficit absque errore: Cùm tamen ista quantitas gradus latitudinis habeat, unumquodque naturæ humanæ individuum ex sua individuali conditione intra terminos illius latitudinis aliquem gradum quantitatis assequitur, quæ competit naturæ individui, & ad quam perducitur in termino augmenti, si tamen ex errore aliquid præfatæ debitæ quantitati non fuerit additum, vel substractum. Hæc autem quantitas cuique individuo debita sumitur ex proportione caloris, & humidi radicalis, quæ non in omnibus est eadem.

Unde S. August. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 15. *Restat ergo* (inquit) *ut suam recipiat quisque mensuram, quam, vel habuit in juventute, etiamsi senex est mortuus, vel fuerat habiturus, si ante est defunctus.* Neque approbat opinionem eorum volentium, omnes surrecturos in mensura quantitatis corporis Christi, subjungit enim: *Et ideo non esse dictum* (Ephes. 4. v. 13.) *in mensuram corporis, vel in mensuram staturæ, sed* in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Vult ergo S. Augustinus, unumquemque surrecturum in ea quantitate staturæ, quam habuit in ætate ju-

juvui-

venili, vel habiturus esset, si ad eam pervenisset, ut his qui in senectute sunt, suppleatur id quod senio defecit, & his qui in pueritia, vel infantia defuit, item divina potentia suppleatur. Ita de istis loquitur citato, lib. de Civit. Dei, c. 14. *Quid ergo de infantibus dicturi sumus, nisi quia non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, quâ mortui, sed quod eis tardiùs accessurum erat, tempore hoc sunt illo Dei opere miro, atque celerrimo recepturi? In sententia quippe Domini, ubi ait*, capillus capitis vestri non peribit, *dictum est, non defuturum esse, quod fuit, non autem negatum est affuturum esse quod defuit. Defuit autem infanti mortuo perfecta quantitas sui corporis: perfecto quippe infanti deest utique perfectio magnitudinis corporalis, qua cùm accesserit, jam statura longior esse non possit &c.* Et concludit, in resurrectione nil defuturum quantitatis quam habuit, vel habiturus fuisset, & ad quam in semine disponebatur, ut haberet, si ad ætatem juvenilem pervenisset.

DUBIUM II.

An quisque Resurget in suo Sexu, & an in Vita Animali?

§. I.

Resolvitur Prima Pars.

I. Nonnulli (inquit S. Augustinus, l. 22. de Civit. Dei, c. 17.) *Propter hoc quod dictum est* (Ephes. 4. v. 13.) Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, & conformes imaginis filii Dei, *nec in sexu fœmineo resurrecturas fœminas credunt, sed in virili omnes, ajunt, quoniam Deus solum virum fecit ex limo, fœminam ex viro.*

In hoc errore fuerunt Armeni volentes, omnes resurrecturos in sexu virili, nullumque post resurrectionem futurum fœmineum sexum, moti, nedum rationibus ex S. Augustino allatis: sed etiam Primò. Quia in resurrectione cessabit imperfectio: unde supra diximus, nullam futuram ætatem, aut staturam puerilem: sexus autem fœmineus imperfectus est. Secundò. Id videtur necessarium, ne sexuum diversitas oculis objecta, statum illum pudore dehonestet. Tertiò. Quia Athanasius, *in lib. de Virginit.* In regno, inquit cœlorum non est mas, & fœmina, sed omnes fœminæ quæcumque placuerunt Deo, virorum ordinem accipiunt. His tamen non obstantibus

II. Dico. Non omnes in sexu virili surrecturos, sed unumquemque in suo sexu. Et hoc ad fidem pertinet. Ita S. Augustinus citatus: *Sed mihi* (inquit) *melius sapere videntur, qui utrumque sexum resurrecturum esse non dubitant.* Cui subscribit S. Thomas hac, *q. 81. art. 3.* his verbis: *Sicut considerata natura individui debetur diversa quantitas diversis hominibus: ita considerata natura individui debetur diversus sexus diversis hominibus: Et hac etiam diversitas competit perfectioni speciei, cujus diversi gradus implentur per dictam diversitatem sexus, vel quantitatis: Et ideo sicut resurgent homines in diversis staturis, ita in diversis sexibus.*

III. Deinde probat S. Augustinus citato loco sic. *Ipse Jesus interrogatus à Sadducæis, qui negabant resurrectionem, cujus septem fratrum erit uxor, quam singuli habuerunt, dum quisque eorum vellet defuncti semen, sicut lex præceperat, excitare.* Erratis (*inquit*) nescientes Scripturas, neque virtutem Dei: *Et cùm locus esset, ut diceret; de qua me interrogatis, vir erit etiam ipsa, non mulier, non hoc dixit: Sed dixit:* In resurrectione enim neque nubent, neque uxores ducent, sed sunt sicut Angeli Dei in Cœlo: *Æquales utique Angelis immortalitate, ac felicitate, non carne, sicut nec resurrectione, qua non indiguerunt*

Angeli; quoniam nec mori potuerunt. Nuptias ergo Dominus negavit futuras esse in resurrectione, non fœminas: & ibi negavit, ubi talis quæstio vertebatur, ut eam negato sexu muliebri celeriori facilitate dissolveret, si eum ibi prænosceret non futurum. Immo etiam futurum esse firmavit dicendo, non nubent, *quod ad fœminas pertinet;* neque uxores ducent, *quod ad viros. Erunt ergo, quæ vel nubere hic solent, vel ducere uxores, sed ibi hoc non facient*. Hæc August.

IV. Discursus ergo S. August. est talis. Si Christus existimasset, post resurrectionem sexum fœmineum non futurum, celeriore, ac faciliore viâ Sadduceis interrogantibus, cujus futura tunc esset mulier illa septemuira, respondere potuisset, erratis nescientes Scripturas. Nam in futuro, nec fœminæ, nec sexus fœmineus erunt. Cùm ergo solùm dixerit, quod ibi nec nubent, nec uxores ducent, negavit quidem ibi futuras nuptias, sed fœminas ibi futuras admisit. Unde & Hieronymus, *Epist.* 27. modò, 86. *ad Eustochiam*, ait: *Ubi dicitur*, non nubent, neque nubentur: *Sexuum diversitas demonstratur. Nemo enim de lapide, & ligno dicit, non nubent, neque nubentur, quæ naturam nubendi non habent: Sed de his, qui possunt nubere, & gratiâ Christi, ac virtute, non nubant*.

V. Secundò prob. Deus in resurrectione restituet, quod in prima conditione fecit in homine: sed in prima conditione fecit utrumque sexum; ergo utrumque restituet. Quare S. August. loco citato. *Qui ergo* (inquit) *utrumque sexum instituit, utrumque restituet*.

VI. Neque dicas, mulierem non fuisse à Deo immediatè formatam, sed ex viro. — Nam respondet S. Augustinus citatus hoc fuisse mysterium: *Ut enim* (inquit) *in exordio generis humani de latere viri dormientis costâ detractâ fœmina fieret*, Christum, & *Ecclesiam tali facto jam tunc prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri mors erat Christi, cujus exanimis in Cruce pendentis latus lanceâ perforatum est, atque inde sanguis, & aqua profluxit, quæ sacramenta esse novimus, quibus ædificatur Ecclesia. Nam hoc etiam verbo Scriptura usa est, ubi non legitur* Formavit, *aut* finxit, *sed* ædificavit eam in mulierem; *unde & Apostolus* (Ephes. 4. v. 12.) *ædificationem dicit Corporis Christi, quod est Ecclesia. Creatura est ergo Dei fœmina, sicut vir: sed ut de viro fieret, unitas commendata; ut autem illo modo fieret, Christus, ut dictum est, & Ecclesia figurata est*.

VII. Ad id quod ex Apostolo dicitur: *Donec occurramus &c.* respondet S. Tho. dicto art. 3. ad 1. *Quod sùm dicitur:* Omnes Christo occurremus in virum perfectum, *non dicitur propter sexum virilem; sed propter virtutem animi, quæ erit in omnibus, & viris, & mulieribus*, quod repetit 4. *Contragentes, cap* 88. & in hoc sensu dicit Hieronymus, *in cap.* 4. *ad Ephes.* quòd uxores redigentur in viros, quoad spiritum, quia uxorius actus non amplius erit. Quamvis Hieronymus loquatur non de futuro, sed de præsenti seculo, monens, ut qui futuri sunt aliquando similes Angelis, refrænata concupiscentia fiant spirituales.

VIII. Nunc ad fundamenta Armenorum. Ad primum dico, sexum fœmineum non esse quidem ita perfectum, ut virilem; ideoque comparatè ad istum dici imperfectum, non tamen comparatè ad naturam, cujus pars est. Unde S. Tho. 4. *Contragent. cap.* 88. ait: *Nec infirmitas fœminei sexus perfectioni resurgentium obviat. Non enim est infirmitas per recessum à natura, sed à natura intenta: & ipsa etiam natura distinctio in omnibus perfectionem naturæ demonstrabit: & divinam sapientiam, omnia cum quodam ordine disponentem demonstrabit*. Et hîc a. 3. ad 3. dicit: *Quod quamvis fœmina generatio sit præter intentionem natu-*

natura particularis, est tamen de intentione natura universalis, qua ad perfectionem humana speciei utrumque sexum requirit. Quare non est simile de ætate, vel statu puerili: nam ætas, vel status puerilis non est à natura intentus per se, sed ut ordinatus ad statum juvenilem, ac perfectum, aliquando assequendum: sexus autem fœmineus non est ordinatus ad virilem, sic ut aliquando fœmina fiat vir.

IX. Neque dicas. Sexus fœmineus in futuro seculo erit superfluus; non enim nubent, neque nubentur.

Respondet enim S. Tho. 4. *Contrag. cap.* 88. sic: *Neque tamen huic obviat, quod usus horum membrorum non erit... Quia si propter hoc membra in resurgentibus non erunt, pari ratione nec omnia membra, qua nutrimenta deserviunt, in resurgentibus essent, quia nec ciborum usus post resurrectionem erit: sic igitur magna pars membrorum corpori resurgentium deesset. Erunt igitur omnia membra hujusmodi, quamvis eorum usus non sit, ad integritatem naturalis corporis restituendam, unde frustra non erunt.* Addo, quod aliàs nec in viro virilia membra esse deberent, quia eorum usus non erit.

X. Ad secundum dico, quòd sicut in statu innocentiæ, *Genes.* 2. *v.* 25. dicitur: *Erant autem uterque nudus, Adam scilicet, & uxor ejus, & non erubescebant:* ita multò magis pudor excludetur à statu illo. Unde S. Tho. dicto, *art.* 3. in corpore: *Et quamvis (inquit) sit differentia sexuum; deerit tamen confusio mutua visionis: quia aberit libido incitans ad turpes actus, ex quibus confusio causatur.* Et August. *lib.* 22. *de Civit. Dei, c.* 17. citato, ait: *Non enim libido ibi erit, qua confusionis est causa. Nam priusquam peccassent nudi erant, & non confundebantur vir, & fœmina. Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura servabitur. Non est autem vitium sexus fœmineus, sed natura, qua tunc quidem, & à concubitu, & à partu immunis erit: erunt tamen membra fœminea non accommodata usui veteri, sed decori novo, quo non alliciatur aspicientis concupiscentia, qua nulla erit. Sed Dei laudetur sapientia, atque clementia, qui, & quod non erat fecit, & liberavit à corruptione, quod fecit.*

XI. Si dixeris, hoc non deberi damnatis. Respondeo, nec in illis futuros motus libidinis: partim quia habebunt corpora, quæ à nullo intrinseco possint alterari, sed solum ab igne, & aliis externis agentibus: partim quia tristitiâ, & dolore velut absorbebuntur, ut etiamsi complacentia præteritarum libidinum, ob quas sunt damnati maneat in voluntate, ab ea tamen non moveantur. Quod si invicem se videntes pudore confundentur, hoc erit eis in pœnam.

XII. Ad tertium dico, quòd Athanasius significat solùm, fœminas futuras spiritu viros, non sexu. En ejus verba: *Abjice muliebrem sensum, ac fiduciam, virileque robur assume. Nam in Regno Cœlorum non est masculus, neque fœmina; sed quæcumque mulieres Domino placuerunt, virorum ordinem accipiunt:* non dicit sexum, sed *ordinem:* quia fœminæ pares erunt in donis gloriæ cum viris.

§. II.

Resolvitur Secunda Pars.

XIII. Dico. Nemo resurget in vita animali. Ita S. Thom. dicta *qu.* 81. *Suppl. a.* 4. & est de fide. Quia ex dictis, Matth. 22. v. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in Cœlo.* Quod repetitur Lucæ 20. v. 35. Paulus item, Roman. 14. v. 17. *Non est enim (inquit) Regnum Dei esca, & potus,* & 1. ad Cor. 15. v. 44. *Seminatur corpus animale, surget spiritale.*

XIV. Probat etiam S. Thom. in arg. sed contra hoc discursu: *Generatio ordinatur ad subveniendum defectui, qui per mortem accidit, & ad*

mul-

Digitized by Google

multiplicationem humani generis : & comestio ad restaurationem deperditi, & ad augmentum quantitatis : sed in statu resurrectionis jam humanum genus habebit totam multitudinem individuorum à Deo præfinitam, quia usque ad hoc generatio differetur : similiter etiam quilibet homo resurget in debita quantitate, nec erit ultra mors, aut aliqua deperditio fiet à partibus hominis ; ergo frustra esset actus generativæ, & nutritivæ virtutis.

XV. Quod sic explicat *in Corp. art.* Necessitas resurrectionis non est ad consequendam perfectionem eorum, quæ ad integritatem naturæ pertinent, hanc enim consequi potest per actiones præsentis vitæ : sed necessitas resurrectionis est ad consequendam ultimam perfectionem, quæ consistit in perventione ad ultimum finem ; ergo operationes illæ naturales, quæ ordinantur ad primam perfectionem humanæ naturæ, vel causandam, vel conservandam non erunt in resurrectione : tales autem sunt actiones animalis in homine, ut comedere, bibere, dormire, & generare ; ergo istæ in resurrectione non erunt.

XVI. Sed dices : Resurrectio nostra erit conformis resurrectioni Christi : sed Christus dicitur post resurrectionem comedisse, *Lucæ ultimo v. 30. & 43. & Joan. ultimo à v. 13.* ergo homines post resurrectionem comedent, & eadem ratione generabunt.

XVII. Respondet S. Tho. dicto art. 4. ad 1. *Quod illa comestio, quâ Christus comedit, non fuit necessitatis, quasi cibis indigeret humana natura post resurrectionem, sed fuit potestatis, ut ostenderet, se veram naturam humanam resumsisse, quam prius habuerat in statu illo, quando cum Discipulis comederat, & biberat. Hæc autem ostensio non erit necessaria in resurrectione communi ; quia omnibus notum erit. Et ideò dicitur dispensativè Christus manducasse, eo modo loquendi, quo Juristæ dicunt, quòd* dispensatio est communis Juris relaxatio ; *quia Christus intermisit hoc quod est commune resurgentium, scilicet non uti cibis propter causam prædictam. Et propter hoc ratio non sequitur.*

Quod si quæras : Quid factum fuerit de illo cibo, quem Christus post resurrectionem comedit, respondet S. Tho. 4. *Contragentes, c. 83.* Quod *Cibus ille non fuit conversus in carnem, sed resolutus in prajacentem materiam.*

XVIII. Dices secundò. Adam ante peccatum vitam habuit immortalem ; & tamen cibis, & venereis uti poterat in illo statu, quum ante peccatum illi sit dictum : *Crescite, & multiplicamini :* & iterum, *de omni ligno, quod est in paradiso comede.*

XIX. Respondet S. Thomas dicto *cap. 83. 4. Contrag.* Quod *Adam perfectionem quandam habuit personalem ; nondum tamen erat natura humana totaliter perfecta, nondum multiplicato humano genere. Institutus ergo fuit Adam in tali perfectione, qua competebat principio totius humani generis : & ideo oportuit, quod generaret ad multiplicationem humani generis, & per consequens quod cibis uteretur. Sed perfectio resurgentium erit naturâ humanâ totaliter ad suam perfectionem pervenient, numero electorum jam completo : & ideo generatio locum non habebit, nec alimenti usus : propter quod & alia erit immortalitas, & incorruptio resurgentium, & alia, quæ fuit in Adam. Resurgentes enim sic immortales erunt, & incorruptibiles, ut mori non possint, nec ex eorum corporibus aliquid resolvi. Adam autem sic fuit immortalis, ut posset non mori si non peccaret, & posset mori si peccaret ; & ejus immortalitas sic conservari poterat ; non quòd nihil resolveretur ab ejus corpore, sed ut contra resolutionem humidi naturalis ei subveniri posset per ciborum assumtionem, ne ad corruptionem corpus ejus perveniret.*

XX. Dices tertiò. Post resurrectionem omnes electi beatificabuntur, & secundum animam, & secundum corpus,

Digitized by Google

corpus: beatitudo autem in operatione consistit; ergo oportet, ut omnia membra, omnesque potentiæ suis actibus perfruantur. — Et eò magis quia in eis debet esse perfecta jucunditas, quia beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: perfectum autem est, cui nihil deest. Cùm ergo in actibus virtutis generativæ, & nutritivæ sit magna delectatio, non debent hi deesse beatis post resurrectionem.

XXI. Respondeo cum S. Tho. hoc *a.* 4. *ad* 3. neg. cons. Totus quidem homo beatificabitur, & secundum animam, & secundum corpus: At secundum quod homo, & secundum quod corpus humanum est. Homini autem, ut homo est, & corpori humano, ut humanum est præfatæ operationes non conveniunt; Unde secundum corpus homo aliunde beatificabitur, in quantum habebit corpus sibi perfectè subditum, & dotibus gloriosis ornatum. Addo quod ut D. Tho. *ad* 4. præfatæ operationes animalis, necessariæ sunt corpori supposito defectu, qui post resurrectionem in corpore humano non erit.

XXII. Quod autem additur procedit ex falso supposito, quod in delectationibus corporalibus hominis beatitudo consistere possit, quod falsum esse ostendi, *Tom.* 1. *in* 1. 2. *qu.* 2. *de Beatitud. Dub.* 2. & ostendit S. Th. *in* 4. *Contragentes cap.* 83. Nam si delectationes ciborum, & venereorum aliquomodo ad beatitudinem pertinerent, sequeretur, virtutem temperantiæ indebitè excludere tales delectationes ab intentione virtuosè agentium. Est enim contra rationem virtutis excludere à virtuoso delectationem, quæ erit pars beatitudinis, vel eam modò prohibere, ut ea postmodum frui magis possit. — *Prætereæ* (addit S. Tho.) *ridiculum videtur delectationes quærere corporales (in quibus nobiscum animalia bruta communicant) ubi expectantur delectationes altissimæ, in quibus cum Angelis communicamus, quæ erunt in Dei visione, quæ nobis & Angelis erit communis... nisi fortè quis dicere velit, beatitudinem Angelorum esse imperfectam, quia desunt eis delectationes brutorum, quod est omnino absurdum. Hinc est, quod Dominus dicit, Matth.* 22. *quod* in resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei.

XXIII. Quare concludit S. Doct. *Per hoc autem excluditur error Judæorum, & Sarracanorum, qui ponunt, quòd in resurrectione homines cibis, & venereis utentur, sicut & nunc. Quos etiam quidam Christiani hæretici sunt secuti, qui ponentes regnum Christi futurum in terris terrenum per mille annos, in ipso spatio temporis dicunt, eos, qui tunc resurrexerint, immoderatissimè carnalibus epulis vacaturos, in quibus sit cibus tantus, aut potus, ut non solùm nullam modestiam teneant, sed modum quoque ipsius credulitatis excedant. Nullo autem modo ista possunt, nisi à carnalibus credi. Hi autem qui spirituales sunt, istos ista credentes* Chiliastas *appellant Græco vocabulo, quod verbum è verbo exprimentes nos possumus* Millenarios *nuncupare, ut Augustinus dicit,* 20. *de Civit. Dei, c.* 7. 8. 9. *&c.* Hoc etiam indicat hoc *art.* 4. *ad* 4. quem errorem confutavimus, *Tom.* 2. *in* 1. *p. q.* 2. *de Visione Dei, Dub.* 2.

§. III.

An post Resurrectionem futuri sint actus sensuum?

XXIV. Negatis post resurrectionem actibus nutritivæ, & generativæ partis, occurrit quærendum, an futuri sint actus sensuum, seu partis sensitivæ, de quo S. Tho. 3. *p. Suppl. qu.* 82. *a.* 4. ubi refert opinionem quorumdam, qui ponebant *Quod in corporibus gloriosis erunt omnes potentiæ sensuum, non tamen erunt in actu, nisi duo sensus, scilicet tactus, & visus. Nec hoc erit ex defectu sensuum, sed ex defectu medii, & objecti.*

XXV.

Digitized by Google

XXV. Nihilominus dico cum eodem S. Thoma. Quod in Beatis præter tactum, & visum, etiam auditus, & odoratus aliquam operationem habebunt: *Sed gustus non erit in actu ita quod immutetur ab aliquo cibo, vel potu sumto*, quia ibi nullus erit: nisi fortè dicatur, quòd erit ibi gustus in actu per immutationem linguæ ab aliqua humiditate adjuncta. Ita S. Thom. Et probat, *in arg.* sed contra sic: *Viciniùs se habent ad animam potentia sensitiva, quàm corpus: sed corpus præmiabitur, vel punietur propter merita, vel demerita animæ; ergo & omnes sensus præmiabuntur in beatis, & punientur in malis, secundum delectationem, & dolorem, vel tristitiam, quæ in operatione sensus consistunt.* Quæ ratio probat futuros sensus in actu non solùm in beatis, sed etiam in damnatis.

XXVI. Futuram in Beatis post resurrectionem visionem corporalem, tùm gloriosæ humanitatis Christi, tùm corporum beatorum, tùm cœlestium orbium, tùm mundi hujus innovati, nemo dubitare potest.

Et quia inter Sanctos erit laus Dei vocalis juxta illud, Psalm. 149. v. 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum.* Et *Apoc.* 19. ubi omnes Sancti dicuntur dicere Alleluja, & laudes Deo, quod confirmat S. Tho. hìc *in Corp. & ad* 4. & 2. 2. *q.* 13. *a.* 4. Etiam erit corporalis auditio, quæ fiet per hoc, quod species soni deferentur secundum esse spirituale tantùm absque motu, & incisione corporis medii, & solâ immutatione spirituali organum auditus immutabunt, ut hìc docet *ad* 4.

Odoratus etiam suavissimis, qui ibi erunt odoribus, afficietur. Si enim corpora Sanctorum miro odore fragrant in terris, multò magis gloriosa gratissimum spirabunt odorem, spirituali tamen immutatione sine aliqua evaporatione pertingente ad organum, ut explicat S. Th. *ad* 3.

De tactu minor videtur esse difficultas; nam corpora sanctorum post resurrectionem erunt palpabilia, ut in corpore Christi apparet, quod fuit tangibile *Lucæ ultimo v.* 39. & *Joann. v.* 27. Qualitates tamen tangibiles non immutabunt tactum corporis gloriosi, ut pote impassibilis, immutatione naturali, seu alterativâ, sed spirituali tantùm. *Sicut etiam* (inquit S. Th. ad 1.) *in corpore Adæ fuit, quod nec ignis urere, nec gladius scindere potuisset, & tamen horum sensum habuisset.*

De gustu major est dubitatio, ut enim ex S. Th. supra dictum est, quod repetit ad 2. *Gustus secundum quod est sensus alimenti non erit in actu, sed secundum quod est judicativus saporum, esse poterit fortè per modum prædictum* (nimirùm) per immutationem linguæ ab aliqua humiditate adjuncta suavissimi saporis ex optimo qualitatum corporis humani temperamento.

XXVII. Corpora etiam damnatorum habebunt operationes sensuum, & quia, ut dicemus, ab externis agentibus passibilia, immutari poterunt immutatione etiam naturali ad dolorem, & tristitiam, stantes enim reprobi post resurrectionem coram Christo Judice videbunt corporalibus oculis humanitatem Christi gloriosam, signum Crucis eam præcedens, corpora etiam gloriosa electorum: & summo dolore tabescent, ut dicetur infra. Detrusi in infernum mutuò se videbunt. Ibi audient voces aliorum voces blasphemantium Deum, ut credibile reputat S. Th. 2. 2. *q.* 13. a. 4. Tactus eorum igne cruciabitur, fœtidis odoribus odoratus, & amaritudinibus etiam lingua, & gustus torquebuntur, ut sensus omnes, qui animæ servierunt ad peccandum, unà cum anima singuli sentiant pœnam.

DU-

DUBIUM III.

De qualitatibus Corporum post Resurrectionem.

§. I.

De qualitatibus Corporum Beatorum.

I. QUia, ut initio hujus quæstionis præmonuimus de corporum beatorum qualitatibus, quæ vocantur *Dotes*, egi *Tom. 1. in 1. 2. q. 2. de Beatitudine toto Dub.* 9. de illis iterum hìc agere supervacaneum videtur, cæterùm pro majori facilitate aliqua hìc dicam, quoad cætera Lectorem ad ibi dicta remittens.

II. Quatuor, ergo qualitatibus, seu Dotibus, beatorum corpora in resurrectione ornabuntur. Prima erit impassibilitas, quâ non solùm à morte, & corruptione, & à quacumque læsione erunt exemta, ita ut si in medio flammarum inferni ponerentur, nullam nec ab igne, nec à Dœmonibus læsionem, sed nec ullum dolorem, aut passionem læsivam pati possent. Rationem hujus dat S. Th. *qu.* 82. *Suppl. a.* 1. Quia omnis passio fit per victoriam agentis supra patiens debilitantis dominium formæ ejus supra materiam, loquendo de passione illata ab agente contra naturam, de qua modo: ergo ubi dominium formæ supra materiam suam ab agente debilitari non potest, nulla est possibilis passio læsiva: sed post resurrectionem humanum corpus erit perfectè subjectum animæ, sicut anima erit perfectè subjecta Deo: ita ùt sicut nulla vis poterit debilitare subjectionem animæ ad Deum, sic nulla vis poterit debilitare subjectionem corporis ad animam; ergo nulla vis poterit inducere in corpus gloriosum passionem, quæ sit læsiva. Dixi passionem, quæ sit læsiva; nam passionem quæ sit purè perfectiva, qualis est ea qua perficiuntur sensus ad suas operationes, admisimus loco citato, & *Dub. praeced.* §. 3.

Erit autem hæc impassibilitas probabiliter qualitas immanens. Nam S. Th. 3. *p. q.* 45. *a.* 2. generaliter dicit quod *Dos nominat qualitatem immanentem corpori glorioso*. Nempe bonam quandam corporis dispositionem, qua corpus perfectè, & permanenter subjicietur animæ beatæ. Quæ dispositio si attendatur secundum se, & ut dicit solam negationem, vel privationem potentiæ patiendi læsionem, erit in omnibus æqualis. Si tamen consideretur secundum causam, admittere poterit magis, & minus: *Causa autem ejus est Dominium animæ super corpus, quod quidem dominium causatur ex hoc, quod ipsa anima fruitur Deo immobiliter. Unde in illo, qui perfectius fruitur Deo, est major impassibilitatis causa.* Ita S. Th. q. 82. Suppl. a. 2. Ideoque erit magis intensa, non *per recessum à contrario, sed per accessum ad terminum, sicut lux intenditur. Et propterea etiam impassibilitas est major in uno, quàm in alio, quamvis in nullo aliquid passibilitatis remaneat*. Ita ibid. ad 3.

III. Altera corporis gloriosi dos erit *Subtilitas*, de qua loco citato ex 1. 2. §. 3. ubi dixi, eam esse quandam corporis gloriosi defæcationem ab omni crassitie, ut anima ipsum sit gubernatura ad modum spiritus, non quod sit mutandum in spiritum, vel corpus aereum, quod etiam supra cum S. Gregorio adversus Eutychium reprobatum est; sed quia spiritui, idest animæ erit omnino obediens. Licèt autem divina virtute possit cum alio corpore penetrari, vi tamen dotis subtilitatis hoc non habebit, ut simul cum alio corpore sive glorioso, sive non glorioso, in eodem loco esse possit. De quo videantur dicta loco citato. Eadem ratione ut docet S. Tho. hac *qu.* 83. *art.* 5. non poterit esse modò in æquali, modò in inæquali loco, quia neque de quantitate sua ali-

quid nunquam amittet, neque fiet modò rarius, modò spissius, neque ipsa quantitas efficietur minor se ipsa per variationem situs: ita ut partes corporis subintrent se invicem. Poterit quidem quando vult, videri, & quando non vult, non videri; Quia ut ait S. Tho. hoc a. 5. ad 3. *Corpus videtur ex hoc, quod agit in visum: quod autem agat in visum, vel non agat, nihil variat in ipso corpore: & ideo non est inconveniens, si possit, quando vult, videri, & quando vult, non videri* (diffundendo species proprias suæ voluntatis arbitrio) *sed esse in loco non est actio aliqua procedens ab eo ratione suæ quantitatis, sicut videri ratione sui coloris*. Subtilitas non reddit corpus gloriosum impalpabile: quia ut docet S. Thom. *art. 6.* non erit corpus aereum, sed solidum resistens cuilibet alteri corpori: ideoque palpabile, sicut de corpore glorioso Christi dictum est. Quamvis enim divina virtute reddi possit impalpabile, hoc tamen vi subtilitatis non habet.

IV. Tertia corporis gloriosi dos est Agilitas; qua sic poterit ab anima moveri, ut feratur sine difficultate quòcumque, & quomodocumque ipsa voluerit motu quidem celerrimo, & quasi imperceptibili, non tamen in instanti. Videantur dicta sæpe citato loco, §. 4.

V. Quarta dos corporis gloriosi est Claritas, seu luciditas, qua undequaque lucem, ac splendorem emittet. An verò hæc claritas futura sit solum secundum superficiem, an verò etiam secundum profunditatem, affirmativè respondimus sæpe allato loco, §. 5. quò Lectorem remitto, ubi etiam videbit, eam Lucem esse ejusdem speciei cum nostra, ac proinde etiam ab oculo non glorificato videri naturaliter posse. Unde claritas Corporis Christi visa fuit ab Apostolis in transfiguratione, & impii etiam justorum gloriam videbunt in die Judicii juxta illud, Sap. 5. v. 2. *Videntes turbabuntur timore horribili &c.* Neque lux illa, quamvis intensissima offendet oculum non glorificatum. — Nam ut ait S. Tho. qu. 85. Suppl. a. 2. ad 2. *Claritas intensa non offendit visum in quantum agit actione animæ, sed secundum hoc magis delectat: offendit autem in quantum agit actione naturæ calefaciendo, & dissolvendo organum visus, & disgregando spiritus. Et ideo claritas corporis gloriosi, quamvis excedat claritatem Solis; tamen de sui natura non offendit visum, sed demulcet: Propter quod claritas illa comparatur claritati jaspidis, Apoc. 21.* — Non tamen claritas illa necessariò videbitur ab oculo, sive glorificato, sive non glorificato: erit enim in potestate animæ glorificatæ, quod corpus suum videatur, vel non videatur: *Sicut & qualibet alia actio corporis in anima potestate erit: aliàs non esset corpus gloriosum instrumentum summè obediens principali agenti*. Ita S. Tho. dicta *qu. 85. a. 5.*

§. II.

An Corpora Damnatorum futura sint Incorruptibilia.

VI. Corpora etiam Damnatorum resurrectura integra integritate naturæ, & absque omni defectu, si quem, dum in hac mortali vita degerent, habuerunt; ostensum est supra, *Dub. 1. §. 1.* quò Lectorem remitto. Modò examinandum est, an corpora Damnatorum resurgent incorruptibilia, & impassibilia. Unde

VII. Dico primò. Corpora damnatorum resurgent incorruptibilia. Est de fide. Nam, *Matth. 25. v. 46.* sicut Beati cum suis corporibus ibunt in vitam æternam, sic reprobi cum suis corporibus mittentur in ignem æternum. Advertit tamen S. Tho. *qu. 86. Suppl. a. 2.* quod dupliciter potest ab aliquo removeri motus corruptionis, & alterationis. Uno modo, quia deest principium motus, & corruptionis. Alio modo per hoc quod tale prin-

Digitized by Google

principium impeditur. Principium autem totius alterationis, & corruptionis est motus Cœli: unde eo cessante nullum erit agens, quod possit corpus transmutare à sua naturali proprietate, ac proinde alterare, & corrumpere, sicut & generare.

VIII. Quia autem post resurrectionem cessabit motus Cœli, nullum erit agens, quod possit corpus aliquod à sua naturali proprietate transmutare, alterare, & corrumpere, quia corruptio est terminus alterationis. Et in hoc sensu (inquit S. Tho.) *Corpora damnatorum corrumpi non poterunt: Et hoc deservit divinæ justitiæ, ut perpetuò viventes perpetuò puniantur, quod divina justitia requirit. Sicut & nunc corruptibilitas corporum deservit divinæ providentiæ, per quam ex aliquibus corruptis alia generantur.*

Alio modo contingit ex hoc quod principium corruptionis impeditur: Et hoc modo corpus Adæ incorruptibile fuit; quia contrariæ qualitates in hominis corpore existentes continebantur per gratiam innocentiæ, ne ad dissolutionem corporis agere possent: Et multò plus continebuntur in corporibus gloriosis, quæ erunt omnino subjecta spiritui. Et sic in corporibus Beatorum post resurrectionem communem coniungentur duo modi prædicti incorruptibilitatis. Hæc S. Tho. Quibus docet corpora Damnatorum fore incorruptibilia solum, quia cessabit principium corruptionis, nempe, motus Cœli.

IX. Ex his infertur, quòd ratio allata partim est naturalis, partim supernaturalis: naturalis quidem, quia licèt cessatio motus Cœli non sit naturalis, cessante tamen illo motu naturali, consecutione corruptiones, & generationes cessabunt. Sed erit etiam alia causa supernaturalis, nempe, perfecta animæ informatio, per quam anima corpori dabit esse incorruptibile: ut enim docet S. Thomas in 4. Contrag. c. 89. *Corpus humanum post resurrectionem non erit transmutabile de forma in formam, neque in bonis, neque in malis, quia in utrisque totaliter perficietur ab anima quantum ad esse naturæ: ita ut non sit possibile, hanc formam à tali corpore removeri, nec aliam introduci divina virtute totaliter corpus animæ subjiciente: Unde & potentia, quæ est in prima materia ad omnem formam, in corpore humano remanebit quodammodo ligata per virtutem animæ, ne possit in actum alterius formæ reduci.*

X. Hinc si quæras: An post resurrectionem humana corpora futura sint incorruptibilia naturaliter, an ex virtute divina supra naturam operante. — Dicendum censeo fore incorruptibilia potiùs per virtutem divinam, quàm per naturam. Nam quod prima materia natura sua transmutabilis ligata maneat ad unam formam, divinæ virtutis opus est. Et dato etiam, quòd cessante motu Cœli cessare debeat corruptio: quod tamen motus Cœli natura sua perpetuus cesset, naturæ opus non est, sed divinæ virtutis; & insuper, quia cùm cessante motu Cœli omnia mixta deberent corrumpi, si aliqua corpora mixta conserventur, divinæ virtutis erit, non naturæ. Ita se explicat S. Tho. *Opusc.* 10. *art.* 25. & *Opusc.* 11. *art.* 19. ubi ad dubium, an post diem Judicii corpora Sanctorum erunt incorruptibilia tribus modis, scilicet per divinam justitiam, per gloriam, & per naturam, respondet, de duobus primis non esse dubium. Tertium autem posse habere calumniam: *Si intelligatur, quod ad incorruptionem humani corporis sola natura sufficiat, quasi incorruptio humani corporis ex natura causetur, sicut ab agente. Non enim ad hoc se extendit virtus alicuius naturæ creatæ, ut rebus corruptibilibus incorruptionem possit conferre. Dictum est etiam supra, quod secundum ordinem naturæ corpora humana, & omnia corpora mixta cessante motu Cœli dissoluta corrumpentur. Immortalitas ergo humanorum corporum post resurrectionem non erit ex virtute naturæ, sed ex vir-*

Digitized by Google

tute divina, per quam corpora humana conservabuntur in esse. Sed verum est, quòd naturalis causa corruptionis, quæ est motus Cœli, subtracta erit. Motus enim Cœli sicut est causa generationis, & conservationis mixtorum corporum: ita etiam est causa corruptionis eorum. Supposita ergo conservatione humanorum corporum per virtutem divinam, non erit aliqua causa agens ad corruptionem. Et secundum hoc aliquo modo posset sustineri, quòd illa incorruptio esset per naturam, quia scilicet causa naturalis corruptionis subtracta erit, eo modo loquendi, quo diri posset, quòd submersio navis est per gubernatorem, quia per ejus absentiam navis periclitatur. Ita S. Tho. & in hoc sensu exponendum est quod dicit hoc *art. 2. ad 2.* quod *Incorruptibilitas illa erit per naturam.* Quod intelligendum est, tùm de incorruptibilitate corporum damnatorum, tùm Beatorum. Cum hac tamen differentia, quod in Beatis erit dos derivata ex beatitudine, ac felicitate animæ: In damnatis verò erit pœna, & effectus divinæ justitiæ, ut ultio malorum sit perpetua.

XI. Sed dices primò. Omne compositum ex contrariis est corruptibile: sed corpora damnatorum erunt composita ex contrariis; ergo erunt corruptibilia.

Respondeo cum S. Tho. hoc art. 2. ad 1. *Quod contraria, ex quibus corpora componuntur, sunt secunda principia ad corruptionem agentia, primum enim agens est motus Cœlestis. Unde motu Cœli remoto, contraria, ex quibus corpus componitur, non sufficiunt ad corruptionem faciendam, etiam secundum naturam.* Præterquam quod ut ex eodem S. Tho. 4. *Contrag.* dictum est, Anima in corpus dominabitur dans illi esse perpetuum.

XII. Dices secundo. Mors est miseriarum summa; quia vita est omnium bonorum naturalium fundamentum: sed damnati sunt in summa miseria; ergo mors non est illis subtrahenda.

XIII. Respondetur cum eodem Sancto Thoma ad 3. *Quod quamvis mors sit simpliciter maxima pœnarum, secundum quid tamen nihil prohibet mortem esse in pœnarum remedium, & per consequens ablationem mortis in pœnarum augmentum.* Quando scilicet mors negatur, ne pœnæ accipiant finem. Et sic mors denegatur damnatis. Unde, *Apoc. 9. v. 6.* dicitur: *Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* Quamquam etsi mori non possint, sumta morte pro fine, sumta tamen pro sensu doloris quo morientes torquentur, in perpetua morte esse dicuntur, unde, *Psal. 48. v. 15.* dicitur: *Mors depascet eos.* Ita ex S. Tho. *ad 3.* citato.

§. III.

An Corpora Damnatorum futura sint Impassibilia?

XIV. Dico secundo. Corpora damnatorum erunt impassibilia passione naturæ; erunt tamen passibilia passione animæ. Ita S. Thomas, *qu. 86. Suppl. art. 3.* ubi distinguit duplicem modum patiendi: Unum recipiendo aliquam formam secundum esse naturale materiale, sicut calor ab igne recipitur in aere, vel in alio corpore mixto ipsum alterando naturali alteratione, & hanc vocat passionem naturæ. Alterum recipiendo aliquam formam quasi spiritualiter, & per modum intentionis cujusdam, ad modum quo similitudo albedinis recipitur in pupilla causando in ea sensationem. Et hanc vocat passionem animæ. His notatis

XV. Prob. prima pars. Si damnatorum corpora essent passibilia passione naturali recipiendo formas secundum esse naturale, essent alterabilia, & consequenter corruptibilia: nam receptio caloris, aut frigoris secundum esse naturale alterationem causat, & corruptionem molitur, & consequen-

sequenter generationem alterius: sed, ut dictum est, §. *praecedente*, corpora etiam damnatorum inalterabilia sunt alteratione naturæ, & proinde incorruptibilia, tùm ex cessatione motus Cœli, qui omnis alterationis, & corruptionis primum principium est. Tùm ex perfecta animæ informatione, & dominio supra corpus quasi ipsum ligando ad esse quod habet; ergo ipsum reddit impassibile passione naturæ.

XVI. Secundò probatur. Supplicium illud non ad combustionem, & corruptionem institutum est, sed ad afflictionem: at potest ignis virtute divina absque ulla materialis accidentis impressione per sensus homines torquere, sicut torquet spiritus, quamvis eos non comburat, nec aliquam naturalem impressionem in eis causet.

XVII. Secunda verò pars explicatur. Ignis ille ingerit per sensoria organa tactus species sensibiles caloris usque ad venas, nervos, medullas, juncturas, & ipsa viscera, ut inde fiat vehementior doloris sensus, non tamen secundum æqualem conatum, & furorem, sed quantum cujusque culpa promeruit, quo fiet, ut corpora illa non erunt quidem passibilia passione materiali corruptiva, erunt tamen passione animali sensitiva, recipiendo, nempe, per modum afflictivi, & læsivi. Unde S. Thom. Opusc. 11. art. 21. *Quod autem* (inquit) *speciem ignis per modum afflictivi in se recipiant, hoc negari non potest, nisi ab eo, qui negat hujusmodi corpora ignem inferni sentire: necesse est enim, speciem sensibilis fieri in sensu, ad hoc, quod sequatur afflictio*.

XVIII. Præterire non possum S. Augustinum, qui, *lib.* 21. *de Civit. Dei*, *cap.* 3. contra quosdam, qui capere non poterant quomodo damnatorum corpora torquenda sint ab igne, & dolore afficienda, nec mori possint, post multa ita discurrit: *Attendunt autem isti contradictores, nullam esse nunc carnem, quæ dolorem pati possit, mortemque non possit: & non attendunt esse tamen aliquid tale, quod corpore majus sit. Ipse quippe animus, cujus præsentia corpus vivit, & regitur, & dolorem pati potest, & mori non potest .... Hoc igitur erit tunc etiam in corporibus damnatorum, quod nunc esse scimus in animis omnium. Si autem consideremus diligentiùs, dolor qui dicitur corporis, magis ad animam pertinet. Anima enim est dolere, non corporis, etiam quando ei dolendi causa existit à corpore, cum in eo loco dolet, ubi læditur corpus. Sicut ergo dicimus corpora sentientia, & corpora viventia, cùm ab anima sit corpori sensus, & vita: ita & corpora dicimus dolentia, cùm dolor corpori nisi ab anima esse non possit. Dolet itaque anima cum corpore in eo loco ejus, ubi anima contingit, ut doleat. Dolet & sola, quamvis sit in corpore, cum aliquâ causâ etiam invisibili tristis est ipsa, corpore incolumi. Dolet etiam non in corpore constituta: Nam utique dolebat dives ille apud inferos, quando dicebat:* Crucior in hac flamma. *Corpus autem nec exanime dolet, nec animatum sine anima dolet &c.*

XIX. Ex hac S. Augustini doctrina apparet, quomodo corpus aliquid possit esse passibile, & capax doloris, quamvis mori non possit, & hoc ideo, quia propriè loquendo anima est, quæ dolet in corpore, non corpus. Ex hoc infero, quod ut aliquod læsivum excitet dolorem non requiritur, ut producat qualitatem destructivam vitæ in corpore, sed ut talem sensationem in sensu excitet, quæ dolorem in anima pariat. Ad hoc autem sat est ut læsivum contrarium vehementem speciem sui imprimat in sensu. Et hoc intendit etiam S. Tho. 4. *Contragent.* c. 89. dum ait: *Sed quia damnatorum corpora quantum ad aliquas conditiones non erunt animæ totaliter subjecta, affligentur secundum sensum à contrarietate sensibilium: affligentur etiam ab igne corporeo, inquantum qualitas ignis propter sui excellentiam contrariatur aqua-*

Digitized by Google

æqualitati complexionis, & harmoniæ, quæ est sensui connaturalis; licèt eam solvere non possit: Non tamen talis actio animam à corpore poterit separare: Cùm corpus semper sub eadem forma necesse sit remanere.

XX. Sed quia aliqui non improbabiliter contendunt, quod corpora damnatorum patientur ab igne per veram, & naturalem alterationem calefactionis, ac nihilominus non corrumpentur divina virtute faciente, ut ad eam corruptio non sequatur: Propterea eorum fundamenta subjicere placet.

XXI. Dicunt ergo primò. Fundamentum, cui S. Thomas innititur, quòd nimirum cessante motu Cœli cessabit in his inferioribus omnis naturalis alteratio, videtur parum firmum. Primò quia aliàs sequeretur, quòd cessante motu Cœli lapis in aere positus non descenderet deorsum, sed quamvis gravis semper maneret suspensus: Item quod stuppa quamvis facilè combustibilis, aut pulvis sulphureus applicatus igni, non combureretur, quod unus est ex articulis à Parisiensi Academia damnatis nimirùm: *Dicere quod motu Cœli cessante ignis non incenderet stuppam sibi applicatam, error est.*

Secundò. Quia tempore Josue non solùm steterunt Sol, & Luna, sed etiam omnes Stellæ, ut communiter tenent Interpretes: Tunc autem motus omnes sublunares non cessarunt: imo occasione prælii fuerunt tunc motus fugientium, & insectantium, tùm occisorum, tùm occidentium.

Tertiò. Quia si daretur vacuum inter Cœlum, & Terram, & in medio poneretur lapis, iste propria gravitate ad centrum descenderet: tunc autem Cœlum non influeret in illum.

Quartò. Motus Cœli non influit in sublunaria, nec immediatè immediatione suppositi, nec virtutis nec enim in hisce sublunaribus aliquid imprimit.

Quintò. Juxta S. Thomam post diem Judicii ignis producet in corporibus damnatis species intentionales caloris; ergo etiam producere poterit qualitatem caloris naturaliter, cum utrumque pendeat à motu Cœli.

Sextò. Quia saltem nunc aliquorum damnatorum corpora, quæ sunt in inferno, poterunt ab igne incendi, cum modò non desit motus Cœlorum.

Septimò. Quia Patres sentiunt, non obstante cessatione motus Cœli corpora damnatorum fore combustibilia, quod ipsa Scriptura confirmat, *Matth.* 13. v. 3. *Joan.* 15. *v.* 6. & alibi.

XXII. Respondeo tamen, hæc opinioni S. Thomæ suam probabilitatem non auferre, quam docet non solùm hic, sed & *Opusc.* 11. *art.* 10. & *q.* 3. *de Potentia*, *a.* 8. ubi dicit quòd Deus ita videtur instituisse corporalia, ut inferiora dependeant à superioribus, & superiora à spiritualibus: *Unde cessante actione substantiæ separatæ, oportet, quod cesset actio corporis cœlestis, & ea cessante oportet quod cesset actio corporis elementaris*, ea nimirum quæ agit per motum, & ad transmutationem materiæ.

XXIII. Hinc ad primum, nego sequelam. Nam motus lapidis deorsum est quasi proprietas sequens naturam lapidis, unde si cessante motu Cœli conservaretur natura lapidis conservaretur in ipso talis motus: sicut *Opusc.* 11. *art.* 10 citato dicit, quod cessante motu Cœli, & conservata natura aeris, secundum quam est *facilè divisibilis ratione humiditatis, & subtilitatis*, instrumentum etiam vocalis laudis esse posset.

Id verò quòd additur de stuppa, aut pulvere sulphureo non est ad rem primò. Quia cum in perpetuum cessabit motus Cœli, nec stuppa, nec pulvis sulphureus amplius erunt. Secundò. Dato quòd per miraculum cessaret motus Cęli, stuppa, & pulvis adhuc essent corruptibiles, & combustibiles; ideoque ignis agere posset in eos actione naturæ, eosque comburere. Sed corpora damnatorum erunt incorruptibilia, ideoque sicut ignis ea combure-

Digitized by Google

furere nequit, ita nequit ea actione naturæ alterare. Quare hæc instantia nimis probaret. Sanctus Thomas autem ex duplici capite, ut diximus, probat, ignem, aut quodlibet aliud agens non posse agere in corpora damnatorum actione naturæ ea alterando ad corruptionem. Unum, quia deest motus Cœli, quod est primum alterationis principium. Alterum quia divina virtute non potest ab eis anima separari.

XXIV. Ad secundùm dico. Quòd Deus eadem virtute, qua fecit solem, & alios Cœlestes orbes stare, fecit etiam, ut eo brevi tempore generationum, & aliarum actionum naturalium Ordo servaretur.

XXV. Ad tertiùm dico. Quòd dato vacuo in spatio inter Cœlum, & terram, lapis in medio positus adhuc moveretur deorsum, quia ut dictum est motus ille est proprietas naturæ lapidis.

XXVI. Ad quartùm dico. Cœlos influere in hæc inferiora immediate immediatione virtutis. Dicere autem, quòd motus Cœli in hisce sublunaribus nihil imprimat, novum est, & contra quotidianam experientiam. De hoc videri potest S. Th. 1. *p. q.* 115. *a.* 3.

XXVII. Ad quintum, nego cons. Actio enim, quæ non est alterativa, & transmutativa materiæ, sed mere intentionalis, & diffusiva lucis, & similitudinis non dependet à motu Cœli. Ita S. Th. *q.* 3. *de Potentia*, *a.* 8. ubi in his corporibus inferioribus duplicem distinguit actionem, unam secundum proprietatem corporis, ut agat per motum, hoc enim proprium est corporis, ut motum moveat, & agat. Aliam, qua quodammodo assimilatur, & participat de superioribus substantiis: *Et hæc est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quandam diffusionem similitudinis formæ in medio secundum similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, vel intellectu. Et hoc modo Sol illuminat aërem, & color speciem suam multiplicat in medio. Uterque autem modus actionis in his inferioribus causatur ex corporibus Cœlestibus. Nam, & ignis suo calore transmutat materiam ex virtute corporis Cœlestis, & corpora visibilia multiplicant suas species in medio virtute luminis, cujus fons est in Cœlesti corpore. Unde si actio utraque corporis Cœlestis cessaret, nulla actio in istis inferioribus remaneret. Sed cessante motu Cæli, cessabit prima actio, non secunda. Et ideo cessante motu Cæli erit quidem actio in istis inferioribus illuminationis, & immutationis medii à sensibilibus; non autem erit actio, per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio, & corruptio.* Ita S. Th. unde concedit, quòd in mundi consummatione Sol, & Luna illuminabunt corpora inferiora, & Sancti videbunt visu corporeo res hujus mundi. Nam istæ non sunt actiones, quibus materia transmutatur; sed quibus species per modum intentionis spiritualis multiplicatur.

XXIX. Ad sextum. Dato, aliqua corpora modò in inferno cruciari, quod incertum est, dico, illa corpora facta esse incorruptibilia, unde licèt maneant passibilia, erunt tamen passibilia sola passione intentionali, non naturali. Nam licèt motus Cœli adhuc duret: non potest influere in illa actione naturæ ea dissolvendo, quia indissolubilia divinâ justitiâ facta sunt. Alias si poneremus, ignem Inferni per realem actionem agere illa calefaciendo, & accendendo, non posset sine ingenti miraculo illa non corrumpere, & in cineres redigere, quod absque gravi causa admitti non debet.

XXX. Ad septimum respondeo. Quod licèt Scriptura, & Patres dicant, reprobos in ignem mittendos, & igne cruciandos, non dicunt tamen, eos esse igne cruciandos, & comburendos actione naturali, cum indifferenter loquantur de corporibus,

ac

ac de ſpiritibus damnatorum, & Dæmonibus, in quos certè ignis actione naturali agere nequit. Hæc probabiliter dicta ſint. Quid futurum revera ſit, Deus novit. Solùm rogandus eſt, ne id per experientiam noſſe, pro miſericordi ſua clementia nobis non permittat.

Digitized by Google

TRACTATUS
DE JUDICIO UNIVERSALI, ET CONSEQUENTIBUS IPSUM.

SEcuta Generali Resurrectione, immediatè sistemur omnes coram Christo Judice, ut judicio facto, unusquisque finalem suam sententiam referat, pro ut quisque gessit in corpore, sive æternæ felicitatis, sive æternæ miseriæ. In hoc igitur præsenti Tractatu versabimur agentes de Judicio, de judicandis, de Judicis adventu, & apparatu, de forma, & materia Judicii, de sententia, ac de iis, quæ postea consequentur; sequentes S. Thom. *in Suppl.* 3. *p. q.* 87. & sequentibus. De particulari Judicio etiam aliqua subjiciemus.

QUÆSTIO I.

De Judicio Universali.

IN hac Quæstione de Judicio universali sermo nobis erit, & quæremus, an futurum sit, quo tempore, & quo loco.

DUBIUM I.

An Judicium Universale sit Futurum?

§. I.

Veritas Catholica.

I. SAdducæi, & Samaritani, qui resurrectionem carnis negabant, consequenter nullum post hanc vitam futurum Judicium sperabant. Apertè etiam illud negarunt Symmachiani, Gnostici, Hermianitæ, Dositheani, Manichæi, aliique Veteres. Hi enim cùm vitiis, & concupiscentiis omnem, atque effrænem licentiam concederent, ut sui eisdem liberiùs vacare possent, ne timore extremi Judicii coercerentur, suadente Diabolo, illud è medio tollere cogitarunt. Ex recentioribus autem David Georgius Gandavensis professione Vitriarius, anno 1501. temporibus Caroli V. & Clementis VII. hoc errore, præter cæteros, in Hollandia, & Frigia non paucos seduxit. Quamvis postea ejus cadavere à Basileensibus combusto, credibile sit, eos deceptionem agnovisse, & errorem retractasse. Hisce tamen abjectis

II. Dico. De fide est, Judicium generale futurum. De hoc S. Thom. *qu.* 88. *Suppl. a.* 1. Hanc veritatem inter cæteros Patres fusè demonstrat ex Scripturis, tùm Novi, tùm Veteris Testamenti S. Augustinus, *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 5. *& seq.* ex quo aliqua decerpemus. Primò ergo probat ex illo, *Matth.* 11. *v.* 22. ubi Salvator cum objurgaret Civitates, in quibus virtutes magnas fecerat, neque crediderant, & eis alienigenas anteponeret, dixit Corozaim, & Bethsaidæ: *Verumtamen dico vobis, Tyro, & Sydoni remissiùs erit in die Judicii, quàm vobis.* Et *v.* 24. Capharnaum idem minatur dicens: *Verumtamen dico vobis; quia terræ Sodomorum remissiùs erit in die Judicii, quàm tibi.* Et Matth. 12. v. 41. & 42. *Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam...*

Regina Austri surget in Judicio cum generatione ista, & condemnabit eam &c. Hoc idem ostendit ex *Matth.* 13. *v.* 57. *&c.* ex *Matth.* 19. *v.* 28. ubi promittit discipulis suis, eos cum ipso sessuros judicantes. Et *Matth.* 25. *v.* 91. *&c.* ubi judicium, & separationem bonorum à malis describit. Hoc idem probat, *cap.* 18. *ex Epist.* 2. *Petri* 3. *v.* 5. *&c.* & *cap.* 19. *ex Epist.* 2. *Pauli ad Thessal.* 1. *v.* 1. *&c.* deinde, *cap.* 21. probat idem ex Veteri Testam. *ex Isaia*, *cap.* 26. *v.* 19. *ex Daniele* 7. *v.* 15. & 12. *v.* 1. & tandem *cap.* 25. *ex Malachia* 3. *v.* 1. *&c.* quæ omnia apud eundem S. Augustinum citatis locis Studiosus percurrere poterit.

III. Attamen pro faciliori notitia alia breviter complectar. Est ergo testimonium Christi, Joan. 12. v. 48. *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.* Quæ protulit, postquam dixerat, in primo adventu se non venisse, ut judicet mundum, sed ut salvificet mundum. Quod etiam dixerat, Joan. 3. v. 17. *Non enim Deus misit Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Quibus duos suos adventus subindicat. Primum ad salvandum per misericordiam mundum: & secundum ad judicandum ipsum secundum rigorem justitiæ. Unde, *v.* 19. subjungit: *Hoc est autem judicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem: erant enim eorum mala opera.* Quasi illa futura sit materia Judicii, nempe, quomodo homines fidem susceperint, & eam coluerint. Et ideo, *Joan.* 5. postquam *v.* 27. dixit: *Et potestatem dedit ei Judicium facere*, subdit, *v.* 29. *Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Hoc testatur Paulus, 1. ad Cor. 4. v. 5. *Nolite ante tempus judicare, quo ad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*, & 2. ad Corint. 5. v. 10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum.* Est igitur hæc veritas Oraculis Scripturarum adeò stabilita, ut S. Augustinus iis recensitis (ut supra) *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 30. concludat: *Nullus igitur vel negat, vel dubitat, per Jesum Christum tale, quale istis sacris litteris prænuntiatur, futurum esse novissimum judicium, nisi qui eisdem litteris, incredibili animositate, seu cæcitate non credit.* Quare Ecclesia in omnibus suis Symbolis, Apostolico, Nicæno I. Constantinopolitano, inter fidei articulos, hunc professa semper est: *Qui venturus est judicare vivos, & mortuos.*

§. II.

Eadem Veritas Rationibus Stabilitur.

IV. Prima ratio ita concipitur. Finis rei debet congruere suo principio: In hac autem Mundi machina consideratur non solum uniuscujusque hominis productio, & specialis de illo providentia, sed etiam totius mundi creatio, & generalis omnium providentia, & gubernatio; ergo in fine non solum debet provideri singulis in particulari per particulare, & quasi secretum judicium, sed ulteriùs debet omnibus simul provideri generali, & universali judicio, ut sic ultima mundi completio correspondeat primæ ejus productioni. Hunc discursum insinuat S. Tho. *q.* 88. *Suppl. art.* 1.

V. Secunda ratio cur præter judicium particulare dari debeat judicium universale, quam indicat S. Tho. citato loco est, ut divina justitia omnibus manifestè appareat, quæ modo sæpè occultatur, dum *interdùm de uno disponitur ad utilitatem aliorum, aliter quàm manifesta opera exigere videantur*; mali etiam prosperantur, boni

boni affliguntur, & sæpè mali permixti bonis, & è converso non dignoscuntur: Quamvis autem cuique post mortem reddatur præmium, vel pœna, ac fiat bonorum à malis separatio; hæc tamen nota mundo non sunt; ergo ut divina justitia plenius innotescat, æquum est, ut totum hoc coram omnibus in fine mundi fiat: *Unde etiam* (concludit S. Tho.) *& tunc erit universalis separatio bonorum à malis; quia ulteriùs non erit locus, ut mali per bonos, vel boni per malos proficiant, propter quem profectum interim commixti inveniuntur boni malis, quoadusque status hujus vitæ per divinam providentiam gubernatur.*

VI. Hoc magis explicatur ex iis, quæ idem S. Doctor habet, 3. *p. qu.* 59. *a.* 5. sic: Perfectum, & integrum judicium de aliqua re mutabili non habetur antequam sit perfectè consummata, tam in se, quàm in suis effectibus; quia multæ actiones videntur esse utiles, quæ ex effectibus apparent nocivæ, & è converso. Licèt autem vita hominis in se consummetur per mortem; vivit tamen adhuc in memoriis hominum, in quibus quandoque contra veritatem bonam, vel malam famam possidet. Vivit etiam in filiis, qui interdum licèt ex bono patre nati, sunt mali, & licèt ex malo, sunt boni; vivit quantum ad effectum suorum operum. Sic ex deceptione Arii, Lutheri, Calvini, & aliorum seductorum vivit, & fortè vivet infidelitas, & error usque ad finem mundi, sicut ex prædicatione Apostolorum proficit usque nunc, & proficiet fides. Quantum etiam ad corpus, aliquorum corpora sunt honorificè sepulta, aliquorum jacent insepulta, aut neglecta. Vivit etiam homo in rebus, in quibus fixit suum affectum. Ex his omnibus contraria, & saltem diversa de his, qui decesserunt à viventibus formantur judicia: aliquibus de eis benè, & ut de probis viris sentientibus, aliis malè, ut tanquam de perditis viris opinantibus. Cùm de his omnibus non possit haberi perfectum, & manifestum judicium, quamdiu hujus temporis cursus durat: Oportebit fieri finale judicium à Deo, in quo perfectè id quod ad unumquemque hominem pertinet quocumque modo, perfectè, & manifestè judicetur.

VII. His accedit: Quòd legitimus operum valor, & pretium æstimatur ex intentione, quæ intus in corde latet, ex quo ut ait Christus, *Matth.* 15. *v.* 19. exeunt cogitationes, sive bonæ, sive malæ. Quo fit, ut quamplurimum *Homo*, qui ut habetur, 1. Reg. 16. v. 7. *Videt ea, quæ parent*, subsit fallaciæ in judicandis hominibus ab externa facie, & operibus: Sunt enim aliqui, qui, ut ait Christus, Matth. 7 v. 15. *Veniunt in vestimentis ovium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces;* & viceversa sunt alii, qui cordis sanctimoniam exteriùs dissimulant facientes opera bona, ne videantur ab hominibus; ergo consentaneum est maximè, ut in generali hominum, & Angelorum conventu abdita cordium propalentur, & legitimum personarum judicium notum fiat universis, atque adeo hypocritæ summo confundantur obbrobrio, & filii Dei publicis honoribus decorentur. Unde Paulus, 1. Cor. 4. v. 5. *Nolite* (inquit) *ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.*

VIII. Tertia ratio est. Ut Christus Dominus, qui olim tanquam reus injustè est judicatus, palam clarificetur cum majestate veniens, ut & eos, qui ipsum judicaverunt, & alios omnes judicet.

IX. Quarta est. Ut totus homo judicetur. Cum enim ad opera bona, & mala corpus fuerit instrumentum animæ, ad ipsum etiam pertinere debet sententia punitionis, vel premii.

X. Quinta tandem. Ex similitudi-

ne sementis, & messis. Tempus enim præsentis seculi tempus sementis est, ubi grana cum paleis mixta concrescunt, & zizania cum tritico. Convenit enim, ut ait August. *in Psal.* 54. & S. Thomas supra citatus, probos in hoc seculo cum reprobis commixtim vivere, ut mali consiliis, exemplisque bonorum in viam redeant, & boni perversa iniquorum opera caveant. Est ergo conveniens, ut Dominus messis, quemadmodum ait Baptista, *Matth.* 3. *v.* 12. ventilabro suo, hoc est judicio discretionis permundet aream suam, triticumque in horreum suum congreget, & paleas igne inextinguibili exurat. Tempus autem messis erit in fine seculi, juxta dictum Christi, Matth. 13. v. 39. *Messis verò, consummatio seculi.*

§. III.

Solvuntur Argumenta.

XI. OBjicies primò. *Nahum* 1. *v.* 9. dicitur: *Non consurget duplex tribulatio*. Quod lxx. Interpretes vertunt: *Non judicabit Deus bis in idipsum*. Sed nunc Deus judicat de singulis hominum operibus post mortem; ergo non superest aliud judicium.

XII. Confirmatur. Deus statim post cujusque mortem retribuit ei præmium, vel pœnam. Non autem hoc differt ad tempus post resurrectionem, ut fusè ostendimus, *Tom.* 2. *in.* 1. *p. Qu.* 2. *de Visione*, *Dub.* 3. contra eos, qui opinabantur, quod animæ Sanctorum non præmientur in Cœlo, nec animæ damnatorum puniantur in inferno usque ad diem Judicii: sed post retributionem præmiorum, & pœnarum frustra adhibetur judicium; ergo &c.

XIII. Respondeo cum S. Tho. *q.* 88. *Suppl. a.* 1. *ad* 1. dist. min. De singulis &c. ut personæ particulares sunt, conc. min. Ut sunt partes communitatis hominum, neg. min. Igitur *Quilibet homo, & est singularis quadam persona, & est pars totius generis humani. Unde & duplex ei judicium debetur. Unum singulare, quod de eo fiet post mortem, quamvis non totaliter, quia non quoad corpus, sed quoad animam tantùm. Aliud judicium debet esse de eo secundum quod est pars totius humani generis: sicut aliquis judicari dicitur secundum humanam justitiam, etiam quando judicium datur de communitate, cujus ipse est pars. Unde & tunc quando fiet universale judicium totius humani generis per universalem separationem bonorum à malis, etiam quilibet per consequens judicabitur. Nec tamen Deus judicabit* bis in idipsum; *quia non duas pœnas pro uno peccato inferet: sed pœna, quæ ante judicium completè inflicta non fuerat, in ultimo judicio complebitur, postquam impii cruciabuntur quo ad corpus, & animam simul.*

XIV. Ex his ad confirmationem patere potest responsio. Nam statim post mortem cuique retribuitur quidem præmium, vel pœna, sed non completè, quia solùm quantum ad animam. Unde restat locus, ut in universali Judicio post resurrectionem idem præmium, & pœna compleatur, & extendatur etiam ad corpus. — Dici etiam potest cum S. Thom. 3. p. q. 59. a. 5. ad 1. *Quod post mortem quantum ad ea quæ sunt animæ homo sortitur quemdam immutabilem statum: & ideò quantum ad præmium animæ non oportet ulterius differri judicium. Sed quia quædam alia sunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis cursu aguntur, quæ non sunt aliena à divino judicio, oportet iterum in fine temporis omnia hæc in judicium adduci. Licèt enim homo secundum hæc non mereatur, neque demereatur, tamen pertinent ad aliquod ejus præmium, vel pœnam. Unde oportet, hæc omnia æstimari in finali judicio.* Nimirum, ut deinceps boni aliis accidentariis præmiis augeantur, tum in corporibus, tum in Sanctorum pleniori consortio.

Digitized by Google

fortiò. Et ut è contra damnati eisdem rationibus truculentiùs torqueantur.

XV. Objicies secundò. In nullo judicio executio sententiæ præcedit judicium: sed sententia divini Judicii quoad homines est de adoptione Regni, vel exclusione à Regno, ut patet, *Matth.* 25. ergo cum ex dictis, modò aliqui adipiscantur Regnum, aliqui à Regno excludantur, videtur aliud judicium non esse futurum. — Eo vel maximè quòd. Propterea aliqua in judicium dicuntur adduci, quia dubium est, quid de eis definiendum sit. Sed ante finem mundi jam definita inappellabiliter est cuique sua damnatio, & cuique Sanctorum sua beatitudo; ergo &c.

XVI. Respondet S. Tho. dicta qu. 88. Suppl. a. 1. ad 2. *Quod propria sententia illius generalis Judicii est universalis separatio bonorum à malis, quæ illud judicium non præcedet. Sed etiam nunc quoad particularem sententiam uniuscujusque non plenè præcessit judicii effectus: quia etiam boni ampliùs post judicium præmiabuntur, tùm ex gloria corporis adjuncta, tùm ex numero Sanctorum completo: & mali etiam plus torquebuntur ex adjuncta pœna corpori, & impleto in pœnis numero damnatorum: quia quantò cum pluribus ardebunt, tantò magis ardebunt.*

Ad id quod additur dicit idem S. Tho. ibi ad 3. *Quod universale judicium magis directè respicit universalitatem hominum, quàm singulos judicandorum, ut dictum est. Quamvis ergo cuilibet homini ante judicium erit certa notitia de sua damnatione, vel præmio; non tamen omnibus omnium damnatio, vel præmium innotescet. Unde judicium necessarium erit.*

XVII. Objicies tertiò. Si necessarium esset universale judicium, maximè propter corpora, quæ tunc resurgent: ad corpora verò non pertinet meritum, vel demeritum; ergo cum judicium futurum sit, ut ob merita, vel demerita præmium reddatur, aut pœna, non est cur judicium, usque ad corporum resurrectionem differatur. Maximè quia Christus, *Joan.* 12. *v.* 31. dicit: *Nunc judicium est mundi.*

XVIII. Respondeo. Quòd corpus non est ut instrumentum animæ separatum, sed conjunctum tanquam pars suppositi, & ideo sicut fuit particeps laboris, & voluptatis, debet esse & præmii, & supplicii. Quare licèt anima, quæ per se subsistit, in ipso statim exitu à corpore recipiat retributionem; corpus tamen quia manet adhuc mutabilitati obnoxium, in fine mundi est illam recepturum; tunc enim etiam ipsum immutabilitatem recipiet. Ita S. Tho. 3. *p. q.* 59. *a.* 5. *ad* 3. Verbum autem illud Christi, *Joann.* 12. Non loquitur, ut ait Sanctus Augustinus, *Tract.* 52. *in Joan.* de illo Judicio, quo in fine vivi, & mortui judicandi erunt, sed de Judicio quod ipse sua morte, ac resurrectione contra Diabolum facturus erat, mundum ab ejus tyrannide liberando. Unde subdit: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.*

DUBIUM II.

De Tempore, & Loco Universalis Judicii.

§. I.

De Tempore.

I. Certum est, universale judicium futurum in fine mundi, & immediatè post generalem resurrectionem: sed cùm prorsus incertum, & ignotum sit tempus, quo mundi finis adveniet, & generalis resurrectio fiet ut *Tract. præcedente*, *Qu.* 4. *Dub.* 1. §. 2. ostensum est; ideo incertum, & eadem ratione ignotum est tempus, quo universale judicium instituetur. Ad ea igitur quæ de incertitudine temporis resurrectionis citato loco diximus, ne inutiliter

[fi]liter repetantur, Studiosum remitto. Pro majori tamen facilitate, & sui notitia aliqua exibi dictis strictim colligam, & aliqua addam.

II. Aliqui ergo etiam ex Patribus ibi relatis censuerunt, quòd sicut sex diebus mundus fuit creatus, & septima die Deus requievit, cùm apud Deum mille anni computentur tanquam unus dies, mundus sex millibus annorum esset duraturus, quibus completis, succedet dies magni Sabbati, qua Deus à mundi conservatione requiescet. Qua opinione statuta, & posito, quòd Christus dicatur natus anno 4000. ab Orbe condito, vel circiter, cùm modo excurrat annus Christi 1733. futurum esset Judicium post annos 267.

III. Hanc tamen opinionem, salvâ Patrum auctoritate, non admisimus ob rationes ibi allatas. Neque addas primò. Hanc esse traditionem Judæorum ex quodam oraculo Eliæ, prout refertur in eorum Thalmud. Secundò. Quia primus versus Genesis, qui continet summam totius mundi fabricæ sexies literam *Aleph* continet, quæ in nobis numerum *mille* significat. Tertiò. Quia sex primi humani generis parentes, quos Scriptura commemorat, nempe, Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Jared, mortui sunt., septimus verò, nempe, Henoch, vivit adhuc; ergo post sex mille annos mortalitatis succedet septimus millenarius vitæ, & felicitatis in Cœlo. Quartò. Quia præcesserunt bis mille anni legis naturæ, item bis mille legis Mosaicæ. Congruum ergo est, ut sequantur alii bis mille legis gratiæ duraturæ usque ad finem mundi.

IV. Nam debilia sunt. Primum quidem; nam traditio Judæorum fundatur in Thalmud, quod est opus mendaciis, & blasphemiis plenum. Oraculum autem illud, in quo fundatur, non est Eliæ Prophetæ, sed est commentum cujusdam Eliæ Rabbini Chaldaici, & Rabbinici, ac proinde nullius fidei.

Secundùm etiam, & tertium. Nam unde vel apparenter probatur, per litteram *Aleph* sexies in principio Genesis repetitam significare sex mille annos durationis mundi? Unde per sex primos humani generis parentes sex mille anni, & non potiùs sex milliones annorum probantur?

Quartùm similiter. Unde enim probatur, bis mille tantum annos legem naturæ, & alios bis mille tantùm legem Mosaicam durasse? Patres pro hac opinione citati juxta versionem LXX. Interpretum, ut advertit Suarez, senserunt, Christum natum currente jam sexto millenario, quare si vera esset hæc meditatio, vel mundus durabit plus quam sex mille annos, vel cum jam sextus millenarius expletus sit, Mundus amplius non esset.

Opinionem etiam Mundum sex ætatibus duraturum citato loco rejecimus, nec aliquid addendum ibi dictis existimamus; neque aliis meditationibus, ibi rejectis quæ lector adiro poterit.

V. Unicam proferam quorumdam dicentium, quòd cùm Christus in primo adventu venerit in medio annorum juxta illud Abacuc. 3. v. 2. *Domine opus tuum in medio annorum vivifica illud*, consequens sit, ut quot anni fluxerunt à conditione, & exordio mundi ad Christum, totidem fluxuri sint à Christo usque ad mundi consummationem.

VI. Verùm etsi hæc meditatio admitteretur, nihil certi pro anno, & tempore consummationis mundi haberemus, propter incertitudinem annorum à mundo condito ad Christum natum. Nam licèt probabiliter diceretur, Christum natum fuisse quatuor mille annis à conditione mundi, & proinde Mundum octo mille annos duraturum, quo fieret, ut ab hoc anno 1733. ad finem Mundi, & Judicium superessent adhuc anni bis mille ducenti sexaginta septem: Nihilominus quia de annis, qui à conditione mundi ad Christum natum, nil certi est apud Pa-

tres.

Digitized by Google

tres, & Chronologos, ex hac meditatione nil certi pro tempore universalis Judicii figere possumus.

Quamquam non video, quo ad hue probabili fundamento dicatur Christus natus in medio temporum, quasi mathematico, ita ut inferri possit, tantum temporis fluxurum ab eo nato ad finem mundi, quantum ab exordio mundi ad ipsum natum. Nam Verba Abacuc *In medio annorum* secundum Septuaginta Interpretes idem sunt, ac *Cum appropinquaverint anni*; idest, ut exponit ibi S. Hieronymus. *Quum venerit*, *inquit*, *tempus*, *& opere promissa compleveris*, *monstrabis vera esse*, *quæ pollicitus es*. *Sive cùm appropinquaverit consummatio*, *& in extrema hora ad destruenda peccata venerit filius tuus*, *manifestiùs cognosceris*. — Addo quod ex phrasi S. Scripturæ ly *in medio annorum*, idem est, ac *intra annos*, ut Psal. 100. v. 7. *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam*, idest intra domum meam 4. Reg. 4. v. 13. *In medio populi mei habito* Jerem. 50. v. 8. *Recedite de medio Babylonis*. Nihil ergo certi pro tempore Judicii erui potest.

VII. Sed neque quidquam certi colligi potest de mense, die, vel hora, qua futurum erit Judicium superius citato loco *num.* 11. ostendimus. Incertus quidem mensis. Nam quod aliqui autumant, illud futurum mense Martio, quod eo mense mundus eredatur conditus, & eo etiam Redemtor noster judicatus, & mortuus, pia quidem, sed levis conjectura est. Levior etiam est ea, quæ Judicium mensi Aprilis consignat, quasi eo mense quo ea quæ hyeme mortua quasi fuerant, revivifcunt, eodem homines mortui ad vitam sint redituri.

Incertus etiam dies mensis. Licèt enim dies Dominicus congruus videatur, qui eo Christus resurrexit, ut sic resurrectio membrorum resurrectioni capitis conformetur, & propterea etiam Dominica Paschatis; levis tamen utraque est conjectura, cum necesse non sit, ut resurrectio membrorum resurrectioni capitis in omnibus conformetur.

Tandem incertam etiam esse horam, qua fiet judicium, & resurrectio allato loco demonstravimus. Quare licet probabiliter cum Sancto Thoma dixerimus, resurrectionem potiùs in crepusculo diei futuram, quàm media nocte. Sicut & aliqui dicunt judicium esse peragendum de die hora correspondente tertiæ usque ad nonam, quia hisce tribus horis Christus in cruce pependit; consultius tamen, & tutius est nostram de hoc ignorantiam confiteri, juxta monitum Christi, Marci 13. v. 35. *Nescitis enim quando Dominus veniat: serò, an media nocte, an galli cantu, an mane.*

VIII. Meritò igitur Leo X. in Conc. Lateran. V. *Sess.* 11. vetuit, ne quisquam de his rebus auderet aliquid pro certo asserere, his verbis: *Tempus quoque præfixum futurorum malorum*, *vel Antichristi adventum*, *aut certum diem judicii prædicare vel asserere*, *nequaquam præsumant*. *Cùm veritas dicat*, *non esse nostrum nosse tempora*, *vel momenta*, *quæ Pater posuit in sua potestate*: *ipsosque*, *qui hactenus similia asserere ausi sunt*, *mentitos*; *ac eorum causâ reliquorum etiam rectè prædicantium auctoritati non modicum detractum fuisse constet*.

§. II.

De Loco Judicii.

IX. Dico. Judicium universale in Valle Josaphat instituetur. Hæc autem Vallis jacet inter Mænia Jerosolymæ, & Montem Oliveti, & à torrente Cedron interluitur, ut ajunt Beda de locis. Brochardus, Adrichomius, & alii communiter. Quæ assertio solis conjecturis nixa facta est communis apud Theologos. Eam enim docet S. Th. *q.* 88. *Supplem. a.* 4. his verbis: *Qualiter illud judicium sit futurum*, *& quomodo homines ad judicium*

dicium convenient, non potest multum per certitudinem sciri. Tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis, quod circa locum Montis Oliveti descendet, sicut & inde ascendit, ut idem esse ostendatur qui descendit, & qui ascendit.

X. Scripturæ autem, ex quibus colligitur sunt primò. Verba Joelis 3. v. 1. *Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cùm convertero captivitatem Juda, & Jerusalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in Vallem Josaphat, & disceptabo cum eis ibi.* Et v. 12. *Consurgant, & ascendant gentes in Vallem Josaphat, quia ibi sedebo, ut judicem omnes gentes in circuitu.* Loqui autem ibi Prophetam de Judicio universali, & extremo, præter consensum S. Hieronymi in dictum locum, & aliorum, tùm veterum, tùm recentiorum interpretum ex verbis ipsius Joelis colligitur primò. Quia, *c.* 2. *v.* 31. dixerat: *Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Et c. 3. v. 14. *Populi, populi in valle concisionis, quia juxta est dies Domini in Valle concisionis. Sol, & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum, & Dominus de Sion veniet &c.* Hæc autem sunt signa, quæ, ut diximus, præcedent adventum Christi Judicis, ideoque diem illum vocat *diem Domini magnum, & horribilem* — Secundò. Quia præfatis verbis loquitur de judicio, ad quod congregabuntur omnes gentes, & quod instituet postquam converterit captivitatem Juda, & Jerusalem. Hoc autem non potest esse nisi judicium quod faciet in fine mundi, quod denotant hæc verba, v. 1. *In diebus illis, & in tempore illo*, & ad quod omnes gentes congregabit, & quod fiet Judæis jam conversis ad fidem, quod paulò ante finem mundi futurum supra ostendimus.

XI. Sed dicunt aliqui, se quidem admittere, Joelem ibi loqui de judicio universali; sed nomine Vallis Josaphat non intelligere aliquem particularem locum; sed quemcumque; dicere autem potius Vallem Josaphat, quia Josaphat interpretatur *Judicium Domini*. Quare Chaldæus non vertit *in Vallem Josaphat*, sed in vallem divisionis Judicii. Unde Magister Sent. *in* 4. *dist.* 48. ex quadam Glossa super dictum locum Joelis dicit, non esse intelligendum literaliter de illa Valle, sed secundum nominis etymologiam interpretatur *Domus Judicii*: & ideo sensus est, deducam vos in Vallem Josaphat, idest, in Domum Judicii, quicumque fuerit ille locus.

XII. Nihilominus cùm verba Scripturæ in sensu proprio, & litterali accipienda sint, si nihil obstet, & Vallis Josaphat sit revera quædam vallis hoc nomen præferens, de hac locutus Joel dicendus est, eò vel magis, quia semel, atque iterum Vallem Josaphat appellat, & pluries judicii locum *Vallem* appellat. Alioquin quia Bethleem interpretatur *Domus panis*, potuisset quis dicere, Christum non nasciturum in Bethleem, sed ubilibet, quia Christus est Panis vivus, qui de Cœlo descendit, & ad sensum allegoricum detorquere verba, *Michææ, c.* 5. *v.* 2. quod nec Judæi ab Herode consulti dicere ausi fuerunt, similiter etiam ad sensum allegoricum trahi possent verba illa, Oseæ 11. v. 1. *Ex Ægypto vocavit filium meum* non pro determinata regione, sed pro quocumque loco tribulationis, & angustiæ.

Nec obest, quòd Chaldæus vertat *in Vallem Judicii*. Nam & Syrus, & uterque Arabicus, & Græca lxx Interpretum, & Latina versio retinent nomen hebræum *Josaphat*, quasi proprium. His autem major fides adhibenda est, quàm Chaldaicæ. Addo, Joelem ex modo loquendi satis indicare determinatam Vallem Josaphat sitam propè Jerusalem dum ait eodem, c. 3. v. 16. *Et Dominus de Sion rugiet, & de Jerusalem dabit vocem suam*, quibus indicat judicium illud terribile

bile exercendum prope Sion, & Jerusalem, quibus contigua est Vallis Josaphat.

Nec obest etiam, quod Magister sentent. illi Glossæ innixus contrarium sentiat. Nam debilis est ratio, qua movetur, nimirùm, quia Dominus non in terra, sed in aeris spatio ad judicium sedebit. Quia etsi Christus sit appariturus in aere, damnati utpote corpora gravia, sicut modò, stabunt in terra. Deinde quamvis concederetur, omnes elevandos in aera, nihilominus super aliquo terræ loco elevabuntur, quare dicentur esse in Valle eo modo, quo dicuntur aves per vallem volare. Quod si mag. sent. non aliud intendit, quàm quod Christus non sit usque ad terram descensurus, sed mansurus sublimis in aere contra Montem Oliveti (ut videtur dicere,) non opponitur nostræ, & communi sententiæ.

XIII. Secundò. Colligitur ex illo, *Act. 1. v. 11.* ubi ascendente Christo in Cœlum Angeli dixerunt: *Hic Jesus, qui assumtus est à vobis in Cœlum sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in Cœlum:* sed ipse (inquit S. Th. citato loco in arg. sed contra) *ascendit in Cœlum de Monte Oliveti, qui præminet Valli Josaphat; ergo & circa loca illa ad judicandum veniet*, ut idem esse ostendatur qui descendit, & qui ascendit. Et sane valde congruit, ut Dominus Jesus illuc descendat extremum opus completurus, ubi opus redemtionis consummavit, ubi vitam degit, ubi cruci affixus ignominiosam mortem pertulit, & unde ad Patrem ascendit. Et quamvis Mons Oliveti, & Vallis Josaphat non sint idem locus; cùm tamen Vallis ad pedem Montis extendatur, conjicitur, quod Christus in latere, vel cacumine Montis Oliveti sedebit in aere, & circa ipsum pariter in aere electi omnes, & in valle subtus erunt damnati in terra.

XIV. Sed dices. Vallis Josaphat sita inter Jerusalem, & Montem Oliveti minor est, quàm quæ tot myriades hominum judicandorum capere possit; ergo non est verisimile, quod in ea exercendum sit à Domino universale Judicium.

XV. Respondeo, hanc instantiam vim habituram esse, si diceremus, omnes omnino judicandos intra terminos illius vallis fore concludendos; hoc autem non dicimus, sed solùm quòd Judicium fiet in Valle Josaphat, quia super illam Christus Judex è Monte Oliveti in aere sedebit, electis circa ipsum undique in aere circumstantibus, reprobis verò in valle, aliisque circumjacentibus locis consistentibus, quod indicavit Joel, *c. 3. v. 12.* prælaudatis verbis: *Consurgant, & ascendant gentes in Vallem Josaphat, quia ibi sedebo, ut judicem omnes gentes in circuitu.* In valle ergo, seu supra vallem sedebit Christus Judex, judicandi autem stabunt in circumvicinis locis. Qui tamen omnes, etsi in magna distantia, humanitatem Christi videbunt, supernaturali splendore ex ea rutilante. Ita tamen ut electi Christi dexteram teneant, reprobi autem sinistram. Favet huic responsioni S. Th. *citata q. 88. a. 4. ad 1.* ubi ait: *Sufficit autem ponere quantumcumque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem judicandorum, dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aere præminens, & maxima claritate refulgens à longinquo inspici poterit.*

XVI. Sed inquies. Cur potius pro sede Judicis nominatur Vallis Josaphat, quàm Mons Oliveti, supra quem sessurus dicitur? Deinde cur non potiùs nominatur Jerusalem, vel Prætorium Pilati, in quo injustè judicatus fuit, vel Golgotha, in quo mortem suscepit, ex quibus judiciariam potestatem accepit?

XVII. Respondeo ad primum quæsitum sub nomine Vallis Josaphat comprehendi Montem Oliveti, & Jerusalem. Quia Christus in aere præminens sub se comprehendet, & Mon-

Digitized by Google

tem Oliveti, & Jerusalem, & alia circumjacentia loca, quibus comprehendi possit tanta judicandorum hominum multitudo. Nam qui in aere sublimis consistit secundum vulgarem loquendi modum supra plura in circuitu posita dicitur esse. Ideo autem magis exprimitur Vallis Josaphat, quàm Mons Oliveti, partim quia est media inter Montem illum, & Jerusalem: partim quia Mons *Oliveti* ob mysticam olei significationem importat misericordiam. *Josaphat* verò judicium ut dictum est. Et tandem quia vallis, utpote locus humilis, magis apta est exprimendo loco damnatorum, qui in ea stabunt, quàm locus eminens.

Ad secundum. Respondet S. Thom. dicto a. 4. ad 2. *Quod quamvis Christus per hoc quod judicatus est injustè, judiciariam potestatem meruerit, non tamen judicabit in forma infirmitatis, in qua injustè judicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit. Unde locus ascensionis magis competit judicio, quàm locus, ubi condemnatus est.*

QUÆSTIO II.

De Judice, & Forma Judicii.

IN hac Quæstione sermo erit de iis, quæ spectant Judicem, & quæremus, an Christus solus, an alii cum ipso judicantes sedebunt, ac insuper quænam forma in judicando servabitur.

DUBIUM I.

De Christi Judicis Apparatu, & Adventu.

§. I.

De Christi Judicis Apparatu, & maxime de Crucis Signo.

I. CHristus, *Matth.* 24. prænuntiatis variis signis adventum suum ad judicium præcurrentibus, & præsertim cœlestium luminarium obscuratione, subjungit, v. 30. *Tunc parebit signum filii hominis in Cœlo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus Cœli cum potestate magna, & majestate.* Quid autem signo filii hominis intelligendum sit, Auctor Operis Imperf. *in Matth.* (olim existimatus Chrysostomus, sed falsò) *Homil.* 49. putat, signum filii hominis nil aliud fore nisi ipsam Christi humanitatem cum cicatricibus vulnerum apparentem: *Quidam* (inquit) *putant, Crucem Christi ostendendam esse in Cœlo: verius autem est, ipsum Christum in corpore suo habentem testimonia passionis: idest vulnera lanceæ, & clavorum, ut impleatur illud, quod dictum est:* & videbunt, in quem pupugerunt. *Denique in quo loco præsens Evangelista ponit dicens:* Apparebit signum filii hominis, *alii Evangelistæ hoc solum dixerunt:* Et videbunt filium hominis venientem, *videlicet ostendentes, signum Christi esse Corpus Christi, qui in signo corporis sui cognoscendus est, à quibus crucifixus est.* Huic interpretationi libenter subscribunt Calvinus in hunc locum, & alii gloriæ Crucis inimici contra quos egimus supra, *qu.* 7. *de Cultu SS. Dub.* 3.

II. Cæterùm frigidam esse hujusmodi interpretationem ostendo primò. Quia Christus relatis verbis distinctè loquitur de signo; nam primo dicit,

quòd

quòd apparebit signum filii hominis in Cœlo; deinde verò de filio hominis veniente in nubibus Cœli; aliud ergo erit signum filii hominis præcedens in Cœlo: aliud ipse filius hominis per ipsum signatus in persona propria veniens in nubibus. Aliud enim est in Cœlo apparere, aliud in nube venire cum virtute multa, & majestate. Secundò. Ex communi conceptione signum est quid distinctum à re signata, sicut vexillum Regis à persona Regis; ergo signum filii hominis erit quid distinctum ab ipso filio hominis. Quemadmodum ergo Triumphatores præcedere faciunt signa, quibus de hostibus triumpharunt, ita Christus præcedere faciet in suo secundo glorioso adventu signum, nempe, Crucem, in qua de Diabolo triumphavit. Nec refert, quod alii Evangelistæ de hoc signo non sint locuuti; solum adventum Christi describentes: nam quod alii omiserunt, Matthæus supplevit describens non solùm adventum Christi, sed etiam apparatum, quo venturus est.

III. Ita exponunt Patres, tùm Græci, tùm Latini. Ex Græcis S. Cyrillus Hierosolym. *Cateeh.* 15. exponens prælaudata Matth. verba: *Tunc apparebit signum filii hominis*, ait: *Signum autem verum, & Christi proprium Crux est. Lucida Crucis signum Regem præcedit, demonstrans eum, qui prius crucifixus fuit: ut videntes qui eum ante pupugerunt &c. deplorent &c.* Item verus Chrysostomus, *Homil.* 76. aliàs 77. *in Matth.* ad eadem verba: *Tunc apparebit signum. Ideft* (inquit) *Crux Sole splendidior: siquidem Sol obtenebratur, & absconditur, Crux autem apparet; neque appareret, nisi solaribus longè radiis splendidior esset.* Ex Latinis Hilarius, & Hieronymus in hunc locum; uno verbo quotquot ex Latinis, & Græcis Patres dicta verba exposuere, signum illud de signo Crucis intellexerunt. Quibus auctoritatem suam jungit Ecclesia, dum in festo exaltationis S. Crucis canit: *Hoc signum Crucis erit in Cœlo, cùm Dominus ad judicandum venerit.*

IV. Circa tempus, quo signum Crucis apparebit, communior sententia est, eam tunc apparituram, quando post signa in Sole, & Luna consummato per conflagrationem Orbe, homines resurgent, & in Valle Josaphat comparebunt, tunc enim veniente Domino omnes signum Crucis ipsum præcedens videbunt. Neque officit, quod apparitio Crucis à Matthæo ponatur immediatè post obscurationem Solis, & Lunæ, & antequam mittantur Angeli ad congregandos homines. Nam Scriptura ea, quæ eodem tempore contingunt, non semper refert eo ordine quo fiunt. Cùm enim signum sit præcessurum adventum Christi tanquam vexillum, debebit ipsum immediatè præcedere. Et hoc ipsamet Christi verba indicant, ait enim: *Tunc parebit signum filii hominis in Cœlo*, & subdit: *Et tunc plangent omnes Tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem*, quæ indicant, signum Crucis apparitúrum congregatis jam hominibus ad Judicium, & Judice jam veniente.

V. Quæstio tamen non modica est, an Crux in novissimo die apparitura futura sit eadem illa, cui Dominus affixus fuit, an vero signum Crucis ex aere, vel splendidissima nube formandum. Futuram eandem Crucem, cui Christus fuit affixus, probabiliter multi ex recentioribus sentiunt, citantes etiam testimonia veterum, ut Cyrilli Hierosol. *Catechef.* 13. & 15. S. Ephrem, *lib. de Vera Pœnitentia*, *cap.* 3. & 4. Chrysostomi, *Homil.* 77. *in Matth.* S. Paulini, *Carmine* 26. & aliorum, quos citat, & sequitur Siuri, *in suo Libro de Novissimis*, *Tract.* 15. *cap.* 1. Pro quo aliquę congruentiæ afferuntur. Prima. Quia Crux apparitura est in die illa ad electorum solatium, & reproborum confusionem: ad hos autem duos fines multò aptior erit Crux illa, cui Christus affixus est, quàm ejus effigies, vel figura. Se-

Rr 2 cun-

miraculosè replicata. Ponderet hæc Studiosus Lector; ego enim hac in re nihil statuo.

VIII. Crucem Angelis stipatam apparituram pium est credere. Quod verò à S. Michaele sit deportanda, sentiunt præcipuè illi, qui autumant, futuram, non effigiem Crucis, sed veram Crucem Christi, eo quod Michael sit Princeps Militiæ Cœlestis, dictus propterea *Signifer*, seu *Vexillifer*. Sed cum in Scriptura, 1. *Thessal.* 4. *v.* 15. legam quidem: Quod *Ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli* (quem Michaelem supra interpretati sumus) *& in tuba Dei descendet de Cœlo, & mortui, qui in Christo sunt resurgent primi*, non legam tamen ullibi præfatum Archangelum bajulaturum Crucem, nil certi de hoc audeo statuere.

§. II.

De Christi Judicis Adventu.

IX. PRæeunte igitur Crucis signo, subsequetur, ac veniet Dominus Jesus, & descendet de Cœlo in locum aeris inferioris Valli Josaphat propinquum: sic enim fiet (ut diximus) ut unde visus est in Cœlum ascendere, inde videatur de Cœlo in terram descendere, juxta illud, Actor. 1. v. 11. *Hic Jesus, qui assumtus est à vobis in Cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in Cœlum.*

Quæri hìc solet primò: An venturus sit, & judicaturus in forma hominis? Secundò: An in forma gloriosa? Tertiò: An ab omnibus etiam reprobis videndus sit?

X. Circa primum dico, quòd Christus in forma humanitatis veniet, ac judicabit. Ita S. Thom. *q.* 90. *Suppl. art.* 1. Hoc enim apertè pronuntiant Scripturæ, quæ loquentes de ejus adventu ad Judicium, eum vocant filium hominis: *Videbunt* (inquit Matthæus, *c.* 24. *v.* 30.) *filium hominis venientem in nubibus Cœli cum virtute multa, & majestate.* Idem dicit, c. 25. v. 31. & c. 26. v. 64. & Joann. 5. v. 27. *Et potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Ratio S. Thomæ ista est. Judicium aliquod dominium in judicante requirit. Unde Rom. 14. v. 4. *Tu quis es, qui judicas alienum servum?* Ergo secundum hoc Christo competit judicare secundum quod dominium super homines habet, de quibus principaliter erit finale Judicium. Atqui Christus est noster Dominus, non solùm ratione creationis: Quia *Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Psalm. 99. v. 3. sed etiam ratione redemtionis, quod ei competit secundum humanam naturam. Unde, Roman. 14. v. 9. *In hoc Christus mortuus est, & resurrexit, ut & mortuorum, & vivorum dominetur.*

Ad præmium autem vitæ æternæ consequendum nobis creationis bona non sufficerent, nisi redemtionis beneficium adderetur propter impedimentum, quod naturæ supervenit ex peccato primi Parentis; ergo cùm finale judicium ad hoc ordinetur, ut aliqui admittantur ad Regnum, & aliqui excludantur à Regno, conveniens est, ut ipse Christus secundum humanam naturam, cujus redemtionis beneficio homo ad Regnum admittitur, illi judicio præsideat, & hoc est quod dicit Petrus, *Actor.* 10. *v.* 42. quod ipse (cum quo manducavimus, & bibimus post resurrectionem, & consequenter ut homo) est, qui constitutus est à Deo judex vivorum, & mortuorum. Ita eisdem ferè verbis discurrit S. Thom.

XI. His adjungi potest: Quòd Christus in ea forma veniet ad judicandum, in qua ascendit in Cœlum, unde dicitur, Actor. 1. v. 11. *Hic Jesus, qui assumtus est à vobis in Cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in Cœlum.* Cùm ergo in forma humana oculis corporeis visibilis ascenderit in Cœlum, in eadem

Digitized by Google

dem forma visibili veniet. Unde, *Zacharia* 12. *v.* 10. & *Joann.* 19. *v.* 37. dicitur: *Videbunt in quem transfixerunt*, oculo utique corporali: non enim aliter impii eum videbunt.

XII. Neque ex allata ratione Sancti Thomæ sequitur, quod non judicabit omnes, sed eos solos, qui beneficii redemtionis participes fuerunt. Nam quamvis beneficium illud non pervenerit ad omnes: ipse tamen omnes redemit; quia pro omnibus sufficiens pretium dedit, & ex voluntate redimendi omnes, ut suo loco ostensum est. Atque ita in omnes homines dominium, & jus exercendi Judicii accepit.

XIII. Judicabit Christus in humana natura; sed virtute divinitatis sibi conjunctæ, ait S. Thom. citato, *a.* 1. *ad* 2. Nam ut dicit August. lib. 1. de Trinit. cap. 13. *Filius hominis judicaturus est, non ex humana potestate, sed ex ea, qua filius Dei est.* Quia nempe solius naturæ, ac potestatis divinæ est in æternum, & simpliciter beatos facere, vel miseros, ut S. Thom. docet 3. *p. q.* 59. *a.* 2. *ad* 2. & S. August. *lib.* 1. *de Trinit. c.* 13. ait: *Nam ecce diximus, quia secundum id quod Deus est glorificat suos, secundum hoc utique quod Dominus gloriæ est. Et tamen Dominus gloriæ crucifixus est, quia rectè dicitur & Deus crucifixus, non ex virtute divinitatis, sed ex infirmitate carnis: sicut dicimus, quia secundum id quod Deus est judicat, hoc est ex potestate divina, non ex humana; & tamen ipse homo judicaturus est: sicut Dominus gloriæ crucifixus est.*

XIV. Circa secundum dico. Christus descendet ad Judicium in forma humanitatis gloriosa. Hoc testantur Scripturæ supra allatæ, quæ adventum ejus ad Judicium prænuntiant fore *in Virtute, in Majestate, in Gloria*. Et meritò, inquit S. Thom. *qu.* 90. *Suppl. a.* 2. Christus enim est *Dei, & hominum mediator* (1. Timoth. 2.) *in quantum pro hominibus satisfacit, & interpellat apud Patrem, & ea quæ sunt Patris, hominibus communicat, secundum quod dicitur, Joann.* 17. Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis; ergo convenit Christo, ut cum utroque extremorum communicet, ac vices hominum gerat apud Patrem, & vices Patris gerat, dona Patris transmittens ad homines: *Quia ergo in primo adventu ad hoc venit, ut pro nobis satisfaceret apud Patrem, in forma nostra infirmitatis apparuit. Quia verò in secundo adventu ad hoc veniet, ut justitiam Patris in homines exequatur, demonstrare gloriam debebit, quæ inest ei ex communicatione ad Patrem. Et ideo in forma gloriosa apparebit.* Ita S. Thom.

XV. Veniet ergo in eadem carne, qua prius, sed non similiter se habente: quæ enim fuerat infirma, & passibilis, erit immortalis, & impassibilis. Signum quidem Crucis in Judicio apparebit: *Non* (inquit S. Tho. ibid. ad 2.) *ad indicium tunc existentis infirmitatis, sed præterita; ut per hoc justior condemnatio eorum appareat, qui tantam misericordiam neglexerunt; & eorum præcipuè, qui Christum injustè persecuti sunt. Cicatrices autem quæ in ejus corpore apparebunt, non pertinebunt ad aliquam infirmitatem; sed erunt indicia maxima virtutis, qua Christus per passionem, & infirmitatem de hostibus triumphavit. Exprobratissimam etiam mortem ostendet, non sensibiliter eam oculis ingerens, ac si tunc eam pateretur; sed ex his, quæ apparebunt, scilicet indiciis præteritæ passionis, homines in recogitationem præteritæ mortis adducet.* Quibus indicat, non solum Crucem, ac cicatrices in Christi corpore, sed etiam alia passionis indicia, ut flagella, clavos, coronam spineam, lanceam &c. in forma gloriosa esse apparitura.

XVI. Veniet in nube quasi in Sede, seu Throno majestatis. Quemadmodum enim in nube lucidissima ad Cœlum ascendere visus fuit: ita in nube descendentem omnes videbunt.

An

An verò ista, vel istæ nubes veræ nubes futuræ sint, dubitatur: Cùm enim igne conflagrationis consumti fuerint omnes vapores, & ad pura elementa resoluti, non videtur nubes illas fore veras nubes, quæ ex vaporibus in aera elevatis formari solent, sed aliquid lucidum, ac luminosum nubis effigiem referens in aere formatum. Alii tamen putant, nubes sive in quibus Christus veniet, sive in quibus electi Christo occurrent, *1. ad Thessal.* 4. *v.* 16. fore veras nubes ex vaporibus Angelorum ministerio elevatis formatas, qui peracto judicio iterum in aerem, & aquam resolventur. De hoc sentiat quisque ut voluerit.

XVII. Corpus Christi gloriosum tanta luce fulgebit, ut Solis splendorem longè sit superaturus. Si enim in Transfiguratione, Matth. 17. v. 2. *Resplenduit facies ejus sicut Sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix;* quod repetitur; *Marci* 9. *v.* 2. Quantam putamus futuram claritatem corporis illius tunc, qui veniet, ut ostendat potentiam Dei, qui Solem, & Lunam creavit, eisque lucem quam habent tribuit. Tanta tamen lux non impediet, quin ab omnibus videri possit; quia ut supra diximus, & docet S. Tho. hoc a. 2. ad 3. *Corpus gloriosum habet in potestate sua, ut se demonstret, vel non demonstret oculo non glorioso .... Et ideo in forma gloriosa Christus ab omnibus videri poterit.*

XVIII. Veniet tandem magna Angelorum frequentiâ stipatus. Hoc enim habetur, Matth. 25. v. 31. *Cum autem venerit filius hominis in majestate sua, & omnes Angeli ejus cum eo; tunc sedebit in Sede majestatis suæ.* Et dixerat, *Daniel. c.* 7. ubi enim, *v.* 9. dixit Thronos fuisse positos ad Judicium, subjungit, *v.* 10. *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: Judicium sedit, & libri aperti sunt.* Hanc Angelorum immensam multitudinem in corporibus lucidissimis apparituram, longè latèque aërem occupantem, ad Christi maximam gloriam, ad electorum summum gaudium, & reproborum summum terrorem recentiores Interpretes non pauci sentiunt. Animæ tamen beatæ cum Christo è Cœlo non descendent, sed priusquam Christus descendat è Cœlo lapsæ sua corpora resument, ac deinde resumtis corporibus *Rapientur obviam Christo in aera*, ut dicit Paulus, 1. *Thessal.* 4. *v.* 16. ideoque Beati jam resuscitati Christo jam venienti occurrent. Probabile tamen creditur, quod Sancti, qui anticipata resurrectione in Cœlis corpore, & anima beati erunt, ut B. Virgo, Elias, & Henoch, de quibus supra, & omnes qui Christo resurgente resurrexerunt, qui non iterum mortui, sed in corporibus suis cum Christo in Cœlum ascendisse probabiliter creduntur, unà cum Christo è Cœlo, & cum Angelis descendent.

XIX. Circa tertium dico. Omnes qui in Judicio comparebunt sive electi, sive reprobi videbunt gloriam humanitatis Christi, & visibilis apparatus: soli tamen electi gloriam divinitatis ejus videbunt. Utrumque docet S. Augustinus, *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 13. his verbis: *Et Judæi quippe* (congregabuntur ante Judicem) *qui in malitia perseverantes, in illo judicio puniendi sunt, sicuti alibi scriptum est,* videbunt, in quem pupugerunt. *Cùm enim & boni, & mali visuri sint judicem vivorum, & mortuorum procul dubio eum videre mali non poterunt, nisi secundum formam, qua filius hominis est; sed tamen in claritate qua judicabit, non in humilitate in qua judicatus est. Cæterum illam Dei formam, in qua æqualis est Patri, procul dubio impii non videbunt. Non enim sunt mundi corde:* Beati enim mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt ..... *Alioquin si Filius Dei Judex in forma, qua æqualis est Patri, etiam impiis eum judicaturus est apparebit, quid est quod pro magno dilectori suo pollicetur*

tur dicens : Et ego diligam eum, & ostendam me ipsum illi? *Quapropter filius hominis judicaturus est, nec tamen ex humana potestate, sed ex ea qua filius Dei est : & rursus filius Dei judicaturus est, nec tamen in ea forma apparens, in qua Deus est aequalis Patri, sed in ea, in qua filius hominis est.* Ita S. Augustinus similia habet, *Tract. 4. in Epist. Joann.*

XX. Ex his & ex superiùs dictis patet prima pars, nempe, quod etiam reprobi Christum Judicem secundum formam hominis gloriosam videbunt, ex qua visione sicut electi summo gaudio perfundentur : ita reprobi summo terrore, ac desperatione tabescent juxta illud Isaiæ 26. v. 11. *Videant & confundantur... & ignis hostes tuos devoret*. Et illud Psalmi 111. v. 10. *Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet desiderium peccatorum peribit*. Neque claritas corporis gloriosi Christi obstabit, quin etiam impii illud videant. Nam ut supra dictum est, habens corpus gloriosum in sua potestate habet illud oculis etiam non gloriosis cum voluerit videndum subjicere, & cum voluerit subducere. Quemadmodum de Christo post resurrectionem legimus.

XXI. Secunda pars præter ea, quæ diximus ex Augustino, nempe, quod visio divinitatis solis mundis corde conceditur : & est summum præmium, quod Deus diligentibus se pollicetur. Probatur à S. Th. *q.* 90. *Suppl. a.* 3. Quia forma divinitatis cum sit undequaque bona, non potest in se videri, quin causet in vidente summum gaudium, & eum reddat beatum : ergo si reprobi formam divinitatis in Christo Judice viderent, non possent non affici summo gaudio, & in illa visione saltem pro illo brevi tempore non beatificari, quod tamen dicendum non est. Prob. Id enim quod per se ipsum est summe, & undequaque bonum, ac delectabile, imo est ipsa ratio bonitatis, & delectationis, nequit absque delectatione possideri, sicut lux non potest esse sine lumine, nec ignis sine calore. At divinitas adeo est per se vera, & per se bona, ut sit ratio ipsa bonitatis, & veritatis, cujus participatione cætera vera, & bona sunt ; ergo nequit sine gaudio, & delectatione videri.

XXII. Hinc non valet dicere, quòd sicut videre gloriam humanitatis Christi cedet reprobis in tristitiam, & pœnam : ita etiam cedet eis in tristitiam, & pœnam, si videant gloriam divinitatis, à qua in æternum separandi erunt.

Nam respondet S. Th. a. 3. cit. ad 2. *Quod divinitatem secundum quod est in se nullus potest odio habere, sicut nec aliquis odio habere potest ipsam bonitatem. Sed quantum ad aliquos divinitatis effectus dicitur ab aliquibus odio haberi, in quantum scilicet aliquid agit, vel præcipit, quod est contrarium voluntati. Et ideo visio divinitatis nulli potest esse non delectabilis.*

XXIII. Dices. Quamvis divinitas sit in se delectabilissima, visa tamen à reprobis, qui sunt à tristitia absorpti, non delectabit, sed magis contristabit. Nam *unumquodque recipitur ad modum recipientis*. Et *palato non sano pœna est panis, qui sano est suavis*, ut ait August. *Com.* 8. *in Ps.* 118. sed intellectus, & animus reprobi est indispositus ad gaudium, ergo visio divinitatis eum potius mærore afficiet, quàm gaudio.

XXIV. Respondeo, neg. maj. Ad primum axioma dico cum S. Th. citato *ad* 4. non esse ad rem. Nam *tristitia non nominat dispositionem, sed magis passionem : Omnis autem passio à contraria causa fortiori superveniente tollitur, non eam tollit : Et illa tristitia damnatorum tolleretur, si Deum per essentiam viderent*. — Nec secundum axioma est ad rem. Nam ut ait idem S. Th. ibidem ad 5. *Per indispositionem organi tollitur proportio naturalis ipsius organi ad objectum, quod natum est delectare : & propter hoc de-*

lecta-

Digitized by Google

lectatio impeditur. Sed indispositio, quæ est in damnatis, non tollit naturalem proportionem, qua sunt ordinati ad divinam bonitatem, cùm imago semper in eis maneat. Et ideo non est simile

Si urgeas. Poterit saltem Deus suspendere suum concursum, ne visio divinitatis in vidente ullum pariat gaudium — Dicam, quod hoc negabo. Esset tamen hoc supernaturale miraculum potentiæ Dei absolutæ, quod in damnatis non est affirmandum. Cum ergo visio Dei in se secundum cursum naturalem pariat in vidente summum gaudium, eo perfunderentur damnati si Deum in se viderent.

XXV. Hoc tamen non tollit, quin damnati certò cognoscant Christum Judicem esse verum Deum. Ut enim ait S. Tho. hìc ad 1. *Impii manifestè cognoscent Christum esse Deum, non per hoc quod divinitatem eius videant, sed propter manifestissima divinitatis indicia*. Videbunt enim maiestatem imperandi, promtitudinem Angelorum, & Sanctorum ei obsequentium, apparatum, ac terrifica signa, quibus convicti, eum esse Deum negare non valebunt. Quibus convicti, *Et Dæmones credunt, & contremiscunt* (Jacobi 2. v. 19.)

DUBIUM II.

An alii Christo Judicanti sint Assessuri?

§. I.

Aliqua Præmittuntur.

I. Christum Dominum etiam quatenus homo est, & Redemtor generis humani constitutum esse à Deo Judicem vivorum, & mortuorum dicit Petrus, *Act.* 10. *v.* 42. Hanc autem Judicis universalis prærogativam eum acquisivisse merito redemtionis ostensum est, *Dub. præced.* §. 2. Quatenus enim nos pretioso suo sanguine redemit, jus suis meritis acquisivit, ut esset caput nostrum, & subinde Judex. Nimirùm, ut qui pro Dei justitia pugnavit, & vicit, & injustè judicatus est, secundum Dei justitiam Judex esset. Unde Job. c. 36. v. 17. dicitur: *Causa tua quasi impii judicata est, causam, judiciumque recipies*. Et S. August. Serm. 64. de Verbis Domini modò Serm. 127. c. 7. *Judex* (inquit) *hìc erit filius hominis: forma illa hìc judicabit, quæ judicata est..... Sedebit Judex, qui stetit sub Judice, damnabit veros reos, qui factus est falsus reus*. Hac ergo veritate supposita, de qua S. Th. 3. *p. q.* 59. *a.* 2. Occurrit quærendum an in Judicio universali solus Christus judicis partes sit acturus, an verò alii cum ipso ad judicandum sint assessuri. Prò quo

II. Noto cum S. Th. *q.* 99. *Suppl. a.* 1. Et *in cap.* 6. *ad Cor. Lect.* 1. Quadrupliciter contingere posse unum de altero judicare. Primò per comparationem, ostendendo scilicet, hos vel illos comparatione aliorum esse meritò judicandos, & plectendos majori pœna, vel majori præmio donandos: & hoc modo non solum sancti judicabunt malos, & boni mundanos, sed etiam boni judicabuntur à melioribus, & mali judicabunt pejores. Et hoc modo Ninivitæ, & Regina Austri Judæos incredulos judicabunt. Matth. 12. *Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ.... Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis:* idest majori pœna plectendos judicabunt Judæos, qui noluerunt audire Christum, qui est plus quam Jonas, & Salomon, quos tamen ipsi audierunt. Et hoc habetur ex Augustino *l.* 20. *Civit. Dei c.* 5.

Secundò approbando sententiam Judicis, hoc est, Christi, eamque, ut justam venerando: & hoc est judicare quasi interpretativè, interpretamur enim aliquem facere, qui facienti consentit. Unde illi qui consentient Chris-

Christo Judici, ejus sententiam approbando, judicare dicentur. Et sic judicare erit omnium electorum. Unde dicitur Sap. 3. v. 8. *Indicabunt Sancti nationes*. Psal. 57. v. 11. *Lætabitur justus cùm viderit vindictam*. Et spectat illud, Apoc. 19. v. 1. & 2. *Audivi vocem turbarum multarum in Cœlo dicentium, Alleluja. Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est; Quia vera, & justa judicia sunt ejus*.

Tertiò. Dicitur aliquis judicare, quasi assessoriè, quia similitudinem judicis habet, in quantum sedet in loco eminenti, sicut Judex. Juxta illud, Dan. 7. v. 10. *Judicium sedit*, idest, Judices sederunt, quomodo dicimus Senatum, idest, Senatores, consedisse. Quia tamen judicium videtur puræ confessioni aliquid superaddere. Ideo

Quartò. Judicare dicitur, qui non solum assidet judici, sed actione aliqua, sive propria, sive alterius auctoritate sententiam in alium fert, ac pronuntiat. His præmissis quæremus, an aliqui cum Christo judicabunt, quasi cum eo sedentes, & an omnes eodem modo.

§. II.

Resolutiones Dubii.

III. Dico primò. Omnes electi cum Christo aliquomodo judicabunt. Colligitur ex Isaiæ 3. v. 14. *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui, & principibus ejus*. Et Apoc. 3. v. 21. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in Throno meo*. Consentit etiam S. August. *l. 20. de Civit. Dei, cap.* 5. & in *Psal.* 49. ubi exponens promissum Christi factum Apostolis, Matth. 19. v. 28. *Sedebitis, & vos super sedes duodecim judicantes*, dicit: *Alii ergo erunt judicantes cùm Domino, alii verò judicandi*. Et ne videatur hanc prærogativam ad solos Apostolos restringere, dicit, duodenario numero sedium universitatem judicantium cum Christo designari, sicut duodenario numero tribuum universitatem judicandorum, concludens, *sicut enim judicaturi ex toto mundo: sic & judicandi ex toto Mundo*. Probabile enim est, quod sicut Christus in nube materiali visibilis sedebit virtutis, & majestatis splendorem exteriùs diffundens: ita etiam Sancti quidam præcipui Christo sint assessuri sedentes in nubibus ex aere formatis. Unde Daniel. 7. v. 9. dicitur: *Throni positi sunt*, ut intelligatur fore aliquos Christo Judici assessuros, unde *Matth.* 19. dicuntur Apostoli *super sedes* in judicio sessuri.

IV. Neque obstat illud, Rom. 14. v. 10. *Omnes stabimus ante tribunal Christi* — Nam sensus est, quod omnes ante judicem Christum præsentes sistemur; hoc enim verbum græcum significat, & 2. *Cor.* 5. *v.* 10. idem Paulus, dicit: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*. Dicit tamen S. Th. Lect. 2. in c. 14. ad Rom. *Sed quantum ad discussionem non omnes stabunt, ut judicandi, sed quidam consedebunt ut Judices, Matth.* 19. sedebitis super sedes &c.

V. Dico secundò. Peculiari modo sedebunt in Judicio, & judicabunt Apostoli, & viri apostolici, nimirùm non solum Christi judicis sententiam approbando, sed etiam, eam aliis ministerialiter intimando, quo privilegio fruentur omnes qui voluntariam paupertatem professi, Apostolos imitati sunt. Colligitur ex eodem Evangelico loco, *Matth.* 19. ubi præmissâ narratione illius adolescentis, cui sciscitanti, quid agere deberet, ut vitam æternam possideret. & affirmanti, se mandata servasse, respondit Dominus, quod si vellet perfectus esse, cuncta, quæ haberet relinqueret, & sequeretur ipsum. Mirantibus verò discipulis, & dicentibus: *Quis ergo poterit salvus esse?* Respondens Petrus, dixit v. 27. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Jesus autem dixit illis, Amen dico vobis;*

bis : Quod vos qui secuti estis me , in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ , sedebitis , & vos super sedes duodecim , judicantes duodecim tribus Israel . Quamvis autem in Evangelio legatur solum *vos qui sequuti estis me .... sedebitis &c.* alterum tamen, nempe, *vos qui reliquistis omnia* , ex præcedentibus manifestè colligitur, quoniam Petrus utrumque dixerat : *Ecce nos reliquimus omnia , & secuti sumus te* . Et Christus ipse, ut rem explicatiùs doceret, subjunxit dicens, v. 29. *Et omnis qui reliquerit domum , vel fratres , aut sorores .... aut agros propter nomen meum centuplum accipiet , & vitam æternam possidebit* .

VI. Hinc S. Gregorius , *l.* 26. *Moral. cap.* olim 25. modò 27. Referens præfatum Domini promissum utrumque conjungit dicens : *Vos qui reliquistis omnia , & secuti estis me sedebitis & vos ... judicantes &c.* & subjungit . *Hi itaque in extremo judicio non judicantur , & regnant , quia cum auctore suo etiam judices veniunt* . Et post multa *Dicatur igitur rectè* Judicium pauperibus tribui (Job. 36. v. 6.) *quia quantò huic mundo magna humilitate despecti sunt , tantò tunc acceptis sedibus majore culmine potestatis excrescunt* . Rationem autem hanc reddit . Quia illi merentur speciali honore in judicio eminere , qui specialiùs Deo se dicaverunt , nimirùm , non solum generalia præcepta omnibus necessaria implendo , sed etiam id, quod solis perfectioribus imperatur : tales autem sunt, qui cum Apostolis secuti sunt Christum , non solùm ejus legem observando , sed ulteriùs omnia terrena propter Christum relinquendo ; ergo &c.

VII. Abdicationem omnium temporalium esse gradum ad obtinendam sedem judicantis in judicio, tradit S. Th. *q.* 89. *Suppl. a.* 2. & probat primò. Ratione congruitatis . Quia cum voluntaria paupertas consistat in contemptu omnium, quæ sunt mundi, ut soli inhæreatur Christo, qui eam profitentur, maximè idonei redduntur ad judicandum, utpote qui nihil temporalium præ oculis habentes , veritatem justitiæ præ omnibus diligent .

Secundò ratione meriti . Quia qui se humiliant , decet , ut exaltentur . Inter omnia autem, quæ hominem in hoc mundo humilem , ac despectum faciunt, est paupertas ; ergo qui illam propter Christum sponte amplexi sunt, exaltari merentur .

Tertiò . Quia paupertas disponit ad prædictum modum judicandi ; Mens enim terrenis vacua aptior est, & magis edocta ad cognoscenda divina, eaque aliis manifestanda. Et ideo prima præparatio ad statum perfectionis, & contemplationis divinorum est paupertas, & propterea à Christo in capite beatitudinum collocata , dum ait , Matth. 5. v. 3. *Beati pauperes spiritu , quoniam ipsorum est Regnum Cœlorum :* Quia nimirùm non solùm implent præcepta , sed etiam consilia . Unde ibidem , *v.* 19. Narratis iis, quæ de consilio sunt , vocans ea præcepta minima subdit : *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis , & docuerit sic homines , minimus vocabitur in Regno Cælorum : Qui autem fecerit, & docuerit , hic magnus vocabitur in Regno Cœlorum* . Consilia autem etsi quantum ad necessitatem sint minima , præceptis tamen adjecta fiunt maxima , quia dicunt non solum id quod est necessitatis, sed etiam id quod est perfectionis. Ideoque , qui mandata absque illis servaverit, erit quidem in Regno Cœlorum , sed minimus ratione status, nisi tamen in eo caritas abundaverit . Qui vero mandata simul, & consilia servaverit, erit magnus in Regno Cœlorum , idest , ex magnatibus , & proceribus apud Deum , atque adeo ex assessoribus , & judicibus .

VIII. Adverte tamen cum S. Tho. *ibid. in fine Corp.* Quod non omnes , qui paupertatem profitentur , & ad beatitudinem perveniunt judicaturi e-

runt cum Apostolis; quia hic honor non est promissus statui, vel professioni, sed exactæ illius status observationi: unde concludit: *Et hinc est, quòd non quibuscumque pauperibus etiam voluntariè repromittitur potestas prædicta, sed illis, qui relinquentes omnia, sequuntur Christum secundum perfectionem vitæ.* Quoad illos verò, qui statu, ac necessitate sunt pauperes, quos communiter egenos vocamus, si sua paupertate contenti, desideria habendi relinquant, & Christum sequantur, crederem, & istos assessores Christi in Judicio futuros. Nam & plerique Apostolorum hoc modo pauperes erant, & tamen Petrus omnium nomine confideoter dixit, Matth. 19. v. 27. *Ecce nos reliquimus omnia.* Ut enim ait S. Gregorius, Homil. 5. in Evangelia: *Multum Petrus, & Andreas dimisit, quando uterque etiam desideria habendi dereliquit. Multum dimisit, qui cum re possessa, etiam concupiscentiis renuntiavit.*

IX. Per hoc tamen, quod diximus, voluntariæ paupertati correspondere judiciariam potestatem, non excludimus ab hoc privilegio Virgines, Martyres, celebres Ecclesiæ Antistites, qui licèt divitias habuerint, affectu tamen pauperes fuerunt, aliisque mediis ad summam vitæ perfectionem pervenerunt. Nam Christus inter ea, quibus renuntiandum ad perfectam sui sequelam proposuit, enumeravit etiam uxorem, ac filios, quibus renuntiant qui castitatem profitentur. Et *Matth. 16. v.* 24. adjungit etiam *animam suam*, & repetit, *Lucæ.* 14. *v.* 26. quod Martyres faciunt, qui propter Christum animam ponunt. Dicendum ergo cum S. Th. *ibidem ad* 2. Quod paupertas non sola sufficit ad meritum judiciariæ potestatis, sed est prima pars perfectionis, cui respondet judiciaria potestas. Unde inter ea, quæ sequuntur *ad paupertatem ad perfectionem spectantia possunt computari, & Virginitas, & Martyrium, & omnia perfectionis opera. Non tamen sunt ita principalia sicut paupertas, quia principium rei est maxima pars ejus.*

S. Augustinus, *in Psal.* 49. judiciariam potestatem videtur extendere ad omnes perfectos. In qua sententia cum Christo judicabunt Apostoli, fideles utriusque sexus, perfectè Religiosi, Episcopi, quorum vita statui Episcopali responderit, Martyres, Doctores, & omnes illi qui in perfectione vitæ spiritualis decesserint. Potiùs tamen potestas judiciaria respondet paupertati, quia paupertas voluntaria, ut dictum est ex S. Th. est prima, & principium illius perfectionis, cui tale privilegium respondet. Ut enim probabile admittit S. Th. citatus, *ad* 3. Tria requiruntur ad potestatem judiciariam. Primò, abdicatio temporalium curarum, ne impediatur animus à sapientiæ perceptiooe. Secundò, requiritur habitus continens divinam justitiam scitam, & observatam. Tertiò, quòd illam justitiam alios quis docuerit. Et sic doctrina erit perfectio complens meritum judiciariæ potestatis. Ita probabiliter discurrimus. Sed quid futurum sit, solus ille novit, qui hoc tribuet.

§. III.

Quomodo Judicabunt, & an soli Homines.

X. Cum ex dictis, §. 1. judicare dici possit, vel approbando sententiam Judicis, vel cum Judice sedendo, & nihil agendo, vel cum Judice sedendo, & simul actione aliqua propria sententiam Judicis ministerialiter in alios transferendo. Certum est, Sanctos, qui Christo Judici assidebunt non fore Judices merè approbantes, & consentientes sententiæ Christi Judicis tanquam justæ. Nam hoc facient omnes electi, qui sententiam Christi approbabunt, & venerabuntur.

XI. Dico ergo. Sancti, qui cum Christo Judice sedebunt, actione ali-

qua

qua sententiam Christi in alios transferent. Nam Christus, *Matth.* 19. non tantùm promisit Apostolis, quòd sedebunt, sed quod *Sedebunt judicantes*. Sedere autem *Judicantes* importat actionem in alium procedentem, qua aliquis loquendo in alium sententiam ferat. Unde futura videtur aliqua virorum Apostolicorum actio, propter quam, non tantùm dicantur sedere, sed judicare. Hæc autem actio erit sententiam Christi Judicis in judicatorum notitiam deducere, vel proferre, ut S. Thomas sequens Richardum à S. Victore hac *q.* 89. *a.* 1. docet.

Si dicas, Christum hoc per se facturum. — Respondetur Christum per se quidem pronuntiaturum communes illas sententias: *Venite benedicti: Ite maledicti:* particulares tamen singulorum sententias cùm illæ non sint vocaliter efferendæ, non eas solus pronuntiabit, sed per Apostolos, & Apostolicos viros, qui in judicatorum mentes eas deferent. Quare addit Richardus (in Tract. de judiciaria potestate) *Hoc erit Apostolicos viros judicandorum quemlibet judicare, danda sententia rationem oculis eorum ingerere..... Nam ex illo divini splendoris lumine, quod immediatè suscipiunt, ad inferiora refundendo, judicandorum quibuslibet, tam meritorum, quàm retributionum qualitatem haud dubia visione ostendunt:* idque, vel per modum illuminationis, vel per modum locutionis, ut dicit S. Tho. *in c.* 6. 1. *ad Corinth. lect.* 1. his verbis: *Intelligitur autem ista prolatio sententiæ, non vocalis, sed spiritualis, inquantum per superiores Sanctos inferiores, vel etiam peccatores, spirituali quadam illuminatione illuminabuntur, quales pœnæ, & qualia præmia eis debeantur: sicut etiam nunc homines illuminantur ab Angelis, vel etiam inferiores Angeli à superioribus.* Et hæc revelatio judicium ministeriale potest appellari.

XII. Attamen S. Joann. Chrysost. *Homil.* 64. aliàs 65. *in Matth.* non aliud judicium promissum putat Apostolis, quàm comparationis, & condemnationis sicut Ninivitis, & Reginæ Austri; ait enim: *Quid sibi vult illud:* Judicantes duodecim tribus Israel? *idest condemnantes. Neque enim ut Judices sedebunt: sed sicut Reginam Austri condemnaturam gentem illam dicebat, & Ninivitas quoque condemnaturos esse, sic & Apostoli condemnabunt: ideoque non dixit gentes, & Orbem, sed Tribus Israel.* Quia verò sibi objici poterat; ergo hìc nihil plus concessit Apostolis in Judicio, quàm Reginæ Austri, & Ninivitis. Respondet primò concedendo; deinde negando illatum. Nam *Hic quoque aliquid majus subindicatur. Nam de illis simpliciter dixit:* Viri Ninivitæ surgent, & condemnabunt generationem istam, & Regina Austri condemnabit: *De his verò non simpliciter: sed quomodo?* Cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, tunc sedebitis, & vos super duodecim thronos, *Ostendens, ipsos & conregnaturos, & gloriæ consortes futuros... Neque enim throni sedem significant solus quippe ipse sessurus, & judicaturus est. Sed per thronos illos honorem, & gloriam ineffabilem significavit.* Hæc Chrysostomus. Idem videtur sentire S. Hieronymus, *in c.* 19. *Matth.* dicens: *Sedebitis & vos in soliis judicantium condemnantes duodecim tribus Israel, quia vobis credentibus, illi credere noluerunt.*

XIII. Verùm S. Augustinus, tùm, *lib.* 20. *de Civit. Dei, cap.* 5. tùm *in Psalm.* 49. apertè dicit: *Alii erunt judicantes cum Domino, alii verò judicandi, sed ad dexteram ponendi,* additque, duodecim sedes, & duodecim tribus significare non solos duodecim Apostolos, nec solas duodecim tribus, sed universitatem omnium judicandorum, & judicantium: *Sicut enim judicaturi ex toto Mundo, sic & judicandi ex toto Mundo.* Et in Psalm. 90. Serm. 1. *Qui ergo* (inquit) *judicabunt cum Christo Principes Ecclesiæ sunt, perfecti sunt. Talibus dixit, si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus.*

bus. Quid est, vis esse perfectus? Vis mecum judicare, & non judicari. Ille contristatus abscessit. Sed multi hoc fecerunt, & multi hoc faciunt; ergo isti cum illo judicabunt. Quibus ostendit Augustinus, multos judicaturos cum Christo speciali prærogativa, & hos fore perfectos, qui scilicet pro ipso terrena contemnentes omnia in pauperes erogarunt.

XIV. Quærendum superest pro complemento, an etiam Angeli in numero judicantium cum Christo ponendi sint.

Respondet S. Tho. hac *qu.* 89. *a.* 3. negativè. Et probat ex illo, Joan. 5. v. 27. *Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Ex quo ita discurrit: *Assessores Judicis debent Judici esse conformes. Judicium autem filio hominis attribuitur, quia secundum humanam naturam omnibus apparebit tam bonis, quàm malis, quamvis tota Trinitas judicet per auctoritatem;* ergo *etiam oportet, ut assessores Judicis eandem naturam habeant, in qua possint à bonis, & malis videri. Et sic Angelis non competit judicare. Quamvis Angeli etiam aliquo modo possent dici judicare, scilicet per sententiæ approbationem.*

XV. Dices primò. *Matth.* 25. *v.* 31. dicitur: *Cùm venerit filius hominis in majestate sua, & omnes Angeli ejus cum eo.* Sed loquitur de adventu ad Judicium; ergo Angeli cum eo judicabunt.

Respondet S. Tho. ibid. *ad* 1. Quod *Angeli cum Christo venient, non ut judices, sed ut sint testes humanorum actuum, sub quorum custodia homines benè, vel malè egerunt.* Et S. Chrysost. *Homil.* 79. aliàs 80. *in Matth.* ait: *Omnes quippe Angeli cum ipso erunt, & ipsi testificantes, quantum ministraverint missi à Domino ad hominum salutem.*

XVI. Dices secundò. Angelorum ordines ex officio nomina sortiuntur: sed quidam ordo Angelorum est *Thronorum*, quod videtur designare judiciariam potestatem quia Thronus est *Sedes Judicis, Solium Regis, Cathedra Doctoris;* ergo aliqui Angeli judicabunt.

Respondet S. Tho. ad 2. *Quod nomen Throni attribuitur Angelis ratione illius judicii, quod Deus semper exercet justissimè omnia gubernando, cujus judicii Angeli sunt quodammodo executores, & promulgatores: sed judicium, quod de hominibus per hominem Christum fiet, etiam requirit homines assessores.* De Angelis *Thronis* dictis, ait Gregorius, Homil. 34. in Evang. *Quia enim Thronos latino eloquio sedes dicimus, Throni Dei dicti sunt hi, qui tanta divinitatis gratiâ replentur, ut in eis Dominus sedeat, & per eos sua judicia decernat.*

XVII. Dices tertiò. Sanctis post hanc vitam promittitur Angelorum æqualitas, *Matth.* 22. ergo si homines habebunt potestatem, ut judicent, multò fortiùs eam habebunt Angeli.

Respondet S. Tho. ad 3. *Quod hominibus promittitur Angelorum æqualitas quantum ad præmium essentiale: nihil tamen prohibet, aliquod præmium accidentale exhiberi hominibus, quod Angelis non dabitur, ut patet de aureola Virginum, aut martyrum: Et similiter potest dici de judiciaria potestate.* Quia sicut Angeli non sunt capaces virginitatis, aut martyrii, quia puri spiritus: ita nec sunt capaces voluntariæ paupertatis, cui judiciaria potestas à Christo annexa est.

XVIII. Non desunt, qui velint, Angelos quoque in judicio universali Christo assessuros tanquam Judices, tunc enim apparebunt visibiles, & in corporibus assumtis. Sed S. Thomæ sententia tenenda est. Tùm quia judiciariam potestatem in novissimo die promisit Christus, *Matth.* 19. hominibus; *Vos qui secuti estis me*, non Angelis. Tùm quia Christo data est facultas judicandi *Quia filius hominis est:* Angeli autem etsi in corporibus assumtis sint appariturì, nec homines, nec filii hominis erunt. Tùm quia ut di-

ut dicebam, Judiciaria potestas promissa est abdicantibus temporalia propter Christum, quod Angelis non convenit. An verò Angeli Sancti judicaturi sint Angelos malos, probabiliter affirmari potest.

DUBIUM III.

Utrum Judicium faciendum sit per Vocalem Locutionem.

§. I.

De Judicio Discussionis.

I. Diximus supra, *Qu. 3. de Generali Resurrectione, Dub. 5. §. 1.* sensibili Christi voce, & sono tubæ mortuos ad Judicium fore excitandos. Modò quærimus, an similiter vocali, ac sensibili locutione judicium ipsum sit peragendum. In Judicio autem duo solent distingui. Unum discussio, & examen operum, & accusatio, aut excusatio, quæ ad convincendum reum, aut absolvendum, & præmiandum innocentem sententiam Judicis antecedit. Alterum ipsius sententiæ à Judice prolatio. Modò de primo loquemur. Circa quod

II. Suppono, in divino Judicio non esse cogitandam discussionem, qualem in judicio humano fieri videmus: Hæc enim sunt causæ examen per testes, & varias probationes, quæ in causæ cognitionem ducunt Judices, ut secundum allegata, & probata sententiam ferant: sed in divino judicio non producentur testes, non expectabuntur accusatores, non allegabuntur leges, aut conjecturæ, aut probationes afferentur; Nam Christus judex habet claram, & evidentem notitiam omnium nostrorum, verborum, operum, & cogitationum, & in ictu oculi talem evidentiam causabit, non solum in unoquoque homine judicando, sed in cæteris omnibus Angelis, & hominibus, ut nullus eis restet dubitandi locus. Quare divisio Judicii in discussionem, & sententiam à quibusdam Patribus divino judicio applicata, nonnisi secundum nostrum modum intelligendi, & quasi equivocè accipienda est. His stantibus, ad rem præsentem

III. Dico. Judicium discussionis qualecumque erit in divino judicio, non voce, sed mentaliter tantùm perficietur. Probo. Non oportebit, ut vocaliter fiat, ut Judex voce testium accusantium, & crimina allegantium causæ cognitionem acquirat. Nam, ut dicebamus, Christus Judex omnium, ac singulorum causam, & merita evidenter cognita habebit, neque etiam oportebit, ut vocaliter fiat, ad judicandorum notitiam, hanc enim Judex accusantibus, vel excusantibus eorum conscientiis statim eis ingeret. Unde Augustinus, *lib. 20. de Civit. Dei, cap. 26.* in illud Malachiæ 3. v. 5. *Et accedam ad vos in judicium, & ero testis velox super maleficos, & super adulteros*, ait: *Testem verò se dicit futurum, quia in judicio suo non indiget testibus: eumque velocem, sive quia repentè venturus est, eritque judicium inopinato ejus adventu celerrimum, quod tardissimum videbatur: sive quia ipsas convincet sine ulla sermonis prolixitate conscientias.* In cogitationibus enim, *sicut scriptum est* (Sap. 1. v. 9.) impii interrogatio erit. *Et Apostolus, Roman. 2. v. 15. & 16* Cogitationibus (*inquit*) accusantibus, vel etiam excusantibus in die qua judicabit Dominus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum: *Etiam sic ergo Dominus futurus testis intelligendus est velox, cùm sine mora revocaturus est in memoriam, unde convincat, puniatque conscientiam.*

IV. Deinde. Si voce fieriatm accusatio, & examen, & singulorum operum narratio, quæ singuli homines ab initio usque ad finem mundi patrarunt perficienda esset, immensum temporis spatium requireretur. — Nec obstat quod *Danielis 7. v. 10.* dicatur: *Judicium sedit, & libri aperti sunt.*

sunt. Et Apocal. 20. v. 12. dicit Joannes: *Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu Throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ, & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum*. Quibus videtur, in Judicio, producendus liber vitæ uniuscujusque, & conferendus cum libris Legis, & secundum quod conformiter, vel difformiter ad legem vixerunt, singuli judicandi, quod indicat futuram ibi lectionem, & vocalem discussionem.

V. Non inquam. Nam collatio illa sensibiliter, aut voce non fiet, sed internè cuique revocando in memoriam opera sua quæ fecit, sive contra, sive juxta legem. Audiendus est S. Augustinus, *lib. 20. de Civit. Dei, cap. 14.* ubi ad relata verba Apocal. ait: *Libros dixit esse apertos, & librum: sed librum cujusmodi non tacuit:* Qui est (*inquit*) vitæ uniuscujusque. *Ergo illi libri, quos priore loco posuit, intelligendi sunt Sancti, & veteres, & novi, ut in illis ostenderetur, quæ Deus fieri sua mandata jussisset, in illo autem, qui est vitæ uniuscujusque, quid horum quisque non fecisset, aut fecisset. Qui liber si carnaliter cogitetur, quis ejus magnitudinem, aut longitudinem valeat æstimare? Aut quanto tempore legi poterit liber, in quo scripta sunt universa vita universorum? An tantus Angelorum numerus aderit, quantus hominum erit, & vitam suam quisque ab Angelo sibi adhibito audiet recitari? Non ergo unus liber erit omnium, sed singuli singulorum. Scriptura verò ista unum volens intelligi:* Et alius (*inquit*) liber apertus est. *Quædam igitur vis est intelligenda divina, quæ fiet, ut cuique opera sua, vel bona, vel mala cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur; ut accuset, vel excuset scientia conscientiam; atque ita simul, & omnes singuli judicentur. Quæ nimirum vis divina libri nomen accepit. In ea quippe quodam modo legitur, quidquid ea faciente recolitur*. Ita, & quidem pulchrè, Augustinus.

§. II.

De Sententiæ Prolatione.

VI. Sententiam in Judicio universali à se ferendam prædixit Dominus, *Matth. 25. v. 34.* his verbis: *Tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum &c.* Et v. 41. *Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum &c.* Quæ duæ sententiæ generales erunt, prima quidem de Electis, secunda de Reprobis in generali. Sed quia hæ duæ sententiæ pronunciandæ dicuntur supra adultos, & supra eos, qui libero rationis usu pollentes bona, vel mala fecerunt, quod illa verba, v. 35. *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.* Et v. 42. *Esurivi enim & non dedistis mihi manducare &c.* & in judicio stabunt judicandi etiam parvuli, & perpetuò amentes, qui cum solo peccato originali decesserunt, & qui nihil mali propria voluntate egerunt, qui tamen à Regno Cœlorum excludendi erunt: Ideò aliqui tres sententias generales futuras meditantur. Unam admissionis ad Regnum, aliam damnationis ad ignem æternum, & tertiam quasi mediam simplicis nimirùm exclusionis à regno.

VII. Præter istas tamen generales sententias erunt aliæ plures, & ferè innumeræ particulares, tam de singulis justis salvandis, quàm de impiis damnandis: quia nec omnes electi remunerandi sunt eodem gradu gloriæ, & præmii, nec omnes reprobi pari gradu pœnæ, sed unusquisque mensuram præmii, vel pœnæ recipiet secundum mensuram, & qualitatem meritorum, vel demeritorum. Quare necesse est admittere ferè innumeras sententias particulares, quibus

bus cuique statuatur mensura pœnæ, vel præmii, juxta dictum Apostoli, 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum.* His positis

VIII. Dico primò. Sententiæ particulares de qualitate, & mensura præmii, vel pœnæ vocaliter à Christo Judice non exprimentur. Hoc probabilius reputat S. Tho. *q.* 88. *Suppl. a.* 2. Nam cùm involvant uniuscujusque judicandi operum discussionem, & examen, & unicuique intimationem præmii, vel pœnæ secundum mensuram operæ, si hæc vocaliter narrarentur, inestimabilis magnitudo temporis exigeretur, ut, §. *præcedente* ex Augustino, *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 14. diximus. Non enim minus temporis insumendum esset, si sententiæ, & causæ singulorum oretenùs narrarentur, quàm si in libro materiali scriptæ legerentur.

Neque contrarium sentit S. Augustinus, *lib.* 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 1. cum dicit: *Per quot dies hoc judicium tendatur, incertum est: sed Scripturarum more Sanctarum diem poni solere pro tempore, nemo, qui illas litteras quamlibet negligenter legerit, novit* — Nam respondet S. Tho. hoc a. 2. ad 1. *Quod pro tanto dicit Augustinus: Quòd* incertum est, quot dies hoc judicium tendatur, *quia non est determinatum, utrum mentaliter, vel vocaliter perficiatur. Si enim vocaliter perficeretur, prolixum tempus ad hoc exigeretur: si autem mentaliter, in momento fieri poterit.*

IX. Quamvis autem sententiæ particulares mentaliter solùm proferantur, unicuique tamen sua sibi propria, & quantitas præmii, vel pœnæ sibi statutæ, nota fiet, hoc faciente divina virtute, sive immediatè unicuique suam sortem interiùs manifestando, sive, ut superius dicebamus, unicuique testimonium reddente conscientia propria, sive mediantibus viris Sanctis Christo assidentibus, & judicantibus, qui ut supra dictum est sententiam Christi ad unumquemque deferent. Non solum autem erit unicuique nota sua pœna, vel præmium: sed sicut cunctis manifesta fient cunctorum opera: ita virtute divinâ cunctis nota erit sententia, quam Dominus de unoquoque feret, sicut & quantitas præmii, vel pœnæ, quam unusquisque recipiet. Et hoc ut divinæ justitiæ rectitudo cunctis appareat. *Iste quippe* (inquit August. l. 20. de Civit. Dei, c. 1.) *dies Judicii propriè jam vocatur, quòd nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur injustus ille sit felix, & cur justus ille infelix. Omnium namque tunc non nisi bonorum vera, & plena felicitas, & omnium non nisi malorum digna, & summa infelicitas apparebit.*

X. Dico secundò. Probabiliter existimari potest quod Christus Judex voce sit prolaturus saltem illas generales sententias; primam: *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi*, quam conversus ad electos à dextris stantes proferet; alteram: *Discedite à me maledicti in ignem æternum*, quam in reprobos stantes à sinistris pronuntiabit. Hoc esto S Tho. expresè non asserat, tacitè tamen admittere censeo. Nam tota ratio, quare negat sententiam Christi voce sensibili fore proferendam, est, quia multum temporis insumeretur; hoc autem verum quidem est, si sententiæ particulares singulorum vocaliter proferrentur, non tamen si solùm præfatæ generales sententiæ vocaliter proferantur, ut omnibus patet; ergo &c

XI. Probo autem primò. Nam verba Evangelii secundum litteram accipienda sunt, quando nullum inconveniens inde sequatur. Cùm ergo Evangelium de Christo in forma hominis judicante, & sententiam proferente, ita loquatur: *Tunc dicet his qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti &c. Tunc dicet his, qui à sini-*

ftris ejus erunt : Discedite à me maledicti. Verbum autem *dicet* in eo, qui se gerit ut hominem litteraliter significat locutionem vocalem ; neque ex hoc ullum sequitur inconveniens, cùm illæ duæ sententiæ brevissimo tempore proferantur ; ergo eas vocaliter, non purè mentaliter, proferet Christus.

XII. Secundò probo. Totum Judicium sensibili apparatu peragetur. Christus in forma humana sedebit; Assistentes, & judicandi in forma humana ante Judicem stabunt; ergo sententia saltem generalis, quæ est complementum judicii, & paucis concluditur verbis, voce sensibili pronuntiabitur. Hunc discursum licèt S. Thomas videatur non admittere, sed potius rejicere: illum tamen rejicit quatenus prolatio sententiæ importaret immensam temporis longitudinem, ut si voce proferrentur sententiæ singulorum, non tamen illud rejicit de sententiis generalibus, quæ paucis verbis concluduntur. Hoc patet ex ejus verbis, *ad* 3. sic enim ait: *Christus corporaliter apparebit, ut ab omnibus corporaliter judex cognoscatur, quod quidem subitò fieri poterit. Sed locutio, quæ tempore mensuratur, requireret immensam temporis longitudinem, si vocali locutione judicium perageretur.* Quibus apparet S. Doctorem solùm excludere locutionem vocalem in discussione, & examine, ac sententiis singulorum, quæ certè immensam temporis longitudinem requireret.

XIII. Tertio probo. Quia prolatio vocalis generalis sententiæ super electos, ac reprobos augebit solemnitatem judicii, gaudium electis, & confusionem reprobis. Unde Augustinus, lib. 20. de Civit. Dei, cap. 24. *Voce (inquit) judicis evidens apparebit, qui priùs eum venisset occultus, ante judicem siluit.*

XIV. Non tamen vocali locutione proferet causam sententiæ, tàm super electos, quàm super reprobos. Nimirùm: *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare &c.* sicut nec responsiones: *Domine, quando te vidimus &c.* Tùm quia multa sunt opera præstantiora operibus corporalibus misericordiæ erga pauperes, ut misericordiæ spiritualis opera, martyrium, tolerantia gravissimorum laborum, & alia, ob quæ justi salvabuntur. Et similiter graviora alia peccata erunt, ob quæ impii damnabuntur, ut adulteria, homicidia, hæreses &c. Neque est verisimile, in sententia justorum voce proferri minus laudabilia, præstantioribus silentio prætermissis: & in sententia impiorum voce proferri minus gravia delicta, omissis gravioribus. Dicere autem omnia esse voce proferenda, esset incidere in inconveniens longissimæ durationis in judicio peragendo, quod evitare intendimus. — Tùm etiam quia multi sunt, qui ad opera misericordiæ corporalia non tenentur, ut infantes, pauperes, Religiosi, qui tamen salvabuntur. Igitur tam istæ, quàm aliæ causæ salvationis, vel damnationis intellectualiter solùm manifestabuntur.

Eadem est ratio de responsionibus, quas sigillatim daturi sunt, sive electi, sive reprobi: neque enim pii, neque impii voce talia respondebunt. Nam si simul responderent, esset in judicio maxima confusio: si verò sigillatim, longissima Judicii duratio. Addo neque mentaliter talia responsuros pios, & impios: Scient enim, opera misericordiæ erogata, vel negata, esse erogata, vel negata Christo, qui in personis pauperum ea recipit, cum hoc in Evangelio, *Matth.* 25. *v.* 40. & 45. apertè dixerit. Hæ sunt conjecturæ, quibus movemur. Quid autem futurum sit, omnes videbimus, atque utinam feliciter.

QUÆSTIO III.

De Judicandis.

HIc examinandum occurrit, an omnes homines in Judicio comparebunt, an boni, & mali, & Angeli judicabuntur: Et an quisque cognoscet opera sua, & alterius, & quomodo.

DUBIUM I.

An omnes Homines in Judicio Comparebunt.

§. I.

Resolutio Dubii.

I. DIco. Omnes omnino homines qui fuerunt ab initio, & erunt usque ad finem mundi, sive boni, sive mali, sive parvuli, sive adulti, sive fideles, sive infideles in judicio coram Christo comparebunt. Ita cum S. Thoma, *q.* 89. *Suppl. a.* 5. sentiunt omnes Catholici. Ita enim nobis proponunt Scripturæ, Matth. 25. v. 32. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes.* Rom. 14. v. 10. *Omnes enim stabimus ante Tribunal Christi: Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.* Item 2 Cor. 5. v. 10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum.*

II. Hæc Pauli verba exponens S.Th. *Lect.* 2. *in cap.* 5. 2. *ad Corint.* ait: *Primò enim ponit ejus universalitatem, quia nullus excipietur ab illo judicio. Et ideo dicit* Omnes nos, *idest omnes homines, bonos, & malos, magnos, & parvos.* Et confirmat ex textu allato, *cap.* 14. *ad Romanos*, & addit ex Apocal. 20. v. 12. *Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt.* Cui addi potest aliud ex Apoc. c. 1. v. 7. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus.* His jungi potest illud, *Actor.* 10. *v.* 42. ubi Petrus dicit Christum sibi præcepisse: *Prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo Judex vivorum, & mortuorum.*

III. Ratio autem, quam tradit S.Th. hoc *art.* 5. est: Quia *Potestas judiciaria Christo homini collata est in præmium humilitatis quam in passione exhibuit* (juxta illud Pauli ad Philipp. 2. v. 8. &c. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et omnis lingua confiteatur &c.*) Sed *Christus in sua passione sanguinem pro omnibus fudit, licèt non in omnibus effectum habuerit propter impedimentum in aliquibus inventum; ergo congruum est, ut omnes homines in judicio congregentur ad videndum ejus exaltationem in humana natura, secundum quam constitutus est à Deo judex vivorum, & mortuorum.* Ita S. Thomas.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

IV. QUod primò obstare videtur, est de parvulis, videtur enim istos non esse sistendos ante tribunal Christi. Si enim dicit Paulus, 2. *Cor.* 5. *v.* 10. Quod *Omnes manifestari oportet ante tribunal Christi ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*, quid referre poterunt parvuli ante usum rationis mortui, qui in corpore nihil boni, aut mali gesserunt?

V. Respondet S. Thom. primo hoc art. 2. ad 3. *Quod etiam pueri ante-*

perfectam ætatem decedentes in judicio comparebunt non ut judicentur (judicio nimirum discussionis) *sed ut videant gloriam Judicis*.

Respond. secundò. Quòd licèt cùm essent in corpore infantes nihil gesserint actione, & voluntate propria, habuerunt tamen actione, & voluntate aliena aliquid, quo digni fierent, ut in judicio, vel vocarentur ad dexteram, vel rejicerentur ad sinistram. Nec illud verbum *Gessit* adeò strictè usurpandum est, ut semper pro opere, & quidem proprio debeat intelligi. Nam sicut ly *Gessit* extenditur etiam ad cogitationes, & omissiones: ita & extendi potest ad bonos, vel malos habitus, ex propria, vel aliena actione relictos. Sic mitibus, misericordibus, mundis corde, pacificis, *Matth.* 5. Regnum Cœlorum promittitur. Et è contra avari, immundi, ebriosi à Regno Cœlorum excluduntur, 1. *ad Corinth.* 6. & *ad Ephes.* 5. cùm ergo pueri è corpore decesserint, vel in gratia baptismali, vel ea privati, & proinde in peccato originali, habebunt aliquid quo in judicio vel vita, vel pœna æterna judicentur.

VI. Hæc est doctrina S. Tho. *Lect.* 2. *in cap.* 5. 2. *ad Cor.* ubi proposito sibi hoc argumento, videlicet: *Sed de pueris non videtur, quia dicitur*, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit: *Sed pueri nihil gesserunt in corpore; ergo &c.* Cui respondet: *Sed dicit Glossa quia non judicabuntur pro his, quæ ipsi gesserunt per se, sed de his, quæ gesserunt per alios: dum per eos crediderunt, vel non crediderunt, & baptizati, vel non baptizati fuerunt: vel damnabuntur pro peccato primi Parentis*.

VII. Hæc doctrina ex Augustino firmata est, *Epist.* 107. modò 217. *ad Vitalem*, *cap.* 8. ubi hæc habet: *Scimus etiam, parvulos secundum ea, quæ per corpus gesserunt, recepturos, vel bonum, vel malum. Gesserunt autem, non per seipsos, sed per eos, quibus pro illis respondentibus, & renuntiare Diabolo dicuntur, & credere in Deum; unde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad sententiam Domini dicentis:* Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: *Propter quod & illis qui hoc sacramentum non accipiunt, contingit quod sequitur:* Qui autem non crediderit, condemnabitur. *Unde & ipsi, sicut dixi, si in illa parva ætate moriuntur, utique secundum ea quæ per corpus gesserunt, idest, tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda, & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt, quando baptizati, vel non baptizati sunt... secundum hæc ergo quæ per corpus gesserunt, non secundum ea, quæ si diu hìc viverent, gesturi fuerant* (ut falsò Pelagiani asserebant) *judicantur*.

Eadem docet, *lib.* 6. *contra Julian. cap.* 10. ubi quærens à Juliano, an parvuli, qui in corpore nihil gesserunt manifestabuntur ante tribunal Christi, vel non. Et respondens, quod manifestabuntur, & reportabunt quod in corpore gesserunt, non per se, sed per alios, sive bonum, sive malum, subjungit: *Vide ergo quàm importunè nolis, parvulum de alieno peccato reportare malum, & velis eum de alieno rectè facto reportare bonum, non qualecumque, sed Dei Regnum. Alienum quippe opus est eum credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cùm peccavit in altero*. Quibus Julianum Pelagianum redarguit, qui ex una parte admittebat parvulos alieno facto bono admitti per baptismum ad regnum, & reportare bonum; & ex alia negabat alieno peccato, nempe, originali reportare malum, & excludi à regno.

Obstare secundò videtur, aliquos maximè impios, ac infideles in judicium cum aliis non comparituros, cum jam judicati sint. Sed de hoc statim dicam

DU-

DUBIUM II.

An omnes Homines, & Angeli, sive Boni, sive Mali Judicandi sint?

§. I.

De Hominibus Bonis.

I. OBservo cum S. Thom. tùm *Qu. 89. Suppl. art. 6.* Tùm *Opusc. 2. cap. 243.* quod ad judicium tria concurrere videntur. Primò, quidem quòd aliquis Judici præsentetur. Secundò. Quod merita ejus discutiantur. Tertiò. Quod sententiam accipiat. Simile quid considerari potest in Judicio divino. Et quidem quoad primum: Jam ostensum est, quod omnes boni, & mali homines à primo homine, usque ad ultimum coram Christo judice sistentur, ut dicitur, 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*, à qua generalitate, nec etiam ipsi parvuli, qui vel sine baptismo, vel cum baptismo decesserunt, excluduntur, ut supra dictum est. Quæritur hic de discussione meritorum, & sententia Judicis.

II. Dico. Omnes homines boni, & mali judicabuntur judicio, & sententia retributionis, non tamen omnes judicio discussionis propriè dictæ. Ita S. Tho. dicta, *q. 89. a. 6.* ubi de bonis hæc habet: *Ad judicium duo pertinent, scilicet discussio meritorum, & retributio præmiorum. Quantum ergo ad retributionem præmiorum, omnes judicabuntur, etiam boni, in eo quod unusquisque recipiet ex divina sententia præmium merito respondens. Sed discussio meritorum non fit, nisi ubi est quadam meritorum commixtio bonorum cum malis. Qui autem ædificant supra fundamentum fidei* aurum, & argentum, & lapides pretiosos (1. Cor. 3.) *divinis servitiis totaliter insistentes, qui nullam admixtionem notabilem alicujus mali meriti habent, in eis discussio meritorum locum non habet: sicut illi qui rebus mundi penitus abjectis sollicitè cogitant solùm quæ Dei sunt: & ideò salvabuntur, sed non judicabuntur. Illi verò qui ædificant super fidei fundamentum* ligna, fænum, stipulam, *qui adhuc scilicet amant secularia, & terrenis negotiis implicantur, ita tamen, quod nihil Christo præponunt, sed student peccata eleemosynis redimere, habent quandam commixtionem bonorum meritorum cum malis. Et ideo discussio meritorum in eis locum habet. Unde tales quantum ad hoc judicabuntur, & tamen salvabuntur.* Hoc idem docet, *Opusc. 2. cap. 243.*

III. Sed dices primò. Joann. 3. v. 18 *Qui credit in eum non judicatur:* sed omnes boni crediderunt in eum; ergo boni non judicantur. — Respondet S. Thom. *art. 6.* citato *ad 1.* exponendo textum *Non judicatur* judicio punitionis, concedo, præmiationis, nego. Igitur: *Quia punitio est effectus justitiæ, præmiatio autem misericordiæ: ideo magis judicio, quod est actus justitiæ antonomasticè punitio attribuitur; ut interdum judicium pro ipsa condemnatione accipiatur. Et sic intelligitur auctoritas inducta, ut per Glossam* (ordin. super illud, ut judicet mundum) *ibidem*. Quare verbum illud *non judicatur*, idem est, ac in Judicio non condemnatur.

IV. Dices secundò. Sancti sunt certi de sua beatitudine, quia jam beati: sed quod certum est non vocatur in Judicium; ergo Sancti non vocabuntur in judicium. — Præterea timor opponitur beatitudini: Judicium autem extremum, quia tremendum fieri non poterit absque timore eorum, qui erunt judicandi.

Respondet S. Tho. citato loco ad 2. *Quod discussio meritorum in electis non erit ad tollendam certitudinem beatitudinis à cordibus ipsorum judicandorum, sed ut præeminentia bonorum meritorum ad mala ostendatur omnibus manifestè, & sic Dei justitia comprobetur.* Ad id quod additur codem modo di-

co cum S. Thom. *ad* 3. Quod judicii terror refertur ad tempus vitæ præsentis, in qua certè ab omnibus etiam justis cum terrore apprehenditur. At tunc erit quidem maximè tremendum malis, non autem bonis, quibus nulla erit mali suspicio.

V. Dices tertiò. In judicio nemo erit, qui non habuerit, bona opera aliquibus malis permixta, quia ut dicitur, 1. *Joann.* 1. *v.* 8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: ergo omnes etiam maximè boni judicabuntur judicio discussionis.

Respond. S.Th. *Opusc.* 2. *c.*243. Quod in aliquibus nulla futura sit commixtio boni, & mali, non quia absque peccato vixerint: sed quia in eis fuerunt levia quædam peccata, quæ per fervorem caritatis quodammodo dum viverent consumserunt, ita ut nihil esse judicentur.

VI. Quia tamen discussio in judicio generali non fiet humano modo, seu vocaliter, ut cum S. Tho. *q.* 88. *Suppl. a.* 2. supra diximus, sed purè mentaliter, Deo nimirùm judicandorum conscientias non solùm cognoscente, sed etiam singulis mundi hominibus distinctè, & clarè manifestante: ideo censet Sylvius, *in articul.* 1. hujus *q.* 89. in hoc sensu omnes sive bonos, sive malos esse judicio discussionis judicandos, quia omnium, sive bonorum, sive malorum, & infidelium, imo & puerorum arcana omnibus patebunt, nec in hoc sensu negari à S. Thoma. Quod probabile judico.

Nam S. Th. hìc *ad* 2. ut supra dixi ponit discussionem meritorum, *ut præeminentia bonorum ad mala ostendatur omnibus manifestè, & sic Dei justitia comprobetur;* ergo cùm nec omnes infideles æqualiter peccaverint, nec omnes perfectì æqualiter à peccato recesserint, ut appareat justitia Dei, cur aliqui magis, alii minus, vel puniantur, vel præmientur; singulorum opera fient singulis, ac omnibus manifesta, & sic in hoc sensu omnes judicabuntur judicio discussionis, & etiam ipsi parvuli sine Baptismo decedentes, dum videbunt causam, quare ipsi excludantur à Regno, & alii ad Regnum admittantur.

§. II.

De hominibus malis.

VII. Dico. Mali omnes sunt judicandi judicio retributionis, seu non omnes judicio discussionis saltem strictè sumto. Ita S. Th. dicta *q.* 89 *a.* 7. his verbis; *Judicium, quod est pœnarum retributio pro peccatis, omnibus malis competit: judicium autem quod est discussio meritorum, solum fidelibus. Quia in infidelibus non est fidei fundamentum, quo sublato, omnia opera sequentia perfecta rectitudine intentionis carent: unde non est in eis aliqua permixtio bonorum operum. vel meritorum ad mala, quæ discussionem requirat. Sed fideles, in quibus manet fidei fundamentum, ad minus fidei actum laudabilem habent: qui quamvis non sit meritorius sine caritate, tamen quantum est de se est ordinatus ad meritum. Et ideo in eis judicium discussionis locum habet. Unde ipsi fideles, qui fuerunt saltem numero cives Civitatis Dei, judicabuntur ut cives, in quos sine discussione meritorum sententia mortis non feretur. Sed infideles condemnabuntur ut hostes, qui consueverunt apud homines absque meritorum discussione exterminari.* Ita S. Tho. quibus intendere videtur infideles à judicio discussionis eo modo, quo fit apud homines, non tamen à judicio discussionis per puram manifestationem publicam majoris, vel minoris gravitatis delictorum in aliquibus quam in aliis. Unde in judicio gravior apparebit infidelitas Judæorum, qui noluerunt credere Christo, quàm Reginæ Austri, & Ninivitarum, ut dicitur, *Matth.* 12. *v.* 41. & 42. Unde licèt non sit futura

ra discussio inter bona, & mala opera infidelis, qui judicatur, quia in eo nulla erit permixtio bonorum, cum malis, fiet tamen discussio, seu comparatio per manifestationem malorum operum illius comparatè ad bona opera fidelium, & aliorum infidelium peccata magis, vel minus gravia. Et in hoc sensu intelligi potest S. Thomas.

VIII. Dices primò, Joann. 3. v. 18. *Qui non credit, jam judicatus est*, ergo infideles & mali jam damnati non judicabuntur. — Respondeo cum S. Th. hoc *art.* 7. *ad* 1. Quod infideles, & etiam mali jam judicati sunt quia jam damnati, adhuc tamen judicabuntur. Fideles quidem mali *ad manifestationem divinæ justitiæ, per quam ostendatur, eos justè à Sanctorum Civitate excludi, cujus esse cives numero exteriùs videbantur*. Infideles etiam ut ostendatur, justè eos damnari, qui Civitatis Sanctæ cives esse noluerunt.

IX. Dices secundò, *Psalm.* 1 *v.* 6. legitur: *Non resurgent impii in judicio:* ergo mali non judicabuntur — Respondetur, quod impii dicuntur non resurrecturi in judicio, non quia judicandi non sint: sed quia in judicio non consistent tanquam victores, sicut justi, sed causâ cadent, & condemnabuntur. Unde subditur: *Neque peccatores in concilio justorum*.

§. III.

De Bonis, & Malis Angelis.

X. Dico. Angeli sive boni, sive mali in judicio universali per se non judicabuntur, quantum ad præmium, vel supplicium essentiale, sed consecutivè quantum ad præmium, vel pœnam accidentalem. Ita S. Th. *q.* 89. *Suppl. a.* 8. ubi ait: *Judicium discussionis nullo modo habet locum neque in bonis Angelis, neque in malis. Quia neque in bonis potest aliquid mali inveniri, neque in malis aliquid boni ad judicium pertinens. Sed si loquamur de judicio retributionis, sic est distinguenda duplex retributio. Una respondens propriis meritis Angelorum: Et hæc à principio fuit utrisque facta, dum quidam in beatitudine sublimati sunt, quidam verò in miseria demersi. Alia retributio est, quæ respondet meritis bonis, vel malis per Angelos procuratis: & hæc retributio in futuro judicio fiet: quia boni Angeli amplius gaudium habebunt de salute eorum, quos ad meritum induxerunt, & mali ampliùs torquebuntur, multiplicatâ malorum ruinâ, qui per eos ad mala sunt incitati. Unde directè loquendo judicium neque ex parte judicantium, neque ex parte judicandorum, erit Angelorum, sed hominum: sed indirectè quodammodo respiciet Angelos, inquantum actibus hominum fuerunt commixti.*

XI. Probatur etiam eadem prima pars. Christus eorum tantùm per se, & directè erit Judex, quorum est Redemtor, cùm judiciaria potestas conveniat Christo merito redemtionis, ut supra diximus, *Qu.* 2. *Dub.* 1. §. 2. Sed Christus non est Redemtor Angelorum. Unde dicit Paulus, Hebr. 2. v. 16. *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*. Et propterea, *Tom.* 1. *in* 3. *p. Tract. de Gratia Christi*, *Qu.* 3. *Dub.* 4. §. 2. ostendimus, Angelos non accepisse gratiam, & gloriam essentialem ex meritis Christi. Prædestinatio enim bonorum, & reprobatio malorum Angelorum, sicut præcessit decretum conditionis Adami ita præcessit decretum de Christo Redemtore, qui secundum sententiam S. Thomæ si Adam non peccasset non venisset.

XII. Neque obstat. Quod Paulus dicat, 1. Cor. 6. v. 3. *Nescitis, quoniam Angelos judicabimus?* Quod cùm non possit referri ad statum præsentis temporis referri debet ad futurum judicium — Nam ut ait S. Th. hoc a. 8. ad 1. *Verbum Apostoli est intelligendum de judicio comparationis: quia quidam homines quibusdam Angelis superiores invenientur*. Et, *Lect.* 1. *in* c. 6.

Digitized by Google

c. 6. 1. ad Cor. postquam dixit, posse intelligi de malis Angelis, qui condemnabuntur à Sanctis, quorum virtute victi, & fugati sunt, subjungit: *Potest etiam hoc intelligi de bonis Angelis, quorum plurimi in comparatione quadam invenientur Paulo, & similibus ejus inferiores. Unde signanter non dicit*, judicabitis, *sed* judicabimus: *Quamvis etiam dici possit, quòd ex consequenti si Sancti judicabunt homines bonos, & malos, erit judicium de bonis Angelis, quorum accidentale præmium augetur ex præmio Sanctorum per Angelos illuminatorum, & etiam de malis Angelis, quorum pœna augetur ex pœna hominum per eos seductorum.*

XIII. Ex his postremis S. Thomæ verbis apparet secunda pars asserti, nempe, quomodo Angeli boni, & mali indirectè, & ex consequenti sint in judicio, quod de hominibus fiet, & ipsi judicandi, & retributionem accidentalem à Christo etiam ut homine accepturi. Boni quidem, quia si ut dicit Christus, Lucæ 15. v. 10. *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Quantò amplius erit eorum gaudium, quum viderint homines custodiæ suæ commissos consiliis eorum bene usos, sibique in gloria consortes factos? Mali verò quia videntes multiplicatam ruinam eorum, quos pravis svasionibus perdiderunt, & alia quæ statim subjiciam, atrociùs torquebuntur. Propterea 2. Petri 2. v. 4. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari.* Quia ut ait S. Th. dicto a. 8. ad 2. *Ipsi Dæmones cunctis videntibus tunc præcipitabuntur, quia in perpetuum in inferni carcerem detrudentur, ut jam non sit eis liberum egredi extra; quia hoc eis non concedebatur, nisi secundum quod ordinabantur ex divina providentia ad hominum vitam exercendam.* Et hoc intendebant Dæmones, cùm de Christo eos ab obsessis ejiciente conquerebantur dicentes, Matth. 8. v. 29. *Quid nobis & tibi Jesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?* Quasi nondum adveniente judicii extremi tempore vellet eos in inferno recludere, nec amplius eis permittere, ut inde ad homines exercendos egrederentur.

XIV. Judicabuntur ergo Dœmones à Christo judice: partim quia sic recludentur in inferno, ut egredi amplius non possint: partim quia auferetur ab eis omnis potestas nocendi electis: partim quia non poterunt ampliùs procurare, sibi exhiberi honores divinos: partim denique, quia ipsorum malitia toti mundo manifestabitur cum eorum ignominia. Tunc enim perfectè fiet id, quod *ad Colossenses 2. v. 15.* factum refertur: *Et expolians principatus, & potestates, traduxit illos confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Quia Christus expoliabit dæmones omni potestate, plenè de illis triumphabit, palam eos ostentans, omnibusque, ut seductores, ac rebelles exhibens, eo modo quo Reges, & Imperatores partâ victoriâ solent in triumpho præcipuos ac potentiores hostes captivos cum ostentatione ducere. Justi verò etiam dæmones judicabunt, partim approbando Christi judicium, partim ipsis tanquam vilibus, & contemtibilibus coram toto mundo insultando cum gloriatione in Deo. Quæ omnia augebunt superbissimis spiritibus dolorem, ac pœnam.

XV. Hoc igitur modo fiet à Christo etiam super Angelos, sivè bonos, sive malos. Unde S. Tho. *3. p. q. 59. a. 6.* videtur absolute asserere, etiam Angelos à Christo homine esse judicandos, non quidem quantum ad præmium, vel pœnam essentialem. Nam hoc factum est per Christum in quantum est Verbum Dei à principio mundi, sed quantum ad alia accidentalia, in quibus Christo homini subditi sunt, eique parent. Primò. Quia humanitas Christi ex majori propinquitate ad Deum plus de divina virtute

tute participat, ideoque etiam Angelos illuminare potest. Secundò. Quia Christus ob humilitatem passionis meruit exaltari etiam super Angelos. Tertiò. Quoad ea, quæ circa homines geruntur, quorum Christus est Caput speciali modo. Unde quoad hoc subsunt Christi judicio, ideoque ei ut homini ministrabant, & dæmones ab eo petebant, ne ab obsessis eos ejiceret. Et tandem quia à Christo judicante pendet eorum accidentalis gloria, vel pœna ut dictum est. Videatur S. Th. citato loco.

DUBIUM III.

An in Judicio quilibet cognoscet opera sua, & aliena, & quomodo?

§. I.

Resolutio Primæ Partis.

Quamvis hæc quæstio resolvi possit ex iis, quæ diximus supra, præsertim, *Qu. præced. Dub.* 3. §. 1. ex S. Augustino. Tamen quia de hoc agit S. Tho. *qu.* 87. *Suppl.* ideo eam breviter tractare existimo.

I. Dico ergo: In Judicio universali sua cuique bona, vel mala opera, quæ dum hìc viveret, fecit, manifesta erunt. Ita S. Thomas, *q.* 87. citata, *a.* 1. Nam *Sicut dicitur*, *Rom.* 2. *In die illa, qua judicabit Dominus, testimonium unicuique sua conscientia reddet, & cogitationes erunt accusantes, & defendentes. Et quia oportet, quòd testis, accusator, & defensor in quolibet judicio habeat eorum notitiam, qua in judicio versantur: in illo autem communi judicio omnia opera hominum in judicium venient; oportet, quod omnium operum suorum quisque tunc notitiam habeat. Unde conscientia singulorum erunt quasi quidam libri continentes res gestas, ex quibus judicium procedet, sicut etiam in judicio humano registris utimur. Et isti sunt libri, de quibus Apoc.* 20. *dicitur:* Libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: *Ut per libros qui dicuntur sic aperti, ut Augustinus exponit* 20. *de Civit. Dei* (cap. 14.) significentur Sancti novi, & veteris Testamenti, in quibus Deus ostendit, quæ mandata fieri jussisset. *Unde Richardus de S. Victore* (in Tract. de Judiciar. potest.) *dicit:* Erunt corda eorum, quasi quædam Canonum decreta. *Sed per librum vitæ, de quo subjungitur, intelliguntur conscientiæ singulorum, quæ dicuntur singulariter liber unus. quia virtute divina fiet, ut cunctis ad memoriam sua facta revocentur: Et hæc vis inquantum ad memoriam homini reducet sua facta liber vitæ dicitur. Vel per primos libros conscientiæ intelliguntur, per secundum sententia Judicis in ejus providentia descripta.* Ita S. Tho.

II. Hæc autem, secunda S. Thomæ expositio, quod per *Libros* intelligantur conscientiæ singulorum, & per *Librum* vitæ, librum in quo Judex sententiam prædestinationis electorum leget, videtur aptior, & conformior textui Apocalypsis. Quare Joannes illic non dicit, in libro vitæ scripta esse *Opera* cujusque, sed *Nomina*, & ideo subdit, v. 15. *Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Non ergo dicitur liber vitæ, quia in eo scripta sint acta, & gesta vitæ, sed quia in eo scripti sunt omnes prædestinati ad vitam. Libri ergo aperientur, idest singulorum memoriæ præsentabitur quidquid faciendum illis erat pro suo statu, & officio, & quidquid fecerint, & testimonio conscientiæ facta cum lege conferente, & accusante, vel excusante, videbit quisque, qua retributione dignus sit. Deinde expandetur in mente Judicis liber alius, qui est liber vitæ, in quo soli prædestinati conscripti sunt, in quo quisque videbit quomodo per Dei gratiam,

quæ prædestinationis effectus est, prædestinationem compleverit, & suam vocationem certam fecerit, & quomodo reprobi in illo libro nunquam scripti, supplicia fuerint promeriti.

III. At quomodo, inquies, cuique statim occurrere poterunt omnia, & singula totius vitæ etiam minuta peccata?

Respondet S. Tho. dicto art. 1. ad 1. *Quod quamvis multa merita, & demerita à memoria exciderint; tamen nullum eorum erit, quod non aliquo modo maneat in suo effectu. Quia merita, quæ non fuut mortificata, manebunt in præmio, quod eis redditur: quæ autem mortificata fuut, maneut in reatu ingratitudinis, quæ augetur ex hoc, quod homo post gratiam susceptam peccavit. Similiter etiam demerita, quæ non sunt per pœnitentiam deleta, manent in reatu pœnæ, quæ eis debetur; quæ autem pœnitentia delevit, manent in ipsa pœnitentiæ memoria, quam simul cum aliis meritis in notitia habebunt. Unde in quolibet homine erit aliquid, ex quo possit ad memoriam sua opera revocare. Et tamen ut August. dicit* (20. de Civit. Dei cap. 14.) *principaliter ad hoc diviua vis operabitur;* ait enim: *Quadam diviua vis aderit, quæ fiet, ut cuncta peccata ad memoriam revocentur.*

IV. Inquies tamen iterum. Justi, qui in caritate sunt, dum suorum peccatorum recordantur, de eis dolent; ergo si tunc electis omnia sua peccata, quæ in aliquibus fuere gravissima, ad memoriam revocarentur, maximus in eis excitaretur dolor, quod tamen esse non potest, quia ut habetur, *Apoc.* 21. *v.* 4. in eis *dolor non erit ultra.*

V. Sed respondeo ex doctrina S. Th. citato loco *ad* 3. Quòd licèt tale sit caritatis ingenium in hac vita, de peccatis dolere: tamen in patria lætitia erit potentior, ut omni dolori obsistat, ne occupare animum possit beatis: imo potiùs de divina clementia gaudebunt, per quam ab illis malis liberati sunt. Sicut solent post prælium milites lætari de illis, quæ evaserunt periculis, atque illi, qui de gravissimis morbis convaluerunt. At contrario damnati bonorum quæ fecerunt memores, nullum inde oblectamentum percipient: imo plus eis augebitur mæstitia, juxta illud Boætii, 2. de Consolatione: *Summum infortunii genus est fuisse felicem.*

§. II.

Resolutio Secunda Partis.

VI. Dico. Non solùm unusquisque videbit opera sua in conscientia propria, sed etiam opera aliena leget in conscientia alterius, adeò ut omnia, sive bona, sive mala, quæ quisque gessit in vita, omnibus sint apparitura. Ita S. Thom. *qu.* 87. citata *a.* 2. & probat hoc discursu: *In ultimo, & iu communi judicio oportet, quòd divina justitia omnibus evidenter appareat, quæ nunc iu plerisque latet. Sententia autem condemnantis, vel præmiantis justa esse non potest, nisi secundum merita, vel demerita proferatur. Et ideo sicut oportet, quòd Judex, & assessor Judicis merita causæ cognoscant ad hoc quòd justè sententiam proferant; Ita oportet, ad hoc quod justa seutentia appareat, quòd omnibus sententiam cognoscentibus merita inuotescant. Unde quia sicut cuilibet nota erit sua præmiatio, & sua damnatio, ita & omuibus aliis iuuotescet; oportet, quòd sicut quilibet sua merita, vel demerita reducet in memoriam; ita etiam & aliena sua cognitioni subjaceant.*

VII. Igitur. Quia judicium illud erit rectissimum, & ad rectitudinem judicii spectat, ut non nisi convicto reo sententia proferatur: convinci autem nequit nisi universa, de quibus accusatur, ei ob oculos proponantur, ut merita suæ causæ cognoscat, ne dicat, quod ex odio, vel alio extra causam affectu eum judicaverit, omnia

nia cujusque reprobi erunt ei pervia, & non solum graviora crimina, sed leviora, etiam venialia, nec sola opera, aut verba, verùm etiam cogitationes internæ. Et ratio est: Quoniam licèt judicium humanum, quod idcircò imperfectum est, non fiat nisi de externis, quæ sensibus patent, illud tamen perfectissimum etiam abditissima in corde recondita extrahet, ac investigabit. Quod si inter mala opera, aliqua bona ex gratia facta reperta fuerint, ut apud Christianos; ista etiam eum accusabunt tanquam reum ingratitudinis, qua Deo terga vertit: imo & ipsæ naturæ dotes illi clamabunt, quod pro illis Deo gratias non egerit, sed iis ad peccandum abusus fuerit. At verò quia illud Judicium non privatim inter judicem tantum, & reum fiet, sed publicè in conspectu totius humani generis, non sat erit, ut rei seipsos agnoscant, sed oportebit ut eorum conscientiæ universis sint compertæ, ut universis, quàm justa sit judicis sententia innotescat.

Consideret ergo cordatissimus Lector, quanto pudore, & opprobrio suffundentur in conspectu Dei, angelorum, & hominum hypocritæ, qui mortalium oculos tanquam dealbata sepulcra fefellerunt, nempe, quia putrida, pudendaque corde intus gestantes; ea fucata externæ pietatis specie contexerunt. Certè quando nos nullus alius infernus expectaret, hæc meditatio satis esset, ut tales esse contenderemus, quales Deo, & hominibus tunc apparere cupiemus.

VIII. Eadem ratione, ut scilicet appareat justitia Dei in judicio, in conscientiis justorum omnes legent, & omnibus manifesta fient omnia bona, quæ fecerunt, sive opere, sive verbo, sive cogitatione. Quia omnia hæc esto ex Dei misericordia, & gratia ortum duxerint, hac tamen suppositâ verè facta sunt merita, & retributio propter illa erit actus justitiæ, juxta illud Pauli, qui ex una parte, 1. *Cor.* 15. *v.* 10. dicit: *Gratiâ autem sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Ex alia tamen, 2. *ad Timoth.* 4. v. 7. dicit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Cùm autem honorificentius sit accipere gloriam per merita, & ex justitia, quàm ex pura gratia, hinc plurimum honoris accidet justis adultis ex ostensione publica meritorum, quibus ad tantum gloriæ gradum ascenderunt. Inter homines præstantius est meruisse quod non habes, quàm non meruisse quod habes. Sic erit apud Deum teste Christo, Joan. 12. v. 26. *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus*, videlicet ostendendo publicè universis, quemadmodum mihi ministraverit, & Lucæ 12. v. 8. *Quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei*, idest in Judicio ostendet, quid pro se fecerit.

IX. Quod hìc ingerit difficultatem est, an electorum peccata per pœnitentiam deleta sint in judicium ad memoriam revocanda, & cunctis manifestanda. Magister enim Sentent. *in* 4. *dist.* 43. ut refert S. Tho. hoc *a.* 2. dicit: *Quod peccata, quæ sunt per pœnitentiam deleta, in judicio aliis non patefient.* Sed S. Tho. ibi (& cum eo alii communiter) contrarium sentit, dicens: *Sed ex hoc sequeretur, quòd nec etiam pœnitentia de peccatis illis perfectè cognosceatur: in quo multum detraheretur Sanctorum gloriæ, & laudi divinæ, quæ tam misericorditer Sanctos liberavit.*

X. Ex hoc formatur ratio Judicium illud ad hoc potissimum celebrabitur, ut gratiæ, & virtutes, quæ nobis divina ope proveniunt, cunctis innotescant: inter quas cum egregium locum obtineat pœnitentia, oportet, ut

Digitized by Google

ut ejus vis, & efficacia fiat ibi omnibus manifesta. Atqui non posset satis cum sua laude cognosci, nisi cuncta electorum delicta quantumvis gravia, & turpia, quæ fuerunt pœnitentiæ virtute deleta, omnibus fierent comperta; quò enim graviora erunt, eò pœnitentiæ potestas divino favore suffulta majori splendore apparebit.

Insuper derogaretur gloriæ Sanctorum, nisi appareret, quàm gravia fuerint peccata, à quibus per pœnitentiam se liberarunt, & surrexerunt, quanto enim major est lapsus, tantò major est conatus ejus, qui ab ipso resurgit, & quantò robustior est hostis, tantò major est gloria ejus, qui eum profligavit, sic ex fortitudine Goliæ apparuit robur Davidis qui eum prostravit. Ut ergo magis eluceat electorum conatus, qui gratiâ Dei adjuti per pœnitentiam ea detestando vicerunt, eorum gravitas est manifestanda. Nam cæteris paribus licèt copiosior laus erit innocentibus, quàm pœnitentibus, non minor tamen erit istis, si pœnitentia excellentissima fuerit, ut in Magdalena.

XI. Hoc idem colligitur ex Sacris Litteris, Ecclesiastæ 12. v. 14. *Et cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit*. Matth. 10. v. 26. *Nihil enim est opertum, quod non revelabitur, & occultum, quod non scietur*. Matth. 12. v. 36. *Omne verbum otiosum, quod locuti sunt homines, reddent rationem de eo in die judicii*. Idem dicit Paulus, 1. Cor. 4. v. 5. *Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. 2. Cor. 5. v. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum*. Cum ergo concors Scripturarum assertio indefinita sit, & sine ulla exceptione, æquivalet universali, facitque sensum, quod illud judicium sicut erit universale, non solùm universorum hominum, nullo excepto, sic erit universorum operum nullo excepto.

Hoc idem ex Daniele colligitur, *cap. 7. v. 10. & Apocal. 20. cap. 12.* ubi in Judicio libri dicuntur aperti, nec solum ut quisque opera propria in eis legat, sed, ut etiam cujusque opera ab omnibus legantur. Unde libri illi comparantur registris, quæ in judicio aperiuntur, & ex quibus acta judicandorum clarè leguntur in auribus omnium, qui judicio intersunt, vel libris reddendarum rationum. Sicut ergo in his non solùm scripta leguntur, & in judicio manifestantur debita non soluta, sed etiam ea, pro quibus solvit, & eorum solutio, ut appareat, in quibus posita sit æqualitas justitiæ, in quibus autem non: ita in judicio universali non solum legentur peccatorum debita, pro quibus homo non satisfecit, sed ea etiam, pro quibus per pœnitentiam satisfecit, ut sic justitiæ æqualitas coram omnibus appareat.

§. III.

Objectiones contra hanc Secundam Partem.

XII. Objicies primò. Fieri non posse, ut quisque legat, quæ sunt in conscientia alterius primò. Non enim cognitio resurgentium erit major, quàm sit cognitio Angelorum, sed Angeli non possunt invicem in suis cordibus videre ea, quæ subsunt libero arbitrio, unde egent locutione ad ea invicem manifestanda; ergo &c. — Secundò. Merita, vel demerita, quæ in conscientia alterius continentur, cognosci ab alio non poterunt, nec *in se ipsis*, quia sic solus Deus, qui cordi illabitur, & secreta eius intuetur, ea cognoscere potest. Nec *in suis causis*: quia non omnes videbunt Deum, qui solus potest imprimere in affectum, ex quo procedunt merita, vel demerita. Nec *in effectu*, quia multa demerita erunt, quo-

quorum nullus effectus remanebit, eis totaliter per pœnitentiam abolitis; ergo &c.

XIII. Respondeo ad primum ex S. Thom. hoc *art.* 2. *ad* 2. neg. min. Nam tunc etiam Angeli cognoscent ea, quæ cognoscent resurgentes: *Omnia enim merita præcedentia, vel demerita facient aliquam quantitatem in gloria, vel miseria hominis resurgentis. Et ideo exterioribus visis poterunt cuncta in conscientiis videri, & præcipue divina virtute ad hoc operante, ut sententia Judicis justa omnibus appareat.* Unde cognitio ista non erit naturalis, sed quoad modum saltem supernaturalis, ut electis sit in solatium, reprobis autem in pœnæ augmentum.

Ad secundum respondet S. Tho. citatus ad 2. *Quod merita, vel demerita poterunt aliis ostendi in suis effectibus, vel etiam in seipsis per divinam virtutem, quamvis ad hoc virtus intellectus creati non sufficiat.* Itaque in judicio omnes omnium opera cognoscent: tùm in effectu, secundum quem licèt præterierint manent apud Deum, nempe, bona non mortificata in divina acceptatione, mortificata, in ingratitudine. Mala autem deleta in virtute pœnitentiæ, non deleta, in reatu pœnæ: Tùm & præcipuè per divinam virtutem mirabiliter facientem, ut omnibus illa notitia adveniat, etiam clara, & certa.

XIV. Objicies secundò. Quòd reprobi non sint visuri peccata aliorum, sic. Solatium est alicui, si scit se habere multos socios in peccato, & inde minùs verecundatur. Si ergo quilibet reprobus peccata alterius cognosceret, cujuslibet erubescentia multum minueretur, quod non convenit; ergo &c.

Respondet S. Thom. *art.* 2. citato *ad* 4. neg. conf. Nam *Ex hoc quòd peccator aliorum peccata inspiciet, in nullo sua confusio minuetur, sed magis augebitur, in alieno vituperio suum vituperium magis agnoscens. Quòd enim ex tali causa confusio minuatur, contingit, ex hoc quod verecundia respicit æstimationem hominum, quæ ex consuetudine redditur levior. Sed tunc confusio respiciet æstimationem Dei, quæ est secundum veritatem de quolibet peccato, sive sit unius tantùm, sive multorum.*

XV. Objicies tertiò in favorem Magistri Sentent. qui, *in* 4. *dist.* 43. ut diximus, admittit quidem peccata propria revocanda esse electis in memoriam, quin ullo ex hoc mœrore, aut tristia afficiantur, negat tamen, eorum peccata hìc per pœnitentiam tecta, imo deleta, esse tunc aliis propalanda. Primò sic: Vix percipi potest, ut crimina, flagitia, & scelera, quæ nonnunquam nefanda, & pudenda esse contigit, & quæ hìc fuerunt occulta, illic in notitiam purgatissimarum mentium, imo & damnatorum prodeant, quin maximo pudore, & opprobrio afficiatur, qui ea commisit, maximè si hìc semper fuerit ut justus, & castus æstimatus. Cùm ergo beatitudini omnis pudor, & verecundia repugnent, consequens est, ut electorum delicta non sint tunc publicè manifestanda.

Secundò. Peccata, quæ Deus per pœnitentiam texit, imo quorum Deus non amplius recordatur, non est conveniens, ut coram omnibus detegantur, & quasi reviviscant. Sed electorum peccata à Deo fuerunt tecta, Psalm. 31. v. 1. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Nec eorum ampliùs Deus recordatur, Ezechiel. 18. v. 21. *Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est... omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.* Idem legitur, *Isaia* 65. *v.* 16.

Tertiò. Publicatio peccatorum in judicio pœna est negligentiæ, qua homo confiteri ea prætermisit. Ita Chrysostomus, Homil. 31. in Ep. ad Hebr. *Si vere recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis depreceris, citiùs il-*

la

la delebis: Si verò oblivifcaris, tunc eorum recordaberis, & nolens, quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum, & inimicorum, Sanctorumque Angelorum proferentur. Cum ergo electi peccata sua coram Deo confessi sint, ac detestati, in judicio non publicabuntur.

XVI. Respondetur tamen. Ad primum, neg. ant. Nam cùm delicta justorum non sint tunc manifestanda ad vindictam, sed ad gloriam, & laudem pœnitentiæ, nullam in oculis justorum ingerent pudoris, aut opprobrii causam, sed laudum, quibus & ipsi, & omnes alii Deum extollant, qui tantam virtutem dedit Fidei, Spei, & Caritati, quibus pœnitentia nititur, ut peccata per eam deleta nullo sint ampliùs vituperio, aut exprobratione digna. Sic: Quamvis fuerit peccatum Adæ, vel persecutio Pauli, vel adulterium Davidis, aut turpitudo Magdalenæ, quia talium eos pœnituit, non erunt eis pudori, sed laudi, qualis etiam foret proditio Judæ, & peccatum crucifigentium Christum, si eos facti pœnituisset.

XVII. Ad secundum dico, quòd peccatorum, quæ texit, aut quæ oblivioni tradidit, non amplius Deus recordatur ad ultionem: nec sic ea deteget in judicio; sed potius ad pœnitentiæ commendationem, & laudem: & hoc indicant allata Psalmi verba: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates &c.*

XVIII. Ad tertium dico, quòd publicatio peccatorum ex negligentia pœnitentiæ in hac vita, erit quidem in confusionem, non autem publicatio peccatorum per pœnitentiam deletorum. Ita S. Thom. hoc art. 2. ad 3. *Publicatio* (inquit) *peccatorum ad ignominiam peccantis est effectus negligentiæ, quæ committitur in omissione confessionis. Sed quod peccata Sanctorum revelentur, non poterit eis esse in erubescentiam, vel verecundiam: sicut nec Mariæ Magdalenæ est in confusionem, quòd peccata sua publicè in Ecclesia recitantur, quia verecundia est* Timor ingloriationis, *ut Damascenus dicit* (lib. 2. Orth. fid. cap. 15.) *quæ in Beatis esse non poterit: sed talis publicatio erit eis ad magnam gloriam propter pœnitentiam, quam fecerunt: sicut & Confessor approbat eum, qui magna scelera fortiter confitetur. Dicuntur autem peccata esse deleta, quia Deus non videt ea ad puniendum.*

§. IV.

Resolutio Tertiæ Partis.

QUærendum superest, an stante quod ex dictis in judicio quilibet visurus sit merita, & demerita tam propria, quàm aliena, ea unico intuitu sit visurus.

XIX. Dico. In judicio quilibet tam propria, quàm aliena merita, & demerita videbit, non uno intuitu, & instanti, sed successivè, in tempore tamen brevissimo. Ita S. Thom. *q.* 87. *Suppl. a.* 3. ubi ait: *Circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd omnia merita, & demerita simul aliquis videbit sua, & aliena in instanti. Quod quidem de Beatis facilè credi potest; quia omnia in Verbo videbunt; & sic non est inconveniens, quòd simul plura videant. Sed de damnatis, quorum intellectus non est elevatus, ut possint Deum videre, & in eo omnia alia, est magis difficile.*

Et ideo alii dicunt, quòd mali simul omnia videbunt in genere peccata sua, & aliena, & hoc sufficit ad accusationem illam, quæ debet esse in judicio, vel ad absolutionem. Non autem videbunt omnia simul, descendendo ad singula. Sed hoc etiam non videtur consonum dictis Augustini 20. *de Civit. Dei* (cap. 14.) *qui dicit, quòd omnia mentis intuitu enumerabunt: quod autem in genere cognoscitur, non enumeratur.*

XX. *Unde potest eligi media via, quòd singula considerabunt, non tamen in instanti, sed in tempore brevissimo, divi-*

divina virtute ad hoc adjuvante. Et hoc est quod dicit Augustinus ibidem, quod mira celeritate cernentur : *Nec hoc est impossibile, quia in quolibet parvo tempore sunt infinita instantia in potentia.* Hoc quisque facile concipiet, si attenderit, quæ supra diximus, nimirùm, omnium merita, & demerita in judicio non esse vocaliter recitanda, sed ut in quodam libro, seu magno folio descripta, seu picta, ante omnium mentes expanso præsentanda. Unde sicut quis oculo corporali ferè statim videt omnia, quæ in folio, seu tabula picta sibi præsentantur; ita & multò citiùs adjuvante divina virtute quisquis etiam reprobus videre poterit mentis intuitu omnia singulorum merita, & demerita sibi in eo libro præsentata. Unde S. August. *l.* 10. *de Civit. Dei*, *c.* 14. sic concludit : *Quadam igitur vis est intelligenda divina, qua fiet, ut cuique opera sua, vel bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mirâ celeritate cernantur, ut accuset, vel excuset scientia conscientiam, atque ita simul, & omnes singuli judicentur. Quæ nimirùm vis divina libri nomen accepit. In ea quippe quodammodo legitur, quidquid ea faciente recolitur.* Quæ hìc Augustinus dicit de cognitione, quam quisque habebit de meritis, & demeritis propriis, applicari possunt cognitioni quam habebit etiam de alienis.

QUÆSTIO IV.

De Judicio Particulari.

Quia præter Judicium universale, & publicum quod fiet omnibus hominibus, & Angelis spectantibus in fine mundi, fides catholica docet, futurum Judicium particulare, quo cuique in fine vitæ suæ cuique finalis retributio statuetur, ideo ne quidquam in hac materia omittamus, in hac Quæstione de Judicio particulari aliqua dicere operæ prætium duximus, præter ea, quæ in præsenti Tract. *Qu.* 1. *Dub.* 1. §. 3. insinuavimus.

DUBIUM I.

An exerceatur particulare Judicium?

§. I.

Quid aliqui de hoc Senserint.

I. Dixerunt quidam, omnium hominum animas à corpore separatas manere incertas, & ambiguas de statu suo, usque in diem Judicii universalis, in quo erunt à Christo judicandæ, & unà cum corpore recepturæ pœnam, vel præmium. Hic fuit antiquus Millenariorum error, quem, *Tom.* 2. *in* 1. *p. Qu.* 2. *de Visione Dei*, *Dub.* 2. refutavimus, & eorum etiam, qui, ut ibidem, *Dub.* 3. ostendimus, volebant, claram Dei visionem usque ad extremum resurrectionis, & judicii diem esse differendam. Huic errori faverunt multi veteres etiam Patres ibidem citati, qui tamen sunt excusandi, quia de hoc Ecclesia suum judicium nondum protulerat.

Imo S. Irenæus, *lib.* 5. *contra Hæres. cap.* 31. velut hæreticos traducit eos ex Catholicis, qui ævo suo credebant, animas à corpore solutas statim retributionem recipere, quasi è medio tollentes resurrectionem. Sentiebat enim, quòd sicut Christus nonnisi post resurrectionem assumtus in Cœlum fuit, sic post mortem animæ abibunt in invisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur. Unde concludit : *Quemodo ergo Magister noster non statim evolans abiit, sed sustinens definitum à Patre resurrectionis suæ tempus (quod per Jonam manifestatum est) post triduum resurgens assumtus est, sic & nos sustinere debemus definitum à Deo resurrectionis nostræ tempus prænuntiatum à Prophetis, & sic resur-*

resurgentes assumi, quotquot Dominus ad hoc dignos habuerit.

II. Apertiùs hoc idem sensit Lactantius Firmianus, *lib. 7. Divin. Inst. cap. 21.* his verbis: *Nec tamen quisquam putet, animas post mortem protinùs judicari. Omnes in una communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus Judex meritorum faciat examen. Tùnc quorum fuerit probata justitia, ii præmium immortalitatis accipient; quorum autem peccata, & scelera detecta, non resurgent, sed eum impiis in easdem tenebras recondentur ad certa supplicia destinati.* — Idem visus est sensisse S. Ambrosius, *lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 2.* ubi: *Solvitur* (inquit) *corpore anima, & post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri judicii ambiguo suspenditur.* Et, *lib. de Bono mortis, c. 10.* Postquam ex *lib. 4. Esdræ, cap. 5. 6. & 7.* conatus fuit ostendere, dari post mortem receptacula, & promtuaria animarum, ubi expectant longo tempore remunerationem, & diem coronæ, ait: *Corona enim dies expectatur ab omnibus, ut intra eum diem, & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoria.* Et infra: *Ergo dum expectatur plenitudo temporis expectant animæ remunerationem debitam. Alias manet pœna, alias gloria: & tamen nec illa interim sine injuria, nec ista sine fructu sunt &c.*

III. Hunc tamen errorem in Concilio Florentino damnatum excitavit Calvinus, qui lib. 3. Inst. c. 25. §. 6. *Præterea* (inquit) *quum Scriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Christi, & gloriæ coronam eòusque differat, contenti simus his finibus divinitùs nobis præscriptis: animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem concedere, ubi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ expectant, atque ita omnia teneri suspensa, donec Christus appareat Redemtor. Reprobis verò eandem esse sortem dubium non est, quam Judas Diabolis assignat, vinctos catenis teneri, donec ad supplicium, cui addicti sunt trahantur.* Catholica tamen veritas est, animas statim post separationem à corpore singulas judicari, & finali sententia gloriæ, vel inferno destinari.

§. II.

Statuitur Catholica Veritas.

IV. Dico. Datur Judicium particulare, quo anima in egressu à corpore judicatur, sive ad præmium, sive ad pœnam. Probant aliqui ex illo Pauli, ad Hebr. 9. v. 27. *Statutum est hominibus semel mori; post hoc autem judicium.* Quod intelligunt de judicio particulari, quod statim post mortem fit, non de universali, quod fiet in fine temporum. Sed communiùs Interpretes, inter quos S. Thomas, *Lect. 5.* exponunt de judicio extremo, in quo omnes homines jam mortui simul resurgent, ac judicabuntur. Propterea aptius existimatur illud, Ecclesiastici 11. v. 28. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas ..... & in fine hominis denudatio operum illius.* Quibus verbis, & judicium, & retributio in morte uniuscujusque clarè indicatur.

Nec obstat, quòd ibi non dicatur, Deum *Actu* retribuere unicuique post mortem, sed tantùm *Facile esse* retribuere. Nam vox *Facile est*, non indicat solum possibile esse, sed Deum facili negotio, & sine labore in die obitus retribuere: Unde sapiens ibi exhortatur nos ad bona opera, quia facile est Deo in die obitus retribuere, quibus supponit, Deum retribuere in die obitus de facto: si enim solum posset retribuere, sed de facto non retribueret, inefficax esset illa adhortatio, quia ex sola possibilitate præmii non sumitur incentivum laboris. — Quamvis autem pro tempore, quo scribebat Ecclesiasticus nemo ad visionem claram Dei admitteretur; adhuc tamen unicuique in morte statueba-

tuebatur, quid suo tempore futurum esset præmii: ideoque in limbo Patres certi erant de beatitudine suo tempore consequenda, sicut & animæ in Purgatorio existentes, ut supra, *Tract. de statu animæ post hanc vitam*, *Qu.* 3. *de Purgatorio*, *Dub.* 3. ostensum est.

V. Confirmatur. De fide certum est, impios post mortem descendere ad æterna supplicia, ut Lucæ 16. v. 22. *Mortuus est autem, & dives, & sepultus est in inferno.... cum esset in tormentis &c.* Justos autem ad requiem in sinu Abrahæ, ut ibi de mendico Lazaro dicitur, & statim in Paradisi gloriam post Christum, ut Lucæ 23. v. 43. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Ex quibus sic discurro. Animabus in exitu à corpore statuitur justè sententia secundum vias suas, vel præmii, vel pœnæ: sed justa sententia ferri non potest absque examine, & judicio operum; ergo in fine vitæ exeunte anima à corpore judicium fiet.

VI. Probat S. Thom. primo in 4. dist. 47. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 1. *Quod quilibet homo est singularis quadam persona, & est pars totius humani generis. Unde duplex ei judicium debetur Unum singulare, quod de eo fiet post mortem. Quando recipiet juxta ea, quæ in corpore gessit quamvis non totaliter, quia non quoad corpus, sed quoad animam tantùm. Aliud judicium debet esse de eo, secundum quod est pars totius humani generis &c.* Quod repetit etiam, *Quolib.* 10. *art.* 2. his verbis: *Judicium ordinatur ad retributionem præmiorum: unde secundum duplex præmium scilicet animæ, & corporis est duplex judicium Dei. Unum, quo beatificat, vel damnat homines quoad animam, & hoc judicium per totum hoc tempus agitur. Aliud est judicium, quo præmiabuntur homines etiam quantum ad corpora. Et hoc judicium fiet post resurrectionem in fine temporis.*

Aliam rationem dat, *in* 4. citato loco *Quæstiunc.* 1. *in Corp.* sic: In Deo est duplex operatio. Una qua omnia produxit in esse. Alia qua operatur in gubernatione creaturarum. Primam exercuit ab initio mundi, & ea completa quievit. Secundam continuò, & adhuc exercet; ergo cum ad ipsum etiam spectet creaturas perducere ad suum finem præsertim rationales secundum meritum, vel demeritum; quod sine judicio fieri non potest, duplex judicium distingui debet. Unum correspondens gubernationi, quam per tempora exercet: & hoc est judicium particulare, quod in cujusque morte fit. Aliud correspondens primæ rerum omnium productioni, quo omnibus suus finis completè statuetur in fine temporum.

VII. Hoc idem docent Patres. Cyprianus, lib. de Mortalitate, *Gratulari* (inquit) *magis oportet, & temporis munus amplecti, quòd dum nostram fidem firmiter promimus, & labore tolerato, ad Christum per angustam Christi viam pergimus, præmium vitæ ejus, & fides, ipso judicante capiamus.* Chrysostomus, Homil. 13. in Matth. *Hæc igitur omnia cogitantes, & in animis nostris certa statuentes, nempe, post decessum ex hac vita nos horrendo tribunali sistendos esse, rationem reddituros de gestis omnibus, pœnas daturos, & ultionem experturos, si in peccatis maneamus; contra verò coronis, & ineffabilibus bonis donandos, si parvo tempore nobis ipsis attendere voluerimus, eorum qui his contraria dicere audent, ora obstruamus &c.* Et Homil. 36. aliàs 37. *Nam præsens vita benè agendi tempus est, post mortem verò aderit judicium, & supplicium. Nam ait:* In inferno quis confitebitur tibi?

Loqui autem Chrysostomum de judicio statim secuturo post mortem, patet, quia ibi refellit errorem quorumdam, qui putabant, Christum post mortem prædicaturum, & ad pœnitentiam defunctos adducturum, & utitur hoc argumento. Post mortem sequitur judicium, & post judicium pœna inferni: sed in inferno nemo potest confiteri Domino; ergo post mor-

Digitized by Google

mortem non est locus pœnitentiæ; Quod si Chrysostomus non intenderet, animam statim post mortem judicari, sed judicium differri ad finem mundi, nihil ejus argumentum concluderet. Responderetur enim, hoc medio tempore inter mortem, & judicium extremum Christum mortuis prædicaturum eosque adducturum ad pœnitentiam. Et Homil. 14. in Matth. *Quemadmodum* (inquit) *illi, qui ex carceribus hic ad tribunal catenis vincti adducuntur; sic & animæ omnes, cum hinc abierint, variis peccatorum suorum constrictæ catenis, ad terribile illud tribunal adducentur.*

VIII. Sanctus etiam Augustinus, *lib. 2. de Anima, & ejus origine, c. 4.* id apertissimè tradit, dicens: *Illud quod rectissimè, & valde salubriter credit, judicari animas cùm de corporibus exierint, antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet jam redditis corporibus judicari, atque in ipsa, in qua hic vixerunt, carne torqueri, sive gloriari, hoc itane tandem ipse nesciebas? Quis adversùs Evangelium tanta obstinatione mentis obsurduit, ut in illo paupere, qui post mortem ablatus est in sinum Abrahæ, & in illo divite, cujus in inferno cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat?*

IX. Item S. Gregorius, *Homil. 13. in Evang.* super illa verba: *Cùm venerit, & pulsaverit, confestim aperiant ei*, ait: *Venit quippe Dominus, cùm ad judicium properat: pulsat verò cùm jam per ægritudinis molestias esse mortem vicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus. Aperire enim judici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, & videre eum, quem contempsisse meminit, judicem formidat.* Hoc idem testantur exempla, quæ ex particularibus revelationibus depromuntur quæ legere est apud S. Aug. *l. de cura pro mort. c.* 12. de quodam Curma. S. Greg. *l. 4. Dialog. c.* 36. & 38. Bedam, *lib. 5. Hist. c.* 14. & 15. Joannem Climacum *in sua Scala, gradu.* 7. De quibus infra.

X. Quod si objeceris, posito Judicio particulari superfluum fore Judicium universale. Ad hoc responsum est supra, *Qu. 1. Dub. 1. §. 3.* Præcipuè autem fiet Judicium universale, & publicum, quia cùm judicia particularia, sive in vita, sive post mortem sint occulta, debet tandem institui Judicium publicum, ut rectitudo divinæ justitiæ omnibus fiat manifesta: *Nescimus enim* (inquit S. August. l. 20. de Civit. Dei, c. 2.) *quo judicio Dei bonus ille sit pauper; malus ille sit dives: iste gaudeat, quem pro suis perditis moribus cruciati debuisse mœroribus arbitramur; contristetur ille, quem vita laudabilis gaudere debuisse persuadet: exeat de judicio non solum inultus, verùm etiam damnatus innocens, aut iniquitate judicis pressus, aut falsis obrutus testimoniis; è contrario scelestus adversarius ejus, non solùm impunitus, verum etiam vindicatus insultet: impius optimè valeat, pius languore tabescat &c.* Quæ nescimus, quo justo judicio Deus faciat, vel fieri sinat: inde subjungit: *Cum verò ad illud Dei judicium venerimus, cujus tempus jam proprie dies judicii, & aliquando dies Domini nuncupatur, non solum quæcumque tunc judicabuntur, verùm etiam quæcumque ab initio judicata, & quæcumque usque ad illud tempus judicanda sunt, apparebunt esse justissima. Ubi hoc quoque manifestabitur, quàm justo judicio Dei fiat, ut nunc tam multa, & penè omnia justa judicia Dei sensus, mentesque mortalium lateant: Cùm tamen in hac re piorum fidem non lateat, justum esse quod latet.* Hactenus Augustinus.

DU-

DUBIUM II.

Quando fiat Judicium Particulare, & quo in Loco.

§. I.

An fiat in instanti.

I. Dico. Judicium particulare fit in momento temporis, seu in instanti, vel saltem brevissima temporis mora. Ita cohærenter ad ea, quæ de judicio universali dicta sunt. Quamvis enim facta, dicta, & cogitata, vel non facta singula animæ judicandæ objiciantur, & plerumque sint quasi innumera; tamen facile est Deo, ita ea omnia menti præsentare, ut omnia, ea de quibus discussio facienda est ad præmium, vel supplicium in momento, vel ut dicebamus cum S. Aug. l. 20. de Civit. Dei, cap. 14. *Mira celeritate cernantur*.

II. Sed dices. Judicium particulare à Patribus, & viris piis tali forma, & ordine describitur, ut unico momento, sive physico, sive etiam morali terminari non possit: ajunt enim, quod cum anima divino judici sistitur, assistit ibi Angelus custos partes gerens pii, ac solliciti advocati pro salute illius, contra verò Diabolus crudelis accusatoris partes implet, unde inter accusationes, & excusationes anima tremens expectat sententiam judicis.

III. Respondetur tamen, hæc omnia repræsentari, non quia ita revera fiat, sed ut fideles judicium sibi humano more propositum magis expavescant, ejusque rigorem benè vivendo declinent. Cæterùm, ut in Judicio universali, ita in particulari accusator, & excusator erit uniuscujusque conscientia, quæ divinitùs illustrata statim cognoscet omnia sua facta, dicta, & cogitata, propter quæ digna sit pœna, vel præmio. Ista erit liber in quo quisque uno intuitu leget omniaque quæ gessit in corpore, ut dicebamus supra ex August. l. 20. de Civit. Dei, c. 14. *Quædam igitur vis est intelligenda divina, qua fiet, ut cuique opera sua, vel bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur; ut accuset, vel excuset scientia conscientiam, atque ita simul omnes & singuli judicentur. Quæ nimirum vis divina libri nomen accepit. In ea quippe quodam modo legitur quidquid ea faciente recolitur.*

§. II.

In quo instanti fiat.

IV. Dico: cum comuni Theologorum judicium particulare fieri in instanti mortis, nimirùm in instanti in quo primo verum est dicere nunc non est homo, immediatè ante erat, seu nunc anima non est unita corpori, immediatè ante erat unita. Probatur. Judicium particulare non fiet ante instans mortis, neque post instans mortis. Non ante. Quia judicium non fit, nec sententia datur, nisi finito tempore merendi, & demerendi; at instans ante mortem adhuc est tempus merendi, & demerendi. Nam adhuc anima est corpori unita, & dum unio existit est homo in statu viæ capax meriti, & demeriti, ut omnes sentiunt; ergo in instanti ante mortem non fit judicium — Nec in instanti post mortem. Nulla est enim ratio illud differendi. Neque ex parte hominis, quia jam existit anima extra statum viæ, & extra statum merendi, vel demerendi; ergo jam est capax, ut de operibus ejus judicium instituatur, & de eis feratur sententia, vel præmii, vel pœnæ. Neque est ratio differendi ex parte Dei. Nam Deus, ut hominem judicet, non indiget studiosa disquisitione, aut examine, cùm enim omnia nuda, & aperta sint oculis ejus, po-

test animæ manifestare suum statum, & in eam pro vitæ qualitate sententiam ferre.

V. Quod si dixeris, Paulum, *Hebr. 9. v. 27.* asserere judicium hoc fieri post mortem, his verbis: *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium* — Jam respondi supra, Paulum probabiliùs non loqui de judicio particulari, sed de universali — Dato tamen, eum loqui de judicio particulari, dicam, quod vel ibi sumit mortem in fieri, non in facto esse, vel per ly *Post* non indicat ordinem temporis, sed consequentiæ, & causalitatis, quia enim existit mors, ideo fit judicium, seu prior naturâ est mors, quàm judicium, sicut prior est cognitio boni, quàm amor boni. Cum tamen utrumque in eodem instanti sit. Nisi forte dicatur, judicium fieri in eodem instanti mortis, non physico, sed morali, in quo, ut supra, nullum video inconveniens.

VI. Sed instabis, legi in vita Sancti Brunonis de quodam Parisiensi doctore, qui in ipsa Ecclesia, dum eidem jam mortuo exequiæ fierent, sublato è feretro capite exclamavit: *Justo Dei judicio accusatus sum.* Et sequenti die iterum clamavit, *Justo Dei judicio judicatus sum.* Tertio tandem, *Justo Dei judicio damnatus sum.* Igitur judicium post mortem differtur.

Data tamen illius historiæ veritate, de qua aliqui dubitant, respondeo, judicium de illius Doctoris anima reverâ in instanti mortis fuisse à Deo peractum: Voluit tamen Deus, ea successione, & intervallo temporis manifestari, ut major de divino judicio hominibus timor incuteretur, & inde occasionem sumeret S. Bruno vitam anachoreticam instaurandi.

VII. Objicies ulteriùs. Judicium particulare fieri ante mortem variis exemplis. Scribit S. Gregorius, *l. 4. Dialog. cap. 36.* de quodam Stephano, qui cùm esset mortuus, & judici oblatus, audivit judicem indicentem, non hunc; sed Stephanum ferrarium vocari jussi: atqe ille ita revixit, & simul Stephanus ferrarius, qui in vicinia morabatur, objit. Cui simile narrat S. Augustinus, *lib. de Cura pro Mortuis, c. 12.* de quodam Curma nomine. Addit tamen S. Gregorius, hæc non fieri vero errore, sed ut per istum, quasi errorem, qui mortuus fuerat, revivisceret, & narraret tormenta, & judicium, quod manet in impios post hanc vitam.

Idem Gregorius loco citato, *c. 38.* narrat de quodam Chrisorio, qui in articulo mortis positus adhuc vivens vidit sententiam suæ damnationis. Duo similia refert Beda, *l. 5. Hist. cap. 14. & 15.* de duobus, qui desperantes mortui sunt, quia jam viderant judicium suum per actum, & sententiam latam, & Jo. Climacus *in sua scala grad. 7.* refert de quodam Heremita, qui in articulo mortis audiebatur, quasi in judicio positus respondere accusationibus, & interdum dicere, *falsum est. non feci:* interdum *Feci, sed pœnitentiam egi*, interdum, *verum dicitis, nec habeo quid respondeam;* ergo &c.

VIII. Respondeo. Ad ea, quæ narrat Gregorius, ex speciali Dei providentia contigisse, nempe, ut illi ad vitam revocati, hominibus enarrarent terrifica, quæ post mortem viderant, ut idem S. Gregorius dicit. Ubi noto, tales, vel similes, qui à morte ad vitam revocantur, non fuisse in morte judicatos, sed judicandos remanere in secunda morte, in qua verè finietur status vitæ ipsorum. Et ratio est. Quia qui ad vitam est revocatus (ut Lazarus) adhuc habet libertatem ad meritum, & demeritum, quia nondum finivit viam. Credere quidem par est, Justum in gratia mortuum, & in vitam revocatum certum fore de sua perseverantia, & salute: adhuc tamen est ratio, cur non sit judicatus, & sententia in eum lata fuerit: imo cùm justi ad vitam revocati habituri sint plura, & excellentiora merita, quibus digni fiant majori glo-

gloria, & rursus impii vita redonati possint pœnitentiam agere de peccatis ante primam mortem commissis, si tunc judicati fuissent, deberet in secunda morte judicium primum retractari, quod esset absonum igitur omnes judicantur in ea morte, à qua non sunt ad vitam revocandi. Nam si revocandi sunt, prima mors quasi non mors reputatur, sed potius vitæ suspensio, seu somnus. Unde Christus, Matth. 9. v. 24. *Non est* (inquit) *mortua puella, sed dormit*. Et Joan. 11. v. 11. *Lazarus amicus noster dormit, sed vado, ut à somno excitem eum*.

Ad exemplum de Chriforio, & alia duo allata ex Beda, dico, judicium ante mortem non fuisse peractum, sed præostensum. Sive à Dœmone phantasiam excitante confictum. Cum enim illi duo de quibus Beda essent maximi peccatores, permisit Deus; eas judicii repræsentationes à Dœmone causari, quibus illi se damnatos crederent, ac de salute desperarent. In visione autem alia, quam refert Climacus solùm repræsentatur, quid in judicio futurum esset, ex quo apparet, quanta sollicitudine Dœmon tunc peccata in memoriam revocet, ut hominem si fieri potest in desperationem inducat.

Quid autem mirum, si miser homo mortis angustiis pressus prædictis repræsentationibus judicii turbetur, quando etiam aliqui sanitatis compotes tentationibus circa propriam prædestinationem adeò agitentur, ut sibi persuadeant, se à Deo esse jam judicatos, & sententia irrevocabili ad gehennam damnatos? Hoc observavit S Laurentius Justinianus de disciplina, & perfectione monasticæ conversationis, *cap. 12.* dicens: *Nonnullos etiam ipsi callidi seductores de prædestinatione tentare consuevere, quibus persuadere nituntur, judicium jam factum esse, & contra eos divinam promulgatam sententiam, cunctamque propriæ salutis spem ex ipsorum cordibus conantur extinguere. Huic autem irrationabili suggestioni facilè respondetur: sicut enim ratione caret, ita leviter superatur. Cunctis namque sanæ mentis patet, quod Deus nullum judicat antequam de corpore exeat. Donec enim in carne vivit homo, aut damnari, aut salvari potest. Solùm post resolutionem corporis adversùs singulos, vel condemnationis, vel absolutionis profertur sententia. Qualis uniuscujusque fuerit vita, talis erit & sententia. Causa namque hominis tota ab eo pendet, nec aliter judicat Deus, quàm secundum quod quisque vixerit &c.*

§. III.

Quo in loco fiat.

IX. Locus, in quo anima in egressu à corpore judicanda fit, an nempe in loco corporis, an deferenda sit ad Judicem, ut ab eo judicetur, incertus est.

Communiùs tamen creditur, quòd cùm judicium ex dictis fiat in eo instanti, in quo anima primò est extra corpus, fiat judicium in loco corporis, nec aliò transferatur, ut ibi judicetur. Requireretur enim mora temporis, si per motum localem deberet aliò transire, ut judicium subeat, quia motus localis in instanti non fit.

X. Dices. In omni judicio reus adducitur ad Judicem, non judex ad reum, unde in Judicio universali omnes adducentur ad Christum Judicem, ut supra diximus: atqui si anima esset judicanda in loco corporis, Judex Christus deberet accedere ad animam judicandam; ergo &c.

XI Respondeo maj. Veram esse de judicio, quod humano, & visibili modo fit, non autem de judicio, quod invisibiliter fit, quale est judicium particulare, quia si animæ judicandæ essent adducendæ ad Judicem deberent transferri in Cœlum, ubi Judex est, quod est prœmium quod reportare

tare possunt, quæ eo digne sunt, & sic reciperent præmium ante sententiam, & judicium. Ita respondet S. Th. *quolib.* 10. *art.* 2. *ad* 2. his verbis: *Accessus ad locum judicis, idest, ascensus in Cœlum, est præmium, quod ex judicio reportatur, unde debet judicium sequi, non præcedere: non autem ita se habet ad judicium humanum accessus ad locum judicii. Et ideo non est simile.* Imo si animæ judicandæ deberent ascendere ad judicem, ascenderent in Cœlum etiam animæ reprobæ, quod esset inconveniens. Ideoque etiam in Judicio universali omnes quidem accedent ad Judicem Christum, non sedentem in Cœlis, sed descendentem in aera juxta illud Pauli 1. Thessal. 4. v. 16. *Simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera.*

XII. Eadem ratione non probatur opinio illorum, qui volunt, animas esse judicandas in loco sortis suæ, scilicet vel in Cœlo, vel in Purgatorio, vel in Inferno. Tùm quia in hac sententia non statim in morte judicium fieret, sed priùs anima deducenda esset ad locum suæ sortis, ut ibi judicetur. Tùm quia executio sententiæ non debet præcedere, sed subsequi judicium, & sententiam: & animam locari in loco sortis suæ, nempe, vel in Cœlo, vel in Purgatorio, vel in Inferno ad sententiæ executionem pertinet; locatio illa post judicium, non ante facienda est.

DUBIUM III.

A quo Judicium Particulare fiet.

§. I.

An à Christo ut Homine.

I. IN hac re conveniunt omnes Doctores, quòd ante Jesu Christi adventum per Incarnationem Judicia particularia hominum fierent à tota Trinitate, cui judiciaria potestas, sicut & omnia absoluta, est prædicatum commune specialiter tamen per approbationem diei potest facta fuisse per Verbum Divinum, seu Christum ut Deum, in cujus meritis ut mediatoris, quotquot salvati sunt, salutem sunt consecuti. Quia verò nondum per humilitationem passionis judiciariam potestatem ut homo adeptus fuerat, ideo super homines judicia nondum, ut homo exercebat, sed ut Deus. Ita colligo ex S. Th. 3. *p. q.* 59. *a.* 4. *ad* 3. dicente: *Ante Incarnationem hujusmodi judicia exercebantur per Christum, in quantum Dei Verbum est, cujus potestatis facta est particeps per Incarnationem anima ei personaliter unita.*

II. Controversia est, an post Incarnationem Judicium particulare fiat per Christum hominem sententiam proferentem, an solùm divina virtute, quæ ubique præsens est; seu à Christo, ut Verbum est, eo modo quo ante Incarnationem. In qua dirimenda perplexos video Doctores. Quod enim judiciaria potestas conveniat Christo, ut est Verbum Patris probat S. Th. 3. p. q. 59. a. 1. *Quia enim ipsa ratio Judicis est lex sapientiæ, vel veritatis, secundum quam judicatur: Et quia Filius est sapientia genita, & veritas à Patre procedens, & ipsum perfectè repræsentans; ideo propriè judiciaria potestas attribuitur Filio Dei. Unde Augustinus dicit in lib. de vera Religione* (c. 31.) Hæc est incommunicabilis illa veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Ut autem nos, & omnes animæ rationales secundum veritatem de inferioribus rectè judicamus: sic de nobis, quando eidem cohæremus, sola ipsa veritas judicat, de ipsa verò nec Pater: non enim minor est, quàm ipse. Et ideo quæ Pater judicat, per ipsum judicat. *Et postea concludit.* Pater ergo non judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio.

Et ibidem *ad* 2. ait S. Th. *Sic igitur auctoritas judicandi attribuitur Patri*

tri in quantum est principium Filii: sed ipsa ratio judicii attribuitur Filio, qui est ars, & sapientia Patris: ut scilicet sicut Pater facit omnia per Filium, in quantum est ars ejus, ita etiam judicet omnia per Filium, in quantum est sapientia, & veritas ejus. Et hoc significatur in Daniele, ubi primò dicitur quod antiquus dierum sedit, *& postea subditur quod* Filius hominis pervenit usque ad antiquum dierum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, *per quod datur intelligi, quòd auctoritas judicandi est apud Patrem, à quo Filius accepit potestatem judicandi*. Hæc apud omnes certa sunt.

III. Certum etiam est, Christum ut hominem futurum Judicem in Judicio universali. Nam præter ea quæ diximus supra, *Qu. 2. Dub. 1. §. 2. num.* 10. hoc ostendit S. Thomas 3. *p. q.* 59. *a.* 2. ubi dicit, quòd etsi primæva auctoritas judicandi sit in Deo, tamen à Deo committitur hominibus judiciaria potestas respectu eorum, qui eorum jurisdictioni subjiciuntur. Unde cum Christus etiam in natura humana sit caput totius Ecclesiæ, & omnia sub pedibus ejus subjecerit, consequens est, ut ad eum pertineat etiam secundum naturam humanam habere judiciariam potestatem. Sed hic apertè loquitur S. Thomas de judiciaria potestate quoad Judicium universale, ut legenti constabit. Unde dubium remanet, an ut in humana natura sit etiam Judex in judicio particulari.

IV. Dico ergo. Quòd Christus in humana natura sit etiam Judex animarum in Judicio particulari problema est quoad utramque partem probabile. Hanc viam eligo, cùm utrimque rationes probabiles inveniam, nec de mente S. Thomæ satis mihi constet.

Pro parte enim negativa videtur stare, *quolib.* 10. *a.* 2. *in Corp.* ubi postquam dixit, quod duplex est judicium Dei unum quo beatificat, vel damnat homines quoad animam, & hoc judicium per totum tempus agitur. Aliud quo præmiabuntur, vel punientur homines etiam quoad corpora, & hoc judicium in fine temporis fiet, subjungit: *Primum autem judicium convenit Christo ratione divinitatis; sed secundum ratione humanitatis, quia ut dicit Augustinus super Joann Tract.* 23. Verbum Dei vivificat animas, sed Verbum caro factum vivificat corpora, *unde etiam Joann.* 5. *dicitur*. Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.

Et ibidem *ad* 1. respondens Glossæ dicenti: Quod *Deus in Cœlo sedens de bonis, & malis judicat*, ait, *quòd Glossa illa loquitur de primo judicio, quod competit Christo ratione divinitatis, ratione cujus etiam Cœlum ei pro loco assignatur: non quia divinitas loco claudatur, sed quia in Cœlo præcipuè inter cæteras incorporeas creaturas apparent judicia majestatis divinæ*.

Accedit, quod eodem modo videtur post Incarnationem exerceri judicium particulare, quo exercebatur ante Incarnationem: sed ut fatentur contrariæ opinionis defensores, ante Incarnationem exercebatur à Christo, ut Verbum est Patris, non ut homo, ergo hoc modo exercetur etiam post. Imo cum modò, sicut ante exerceatur in forma invisibili, credere par est, quod exerceatur à Christo ratione divinitatis. Nam in tantum Judicium universale visibiliter exercebitur, quia in illo judicabit Christus secundum humanam naturam visibilem, & non solum judicabit animas, ut in judicio particulari, sed etiam corpora. Et ideo S. Th. 3. *p. q.* 59. *a.* 2. inter rationes, quibus probat Christum secundum humanam naturam tunc judicaturum, hanc ponit: *Quia in finali judicio, ut Augustin. dicit super Joann.* Tract. 23. *erit resurrectio corporum mortuorum, quæ suscitabit Deus per filium hominis sicut per eundem Christum suscitat animas, in quantum est Filius Dei*.

V. Pro parte verò affirmativa videtur

tur posse adduci S. Th. qui 3. *p. q.* 59. *a.* 3. generaliter dicit judiciariam potestatem debitam esse Christo, & propter dignitatem Personę, & propter capitis dignitatem, & propter plenitudinem gratiæ habitualis, & etiam ex merito humiliationis in passione, non distinguens inter Judicium universale, & particulare.

Accedunt congruentiæ. Non enim minus honorificum est Christum Judicem agere in particulari, quàm in universali Judicio, & eò magis, quia universale Judicium, non est nisi confirmatio, & promulgatio sententiæ latæ in particulari judicio: ita ut nostræ salutis negotium potiùs pendeat à particulari judicio; ergo ad majorem Christi honorem spectat, eum esse judicem etiam in particularibus judiciis. Unde *Joan.* 5. *v.* 22. *&* 23 dicitur: *Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem.*

Adducuntur etiam auctoritates Patrum Cypriani, *l. de Mortalitate*, Chrysostomi, *Hom.* 14 *in Matth.* Gregorii, *Hom.* 13. *in Evang.* quas supra retulimus, & alias, quibus asseritur homines in morte ante Christum Judicem statuendos.

VI. Verùm hic non videtur esse controversiæ status. Nam etiam opposita opinio confitetur, Christum esse Judicem à quo animæ judicio particulari judicantur. Sed stat quæstio in hoc an in judicio particulari Christus sit Judex, ut Filius hominis, seu ratione humanæ naturæ, an ut Filius Dei, & ratione divinæ naturæ. quam in generatione accepit à Patre, in quo licèt sit auctoritas primordialis judicandi, tamen Pater non judicat nisi per Filium, qui ejus sapientia, & veritas est, ut supra dicebamus. Et in hoc sensu dicit Joannes Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. Quod cum auctoritates allatæ non determinent, ideo tutius existimo suspendere judicium.

§. II.

Aliqua circa hoc Examinantur.

VII. Quæres primò: An Jesus videatur ab animabus judicandis, an verò omninò invisibiliter judicium particulare peragatur.

Quæsitum hoc procedit supposita opinione, de qua §. *præcedente* actum est, nimirum, quòd judicium particulare à Christo ratione naturæ humanæ peragatur. Supponit etiam, Christum judicem non videri visione oculari, vel imaginaria; quia utraque hæc visio ut pote materialis, & sensitiva dependet ab organo corporeo, in quo fiat, cujus anima dum judicatur, ut pote à corpore separata, expers est.

Supponit etiam, ante adventum, & mortem Domini Jesu judicem à judicandis non fuisse intuitivè visum, quia tunc animæ, etiam justorum, non admittebantur ad visionem claram Dei, sed detinebantur in limbo. Cum autem judicium pro eo tempore ageretur à filio Dei ratione divinitatis, si Judicem intuitivè vidissent, intuitivè vidissent Deum, & fuissent beatæ. Multò minus autem tunc judicem videbant animæ, quæ peccato lethali infectæ à corpore solvebantur, & ad infernum detrudebantur.

Supponit tandem ut certum, post Domini adventum, & mortem animæ, quæ in gratia nihil purgandum habentes corpore solvuntur, intuitivè videre Christum Judicem, non solùm ratione humanitatis, sed etiam secundum divinitatem, & consequenter videre Deum unum, & trinum, quia tales animæ statim, ac judicatæ sunt, sunt beatæ. Unde quæsitum reducitur ad animas, quæ in exitu à corpore destinantur, vel ad temporales Purgatorii, vel ad æternas Inferni pœnas, an istæ intuitivè visione intellectuali videant Christum hominem Judicem.

Digitized by Google

VIII. Respondeo, admisso etiam, judicium particulare fieri à Christo homine, incertum est, an animæ tales destinatæ, vel ad purgatorium, vel ad infernum, Christum Judicem intuitivè videant. Quidam absolutè negant, volentes intuitivam humanitatis Christi visionem omnibus reservari ad judicium extremum, eum animæ simul cum corpore judicabuntur, Judicium autem particulare modo prorsus invisibili fieri, & animas judicatas, quæ ad gloriam non statim adducuntur, suam sortem, vel ab Angelis, aut alio modo discere, vel ex propria conscientia, vel demum ex loco, in quo statim collocabuntur.

IX. Alii affirmant, moti, tùm ex quibusdam privatis revelationibus. Tùm quia Patres dicunt, animas in judicio particulari apparere, & sisti coram Judice. Tùm quia, quod animæ purgandæ, aut damnandæ videant Jesum Judicem nullum affert inconveniens, quia visio humanitatis Christi non facit eas beatas, sicut eas non faciet dum in judicio universali videbitur, imò ad majorem damnatarum confusionem conducet videre Judicem, quem contemserunt, & ad solatium aliquale animarum, quæ purgatorio addicuntur. Ita discurrunt.

X. Qua autem forma, vel specie Christus ab animabus in judicio particulari videatur, Innocentius III. *Lib. 2. de contemtu Mundi, cap. 43.* sentit Christum videri sub specie Crucifixi: *Videt etiam* (inquit) *tam bonus, quàm malus, antequam egrediatur anima à corpore, Christum in Cruce positum*. Verùm hæc meditatio nullum fundamentum habet, sive in Scriptura, sive in Patribus. Quod enim Zachariæ 12. v. 10. *Et adspicient ad me, quem confixerunt*, communiter de judicio universali exponitur. Noto tamen Innocentium non dicere, quod anima egressa à corpore, quo instanti judicatur, videt Christum in Cruce positum, sed *Antequam egrediatur anima à corpore*. Piè enim existimavit, quod instante egressu animæ à corpore objiciatur imaginationi Christus in Cruce positus, redigens in memoriam morientis hominis acerbissimam sui crucifixionem, in justorum consolationem, & impiorum dolorem, & confusionem. Unde ait: *Malus videt sibi ad confusionem, ut erubescat, se non esse redemtum sanguine Christi, suâ culpâ exigente*.

XI. Quæres secundò: Quomodo in Judicio particulari proferetur à Christo Jesu sententia.

Respondent communiter (etiam illi, qui volunt Christum in forma humana, seu ut hominem esse judicem in Judicio particulari) quod sententia proferetur, non vocaliter, sed spiritualiter, & cuique manifestabitur, vel per Angelos, vel per infusionem speciei. Cùm enim sententia intimanda sit animabus jam corpore exutis, convenientius videtur quòd eis, ut pote spiritualibus, spirituali modo manifestetur, eo modo quo inter creaturas spirituales, puta Angelos, datur locutio, seu mutua manifestatio.

XII. Hinc inferunt, quòd licèt judicium particulare exerceatur à Christo homine, ad illud tamen exercendum, nec ipse è Cœlo descendet, aut ad animam judicandam præsentialiter accedet, nec anima judicanda ascendet in Cœlum ad thronum Christi. Ratio primi est, quia si Christus judicaturus descenderet, perpetuò esset extra Cœlos, & in continuo motu, imo in diversis, & contrariis motibus, ut ad tam multos, & in contrariis locis existentes, ac continuò morientes, accederet, eorumque animas judicaret. Quare cum Scriptura, & Patres dicunt, Christum venire ad judicium in obitu, non debent intelligi de adventu locali, sed intellectuali, quia ita ab anima quæ judicatur, videtur, ut si ei esset localiter præsens. Ratio secundi est. Quia non decet sanctitatem cœlestis Jerusalem, eam ingredi animas peccato coin-

Digitized by Google

coinquinatas, quales sunt, quæ in lethali, aut etiam veniali à corpore solvuntur; imo quamvis anima à corpore egrediatur pura, non debet ad locum gloriæ, & præmii admitti nisi post latam sententiam. Quare Patres dum dicunt, deduci animas ad thronum Dei judicandas, non intendunt, eas ascendere ad Empyreum, sed loquuntur accomodatè ad captum nostrum, & humano modo rem explicando, ita ut non aliud significent, quàm intellectualem præsentationem, & elevationem ad thronum Dei. Ita discurrunt, qui volunt Christum hominem esse judicem in judicio particulari non minùs, quàm in universali.

XIII. Verùm eorum pace dixerim. Si unum ex præcipuis fundamentis ad asserendum Christum ut hominem esse Judicem etiam in judicio particulari, est, quia Scriptura, & Patres dicunt, Christum venturum, & animas coram ipso sistendas: cur modo dicunt, Christum localiter non descensurum, nec animas localiter coram ipso præsentandas, sed totum intellectualiter peragendum? Quia enim Christus ut homo erit Judex in Judicio universali, verè localiter descendet è Cœlo, & homines judicandi verè localiter coram eo præsentabuntur. At hoc, inquient, plura inconvenientia in judicio particulari involueret, si descensus Christi, & ascensus animarum per mortem fieret. Fateor. Veriorem ergo crederem opinionem, in quam ut dixi S. Thom. magis propendet. Quod sicut ante Incarnationem judicium particulare exercebatur à Christo ut Verbum Dei est, ita & modò. Sic enim Christus ratione divinitatis omnibus semper adest, & animæ judicandæ illi præsentes sunt, & omnia spirituali modo peraguntur. Nihilominus, quomodo de facto contingat, non nisi divinando assequi possumus.

QUÆSTIO V.

De Qualitate Mundi post Universale Judicium.

MUlta, quæ in hac quæstione essent tractanda, sive de gloria Beatorum, sive de damnatorum pœnis in hoc Theologico cursu resoluta sunt. De statu enim Beatorum actum fuit, *Tom. 2. in 1. p. de Visione Dei*, & *Tom. 1. in 1. 2. dum ageretur de Beatitudine*. De pœnis damnatorum tractatum fuit, *Tom 5. in 1. p.* dum de pœna Dæmonum sermo fuit. Unde hæc vel omittemus, vel strictim percurremus. De hoc visibili Mundo in præsenti inquiremus, qualis futurus sit ejus status post Judicium universale.

DUBIUM I.

De statu Corporum Cœlestium post Judicium.

§. I.

De Mundi innovatione.

I. POst divini Judicis sententiam de toto humano genere pronuntiatam, primum quod immediatè sequetur erit assumtio omnium justorum unà cum Christo, & Sanctis Angelis in Cœlum Empireum, ut ibi æterna felicitate fruantur, ac eodem tempore dehiscens terra impios omnes, & simul Dæmones absorbebit ignibus involutos, ut in ejusdem visceribus, nimirum in inferno, æternaliter crucientur. Unde quæstioni locus aperitur, quid nempe fiet de hoc visibili mundo omnibus habitatoribus vacuo.

II. Mundum hunc post universale Judicium esse innovandum conformes affirmant Patres, & Theologi moti auctoritate Scripturæ, tùm Isaiæ 65. v. 17. *Ecce enim ego creo Cœlos novos, & ter-*

& terram novam , & non erunt in memoria priora , & non ascendent super cor . Sed gaudebitis , & exultabitis usque in sempiternum in his , quæ ego creo. Et c. 66. v. 22. *Quia sicut Cœli novi , & terra nova , quæ ego facio stare coram me , dicit Dominus : sic stabit semen vestrum , & nomen vestrum.* Tùm 2. Petri 3. v. 12. *Novos verò Cœlos , & novam terram secundum promissa ipsius expectamus , in quibus justitia habitat.* Tùm Apoc. 21. v. 1. *Vidi Cœlum novum , & terram novam : primum enim Cœlum , & prima terra abiit , & mare jam non est.* Non quia novi Cœli, & nova terra , quoad substantiam sint, sed quoad accidentia , *in Tract. de fine Mundi q. 1. Dub. 3. §. 1.* diximus .

III. Causam hujus innovationis assignat S. Augustinus , l. 20. de Civit. Dei , c. 16. *Ut scilicet mundus in melius innovatus , aptè accommodetur hominibus etiam carne in melius innovatis .* Mundus enim est propter homines , præsertim propter electos , juxta illud , Pauli 1. Cor. 3. v. 22. *Omnia enim vestra sunt . . . . sive mundus, sive vita , sive mors , sive præsentia , sive futura ; omnia enim nostra sunt .* Cùm ergo post judicium status electorum sit innovandus , & perficiendus , decet , ut mundus totus innovetur , & perficiatur modo congruo statui electorum .

Hoc exponit S. Th. *q. 91. Suppl. a. 1.* his verbis : *Omnia corporalia propter hominem facta esse creduntur : Unde & omnia dicuntur ei subjecta . Serviunt autem homini dupliciter . Uno modo ad sustentationem corporalis vitæ : Alio modo ad profectum cognitionis divinæ , in quantum homo per ea quæ sunt facta invisibilia Dei conspicit ut dicitur Rom 1. Primo ergo ministerio creaturarum homo glorificatus nullo modo indigebit ; cùm ejus corpus sit futurum omnino incorruptibile , divina virtute id faciente per animam , quam immediatè glorificat . Secundo etiam ministerio non indigebit homo quantum ad cognitionem intellectivam : Quia tali cognitione Deum Sancti videbunt immediatè per essentiam . Sed ad hanc visionem essentiæ oculus carnis attingere non poterit . Et ideo ut ei etiam solatium sibi congruens de visione divinitatis præbeatur , inspiciet divinitatem in suis effectibus corporalibus , in quibus manifesta indicia divinæ majestatis apparebunt , & præcipuè in carne Christi , & post hoc in corporibus beatorum , & deinceps in omnibus aliis corporibus . Et ideo oportebit , ut etiam alia corpora majorem influentiam à divina bonitate suscipiant , quàm nunc , non tamen speciem variantem , sed addentem cujusdam gloriæ perfectionem . Et hæc erit mundi innovatio . Unde simul mundus innovabitur , & homo glorificabitur .* Hæc angelica claritate S. Thomas.

IV. Hunc discursum confirmat Estius, *in 4. dist. 48. §. 6.* Cùm mundus corporeus propter hominem conditus sit , congruit divinæ sapientiæ , ut homine per resurrectionem glorificando , mundus etiam modo quodam suo glorificetur ; sicut & homine peccante mundus fuit in deterius mutatus *Terra enim maledicta in opere* hominis, *Genes. 3.* Nec dubium , quin & cætera elementa , & quæcumque hominum usibus subserviunt , similem maledictionem subjerint , quemadmodum docent Basilius , & Ambrosius *in Hexameron* , & Prudentius *in Hamartigenia* , idest, *Origine peccati* . Quo spectant Pauli verba Rom. 8. v. 20. *Vanitati enim creatura subjecta est non volens .* Unde & de ejus futura cum homine , & propter hominem innovatione subjicit , v. 21. *Quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei,* videlicet , adspirans , & anhelans quodammodo ad renovationem futuram , tanquam ad suum , & hominis, propter quem facta est, bonum. Quamvis enim ut dictum est, nulla tunc futura sit hominis indigentia , cui mundus iste subserviat ; tamen sicut oculus interior mentis in Dei contemplatione delectabitur , ita oculus exte-

 rior

Digitized by Google

rior corporis non sine magna, & sancta delectatione versabitur in pulcherrimis Dei operibus contemplandis juxta illud Psalm. 91. v. 5. *Quia delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo*.

V. Neque hoc est incidere in opinionem erroneam Empedoclis, cui adhæsit Origenes, *l.* 2. *Periarch. c.* 3. ponentis post hunc mundum futurum alium — Nam non dicimus nos, mundum innovandum in substantia, quasi vetere destructo, alium mundum nova creatione Deus sit facturus, ut Empedocles, & Origenes asserebant. Sed dicimus, mundum istum fore innovandum nova, & majori accidentali perfectione, non quidem sibi naturali, & debita, sed supernaturali, & ex Dei gratia, quam *licèt corpora illa insensibilia non meruerint, homo tamen meruit, ut illa gloria toti universo conferretur, in quantum hoc cedit in augmentum gloriæ hominis: sicut aliquis homo meretur, ut ornatioribus vestibus induatur, quem tamen ornatum ipsa vestis nullo modo meretur*. Ita S. Th. dicto a. 1. ad 4. & 5.

§. II.

An motus Corporum Cœlestium cessabit.

VI. Dico. In mundi innovatione cœlestium corporum motus cessabit. Ita S. Th. *q.* 91. *Suppl. a.* 2. Ubi dicit circa hoc triplicem esse opinionem. Prima est Philosophorum, qui dicunt, quòd motus Cœli semper durabit. Sed hoc rejicit S. Doctor, quia *non consonum fidei nostræ, quæ ponit certum numerum electorum præfinitum à Deo. Et sic oportet, quod generatio hominum non in perpetuum duret, & eadem ratione nec alia, quæ ad generationem hominum ordinantur, sicut est motus Cœli, & variationis elementorum*. Alia vero est. Quod motus Cœli cessabit secundum naturam. Sed hanc etiam rejicit S. Thomas, *quia omne corpus, quod naturaliter quiescit, & naturaliter movetur, habet locum; in quo naturaliter quiescit, ad quem naturaliter movetur, & à quo non recedit, nisi per violentiam. Nullus autem talis locus potest assignari corpori cœlesti: quia non est magis naturalis Soli accessus ad punctum Orientis, quàm recessus ab eo*. Unde &c.

VII. Tertia autem opinio, quam amplectitur S. Tho. est, quod *motus Cœli cessabit in illa mundi innovatione, non quidem ex aliqua naturali causa, sed divina voluntate faciente*. Et probat, quia corpus cœleste, sicut & alia in ministerium hominis facta sunt, & ad hoc moventur, ut ei inserviant ad sustentationem vitæ, *in quantum per motum Cœli multiplicatur genus humanum, & generantur plantæ, & animalia, quæ usui hominum sunt necessaria, & etiam temperies in aere efficitur conservans sanitatem. Unde homine glorificato motus Cœli cessabit*.

VIII. Alia ratio est. Motus Solis, & aliorum orbium cœlestium institutus à Deo fuit, Gen. 1. v. 14. ut *dividant diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos*. Sed homine glorificato, ut dicitur Apoc. 10. v. 6. *Tempus non erit amplius*, nec divisio in diem, ac noctem, in menses, & annos: Unde Isaiæ 60. v. 20. *Non occidet ultra Sol tuus, & Luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam*; ergo &c.

IX. Tertia est. Quies simpliciter perfectior est motu. Tùm quia est terminus motus. Tùm quia quies magis assimilat Deo, qui est maximè immobilis: sed homine in fine mundi glorificato corpora cœlestia in summa perfectione erunt; ergo &c.

X. Contra primam rationem S. Thomæ, nempe, quòd motus cœlorum cessabit in fine mundi, quia cessabit generatio, & quicumque alius motus naturalis in inferioribus exurgit dubium, an cessatio motus Cœli sit causa sufficiens cessationis generationum, & mo-

Digitized by Google

& motuum naturalium. Quibusdam enim videtur, quod non. Partim quia Cœlum non tantùm agit per motum, sed per lucem, & occultas influentias. Unde in sistemate Copernici Cœlum neque modò movetur, sed potiùs terra circa Cœlum: & tamen sunt generationes, & motus in his inferioribus — Partim. Quia (Josue 10. v. 13.) *Stetit Sol in medio Cęli, & non festinavit occumbere spatio unius diei:* & consequenter omnes alii orbes cœlestes cursus suos retinuerunt, cùm tamen generationes, aliique motus in his inferioribus pro eo tempore non cessaverint.

XI. Tenenda tamen est sententia S. Thomæ, quam docet non solum hoc *a.* 2. Sed etiam *q.* 5. *de potentia, a.* 8. ubi docet. Quòd Deus ita videtur instituisse corporalia, ut inferiora à superioribus, & superiora à spiritualibus pendeant: *Unde cessante actione substantia separata, oportet, quod cesset actio corporis cęlestis, & ea cessante, oportet, quod cesset actio corporis elementaris*, ea scilicet, quæ est secundum proprietatem corporis, quæ est agere per motum. Quia cùm in corpore cœlesti duplex sit actio: una, quæ est ad transmutationem materiæ, alia ad quandam diffusionem similitudinis formæ in medio ad modum spiritualis intentionis, *& hoc modo Sol illuminat aerem, & color speciem suam multiplicat in medio: uterque autem modus actionis in his inferioribus causatur ex corporibus cęlestibus.. Ideo cessante motu Cęli, erit quidem actio in his inferioribus illuminationis, & immutationis medii à sensibilibus, non autem erit actio per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio, & corruptio*. Ita S. Th.

XII. Ad ea, quæ opponuntur. Dico. Ad primum. Quod Cœlum agit quidem in hæc inferiora transmutanda per lumen, & influentias: sed lumen, & influentiæ non applicantur eis in ordinario rerum statu nisi per motum. Et ideo hoc cessante cessabunt dictæ actiones transmutativæ inferiorum corporum, imo & ipsa corpora cessabunt, ut infra. Quod verò corpora cœlestia non moveantur, sed terra, circa Cœlum, ut fert sistema Copernici, falsum puto quia contrarium Verbo Dei, ut statim dicam. Neque hìc examinare operæ pretium est.

Ad secundum. Respondeo, quòd Deus ea virtute, qua ad vocem Josue fecit stare Solem, fecit etiam ut generationum, & actionum naturalium ordo in his inferioribus servaretur. Sicut dicit S. Th. *Opusc.* 10. *art.* 8. *& Opusc.* 11. *art.* 10. quod licet cessante motu Cœli cessaret in fabro motus mallei, imo cessaret corpus mallei, & ipsum corpus fabri vitam amitteret: si tamen supernaturali virtute, & fabri, & mallei remanerent, oportet dicere quod fabrorum corpora eandem haberent vim ad movendum malleum, quam modò habent.

XIII. Sed dices primò. Substantia corporum cœlestium semper erit; ergo semper erit id propter quod facta est, aliàs esset frustra, sed cęlestia corpora facta sunt ad hoc ut *dividant diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos*, Gen. 1. v. 14. Quod non possunt facere nisi per motum; ergo motus Cęli semper durabit.

XIV. Respondeo dist. conf. semper erit id propter quod ultimò facta est, con. conf. propter quod proximè facta est, nego conf. Ita S. Tho. hoc, *a.* 2. ad 3. his verbis: *Finis qui ibi* (in Genesi) *assignatur corporibus cœlestibus est finis proximus, quia est proprius eorum actus. Sed iste actus ulteriùs ordinatur ad alium finem, scilicet ad ministerium humanum, ut patet per id quod habetur Deuteron.* 4. Ne fortè oculis elevatis ad Cœlum videas Solem, & Lunam, & omnia astra Cœli, & errore deceptus adores ea, quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub Cœlo sunt: *Et ideo magis debet sumi judi-*

cium

cium de corporibus cœlestibus secundum ministerium hominum, quàm secundum finem in Genesi assignatum. Corpora autem cœlestia per modum alium in ministerium hominis glorificati cedent, ut supra dictum est (nimirùm Beatorum gloriæ) *ideo non sequitur, quod frustra remaneant*, quamvis careant motu.

XV. Replicabis. Nihil est propter id, quod est vilius se, sed generabilia, & corruptibilia, inter quæ sunt homines, viliora sunt Cœlis, qui incorruptibiles sunt; ergo &c.

Respondet S. Th. q. 5. de potentia, a. 5. ad 5. Quod *licèt generabilia, & corruptibilia sint viliora Cœlo; tamen animæ rationales sunt corpore Cœli nobiliores: quæ tamen à Deo producuntur ad esse in materia disposita per motum Cœli*, qui ad hoc servit, ut per continuas generationes, & corruptiones compleatur numerus electorum, quo completo cessabit finis *principalis* motus Cœli, non tamen *ultimus* qui est bonitas divina, *in quantum creaturæ quoquomodo ad eam pertingunt, vel per similitudinem, vel per debitum famulatum*, ut docet idem S. Th. ibidem *ad 6.*

XVI. Dices secundò. Motus circularis est naturalis cœlestibus corporibus, sicut naturalis est gravi motus deorsum, & levi motus sursum, cum hac differentia, quòd gravia, & levia naturaliter non moventur, nisi cùm sunt extra suum *ubi*: Cœlum autem movetur etiam dum est in suo *ubi*: Sed gravia, & levia detineri non possunt à motu sine violentia, ergo neque Cœlum. Cùm enim nihil violentum possit esse perpetuum, sequeretur, quòd illa quies in Cœlo non esset perpetua, sed quod aliquando Cœlum iterum moveri inciperet, quod est fabulosum.

XVII. Respondeo neg. maj. Motus enim Cœli (ut docet S. Th. *q. 5. de pot. a. 5. citato*) non eodem modo est naturalis Cœlo, sicut motus elementorum est naturalis elementis. Nam in his non solùm habet principium materiale, & receptivum, sed etiam formale, & activum; formam enim elementaris corporis sequitur talis motus, sicut cæteræ proprietates. In Cœlo autem motus circularis est quidem naturalis ratione principii passivi, quia Cœlum naturaliter capax est talis motus, non tamen ratione principii activi; quia ejus forma non habet inclinationem ad talem motum, unde quies ei non est violenta. Neque etiam Cœlum movetur ad aliquam perfectionem sibi acquirendam, sed ut serviat numero electorum complendo; hic est enim finis motus cœlorum. Unde numero electorum completo Cœlum, desistit à motu, absque eo quòd deficiat illi aliqua perfectio suæ naturæ conveniens, imo perfectio ejus augebitur, ut infra.

XVIII. Dices tertiò. Si Sol à motu cessaret, non esset assignabile, in qua mundi plaga persisteret, cùm sit indifferens ad quamcumque. Addo quod si in Oriente persisteret, alia pars Occidentalis opposita esset in perpetuis tenebris, quod illi felici statui orbis non congrueret.

XIX. Respondeo cum S. Thom. q. 91. Supplem. a. 2. ad 8. *Quod quamvis corpus Cœleste secundum suam naturam æqualiter se habeat ad omnem situm, qui est ei possibilis; tamen si comparetur ad ea, quæ sunt extra ipsum, non æqualiter se habet ad omnes situs, sed secundum unum situm nobiliùs disponitur respectu quorundam, quàm secundum alium, sicut quoad nos nobiliùs disponitur Sol in die, quàm in nocte. Et ideo probabile est, cùm tota innovatio mundi ad hominem ordinetur, quòd Cœlum habeat in illa novitate nobilissimum situm, qui est possibilis in respectu ad nostram habitationem.*

XX. Propterea cùm secundum Aristotelem nobilissimus cœli situs sit Oriens, in quo etiam creatus censetur Sol, sicut Luna in Occidente, valdè verisimile creditur, Solem sistendum fore in Oriente, & Lunam in Occidente, non quia completa sit revolutio Cœli, quæ nisi triginta sex milli-

bus

Digitized by Google

bus annorum complebitur, (aliàs ut benè advertit S. Th. citatus *ad* 8. sequeretur, quòd mundus deberet tamdiù durare, & præterea sciri posset, quando mundus finiri deberet) sed divina voluntate ita statuente. Verisimile enim est, Deum collocaturum Solem, & Lunam, in eo puncto seu loco, in quo quarto die utrumque luminare condidit : luminare autem majus, nempe, Solem creditur condidisse in Oriente, & in nostro Hemisphærio, & in eo primò eluxisse, Lunam autem in opposito, & ad occidentem, quia illam in plenilunio, & Soli oppositam posuit, ut statutum fuit in quadam Synodo Palæstina apud Bedam de ratione temporum, & tradit Damascenus, *l.* 2. *fidei, Orthod. c.* 7. Sic enim Luna opposita Soli pleniùs à Sole illuminabitur.

Creditur etiam, Solem permansurum in Oriente, & in nostro Hemisphærio, quia in eo olim fuit Synagoga, & Ecclesiæ Christi initium, & Christus redemtionis nostræ mysterium ibi operatus est, & illuc etiam descendet ad universale Judicium, ut supra dictum est. Eadem ratione creditur, Stellas omnes collocandas in æternum permansuras in eo loco, in quo conditæ fuerunt. Ita probabiliter discurritur.

XXI. Nihilominus nihil certi possumus statuere, quia ab eo quod factum est in conditione rerum, non valet arguere ad ea, quæ in rerum fine contingent. Nam ut ait S. Tho. q. 5. de potentia, a. 5. ad 16. *In mundi principio natura instituebatur. Et ideo in his, quæ ad principium spectant, non oportet naturæ proprietatem prætermittere. In mundi autem fine naturæ operatio consequitur finem à Deo sibi institutum. Unde oportet ibi recurrere ad voluntatem Dei, quæ talem finem instituit.* Nec etiam movere nos debet, si Sol in una parte terræ semper consistet. Nam, ut ait idem S. Tho. ibi ad 17. *Licèt Cœlo quiescente semper sit futurus Sol ex una parte terræ, non tamen ex alia parte terræ erunt omninò tenebræ, & obscuritas propter claritatem, quæ à Deo elementis tradetur. Unde habetur Apoc.* 20. *Quod* Civitas non eget Sole, neque Luna; nam claritas Dei illuminabit eam. *Si tamen sit amplior claritas ex illa parte terræ quæ fuit inhabitata à Sanctis nullum inconveniens sequitur.* Uno verbo (inquit S. Th. ibi ad 18.) *Quamvis Cœlum æqualiter se habeat ad quemlibet situm sibi possibilem; non tamen motus est propter acquisitionem situs, sed propter aliquod aliud : Unde in quocumque situ remaneat completo eo ad quod erat* (nempe numero electorum) *nihil differt.* Ita S. Thom. & quidem tutiùs. Nam aliter nisi divinando possumus loqui.

§. III.

An Corporibus Cœlestibus in illa innovatione claritas sit augenda?

XXII. Dico. In illa innovatione corporum cœlestium claritas augebitur. Quantitas tamen, & modus hujus augmenti illi soli notus est, qui erit illius auctor. Ita S. Th. q. 91. *Suppl. a.* 3. Primam partem sic probat : *Ad hoc innovatio mundi ordinatur, ut etiam mundo innovato, manifestis indiciis quasi sensibiliter Deus ab homine videatur : Sed creatura præcipuè in Dei cognitionem ducit sua specie, & decore, quæ manifestant sapientiam facientis, & gubernantis : Unde dicitur Sap.* 13. At magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri : *Pulchritudo autem cælestium corporum præcipuè consistit in luce. Unde Ecclesiastici* 43. *dicitur* species Cœli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus; ergo *præcipuè quantum ad claritatem corpora cœlestia meliorabuntur.*

XXIII. Secunda pars probatur. Rejiciendo varios dicendi modos. Non enim primò dici potest, innovationem esse

esse faciendam per hoc quod luminaria, quæ modo nos illuminant, sint destruenda, & alia nobiliora à Deo creanda juxta illud Isaiæ 66. v. 22. & Apoc. 21. v. 1. *Et vidi Cœlum novum, & terram novam. Primum enim Cœlum, & prima terra abjit.* — Non, inquam, quia jam non esset mundi innovatio, sed veteris destructio, & novi mundi productio. Sicut ergo homines glorificatione non destruentur, sed qui prius erant dotibus gloriosis augebuntur accidentaliter: ita etiam Cœli, & terra, glorificato homine, suo modo majoris lucis accessione glorificabuntur, ut serviant homini in gloria, quæ in hac mortali vita ei servierunt. Quamvis autem Cœli non sint naturâ mutabiles, sunt tamen omnipotentiæ Dei obedientes, ut recipiant effectus, quos in eis producere voluerit, non ad correctionem alicujus defectus, sed ad perfectionis eorum augmentum.

Hinc nec secundò dici potest, Cœlos per Adæ peccatum fuisse in luce deterioratos, ideoque innovationem eorum futuram esse lucis primigeniæ, & naturæ suæ convenientis restitutionem — Etenim, ut advertit S. Th. minoratio illa luminis in corporibus cœlestibus post peccatum Adæ non intelligitur facta *secundum realem luminis defectum, sed quoad usum hominis, qui non tantum beneficium ex lumine corporum cœlestium post peccatum consequutus est, quantum ante fuisset: per quem etiam modum dicitur Genes.* 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas, & tribulos germinabit tibi: *Quæ tamen etiam antè spinas, & tribulos germinasset, sed non in hominis pœnam. Nec tamen sequitur, si lux cœlestium corporum per essentiam minorata non est homine peccante, quòd realiter non sit augenda in ejus glorificatione, quia peccatum hominis non immutavit statum universi, cùm etiam homo priùs, sicut & post, animalem vitam habuerit, quæ motu, & generatione corporalis creatura indiget. Sed glorificatio hominis statum totius corporalis creaturæ immutabit.*

XXIV. Hinc etiam sequitur, homine non peccante, futuram divisionem diei, & noctis, licèt hæc homine glorificato futura ampliùs non sit, quia Luna tantam lucem habebit, quantam modò habet Sol, ut dicitur Isaiæ 30. v. 26. *Et erit lux Lunæ sicut lux Solis; & lux Solis erit septemplicìter, sicut lux septem dierum.* Quia ut habetur *Genes.* 1. *v.* 16. Sol, & Luna ad hoc facta sunt, ut dividant diem, ac noctem; & ideò nox non ex peccato hominis, sed ex creatione inducta est. *Unde* (inquit S. Thom. citatus ad 4.) *non sequitur, quòd* (homine non peccante) *Luna existens super terram diem fecisset, sed quod tantum commodum ex lumine Lunæ homo tunc habuisset, sicut nunc habet ex lumine Solis. Sed post resurrectionem quando lux Lunæ augebitur secundum rei veritatem, non erit alicubi nox super terram, sed solum in centro terræ, ubi erit infernus, quia tunc, ut dicitur Luna lucebit, quantum lucet nunc Sol, Sol autem in septuplum plus quàm nunc: Corpora autem Beatorum septies magis Sole; Quamvis hoc non sit aliqua auctoritate, vel ratione probatum.*

XXV. In qua verò quantitate augenda sit lux cœlestium corporum, Deus solus, ut dicit S. Tho. novit. Esto enim loco ex Isaia citato dicatur, quod septempliciter augebitur; in phrasi tamen Scripturæ numerus septenarius non semper designat numerum determinatum, sed interdum excessum indefinitè.

XXVI. Sed dices. Si augmentum illud lucis non erit secundum naturam, sed supra naturam corporum cœlestium; ergo erit ingens miraculum continuandum per totam æternitatem, qua durabunt corpora cœlestia, quod sine gravi fundamento asseri nequit.

XXVII. Respondeo, neg. absolutè, consequent. Nam esset quidem ingens miraculum, si in statu præsenti durationis temporum corporum cœlestium lux augeretur: sed quod homine

Digitized by Google

mine corpore, & anima glorificato, & mundo innovato corporum cœlestium lux augeatur, erit conveniens illis pro eo statu; nam cum creata sint propter hominem, isto glorificato, & ad alium statum translato, conveniens est, ut & illa suo modo glorificentur, & ad alium statum transferantur. Quemadmodum ergo corpora electorum in resurrectione dotibus gloriosis supernaturaliter per totam æternitatem ornabuntur, sic & cœlestia luminaria ut illis proportionatè ad illum statum deserviant majori luce donabuntur.

DUBIUM II.

De Innovatione Elementorum.

§. I.

Resolutio Dubii.

I. DIco. In generali Mundi innovatione omnia elementa claritate quadam vestientur; non tamen æqualiter, sed secundum suum modum. Ita S. Thom. *Qu.* 91. *Suppl. a.* 4. Suppono, ante Judicium elementa, terram, aquam, & aerem, igne ultimæ conflagrationis de qua supra & quæ judicium præcedet, fuisse purgata ab omni fæce, & sorde, nec non ab omni cujusque extranei commixtione, & ideo pura, & munda effecta. Unde modò addo, esse ulterius claritate quadam proportionaliter ad uniuscujusque naturam vestienda.

II. Probat S. Tho. citatus his verbis: *Sicut est ordo cœlestium spirituum ad terrenos spiritus, scilicet humanos, ita est ordo cœlestium corporum ad corpora terrestria. Cùm ergo creatura corporalis sit propter spiritualem, & per eam regatur, oportet similiter disponi corporalia, sicut & spiritualia disponuntur. In illa autem ultima rerum consummatione spiritus inferiores accipient proprietates superiorum spirituum, quia homines* erunt sicut Angeli in Cœlo, *sicut dicitur Matth.* 22. *Et hoc erit inquantum ad maximam perfectionem perveniet id, secundum quod humanus spiritus cum Angelis convenit. Unde etiam similiter cùm corpora inferiora cum cœlestibus non communicent, nisi in natura lucis, & diaphani, ut dicitur in* 2. *de Anima, tex.* 68. *oportet, corpora inferiora maximè perfici secundum claritatem. Unde omnia elementa claritate quadam vestientur, non tamen æqualiter, sed secundum suum modum: dicitur enim, quod terra erit in superficie exteriori pervia, sicut vitrum, aqua sicut crystallus, aer ut Cælum, ignis ut luminaria Cœli.*

III. Hoc idem probat in argum. sed contra primò ex illo Apoc. 21. *Vidi Cœlum novum, & terram novam,* quod dicitur etiam *Isaia* 66. & 2. *Petri* 3. ubi nomine terræ elementa intelliguntur. Sed Cœlum innovabitur per majorem claritatem; ergo & terra, & alia elementa similiter.

IV. Secundò. Corpora inferiora sunt in usum hominum, sicut superiora, sed homine innovato, corpora superiora innovabuntur majori luce, ut dictum est; ergo similiter & inferiora. Cùm enim in hac mortali vita sua obsequia hominibus exhibuerint, à qua servitute, ut ait Paulus, *Rom.* 8. *v.* 21. in illa revelatione filiorum Dei liberabuntur, congruum est, ut aliquo quasi præmio donentur, quo sicut mortalium corporum statui servierunt, ita & glorificatorum referant gloriam. — Tertiò. Cum corpus hominis partibus elementaribus constet, quæ homine glorificato glorificabuntur per receptionem claritatis, & eadem esse debeat dispositio totius & partium, congruum erit, ut etiam ipsa elementa claritate glorificentur.

§. II.

Explicantur dicta, & objectiones Solvuntur.

V. CUm dicat S. Thomas, unumquodque elementum esse claritate donandum, secundum modum, exponendus est modus iste.

Quoad ignem ergo dico, eum, ut pote materia rarissima secundum suæ naturæ conditionem constantem, sive per additionem majoris lucis, sive per talem dispositionem, qua fiat majoris lucis susceptivus, splendorem daturum: sicut luminaria Cœli, nempe, sicut Lunam, vel sicut in aurora luminaria Cœli rutilant.

Quoad aerem dico, quòd aer omni spissitudine sublata erit purissimus, & consequenter magis splendens, & clarus, non tamen (inquit S. Tho. hic ad 2.) *Sicut radios projiciens, sed sicut Diaphanum illuminatum*, ita ut à Sole magis illuminetur: & ideo benè dicitur, quod lucebit sicut Cœlum: nam Cœlum sydereum non est ex se lucis diffusivum, sed lucem à Sole, & astris suscipit.

Quoad aquam dico, quòd aqua tunc erit sicut chryftallus, non quidem in soliditate, densitate, & duritie, nam semper erit liquida, fluida, ac permeabilis, aliter amitteret naturam aquæ, & chryftalli naturam indueret: erit ergo chryftallo similis, quia in omnibus suis partibus lucida, trasparens, & luce permeabilis sicut chryftallus, quia omni fæce, ac mixtura extranei corporis defæcata.

Terra verò remanebit quidem densa, & opaca, quia hæc est ejus proprietas, ut à cæteris elementis distincta, nec à luce Solis, aut astrorum intrinsecùs permeabitur, sicut aqua; in superficie tamen erit pellucida sicut vitrum. Unde S. Tho. citatus ad 2. *Terra verò* (inquit) *quamvis ex natura sua opacitatem habeat propter defectum lucis, tamen ex divina virtute in sui superficie gloria claritatis vestietur sine præjudicio densitatis ipsius.* Non improbabile tamen reputat, terram claritate etiam intrinsecùs perfundendam. Nam ibidem *ad* 3. supponere videtur, totam terram fore claritate donandam præter partem illam, quæ est locus inferni, vel quod *Etiamsi tota terra sit glorificata; nihilominus reprobi in tenebris exterioribus erunt: quia etiam ignis inferni, qui quantum ad aliquid eis lucebit, quantum ad aliud eis lucere non poterit.*

Terram quoque fore æqualem, & planam, ita ut nec montes, nec colles sint permansuri, sentiunt non pauci. Itaque secundum istos terra redigetur ad figuram naturalem, quam habuit cùm in principio creata fuit, nempe, omnino sphericam, & rotundam, nam ut leigi, *Tom. 5. in 2. p. q. 3. de Opere sex dierum, Dub. 4. §. 2.* Montes, valles, aliasque terræ cavitates in varios hominum usus fecit Deus die tertio creationis mundi, cùm *Genes. 1. v. 9.* dixit: *Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida.* Quare post diem Judicii, cùm terra amplius non deserviat usibus hominum, & animalium, terra erit absque montibus, & vallibus, aliisque cavitatibus. Quod etiam indicatur in Apocal. c. 6. v. 14. *Cœlum recessit sicut liber involutus, & omnis mons, & insula de locis suis motæ sunt.* Et c. 16. v. 20. *Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.* Sive hoc contingat per terremotus, qui præcedent judicium, sive per ignem ultimæ conflagrationis, quare post judicium nulli remanebunt montes, sed terra in primævam sui figuram redigetur.

VI. Oppones tamen contra superius dicta primò. Sicut claritas est cœlorum propria, ita & calidum, frigidum, & humidum, & siccum sunt elementorum qualitates; ergo sicut cœli per claritatis, ita elementa per suarum qualitatum augmentum sunt innovanda.

Secun-

Secundò. Multiplicatio claritatis in elementis multiplicat calorem. Si igitur in illa innovatione erit major claritas elementorum, quàm nunc sit, erit major caliditas, quæ illa à sua naturali qualitate transmutabit, & tactum lædet potiùs, quàm delectabit.

VII. Respondetur ad primum cum S. Thom. dicto *a.* 4. *ad* 1. neg. conf. Quia *Sicut dictum est, innovatio mundi ordinatur ad hoc, quod homo etiam sensu in corporibus quodammodo per manifesta indicia divinitatem videat. Inter sensus autem nostros spiritualior est visus, & subtilior: & ideo quantum ad qualitates visivas, quarum principium est lux, oportet, omnia corpora inferiora maximè meliorari. Qualitates autem elementares pertinent ad tactum, qui est maximè materialis, & earum excessus contrarietatis magis est contristativus, quàm delectativus. Excessus autem lucis erit delectabilis, cum contrarietatem non habeat, nisi propter organi debilitatem, quæ tunc non erit.* Accedit quod qualitates propriæ elementorum, quæ sunt activæ, & passivę, non serviunt nisi generationibus, & fomento, aut recreationi sensus tactus. Generationes autem tunc cessabunt. Sensus autem tactus non habebit usum circa elementa, & si haberet essent ei potius molestæ. — Ad secundum. Respondeo cum S. Th. *a.* 4. citato *ad* 4 neg. conf. Nam *claritas illa erit in istis corporibus, sicut est in corporibus cœlestibus, in quibus caliditatem non causat; quia corpora ista tunc inalterabilia erunt, sicut sunt modò cœlestia.*

DUBIUM III.

An Plantæ, & Animalia in illa innovatione remanebunt?

§. I.

Resolutio Dubii.

I. Dico. Plantę, Animalia, & cætera mixta in illa innovatione non manebunt. Ita S. Th. *q.* 91. *Suppl. a.* 5. Cujus rationibus probatur. Et quidem in arg. sed contra. Nam si animalia, & plantæ deberent permanere, cum sit eadem omnium ratio, deberent, & illa, quæ corrupta sunt resurgere, quod est absonum: cùm enim anima bruti dum moritur, abeat in nihilum, non posset animal illud resurgere, nisi ejus anima crearetur. — Quod si dicas, illa saltem permansura, quæ tunc reperientur viva; nego suppositum. Nam igne conflagrationis omnia erunt combusta, unde nullum animal tunc erit vivum. Deinde cùm tunc cœlorum motus cessare debeat, protinùs illa interirent, nec conservari possent. Tandem cessante fine, debet cessare id, quod est ad finem: sed animalia, & plantæ factæ sunt ad animalem vitam hominis sustentandam, Gen. 9. *Sicut olera virentia dedi vobis omnem carnem*; ergo cessante vita hominis animali; debent cessare animalia, & plantæ. Cùmque in illa innovatione animalem vitam homo non sit ampliùs acturus; ideo nec plantæ, nec animalia remanere debent.

II. In corpore autem art. probat S. Th. hoc discursu: *Cùm innovatio mundi propter hominem fiat, oportet, quòd innovationi hominis conformetur. Homo autem innovatus de statu corruptionis in incorruptionem transibit, & statum perpetuæ quietis. Unde dicitur 1. ad Cor.* 15. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.*

Et ideo mundus hoc modo innovabitur, ut abjecta omni corruptione, perpetuò maneat in quiete. Unde ad illam innovationem nihil ordinari poterit, nisi quod habet ordinem ad incorruptionem. Hujusmodi autem sunt corpora cœlestia, elementa, & homines. Corpora enim cœlestia secundum sui naturam incorruptibilia sunt, & secundum totum, & secundum partes. Elementa verò sunt quidem corruptibilia secundum partes, sed incorruptibilia secundum totum. Homines verò corrumpuntur, & secundum totum, & secundum partes: sed hoc est ex parte materia, non ex parte forma, scilicet anima rationalis, qua post corruptionem hominis remanet incorrupta. Animalia verò, & planta, & mineralia, & omnia corpora mixta corrumpuntur, & secundum totum, & secundum partem, & ex parte materia, qua formam amittit, & ex parte forma, qua actu non manet: & sic nullo modo habet ordinem ad incorruptionem. Unde in illa innovatione non manebunt, sed sola ea, qua dicta sunt. Ita S. Th. quibus nihil addo, quia clara sunt.

III. Dices tamen primò. Elementis non debet aliquid subtrahi, quod ad ornatum eorum pertinet, sed animalia, & plantæ pertinent ad ornatum elementorum. Imo ad ornatum, & perfectionem universi; ergo cùm in illa innovatione nihil imperfectum sit remansurum, credendum est, quòd animalia, plantæ, mineralia remanebunt.

Secundò. Sicut elementa homini servierunt, ita etiam animalia, plantæ mineralia, & mixta: sed elementa ob prædictum ministerium glorificabuntur; ergo & animalia, plantæ, & corporalia, & mixta.

IV. Ad primum. Respondet S. Th. dicto *art.* 5. *ad* 1. quod plantæ, & animalia, & mixta *sunt ad ornatum elementorum in statu actionis, & passionis. Sed hic status in elementis non remanebit. Unde nec animalia, nec plantas remanere oportet* — Similiter ibi ad 3. dicit. Quòd sicut perfectio hominis alia est naturæ conditę, alia naturæ glorificatæ: *Ita etiam perfectio universi est duplex: una secundum statum hujusmodi mutabilitatis: altera secundum statum futura novitatis. Plantę autem, & animalia sunt de perfectione ejus secundum statum istum, non autem secundum statum novitatis illius, cùm ordinem ad eam non habeant.* Vide S. Th. *q.* 5. *de potentia a.* 9.

V. Ad secundum. Respondet idem S. Th. ibidem, *ad* 2. neg. conf. Nam *nec animalia, nec planta, nec aliqua alia corpora in ministrando homini aliquid meruerunt, cùm libertate arbitrii careant: sed pro tanto dicuntur quædam corpora remunerari, quia homo hoc meruit, ut illa innovarentur, qua ad innovationem ordinem habent. Planta autem, & animalia non habent ordinem ad innovationem incorruptionis, ut prædictum est: unde ex hoc homo non meruit, ut innovarentur; quia nullus potest alteri mereri, nisi id, cujus est capax, nec etiam ipse sibi ipsi. Unde etiam dato, quòd animalia bruta mererentur in ministerio hominis, non tamen essent innovanda.*

§. II.

An Mundus innovatus habebit habitatores.

VI. Quæsito huic viam aperit opinio non paucorum, quæ etiam familiaris est apud vulgares personas, nimirùm, mundum hunc innovatum post judicium fore habitandum à pueris, qui sine baptismo decesserunt, qui tunc egredientur, è limbo, & hujus mundi perpetui incolæ erunt, super faciem terræ spatiabuntur, & adspectu Cœli, & claritatis ejus fruentur. Alioquin supervacua tunc videbuntur elementa permansura, nisi aliqui creatura, ceu domicilio, mundo utatur. Hinc tamen opinionem minus probabilem existimavi, *Tom.* 6. *in* 1. *p. q.* 10. *de effectibus pecc. Origin. Dub.* 3. §. 6. unde ibi

ibi dicta huc sunt revocanda. Verùm quia inter cæteros Siuri in sua Theologia de Novissimis, *Tract. 4. de Limbo puerorum, c. 1. à num. 7.* opinioni affirmativæ subscribit, plures Doctores pro ea referens; Aliqua hic addere existimo in opinionis negativæ confirmationem, cui ut supra adhæsi, & adhuc adhæreo. In illa tenenda adhuc me movent.

VII. Primò. Auctoritas S. Augustini, qui ut ibi dixi, duo tantum loca perpetua contra Pelagium admittit, & rejicit locum tertium, qui tamen admittendus erit, si dicatur, hunc mundum fore post judicium perpetuam sedem puerorum, qui sine baptismo decesserunt. Unde, *lib. de peccato origin. c. 21.* Improbans Pelagii dictum: *Sine baptismo parvuli morientes, quò non eant, scio, quo eant nescio*, ait, *idest, non ire in Regnum Cœlorum, sciò, quò verò eant, ideo se nescire dicebat, aut dicit, quia dicere non audebat, in mortem illos ire perpetuam, sed in locum medium.* Et lib. 1. oper. imperf. contra Julianum, cap. 50. eum sic arguit, *Lege nobis præter regnum bonis, & supplicium malis, quem tertium locum præparaverit, & promiserit non regeneratis innocentibus tuis?* Ad hoc autem non provocasset Julianum, si credidisset, hunc tertium locum dari, & hunc finaliter fore mundum istum innovatum. Quod confirmat Gelasius 1. *Epist.* 3. his verbis: *Nec ausus est aliquis dicere, parvulum sine hoc sacramento salutari ad æternam vitam posse perduci. Sine autem illâ vitâ in perpetua futurum morte non dubium est.*

VIII. Deinde innovatio mundi post judicium in gratiam electorum fiet (ut omnes fatentur) nimirùm, ut in illa claritate videant manifesta divinitatis indicia, & sensus visus eorum etiam in hac parte fruatur, ac delectetur, & eorum beatitudo augeatur. Non ergo hæc innovatio claritatis erit præparata, ut sit perpetua habitatio puerorum perpetuæ damnationi addictorum, ac proinde incapaces cujuscumque beatitudinis ac donorum, quæ Deus electis amicis suis præparavit. Unde multò minus assentior illis, qui volunt tales pueros scientia naturali infusa donandos. Quo enim fundamento asseri potest, Deum tali gratia ornaturum, quos tanquam reos voluit exulare in perpetuum à regno suo?

IX. Accedit, quòd cùm etiam in sententia adversariorum, ut dictum est, terra futura sit sine montibus, & collibus in omni sui parte, ac proinde aquis cooperta, ut ab initio fuit, quomodo in ea habitare possent corpora puerorum gravia, & omni dote agilitatis carentia, nisi dicatur fore sicut pisces perpetuò natantes? — Neque valet dicere, quòd terra manebit sicut modò multis in locis habitationi puerorum idonea — Nam quomodo hoc fiet, si ut ipsi fatentur, non erunt amplius montes, sed terra in sui parte plana, & aquis circumdata? An Deus faciet stare aquas ingenti, ac perpetuo miraculo, ut olim fecit stare aquas maris, ut transitum præberent populo Israelitico? Aquis ergo post judicium non erit terminus, sed undequaque supra terram circumvolventur dicente Job. cap. 26. v. 10. *Terminum circumdedit aquis, donec finiantur lux, & tenebræ.*

X. Neque movere debet, aut scrupulum facere, quomodo tot milliones corporum puerorum in loco limbi concludi perpetuò possint. Nam quis unquam meritus fuit vastitatem illius loci? Præterea multò major erit numerus corporum damnatorum, quæ tamen omnia in carcere inferni perpetuò reclusa manebunt.

XI. Neque scrupulum facere potest, quòd pueri illi in perpetuis tenebris sint futuri. — Nam primò hoc scrupulo non tenetur S. Augustinus, qui, *l. 1. de pecc. meritis, c. 27.* dicit: *Ab hac ergo salute, & lumine alieni sunt parvuli, & in perditione, ac tenebris remanebunt, nisi per adoptionem* popu-

Populo Dei fuerint sociati — Deinde cùm non sit improbabile, ut supra dixi ex S. Th. *a. 4. ad 3. q. 91. Suppl.* totam terram fore in visceribus etiam glorificatam per claritatem, poterit etiam lux penetrare, & locum limbi aliqualiter illuminare. Hoc probabilius reputo, quia ex Scriptura, & Patribus nihil colligo, quod me moveat ad asserendum contrarium. Quid autem futurum sit Deus tunc manifestabit.

QUÆSTIO VI.

De Statu Beatorum post Judicium.

PLura de hoc disputanda occurrerent. Nimirùm de essentia beatitudinis, de ejus objecto, de dotibus corporum Beatorum, & aliis. Sed quia de his actum est, *Tom. 2. in 1. p. Tract. de Visione Dei*, & *Tomo 2. in 1. 2. Tractatu de Beatitudine*, ideo ad ibi dicta Lectorem remitto, aliqua pro complemento adjungens.

DUBIUM I.

An Locus Beatorum sit Cœlum Empyreum?

§. I.

Variæ Erroneæ Opiniones.

I. ALmaricus natione Gallus *sæculo* 13. ineunte, inter alias hæreses, hanc spargere cœpit, nullum esse determinatum locum, in quo, vel beati felicitate fruantur, vel damnati, & impii pœnis crucientur. Sed eos qui in se Dei cognitionem habent, habere quoque in se paradisum: eos vero, qui lethali peccato infecti sunt, in se habere infernum, tanquam dentem putridum in ore. Ita ex Prateolo verbo *Almaricus.*

II. Gentiles Philosophi, & Poetæ locum corporeum beatis post hanc vitam designabant; sed hunc terrestrem, non cœlestem. Fingebant enim quosdam campos, quos *Elysios* vocabant, in quibus cum omni deliciarum affluentia homines post mortem beatam vitam ducerent. Et hæc erat communis eorum opinio. Unde Tertullianus *in Apologet. c. 47.* ait, *Elysii campi fidem occupaverunt*. Hos Virgilius, *l. 6.* Æneidos apud inferos collocabat. Homerus vero in ea extrema Hispaniæ regione, ubi Zephyri continuò spirant. Quidam tamen existimabant, homines ad Elysios semel deductos ad mortalem vitam iterum reverti, quos arguit S. August. *l. 10. de Civit. Dei, c. 30.* Nam vita beata non est quæ potest adhuc esse misera: *Non enim* (inquit) *beata erit, nisi secura. Ut autem secura sit, falsò putabit semper se beatam fore, quando aliquando erit & misera.*

III. Mahometes verò in suo Alcorano fingit suos sectatores post hanc vitam transferendos esse in paradisum quemdam, ubi omni voluptate læti, ac beati vivant voluptates verò, ut homines animales, & carnales faciliùs alliciat, carnales futuras esse dicit, nimirum, pulcherrimas mulieres, fructus suavissimos, aquas limpidissimas, lectos sericos, vestes pretiosissimas, aliaque ad sensuum oblectamenta conducentia. Hunc tamen paradisum velut indignum creaturâ rationali, vel Mahometanorum aliqui agnovere: Inter quos Averroes, quamvis secta Mahometanus ingenue fatetur, meliùs de beatitudine sensisse Aristotelem, qui hominis felicitatem posuit in excellentissima operatione, nempe, in contemplatione Dei. Unde de paradiso Mahometis loquens Guillelmus Parisiensis, lib. de legibus, c. 19. *Quid est* (inquit) *paradisus iste, nisi taberna indefessæ ingurgitationis, & perpetuæ turpitudinis prostibulum? ... Manifestum est, quod paradisus iste, nisi volutabrum porcorum, & quod vociferatio ipsius, pecudum est, non hominum.*

IV.

Digitized by Google

IV. Constans tamen, & certa Christianorum sententia est, locum, in quo beati perpetua felicitate fruentur, fore cęlestem. Ita enim promisit Christus, Matth. 5. v. 12. *Merces vestra copiosa est in Cælis*, Matth. 6. v. 20. *Thesaurizate vobis Thesauros in Cęlo*, & passim eum vocat *Regnum Cęlorum* ut sciamus eum esse Regnum Cœleste, non terrenum, in Cœlis fundatum, non in terris. Sed cùm plures distinguantur Cœli, ideo dubitatum apud aliquos fuit, quodnam ex istis futurum sit beatorum locus, & sedes, an Cœlum ethereum, an aereum, an lunarem globum, an verò supremum Cęlum dictum Empyreum.

§. II.

Resolvitur Dubium.

V. Dico. Locus proprius Beatorum est supremum Cœlum quod vocatur Empyreum à voce gręca *pos* idest *ignis*: Unde *Cęlum Empyreum* idem est, ac *Cęlum ignitum* non ab ardore, sed à summo splendore. Hujus Cœli existentia, ut dicit S. Th. 1. *p. q. 66. a.* 3. antiquis videtur fuisse ignota, & per auctoritatem Basilii, Bedæ, & Strabi solum inducta, qui in hoc quod sit locus Beatorum conveniunt, in modo tamen eum ponendi, & explicandi differunt. Imo Augustinus, *l. 10. de Civit. Dei, c. 9. & 27.* licet Cœlum Empyreum admiserit, non tamen admisit, quale modò admittitur, maximè quod sit prorsus immobile.

VI. Cœlum Empyreum fuisse ab initio mundi à Deo creatum probat S. Th. loco citato ex conditione gloriæ, sic. *Expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria scilicet spiritualis, & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis, sed etiam in toto mundo innovando. Incboata est autem spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorum, quorum æqualitas sanctis promittitur. Unde conveniens fuit, ut etiam à principio corporalis gloria inchoaretur in aliquo corpore, quod etiam à principio fuerit absque servitute corruptionis, & mutabilitatis, totaliter lucidum: sicut tota creatura corporalis expectatur per resurrectionem futura. Et ideo illud Cœlum dicitur Empyreum, idest, igneum non ab ardore, sed à splendore.*

VII. Hoc autem Cęlum esse corporeum ostendit idem S. Th. *in 2. dist. 2. q. 1. a. 1.* his verbis: *Cœlum Empyreum ratione investigari non potest, quia quidquid de Cœlis cognoscimus hoc est, aut per visum, aut per motum: Cœlum autem Empyreum nec motui subjacet, nec visui, ut in littera dicitur, sed per auctoritatem est habitum, & est corpus, quod principaliter ordinatum est, ut sit habitatio Beatorum, & hoc magis propter homines, quorum etiam corpora glorificabuntur, quibus locus debetur, quàm propter Angelos, qui loco non indigent. Et quia illa gloria excedit investigationem humanam ideo etiam, & Cœlum Empyreum.*

VIII. Cœlum Empyreum videtur indicatum in Scripturis, *Psalm.* 148. *v.* 4. sub nomine *Cœli Cęlorum*, quo exprimitur Cœlum supremum, & excellentissimum, sicut cùm dicitur *Canticum Canticorum*, *Rex Regum &c.* Similiter cùm Paulus *ad Ephes.* 4. *v.* 10. de Christo dicit, *Qui ascendit super omnes Cœlos*, & ad Hebr. 7. v. 26. *Excelsior Cœlis factus* significatur, Christum ascendisse ad Cœlum aliis Cœlis excelsius. Rectè etiam dici potest, quòd illud tertium Cœlum, ad quod raptus fuit Paulus, sit Empyreum: Ita ut primò Cęlum sit aereum (nam aves, quæ per aerem volitant sæpè in Scripturis *volucres Cœli* dicuntur) secundum sydereum, undecim orbibus constans, & tertium Empyreum. Hinc S. Th. 2. 2. q. 175. a. 3. *ad* 4. ait: *Tertium Cœlum dicitur Cœlum Empyreum, quod dicitur tertium respectu Cœli aerei, & Cœli sydrei, vel potius respectu Cœli syderei, & respectu Cœli aquei seu crystallini.* Hinc licèt in Scripturis

turis non legatur hæc vox *Cœlum Empyreum* legitur tamen res significata per illam.

IX. Quia verò diximus, Cœlum diei Empyreum, ideſt igneum, ſeu ignitum, non ab ardore, ſed à ſplendore, oportet dicere etiam, quòd ſit maximè lucidum. Quod probat S. Th. in 2. diſt. 2. q. 1. 2. 2. *Quia cùm omnes res determinentur à fine, oportet conditiones Cœli Empyrei accipere ſecundum quod convenit ſtatui bonorum, propter quos factum eſt, & quia illi ſunt in plena participatione æternæ lucis, & quietis, & æternitatis, ideo decet Cœlum Empyreum, eſſe lucidum, immobile, & incorruptibile.*

X. Sed hic occurrit difficultas. Nam ſi Cœlum Empyreum eſſet lucidum, imo lucidiſſimum fieret primò illud debuiſſe illuminare abyſſum in mundi creatione, contra illud Geneſ. 1. v. 2. *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Secundò. Si Cœlum Empyreum eſſet maximè lucidum, deberet videri à nobis, ſicut videmus Solem, Lunam &c. quod tamen eſt contra experientiam.

XI. Huic difficultati variè reſpondetur. S. Th. 1. *p. q. 66. a.* 3. *ad* 4. dicit lucem Empyrei ideo hæc inferiora non illuminare, nec à nobis videri: Quia *habet lucem Cœlum Empyreum non condenſatam, ut radios emittat, ſicut corpus ſolis, ſed magis ſubtilem, vel habet claritatem gloriæ, quæ non eſt conformis cum claritate naturali.* Alii tamen facilius reſpondent, quòd cùm Cœlum Empyreum non ſit factum propter hæc inferiora, ſed ut unicè ſit ſedes Beatorum; ideo ſicut interior tabernaculi pars, quæ erat Sancta Sanctorum velo quodam dividebatur, & occultabatur, ne à populo videri poſſet: ita Empyreum ea ſuperficie, qua reſpicit firmamentum, quadam quaſi cortina tegi, & occultari, ne ab hominibus mortalibus videri poſſit, & hac ratione neque à Cœlo Empyreo illuminata fuit abyſſus in principio mundi.

§. III.

An Cœlum Empyreum moveatur, & influat.

XII. Cœlum Empyreum eſſe immobile, & in perpetua quiete manere, conſentiunt omnes. Tùm quia ſpecialiter dicitur ſedes Dei, Pſ. 10. v. 5. *Dominus in Cœlo ſedes ejus.* Et act. 7. v. 49. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum.* Sedes autem Dei, qui totius mutabilitatis expers eſt, debet eſſe immobilis. Tùm quia ſedes eſt Beatorum, qui in ſtatu perpetuæ quietis manſuri ſunt. — Præterea Deus creavit Cœlum Empyreum, ut eſſet Beatorum domus, & Civitas: Civitati autem, & domui congruit non moveri, ſed ſtare fixas. Unde, *Apoc.* 21. *v.* 16. dicitur: *Civitas in quadro poſita:* corpus autem quadratum fixum manet — Rurſus ſi moveretur Empyreum, vel deberent quoque ad ejus motum moveri, & circumferri Beati, vel deberent immoti ad inſtar avium in aere pendentes manere: neutrum autem congruit. — Addo quòd in tantum Cœlum modo movetur, quia hoc congruit hominum in hac mortali vita degentium conſervationi: cæterùm hominibus jam glorificatis, motus Cœlorum prorſus ceſſabit, ut diximus. Sed Cœlum Empyreum ad hoc præcisè factum eſt, ut ſit hominis jam glorificati habitatio; ergo non movetur. Benè igitur concludit Cauſinus, l. 4. de domo Dei, c. 3. *Nihil enim opus habet domus immortalium mutare ſitum, neque propter ſe, quæ inconcuſſo tenore ſtat, neque propter reliquos mundi orbes, cum quibus nihil habet commune. Denique ſi hæc Civitas non eget Sole, neque Luna, quomodo indigebit motu? Et ſi tota ad quietem condita eſt, quis credat velociſſima omnium rapiditate per æternitatem currere?*

XIII. Neque dicas. Quòd cùm Cœlum

lum Empyreum, & primum mobile sint contigua pœnes superficiem convexam illius, & convexam istius, primum mobile movebit, & fero motu secum rapiet Empyreum, sicut & alios Cœlos inferiores, sicut rota, quæ in gyrum acta non solùm movet corpora inferiora, sed & superiora — Nam neganda est sequela. Dato quippe primo mobili, suo quamvis velocissimo motu nec rapit inferiores orbes, nec Cœlum Empyreum superius. Quia tunc solum unum corpus suo motu rapit aliud sibi contiguum, quando supra illud gravitat, vel conatur è loco exturbare, ut patet in exemplo rotæ. Cùm ergo nec Empyreum gravitet supra primum mobile, nec suo pondere deorsum feratur ad occupandum locum illius, nec mobile primum levitet, nec levitate sua sursùm feratur ad occupandum locum Empyrei, non est ratio, ut primum mobile quantumvis contiguum Empyreo, valeat illud suo motu rapere, aut circumducere.

XIV. An verò Cœlum Empyreum sua activitate aliquid influat in hæc inferiora, & sublunaria hujus mundi corpora, dubium est. Et ipse S. Th. in hoc anceps initio fuit. Nam *in 2. dist. 2. q. 1. art. 3.* apertè negativam partem tenet. Quia inquit nullum corpus habere potest influentiam in aliud, nisi per motum naturaliter loquendo, Cœlum autem Empyreum, ut diximus, est prorsus immobile. Eamdem opinionem indicat, *1. p. q. 66. a. 3. ad 2.* quamvis oppositam affirmativam reputet probabiliorem, ait enim: *Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est, quod Cœlum Empyreum secundum quosdam, cùm sit ordinatum ad statum gloriæ, non habet influentiam in inferiora corpora, quæ sunt sub alio ordine, utpote ordinata ad naturalem rerum decursum — Probabiliùs tamen videtur dicendum, quòd sicut supremi Angeli, qui assistunt habent influentiam super medios, & ultimos, qui mittuntur, quamvis ipsi non mittantur secundum Dionysium* (c. 8. Cœlest. Hierar.) *Ita Cœlum Empyreum habet influentiam super corpora, quæ moventur, quamvis ipsum non moveatur. Et propter hoc potest dici, quod influit in primum Cœlum quod movetur, non aliquid transiens, & adveniens per motum, sed aliquid fixum, & stabile, puta, virtutem continendi, & causandi, vel aliquid hujusmodi ad dignitatem pertinens.*

XV. Et huic opinioni se tandem adhæsisse ostendit *quolib. 6. art.* 19. ubi hanc quæstionem agitans: *Quidam* (inquit) *ponunt, Cœlum Empyreum non habere influentiam in reliqua corpora, quia non est institutum ad effectus naturales, sed ad hoc quod sit locus Beatorum. Et hoc quidem mihi aliquando visum est: sed diligentiùs consideranti magis videtur dicendum, quod influat in corpora inferiorum.* Et rationem dat: *Quia totum universum est unum unitate ordinis, ut patet per Philosophum 12. Metaph.* (c. 52.) *Hæc autem unitas ordinis attenditur, secundum quod quodam ordine reguntur corporalia per spiritualia, & inferiora corpora per superiora, ut Augustinus dicit in 3. de Trinit. Unde si Cœlum Empyreum non influeret in corpora inferiora, Cœlum Empyreum non contineretur sub unitate universi, quod est inconveniens. Videtur autem proprius effectus ejus esse perpetuitas, & permansio in inferioribus corporibus.*

Hanc ergo opinionem, quæ asserit Cœlum Empyreum influere in hæc inferiora soliditatem, ac permanentiam sine motu tamen, & præcipuè in Cœlos inferiores, propter rationes à S. Thoma allatas ceu veriorem amplector. Plura alia de Cœlo Empyreo disputant aliqui, à quibus abstineo, quia nihil certi statui potest ab homine in terris degente.

DUBIUM II.

De modo, quo Beati se habebunt erga Damnatos.

§. I.

An videbunt eorum pœnas.

I. AFfirmativè respondet S. Tho. q. 94. Supplem. a. 1. Quia *à Beatis nihil subtrahi debet, quod ad perfectionem beatitudinis eorum pertineat. Unumquodque autem ex comparatione contrarii magis cognoscitur: quia contraria juxta se posita magis elucescunt. Et ideo ut beatitudo Sanctorum eis magis complaceat, & de ea uberiores gratias Deo agant, datur eis, ut pœnas impiorum perfectè videant.*

Hoc idem docent Patres in illa verba Isaiæ 66. v. 24. *Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me.* Ubi Hieronymus ait: *Egrediantur autem non loco, sed intelligentiâ* S. Augustinus, l. 20. de Civit. Dei, cap. 22. *Sed quomodo* (inquit) *egredientur boni ad videndas pœnas malorum? Numquid corporis motu beatas illas relicturi sunt sedes, & ad loca pœnalia perrecturi, ut malorum tormenta conspiciant præsentia corporali? Absit. Sed egredientur per scientiam. Hoc enim verbo significatum est, eos, qui cruciabuntur, extra futuros. Propter quod & Dominus ea loca tenebras exteriores vocat... ne illuc mali putentur ingredi, ut sciantur, sed ad illos potiùs velut egredi scientiâ, qua illos cognituri sunt, benè: quia id, quod extra est, cogniturí sunt.*

II. S. Gregorius autem, *Homil.* 40. *in Evang.* postquam dixit nec beatos transire posse ad damnatos, nec damnatos ad beatos subjungit: *Justi verò in tormentis semper intuentur injustos, ut hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt, quod misericorditer evaserunt: tantò que majores ereptori suo gratias referunt, quantò vident in aliis, quod ipsi perpeti, si essent relicti, potuerunt. Nec illam tanta beatitudinis claritatem apud justorum animum fuscat spectata pœna reproborum, quia ubi jam compassio miseriæ non erit, minuere procul dubio beatorum letitiam non valebit. Quid autem mirum, si dum justi injustorum tormenta conspiciunt, hoc eis veniat in obsequium gaudiorum, quando & in pictura niger color substernitur, ut albus, vel rubeus clariùs videatur?* Et hoc est quod supra dicebat S. Th. quod *unumquodque ex comparatione contrarii magis cognoscitur.*

III. Ex hoc igitur Gregorii discursu colligitur, quòd ex visione pœnarum, quas damnati patiuntur, beatorum gloria non offuscabitur, nec beatitudo minuetur; imo gaudium augebitur, & Deo majores gratias referent, quòd tanta mala misericorditer evaserint, cùm ex comparatione mali crescat cognitio boni, sicut ex comparatione nigri crescit visio albi.

Neque dicas, quòd sicut pulchritudo visibilis perficit visum: ita visibilis turpitudo imperficit visionem: in Beatis autem nulla imperfectio esse potest. — Nam respondet S. Th. citato, a. 1. ad 2. *Quamvis pulchritudo visibilis ad perfectionem faciat visionis, visibilis tamen turpitudo sine visionis imperfectione esse potest. Species enim rerum in anima, per quas contraria cognoscuntur, non sunt contraria. Unde etiam Deus, qui perfectissimam cognitionem habet, omnia pulchra, & turpia videt.*

IV. An verò Beati post resurrectionem videre poterint pœnas damnatorum, etiam oculo corporali, probabilis est sententia affirmativa. Cui favet, quòd propter acumen visus, & propter auctam corporibus tùm cœlestibus, tùm elementaribus claritatem beati videre poterunt à remotis. Ut enim docet S. Th. q. 82. Suppl. art. 4. ad 6. *Quantò sensus est perfectior, tantò ex minori immutatione facta potest objectum suum percipere. Quantò autem sub minori angulo visus à visibili immuta-*

mutatur, tantò minor immutatio est. Et inde est, quod visus fortior magis à remotis aliquid videre potest, quàm visus debilior, quia quantò à remotiori videtur, sub minori angulo videtur. Et quia visus corporis gloriosi erit perfectissimus, ex parvissima immutatione poterit videre, unde sub angulo multò minori, videre poterit, quàm modò possit, & per consequens multò magis à remotis.

Existimo tamen, quòd Beati videre poterint etiam oculo corporali pœnas damnatorum in inferno existentium, supposita opinione, quam probabilem admittit S. Th. *q.* 91. *Suppl. a.* 4. *ad* 3. nempe, quod in mundi innovatione glorificanda sit terra per claritatem etiam usque ad locum inferni. Verùm supposita alia opinione, quæ forte probabilior est, terræ claritatem ad locum inferni non esse extendendam, non video, quo modo oculus corporalis etiam beatorum possit corpora damnatorum eorumque pœnas intueri hoc impediente opacitate terræ.

§. II.

An compatiantur Damnatorum pœnis.

V. Respondet S. Th. *q.* 94. *Suppl. a.* 2. negativè. Quia compassio, seu misericordia secundum electionem rationis, quæ sola in beatis esse potest, nascitur ex eo quòd aliquis vult malum alterius repelli, unde in illis, quæ secundum rationem repelli non volumus, compassionem non habemus: sed beati non possunt secundum rationem velle translationem damnatorum, & liberationem à pœnis, & statu miseriæ, cùm sciant, eos à divina justitia esse æternaliter pœnis, ac miseriis addictos; aliàs aliquid vellent contra ordinem divinæ justitiæ, ac proinde non secundum electionem rectam; ergo &c.

Quia autem peccatores, quamdiu sunt in hoc mundo, in tali statu sunt, quòd sine præjudicio divinæ justitiæ possunt in beatitudinem transferri de statu miseriæ, & peccati, ideo compassio ad eos secundum electionem rectam locum habet. Et hoc modo Deus, Angeli, & Beati eis compati dicuntur eorum salutem volendo. Si tamen compassio sumatur, ut dicit dolorem, vel tristitiam de malo alterius, quo pacto compassio propriè dicitur, hæc neque circa peccatores qui in mundo sunt adest in Deo, aut Beatis, quia ex peccatis, quæ hìc committuntur, nullum dolorem, aut tristitiam sentiunt, aut aliquod propriæ felicitatis detrimentum, ut malè sensit Origenes, *l.* 7. *in Levitic.* Unde Deo, Beatis, & etiam Christo in Cœlo regnanti non nisi impropria compassio erga nos attribuitur; *Deus ergo dicitur esse misericors* (inquit S. Th. citatus ad 1.) *in quantum subvenit illis, quos secundum ordinem sapientiæ, & justitiæ suæ convenit à miseria liberari.*

VI. Beatos non compati damnatorum pœnis eadem ratione ostendit Sanctus Gregorius, *Homil* 40. *in Evang.* nimirùm: *Quia justorum animæ quamvis in sua natura bonitate misericordiam habeant, jam tunc auctoris sui justitiæ coniunctæ tantâ rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moveantur. Ipsi quippe judici concordant, cui inhærent, & eis quos eripere non possunt, nec ex misericordia condescendunt, quia tantum illos tunc à se videbunt extraneos, quantum ab eo quem diligunt, auctore suo, conspiciunt esse repulsos.*

VII. Sed dices. Compassio ex caritate procedit: Sed in Beatis est perfectissima caritas; ergo maximè miseriis damnatorum compatiuntur. — Respondet S. Th. ibidem ad 1. *Quod caritas tunc est compassionis principium, quando possumus ex caritate velle remotionem miseriæ alicujus: sed Sancti ex caritate hoc velle non possunt de damnatis, cùm divinæ justitiæ repugnet.*

VIII. Quæres, an Beati gaudeant de pœnis Damnatorum.

Respondet S. Th. citata, *q. 94. a. 3.* Non quidem per se, quatenus pœnæ illæ sunt afflictivæ, & malum damnatorum; sed per accidens, & ratione alicujus adjuncti, *considerando scilicet in eis divina justitia ordinem, & suam liberationem, de qua gaudebunt. Et sic divina justitia, & sua liberatio erunt per se causa gaudii Beatorum, sed pœna damnatorum, per accidens.*

IX. In hoc sensu iis, qui à pœna peccati originalis sunt liberati (*in Ps. 57.*) Augustinus ait: *Agnoscite ergo istam pœnam, & gaudete vos non esse in hac pœna omnes qui proficitis, & amatis veritatem.... Omnes tales, qui estis, videte pœnas eorum qui tales non sunt, & gaudete... Ergo istam pœnam quando videtis, gaudete, quia in illa non estis. Propterea dicit Scriptura,* Lætabitur justus cùm viderit vindictam.

Quapropter, ut dicit S. Thom. hoc *art. 3. ad 1.* tale gaudium non pertinet ad odium. Nam *lætari quidem de malo alterius, in quantum hujusmodi, pertinet ad odium, non autem lætari de malo alterius ratione alicujus adjuncti. Sic autem aliquis de malo proprio quandoque lætatur: Sicut cum quis gaudet de propriis afflictionibus, secundum quod prosunt ei ad meritum vitæ Jacobi 1.* Omne gaudium existimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis.

Et hoc modo ut supra ex Augustino dicebamus potest etiam homo viator lætari de malo, & pœna alterius, vel quia eam ipse non habet, vel propter bonum quod ex tali pœna consequitur. Advertit tamen S. Th. citato loco *ad 3.* Quod *alia ratio est de viatore, & de comprehensore. Quia in viatore passiones frequenter insurgunt sine judicio rationis: & tamen tales passiones interdum sunt laudabiles, secundum quod bonam dispositionem mentis indicant, sicut patet de verecundia, & misericordia, & pœnitentia de malo. Sed in comprehensoribus non potest esse passio, nisi judicium rationis consequens.*

Tractat S. Thomas, *quæstione 95. Supplem. de Dotibus Beatorum*, & *q. 96. de Aureolis*. Sed quia de his egimus, *Tom. 1. in 1. 2. Qu. 1. de Beatitudine, Dub. 9. & 10.* ideo illuc studiosum remitto.

QUÆSTIO VII.

De Loco, & Statu Damnatorum.

A Statu summæ felicitatis ad statum summæ miseriæ qualis erit status Damnatorum gradum facimus, hìc ante oculos ponemus primo horrorem Loci, deinde pœnarum acerbitatem, ut quisque eorum formidine perculsus, sic vitam suam instituat, ut miserante Deo ea finaliter evadat. Non agemus de æternitate pœnarum inferni, cùm de hac actum sit, *Tom. 5. in 1. p. Tract. de Angelis q. 9. de pœna peccati Angelorum, Dub. 5.* Nihilominus aliqua secundum quod ibi promisimus etiam de hoc subjiciemus.

DUBIUM I.

An sit Infernus, ubi sit, & quando conditus?

§. I.

Errores circa existentiam Inferni.

I. INfernum esse merum commentum excogitatum ad deterrendos à facinoribus homines flagitiosos, senserunt aliqui Gentiles, ut meminit Cicero, *lib. 1. de natura Deorum.* cui subscribit Seneca, *Traged. 6. metro 5.* Plinius, *l. 2. Hist. 65* Quem errorem mundo planè coævum facit Paraphrastes Chaldæus Hierosolymitanus, *ad cap. 4. Gen. num. 8.* ubi inducit Cainum invidia in fratrem suum Abel accensum, ita loquentem: *Non est judicium, nec Judex, nec seculum*

Digitized by Google

tulum aliud : nec merces bona pro justis, nec pœna pro impiis, nec Dei misericordia creatus est mundus, neque ejus miseratione mundus gubernatur, eo quod recepta sit oblatio tua cum beneplacito. In hunc errorem iverunt Athei, Libertini, & Albigenses, qui putantes animas cum corpore simul interire, nec unquam redire, irrident, ne dum purgatorium, sed infernum esse post hanc vitam.

Seleuciani, & Hermiani anno 380. Valentis Imperatoris, & Damasi Rom. Pont. temporibus asserebant, mundum istum infernum esse, & nullum aliud superesse. De his locutum fuisse censeo S. Augustinum, *l. 12. de Genes. ad Litt. c. 32.* cùm ait: *Nec audiendi sunt, qui affirmant, inferos in hac vita explicari nec esse post mortem. Viderint enim quemadmodum poetica figmenta interpretentur; nos ab auctoritate divinarum Scripturarum, quibus solis de hac re fides habenda est, recedere non debemus. Quamquam possimus ostendere, illorum quoque sapientes de inferorum substantia minime dubitasse, qua post hanc vitam excipit animas mortuorum.* Hunc errorem ex Recentioribus Hereticis excitarunt Almaricus, qui posuit unumquemque habere in se, vel paradisum si habeat cognitionem Dei, vel infernum si habeat conscientiam peccati lethalis. Idem sensit Hermannus Rissuich Batavus, qui nullum post hanc vitam esse infernum dicebat, ac proinde nostros irridebat, qui illum esse existimarunt, sed iste damnatus, ac vivus exustus, Inferni primitias in recessu ab hac vita expertus est, & in infernum æternum transivit.

§. II.

Catholica Veritas.

II. DIco. Catholica fides est, dari infernum, in quo impii post hanc vitam acerbissimis suppliciis puniuntur. Hoc enim utriusque Testamenti Scriptura docet. Veteris quidem. Nam, *Num. 16. v. 33.* de Dathan, & Abiron dicitur: *Descenderuntque vivi in infernum.* Job. 21. v. 13. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Psalm. 48. v. 15. *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos.* Psal. 93. v. 17. *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulominus habitasset in inferno anima mea.* — Novi autem fœderis clariora sunt testimonia, Matth. 25. v. 41. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus.* Lucæ 16. v. 22. *Mortuus est dives, & sepultus est in inferno.* Matth. 18. v. 9. *Bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* 2. Petri 2. v. 4. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos &c.* Et Ep. Judæ v. 6. *Angelos verò qui non servaverunt suum Principatum, sed dereliquerunt suum domicilium in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit.* Quod de Angelis peccantibus dicitur, justitia exigit, ut de hominibus in peccato morientibus etiam dicatur.

III. Hanc veritatem vel ipsi Gentilium sapientes confessi sunt. Unde S. August. supra citatus, lib. 12. de Gen. ad litt. cap. 33. *Nos* (inquit) *ab auctoritate divinarum Scripturarum, quibus solis de hac re fides habenda est, recedere non debemus. Quamquam possimus ostendere, illorum quoque sapientes de inferorum substantia minimè dubitasse, qua post hanc vitam excipit animas mortuorum.* Fortè enim hoc à Moyse, vel aliis de populo Judaico acceperunt, quamvis aliquibus fabulis veritatem de more involverint. Pythagoras enim censuit, centrum mundi esse locum inferorum, ibique esse carcerem Jovis, quo animæ suorum scelerum pœnas luant. Plato in Phædone, & alibi docuit, esse subtus terram tartarum ad animas puniendas, ibique ponebat quatuor flumina nempe Acherontem, Phlægetontem, Sty-

Stygium, Cocytum, ad quæ animæ deferuntur, ibique secundum criminum diversitatem, & gravitatem variè puniuntur. Ita fabulantur etiam veteres Poætæ Virgilius, Homerus, Statius, Claudianus.

IV. Pro eadem veritate stat congruentia. Nam ad sapientissimam Dei providentiam, rectissimamque justitiam pertinet, non solùm præmia statuere pro meritis, sed & pœnas pro demeritis: Ergo sicut præparavit Cœlum Empyreum, ut ibi justi post hanc vitam præmium recipiant: ita præparavit infernum, ut impii suorum scelerum pęnas luant. Ita Guillelmus Parisiensis p. 1. de Universo, c. 55. *Nulla* (inquit) *est Civitas ordinata, cui bonus Rex præsideat, & bono magistratu regatur, quæ non habeat locum exercenda justitia. Cum igitur certum sit, & omnium Philosophorum consensione firmatum, Universum, seu mundum Civitatem esse Dei Altissimi, in qua Cives sunt homines, & Angeli, hoc est, omnes, & universa substantia spirituales abstracta (exceptis dæmonibus malis, qui secundum statum malitiæ suæ, etiam locum, quem nunc habent, & quem habituri sunt, juxta fidem, & doctrinam Christianam, non Cives, sed exules reputandi sunt) Quare necesse est, hanc Civitatem, quæ Deo Altissimo Rectore, ac Rege regitur, & magistratu ab eo instituto, locum habere universalem, communem, & appropriatum exercenda divina justitia.* Et S. Gregorius, *l.* 4. *Dialog. c.* 28. ait: *Si esse Sanctorum animas in Cęlo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet, ut per omnia esse credas, & iniquorum animas in inferno; quia ex retributione æterna justitiæ, ex qua justi jam gloriantur, necesse est, per omnia, ut injusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat.* Sed hæc veritas nimis aperta est: unde superfluum est in ea statuenda ampliùs immorari.

§. III.

Ubi sit Infernus.

V. INferni nomine non designari locum aliquem, sed impium habere infernum in se sensit Almaricus, de quo supra. Esse nomen confusionis, vel perditionis videtur sentire Calvinus. Et expressius Thomas Hobbes *de Civit. Christiana*, *c.* 38. dicens; *Manifestum ergo videtur, locum reproborum non esse certum aliquem locum, in quo torquentur impii, sed nomen cujuscumque perditionis appellativum.* Sed quidquid hi Sectarii autument, inferni nomine, sicut, & Empyrei locum designari omnes Catholici sentiunt. In eo tamen determinando discordes olim fuerunt.

VI. Quidam enim inferni carcerem situm esse extra mundum existimarunt. Ita Chrysost. *Homil.* 31. *in Ep. ad Rom.* ubi de gehenna ait: *Sed quonam in loco, inquies erit? Extra mundum hunc totum, ut ego puto. Quemadmodum enim regum carceres, & metalla procul posita sunt, ita extra mundum hunc erit gehenna.* Qui tamen si solùm velit gehennam esse extra mundum istum, quem habitamus, verum dicit. At si velit, eam esse extra totum mundum à Deo conditum, sustineri non potest. Tùm quia extra totam mundi spheram loca corporea non sunt, sed pura spatia imaginaria, infernus autem locus corporeus est. Tùm quia Angeli, & homines partes hujus Mundi sunt; ergo congruum est, ut sicut boni intra hunc mundum locum habent, in quo recipiant præmium: ita mali intra mundum locum habeant, in quo pœnas luant.

VII. Alii tenent, infernum esse in nostra superficie terræ: fingunt enim sibi quandam regionem per modum magnæ insulæ intemperantissimam, molestissimam, horribilissimam, & deformissimam, quæ dicatur infernus, cui imaginationi consonare videtur id

quod

quod de extremis septemtrionis partibus, puta Norvegia dicunt aliqui, nempe ibi audiri multa dæmonia, & clamores, ac tumultus ab inhabitantibus insulas vicinas. Sed hos refellit ipsum *inferni* nomen, quod secundum Scripturam, & Patres designat locum inferum sub terra, vel intra terram situm.

VIII. Alii propterea dicunt, infernum esse quidem subtus terram, non tamen in centro, sed propè superficiem terræ, quam habitamus, quibus favere videtur, quod ex aliquibus terræ montibus, ut Æthna, ac Vesuvio, & aliis, ignis sulphureus frequenter erumpat. Sed vel ignis ille non est inferni, vel si esset, posset etiam è centro terræ prosilire. Addo, quod si hoc esset, deberet ex omnibus montibus, ac subterraneis, profundisque specubus ignis erumpere, quod tamen est falsum. Fateor tamen in hanc opinionem aliis tamen rationibus propendisse S. Th. *opusc. 11. art.* 24. de quo infra.

IX. Alii demum opinati sunt, impiorum carcerem in hoc aere caliginoso situm esse, quibus adhærere videtur Gregorius Nyssenus *in disp. de Anima, & Resurrect.* Quæ opinio fundamentum sumere videtur ex Paulo *ad Ephes. 6. v.* 12. dicente: *Non est nobis colluctatio adversùs carnem, & sanguinem; sed adversùs principes, & potestates, adversùs mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ, in Cœlestibus*: ubi cum loquatur de dæmonibus, eosque dicat habitare in aere, consequens sit, ut locus pœnæ, & infernus eorum sit in aere, cùmque idem locus paratus pro pœna Dæmonum, sit etiam locus pœnæ omnium hominum damnatorum, *Matth.* 25. *v.* 41. sit, ut locus inferni sit in aere. — Sed hoc non evincit. Nam licèt ex divina dispensatione Dæmones in hoc aere versentur ad exercitium hominum, ut ostendi *Tom. 5. in 1. q. 3. de loco Angelorum, Dub.* 1. §. 2. iste tamen non est locus permanenter pro eorum pęna destinatus.

X. Communis ergo hisce temporibus opinio est, carcerem inferni esse situm in visceribus, seu in medio ac centro terræ. Colligitur, *ex 4. ad Ephesios, v. 9.* ubi Christus dicitur descendisse *ad inferiores partes terræ*. Si ergo Limbus, & Purgatorium, ad quæ Christus descendit, sunt inferiores partes terræ, infernus, qui profundior reputatur, erit infimus, & proinde in centro terræ. Unde, *Psal.* 85. *v.* 13. vocatur *Infernus inferior*. Et Prov. 15. v. 24. *Infernus novissimus*, idest imus, & ultimus. Hujus convenientiam assignat S. Thom. in 4. dist. 44. q. 3. a. 2. quæstiune. 3. Quod *sicut est gravitas in corporibus, ita tristitia in spiritibus; & lætitia, sicut levitas. Unde sicut secundum corpus, si ponderis sui ordinem teneant, inferiora sunt omnia graviora: ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora. Et sicut conveniens locus gaudio electorum est Cœlum Empyreum: ita conveniens locus tristitiæ damnatorum est infimum terræ.* Ex quibus formo hunc discursum. Idem est in spiritibus gaudium, & tristitia, quod in corporibus levitas, & gravitas: sed corporibus ratione levitatis debetur locus superior, & ratione gravitatis locus inferior ad mensuram gravitatis eorum; ergo spiritibus qui in gaudio sunt debetur locus supremus, & sic electorum qui in summo gaudio sunt, locus est Cęlum Empyreum, spiritibus autem, qui in tristitia sunt, debetur locus inferior, & sic damnatorum qui in summa tristitia sunt, locus proprius erit infimus, nimirùm, terræ centrum. Unde, *& in 4. dist. 48. q. 2. art.* 3. *ad* 4. dicit quod post resurrectionem *non erit alicubi nox super terram, sed solùm in centro terræ, ubi erit infernus*. Et *dist. 50. q. 2. art. 1. quæstiunc.* 4. dicit quod locus inferni *Simpliciter loquendo est tenebrosus: sed tamen ex divina dispositione est ibi aliquid luminis, quantum sufficit ad videndum illa, quæ animam torquere possunt: & ad hoc satisfacit naturalis situs loci, quia in*

terræ

terræ medio, ubi infernus ponitur, non potest esse ignis, nisi faculentus, & turbidus, & quasi fumosus. Quibus S. Th. apertè asserit inferni locum esse centrum, seu medium terræ.

XI. Quia tamen hoc non est adeò certum, quin meritò dubitari possit, cùm nec à Scriptura expresfsè habeatur, nec Patres sint concordes, ut supra vidimus, & maximè quod in centro terræ ponendus sit: idcirco Sanctus Doctor alibi opinando aliter loqui visus est, & præcipuè, *Opusc. 11. art. 24.* ubi propter quasdam rationes philosophicas, videtur opinari infernum non esse in centro terræ ponendum. Hoc tamen dubitanter se dicere non assertivè ibidem testatur, & apertiùs, *Opusc. 10. art. 31.* ubi quærens *an locus inferni sit in centro, vel circa centrum terræ*, respondet. *Ad hoc dicendum videtur, quòd locus inferni sit infra terram, unde Augustinus in lib. retract. dicit:* De inferis magis dicere debuissem, quòd sub terris sint, quàm rationem reddere, cum sub terris esse dicantur: *Ubi tamen sit infernus, an circa centrum terræ, vel circa superficiem, nihil arbitror ad doctrinam fidei pertinere, & superfluum est de talibus sollicitari asserendo, vel improbando*.

XII. Ex dictis S. Thomæ verbis colligo, nec S. Augustinum voluisse esse sollicitum de loco inferni curiosius inquirendo, sed hoc solum contentum fuisse quod sit subtus terram, cum enim, *l. 12. de Genes. ad litt. c. 33.* dixisset: *Unde autem sub terris esse dicantur inferi, si corporalia loca sunt, aut unde inferi appellentur, si sub terris non sunt, meritò quæritur*: lib. 2. retract. c. 24. quasi se corrigens, dicit: *In duodecimo* (libro) *de inferis, magis mihi videor docere debuisse, quod sub terris sint, quàm rationem reddere, cur sub terris esse credantur, sive dicantur, quasi non ita sit*. Infernum tamen in inferiori partæ terræ situm esse indicat, *lib. 4. in Numeros, q. 39.* ubi ad illa verba, *c. 16. v. 33. Descenderuntque vivi in infernum*, dicit: *Notandum secundùm locum terrenum dictos esse inferos, hoc est in inferioribus terræ partibus*. Et infra: *Manifestum est, ut dixi, inferiores partes terræ inferorum vocabulo nuncupatos in comparatione hujus superioris terræ, in cujus facie vivitur, sicut in comparatione Cæli superioris, ubi Sanctorum demoratio est Angelorum, peccantes Angelos in hujus aeris detrusos caliginem Scriptura dicit tanquam carceribus inferi puniendos reservari*.

XIII. Quærunt hìc aliqui de inferni distantia à superficie terræ, ac de ejus amplitudine. De quo nihil certi affirmari potest. Et ideo ab hoc examinando, ne inutiliter tempus teram, abstineo. Quoad distantiam enim à superficie terræ ait S. Tho. Opusc. 11. c. 25. *An possit sciri distantia à superficie terræ usque ad infernum, supposito, infernum esse in centro, vel circa centrum terræ, puto sciri posse distantiam à superficie terræ usque ad centrum, non tamen usque in infernum, quia non credo ab homine sciri posse ubi sit infernus*. Neque quoad amplitudinem, quia modus, quo ibi mansuri sint damnati post resurrectionem, an in aliqua distantia unius ab altero, an per quandam commassationem unius corporis cum altero incertus est, ut ex D. Th. *in 4. dist. 50. q. 2. a. 2. quæstiunc. 4.*

§. IV.

Quando conditus sit Infernus.

XIV. Circa tempus, quo conditus fuit, & præparatus à Deo carcer iste impiorum, certum est in creatione mundi fuisse conditum, & præparatum. Dubitatur solum, qua die ex illis sex, quibus absoluta fuit rerum creatio conditus fuerit. Nam primò Hebræi apud Hugonem Cardinalem, *in cap. 30. Isaiæ v. 33.* volunt fuisse conditum secunda die creationis, quia loco citato Isaiæ, dicitur, *præparatus est ab heri Torphet*, idest gehenna, vel carcer æternus impiorum, idest,

ideft, ajunt, ab illa die, quæ primò habuit *heri*, ideft, diem præcedentem — Sed hoc non fubfiftit primò. Quia *ab heri* idem eft ac *ab initio*, ut exponit Gloffa interlinealis, & S. Tho. *in 4. dift. 47. q. 2. a. 3. quæftiunc. 3. ad 3.* Vel ut exponit S. Hieronymus in dictum locum: *Ab heri quippe, & à præterito tempore præparata eft à Rege domino* Theophet, *ideft*, lata & fpatiofa gehenna, *quæ eos æternis urat ardoribus*. — Secundò. Quia fecunda die facta fuit diftinctio Cœli fyderei ab aquis fuperioribus, & inferioribus, ubi non eft infernus, qui eft in centro terræ, ut dictum eft, vel faltem fubtus terram — Tertiò. Quia ly *ab heri* dictum in fecunda die indicat potius infernum præparatum fuiffe die prima præcedente, ficut fi hodie dicam, ab heri hoc factum eft, fignifico, die hefterna præcedente factum effe.

XV. Alii propterea, inter quos Molina *de Op. fex dierum difp. 21.* & alii, volunt, infernum fuiffe conditum tertia creationis die; eâ enim Deus ad congregandas aquas in locum unum, & erigendos montes aperuit magnas fub terra cavitates, & infuper creavit metalla, & cætera foffilia, ac proinde fulphur, ac bitumen, quibus ignis inferni pafcitur. — Sed neque hanc opinionem probo. Quia dato etiam, quod tertia die factæ fuerint cavitates terræ ad montes erigendos, & aquas recipiendas, adhuc tamen non evincitur, quod magna inferni cavitas ad recipiendos impios, & torquendos non fuerit prius facta: ficut etiam quod mineralia, & foffilia non fuerint una cum terra prima die producta, qua etiam productus fuit ignis, & proinde credere par eft productum effe pabulum ejus in vifceribus terræ.

XVI. Communior, & verior fententia eft, infernum ipfa prima die creationis conditum, ac præparatum fuiffe. Ita Hugo à S. Victore, lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 10. *Quod agebatur* (inquit) *in mundo fenfibili imago erat eorum, quæ in intelligibili agebantur: nam ficut primo die Deus divifit lucem à tenebris, ita tunc fimul Angelos à Dæmonibus, gratiam à peccato, gloriam à pœna, Cœlum ab inferis difpefcuit.* Idem fenferat S. Gregorius, *l. 15. moral. cap. 17.* (modò 29.) his verbis: *Omnipotentis juftitia futurorum præfcia ab ipfa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pœna reproborum effe femel inciperet.* Ergo ante peccatum Angelorum, & hominum in ipfa prima mundi origine præparavit Deus gehennam. Accedit Rupertus, *l. 9. de Spiritu Sancto, cap. 21.* dicens: *Antequam conftitueretur hic mundus, vel diftingueretur partibus fuis, creatus eft ignis. Cùm enim dicitur.* In principio creavit Deus Cœlum, & terram, *cum adhuc terra, five arida lateret, jam ibi erat ignis in cavernis terræ, vel filicum reconditus venis.*

XVII. Probatur etiam. Nam ficut Deus ftatim ab initio præparavit Cœlum empyreum, in quo remunerarentur merita juftorum: ita decuit ut præpararet carcerem inferni, in quo punirentur delicta impiorum. Eo vel maximè quòd, ut docet cum S. Thoma communis Theologorum fchola, peccatum Luciferi, & fociorum contigit ipfa prima mundi die paucis inftantibus poft eorum creationem. Cùmque ficut Angeli, qui fteterunt, ftatim in Cœlo empyreo gloria donati funt, ita qui ceciderunt, eadem die ftatim damnati projecti fint in abyffum æternis pœnis ibi cruciandi, confequens, ut ficut Empyreum jam præparatum erat, ita & infernus.

XVIII. Neque dicatur, quòd cùm Deus pronior fit ad miferendum, quàm ad puniendum, ftat benè, quod ante meritum præparaverit locum præmii, & quod locum pœnæ non præparaverit, nifi poft peccatum.

Nam etiamfi hoc daretur, non fequeretur intentum arguentis: Quia cùm Angeli defertores prima die creationis mundi, & fuæ, peccaverint, & fta-

& statim ad infernum damnati sint, esto post eorum peccatum conditus esset infernus, adhuc conditus esset prima die. — Verùm hoc non concedo. Nam sicut Deus est misericors ita est justus: ad justitiam autem pertinet, tam præparare locum pęnæ pro iniquis, quàm locum præmii pro justis, maxime cùm Deus utrumque præsciverit, & meritum bonorum sive Angelorum, sive hominum, & peccata amborum. Unde S. Th. *in 4. dist. 42. q. 1. a. 3. qu. 2. ad 1.* dicit: quod *Sacramentum etiam pęnitentia præparatum erat in Dei provisione ante peccatum, sed non institutione: Sicut & pęna inferni non erat ordinata ad hominis pęnam ante peccatum, sed in Dei provisione: Sed ad pęnam dęmonis, qui jam peccaverat, erat etiam actu ordinata.*

XIX. Sed instabis. Dominus, *Matth. 25. v. 34.* Electis dicit: *Possidete paratum vobis regnum à constitutione Mundi* reprobis verò *v. 41.* dicit: *Discedite .... in ignem æternum qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus:* ubi cùm non addat, quòd sit paratus *à constitutione Mundi*, indicat, à constitutione Mundi fuisse quidem paratum regnum pro electis; non tamen gehennam pro reprobis.

Respondeo tamen ex dictis, eandem esse rationem de præparatione regni à constitutione mundi, ac de præparatione gehennæ, quod etsi Christus non expresserit, indicavit tamen, dum ait, *qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus*. Cùm enim Diabolus, & Angeli ejus ab initio mundi peccaverint, debuit ab initio mundi paratus esse locus pęnarum pro ipsis, & consequenter pro hominibus, qui cum ipsis ibi puniendi dicuntur.

XX. Sed adhuc dices herbæ venenatæ non fuerunt creatæ nisi post peccatum, teste S. August. *lib. 1. de Genesi contra Manichęos, c. 13.* ergo nec Deus infernum fecit, nisi post peccatum. — Rursùs Sapientiæ 1. v. 14. *Sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra:* ergo ab initio nec erat medicamentum exterminans, seu mortiferum, nec inferorum regnum ante peccatum.

XXI. Respondetur ad 1. neg. ant. Quamvis autem S. Augustinus citato loco hoc dixerit, *lib.* tamen *3. de Gen. ad litt. c. 18.* mutavit sententiam, dicit enim illa verba, Gen. 3. v. 18. *Spinas, & tribulos germinabit tibi*, ita intelligi posse, *ut hæc etiam antea terra pariens, non tamen homini pareret ad laborem, sed cujusmodi animalibus convenientem cibum .... Priùs tamen non homini, post autem homini, ut hoc significetur quod dictum est; Tibi: quia non est* dictum spinas, & *tribulos pariet, sed pariet tibi: idest, ut tibi jam ista nasci incipiant ad laborem, quæ ad pastum tantummodò aliis animalibus antea nascebantur.* Quod igitur Augustinus dicit de spinis, & tribulis, dici potest de herbis venenosis, sicut, & de animalibus noxiis, serpentibus, Ursis, Lupis, Leonibus &c. omnia enim ista producta fuerunt ante peccatum; sed sicut spinæ, si homo non peccasset non fuissent illi ad laborem; ita nec herbæ venenosæ, & feræ fuissent ei in nocumentum.

Ita respondeo ad textum ex lib. Sapientiæ allatum; solum enim negat, ante peccatum fuisse quidquam exterminans, & in actu secundo nocens, quia ex singulari Dei protectione homo ante peccatum tutus erat ab omni quod ei nocere, vel ipsum affligere posset. At post peccatum omnia libera, & expedita relicta sunt, ut in eum possent insurgere. Similiter intelligendum est quod subditur: *Nec inferorum regnum in terra*, quatenus ante peccatum inferorum regnum, & dęmonum potestas homini non dominabatur, sed homo ultrò Dęmonis tentationi consentiens, ejus potestati sese subjecit.

DU-

Digitized by Google

DUBIUM II.

De Pęnis Damnatorum.

§. I.

De Pęna Ignis.

I. DE hoc egimus, *Tom. 5. in 1. p. q. 9. de pęna Dęmonum Dub.* 3. ubi ostendimus Dęmones, & homines damnatos in inferno vero, & corporeo igne cruciari, quæ huc revocanda sunt, nec inutiliter repetenda. Aliqua tamen hìc subjiciemus præcipue de pęna damnatorum post resurrectionem quando scilicet anima simul cum corpore in tormentis erit.

II. Talem ergo ignem fore corporeum ostendit S. Thomas *q. 97. suppl. a.* 5. ubi relata opinione quorumdam Philosophorum, qui volebant, quod *sicut bonarum animarum delectatio, & jucunditas non erit in aliqua re corporali, sed in spirituali tantùm, scilicet in consecutione sui finis: ita afflictio malorum spiritualis erit tantùm, in hoc scilicet quod tristabuntur de hoc, quod separabuntur à fine, cujus inest eis naturale desiderium.* Quam tamen opinionem reiicit sic. *Sed quia in pęna damnatorum non solùm erit pęna damni, qua respondet aversioni, qua fuit in culpa; sed etiam pęna sensus, qua respondet conversioni, & ideo non sufficit praedictum modum punitionis ponere.*

Relata etiam opinione Avicennæ volentis, damnatorum animas, non per corpora, sed per corporum similitudines puniri: *Sicut in somnis propter similitudines praedictas in imaginatione existentes videtur homini, quod torqueatur pęnis diversis.* Quam opinionem refellit *Nam imaginatio potentia quadam est utens organo corporali: unde non potest esse quod visiones hujusmodi imaginaria fiant in anima separata à corpore, sicut in anima somniantis.* Sed his relictis

III. Concludit S. Doctor. *Quidquid autem dicatur de igne, qui animas separatas cruciat: de igne tamen quo cruciabuntur corpora damnatorum post resurrectionem, oportet dicere, quòd sit corporeus: quia corpori non potest convenienter adaptari pęna, nisi sit corporea. Unde Gregorius l. 4. Dialog. c. 29. ex hoc ipso probat, ignem inferni esse corporeum, quod reprobi post resurrectionem in eum detrudentur. Augustinus etiam l. 21. de Civit. Dei c. 10..... Manifestè confitetur, ignem illum, quo cruciabuntur corpora esse corporeum. Et de hoc ad praesens est quaestio.* An vero ignis iste aget in corpora damnatorum actione naturæ, & alterativa, an verò actione intentionali diximus supra *q. 6. de Qualitate resurgentium Dub.* 3. §. 3. ex S. Th. *q. 86. suppl. a.* 3. De modo autem, quo ignis corporeus agat in animas, & Dęmones locuti fuimus *Tom. 5. in 1. p. q. 9. de pęna peccati Angelorum, Dub.* 4.

IV. Quod si quæras, quomodo ille cruciabit corpora damnatorum magis, vel minus secundum quantitatem culpæ, cum ignis plus vel minus agere soleat secundum quantitatem sicci, vel humidi, sive qui cruciatur justus sit, sive impius. Respondeo cum S. Th. dicta q. 97. Suppl. a. 3. ad 3. *Quod ignis ille erit instrumentum divinae justitiae punientis. Instrumentum autem non solum agit virtute propria, & per proprium modum, sed etiam in virtute principalis agentis, & secundum quod est regulatum ab eo. Unde quamvis ignis secundum propriam virtutem non habeat, quòd aliquos cruciet secundum magis, vel minus, secundum modum peccati, habet tamen hoc, secundum quod ejus actio modificatur ex ordine divinae justitiae. Sicut etiam ignis fornacis modificatur ex industria fabri in sua actione, secundum quod competit ad effectum artis.*

V. Quæri solet: an damnati sola pęnâ ignis affligantur? Respondeo ex S. Th. *dicta q. 97. a.* 1. negativè. Quia *secundum Basilium conc. 14. de futuro*

judicio, *& homil.* 1. *in Psalm.* 28. In ultima mundi purgatione fiet separatio in elementis, ut quidquid est purum, & nobile remaneat superiùs ad gloriam beatorum; quidquid verò est ignobile, & fæculentum in infernum projiciatur ad pęnam damnatorum, *ut sicut omnis creatura erit beatis materia gaudii; ita damnatis ex omnibus creaturis tormentum accrescat secundum illud Sap.* 5. Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. *Hoc etiam divinæ justitiæ competit, ut sicut ab uno recedentes, per peccatum in rebus materialibus, quæ sunt multa, & varia, finem suum constituerunt, ita etiam multipliciter, & ex multis affligantur.* — Subdit tamen ibidem ad 1. *Quòd quia ignis est maximè afflictivus, propter hoc, quod abundat in virtute activa, ideò nomine ignis omnis afflictio designatur, si sit vehemens.*

VI. Neque est simile de Purgatorio, in quo sola pęna ignis erit. Nam ut ait ibi ad 2. *Pęna Purgatorii non est principaliter ad affligendum, sed ad purgandum: unde per solum ignem fieri debet, qui maximè habet vim purgativam. Sed damnatorum pęna non ordinatur ad purgandum.*

Quamvis autem, ut dicitur *Job.* 24. *v.* 19. de damnatis *ad nimium calorem transeat ab aquis nivium*; ait tamen S. Thomas citato loco *ad* 3. Quod *damnati transibunt ex vehementissimo calore ad vehementissimum frigus sine hoc, quod in eis sit aliquod refrigerium: quia passio ab exterioribus non erit per transmutationem corporis à sua pristina naturali dispositione, ut contraria passio ad æqualitatem, vel temperiem reducendo refrigerium causet, sicut nunc accidit: Sed erit per actionem spiritualem, secundum quod sensibilia agunt in sensum, pro ut sentiuntur imprimendo formas illas secundum esse spirituale in organum, & non secundum esse materiale.* Ita S. Tho. Quidam tamen volunt, damnatos à calore ad frigus non transituros, sed perpetuo ardore ignis cruciandos. Illud autem Job litteraliter volunt intelligi de impio, qui dum in hac vita de uno genere peccati transit ad aliud, nec pœnitentiam agit usque dum ad inferos ducitur ibi æternaliter puniendus.

§. II.

An in Damnatis erit vermis, & fletus?

VII. Quoad primam partem dubium est. Nam cùm Scriptura inter pœnas, quibus damnati torquebuntur, ponat vermes, Judith. 16. v. 21. *Dabit ignem, & vermes in carnes eorum.* Ecclesiastici 7. v. 19. *Vindicta carnis impii ignis, & vermis*, & Isaiæ 66. v. 24. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur* nec caro possit affligi, nisi per vermem corporalem, videtur vermis iste fore corporalis. Unde August. l. 21. de Civit. Dei, c. 9. & l. 20. c. 22. *Utrumque* (inquit) *idest ignis, & vermis, pęna erunt carnis.*

VIII. Attamen S. Th. dicta *qu.* 97. *Suppl. a.* 2. sentit, vermem istum fore spiritualem, nempe conscientiæ perpetuum remorsum, ait enim: *Quòd post diem judicii in mundo innovato non remanebit aliquod animal, vel aliquod corpus mixtum, nisi corpus hominis tantùm; eo quod non habent aliquem ordinem ad incorruptionem, nec post illud tempus erit futura generatio, & corruptio. Unde vermis qui in damnatis ponitur, non debet intelligi esse corporalis, sed spiritualis, qui est conscientiæ remorsus; qui dicitur vermis, in quantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit, sicut corporalis vermis ex putredine ortus affligit pungendo.*

Ita quoque sentiunt Hieronymus, *in c.* 66. *Isaiæ*. Ambrosius, *l.* 7. *in c.* 14. *Lucæ* dicens: *Vermis est, eo quòd irrationabilia animæ peccata mentem rei, sensumque compungunt, & quadam exedunt viscera conscientiæ, quæ tanquam vermis ex unoquoque nascuntur tanquam ex corpore peccatoris.* S. Augusti-

gustinus autem quamvis, *lib. 21. de Civit. Dei, c. 9.* utrumque probabile admittat, nempe, quod ignis torqueat corpus, & vermis animum, vel quod utrumque torqueat corpus. *Lib.* tamen 20. *de Civit. Dei, c. 22.* probabilius censet, vermem ad animum pertinere ait enim: *In pœnis autem malorum inextinguibilis ignis, & vivacissimus vermis ab aliis, atque aliis aliter, atque aliter est expositus. Alii quippe utrumque ad corpus, alii utrumque ad animum retulerunt, alii propriè ad corpus ignem, tropicè ad animum vermem, quod credibilius esse videtur.*

IX. Ea autem, quæ hoc credibilius faciunt, præter dicta à S. Thoma sunt primò. Quia morsus vermis corporalis parvi momenti est. Potiùs enim ad homines cruciandos ponendi essent serpentes; & dracones. Secundò, quia animalia, & vermes nequeunt sine miraculo in igne vivere, & maximè in æternum. Tertiò, quia sùm vermis ille in opposita sententia ageret in corpora damnatorum, non actione purè intentionali, sed naturali ea mordendo, & carnes minuendo, tandem ea consumeret, maximè cùm perpetuus sit, & immortalis.

X. Sed dices. Isaias loco citato eodem modo loquitur de verme, ac de igne: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur:* Sed damnati igne vero, & corporali cruciabuntur; ergo etiam verme vero, & corporali. Quod repetitur *Marci 9. v. 43.* ubi Dominus dicit ter: *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

XI. Respondeo, neg. cons. ex S. Th. 4. *Contragentes, c. 90.* Quod sicut cùm Scriptura loquitur de præmio Beatorum, quædam sunt proprie accipienda, quædam verò solùm spiritualiter, & tropicè, sicut cum eis promittitur cibus, & potus; ita cùm de pœnis damnatorum sermo est, quædam propriè accipienda sunt: & hoc modo accipitur ignis; quædam verò solùm spiritualiter, & tropicè, & hoc modo accipitur illud Isaiæ vermis eorum non morietur: *Potest enim per vermem intelligi conscientia remorsus, quo etiam impii torquebuntur. Non enim est possibile, quòd corporeus vermis spiritualem corrodat substantiam: neque etiam corpora damnatorum, quæ incorruptibilia erunt.* E contra autem per vermem spiritualem torquebitur etiam caro, *secundum quod passiones animæ redundant in corpus, & hic, & in futurum* ita hoc art. 2. ad 2.

XII. Quoad secundam verò partem de fletu, an erit in damnatis, cum dicatur de gehenna, Matth. 13. v. 42. & 50. *Ibi erit fletus, & stridor dentium.*

Respondet S. Th. dicta q. 97. Suppl. a. 3. *Quod in fletu corporali duo inveniuntur. Unum est lacrymarum resolutio: Et quantum ad hoc fletus corporalis in damnatis esse non potest: quia post diem judicii quiescente motu primi mobilis non erit aliqua generatio, vel corruptio, vel corporalis alteratio: In lacrymarum autem resolutione, oportet esse illius humoris generationem, qui per lacrymas distillat. Unde quantum ad hoc corporalis fletus in damnatis esse non poterit. Aliud quod invenitur in corporali fletu, est quadam commotio, & turbatio capitis, & oculorum: Et quantum ad hoc fletus in damnatis esse poterit post resurrectionem. Corpora enim damnatorum non solùm ab exteriori affligentur, sed etiam ab interiori, secundum quod corpus immutatur ad passionem animæ in bonum, vel malum. Et quantum ad hoc fletus carnis resurrectionem indicat, & respondet delectationi culpa, quæ fuit in anima.* Hoc idem docet, 4. *Contrag. c. 90.* his verbis: *Fletus etiam, & stridor dentium in spiritualibus substantiis nonnisi metaphoricè intelligi possunt: quamvis in corporibus damnatorum post resurrectionem nihil prohibeat, corporaliter ea intelligi: ita tamen quòd per fletum non intelligatur lacrymarum deductio: quia ab illis corporibus nulla resolutio fieri*

Digitized by Google

fieri potest, sed solum dolor cordis, conturbatio oculorum, & capitis, pro ut in flentibus esse solet.

XIII. Dubitari tamen potest, quomodo, ista conturbatio oculorum, & capitis ex dolore cordis causata possit esse absque alteratione, & transmutatione corporis à sua naturali dispositione, quam S. Th. in corporibus damnatis negat.

Cui responderi potest, quòd talis conturbatio oculorum, & capitis ex dolore proveniens, potest intelligi, aut secundum motum localem tantùm spirituum, aut aliquorum humorum, ex quorum motu remanet quædam confusio in capite, & in oculis: aut etiam secundum quandam spiritualem, seu intentionalem ab hujusmodi spiritibus, vel humoribus absque conveniente ordine motis excitatam. Et hæc videtur esse mens S. Thomæ dum dicit, quòd corpora damnatorum ab interiori affligentur, sicut, & ab exteriori. Constat autem ex dictis, mentem ejus esse, quòd ab exteriori affligentur immutatione, non alterativa, sed intentionali, & quasi spirituali.

XIV. Concludo cum S. Th. quolib. 7. a. 13. ad 2. *Quod fletus corporalis modo prædicto sine lacrymarum emissione sufficit ad veritatem resurrectionis insinuandam. Si tamen sustineretur, quod vermis, & fletus essent corporales, posset dici, quod divina virtute, & vermis ille sustentaretur, & lacrymarum deperditio restauraretur.*

§. III.

An Damnati sint in Tenebris Corporalibus?

XV. Respondet S. Thomas q. 97. suppl. a. 4. *Quod dispositio inferni erit talis, quòd maximè miseria damnatorum competet. Unde secundum hoc sunt ibi lux, & tenebræ, pro ut maximè spectat ad miseriam damnatorum. Ipsa autem visio secundum se delectabilis est. Ut enim dicitur in principio Metaph.* Sensus oculorum est maximè diligibilis, eo quod per ipsum plura cognoscimus. *Sed per accidens contingit, visionem esse afflictivam, quatenus videmus aliqua nobis nociva, vel nostræ voluntati repugnantia. Et ideo in inferno hoc modo debet locus esse dispositus ad videndum secundum lucem, & tenebras, ut nihil ibi perspicuè videatur: sed solummodo sub quadam umbrositate videantur ea quæ afflictionem cordi ingerere possunt. Unde simpliciter loquendo, locus est tenebrosus: Sed tamen ex divina dispositione est ibi aliquid luminis, quantum sufficit ad videndum illa, quæ animam torquere possunt. Et ad hoc satisfacit naturalis situs loci: quia in terra medio, ubi infernus ponitur, non potest esse ignis, nisi faculentus, & turbidus, & quasi fumosus. Quidam autem tenebrarum harum causam assignant ex commassatione corporum damnatorum, quæ præ multitudine ita replebunt locum inferni, quod ibi nihil de aere remanebit: & sic non erit ibi aliquid de diaphano, quod possit esse subjectum lucis, & tenebræ, nisi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati.*

XVI. Si dicas, damnatos futuros in igne; ignem autem naturaliter splendere. — Respondeo ex iis, quæ inferius *a. 6. ad 4.* docet S. Th. ignem non lucere, quando est, vel in materia opaca terrestri, ut in sulphure: vel quando aliquo grosso fumo offuscatur. Aliquid tamen obscuri luminis esse in inferno dicit S. Th. ut supra, quantum sufficit ad videndum illa, quę torquere possunt, ut proinde non sint ibi tenebræ per omnimodam lucis carentiam, sed per carentiam lucis, pro ut visio ejus, est delectabilis. Nihil enim ibi perspicuè videbitur, sed solùm sub tenebrositate quadam, videbunt singuli ea quæ afflictionem possunt ingerere, & maximè pęnas suas, & eos, quos exemplo suo perdiderunt. Unde S. Gregorius *l. 9. Moral. c. 66.* (aliàs 49.) ait: *Ignis itaque, qui in obscuritate cruciat, credendum est, quia lumen*

Digitized by Google

tamen ad tormentum, *servat*. Et infra *sicut ergo electis ignis ardere novit ad solatium*, *& tamen ardere ad supplicium nescit* (ut in tribus pueris in fornacem Babylonicam projectis) *ita è diverso gehenna flamma reprobis*, *& nequaquam lucet ad consolationis gratiam*, *& tamen lucet ad pęnam*; *ut damnatorum oculis ignis supplicii*, *& nulla claritate candeat*, *& delicta qualiter crucientur ostendat*. Et S. Basilius in Psalm. 28. ad illa verba: *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, hæc habet: *Ignem autem*, *qui Diabolo*, *& Angelis ejus in judicium paratus est*, *voce Domini intercidi reor*: *ut cùm duæ sint in igne facultates*, *quarum una comburit*, *altera illustrat*, *ignis quidem asperitas*, *ac torquendi proprietas*, *iis*, *qui adustione digni sunt*, *servetur*: *illius verò splendor*, *& claritas ad hilaritatem eorum*, *qui lætam*, *ac beatam vitam acturi sunt*, *destinetur*. *Vox igitur Domini intercidentis*, *ac dividentis flammam ignis*, *adeo ut supplicii quidem ignis obscurus sit*, *lux verò requietis*, *vi careat comburendi*.

DUBIUM III.

De Voluntate Damnatorum.

§. I.

An omnis Voluntas Damnatorum sit mala?

I. QUamvis de hoc aliqua dixerimus, *Tom.* 5. *in* 1. *p. q* 9. *de pęnis Dęmonum*, *Dub.* 1. *&* 2. Sequentes tamen S. Th. *q.* 98. *supplem.* aliqua breviter subjiciemus.

Distinguit ergo S. Thomas, *citata q. a.* 1. in damnatis duplicem voluntatem, unam *naturalem*, aliam *deliberativam*, & dicit, quòd *Voluntas quidem naturalis non est eis ex se ipsis*, *sed ex auctore naturæ*, *qui in natura hanc inclinationem posuit*. *Unde cùm natura in eis remaneat*, *secundum hoc bona poterit in eis esse voluntas naturalis*. *Sed tamen* (inquit ad 1.) *ista naturalis inclinatio per eorum malitiam corrumpitur*, *in quantum hoc bonum*, *quod naturaliter desiderant*, *sub quibusdam malis circumstantiis appetunt*.

II. *Sed voluntas deliberativa est eis ex se ipsis*, *secundum quod est in potestate eorum inclinare per affectum ad hoc*, *vel illud*. *Et talis voluntas est in eis solùm mala*. *Et hoc ideo*, *quia sunt perfectè aversi à fine ultimo rectæ voluntatis*, *nec aliqua voluntas potest esse bona*, *nisi per ordinem ad finem prædictum*. *Unde etiam etsi aliquod bonum velint*, *non tamen benè volunt illud*, *ut ex hoc voluntas eorum bona dici possit*.

III. Confirmat hoc S. Tho. *in arg. sed contra* primo. Quia voluntas obstinata finaliter in malo nunquam potest flecti nisi in malum, sed damnati homines erunt finaliter obstinati in malo, sicut & Dęmones; ergo voluntas eorum nunquam poterit esse bona. Dixi *finaliter obstinata*, Nam ut docet S. Th. 4. *contrag. c.* 95. stante dispositione, qua aliquis afficitur erga aliquem ultimum finem, non potest ab eo talis affectus removeri, nisi ab eo removeatur dispositio eum ad talem finem inclinans. In tantum enim voluntas nostra in hac via mutabilis est ab amore unius finis, in quantum ab ea removeri potest dispositio eam ad talem finem inclinans. Quia hæc, vel est passio, & ista cum citò transeat, facilè removetur, vel est habitus, & hic, esto difficiliùs, per contrarios tamen actus frequentatos absolutè removeri potest. At post hanc vitam non erit voluntas ampliùs mutabilis à dispositione erga ultimum finem, in cujus amore decessit, quia non ampliùs erit in motu, & in via, sed in statu quietis, & termini. Ideoque non erit mutabilis de malo in bonum, vel è contra respectu ultimi finis, sed solùm mutabilis de uno ad aliud volitum, servato tamen ordine ad eundem ultimum finem. Et in hoc manebit liberum arbitrium, cujus actus est eligere; electio autem est eorum,

Digitized by Google

rum, quæ sunt ad finem, non verò ultimi finis. *Non est autem æstimandum* (concludit S. Th.) *quod animæ postquam resument corpora in resurrectione immobilitatem voluntatis amittant; sed in ea perseverent. Quia corpora in resurrectione disponentur secundum exigentiam animæ, non autem animæ immutabuntur per corpora, sed immutabiliter perseverabunt.* Corpora enim sequentur conditionem animæ, ut ostendit 4. *Contrag. c.* 86. Hinc

IV. Confirmat secundò. Sicut se habet voluntas damnatorum ad malum; ita voluntas Beatorum ad bonum: Sed Beati nunquam habent, aut habebunt voluntatem malam, quia immobiliter adhærebunt ultimo fini bono; ergo nec damnati habent, aut habebunt aliquam voluntatem bonam, quia immobiliter affixi ultimo fini malo; eò vel maxime quod Deus, qui solus posset eos à malo in bonum vertere, justo judicio statuit eos relinquere in malo, in quo finaliter decesserunt.

V. Sed dices. Possunt damnati eis, qui in hoc mundo superstites sunt desiderare salutem, ut legitur de divite damnato, *Luca* 16. hæc autem voluntas est bona; ergo &c.

VI. Hæc instantia excitat quæstionem, an damnati vellent damnari alios, qui non sunt damnati. Cui respondet S. Th. infra *q.* 98. *Suppl. a.* 4. affirmativè. Quia *sicut in Beatis in patria erit perfectissima caritas: ita in damnatis perfectissimum odium. Unde sicut Sancti gaudebunt de omnibus bonis: ita & impii de omnibus bonis dolebunt. Unde & felicitas Sanctorum ab eis considerata maximè eos affliget.* Et sic vellent omnes bonos esse damnatos. Et *quamvis ex multitudine damnatorum pœna singulorum augeatur; tamen tantum superexcrescit odium, & invidia, quòd magis eligent torqueri magis cum multis, quàm minus soli.* Ita S Th. dicto, *art.* 4. *ad* 3. Nec refert, quòd aliquos hìc inordinatè dilexerint. Nam ut ait ad 2. *Dilectio, quæ non fundatur super honestum, facilè rescinditur, & præcipuè in malis hominibus, ut Philos. dicit in* 9. *Eth. c.* 4. *Unde damnati non servabunt amicitiam ad eos, quos inordinatè dilexerunt. Sed in hoc voluntas eorum remanebit perversa, quod causam inordinatæ dilectionis adhuc diligent.*

VII. Ad instantiam ergo respondet S. Th. citato a. 4. ad 2. *Quod tanta erit invidia in damnatis, quòd etiam propinquorum gloriæ invidebunt cùm ipsi sint in summa miseria, cùm etiam in hac vita hoc accidat crescente invidiâ. Sed tamen minus invidebunt propinquis, quàm aliis: & major esset eorum pœna, si omnes propinqui damnarentur, & alii salvarentur quàm si aliqui de suis propinquis salvarentur. Et exinde fuit, quòd dives petiit fratres suos à damnatione eripi, sciebat enim, quod aliqui eriperentur. Maluisset tamen fratres suos cum omnibus aliis damnari.* Ita etiam docet, *quolib.* 8. *a.* 17. his verbis: *Multo ampliùs damnati invidiâ stimulante vellent suos propinquos cum omnibus aliis esse damnatos, & dolebunt, si sciant aliquos esse salvos. Sed tamen si non omnes debent damnari, sed aliqui salvari, magis vellent suos propinquos, quàm alios à damnatione liberari: quia in hoc etiam invidia torquebuntur, si videant salvari alios, & suos damnari. Et per hunc modum dives nolebat suorum damnationem.* Dici etiam potest quòd propterea rogabat, ne fratres cum eo damnarentur, quia timebat, ex fratrum in condemnatione consortio pœnam suam augendam, quia per malæ vitæ exempla occasionem peccandi eis reliquerat.

VIII. Ex dictis sequitur, damnatos verè non pœnitere de malo, quod fecerunt. Quia tamen, ut observat S. Th. dicta q. 98. a. 2. *Pœnitere de peccatis contingit dupliciter. Uno modo per se: alio modo per accidens. Per se quidem de peccato pœnitet, qui peccatum in quantum est peccatum abominatur. Per accidens verò, qui illud odit ratione alicujus adjuncti, utpotè*

pœna,

pœna, vel alicujus hujusmodi. Mali igitur non pœnitebunt per se loquendo de peccatis, quia voluntas malitia peccati in eis remanet : pœnitebunt autem per accidens, in quantum affligentur de pœna, quam pro peccato sustinent. Ut enim ait ad 1. Damnati iniquitatem volunt, sed pœnam refugiunt. Neque (ut ait *ad* 3.) hoc refugient in peccatis, quod priùs appetiverunt, sed aliquid aliud, scilicet pœnam.

§. II.

An Damnati demereantur, & an peccent?

IX. Cùm ex dictis damnatorum voluntas semper sit mala, & semper iniquitatem velint, nec in peccato, quod appetiverunt refugiant, meritò dubitatur, an sicut qui continuò inter nos maneret in voluntate peccandi, continuò demereretur : ita & damnati continuò demereantur.

X. S. Thomas, *q.* 98. *Suppl. art.* 6. dicit, quo de damnatis loqui possumus, sive ante diem judicii, sive post. Si loquamur post diem judicii certum est, apud omnes, quod non erit meritum, vel demeritum : quia meritum, vel demeritum ordinatur ad aliquod bonum, vel malum ulteriùs consequendum. Post diem autem universalis judicii erit ultima consummatio bonorum, & malorum, ita ut nihil sit eis addendum de bono, vel de malo. Quare nec boni merebuntur, nec mali demerebuntur : Sed sicut in Beatis bona voluntas erit præmium : ita in damnatis mala voluntas erit pœna vel supplicium.

Ante diem autem judicii, quidam dicunt, & Beatos mereri, & damnatos demereri, non quidem quantum ad præmium essentiale, vel pœnam principalem, cùm utrique quantum ad hoc ad terminum pervenerint, sed quantum ad præmium accidentale, & pœnam secundariam, quæ possunt augeri usque ad diem judicii : Et hoc præcipuè in Dæmonibus, vel Angelis bonis, quorum officio aliqui trahuntur ad salutem, ex quo Beatorum Angelorum gaudium crescit, vel ad damnationem, ex quo crescit pœna dœmonum.

XI. Verùm quamvis hanc secundam partem ut probabilem hoc citato loco admittat : Postea tamen id quod verius est docuit, nempe neque Beatos, neque damnatos quidpiam mereri posse post mortem. Et ideo 1. p. q.62. a. 9.ad 3. *Potest tamen* (inquit) *augeri Angelorum gaudium de salute eorum, qui per ipsorum ministerium salvantur, secundum illud Lucæ* 15. Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. *Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet quod quidem augeri potest usque ad diem judicii. Unde quidam dicunt, quod quantum ad præmium accidentale etiam mereri possunt.*

Sed melius est, ut dicatur, quod nullo modo aliquis Beatus mereri potest, nisi sit simul viator, & comprehensor, ut Christus, qui solus fuit viator, & comprehensor. Prædictum enim gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, quàm illud mereantur. Et eodem modo in damnatis vi damnationis augetur pœna secundaria, non ex eorum demerito.

Idem asserit, 1. 2. *q.* 13. *a.* 4. *ad* 2. dicens : *Mereri, & demereri pertinent ad statum viæ. Unde bona in viatoribus sunt meritoria, mala verò demeritoria. In beatis autem bona non sunt meritoria, sed pertinent ad eorum beatitudinis præmium : Et similiter mala in damnatis non sunt demeritoria sed pertinent ad damnationis pœnam.*

XII. Quoad secundam partem est difficultas. Quia si damnati non demerentur, & omne peccatum meretur pœnam, videtur quod damnati non peccent, nec peccare possint.

XIII. Dicendum tamen est, Damnatos, sive Dœmones, sive Homines non solùm non esse impeccabiles sed de facto continuò peccare habentes con-

continuò confirmatam in malo voluntatem, & affectum ad peccatum. Unde S. Th. 1. p. q. 64. a. 2. ad 3. *Adhuc* (inquit) *manet in diabolo peccatum, quo primò peccavit quantum ad appetitum, licèt non quantum ad hoc quod credat se posse obtinere. Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium, & velit facere, & postea adimatur ei potestas, nihilominus voluntas homicidii in eo manere potest, ut velit fecisse, vel velit facere si posset.* Et 2. 2. q. 13. *art.* 4. de omnibus damnatis dicens, quòd blasphemant Deum, *Illi autem* (inquit) *qui sunt in inferno retinebunt perversam voluntatem aversam à Dei justitia, in hoc quod diligunt ea, pro quibus puniuntur, & vellent eis uti si possent, & odiunt pœnas, quæ pro hujusmodi peccatis infliguntur: dolent etiam de peccatis, quæ commiserunt, non quia ipsa odiant sed quia pro eis puniuntur.* Eadem docet *Opusc.* 2. *c.* 175. Cùm ergo voluntas peccandi, quæ in damnatis manet, sit voluntas faciendi ea, quæ divina lege sunt prohibita, tali voluntate continuò peccant.

XIV. Neque facit difficultatem, quòd damnati dum peccant, non demereantur: Quia, ut dictum est, demeritum est annexum peccato pro statu viæ, in qua cum sit tempus progrediendi, & proficiendi locus est merito, & demerito. Et in hoc sensu exponendus est Ambrosius cùm, *l.* 2. *de Abel, & Cain, cap.* 7. ait, quod mors peccatoris finem affert peccandi: Loquitur enim de fine peccandi quatenus peccatum meretur pœnam, vel pœnæ augmentum.

XV. Neque dicas, quòd damnati necessariò sunt à Deo aversi, & ad malum conversi; ergo non peccant, quia peccatum debet esse libera voluntate commissum.

XVI. Respondeo enim neg. conf. Nam sicut beati licèt sint necessariò conjuncti cum Deo ultimo fine adhuc per electionem operantur, hoc vel illud bonum, & liberè. Unde Sanct. Thom. 3. *p. q.* 18. *a.* 4. *ad* 3. ait quod *Voluntas Christi licèt sit determinata ad bonum, non tamen est determinata ad hoc vel illud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono sicut ad Beatos:* ita damnati licèt sint necessariò aversi à Deo, & in malo confirmati, liberè tamen eligere possunt hoc vel illud malum. Quare S. Th. *q.* 2. *de malo, a.* 11. *ad* 11. ait: *quod liberum arbitrium non patitur detrimentum in damnatis quantum ad libertatem, quæ non intenditur, aut remittitur; sed patitur detrimentum quantum ad libertatem, quæ est à culpa, & miseria.*

Addo quod licèt damnati necessariò sint aversi à Deo, hanc tamen necessitatem sibi ipsis voluntariè, ac liberè fecerunt, dum in tali aversione mori voluerunt. Unde cum post mortem anima non sit transmutabilis de uno fine in alium, fit ut in tali aversione necessariò in perpetuum maneant. *Anima igitur* (inquit S. Th. Opusc. 2. c. 174.) *quemcumque finem sibi ultimum præstituisse invenitur in statu mortis, in eo fine perpetuò permanebit appetens illud, ut optimum, sive sit bonum, sive malum, secundum illud Ecclesiastes* 11. *v.* 3. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. *Sic igitur post hanc vitam, qui boni in morte inveniuntur, habebunt perpetuò voluntatem firmatam in bono, qui autem mali tunc invenientur, erunt perpetuò obstinati in malo.*

§. III.

An Damnati vellent non esse, & an Odio habeant Deum.

XVII. QUantum ad primam partem S. Th. *q* 98. *Suppl. a.* 3. dicit: *Quod non esse potest dupliciter considerari. Uno modo secundum se: Et sic nullo modo est appetibile, cùm non habeat aliquam rationem boni, sed sit boni pura privatio. Alio modo potest considerari, in quan-*

quantum est ablativum pœnalis vitæ, seu alicujus miseriæ; Et sic non esse accipit rationem boni: Carere enim malo est quoddam bonum, *ut dicit Philosophus 5. Ethic. c. 1. Et per hunc modum melius est damnatis non esse, quàm miseros esse unde Matth. 26. dicitur* Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. *Et Hieremiæ 20. v. 14. super illud* Maledicta dies, in qua natus sum &c. *dicit glossa Hieronymi*, melius est non esse, quam malè esse. *Et secundum hoc damnati possunt præeligere non esse secundum deliberativam rationem.* Ita S. Thomas. Huc etiam spectat illud Apoc. 9. v. 6. *In diebus illis desiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis.*

XVIII Desiderabunt ergo damnati non esse, seu mortem, ut remedium liberativum à pęnis, quibus cruciantur, & se in perpetuum cruciandos sciunt. Si enim ad vitandam miseriam hujus mundi, quæ tamen temporanea est, appetibile est ab aliquibus mori. Unde Ecclestiastici 41. v. 3. *O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili, qui perdit patientiam.* Quantò magis appetibile erit non esse à damnatis, ad vitandas miserias æternas gehennæ. In hoc tamen desiderio etiam peccabunt, quia in eis procedet ex obstinata adhæsione malo, & odio contra iustitiam Dei.

XIX. An autem ista voluntas futura sit in omnibus damnatis, non liquet. S. Augustinus *l. 5. contra Julianum, c. 11.* Non audet dicere, quòd pueris sine baptismo decedentibus melius fuisset non esse natos. *Ego autem,* (inquit) *non dico, parvulos sine Christi baptismate morientes tantâ pęnâ esse plectendos, ut eis non nasci potiùs expediret; cum hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestissimis, & impiissimis dixerit.* Quod si Augustinus de talibus parvulis damnatis hoc ausus non fuit dicere, qui tamen eos pęna etiam ignis torquendos existimabat, multò minùs dicemus nos, qui solam pęnam damni eos passuros cum communiori sententia, dicimus.

XX. Quoad secundam partem, an damnati odio habeant Deum S. Thomas dicta *q. 98. a. 5.* Dicit, quod cùm affectus non moveatur nisi ex bono, vel malo apprehenso, & Deus dupliciter apprehendatur, sive *in se* ut apprehenditur à Beatis, qui eum per essentiam vident. Sive *per effectus*, sicut à nobis, & damnatis, certum est, quod in se ipso apprehensus, cùm sit per essentiam bonitas, non potest alicui voluntati displicere. Unde quicumque eum per essentiam videt, eum odio habere non potest. Sed effectuum ejus aliqui sunt voluntati repugnantes, inquantum contrariantur alicui quod amat. Et secundum hoc nempe ratione effectuum aliquis Deum odio habere potest. *Damnati ergo Deum percipientes in effectu justitiæ, qui est pęna, eum odio habent, sicut & pęnas quas sustinent.* Et hoc etiam dixerat supra q. 90. a. 5. ad 2. Quod Deus *quantum ad aliquos divinitatis effectus dicitur ab aliquibus odio haberi, in quantum scilicet aliquid agit, vel præcipit, quod est contrarium voluntati.*

XXI. Huic doctrinæ conforme est, quod tradit idem S. Doctor 2. 2. q. 13. a. 4. quod damnati cùm retineant voluntatem à Dei justitia aversam, odio habent pœnas, quæ illis à Deo infliguntur, & detestantur divinam justitiam: *Et talis detestatio divinæ justitiæ est in eis interior cordis blasphemia. Et credibile est, quod post resurrectionem erit in eis etiam blasphemia, sicut in sanctis vocalis laus Dei.* Ut enim docet ibid. ad primum *Homines deterrentur in præsenti à blasphemia propter timorem pęnarum, quas se putant evadere: Sed damnati in inferno non sperant se posse evadere. Et ideo tanquam desperati feruntur ad omne, quod eis perversa voluntas suggerit.* — Nec refert, quod multi damnabuntur, qui in hac vita non fuerunt blasphemi. —

Digitized by Google

Nam ut ait S. Th. ad 3. *Quilibet in peccato mortali decedens fert secum voluntatem detestandi divinam justitiam quantum ad aliquid: & secundum hoc poterit eis inesse blasphemia:* Saltem cordis, quidquid sit, an in omnibus post resurrectionem erit blasphemia etiam vocis.

DUBIUM IV.

De Intellectu Damnatorum.

§. I.

An in Eis sit Fides?

I. Fidem virtutem Theologicam, ac supernaturale donum Dei, nec quo ad actum, nec quoad habitum manere in Dæmonibus, nec in damnatis hominibus, etiamsi dum viverent eam per infidelitatem non amiserint, ostendi, *Tom.* 1. *in* 2. 2. *q.* 3. *de subjecto Fidei Dub.* 1. §. 1. quò Lectorem remitto.

II. Interea recolat ex S. Th. 2. 2. *q.* 5. *a.* 2. Quod cùm qui credit, non assentiatur rei creditæ, quia ipsam in se videat, sive in se, sive per resolutionem ad sua principia, solùm moveri potest ad credendum, vel ex pia affectione voluntatis erga auctoritatem revelantis, cui se voluntariè subjicit, vel quasi coactus ab evidentia signorum, quibus intellectus videntis manifestè convincitur, illud, quod sibi dicitur esse dictum à Deo, qui nec falli potest, nec fallere. Qui ergo priori modo credit, fide Theologica, & supernaturali credit, quia movetur ad credendum ex auctoritate Dei dicentis, cui se subjicit, & quæ est ratio formalis fidei Theologicæ. Qui verò solùm posteriori modo credit, non credit fide supernaturali, quia non ex auctoritate dicentis, & voluntariè credit, sed quasi coactè ex evidentia signorum convictus.

III. Priori igitur modo, nec Dæmones, nec damnati fidem habent; nam immobilitati in malo, & scientes, se bonorum per fidem promissorum incapaces esse, potiùs moventur ex aversione à Deo, & rebus revelatis, quæ nollent vera esse: quod si ea credere coguntur; hoc est ex evidentia signorum eis, vel nolentibus, vera esse demonstrantium, ut contradicere nequeant, adeoque cum rabie, & tremore, ac fide non infusa credunt. Et ideo, *Jacobi* 2. *v.* 19. dicitur: *Et Dæmones credunt, & contremiscunt.*

IV. Neque dicas, S. Jacobum citato loco comparare fidem Dæmonum cum fide, quam habet peccator in via sine operibus, quam vocat fidem inanem, & vacuam, idest informem: Sed fides sine operibus licèt informis, est tamen fides quoad substantiam Theologica, & supernaturalis; ergo.

V. Nam comparatio, quam facit Apostolus, non consistit in eo. Quod fides, quam habet peccator sit similis fidei Dæmonum, vel in principio, à quo provenit, vel in modo assentiendi coactè: Sed in eo, quòd sicut Dæmones rebus fidei firmiter, ac certò assentiuntur, neque tamen hoc eis prodest ad salutem: ita Christiano malè viventi fides, quam à Deo habet, nihil proficiet ad salutem, nisi cum fide bona opera conjungat. Cæterum esse discrimen inter fidem hominum etiam informem, & fidem Dæmonum, non obscurè indicat idem Apostolus. Dum homini fidem sine operibus habenti, dicit: *Tu credis quoniam unus est Deus: benè facis.* Addens autem, *& Dæmones credunt*, non repetit *Benè faciunt*, sed *contremiscunt*, quia qui fide licèt informi credit, ex pia affectione, & volens adhuc credit: Sed Dæmon non invitus credit: nemo autem quod invitè facit, benè facit: imo Dæmon, & damnatus nihil benè facit, ut supra dictum est.

VI. Sed dices primò. Quomodo damnati ex fidelibus distinguentur ab aliis; qui nunquam crediderunt, si in illis non manet fides? — Si respondeatur distingui, vel ex charactere bap-

re baptismi qui in illis erit, & non istis. Vel ex diversitate demeritorum, ac suppliciorum.

VII. Instabis si in damnatis manet character, cur non etiam fides? — Respondeo. Quod fides secundum se ordinatur ad actum, sicut initium salutis, non autem character. Unde cùm in damnato nullum sit salutis initium, nulla etiam est fides. Cætera videantur, *Tom. 1. in 2. 2. loco supra citato*, ne inutiliter repetantur.

§. II.

De quibus Damnati notitiam habebunt.

VIII. Dubitari potest primò. An damnati uti possint notitia, quam in hoc mundo habuerunt.

De duplici notitia loqui possumus, vel supernaturali, puta de actibus supernaturalibus, quos hìc exercuerunt, & cognitionibus supernaturalium, seu illustrationibus, quas hìc habuerunt, vel de notitia rerum naturalium quam dum viverent habuerunt. Quantum ad primam sentiunt multi, quod licèt ex natura rei non repugnet, quòd in damnatis remaneant species, & habitus circa supernaturalia, Deus tamen justissimè omni supernaturali præterita notitia eos spoliabit. Censerem tamen, quòd sicut ut dicemus Deus in damnatis relinquit species, ac notitiam rerum naturalium in pœnam, ac tristitiam: ita in pœnam permittet, eos recordari bonorum supernaturalium, quæ contemserunt, & præcipuè illustrationum, & vocationum, quibus Deus eos vocavit ad pœnitentiam, & ipsi renuerunt, ut ex his Dei donis contemtis, maxime affligantur.

IX. De notitia verò naturali hìc habita, hac damnatos uti posse affirmat S. Th. *q. 98. Suppl. a. 7.* Tum ex illo, *Lucæ 16.* ubi diviti damnato dicitur *v. 25. Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala.* Quibus ostenditur, damnatos uti posse notitia eorum, quam hìc habuerunt. Tùm etiam, quia in anima post mortem remanent species intelligibiles hìc aquisitæ: ut ostendit S. Th. *1. p. q. 89. a. 5. & 6.* frustra autem remanerent, si eis non posset uti.

X. Resolvit ergo S. Doctor: *Quod sicut propter perfectam Sanctorum beatitudinem nihil erit in eis quod non sit gaudii materia: ita nihil erit in damnatis, quod non sit eis materia, & causa tristitiæ, nec aliquid quod ad tristitiam possit pertinere, deerit, ut sit eorum miseria consummata. Consideratio autem aliquorum notorum quantum ad aliquid inducit gaudium, vel ex parte cognoscibilium, in quantum diliguntur, vel ex parte ipsius cognitionis, in quantum est conveniens & perfecta. Potest etiam tristitiæ esse ratio, vel ex parte cognoscibilium, quæ nata sunt contristare, vel ex parte ipsius cognitionis, prout ejus imperfectio consideratur; ut potè cum aliquis considerat, se deficere in cognitione alicujus rei, cujus perfectam cognitionem appeteret. Sic ergo in damnatis erit actualis consideratio eorum, quæ priùs sciverunt, ut materia tristitiæ, non autem ut delectationis causa. Considerabunt enim, & mala quæ gesserunt, & bona delectabilia, quæ amiserunt, & ex utroque torquebuntur. Similiter etiam torquebuntur de hoc quod considerabunt, notitiam, quam de rebus speculabilibus habuerunt, imperfectam esse, & se amisisse summam ejus perfectionem, quam poterant adipisci.* Hæc S. Thomas.

XI. Quamvis in gravissimis tormentis sint constituti, ab horum tamen consideratione non distrahentur, ut hìc contingit. Nam ut dicit ad 2. *In hoc mundo anima conjungitur corruptibili corpori: unde per hoc quod corpus affligitur consideratio animæ impeditur. Sed in futuro anima non ita trahetur à corpore; sed quantumcumque corpus affligetur, tamen anima considerabit lucuelentissimè illa, quæ ei poterunt esse causa mœroris.*

XII. Neque etiam pati poterit oblivio-

vionem ex quacumque diuturnitate. Nam causa oblivionis est tempus in quantum motus, cujus est mensura, est causa transmutationis. Sed post diem judicii non erit motus Cœli: Unde nec oblivio esse poterit ex quacumque diuturnitate. Ita ex S. Th. citato, *ad* 3.

XIII. Dubitari potest secundò. An damnati aliquando de Deo cogitabunt.

Respondet S. Th. *q.* 98. citata *art.* 8. Quod *Deus considerari potest dupliciter uno modo secundum se, & secundum id, quod est ei proprium scilicet esse totius bonitatis principium. Et sic nullo modo cogitari potest sine delectatione. Unde sic nullo modo à damnatis cogitabitur. Alio modo secundum aliquid, quod est ei quasi accidentale in effectibus, ut pote punire, vel aliquid hujusmodi. Et secundum hoc consideratio de Deo potest tristitiam inducere. Et hoc modo damnati de Deo cogitabunt.* Considerabunt ergo Deum solùm ut punitorem, & prohibitorem, & ex hoc eorum prava voluntas in odium ipsius, ut ultoris, & vindicis prorumpet, ut supra dictum est.

XIV. Dubitari potest tertiò. An damnati gloriam Beatorum videant.

S. Th. *qu.* 98. *citata a.* 9. distinguit inter tempus ante diem judicii, & post Judicium universale, & dicit, quòd *Damnati ante diem Judicii videbunt beatos in gloria; non hoc modo, quod gloriam eorum, qualis sit, cognoscant; sed cognoscent, eos esse in gloria quadam inestimabili. Et ex hoc turbabuntur, tùm propter invidiam, dolentes de felicitate eorum: tùm propter hoc quod ipsi talem gloriam amiserunt. Unde dicitur Sap.* 5. *de impiis.* Videntes turbabuntur timore horribili. *Sed post diem judicii omninò beatorum visione privabuntur. Nec tamen ex hoc eorum pœna minuetur, quia memoriam habebunt gloria beatorum quam in judicio viderunt, vel ante judicium, & hoc erit eis in tormentum: sed ulteriùs affligentur in hoc, quod videbunt, se indignos reputari etiam videre gloriam, quam Sancti merentur habere.*

XV. Quibus S. Th. dum ait, quòd damnati *videbunt beatos in gloria*, non intendit, eos visuros visione proprie dicta, sed cognitione quadam in confuso, considerantes statum felicissimum beatorum, à quo ipsi sunt exclusi. Unde August. *l.* 2. *qq. Evangel. q.* 38. de divite damnato vidente è longinquo Lazarum, dicit, damnatos *videre de longinquo, atque sentire beatorum requiem, quò sanè transire non possunt.*

Neque obest quod S. Gregorius, *Homil.* 40. *in Evang.* dicat: *Credendum verò est, quod ante retributionem extremi judicii injusti in requie quosdam jùstos conspiciant, ut eos videntes in gaudio, non solùm de suo supplicio, sed etiam de illorum bono crucientur.* Nam vel loquitur de generali, & confuso modo cognitionis, vel potiùs de peculiari quidem, ac distincta notitia, sed ex dispensatione Dei extraordinaria ad augendam eorum pœnam, quomodo illud de divite, & Lazaro, *Lucæ* 16. (quod ibi Greg. tractat) rectè accipitur. Quamvis nec ex hoc inferatur, quòd damnati notitia intuitiva videant beatos in gloria: nam nec Abraham, nec Lazarus gloria donati erant, cùm adhuc detinerentur in Limbo.

XVI. In ipso quidem extremo judicio impii oculis etiam corporeis videbunt gloriam corporum beatorum, quò spectat illud Sap. 5. v. 2. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperata salutis.* Neque obest quod v. 8. subjungatur: *Talia dixerunt in inferno, qui peccaverunt.* Nam sapiens ibi, vel non loquitur de impiis in inferno jam existentibus, sed de illis inferno jam destinatis, & in conspectu justorum coram judice positis. Vel primò loquitur de modo, quo impii se habebunt in judicio: ac deinde exprimit quid memores gloriæ Sanctorum, quam in judicio viderunt, in inferno dicturi sint,

sint, quando non amplius eos videbunt. Tunc enim, ut ex S. Th. dictum est, neque corporeo aspectu gloriam Sanctorum intuebuntur, nec divina permissione notitiam aliquam de certis quibusdam, quanta in felicitate versentur, habebunt: Et hoc ad eorum majus tormentum, ut dicit S. Th. *Qui enim erunt in pœnis, quid agatur intus in gaudio Domini nescient: qui verò erunt in illo gaudio, quid agatur foris in illis tenebris exterioribus scient.* (inquit S. August. *l.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 22.)

QUÆSTIO VIII.

De Justitia, & Misericordia Dei erga Damnatos.

PRæsens quæstio claudet hunc Tractatum, imo & totum nostrum Theologicum cursum. In ea agemus de justitia Dei erga damnatos, an tanta futura sit, ut nullum unquam finem sit habitura, tam respectu Dæmonum, quàm hominum etiam Christianorum neque unquam mitigandam. Licèt autem æternitatem pœnarum statuerimus, *Tom.* 5. *in* 1. *p. q.* 9. *Dub.* 5. agentes de pœna Dæmonum. Quia tamen de hoc iterum hîc nos acturos promisimus, ideo, ut promissis stemus, aliqua subjiciemus ex S. Th. *q.* 99. *Supplementi*.

DUBIUM I.

An ex Divina Justitia inferatur Peccatoribus pœna æterna.

§. I.

Veritas Catholica.

SEnsus hujus Dubii est, an divina justitia petat, ut peccatores, qui in peccato mortali decedunt puniantur pœna æterna.

I. Dico ex divina justitia est, quòd peccator in lethali culpa decedens puniatur pœna æterna. Ita S. Tho. dicta *q.* 99. *a.* 1. Et probat primò. Nam *sicut se habet præmium ad meritum: ita pœna ad culpam: sed secundum divinam justitiam merito temporali debetur præmium æternum*, *Jo.* 6. *v.* 40. Omnis qui videt filium, & credit in eum, habet vitam æternam; *Ergo & culpæ temporali secundum divinam justitiam debetur pœna æterna.*

Secundò probat. *Secundum Philosophum in* 5. *Ethic. c.* 5. *pœna taxatur secundum dignitatem ejus, in quem peccatur: unde majori pœna punitur, qui percutit alapâ Principem, quàm alium quemcumque. Sed quicumque peccat mortaliter, peccat contra Deum, cujus præcepta transgreditur, & cujus honorem alii impartitur, dum in alio finem constituit: Majestas autem Dei est infinita; ergo quicumque peccat mortaliter, dignus est infinita pœna. Et ita videtur, quod justè pro peccato mortali quis perpetuò puniatur.* Ita S. Th. *in argum.* Sed contra.

II. In corp. autem art. Varias rationes affert. Prima est. Nam cùm pœna duplicem habeat quantitatem, scilicet secundum intensionis accerbitatem, & secundum durationem temporis, quantitas pœnæ respondet quidem quantitati culpæ secundum intensionem acerbitatis, ut secundum quod graviùs quis peccavit, secundum hoc gravior pœna ei infligatur. Unde Apoc. 18. v. 7. *Quantum se glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum.* Non autem respondet duratio pœnæ durationi culpæ, ut docet August. *l.* 21. *de Civit. Dei*, *c.* 11. Non enim osculum fœminæ, vel adulterium quod in momento temporis perpetratur, momentanea pœna punitur, etiam secundum leges humanas. Sed duratio pœnæ respicit dispositionem peccantis. Quod exemplo declarat. Quandoque enim ille qui peccat in aliqua Civitate, ex ipso peccato efficitur dignus, ut totaliter à civium consortio repellatur, vel per exilium perpetuum,

vel

vel per mortem; Quandoque verò non redditur dignus, ut totaliter à societate civium excludatur, & ideo ut possit esse conveniens membrum civitatis, pœna ei prolongatur, vel breviatur, secundum quod expedit ejus curationi, & ut in civitate convenienter, & pacificè vivere possit. Et ita etiam secundum divinam justitiam aliquis ex peccato redditur dignus, ut penitùs à civitatis Dei consortio separetur, quod fit per omne peccatum, quo contra caritatem peccat, quæ est vinculum civitatem prædictam uniens. Et ideo pro peccato mortali, quod est contrarium caritati, aliquis in æternum à societate Sanctorum excluditur, ac pęnæ æternæ addicitur. Quia ut Augustinus citato loco, dicit: *Quod est de civitate ista mortali homines supplicio prima mortis, hoc est de civitate illa immortali homines supplicio secunda mortis auferre: sicut enim non efficiunt leges hujus civitatis, ut in eam quisque revocetur occisus, sic nec illius, ut in vitam revocetur æternam secunda morte damnatus*. Quod autem pęna, quam civitas mundana infligit perpetua non reputetur, hoc est per accidens, vel in quantum perpetuò homo non manet, vel in quantum etiam ipsa civitas deficit. Unde si homo in perpetuum viveret, pęna exilii, vel servitutis, quæ per legem humanam infertur, in eo perpetuò maneret. Qui verò hoc modo peccant, ut tamen inde non reddantur digni totaliter separari à sanctæ civitatis consortio, sicut peccantes venialiter, tantò eorum pęna erit brevior, vel diuturnior, quantò magis, vel minus purgabiles erunt, secundum quod eis peccata plus, vel minus inhæserunt: quod in pęnis hujus mundi secundum divinam justitiam servatur. Ita eisdem fere verbis S. Thomas. Sicut ergo qui per justitiam humanam totaliter, & ad semper à civitate terrena excluditur, si perpetuò viveret tali pœnæ maneret perpetuò addictus: ita qui totaliter, & perpetuò à Civitate cœlesti excluditur, cum perpetuò vivat, perpetuò illam pœnam subire debet.

III. Quod magis confirmatur ex alia ratione, quam ibi subjicit S. Th. nimirùm. Quòd cùm quamdiu durat culpa debeat durare, & pœna, & culpa cum non possit deleri post mortem, maneat in æternum, pœna etiam debet in æternum durare. *Culpa* (inquit) *manet in æternum, cùm culpa non possit remitti sine gratia, quam homo non potest post mortem acquirere, nec debet pęna cessare, quamdiù culpa manet*. Alias rationes hìc affert S. Thomas. Sed quia eas protulimus, *Tom. 5. in 1. p. q. 9. de pęna Dæmonum, Dub. 5. §. 2.* ideò illuc Lectorem remitto. Ubi etiam inveniet varios Scripturæ textus, & Patrum dicta hanc veritatem testantium.

§. II.

Contraria Solvuntur.

IV. Objicies primò. Pęna non debet excedere culpam: Deuteron. 25. *Secundum mensuram delicti erit, & plagarum modus:* Sed culpa est temporalis; ergo pœna non debet esse æterna.

V. Respondet S. Th. dicto a. 1. ad 1. *Quod pęna non debet æquari culpæ secundum quantitatem durationis, ut videtur etiam per leges humanas accidere*. Hoc idem videbatur durum aliquibus S. Augustini temporibus. Unde, *l. 20. de Civit. Dei, c. 11.* dicit: *Sic autem quidam eorum, contra quos defendimus Civitatem Dei, injustum putant, ut pro peccatis quamlibet magnis, parvo scilicet tempore perpetratis, pęna quisque damnetur æterna*. Quibus respondet eos ad leges humanas vocando, his verbis: *Porrò si aliena fœmina osculum infixum rationis sit verbere vindicare, nonne qui illud in puncto temporis fecerit, incomparabili horarum spatio verberatur, & suavitas voluptatis exiguæ diuturno dolore punitur? Quid*

in

in vinculis numquid tamdiu quisque judicandus est esse debere, quamdiu fecit, unde meruit alligari; cùm justissimè servus annosas pœnas in compedibus pendat, qui verbo, aut ictu celerrimè transeunte, vel lacessivit dominum, vel plagavit? &c.

VI. Respondeo secundò. Quod esto culpa quoad actum transeat, manet tamen quoad reatum, & perpetuò manebit, quousque non deleatur per gratiam; cùmque post mortem hoc fieri nequeat, ideo culpa, & adhesio pravo fini in qua quis moritur, in æternum durabit, & proinde in æternum durabit etiam pœna.

VII. Objicies secundò. Inter peccata mortalia unum est altero gravius; ergo secundum justitiam graviùs debet puniri. Sed si utrumque puniretur pœna eterna, & infinita, unum non puniretur graviùs altero, quia pœnâ infinitâ, & æternâ nulla est gravior; ergo.

VIII. Respondeo dist. conf. Graviùs intensivè, con. conf. extensivè, & in duratione, neg. conf. Ut enim dicit S. Th. ad 2. *Quantitati peccati respondet quantitas pœnæ secundum intensionem. Et ideo peccatorum mortalium inæqualium erunt pœnæ inæquales in intensione non autem in duratione.* Quia cùm in æternum utriusque duratura sit culpa, in æternum durare debet, & pœna.

IX. Objicies tertiò. A justo judice non infertur pœna, nisi ad correctionem, vel rei, vel aliorum. Unde 2. Ethic. dicitur c. 3. *Pœnæ sunt quædam medicinæ:* Sed quod impii in æternum puniantur, neque est ad correctionem eorum, neque aliorum, quia nulli tunc sunt futuri; ergo &c.

X. Respondet S. Th. ad 3. *Quod pœnæ quæ infliguntur his, qui à Civitatis societate non penitus ejiciuntur, sunt ad correctionem eorum ordinatæ. Sed illæ pœnæ per quas aliqui totaliter à Civitatis societate exterminantur, non sunt ad correctionem eorum. Possunt tamen esse ad correctionem, & tranquillitatem aliorum, qui in Civitate remanent. Et ita damnatio æterna impiorum est ad correctionem eorum, qui nunc sunt in Ecclesia. Non enim pœna sunt ad correctionem solùm quando infliguntur, sed etiam quando determinantur.*

XI. Objicies quartò. Pœnam non vult justus Judex per se ipsam, sed propter aliquam utilitatem: Sed ex pœna impiorum æterna nulla potest concipi utilitas; ergo &c.

Confirm. nihil quod est per accidens est perpetuum, ut ex 1. *de Cœlo text.* 15. *&* *l.* 2. *text.* 18. Sed pœnæ sunt per accidens, quia sunt contra naturam; ergo &c.

XII. Respondeo neg. min. Sunt enim utiles ex dictis, ut qui modo in mundo sunt, à peccando deterreantur. Deinde, ut dicit S. Th. *ad* 4. sunt utiles *ad hoc ut in eis divina justitia conservetur, quæ est Deo accepta propter se ipsam. Unde Gregorius l.* 4. *Dialog. cap.* 44. Omnipotens Deus, quia pius est miserorum cruciatu non pascitur; quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. *Secundò ad hoc sunt utiles, ut de his electi gaudeant, dum in his Dei justitiam contemplantur, & dum se evasisse eas cognoscunt.* Unde *Psalm.* 57. Lætabitur justus cum viderit vindictam.... *Et hoc est quod Gregorius dicit* 4. *Dialog.* (loco citato)... Ut justi omnes & in Deo videant gaudia, quæ perceperunt, & in illis perspiciant supplicia, quæ evaserunt, quatenus tantò magis in æternum divinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quantò in æternum mala puniri conspiciunt, quæ ejus adjutorio vicerunt. Hæc Gregorius.

XIII. Ad confirm. Dico cum S. Th. ad 5. *Quod quamvis pœna per accidens respondeat animæ: attamen per se respondet animæ culpâ infectæ: Et quia culpa in perpetuum in ea manebit: ideo & pœna perpetua erit.*

XIV Tandem. Quamvis peccatum, ut pote contra Deum auctorem ipsius esse, mereatur, ut peccator redigatur

tur in nihilum, hæc tamen non est debita peccati pœna. Quia ut docet S. Th. ibidem, *ad 6.* Pœna respondet culpæ secundum inordinationem actus, quæ in ipsa invenitur, non autem secundum dignitatem personæ, in quam peccatur, aliàs cuilibet peccato responderet pœna infinita. Licèt autem peccator mereatur amittere esse, considerata tamen ipsius actus inordinatione, cùm per ipsam nec tollatur, nec corrumpatur esse quod ad eam supponitur, non debetur ei amissio esse, sed potiùs, quòd durante esse perpetuò puniatur, sicut perpetuò durabit inordinatio. Quod verò humana justitia gravium criminum reos morte puniendo privet esse, hoc est, quia aliter à consortio Civitatis eos totaliter separare non potest. Deus autem impios potest conservare in esse, & eos à consortio Civitatis Cœlestis separatos in æternum punire.

DUBIUM II.

An ex Divina Misericordia aliquorum Damnatorum Pœnæ finem sint habituræ?

§. I.

De Pęna Dęmonum.

I. STatuto, pęnas damnatorum secundum ordinem divinæ justitiæ debere esse æternas, superest examinandum, an ex divina misericordia cùm aliquibus in æternitate pęnarum dispensetur, ut ab illis tandem eruantur, & quæstio procedere potest de Dœmonibus, de hominibus, de hominibus Christianis, ac demum de illis, qui opera misericordiæ fecerunt dum viverent.

II. Error Origenis fuit, pœnam Dæmonum post multas sæculorum revolutiones finem ex Dei misericordia habituram. De hoc egi, *Tom. 5. in 1. p. q. 9. de pęna Dęmonum, Dub. 5.* & agit S.Th. *q.99. suppl.a.2.* eumque reprobat his verbis: *Error Origenis fuit, ut Augustinus dicit l. 21. de Civit. Dei* (*c. 17. & 23.*) *quod Dęmones quandoque per Dei misericordiam liberandi sunt à pęnis. Sed iste error est ab Ecclesia reprobatus propter duo. Primò quia manifestè auctoritati Sacræ Scripturæ repugnat, quæ habetur Apoc. 20.* Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris, ubi, & bestiæ, & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum, *per quod in Scriptura significari æternitas consuevit. Secundò quia ex una parte nimis Dei misericordiam extendebat, & ex alia parte nimis eam coarctabat. Ejusdem enim rationis esse videtur, bonos Angelos in æterna beatitudine permanere, & malos Angelos in æternum puniri. Unde sicut ponebat, Dęmones, & animas damnatorum quandoque à pęna liberandas: ita ponebat, Angelos, & animas beatorum quandoque à beatitudine in hujus vitæ miserias devolvendas.*

III. Præstat audire S. Augustinum, *L. 21. de Civit. Dei, c. 17.* a S. Thoma supra citatum, qui rejiciens Origenem, ait: *Sed illum, & propter hoc, & propter alia nonnulla, & maximè propter alternantes sine cessatione beatitudines, & miserias, & statutis seculorum intervallis ab istis ad illas, atque ab illis ad istas itus, & reditus interminabiles, non immeritò reprobavit Ecclesia: quia & hoc quòd misericors videbatur amisit faciendo Sanctis veras miserias, quibus pęnas luerent, & falsas beatitudines, in quibus verum, ac securum, hoc est, sine timore certum sempiterni boni gaudium non haberent.* Ponebat enim Origenes, & Dęmones à pęna aliquando liberandos, & S. Angelos ad miserias vitæ præsentis iterum devolvendos.

IV. Sed dices primò. *Sap. 11. v. 24.* dicitur: *Misereris omnium* (Domine) *quia omnia potes.* Sed inter omnia etiam Dęmones continentur, qui sunt creaturæ Dei; ergo & ipsorum pęna finietur.

Secun-

Secundò, Rom. 11. v. 32. *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur;* cur ergo non etiam Dęmonum?

Tertiò. *Non est justum* (inquit Anselmus, l. 2. cur Deus homo, c. 4.) *ut Deus creaturam, quam fecit ad beatitudinem, omninò perire sinat.* Cùm ergo Angelos fecerit ad beatitudinem, eos omnino perire non permittet.

V. Sed hæc non evincunt. Non primum. Nam ut ait S. Th. 2. 2. citato ad 1. *Deus quantum in se est miseretur omnibus. Sed quia ejus misericordia sapientia ordine regulatur, inde est, quòd ad quosdam non se extendit, qui se misericordia fecerunt indignos, sicut Dæmones, & damnati, qui sunt in malitia obstinati. Tamen potest dici, quod etiam in eis misericordia locum habet, in quantum citra condignum puniuntur, non quod à pęna totaliter absolvantur.*

VI. Non secundùm. *Quia ibi intelligenda est distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum; ut intelligatur auctoritas de hominibus secundum statum viæ; quia scilicet, & Judæorum, & Gentilium misertus est; Sed non omnium Gentilium, vel omnium Judæorum.* Ita S. Th. ibidem *ad* 2.

VII. Neque tertiùm. Nam *Anselmus intelligit, non esse justum quantum ad decentiam divinæ bonitatis, & loquitur de creatura secundum genus suum. Non enim est conveniens divinæ bonitati, ut totum unum genus creaturæ deficiat à fine, propter quem est factum. Unde nec omnes homines, nec omnes Angelos damnari convenit. Sed nihil prohibet, quin aliqui, vel ex hominibus, vel ex Angelis in æternum pereant; quia divinæ voluntatis intentio impletur in aliis, qui salvantur.* Ita idem S. Th. *ad* 3.

§. II.

De Pęna Hominum Damnatorum.

VIII. Quidam errorem Origenis emollire volentes, dixerunt, pęnas quidem Dęmonum ęternas fore, sed omnes homines aliquando esse à pęnas liberandos. Hos minus misericordes, quàm Origenem putat S. August. *lib.* 21. *de Civit. Dei, c.* 17. Is enim pœnas, tùm damnatorum hominum, tùm Dœmonum aliquando fore solvendas dixit, cùm illi solis hominibus, Dœmonibus in æternis pœnis relictis, hanc impertiatur misericordiam. *Extendatur ergo* (inquit) *ac profundatur fons hujus misericordiæ usque ad damnatos angelos, saltem post multa, atque prolixa quantumlibet secula liberandos. Cur usque ad universam naturam manat humanam, & cùm ad angelicam ventum fuerit, mox arescit?*

IX. Alii referente eodem S. August. citato loco, *c.* 18. dixerunt, omnes quidem homines malos dignos esse æterna pęna, sed in novissimo judicio intercessionibus Sanctorum esse liberandos: *Dicunt enim* (inquit) *de malis, & infidelibus hominibus divinitùs quidem verum prædictum esse, quod digni sunt pęna: sed cum ad judicium ventum fuerit, misericordiam esse superaturam. Donabit enim eos, inquiunt, misericors Deus precibus, & intercessionibus Sanctorum suorum. Si enim orabant pro illis, quando eos patiebantur inimicos, quantò magis quando videbunt humiles supplicesque prostratos?*

X. Sed utraque opinio falsa est, & fidei Catholicæ repugnans. Prima quidem. Nam ut ait S. Th. hac *q.* 99 *a.* 3. *Matth.* 25. electis, & reprobis simul dicitur: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Sed inconveniens est dicere, quòd justorum hominum vita quandoque finietur; ergo inconveniens est ponere quod reproborum supplicium quan-

quandoque terminetur. Tùm etiam quia sicut Dæmones sunt in malitia obstinati: & ita perpetuò puniendi: ita & hominum animæ, qui sine caritate decedunt, cùm *hoc hominibus sit mors, quod est angelis casus*, ut dicit Damascenus, *l. 2. fidei Orthod. c. 4.*

XI. Eadem ratione secunda opinio, seu veriùs error, refellitur. Tùm quia illa verba, Matth. 25. v. 46. *Ibunt hi in supplicium æternum*, & ista v. 41. *discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus*, proferentur à Christo in Judicio universali: undè sequitur, in illo judicio proferendam, seu confirmandam potius in homines damnatos sententiam condemnationis, quam pronuntiandam sententiam absolutionis: & si in eundem ignem mittendi erunt, qui diabolo, & angelis ejus paratus est, cùm pro istis paratus sit in æternum, sequitur, quòd paratus sit in æternum etiam pro hominibus damnatis: Tùm quia sicut Sanctorum beatitudo erit æterna, cum dicatur à Christo Judice, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum*. Ita cum è contrario dicatur *discedite à me maledicti in ignem æternum &c. Ibunt hi in supplicium æternum*, ait S. August. lib. 21. de Civit. Dei, c. 24. *Nimiæ præsumtionis est dicere, cuiquam eorum, æternum supplicium non futurum, quos Deus ituros in supplicium dixit æternum.*

XII. Neque valet dicere, Sanctos tunc pro damnatis hominibus oraturos, & eorum intercessionibus fore aliquos liberandos — Nam, ut ait idem August. citato loco, *Cur ergo eadem perfectissima sanctitate, & cunctis impetrare valentibus mundissimis, & misericordissimis precibus, etiam pro angelis non orabunt quibus paratus est ignis æternus, ut Deus sententiam suam mitiget, & reflectat in melius, eosque ab illo igne faciat alienos? Et infra: Hæc igitur causa, qua fit, ut nunc Ecclesia non oret pro malis angelis, quos suos esse novit inimicos, eadem ipsa causa est, qua fiet, ut in illo tunc judicio, etiam pro hominibus æterno igne cruciandis, quamvis perfecta sit sanctitate non oret. Nunc enim propterea pro eis orat, quos in genere humano habet inimicos, quia tempus est pœnitentiæ fructuosæ. Nam quid maximè pro eis orat, nisi* ut det illis Deus, *sicut dicit Apostolus*, pœnitentiam, & resipiscant de diaboli laqueis? .... *Denique si de aliquibus ita certa esset, ut qui sint illi, etiam nosset, qui licèt adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quàm nec pro ipso. Sed quia de nullo certa est, orat pro omnibus dumtaxat hominibus inimicis suis in hoc corpore constitutis, nec tamen pro omnibus exauditur.... Si qui autem usque ad mortem habebunt cor impœnitens, nec ex inimicis convertentur in filios, numquid jam pro eis, idest pro talium defunctorum spiritibus orat Ecclesia?* Ita S. August.

Subscribit fidelis ejus discipulus S. Thomas, *q. 99. Suppl. a. 3. ad 2.* Ex eodem, & ex S. Greg. *lib. 34. Moral. c. 16. & 4. Dialog. c. 44.* dicens: *Sancti in hac vita ideo pro inimicis exorant, ut convertantur ad Deum, cùm adhuc converti possunt. Si enim esset nobis notum, quod essent præsciti ad mortem, non magis pro eis, quàm pro dæmonibus oraremus. Et quia post hanc vitam decedentibus sine gratia tempus conversionis non erit, nulla pro eis fiet oratio, nec ab Ecclesia militante, nec à triumphante.*

XIII. Nec dicant, *Psalm. 75. v. 10.* haberi: *Numquid obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* — Nam hæc verba, respondet S. Aug. dicto c. 24. Referuntur ad statum præsentis vitæ, in qua homo capax est misericordiæ quia capax est mutari de malo in bonum, unde subdit Propheta, *Et dixi: nunc cæpi; hæc est mutatio dexteræ excelsi.* Subdit tamen S. Doctor. *Sed quibus placet istam sententiam usque ad illa* im-

Digitized by Google

impiorum tormenta protendere, saltem, sic intelligant, ut manente in eis ira Dei, quæ in æterno est prænuntiata supplicio, non contineat Deus in hac ira sua miserationes suas, & faciat eos non tantâ, quantâ digni sunt, pœnarum atrocitate cruciari, non ut eas pœnas vel numquam subeant, vel aliquando finiant, sed ut eas mitiores, quàm merita sunt eorum, leviores que patiantur. Sic enim & ira Dei manebit, & in ipsa ira sua miserationes suas non continebit. Quod quidem non ideo confirmo, quoniam non resisto. Non tantâ ergo quantâ digni sunt damnatos puniri Augustinus non negat, sed non asserit.

XIV. Quia verò etiam aliqui putabant, verba illa: *Discedite à me maledicti in ignem æternum*, & ista: *Ibunt hi in supplicium æternum* minaciter potiùs, quam veraciter dicta, sicut Ninivitis minaciter dictum fuit Jonæ 3. v. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*. Cùm tamen Ninive non sit subversa, propter quod Jonas turbatus fuit — Respondet ex eodem S. Augustino citato S. Th. dicto a. 3. ad 3. *Quod prophetia comminatoria pœna, tunc solùm immutatur, quando variantur merita ejus, in quem comminatio facta est. Unde Hierem. 18. dicitur v. 7.* Repente loquar versùs gentem, & adversùs regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam, & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei. *Unde cùm damnatorum merita mutari non possint, comminatio pœnæ semper in eis implebitur.*

Nihilominus tamen prophetia comminationis semper quantum ad aliquem intellectum impletur: quia ut dicit Aug. in prædicto libro (21. de Civit. Dei, c. 24.) Eversa est Ninive, quæ mala erat, & bona ædificata est, quæ non erat, stantibus enim mœnibus, atque domibus eversa est Civitas in perditis moribus.

Quod de anima Trajani ab inferno precibus S. Gregorii liberata dicitur, resolvimus, *Tom. 3. in 3. p. de Sacrif. Miss. qu. 2. Dub. 3. §. 1. à num. 8.* Videantur etiam alia ibi dicta.

§. III.

De Pœna Damnatorum Christianorum.

XV. Senserunt aliqui, quòd, etsi non omnium hominum, saltem tamen Christianorum, qui in peccato mortali mortui sunt, supplicia non fore æterna. Hi tamen divisi sunt. Nam alii dixerunt, omnes baptizatos, qui sacramenta fidei perceperunt, fore ab æterna pœna immunes. Alii solum illos, qui sacramenta fidei perceperunt, & fidem catholicam tenuerunt. Alii tandem ab æterna pœna immunes fore censuerunt, eos solos, qui in fide catholica finaliter perseverarunt, quantumcumque aliis criminibus implicatos.

XVI. Sed istos refellunt S. August. *l. 21. de Civit. Dei, c. 25.* & S. Thomas, *q. 99. a. 4.* ubi primos refutat sic: *Sed hoc est contrarium veritati: quia quidam sacramenta fidei recipiunt, & fidem non habent, sine qua* impossibile est placere Deo, *Hebr. 11.*

Secundos ita refellit: Quia *aliquando aliqui catholicam fidem tenent, & postea ab ea recedunt, qui non minori pœna sunt digni, sed majori, quia 2. Petri 2.* Melius erat eis viam justitiæ non cognoscere, quàm post agnitionem retroire. *Planum est etiam, peccare plus hæresiarchas, qui à fide catholica recedentes novas hæreses fingunt, quam illos, qui à principio aliquam hæresim sunt secuti.* Unde Augustinus citato loco inconveniens maximum reputat, quod *qui hæreses impias condiderunt exeuntes de Catholica Ecclesia, & facti sunt hæresiarchæ, meliores habeant causas, quàm hi qui nunquam fuerunt catholici, cùm in eorum laqueos incidissent; si illos hæresiarchas hoc facit liberari à supplicio sempiterno, quòd* in

in catholica Ecclesia baptizati sunt, & sacramentum corporis Christi in vero Christi corpore primitùs acceperunt: cùm pejor utique sit desertor fidei, & ex desertore oppugnator ejus effectus, quam ille, qui non deservit, quam nunquam tenuit.

Tertios impugnat S. Th. Nam *hoc manifestè contrariatur Scripturæ. Quia Jacobi 2. dicitur:* Fides sine operibus mortua est. Et *Matth. 7.* Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in Regnum Cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei: *Et in multis aliis locis Scriptura peccantibus æternas pœnas comminatur. Unde non omnes finaliter in fide persistentes à pœna æterna erunt immunes, nisi & ab aliis criminibus inveniantur finaliter absoluti.* Ita S. Th.

XVII. Omnes autem præfatos errores simul confutavit Paulus Galat. 5. v. 19. &c. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ contentiones, æmulationes, iræ, rixæ dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* Ubi per idolorum servitutem, intelligit infidelitatem non baptizatorum, per sectas hæreses, & per alia peccata mortalia, sive ex genere, sive ex circumstantiis talia. Unde S. Augustinus, *c. 25.* citato: *Hæc profectò* (inquit) *Apostolica falsa est sententia, si tales post quantalibet tempora liberati Regnum Dei possidebunt. Sed quoniam falsa non est, profectò Regnum Dei non possidebunt. Et si in Regni Dei possessione nunquam erunt, æterno supplicio tenebuntur, quoniam non est locus medius, ubi non sit in supplicio, qui illo non fuerit constitutus in Regno.*

XVIII. Dicebant tamen primò, *Joan. 6. v. 50.* dicit Christus: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam.* Sed omnes baptizati etiam hæretici manducant carnem Christi, & bibunt ejus sanguinem; ergo omnes habent vitam æternam.

XIX. Respondeo, quoad hæreticos ex S. August. citato, *c. 25.* Non posse utiliter manducare Corpus Christi eum, qui non est in Corpore Christi, idest, in Ecclesia, quæ est compago membrorum Christi: *Ac per hoc Hæretici, & Schismatici ab hujus unitate corporis separati, possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi utile, imò verò etiam noxium, quo judicentur gravius, quàm vel tardiùs liberentur. Non sunt quippe in eo vinculo pacis, quod illo exprimitur sacramento.*

Quoad Catholicos verò, sed in peccato existentes, respondet S. Th. dicto art. 4. ad 2. *Quod verbum Domini intelligitur non de illis, qui tantùm sacramentaliter edunt, qui indignè quandoque sumentes* judicium sibi manducant, & bibunt, *ut dicitur 1. Cor. 11. Sed loquitur de manducantibus spiritualiter, qui per caritatem ei incorporantur, quam incorporationem facit sacramentalis comestio, si quis dignè accedat. Unde quantum est ex virtute sacramenti, ad vitam æternam perducit; quamvis aliquis possit tali fructu privari per peccatum, etiam postquam dignè sumpserit.*

XX. Dicebant secundò, *Marci ult.* dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit salvus erit:* Sed omnes catholici credunt, & baptizati sunt; ergo &c.

Confirmatur, 1. *Cor. 3.* dicit Paulus de illis in quibus Christus per fidem est fundamentum: *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem;* ergo omnes qui fidem habent finaliter post pœnas ignis salvabuntur.

XXI. Respondeo cum S. Th. ibid. ad 1. *Quod Dominus ibi loquitur de fide formata, quæ* per dilectionem operatur, *in qua quicumque decesserit, salvus erit. Sed huic non solum opponitur* infi-

Digitized by Google

infidelitatis error, sed quodlibet peccatum mortale. Et propterea, *Jacobi* 2. *v.* 14 dicitur: *Si quis dicat se fidem habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides salvare eum?*

XXII. Ad confirm. Respondet idem S. Th. citatus ad 3. *Quod* fundamentum *in verbis Apostoli intelligitur fides formata, supra quam qui peccata venialia ædificaverit*, detrimentum patietur; *quia pro eis punietur à Deo, ipse tamen* salvus erit *finaliter* quasi per ignem, *vel temporalis tribulationis, vel pœna purgatoria, quæ post mortem erit*. Addit S. August. *l.* 21. *de Civit. Dei*, *c.* 26. quod qui in peccato mortali est, propriè non habet pro fundamento Christum: etenim *nihil in ædificio præponitur fundamento: quisquis itaque sic habet in corde Christum, ut ei terrena, & temporalia, nec ea quæ licita sunt, atque concessa, præponat, fundamentum habet Christum. Si autem præponit, etsi videatur habere fidem Christi, non est tamen in eo fundamentum Christus, cui talia præponuntur: quantò magis si salutaria præcepta contemnens committat illicita, non præposuisse Christum, sed postposuisse convincitur?* &c.

§. IV.

De Damnatis, qui Opera Misericordiæ fecerunt.

XXIII. Sancti Augustini temporibus, ut refert ipse, *lib.* 21. *de Civit. Dei*, *c.* 27. erant, qui dicerent, æterno igne illos tantummodo arsuros, qui pro peccatis suis facere dignas eleemosynas negligunt, propter illud, quod ait Apostolus Jacobus: *Judicium autem sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam*. Qui ergo fecit, quamvis non correxerit perditos mores, sed nefariè, ac nequiter inter ipsas suas eleemosynas vixerit, cum misericordia illi futurum est judicium, ut aut non damnetur omnino, aut post aliquod tempus à damnatione novissima liberetur. Ita refert S. August. & ex eo S. Th. *q.* 99. *Suppl. a.* 5.

XXIV. Falsam tamen hanc existimationem uterque S. Doctor ostendit. *Quia*, (inquit S. Th.) *sine caritate non potest aliquid esse Deo acceptum, nec sine ea prodest aliquid ad vitam æternam. Contingit autem, aliquos operibus misericordiæ insistere, qui caritatem non habent. Unde his nihil prodest ad vitam æternam promerendam, vel ad immunitatem æternæ pœnæ*. Ut patet ex Apostolo 1. Cor. 13. v. 3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas.... Caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Et S. August. citatus: *Sic enim cogerentur fateri, fieri posse, ut opulentissimus homo decem nummulis diurnis in eleemosynas impensis, homicidia, & adulteria, & nefaria quæque facta redimeret*. Quod ridiculum est. Fieri enim etiam posset, quod in auferendis rebus alienis longè plura diriperent, ex quibus pauca pauperibus elargiendo, Christum se ad hoc pascere existimarent, ut licentiam malefactorum, vel quotidie potius emere credentes, securi damnabilia tanta committerent. Ita discurrit Sanct. August. cui subscribens S. Th. ait: *Et hoc præcipuè apparet absurdum in raptoribus, qui multa rapiunt, & tamen misericorditer aliqua largiuntur*.

XXV. Movebantur autem primò. Quia *Matth.* 25. discrimen quod in extremo Judicio faciet Christus electorum à reprobis ex solis operibus misericordiæ fiet, *esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.*

XXVI. Respondeo, quòd in judicio electi separabuntur à reprobis, non præcisè quia eleemosynas fecerunt, sed quia adhærentes Christo per caritatem illis in pauperibus ei obtulerunt. Vel ut ostendatur *quantum valeant eleemosynæ ad priora delenda, non ad perpetua impunè committenda peccata*. Ita S. August. citato loco. Et infra: *Si enim Christiano esurienti panem tan-*

quam

quam Christiano darent, profectò sibi panem justitiæ, quod ipse Christus est, non negarent: quoniam Deus, non cui detur, sed quo animo detur, attendit. Qui ergo Christum diligit in Christiano, hoc animo ei porrigit eleemosynam, quo accedit ad Christum, non quo vult recedere impunitus à Christo. Tantò enim magis quisque deserit Christum, quantò magis diligit quod improbat Christus.

XXVII. Respondeo secundò, ex S. Th. dicto a. 5. ad 2. *Quod non propter hoc ponitur disceptatio de operibus misericordiæ solùm, quia pro eorum negligentia tantummodo aliqui punientur æternaliter; sed quia illi ab æterna pœna liberabuntur post peccata, qui per opera misericordiæ sibi veniam impetraverunt* facientes amicos sibi de mammona iniquitatis, *Luca* 9. — Dici etiam potest, Christum posuisse exemplum de examine in judicio faciendo de operibus misericordiæ, ut ex eo colligamus quale examen futurum sit de rebus gravioribus. Si enim qui res suas non communicaverunt egenis damnandi sunt, multò magis, qui aliena rapuerunt: & si salvandi sunt qui panem esurienti dederunt, multò magis qui omnia pro Christo reliquerunt.

XXVIII. Movebantur secundò. Quia, *Matth.* 5. *v.* 8. dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: ad cordis autem munditiem sufficere eleemosynam dicitur, Lucæ 11. v. 41. *Quod superest date eleemosinam: & ecce omnia munda sunt vobis.*

XXIX. Putat Sylvius in hunc art. Christum ibi sugillare Pharisæos, quasi diceret: Vos cum sitis pleni rapina, & iniquitate, existimatis, propter eleemosynas vestras esse mundos, cum illas non detis ex affectu caritatis, sed ex appetitu laudis. Veriùs tamen cum eodem dicendum est, sermonem Christi serium esse, ac hortatorium hoc sensu, ea quæ restitutis injustè ablatis, de justis facultatibus supersunt convertite in eleemosynam ex caritatis affectu, *& ecce omnia munda sunt vobis.* Nimirùm (ait Basilius in regulis brevioribus ad interrogat. 272.) *Omnia, quæ per rapinam, & defraudationem peccata committuntur*; proprium enim remedium, quo ad expianda peccata rapinæ disponimur, est facta alienorum restitutione distribuere in eleemosynas etiam de propriis, ut fecit Zachæus. Non tamen quasi sola eleemosyna sufficiat, sed conjunctis aliis quæ ad salutem sunt necessaria.

XXX. Movebantur tertiò. Quia Tobiæ 4. v. 11. *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur, animam ire in tenebras.* Et Ecclesiastici 3. v. 33. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.*

XXXI. Respondeo, eleemosynam liberare à morte, & resistere peccatis. Primò. Si supponat cætera non omitti, nempe, fidem, pœnitentiam, & caritatem, & in hoc sensu, *Daniel*, *c.* 4. *v.* 24. dixit Regi: *Peccata tua eleemosynis redime.* Secundò. Quia si eleemosyna fiat sicut facienda est, ex Dei amore disponit hominem ad remissionem peccatorum etiam mortalium. Tertiò. Quia cùm sit satisfactoria liberat à pœnis. Quartò. Quia custodit à peccatis futuris, in quantum Dei gratiam, & auxilium promeretur. Quintò. Quia preces pauperum, quibus fit eleemosyna obtinetur interdum vera conversio, & salus.

XXXII. Movebantur quartò. Quia *Jacobi* 2. *v.* 13. dicitur: *Judicium sine misericordia* fiet illi *qui non fecit misericordiam.* E contrario autem, Matth. 5. v. 7. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

XXXIII. Respondet S. Th. dicto *a.* 5. *ad* 1. Quod *illi misericordiam consequentur*, *qui misericordiam ordinatè impendunt: Non autem misericordiam ordinatè impendunt, qui se ipsos in miserendo negligunt, sed magis se impugnant malè agendo.* Et *ideo tales miseri-*

fericordiam pœnitùs absolventem non consequentur ; etsi consequentur misericordiam de pœnis debitis aliquid relaxantem.

XXXIV. Adverto demum, quòd cum S. Jacobus, dicit, loco citato: *Superexaltat autem misericordia judicium*, facit sensum, quod qui ordinatè misericordiam fecit superior, & gloriosus erit in Judicio — Similiter cum Christus, *Matth. 6. v. 14.* dicit: *Si enim dimiseritis dimittet & vobis Pater vester*. Vel, ut ait S. Th. *loquitur de illis, qui petunt sibi debitum relaxari, non autem de illis, qui in peccato persistunt*. Vel non declaravit, quid ad remissionem peccati sufficiat; sed quid requiratur: nisi enim remiserimus fratri in nos peccanti, non consequemur à Deo nostrorum peccatorum remissionem.

DUBIUM III.

An in Inferno sit aliqua Pœnarum mitigatio, & an Damnati puniantur infra Condignum?

§. I.

Resolvitur Prima Pars.

I. Dico. In pœnis damnatorum nulla requies; aut intermissio, sive mitigatio erit. Est contra aliquos antiquos Theologos, certa tamen assertio, adeò ut censeatur fidei proxima. Colligitur enim ex Apoc. 14. v. 11. *Et fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum, nec habent requiem die ac nocte qui adoraverunt bestiam*. Et apertè ex illo, Lucæ 16. v. 24. ubi cum dives damnatus rogasset: *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Repulsam passus fuit his verbis, *recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris*. Cùmque rogasset etiam, ut eum mitteret in domum Patris sui, & moneret fratres suos, ne in eum locum tormentorum venirent, neque hoc qualecumque refrigerium valuit obtinere.

II. Probatur etiam primò. Quia pœna damni, quæ est potissima pœnarum inferni, nunquam vel intermittetur, vel minuetur. Secundò. Quia in damnatis nihil dimittetur de culpa; ergo nihil etiam dimittetur de pœna: Deus enim nihil relinquit inordinatum, culpa autem non potest ordinari nisi per pœnam ei correspondentem.

III. Hinc sequitur, damnatos vivorum, aut Ecclesiæ precibus non posse vel in minimo juvari, imo nec vivos, nec Ecclesiam debere orare, ut eorum pœnæ mitigentur eadem ratione, qua *Dub. praecedente* ostendimus §. 2. *num.* 12. nec debere orare pro eorum liberatione à pœnis, & ratio est. Quia suffragia vivorum in tantum possunt mortuis prodesse, inquantum sunt membra ejusdem corporis Christi mystici, & proinde capacia percipiendi misericordiam per Christi merita, & fructum passionis ejus: Sed damnati sunt prorsùs extra corpus mysticum Christi, & incapaces percipiendi fructum passionis ejus, qua sola possent juvari; ergo &c.

IV. Sed dices primò. Peccata venialia damnatorum non punientur in æternum, ergo saltem quoad ista pœna damnatorum minuetur, cum desinent pro istis puniri. Idem videtur dicendum de pœna pro mortalibus in hac vita quoad culpam remissis.

V. Utrique parti hujus objectionis satisfecimus, *Tom. 2. in 1. 2. Quæst. 7. de effectibus peccati actualis Dub. 4. ubi §. 1.* diximus, quod peccatum veniale non remissum quoad culpam in hac vita, & conjunctum cum mortali per accidens punietur in Inferno pœnâ æternâ, quamvis ex se pœnâ tantùm temporali puniendum esset. Unde ad præfatæ instantiæ primam partem

tem negandum est ant. §. *autem* 2. diximus, valdè probabile esse, quod peccatum sive mortale, sive veniale remissum quoad culpam in hac vita non punietur in inferno pęnâ æternâ, sed temporali tantùm. Unde ad hanc secundam objectionis partem concedendum est ant. nec sequitur damnatorum pęnam aliquando minui, vel mitigari. Nam, ut docet S. Th. in 4. dist. 22. q. 1. a. 1. ad 5. *pęna quæ solvitur, non redimitur*, nec dicitur mitigari, quia pęna dum est soluta suapte natura cessat, nec est amplius debita. Videantur dicta citato loco pro utraque parte, & responsiones ad contraria fundamenta.

VI. Dices secundò. Prudentius in Hymno ad incensum cęcinit.

Sunt ex spiritibus sæpè nocentibus
Pęnarum celebres sub stige feriæ
Illa nocte (sacer qua rediit Deus
Stagnis ad superos ex Acheronticis) &c.

Videntur ergo damnati ferias à pęnis, seu pęnarum mitigationem obtinuisse saltem quando Christus descendit ad inferos, vel etiam post.

Rursus S. Augustinus *in Enchirid. c.* 110. dicit, suffragia quibusdam prodesse, *ut eis tolerabilior fiat ipsa damnatio*.

VII. Respondetur, Prudentium ibi, vel intellexisse de damnatis Purgatorii pęnis, quod in Christi descensu ad inferos aliquod levamen sensisse non diffitemur: non autem de damnatis inferni pęnis, ad quos Christum personaliter non descendisse supra ostendi. Eos autem vocare, *Nocentes*, quia ibi detinentur propter noxas, quas in hac vita admiserunt. Locum autem vocare *stygem* lato modo quia locum inferum. Vel si de damnatis in inferno locutus fuit, dicendum est, eum poeticè loquutum, & in hoc excessisse.

S. Augustinus autem ibi non loquitur de damnatione æterna, sed de damnatione large sumta, etiam pro punitione temporali in Purgatorio. De quo locuti sumus, *Tom.* 3. *in* 3. *p. de sacrificio Missæ q.* 2. *Dub.* 3. §. 1. à n. 3. quò Studiosum remitto.

§. II.

Resolvitur Secunda Pars.

VIII. Dico. Probabilius videtur Damnatos non puniri infra condignum. Ad ita sentiendum moveor primò. Quia *Apoc.* 18. *v.* 7. dicitur: *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum:* Non daretur autem tantum, quantum meruit, si daretur minus, hoc est, infra condignum. Secundò. Qui à judice mittitur in carcerem, asseritur, *Matth.* 5. *v.* 26. non exiturus inde, *donec reddat novissimum quadrantem:* idest donec pęnas debitas exactissimè luat, idest æternas: *Quia* (inquit August. l. 1. de serm. Domini in monte, c. 11.) *semper solvit novissimum quadrantem, dum sempiternas pęnas terrenorum peccatorum luit*. Tertiò. Quia *Rom.* 2. *v.* 6. Deus *reddet unicuique secundum opera sua*, vel vitam æternam, vel iram, & indignationem: non redderet autem secundum opera sua, si puniret infra condignum, sicut nec si pręmiaret infra meritum. Quartò. Jacobi 2. v. 13. *Judicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam*. Quibus insinuatur, par pro pari reddendum, ut nullam experturus sit misericordiam, qui nullam fecit misericordiam.

IX. Ratio autem accedit. Tùm quia nihil pęnæ remittitur, nisi aliquid tollatur de culpa: in damnatis autem nihil de culpa tollitur. Tùm quia remissio seu mitigatio pęnæ fit per meritum Christi, hujus autem tam Demones, quàm damnati incapaces sunt.

X. Favent Hieroymus, & Augustinus. S. Hieronymus in fine libri 2. super Ezechiel. *Peccatoribus* (inquit) *reddit Deus juxta vias suas, ut teneat judicii veritatem. Cæterum in sanctis excedit modum clementia*. S. August. *in Psalm.*

Pſalm. 105. ubi referens oppoſitam opinionem, ait: *Niſi fortè quis audeat dicere, etiam his qui damnantur cum Diabolo, & Angelis ejus, aliquam miſericordiam Dei minimè defuturam, non qua ex illa damnatione liberentur, ſed ut eis aliquatenus mitigetur: atque ita æternam poſſe intelligi Dei miſericordiam ſuper illorum æternam miſeriam.* Quibus proponit eam opinionem tanquam non ſuam, dum ait: *Niſi fortè quis audeat dicere*. Et *lib.* 21. *de Civit. Dei*, *c.* 24. eandem referens opinionem, ut *Dub. præced.* §. 2. *n.* 13. videre quis poterit concludit. *Quod quidem non ideo confirmo, quoniam non reſiſto*. Probabilius ergo judicavit Auguſtinus, damnatos pęnâ meritis condignâ abſqua miſericordia eſſe puniendos.

XI. Nec contrarius eſt S. Thomas. Nam quamvis 1. *p. q.* 21. *a.* 4. *ad* 1. videatur afferere, damnatos puniri citra condignum. Tamen dubitanter ſe loqui indicat tùm *q.* 99. *Suppl. a.* 2. *ad* 1. dum ait: *Tamen poteſt dici quod etiam in eis* (damnatis) *miſericordia locum habet, in quantum citra condignum puniuntur*. Et qu. 94. Suppl. a. 2. ad 2. *Non quod damnatorum miſereatur, niſi forte puniendo citra condignum*. Illa autem verba *Poteſt dici*, *& niſi fortè*, apertè oſtendunt, S. Thomam ſecutum S. Auguſtinum, eam opinionem non rejeciſſe quidem, ſed neque ei formiter ut probabiliori adhæſiſſe.

XII. Contrariæ opinionis Patroni Scripturæ teſtimoniis ſe munire conantur primò. Quia in omnibus operibus Dei invenitur miſericordia, & juſtitia. Juxta illud Pſal. 24. v. 10. *Univerſa via Domini miſericordia, & veritas*. Unde S. Leo, *Serm.* 1. *de jejunio decimi menſis* dicit, quòd in ejus operibus atque judiciis nihil vacat à veritate juſtitiæ, nihil à miſeratione clementiæ.

Secundò. *Pſalm.* 76. *v.* 10. Deus *non continebit in ira ſua miſericordias ſuas*. Et Pſal. 144. *v.* 9. *Suavis Dominus univerſis, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus*, & Sap. 11. v. 24. *Deus omnium miſeretur*.

Tertiò. Sap. 6. v. 7. *Exiguis conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur*.

XIII. Ad primùm ergo reſponderi poteſt, in omnibus Dei operibus inveniri Juſtitiam, & etiam miſericordiam, quatenus (ut docet S. Th. 1. p. q. 21. a. 4.) *miſericordia pro remotione cujuſcumque defectus accipitur*. Et in hoc apparet miſericordia etiam erga damnatos: Nam hoc ipſum quod eos nôn finit cadere in nihilum, ſed conſervat in eſſe pertinet ad miſericordiam generaliter ſumtam, & dici poteſt, eos punire citra condignum. — Id autem quod dicitur ex *Pſalmo* 24. apparet referri ad ſolos pios, & electos: ſequitur enim *requirentibus teſtamentum ejus, & teſtimonia ejus*. Quaſi diceret, omnes operationes Dei ſunt plenæ miſericorda, & veritate erga pios legem ejus requirentes, & cum illis agit Deus miſericorditer, & fideliter. Et de his loquitur etiam S. Leo, quos hìc afflictionibus corrigit, & probat.

XIV. Ad ſecundum, dico, verſum *Pſalm.* 76. loqui de hominibus in hoc mundo exiſtentibus, quos dum iratus punit miſericordiæ recordatur, quia punit eos ad pęnitentiam. — Idem dico ad verſum *Pſalmi* 144. ſuper quę verba Auguſtinus. *Quare ergo damnat, quare flagellat? An quos damnat, quos flagellat non ſunt opera ejus? Planè opera ejus. Et vis noſſe, quia*. Super omnia opera ejus miſerationes ejus? *Inde eſt illa longanimitas, qua facit Solem ſuum oriri ſuper bonos & malos. Nonne* miſerationes ejus in omnia opera ejus, *qui pluit ſuper juſtos, & injuſtos? Nonne* miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus? *Longanimis expectat peccatorem dicens, convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Nonne* miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus?

Et cùm dicit: Ite in ignem æternum,

qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus: *hic non miseratio ejus. Sed severitas ejus. Miseratio ejus reddita est operibus ejus: Severitas ejus est, non in opera sua, sed in opera tua. Denique si tollas opera tua mala, & non in te remaneat nisi opus ejus, non te dimittet miseratio ejus: Si autem tu non dimittis opera tua, erit severitas ejus in opera tua, non in opera sua.* Quàm acutè, & ad rem S. Augustinus!

Ad versum ex *Sap.* 11. Respondeo cum S. Th. *in c.* 11. *ad Rom. Lect.* 4. Quod hoc non est extendendum ad Dæmones, nec *ad omnes homines sigillatim, sed ad omnia genera hominum: Fit enim hic distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum.*

XV. Ad Tertium ex *Sap.* 6. Dico quòd *Misericordia* ibi sumitur pro pœna leviori, quæ licèt adæquate respondeat peccato ejus, qui punitur, est tamen minor ea, quam patiuntur potentes.

XVI. Arguunt insuper. Primò. Videtur fieri non posse, ut Deus puniat peccatum ad condignum, quia malum pœnæ nunquam adæquatur malo culpæ sumto sive in ratione malitiæ, sive in ratione offensæ, in qua est infinitum.

Secundò. Deus remunerat sanctos ultra condignum; ergo punit damnatos infra condignum.

XVII. Respondeo ad primum neg. ant. Alioquin Deus suæ justitiæ non posset perfectè satisfacere. Ut ergo pœna adæquatur culpæ, & eam exactè puniat, satis est ut peccatum puniat quantum meruit. Meruit autem ratione aversionis à Deo, ut privaretur Deo bono infinito, & hoc impletur per pœnam damni. Meruit verò ratione conversionis ad creaturam, ut positivè torqueretur, & hoc ad mensuram culpæ explet pœna sensus juxta illud Apoc. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum.*

XVIII. Ad secundum, nego cons. Nam ut electi possint remunerari supra condignum est ex virtute passionis Christi, quæ ad eos extenditur: non extenditur autem ad damnatos, ut accipiant beneficium minoris punitionis, quàm sint promeriti. Cæterùm Beatos remunerari supra condignum indicat illud Domini Lucæ 6. v. 38. *Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Indicat, & Chrysostomus, *Homil.* 1. *ad Pop. Antioch.* ubi fusè ostendens quantum tribulationes mundi hujus ad ampliorem gloriam conferant. *Quantum enim* (inquit) *tribulationes intenduntur, tantum, & retributiones amplientur, imo verò, & multò plus, non enim sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Clarè autem tradit S. Hieron. *loco & verbis supra relatis ex comment. super Ezech.* Quibus robur addit S. Pius V. qui inter articulos Baji hunc *ordine* 14. condemnavit: *Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliorem mercedem, quàm justo Dei judicio mererentur accipere.* Quibus visus est statuere Beatos in gloria cœlesti recipere mercedem supra condignum. Cæterum damnatos puniri citra condignum, etsi non asseram, tamen sequens SS. Augustinum, & Thomam, non nego, sed cuique liberum relinquo.

Hic præsentis tractatus, & totius Theologiæ Scholastico-Dogmaticæ finis. Concludam igitur iisdem verbis, quibus Lactantius suos clausit divinarum institutionum libros. *Deseratur (si fieri potest) via perditionis, & fraudis, in qua mors voluptatis illecebris adoperta celatur. Et quantò quisque annis in senectutem vergentibus appropinquare cernit illum diem, quo sit ei ex hac vita migrandum, cogitet, quàm purus abscedat, quàm innocens ad judicium veniat.... Qua ex voragine liberet se quisque dum licet, dum fa-*

cul-

cultas adest, seque ad Deum tota mente convertat, ut illum diem securus expectet, quo Præses Dominusque mundi Deus de singulorum factis, cogitationibusque judicabit: quæcumque hic expetuntur, non tantùm negligat, sed, & fugiat, potioremque animam suam judicet, quàm bona ista fallacia, quorum incerta, & caduca possessio est... Nihil nobiscum ferre possumus, nisi vitam benè atque innocenter actam. Ille ad Deum copiosus atque opulentus adveniet, cui adstabunt continentia, misericordia, patientia, Caritas, Fides. Hæc est hereditas nostra, quæ nec eripi cuiquam, nec transferri ad alium potest &c. Hoc monitum mihi Lectoribusque meis relinquo. Cedant hi mei labores ad majorem Dei gloriam cujus gratia, licèt tot curis distractus, opus hoc perficere potui. Cedat in Angelici Præceptoris doctrinæ incrementum, & discipulorum ejus utilitatem, ac profectum.

Tomi Unici in Supplementum Tertiæ Partis, Ordine Sexti decimi, Finis.

INDEX

INDEX

Eorum, quæ in hoc Tomo Unico in Supplementum Tertiæ Partis, ordine Sexto decimo, visa sunt notatu digna.

A

Ca-

Hæ-

Digitized by Google

Digitized by Google

T

Digitized by Google

Digitized by Google

LAUS DEO.

Digitized by Google

Primus numerus indicat Paginam, secundus Columnam tertius Lineam.

	ERRATA.	CORRIGE.
pag. 37. col. 1. lin. 33.	ſub Parthemio	ſub Parthenio
pag. 52. col. 2. lin. 3.	in judicium	in indicium
pag. 140. col. 1. lin. 15.	*erucifixur*	*crucifixus*
pag. 143. col. 2. lin. 34.	*afflixerunt*	*affixerunt*
pag. 145. col. 2. lin. 33.	Calvinoi illud	Calvino illud
pag. 148. col. 1. lin. 42.	Auguſtinns	Auguſtinus
pag. 148. col. 2. lin. 1.	*damenia*	*Damonia*
pag. 152. col. 2. lin. 32.	Martyrem	Martyres
pag. 159. col. 1. lin. 39.	malognanatorum	malogranatorum
pag. 154. col. 1. lin. 16.	demiſiſſe	demſiſſe
pag. 165. col. 1. lin. 24.	Æconomicæ	Æcumenicæ
pag. 169. col. 2. lin. 33.	*Hiereſolymis*	*Hieroſolymis*
pag. 176. col. 1. lin. 4.	nihil	aliquid
pag. 177. col. 2. lin. 38.	inprobi	improbi
pag. 179. col. 2. lin. 15.	*agner*	*agnos*
pag. 184. col. 1. lin. 17.	concordante	concordent
pag. 184. col. 2. lin. 2.	Quod ut vult	Quod ſi ut vult
pag. 186. col. 1. lin. 33.	*ad Heſulinum*	*ad Heſychium*
pag. 190. col. 2. lin. 38.	verſaret	verſarer
pag. 191. col. 2. lin. 46.	Malvena	Malvenda
pag. 192. col. 1. lin. 35.	Miſſia	Meſſia
pag. 198. col. 1. lin. 20.	medicabulo	mendicabulo
pag. 202. col. 1. lin. 41.	devertatis	decurtatis
pag. 206. col. 1. lin. 14.	totius orbis	*verba inutiliter repetita*
pag. 240. col. 1. lin. 24.	*Quis*	*Quid*
pag. 245. col. 1. lin. 25.	Deunde	Deinde
pag. 255. col. 2. lin. 25.	verrò	verò
pag. 266. col. 2. lin. 9.	hoc tempora	hoc tempore
pag. 304. col. 2. lin. 2.	ne	ut
pag. 311. col. 1. lin. 47.	qui	quia
pag. 321. col. 1. lin. 9.	quod hoc negabo	quod hoc non negabo
pag. 341. col. 2. lin. 13.	triſtia	triſtitia
pag. 343. col. 1. lin. 43.	cuique	*verbum inutiliter repetitum*
pag. 347. col. 2. lin. 2.	omniaquæ	omnia, quæ
pag. 351. col. 2. lin. 42.	intur	inter

Digitized by Google